Ojs. 3.
35. ii

2·214

ásodik év 27. szám. 1904 Budapest, julius 3.

270

JÖVENDŐ

Szerkeszti
Bródy Sándor

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán

Főmunkatárs: Heltai Jenő

Megjelenik minden vasárnap. Ezenkivül rendkivüli kiadásban.

TARTALOM:

J. A.: A szabadságolt klerikálizmus. — Dr. Várkonyi Oszkár: A nép fiél. — Bródy Sándor: Jókai — az ember. — X. Pius pápa. — Csizmadia Sándor: Idil. — Temetés pap nélkül. — Jean Jaurés: A forradalmi evolúció. — Új költők: R. Beck Blanka. — Garas: Gurr-gu-Gurr. — Pekár Gyula: Furcsa látogatás. — August Strindberg: A phönix madár. — Tolstoj Leó: Háború és béke. — Irókról — könyvekről. — Természettudomány.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Kiadóhivatal Lövölde-tér 1

Ára 20 fillér.

Egy hónapra

302214

Első Magyar Üveggyár R.-T.

BUDAPESTEN, V., Ferenc József-tér 3. sz. (Diana-fürdőház.)

Kristályüveg-készletek nagy választékban, mérzékelt árak mellett. Mindennemű üvegáru nagy raktára.

Az egyedül létező valódi angol **SZÉPITŐSZER** a Balassa-féle valódi angol **UGORKATEJ**

mely azonnal eltávolít minden szeplőt, májfoltot, pattanást, bőratkát (Mitesser) stb. és az arcnak friss üdeséget, fiatalságot kölcsönöz.

Egy üveg ára 2 kor., ugorka-szappan 1 kor., poudre 2 kor.

Fő szétküldési hely: **BALASSA KORNÉL** gyógyszertára Budapest—Erzsébetfalva. Kapható minden gyógyszertárban. Főraktár Budapesten: **TÖRÖK JÓZSEF** gyógytárában, Király-utcza 12 és Andrássy-ut.

A RO'SA TERKA-féle hajkenőcs

a legjobb és legelterjedtebb. Hatása meglepő.

A Ro'sa Terka-féle hajkenőcs a gyenge hajbőrt rövid idő használata után edzi, a **hajhullás** teljesen megszűnik, meglepően elősegíti a **hajnövést**, kellemes, puha és és bársonysimaságot nyer. A **hajkorpát** sikeresen eltávolítja, a hajnak **színét** nem változtatja. **Minden sérelmes anyagtól mentes.** A kir. kereskedelmi törvényszék hites vegyésze, dr. **Neumann Zsigmond** urával megvizsgálva és hajkenésre **ártalmatlannak** tal lva. **Főraktár:** Budapesten: **Török J.** gyógyszertárában és **Kertész Tódor**-nál, a legtöbb gyógyszertár an és Ro'sa Ignác urnál Nagybecskereken. **Egy kis tégely ára 60 kr. (1 K. 20 f.) Egy nagy tégely ára 1 frt (2 K.)** (Ha a tisztelt megrendelő a postaköltséget meg akarja takarítani, ugy az összeget vagy utalvány utján, vagy a levélhez az érteket bélyegekben mellékelheti, mely esetben bérmentesen küldök két kis vagy egy nagy tégelyt.

A Ro'sa Terka-féle hajkenőcs **használata után.**

RÉVÉSZ LIPOT férfiszabó Budapest, V., Dorottya-utca 6/a. bevezette a külföldön általánosan kedvelt **ruhabecserélési módozatot**, úgy, hogy mindenki kis ráfizetéssel angol és franc. szövetekből mérték szerint elkészült ruhákat viselhet. Bővebb felvilágosítást az üzletben

---

Számos kiállitáson arany-éremmel kitüntetve.

Első alföldi legnagyobb kocsigyártó-telep.

Ifj. Hodács János

kocsigyártó

Szeged, Kistisza-u. 4/b. | Uri kocsik nagy választékban raktáron.

Képes árjegyzék ingyen.

A szamárhurut egyetlen gyógyszere, mely tökéletesen bevált a **Syrup Orientalis.** Kapható: **Bordás János** gyógyszerésznél **Jászberényben**; **Budapesten**: **Török J.** gyógytárában, Király-utca 12. és **Nádor** gyógytár, Váci körut 17 **Egy üveg ára 2 korona.**

Második évfolyam. Budapest, julius 3. Huszonhetedik szám.

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

A szabadságolt klerikalizmus.

Csinos és mindenesetre nem közönséges „anzix“ lehetett az a levelezőlap, amelyen a néppárt egyszer már elvonult és azután ismét visszatért vezére: gróf Zichy János híveitől hat heti szabadságot kért, hogy a kerülete bejárása közben szenvedett fáradalmait kipihenhesse. Nevezetes anzix, anzixek anzixe! — téged a történelem számára üveg alá és keretbe kellene foglalni, úgyis mint a politikai anzixek ősét, és úgyis, mint a magyar klerikalizmus pályájának jelzőoszlopát.

A magyar klerikálisok vezére tehát nyiltan föladja a harcot az egyházpolitika liberális alkotásai ellen. Az anzixet követő hírlapi nyilatkozat nem cáfolja meg kijelentését, mert habár itt nem az egész komplexumot, hanem az egyházpolitikai vívmányoknak csak egy részét állítja homloktérbe: e nyilatkozatban is benne foglaltatik a revizió-törekvés visszaszívása, közjogi és emberi alapon, magyarázatképpen, de semmiesetre sem a klerikális köröket kielégítő módon. Zichy magatartásával szemben pedig a harci árnyalat riadója gyönge, erőtlen; sem nem elég tüzes, sem nem elég

bátor; kiérzik belőle, hogy haragszanak Zichyre, de látszik az is, hogy reménykednek még „megjavúlásában“ és semmiképpen sem szeretnék őt elveszteni. Szóljanak bármint a kommentatorok s csóválják bármily kenetteljesen fejüket az elámult plébánosok, Zichy eljárásából nyilvánvaló az, hogy az eszmében való hit fanatizmusával nem bízik immár ügyében, nem bízik a klerikális eszmék erejében; s ez az önvallomás perdöntő. Közel egy évtized óta létezik magyar klerikális párt és íme, máris kiderűlt, hogy programmja keresztűlvihetelten. Megdönthetetlen bizonysággal kellett ennek kiderűlnie, hogy íme, maga a vezér jár elől a lemondásban; ámbár az is igaz, hogy a vezérek, mert legelől vannak, legelőször veszik észre az akadályokat is. Igy kellett a néppárt legértékesebb és legőszintébb egyéniségének, Zichy János grófnak okvetlen rájönnie, hogy a történelem óramutatóját visszaigazítani nem lehet.

Ah, minő csalódás lesz ez sok helyütt! Ájtatos zárdákban, ahol magasrangú hölgyek tartanak a fejedelemasszony lelki vezetése alatt politikai összejöveteleket, finom diplomata papok épen nem krisztusi fényüzéssel berendezett termeiben a kiábrándulás fagyos szellője fog végig rezegni. A Regnum Marianum e körök előtt már különben is kezdett gyanús lenni, aggasztó tűnetek jelentkeztek. Holott a szerzetesek betelepítése már mily szépen haladt előre! A Vatikánban amúgysem szeretnek bennünket különösen; a szlávokat-németeket dédelgetik, a mi rovásunkra. Nem tartanak bennünket egészen megbízhatóknak; akár csak Bécsben. És igazuk van egyrészben, akár csak — Bécsben. Nem valóban pápista nemzetség a magyar, a minthogy politikai behódolásának is van határa; és a magyar katholikus pap is első sorban magyar, azután katholikus, ha nem is mondja.

Valóban, ebben az ellentétben jegecesedik ki a klerikálizmus: hogy a klerikális ember elsősorban az Anyaszentegyházé és azután a hazáé. Ez az elv közvetlenül államellenes, amennyiben pedig a más hitüeket az ország kormányzatából ki akarja zárni és a katholikus egyház kizárólagos egyeduralmát megállapítani, annyiban türelmetlen és középkori, a felvilágosodottság új korába nem illő. Egy politikai rendszer, amely abból indul ki, hogy az emberek nem egyenlők és még hozzá a szerint tesz közöttük különbséget, hogy születésük véletlene melyik felekezet anyakönyvébe sodorta őket: emberi szempontból oly embertelen, hogy Európának ezredéves szinlelése kellett ahhoz, hogy ez a politikai rendszer a krisztusi erkölcstan glorioláját merje a maga számára igénybe venni. Az államot keresztény alapra kell fektetni, ez a jelszó. És ugyanekkor hirdetik a legrútabb intoleranciát, holott a krisztusi türelem a keresztény alap, amelyre az állam mind tökéletesebben fog helyezkedni, amint a felvilágosodás halad és az egyház befolyása gyöngül. Volt már idő, amikor a hatalom az egyházé volt; Európa vadsága akkor állott tetőpontján.

Ne csodálkozzék tehát a néppárt, ha a magyar nemzet az erkölcsi megigazulás kelyhét ezekből a kezekből, amelyekhez vér és arany tapad, nem fogadja el. Óh, a keresztényi élet egészen más példáit kellene mutatni a klerikálizmus matadorainak ahhoz, hogy meggyőzzék a társadalmat politikai rendszerük helyességéről, ám a Rakovszkyak, Molnár Jánosok viselkedésében, a mely lehet bátor és ügyes, csak ép egy tónus hiányzik: a krisztusi evangelium viszfénye. Midőn tehát a néppárt kereszténynek mondja magát, címbitorlásban leledzik.

A küzdelem, a mely egyébként az eszközök tekintetében

éppen nem válogatós, kilátástalan és a vezér nyári pihenőre megy. Vakációra megy a klerikalizmus, nyári szünetre, de ebből az ideiglenes szabadságból a végén végleges nyudijaztatás lesz. A társadalom immár nagykorú és az embertelen türelmetlenség politikai rendszerét többé ráerőszakolni nem lehet. Elég különbséget okoz a társadalmi és gazdasági berendezkedés amúgy is; ezek egyengetése az európai fejlődés alapiránya, a mely újabb, vallási alapon vont megkülönböztetéseknek nem ad helyet. A klerikálisok elnyomásról panaszkodnak, hogy megtartsák azt a túlsúlyt, amelyet az egyház e pillanatban még élvez; de ez is csak addig lesz fentartható, a míg a francia politika hullámverései ide el nem hatnak és megkezdődik a valóban liberális magyar politika. Akkor talán, ha a támadás erős lesz, lesz talán erős védekezés is, lesz valódi konzervativ párt; de addig a katholikus párt minden létjogosultság híján és nincs más tennivalója, mint követni a vezér példáját: vakációra mehet.

J. A.

A nép itél.

Az esküdtszékkel úgy jártunk mi, magyar közvélemény, mint a férfi a szép és előkelő leánynyal, kit évekig rajong körül szerelmével, a mig végre megkapja. A távolból csak szépségét és előkelőségét látja, irigykedve szemléli mindazokat, kiket egy mosolyával boldogít és szerelmes reménységgel gondol álmaiban arra a napra, mely az imádott lényt karjai közé vezeti. Végre valóvá lesz az álom és a finom teremtés, mint hites asszony, bevonúl a szerény hajlékba. De a mézes hetek után egyszerre megjött a kiábrándulás. Kiderül, hogy a menyecske nem ért a háztartáshoz. Nem tud főzni. A férfi előbb magába fojtja elégedetlenségét; majd szelíd szemrehányásokat tesz; később nyíltabban zugolódik. Végül szidja és veri az asszonyt, — nem gondolva meg, hogy mennyire igazságtalan, mert az még most is olyan, a milyen volt és a milyenűl megszerette: szép és előkelő. Ha pedig jól akar enni, tartson jó szakácsnét.

Mi is évtizedekig rajongtunk az esküdtszékért. Könyvtárszámra menő cikkek és értekezések — megannyi szerelmes vers — dícsérték szépségét. Irigyeltük a művelt nyugatot, a hol való, a mi nekünk ábránd. És mindezt miért? Azt mindig tudtuk, hogy a szakbiró nagyobb jogtudós, mint a népbiró. Hogy Ő Felségének diplomás emberei az igazság szakácskönyvét többet forgatták, mint az a tizenkét polgár, akiknek eddig csak főztek, de akik maguk még nem főztek soha. A mi bennünket megfogott, a mi bennünk vágyat és szerelmet ébresztett, az egészen más volt. A népnek részvételét a birói hatalomban úgy tekintettük, mint a közszabadság egyik fontos biztositékát. A törvényhozásban népképviselet, a közigazgatásban önkormányzat, a biráskodásban esküdtszék. Ugy tudtuk, hogy ez a szabad nemzeti állam szentháromsága.

Nem balga igazságtalanság tehát, ha most mindjárt az új frigy legelején felsziszszenünk akkor, mikor az esküdtek egyszer verdiktjüket máskép elkészítve tálalják fel, mint a hogy az a mi durva szájunk íze szerint való? Még ha el is

fogadjuk, hogy az olyan ítélet, mint a milyen a múlt héten volt az Eremits-féle Szegeden, rossz és igazságtalan, van-e okunk panaszra? Hát megszünt azért az esküdtszék annak maradni, a minek szerettük és kivántuk: alkotmányjogi biztosítéknak? Ugy-e bár nem. Élénken emlékezünk még arra a csomó felmentésre, mely tavaly nyáron az erőszakosan előrántott felségsértési perekben megmutatta, hogy népbiróságunk feladatának magaslatán állt és arra kényszerítette az igazságügyminisztert, hogy túlbuzgó ügyészeit leintse. Azért jó lesz vigyázni, tisztelt esküdtszék-ellenes közvélemény! Jobb egy szép és szerelmes feleség, mint egy csunya szakácsné. Mert utóvégre a házasságban mégis az ölelés a fő és nem a leves.

De miért támadt a nagy felháborodás? Azért, mert felmentettek két embert, a ki bosszút állt egy lelketlen gonosztevőn. Leütötték azt, a ki egy egész vidéket döntött nyomorba, a ki tönkre tette, vérig kínozta, földönfutókká üldözte őket is, egész nemzetségöket is — és ezért nem akasztják fel a szerencsétleneket! Ez volna az a rettenetes verdikt, a miért szakítanunk kellene az esküdtszékkel? Bizony inkább tisztelettel kalapot emeljünk az előtt a tizenkét polgár előtt, a kik nemcsak a törvénykönyvnek holt paragrafusait tartották szem előtt abban a pillanatban, melyben ítélniök adatott élet és halál fölött, hanem látták és megértették az élő embert, a maga szenvedélyeivel, gyötrődésével és vergődésével és a kiknek igazmondásában a bölcs, a józan, az emberséges, az egészséges magyar néplélek nyilatkozik meg.

E verdikt alkalmából mégis esküdtszék-ellenes hangok hallatszanak a közönség köréből.

Egy hölgy nyilt levélben panaszkodik, azért, mert az esküdtszék felmenti a férjeket, kik hűtlen asszonyaikat megölik. Egy vidéki ügyvédnek nem tetszik az esküdtszék, mert — maga írja — egyszer elvesztett az esküdtek előtt egy pert, melyet meg kellett volna nyernie. A vidéki földesúr pedig azért — mert a képviselőházban is ül egy csomó gazember (persze az ellenzéken) és így nem csoda, hogy az esküdtek se jobbak. Kiváncsi volnék megtudni, hogy mit tehetnek arról a szegény esküdtek, hogy a vidéki földesúr dühös kormánypárti, hogy a bajai ügyvéd rosszul plediroz, vagy hogy Marcsa asszony meg akarja csalni az urát?

Egy argumentummal mégis le kell számolnunk. Azzal, mely stereotyp módon visszatér minden esküdtszék-ellenes véleményben. Az a vád, hogy az esküdtek előtt az emberi élet nem részesül kellő védelemben és verdiktjei nem

egyebek, mint lebecsülései ennek a legnagyobb kincsnek, melyet az állam oly féltékeny kegyetlenséggel iparkodik megvédelmezni.

Az emberi élet absolut megbecsüléséről és védelméről szóló közhely egyike a leghazugabbaknak mindazok között, melyeket nap-nap után elmondunk, törvénybe is iktatunk, anélkül, hogy egyszer is eszünkbe jutna az ellenőrzés. Először is valótlan, hogy az állam az emberi életet absolut értékűnek veszi. Ez az érték is csak viszonylagos az állam szemében. Csak addig védi, a míg viszonylag fontosabb vagy fontosabbaknak tartott érdekek feláldozását nem kivánják. Bizonyságul elég e tételnél a háború.

És — a háborún kívül — a modern államok büntető törvénykönyvei miért védik szigorú büntetési tételekkel az emberi életet? Nem azért, mert az élet valami metaphysikai, absolut érvényességű érték, melynek sérelme az erkölcsi világrend megbolygatása. Hanem védik tisztán célszerűségi szempontból, mert az államnak szüksége van minél több olyan polgárra, aki érte dolgozik, érte harcol és neki újabb polgárokat nemz. A derék, erős és hasznos polgár életének értéke tehát az államra nézve nagyobb, mint a haszontalané, a hitványé, a gyöngéé. És nem egyébb hipokrizisnél, mikor e két különböző értéket egyenlőnek vesszük és megsértőjüket egyenlően büntetjük. A ki 10 fillért lop, kevésbbé bűnös, mint a ki 1000 koronát lop. Tehát a ki Eremits Pált agyonüti, kevésbbé bűnös, mint aki Szilágyi Dezsőt megöli. (Eltekintve itt a tett subjektiv lélektani indokaitól, csak a sérelem objektiv nagyságát tartom szem előtt). Mi haszna volt és lehetett még a jövőben az államnak egy olyan ember életéből, a ki — mint Eremits — tisztességes képviselőtársainak nyilvánosan közzétett véleménye szerint inkább volt való az akasztófára, mint a parlamentbe? És ha nem lehetett haszna ebből az életből, miért védelmezze? Nem-e ez a józan és higgadt megfontolás nyilvánult a szegedi esküdtek verdiktjében, mikor felülhelyezkedve azon a frázison, hogy vér vért kiván, talán öntudatlanúl is megvillant agyukban az a gondolat, hogy az Eremitsek élete nem olyan élet, melyet a büntető törvénykönyvnek oltalma alá szabad vonni?

Dr. Várkonyi Oszkár.

Jókai — az ember.

Jegyzetek Jókairól.

Irta: **Bródy Sándor.**

Szerelmekről.

A mikor én Jókai közelébe kerültem: ő már az öreg embert játszotta és a szerelemről — beszédben — bizonyos kicsinyléssel nyilatkozott:

— Bolondság, fiataloknak való!

Irásaiban azonban tovább folytak a pokolian szenvedélyes és mennyei módra ideális szerelmek és szeretkezések, amelyeket pusztán emlékezésből — gondolom — aligha lehet megírni. Amennyire a tisztelet megengedte, mondjuk — mert nem emberi kiváncsiságból, hanem a psychologus író érdeklődéséből — egy-egy erre vonatkozó célzást engedtem meg magamnak. Valamelyik este Tolstojról volt szó, akinek egy aggastyánkori munkájában a nagy szerelmi jelenet úgy van megcsinálva, hogy annál tüzesebbet, frissebbet húsz éves fiatalember sem írhat. »A messziről való emlékezés» említettem Móric bácsinak »akármily genie agyában támad is fel, nem elegendő az ilyesmi megírásához, kell, hogy még más valami, a vér is feltámadjon?«

Kémlelődve néztem rá, ő meg — úgy képzeltem akkor — elvörösödve szólt:

— Kell a! Hogy ne kellene! Ti kis iskolások, zöldcsőrü gyerekek, mit tudtuk ti a szerelemhez. Mi másképpen, okosabban élünk. Mi férfiak maradunk halálunk órájáig Én...

Nem folytatta. Nyílván arról akart beszélni, amit egy öreg és bizalmas barátjának valamivel később mondott. Arról, hogy neki, körűlményeinél és élete módjánál fogva nem volt sok része az úgynevezett igazi szerelemben és ezért szíve sokáig szokatlanúl rugalmas maradt. Máskor egyszerűen visszavonta ezt az állítását és úgy tüntette föl a dolgokat, mintha egész életén át, platonikus érzésen kivül, mást nem táplált volna soha. Öreg korában hangulatok szerint volt öreg vagy fiatal, amiben még nincs semmi feltűnő. Föltűnő volt néha ebben az időben — de, mondják, régebben is — a törekvés, hogy szerelmi életéről senki se tudjon meg semmit. Szemérmes volt, titkolódzó volt és nagyon ügyelt arra, hogy a félisteni poseban, amelybe nemzete — és felesége Laborfalvi Róza — belekényszerítette, valami földies, vagy közönséges mozdúlaton rajta ne kapják. Regényeinek istenien őrületes szerelmi evolucioi, úgy lehet: e visszafojtott szerelmi élet vulkánjain épültek föl. De a következtetéseket, keresgéléseket és a lélektani analyzist hagyom az életrajzírónak, hadd jegyzem föl csak azt, amit, keveset, bizonyosan tudok.

Bizonyosan tudom, hogy a mikor már hatvan éves rég elmult, szemei mindég fölcsillantak, valahányszor fiatal hölgyek megcsókolták a kezét, a melynek frisseségére, szépségére ő maga is sokat adott. (Negyven éves hercegnőknek festett ilyen kezet Van Dyck.) Ha nagyobb szabású vacsorán dekolletált ruhába öltözött hölgyek ültek mellette: vigyázva, félénken, szemérmesen mind csak maga elé nézett. Élete utolsó éveiben ez a viselkedése ugyancsak megváltozott és az utolsó esztendőben, a melyet közelében töltöttem: ugyancsak megszemlélte ezeket a hölgyeket, tréfálkozott ugyan, de elpirult. Ebben a korszakban, az ő kedvenc témáját, kopasz koponyáját és parókáját nem variálta és viccelte többé. Sőt

egy alkalommal megharagudott azokra, a kik arról a hajról beszéltek, a mely van és a mely nincs.

— Borbélyok közé jutottam! — mondá idegesen.

Nekem föltűntek e szokatlan föllobbanások. Akkoriban beszéltem is róluk, most többet nem, bárha nem volna okos elhallgatni egy jellemző szót is, amit mondott. Most friss és élénk minden emlék, elbágyad és elpállik, ha várunk vele. A kötelesnél több tapintatosság így válik az irodalomtörténettel szemben elkövetett bűnné. S igazán, őszintén sajnálom, hogy a Jókai auktoritása és a kegyeletnek hamis érzése és még hamisabb értelmezése: nyomást gyakorol rám. Nem tudok — vagy még nem tudok? — bizonyos lélek és élettani titkokról beszélni, amelyekkel utolsó korszakát, ha csak egy kissé is, megvilágítsam. Tegyék mások. Az én jegyzeteimet csak akkor állítom csatasorba ellenük, ha a Jókai emlékének rovására nagyon merészen hazudnak . . .

Térjünk vissza most Jókai férfikorára, amelynek egyetlen nagy szerelméről, természetesen, nincsenek jegyzeteim, de van biztos forrásból való tudásom. A regényíró szerette gyámleányát, akit Ottiliának neveztek.

X. Pius pápa.

Colleville vicomte, pápai kamarástól «Pie X. Intime» címen Párisban könyv jelent meg, a mely a jelenleg uralkodó X. Pius pápa életéről, születéséről, neveltetéséről, tanulmányairól, működéséről és szokásairól mond néhány rendkívül érdekes adatot.

A szerző nagy pontossággal és kissé fontoskodóan megy be oly részletekbe, a melyek a pápa életéből még a rajongó és a csalhatlanságban vakon hívő katholikust sem érdeklik, de viszont, a mennyiben megbizhatók az adatok, mély betekintést juttatnak egy igazán nemeslelkű, kedves főpap életébe és szokásaiba.

Egyik fejezet a pápa külső megjelenésével foglalkozik s egyben a pápa egyéniségét és belső lelkivilágát tárja elénk. Ebből a fejezetből itt közöljük a következőket:

X. Pius középtermetű férfiú, megjelenése egyszerű, de méltóságos, a vele érintkezők figyelmét magához tudja ragadni és egyéniségének rokonszenves vonásai és modora által az első pillanatban megnyeri a kedélyeket.

Szemei világoskék színüek, homloka fölötte magas és széles, haja, mely egészen fehér, felfelé fésült. Fejét kissé jobb felé hajtja, a mi szintén különös szelíd jelleget ad arcának.

Mint szónok bőszavú, hangja tiszta, zengzetes, beszéde nyílt és egyszerű. A kik még mint velencei patriarchát hallották beszélni, azoknak még fülükben cseng ékesszólásának visszhangja, a melylyel most szent Péter templomában adja tudtára a katholikus világnak csalhatatlan és üdvöt hozó áldásait.

Akarata megmásíthatlan, elveihez erélyesen ragaszkodik, de oly választékos, nyájas és udvarias formában nyilatkozik meg nála ezeknek kifejtése, hogy senki nem sejtené az ily forma mögött lappangó vas energiát.

Mindazok, a kiket a pápa fogadott, azt mondják, hogy nagyon beszédes és egyszerű. A mikor Malatesta gróf, Róma város képviselő-testületének tagja és városi tanácsos hódolatát fejezte ki az új pápa előtt, Pius a következő barátságos szavakat mondta neki:

— Velencében csak arról volt szó, hogy kis gondolán evezzek a lagunákon, de most sokkal nehezebb és bonyolódottabb az én szerepem, nagy csatahajót kell kormányoznom.

Egy Macola nevű olasz képviselő hosszú cikket közölt egy velencei újságban a pápáról, a melyben az égig magasztalja szerénységét, tudását és energiáját. A pápa szelleméről és elmebeli képességéről a következőket mondja:

— Lelkének fenköltsége, kiváló ítélőképessége, értelmi tulajdonságai nem közönséges emberre vallanak. Sarto József nagyon jól ismeri önönmagát és tudja, mily mértékben számíthat saját képességeire és személyes intellektuális tulajdonságaira. Nagyon tévednek azok, a kik bízva csudálatos jóságában és tapasztalatlanságában a felsőbb kormányzás terén, azt hiszik, hogy gyenge eszköz lesz mások kezeiben. Egyenes és nyugodt ítéletével nagyon tudja kormányozni önmagát és az embereket.

Sokat vitatkoztak a fölött, hogy miért választotta a pápa a Pius nevet. Erre vonatkozólag Vanutelli biboros a következő magyarázatot adta: «Sarto József azért vette fel a Pius nevet, mert főképp IX. Pius volt az, a kit ő a legjobban kedvelt, nagyon szeretett és csodálta benne a lelki nagyságot, a melyet az a legválságosabb időkben és a legkínosabb helyzetben tanusított.»

Másrészről a «Voce della Verita», a mely újságnak összeköttetései vannak a Vatikánban, a következő magyarázattal szolgál:

— A Szentatya azért választotta a szép Pius nevet, mert a forradalom óta az ily nevű pápák (VI. Pius, VII. Pius, VIII. Pius és IX. Pius) küzdöttek leginkább a győzedelmes forradalom ellen és a Szentatya, a ki sub hostili dominatione Constitutus kezdte meg főpapi működését, és az Egyház is, ugyancsak a forradalom áldozatai. Ezért válasz-

totta a X. Pius nevet és nem, mint a hogy kezdetben szerette volna a XV. Benedek nevet. Ez a név győzelmet jelent épp úgy, mint VII. Piusnál, a ki a francia forradalom felejthetetlen vértanúját, VI. Piust követte a pápaságban.

A mi pedig a szentatya új címerét illeti, annak következő magyarázata van:

A mikor Sarto József mantuai érsek lett, szokás szerint címert kellett festetnie. A jó Sarto nem fordult hírneves mesterekhez, a mennyiben címere nélkülözi is a heraldikai jelleget: Egy horgony, a mely kiágazik a szakadó folyamból, fölötte fénylő csillag kék égen.

A horgony három ága a theologiai három erényt képviseli, a mely megmenti azokat, a kik a világ viharos tengerén eveznek, az arany csillag Mária, a tenger csillaga; a csillag öt pontja a boldogságos Szűz jelzőinek a szimboluma.

A mikor a mantuai érsek Velence patriarkális trónjára ült, elődei szokása szerint címerébe szent Márk evangélista oroszlánát vétette be; ezzel jelezni akarva a pásztor és nyája között uralkodó egyetértést. Midőn pedig a velencei patriarka pápa lett, a régi mantuai címert tartotta meg magának.

A pápa maga írja leveleit, táviratait, maga készíti el beszédeit; irodai munkái nagyon jelentékenyek és természetesen titkárra van szüksége, aki iratait rendben tartja és aki anyagi ügyeit rendezi.

Ez a titkár Mgr. Bressan, aki már Velencében is bizalmas segédje volt a pápának. Nagyon pontos, rendszerető ember, aki rendezi a pápa iratait, figyelmezteti az audienciákra és a napi teendőkre. Feladata nem megveten dő, legalább tizenhat órát dolgozik naponta, valamint segéde: Mgr. Pesceni is.

A mikor Mgr. Bressan nem kisérheti el Piust kerti sétáira, akkor Mgr. Pesceni helyettesíti. Más kisérettre vagy őrökre a pápának nincs szüksége. Mindig egyedül sétál titkárával.

A legnagyobb szivélyesség, mondhatni, barátság uralkodik a pápa és titkárai, sőt komornyikjai közt. Mindnyájan

nagy tisztelettel vannak természetesen iránta, de ő nagyon nyájas, nagyon jó hozzájuk, úgy beszél velük, mintha családtagok volnának és soha szemrehányással nem illeti őket. Ellenkezőleg, a köszönet és biztatás rendes szokása.

A pápa egyetlen szenvedélye a tubákolás. A mikor orvosa Lapponi dr. figyelmeztette e szokás káros voltára, a pápa kedélyesen azt válaszolta neki:

— Majd akkor tiltsa meg doktor, ha majd kilencvennégy esztendős leszek, addig hű maradok az én tubákomhoz!

A titkár, orvos és a pápa gyóntatója kétségtelenül a legközelebbi viszonyban vannak a pápához, ő velük érintkezik legtöbbet és legtöbb bizalmat beléjük helyezi, de a Vatikán többi tisztviselői is mintegy nagy családot képeznek, amelynek atyja a pápa.

A pápai család a következő tagokból áll:

1. A négy pápai biboros: Pietro, a pápai iroda igazgatója; Merry del Val, a szentszék titkára; Macchi, a pápai rendeletek titkára és az évkönyvek biborosa; amely állás jelenleg üresedésben van.

2. A pápai prelatusok: Ottavio Cagiano de Azevedo, majordomus, ceremonia mester; Gaetauo Bisletti, vatikáni felügyelő; Giambattista Lugari és Alberto Lepidi.

3. Kilenc titkos pápai kamarás.

4. Pifferi Guijhelmo, pápai számtartó.

5. Ludovico Grabinski, ceremónia mester.

6. A szent atya házának prelatusai.

7. Titkos kamarások.

8. A nemesi gárda magasabb rangú tisztjei.

9. A számfölötti egyházi titkos kamarások.

10. A svájci gárda magasabb rangú tisztjei.

11. A pápai testőrség magasabb rangú tisztjei.

12. A vallási szolgálatra rendelt hivatalnokok.

13. A többi kevésbé fontos hivatalnokok.

Mindezen hivatalok nagy megtisztelést képeznek azokra nézve, akik betöltik és valamennyi katholikus állam alattvalójának, főképp papoknak forró óhaját képezi, hogy a pápa környezetében szolgálatot teljesíthessen.

IDIL.

Irta: **Csizmadia Sándor.**

Hej, de fényes, illatos világ van,
Ott a tarlón, künn a napsugárban;
A mezőnek lágy ölében
Mosolyogna rám az éden,
Én meg vissza mosolyognék rája.

De jó lenne ott a pusztán lakni,
Forró nyárban a búzát aratni!
A gabona hullna rendre,
S néha rája heveredve,
Milyen édes volna megpihenni!

És ha jönne hirtelen a zápor:
Kunyhót raknék kezem munkájából...
Ha nem férnék jól alája,
A kalapom karimája
Majd szemébe nézne a viharnak.

Mikor a nap delelőre érne,
Feleségem hozna ki ebédre
Tormát, hagymát, főzeléket,
— Mind a mi kertünkben érett —
S elmesélné mi hír a világban.

Aztán hazamennék majd vasárnap,
— Fiaim már a kapúban várnak —
Vinnék nekik szép virágot,
Mit még a király se látott —
Tudom ezért nagyon szeretnének!...

Télen ugyan az is megeshetne,
Hideg lenne a boglyakemence;
Összebújnánk egy csomóba,
Fölsóhajtnánk átkozódva:
Minek is vagyunk mi a világon!?...

TEMETÉS PAP NÉLKÜL. Künn a Haller-utcában történt. A háromemeletes piszkos bérház folyosóit a lakók tömege lepte el. A szűk udvar rongyos, sápadt asszonyokkal, szikár, torzonborz férfiakkal és csenevész iparos-segédekkel telt meg. Itt-ott egy-egy mosdatlan mezitlábos gyerkőc lábatlankodott. Az egész képen nyomott hangulat. A tömegen meglátszik, hogy szivükben a fájdalom és a keserűség, a részvét és a boszú csatázik. Egyszer csak lerohan a lépcsőkön egy 9—10 éves kisirt szemű leányka s odaszól az énekesekhez: «Jöjjön fel valaki, segítse beszegezni az apám koporsóját!» Zokogva fut fel aztán a lépcsőn. A kik szavát hallják, még jobban elhalványodnak. Egy-egy könny csillanik meg a szemekben s az idegesen reszkető ajkak olyasvalamit morognak, hogy a szegénynyel még az Isten sem törődik.

Tehát temetésre vár a sok nép. Papnak hire-hamva sincs. Az elhunyt — azt mondják — így akarta. De a felesége arról panaszkodik, hogy nem akadt pap, aki ingyen hajlandó lett volna eltemetni a megboldogultat!... Az emeletről kopácsolás, néha egy-egy jajszó hallik. A második emeleten kinyilik egy ajtó. Két ember fekete deszkakoporsót hoz. Az udvar közepén aztán leteszik egy padra. A munkástársak elhelyezik rajt piros szalagos koszorújokat. Fejtől a család áll: az anya; lehet 30—32 esztendős és öt apró gyermek, a legidősebb nem tölthette még be a 10-ik évét.

Néma csönd lesz. A munkásdalárda énekelni kezd. Mindenkit sirás környékez.

Vége a dalnak. Az arcokon feszült figyelem ül. A dalárda mellől magas, barna férfiú lép a koporsó mellé. Szemei tüzesek, vésztjóslón villogók. Vonásai a nélkülözésekről, az arc haragos piros foltjai felindulásról beszélnek. Egy négy gimnáziumi osztályt végzett ablaktisztogató. Tudását sokra tartják. Nyugodtan körülnéz a jelenlevőkön s aztán higgadtan megszólal:

Tisztelt gyászoló Közönség! Kedves elvtársak!

Eljöttünk gyászolni, de nem a halottat, hanem önmagunkat. Eljöttünk siratni, de nem az elhunytat, hanem magunkat, az élőket. Mert hiszen, ha gyászolás és sirásról volna szó, a halottnak kellene bánkódnia és zokognia miattunk, kik itt maradtunk, hogy az élet terhét tovább is gyáva megadással hordozzuk s élet helyett csak keservesen tengessük napjainkat. Eljöttünk, mert nem tudtunk otthon maradni. Ide űzött bennünket a lelkiismeret, ide idézett bennünket a koporsóban

nyugvó nagy vádló és itélőbiró, hogy némaságával bennünket tanítson, korholjon és lelkesítsen. Azt hirdetik, hogy felettünk egy bölcs gondviselés uralkodik. És csakugyan, a koporsó megerősíti hitünket. Beszélni kezd: a mindenható Isten jó: ime, egy inséges nőtől választja el örökre kedves hitvesét. Az Isten jó: ime, öt apró gyermeket foszt meg egyetlen gyámolától. Az Isten jó, mert szenvedésekkel tetéz bennünket gyárakban, pinceodukban; másokat milliókhoz, minket tüdővészhez segít, hogy azokat aztán örök kárhozatra taszítsa, fájdalmainkat meg örök boldogsággal jutalmazza ott, abban az országban, a melyben csupán halottak laknak. És a jó Istennek jó a szolgája is. Ime: megjelenik a szegénynek ravatalánál s a nemes erkölcsöket teremtő vallás erejével vigasztalja az elhagyottakat. Valóban az özvegyek és árvák vigasztalója!

De hagyjuk ezt! A néma halott most hozzátok beszél, kiket csak a kiváncsiság vonzott ide. «Hozzátok szólok, kik mindig távol maradtok onnan, hol munkástestvéreitek egy szebb jövőért hősileg küzdenek. Tán ti nem érzitek az élet súlyát? Tán rövid a munkaidőtök és kitünő béretek mellett jólétben usztok? Titeket tán sohsem gyötör az éhség? Dohos, nedves oduitokból sohasem ragadja ki ifjú szeretteiteket a halál? Hányan hordjátok ti is tüdőtökben a halált?! Ne tagadjátok! Látom. Az elsárgult arc, a révedező, bágyadt tekintet, a száraz köhécselés nektek is azt mondja: bucsúzzatok el kedveseitektől, csak néhány napotok van hátra még és követtek engem, itt hagyjátok, mint én, családjaitokat garas nélkül, kenyér nélkül, nyomorban. Jut-e eszetekbe, mi lesz elhagyott családotokkal? Halljátok csak a munkátokon fényben, kényelemben élők vigasztalását: feleségtek szemre való özvegy, leányaitok kivánatos szépségek, majd pártfogolja őket holmi «nemes szivű» gavallér. Hitvestek, leányaitok, menyasszonyotok ott áldozza fel üdeségét a tőkés munkátlan karjain s ott végzi nyomorult életét a prostitució posványain!... És ti tovább is gyáván tűrítek mindezt, mert a tisztelendő úr azt meséli, az Isten akarja így? Ti tovább is érzéketlenül nézitek, hogy hurcolják börtönbe, hogy sujtják büntetésekkel testvéreiteket, kik a nyomorúságtokból kivezető útat megmutatják? A kik felétek kiáltják: az egyes erőt a hatalom legyűri, az egyesült erőn azonban megtörik. Jöjjetek hát! Zászlónkon a győze-

lemre vezérlő jelszó: «Világ proletárjai egyesüljetek!» A ki nincs velünk, áruló. Árulója az emberiségnek, árulója saját családja, gyermekei és a maga boldogságának. Nos és közületek is akadhatna ilyen áruló?»

A halott nem szól többé, örökre néma lett. Annyi szenvedés, annyi nélkülözés után örökre megpihen. De azért ne sirjatok! Ne sírj te se, szegény özvegyasszony, enyhüljön bánatod, legyen vérző szívedre balzsam a mi szeretetünk. Légy erős, mint proletárasszonynak lennie kell. Nehéz napok várnak reád. A kenyérkereset meg a nevelés gondja egészen rád szakadt. Ügyelj kis gyönge árváidra, hisz veszély és romlás kisérik őket mindenütt. Jólét, kincs, kényelem helyett szegénység, nyomor, küzdelem osztályrészetek. Ki gondoskodnék rólatok, mikor csak munkás volt hitvesed?! Örökségül vagyont nem hagyhatott. Más dőzsöl elharácsolt fillérein. És mégis hagyott reátok valamit: többet a pénznél, tartósabbat a kincsnél, rátok hagyta szivünket, önfeláldozásunkat és testvéri érzületünket, a mely a sors minden forgatagában megóv bennetek a csüggedéstől, meg a sülyedéstől, csak hozzánk jöjjetek.

Ti pedig, kedves Elvtársak, valamennyien egy szívvel-lélekkel álljatok az elhagyottak mellé. Itt e kihült tetemnél, rokonotok és elvtárstok koporsójanál tegyetek ti is szent fogadást, hogy őket soha el nem hagyjátok és velük igazainkért egyre lelkesebben küzdötök.

Most pedig, örökre elnémult Testvérünk, eredj pihenni. Többé nem tartóztatunk. Térj az anyaföldbe, édes lesz ott a nyugalom. Menj, nyugodjál! Béke veled, de harc az élőkkel, hogy végre béke szállhasson közéjük is!»

Köny csillogott a szemekben. Még a durva, marcona férfiak is valami nedves csöppöt morzsolgattak ki szemükből. Mindenki megkönnyebülten lélegzett fel. És a bucsúztatóból harci riadó lett. A dalárda lelkesülten rázendített a munkás marseillaisera. A lüktető ütemek átvillanyozták a szíveket s az arcokon diadalmasan visszaverődött a refrainben kifejezett fanatikus hit: «Szabad lesz a jövő!»

A koporsót kiviszik a kocsira s az elvtársak jó darabig elkisérik a koporsót, aztán kiki munkára siet. Munka után pedig elővesszik könyveiket. Tanulnak. Erőt gyűjtenek. Növekszik az öntudatra ébredtek tábora... A refrain csendül meg fülemben férfiasan, erősen: «Szabad lesz a jövő!»

A forradalmi evolúció.

Jean Jaurés-től.

Mikor az 1848-iki forradalmat mindenütt: Francia-, Német-, Olasz- és Magyarországban és Ausztriában elfojtották, mikor a proletárságot a polgárság, a szabadelvű polgárságot pedig a reakció legyőzte, akkor a kommunista és proletár-párt a sajtó- és gyülekezési szabadságnak, e törvényes hódító eszközöknek elvesztése után kénytelen volt a nyilvános tevékenységgel felhagyni és titkos társulatokban szervezkedni. Igy alakult meg a német kommunista társaság, a melynek központi bizottsága 1850. Londonban székelt. Az ilyen fajta apró obskurus és túlzó társaságok természetesen hemzsegtek az összeesküvési tervektől. A vereségektől elkeserítve aztán türelmetlenül bosszut forraltak s az eredménytelenség miatt a legképtelenebb gondolatokra vetemedtek. Marx, mint ama központi bizottság tagja, a kudarcok közt is megőrizte hidegvérűségét, meg az élet összes bonyodalmaival és evolucióival szemben józan gondolkodását. A gyermekes terveknek ellenallott s a felzúdulókat lecsillapította. De megérkezett a kenyértörés napja. 1850 szept. 15-én a londoni központi bizottságtól visszavonult. A szakadást szükségesnek tartotta azon írásbeli magyarázattal igazolni, amelyet a bizottság jegyzőkönyvébe is felvettek s amely körülbelül így hangzott: «A kritikus világfelfogást a kisebbség dogmatikussal, a materialisztikus történeti felfogást idealisztikussal cserélte fel. A dolgok fejlődése helyett így csupán a puszta akarat lett a forradalom hordozója.» Míg Marx és barátai azt mondták a munkásoknak, hogy 15, 20 és 50 évig belső és külső háborúkat kell átélniök, még pedig nemcsak az uralkodó viszonyok, hanem önmaguk megváltoztatása végett is, meg hogy a politikai hatalom felfogására megérjenek, addig a többiek azt mondták, mindjárt meg kell szerezni a hatalmat vagy szépen tovább aludni. Marx és barátai a német munkások figyelmét a német proletariatus elmaradottságára irányították, a többiek hozzájuk nem illő módon hízelegtek a nemzeti hiuságnak és a német kézműves céhbeli előítéleteinek; ez kétségkívül népszerű volt. Mint a demokraták a nép szóból, ép ugy alkottak ezek a proletariatus szóból szent-

séget. Miként a demokraták, úgy ők is forradalmi phrasist teremtettek a forradalmi evolutióból.

Ismétlem: Marx beszél így. Ötven esztendő! A határidő, amelyről Marx a munkásoknak azt mondta, hogy az nem a kommunizmus megteremtésére, hanem arra szükséges, hogy magukat a politikai hatalom átvételére elkészítsék, már letelt. Miféle külső és belső háborúkra gondolt Marx 1850-ben? Minő megpróbáltatások lehettek szerinte azok, a melyeken a munkás-osztály politikai megérése végett a proletariatusnak és egész Európának át lehetett volna esni? Kétségtelenül a szükséges külső háborúk közé sorolta Nyugat-Európa harcát Oroszország ellen. Európában ép akkor Oroszország volt a reakció leghatalmasabb eszköze és Marxnak úgy tetszett, hogy Nyugat-Európában mindaddig lehetetlen a forradalom, míg a cári hatalom meg nem törik. Így hát örömmel üdvözölte a krimi háborút.

A keleti kérdésről szóló leveleiben korholja és támadásra serkenti a liberális angol miniszteriumot, amely szerinte felette sokáig habozik. Oroszország nem pusztult el s az európai társadalmi forradalom sem pattant ki a krimi háboruból, mint azt Marx remélte. A hadviselés azonban mégis megrázta Oroszországban a régi rendszert. Így az óriási akadály, a melytől Marx annyira félt, ha nem is semmisült meg, de bizonyára meggyöngült. Előttem kétségesnek tűnik fel, vajjon, ha egész Nyugat-Európa társadalmi forradalomban tört volna ki, ha a proletariatus egy pillanatra urrá lett volna Párisban, Bécsben, Rómában, Berlinben és Brüsszelben, mint felülkerekedett 1848-ban a demokrácia, vajjon Oroszország akkor is oly hathatósan lépett volna-e közbe a mozgalom elnyomására, mint 1848 és 1849-ben? Nem tudom, az orosz diákság és a szociálista munkások egyesült ereje elég lesz-e arra, hogy a cárt belátható időn belül szabadságtól áthatott alkotmány adására kényszerítse. A cári hatalom azonban, amelynek annyi belső nehézséggel kell kűzdeni és bizonyára belső megerősödésre is törekszik, nem tudná már Európában azt a külső tevékenységet kifejteni, a melyet félszázaddal előbb kifejtett. A mit a cárság 1848-ban meg akart akadályozni, az bizonyára minden megvalósult vagy legalább is közel van a megtestesüléshez. Oroszország a széttagolt Itáliát idegen járom alatt akarta tartani; Ausztriától és a pápától megszabadult és a munkásosztály az ellenálló nemzet, életében főtényezővé válik. Oroszország a demokráciának Franciaországban való meghonosítását még a napoleoni formában is meg akarta akadályozni: a köztársasági népkormányzat azon-

ban Franciaországban létrejött és győzhetetlenné vált, a munkások gazdasági és politikai szervezése pedig lassan, de állandóan folyik. Belgiumban az alkotmány egyre jobban hajlik a demokráciához s a proletariatus már az általános választójogért nyujtja ki kezét. Németországbanel lehet mondani, hogy a történelem ama csudálatos iróniái révén, amelyek a demokracia győzhetlen erejét bizonyítják, maga Oroszország akarata ellenére is diadalra segítette az általános választói jogot és a szocializmust. Mivel Bismarck Németországot a monarchikus és abszolutisztikus Poroszország javára egyesítette, a cárság Bismarck terveit ismételten jóleső közömbösséggel támogatta: 1866-ban Ausztria és aztán 1870-ben Franciaország ellen. De Bismarck mindezek dacára is csak az általános választójog árán tudta Németországot egyesíteni és kénytelen volt ezt az új császárság aranygyűrűjévé tenni. Azonkívül a német munkásság is, mely egy szétdarabolt és részekre oszló Németországban nem tudott egységének tudatára, tehát osztálytudatra sem ébredni, az egységes Németország tágas mezején fejti ki politikai tevékenységét.

Ily módon a demokrácia gyarapodásának módja a nyugoteurópai államokban meghiusította az elnyomó hatalmak közbelépését. Nem hirtelen kitöréssel ragadja magához a hatalmat a demokrácia az államtól s a szocializmus a demokráciától. A törvények, amelyek által Anglia 1860—1885-ig majdnem kiküzdötte az általános választójogot, ép annyira megrázzák az alapokat, mint a forradalmak és a tudósokon kivűl mégsem tudja senki keletkezésüket. Olyanok, mint a csöndes virágok. A munkás- és a parasztosztály új szerepe Olaszország nemzeti és kormányzati életében bizonyára csöndes talaj egy forradalom számára. Ép így a francia proletariatus. A cári hatalom mindezen mozgalmakat keresztezheti és gyöngítheti, ravasz és nyakas diplomáciája révén a kormányokat megtévesztheti, de a nemzetek teljes demokratizálására irányuló ellentállhatlan mozgalmat meg nem akaszthatja és még kevésbbé gátolhatja meg a munkásosztály feltartóztathatlan növekedését a demokráciában.

Igy a hátrány, melynek Marx szerint el kellett volna tűnni, mielőtt a munkásosztály Európában igazán képes lett volna a politikai hatalomra, nem tűnt el teljesen, de meggyöngűlve háttérbe szorult. A krimi háboru erőtlenítette el, amely évekre megbénította az orosz egyeduralmat. négy esztendővel később (1859.) pedig az olasz nemzet újra való felemelkedését tette lehetővé. Háttérbe szorította ama történeti fejlődés gyorsasága, amely Oroszország terveit lefegyve-

rezte, amennyiben Németországban a porosz absolutismus auspiciumai alatt a demokrácia kezdetét megteremtette. A hátrányt sírba temeti az orosz munkásság és az orosz liberalizmus növekvő ereje. Végűl kijátssza azt és semmire sem vezeti vissza a demokráciának és a szocializmuznak folyton növekvő hatalma, amely egész Európában háborus válságok nélkül üti fel fejét.

Minő más külső és belső háborukra gondolhatott Marx? Kétségtelenül azokra, melyek Olaszországot felszabadítják és egyesítik Németországot, amelynek a szabadság útján való egyesítésére a frankfurti parlament gyönge liberális polgársága nem volt képes. Tán osztotta Engels nézetét, aki 1848. juniusában Franciaországon keresztűl utazva, azt írta útijegyzetébe, hogy Franciaországon a szocializmus csak a munkások és parasztok közt lefolyó polgárháboru után jut diadalra. Szerencsére nem így van a dolog és nem is lesz így soha. A commune 1871-ben a köztársasági és részben szocialista munkások hősi harca volt Párisban az agráriusok ellen. Hanem ezek az agráriusok nem kis parasztok, hanem tönkrement gentryk voltak. A kisbirtokosok demokráciája nem késett soha a köztársaság elismerésével és megünneplésével. Nem ő bonyolódott a harcba. A szocialista munkást és kisbirtokost nem választja el kiomlott vér. Nem is fog közöttük az sohasem folyni. Tőlünk függ, hogy semmiféle félreértés ne keletkezzék, hogy a falusi demokrácia lassanként a szocializmushoz érjen, amint eljutott a köztársasághoz. Az elmult félszázad folyamán a külső és polgárháboruk okozta megpróbáltatások, de még inkább a fejlődés lassú, de állandó hatása, a Marxtól előre hirdetett nagyszerű forradalmi evolució által megvalósult a munkásság politikai akciójának alapföltétele. Ez nem volt más, mint törekvés Európaszerte nagy nemzeti államok megalapítására, hatalmas autonom népeknek a moszkvai járom alól való felszabadítására, kapcsolatban a demokráciára és az általános választójogra való energikus törekvésre.

Most, hogy ez az előfeltétel teljesűlt, Európa, nevezetesen pedig Franciaország munkássága az épülettelek es munkaeszközök birtokába jutott. A munka befejezéséig még hosszú az idő. Ma, mint félszázaddal előbb is, óvakodni kell la forradalmi phrasistól s a forradalmi evolucio törvényeinek az új időben mély értelmet kell adni.

Francziából forditotta: Faragó Pál.

R. Beck Blanka.

DALOK A TŰZHELY MELLŐL.

I.

A céltalan, sivár utaknak,
Miket egyedül jártam át,
A tüskéit nem érzem immár,
Csak rózsáinak illatát!

Midőn a szív gyötrődve bolyg még,
Tegnap még ott, talán ma itt,
Nem érzem már a szívem régi
Keserves, bús siralmait.

A vad tusákból nem maradt más,
Csak rózsák — búsak, hervadók
S a csendes, néma éjszakákon
Már nem álom a csók, a csók.

II.

Kösd össze tört s vergődő szárnyamat,
Hisz látod, hogy már szállni nincs erőm
És néma sóhaj ül csak ajkaimra,
Míg szívem vérzik csendes szenvedőn.

Kösd össze szárnyam, szívem hadd pihenjen,
Mit szíved súg, csak azt vágyom hiszen
S a könybe fulladt, lángtalan tüzekre
Már nem kiváncsi többé senkisem!

III.

Lelkembe lopta már magát
A jövő titkos képe,
Oly jól esik merengni rajt'
Így összetörve, tépve.

Lelkembe' nem lesz semmi árny,
Szivembe' semmi kétség,
Csak napsugár és szerelem,
Míg most csupa sötétség.

Lelkembe lopta már magát
Egy szebb, fehérebb élet,
A mit most még csak álmodom,
De majd átélek véled!

IV.

Aludj, aludj apró galambom,
Ne várd, mig altat csendes hangom,
Ne várd, anyád míg dalba kezd —
Mert hang se jő e csókos szájra,
Ha sírna is, ha bárhogy fájna,
Míg nagy szerelmi láng epeszt.

Aludj, aludj; az ajkam zengne,
De szívem néma szerelembe'
S kínjába majd fel-felsikolt —
Ki volt: ki lelkem megszerette?
Azt' tönkretette s eltemette?
A kit szerettem, óh, csak azt ne,
Csak azt ne kérdezd, hogy ki volt!

Gurr-gu-Gurr.

Mese, irta **Garas**.

Az egybegyült vadgalambok tömör sorai közül Ba-Ru-Tum-Ba hármat szökött előre, úgy, hogy egymagában állott valamennyi előtt. Hirtelen tiszteletteljes csönd támadt a tiszáson.

— Atyafiak! Seregvezető létemre engem illet meg a vésztörvényszéken az elnökség. Hiszen valamennyien tudjátok miről van szó. Gurr-gu-Gurr, a nemes Gurrok, ősi törzsünk utolsó sarja, sajnálatos módon megfeledkezett magáról. Hagyományos szokásunknak fittyet hányva, noha már két költözési idő mullott el fölötte, megmaradt legénynek. És nem átallotta legény voltát és ősi fészkének kedvező fekvését — ott a legmagasabb jegenye csúcsán — arra használni, hogy derüre-borura elcsábítsa törzsünk hajadonjait.

Gurr-gu-Gurr a vádlott, itt áll közöttünk, három hosszú kormánytolla kitépve. Nyugodtak lehettek, hogy amíg azok ki nem nőnek — jövő holdtölteig tehát — nem illanhat el közülünk. S hol lesz már előreláthatólag jövő holdtöltekor?.. De nem kivánom a biróságot befolyásolni, mert én pártatlan elnök vagyok.

Igy szónokolt Ba-Ru-Tum-Ba. Nem állítom, hogy betű szerint idézek, mert a vadgalambok igazán visszaélnek a maguk beszédjében a sok «u» betü gyakori használatával, úgy, hogy kevésbbé gyakorolt fül, mint az enyém, talán meg sem értené őket. De szavamra mondom, hogy beszédjük értelmét híven tolmácsolom.

Most két szárnycsapással elő állott Biu-Biu, a közvádló. A csőrét nehányszor föl és le rángatta, amíg az aszott bőr a szeme körűl — amely nála a cvikkert képviselte — a kellő helyre került. Azután a maga fajtájánál egészen szokatlan éles hangon ekként fogott vádbeszédébe:

— Valamennyiünk által szeretve tisztelt Elnök úrnak egy pontban tévedni méltóztatott. A vádlott a jelzett három toll híjján nem röpűlt volna el közülünk. Nem; mert túlságosan bárgyú hozzá. Tán emlékezni méltóztatik, hogy őkegyelme az érettségin a röpülő-tájékozástanból annak idején terciát kapott. Ez az egyén még a szomszéd határban sem képes eligazodni.

Bárha elröpült volna jó messzire bűnterhelt élete elején, hogy megszabadította volna társadalmunkat arcpirító jelenlététől! De hogy röpűlhetett volna messzire, mikor se tudása, se bátorsága hozzá! Mert, tisztelt nemzetség, a kitűnő ősök ezen hitvány sarjának vitézi erényei sincsenek. Hadifogásaink közül csak egyet tud: bukfencet hányni a levegőben. De ezt a daliás dolgot, — amelyet jog szerint csakis az ellenséggel, a lefelé vágó ölyvvel szemben szabad alkalmaznunk — lealacsonyította, profanizálta. Amint mondják, arra használta föl, hogy a gyönge nemet vele elkápráztassa és megejtse.

De mit beszélek vitézi erényekről, mikor semmihez, még az elemózsia-tan legelemibb fogalmaihoz sem ért? Szerencséje, hogy a jegenyefa tőszomszédságában ott van a granarium, melynek egy hasadéka, mint óriási családi birtoka, kiapadhatatlanul ontja neki a gazdagságot! És a potrohos zabszemek állandóan potyognak tátott csőrébe . . . Egyszóval a megtestesült ügyefogyottság. Még turbékolni is jóformán csak egyet tud:

«Rurr, Rrurr, nagysád, milyen szép simogató szemeinek pillantása . . . Milyen kecsesen szeli a fellegeket. Bár felleg módjára beburkolhatnám gyöngéden, ölelve . . .»

De nem folytatom tovább, mert a tisztes hajadonokat megakarom kimélni megátalkodott beszéde ismétlésétől.

Bűneit és gonosztetteit mondjam-e el? Előhozakodjam számtalan szerencsétlen áldozatával? . . . Minek? . . . Hisz tudjuk valamennyien, hogy vannak. Bizonyságunk a jegenye magasságáról pitymallatkor lehallatszó vétkes turbékolás. És tanunk a varjak prédájára kitett, elhagyatott sok-sok vadgalambtojásocska! Beérem hát vele, hogy tettei méltó megtorlása gyanánt a büntetés alkalmazását kérjem!

Igy szólott Biu-Biu. Aztán jobbra-balra himbálózva, egy pillanatig öntelten körűl pislogott és visszarebbent a seregvezető mögé.

Hú-Vuú a vadgalamb nemzetség hires jogásza és bölcse kis vártatva az előkelőségek csoportjából lomhán előgurult. Ő vállalta el a védelmet; még pedig — úgy rebesgették — hihetetlen magas honorárium ellenében. Siker esetében az öreg és egész családja, holdtöltétől holdfogytáig, nap-nap után, szabadon lakmározhatik a zabszemet potyogtató rés körűl! Várakozásteljes csönd támadt egyszerre. Ott cirpelt egy tücsök a tisztás kellő közepén és senki sem gondolt még arra sem, hogy sebtiben elkapja. Mert Hú-Vuú csodálatos ékesszólása mindenkit elkápráztat. Hallgatóságát szónoklatával valóságos mámorba tudta ejteni s nem egyszer volt rá eset, hogy a mikor a világ legszárazabb ügyében — teszem holmi magánfészek-sértés esetében — érvelt, a vadgalambok szédületes gyorsasággal pörögtek maguk körűl: annyira oda voltak elragadtatásukban!

Ki írhatja le azonban a gyülekezet csodálkozását, a mikor a nagy Hú-Vuú ridegen és szárazon így szólalt meg:

— Hiába minden, kedves atyámfiai, lelkiösmeretem után indulva, nem tehetek másként: minthogy mindenben hozzájárulok közvádló érveléséhez. Gurr-Gu-Gurr kétségtelenül rakoncátlan kéjenc. Magaviseletével pedig megmételyezi a vadgalamb nemzetség — még szépirodalmilag is elösmert példába illő-családi életét. Nem volnék tisztes családfő, egy viruló hajadon szerető apja, ha szívem teljes tetszésével nem csatlakoznám a közvádló üdvös inditványához! Igenis, mondassék ki Gurr-Gu-Gurr fejére a büntetés. Halál reá. Ezer darabra kell tépni és a szelek szárnyára szórni bűnös bitang testét . . .

Itt a közvádló édes elégedetten bólingatott. A nemzetség bölcse pedig folytatta:

— Immár csupán a nagy Ba-Ru-Tum-Ba kötelességének teljesítése van hátra. Hirdesse hát ki az ítéletet. És szólítsa elő a kárvallottakat, akikre természetadta bölcs törvényünk értelmében az ítélet végrehajtása tartozik.

Csak ezeket mondotta Hú-buú és a tömeg meglepett moraja között egykedvűen, lomhán hátra somfordált. Sokan sajnálták ugyan az elmaradt remek szónoklatot; de valamennyien magasztalták a nemzetség bölcsének tündöklő igazságszeretetét.

— Kihirdetem a nemzetség megbizásából itt, az élükön állva, hogy Gur-gu-Gurr: halál fia! — szólott a vádlott felé fordulva Ba-Ru-Tum-Ba, a seregvezető. — Örök törvényünk lendelkezéséhez képest pedig fölhívom a kárvallottakat: gyürekezzenek a gonosztevő körűl és szaggassák széjjel! Lépjetek hát elő a leányzók, akiknek akár lelkében, akár testében kárt tett!

S ezzel visszalépett, hogy a tolongásnak útját ne állja.

Gurr-Gu-Gurr pedig fejét válla közé húzva, leszámolva mindennel e világon, bárgyún pislogott maga elé. Kétszeresen bárgyún, mert hang nem mukkant, szárny nem rebbent az itélet hallatára. Csak egynéhány vadgalamb-mama fészkelődött idegesen, de elővigyázóan, nehogy valamelyik fiókja elkövesse azt a könnyelműséget, hogy hírnevét az egész nemzetség színe előtt örök időkre tönkre tegye. De nem mozdult egy sem.

— Ismételd törvény szerint, oh tiszteletreméltó Ba-Ru-Tum-Ba! — szólalt meg ott hátul valahol Hu-Vuú. Mintha valamely rejtett gúny rezgett volna hangjában.

A nagy Ba-Ru-Tum-Ba ezúttal éles fejhangon, egészen a jegenyefáig hallhatóan hirdette ki az itéletet; de bizony nem jelentkezett senki.

— Az itélet végrehajtására nem vállalkozott senki. Ősi törvényünk értelmében tehát a vádlott szabad! — szólalt meg Hú-Vuú és bögye a gazdag honorárium előérzetében egész kerekre puffadt.

. . . Gurr-Gu-Gurrnál ki volt boldogabb? Bölcs védőjéhez rebbent és hálaittasan dörgölte csőréhöz csőrét. Mondani valója azonban nem igen akadt; hímtársaival hisz alig is tudott beszélni. De mivel mégis szükségesnek tartotta, hogy valami szépet mondjon, Hú-Vuú párjával elegyedett szóba:

— Gyönyörűen meltóztatott kicsipkedni a szárnyait. Persze az ünnepélyes alkalom tiszteletére?

De hirtelen abbahagyta, mert észrevette, hogy bolondot beszél. Inkább a hajadon lányhoz fordult tehát; tudta, a lányok nyelvéhez legjobban ért:

— S így most holdtöltétől-holdfogytáig, nap-nap után leszek szerencsés nagysádat fészkem szomszédságában röpködve tisztelni... Természetesen... Kecsesen fogja a fellegeket szelni... Ah, ha felleg módjára —

De már a mondat végét nem hallották az öregek, mert a fiatalok máris jóelőre röppentek, hogy senkise hallja turbékulásukat.

— Te anyjuk! — szólt meghökkenve Hú-Vnú! ez a széttépni való bitang, most ami lányunk fejét akarja elforgatni!... Na megállj, majd elveszem a kedvét örökre! Összetöröm a csontjait!

— Eszedbe ne jusson valahogy! — torkolta le az anyjuk sietve. — Csak ti férfiak ne ártanátok magatokat az efféle ügyekbe! Gondold meg, micsoda párti! Az ősi fészek, meg az óriási családi zabszem-bánya! Vagy azt hiszed, az é n leányom fejét el lehet forgatni? Hohó, az okosabb, külömb a többinél valamennyinél!

Akármilyen bárgyuk is a Gurr-Gu-Gurrok, elfogúltabb náluk a lány, akinek a szépet teszik. De a legelfogúltabb a szülő — ha a maga gyerekéről van szó.

Minden új magyar, vagy idegen nyelvű könyv kapható Lampel Róbert (Wodianer F. és Fiai) cs. és kir. udvari könyvkereskedésében Budapesten.

Furcsa látogatás.

Irta: Pekár Gyula.

Asszonyokról, férjekről beszélgettünk a kaszinó sarkában, a szerelmi veszedelmeket tárgyaltuk s a jelenvolt urak közül mindenik tudott valami pisztolydurranassal végződő szomorú esetet. Hossza nem volt már a rémdráma-mesélésnek s a hangulat mindegyre komorabbá vált a társaságban. Végre felugrott Dodó főhadnagy, eldobta cigarettáját és szokott humoros könnyelmüségével így szólt:

— Eh urak, nem únjátok még ezt a temető-csősznek való hangulatot? Az ördögbe is, a szerelemben nemcsak drámák, hanem vígjátékok is vannak! Persze a legtöbb eset szomorú s a férjnek teljesen igaza van, mikor az udvarlót lepuffantja, hozzáteszem mindjárt, hogy fordítva nem szabad megesni a dolognak, mert gavallér-ember kiáll a férj golyója elé, de maga nem fog még pisztolyt is emelni arra a férfira, akit már amugy is olyan mélyen megbántott. De hisz neki is csak védenie kell magát! mondjátok ti. Én azt mondom: nem illik és különben is azzal nem védi magát, hogy a férjet lelövi . . . Nos hát, amig csókok csattannak, addig pisztolyok is fognak durranni e földön, de vannak esetek mikor...

— Mikor nemcsak a pisztolyok, hanem a csókok is csütörtököt mondanak! — kacagott Rádern Gida.

— Igen, vannak vakra töltött csókok, amelyek nem érik meg a pisztolylövést, még a csütörtököt sem . . . De mást akarok mondani. Én tanulmányoztam a megcsalt férjek haragját és mondhatom, dühük nagyon külünféleképp irányozódik. Nagyjából két osztályba sorozhatnám őket: vannak olyanok, akik csak a szeretőt látják, arra törnek és vannak olyanok, kik inkább az asszonyt tartják szem előtt. Higyjétek el, nem mind arany, ami fénylik! Az a nagyképü férj, aki «mocsoktalan nevét», «férfi becsületét» hangoztatja s egész arzenált vinne a párbaj szinhelyére, gyakran nem is szereti a feleségét, csak a nevetségtől fél. Hát helyes az, hogy az életben mindenért, s így a szerelemért is mindig férfi: tehát a gavallér legyen felelős, de tudok én olyan mélyen érző, csöndes férjeket, akiket annyira lesujtott feleségükért való bánatuk, hogy szinte mellékes volt nekik, kivel csalta meg az asszony őket! Tudok férjeket, kik meg se verekedtek «a lovagiasság

szabályai szerint», sőt tán ezek közt voltak azok, kik a legmelyebben szerették a feleségüket... De ismétlem, több a vígjáték a szerelem szinházában, mint a dráma. Eszembe jut egy esetem...

Dodo elnevette magát. Aztán új cigarettára gyújtva, vállat vont.

— Tán rosszul is teszem, hogy nevetek, inkább ma is sajnálnom kellene azt a szegény, ügyefogyott embert. De higyjetek meg, ti is nevettetek volna, ha beállít hozzátok az a furcsa látogató...

Rádern Gida bizonyára emlékszik még, tudod, mikor abba az alföldi városba helyeztek volt át bennünket... Hej, de boldogok is voltunk, hogy megint emberek, vagyis új asszonyok közé kerülünk! Basa-Südön és környékén úgy ismertünk már minden asszonyt, mint Forintos Peter legényem mundérján a foltokat, elképzelhetitek, mint örültünk, mikor új talajon kezdhettünk patrulirozni. Huszonöt esztendeje nem voltak huszárok a városban, már csak az öreg asszonyok emlekeztek az attilára, de ők aztán persze csak annál többet beszeltek róla a fiataloknak. Ez kellett nekünk. Az első hódítasok galoppban sikerültek, a többi magától jött. Mikor az asszonyok engednek, gyakran nem is annyira belénk szerelmesek, mint inkabb egymásra irigykednek, ugy-e? Az ő dolguk, bánta a manó!...

Az egyenruhátlan férfivilág morgott, de még mindig nem haraptunk össze — még mindig nem volt meg a kikerülhetetlen, országos «kardaffaire», melynek mellekesen megjegyezve, sokszor nem is annyira hazafias, mint inkabb asszonyi alapja van. Denique mindennaposak voltunk a promenadon és szörnyen divatba jöttünk. En elég bravurosan ugrattam be a szerelmi cirkuszba s könnyen vettem az akadályokat egymásután. Egyebek közt már vagy egy hónap óta egy rendkivül eleven és fellengzős menyecske «tiszteletét» (ő maga nevezte így vonzalmát!) érdemeltem ki. Az asszonyka nem volt épp elegáns, de hisz csinossága mellett engem épp az mulattatott legjobban, hogy milyen titkolodzó naivsággal utánozta előttem az előkelőséget! Mint az inkognitóban szeretkező királynék, megesketett, hogy sose fogom megkérdezni tőle, kicsoda. Én, képzelhetitek, kész örömmel megesküdtem és voltam annyira kényelemszerető, hogy diszkréten nem is faggattam tovább. Mindig regenyekből idézett, egész szerelmi jeleneteket játszott el nekem az Ohnet könyveibol...

Nos, egy délután épp a kerevetemen hevertem s azt

gondoltam, hogy milyen jót fogok én aludni öt óráig, (ekkor kellett inkognitó királynőmnek levélben, vagy életnagyságban megjelennie) mikor Forintos Péter egyszerre csak belépett hozzám.

— Mondtam, ne ereszsz be senkit! — kiáltám mérgesen. — Ki az? Asszony?

— Nem főhadnagy úr: ember.

— Úr?

— Nem, főhadnagy úr: civil.

— Szamár! Mit akar?

— Be akar jönni. Mindenáron beszélni akar a főhadnagy úrral.

— Dobd ki!

— Már kidobtam kétszer, de visszakunyorálta magát. Olyan forma, vézna ember, a lélek jár bele hálni . . .

Fekve maradtam a kereveten és bosszúságomban csak úgy félszemmel néztem oda, mikor nyílt az ajtó. Hát csakugyan belépett egy szűrke ember, pergamentszerű arccal és szakáll helyett pár szomorúan kunkorodó szőrszállal az állán. Kopott, fekete szalónkabát volt a testén, lyukas fekete kesztyű a kezén s bús arca csak annál íjedtebben nézett ki ebben a gyászos keretben. «Comtesse» kutyám felkelt és megugatta.

— Temetőcsőszszel keresztezett foltozó szabó! — gondoltam mérgesen — ki lehet ez? — Aztán megszólítottam hangosan: «számla?»

Az ismeretlen felsóhajtott.

— Nem, báró úr, nem számlával jövök. Nevem Bódogh Gáspár, szegény írnok vagyok s azért jöttem a főhadnagy úrhoz, hogy . . . az Istenért, ne vegye rossz néven tőlem! . . .

— Nos, ki vele már!

— Hát valami nagy dologra akarnám kérni . . . — Egy terjedelmes vörös zsebkendőt húzott ki a kabátjából s azt emelte a szemeihez. — Az Istenért, báró úr, könyörüljön rajtam!

Én egy lusta mozdulattal nyúltam a zsebembe a pénztárcám után. Bódogh Gáspár észrevette mozdulatomat és méltatlankodva lépett hátra.

— Nem pénzt jöttem én kérni a főhadnagy úrtól, ments Isten! Szegény ember vagyok, de azért becsülettel megélek. Ha én koldusnak nézek is ki, látná csak a báró úr a feleségemet! Az csak a dáma . . . A feleségem! — tette hozzá, ismét arcához emelve a nagy vörös kendőt — ő miatta jöttem ide . .

— A felesége miatt? — kérdeztem csodálkozva. Fölkeltem.

— Igen! — folytatá Bódogh Gáspár, búsan hajtva le fejét — nagy bajban vagyok! Tetszik tudni, olyan furcsa asszony az én jó feleségem. Mindig a fejébe vesz valamit! Én egész nap munkában vagyok, nem érek rá az eszén elmenni, de most, ne tessék rossz néven venni . . .

— Nos?

— Most attól félek, hogy . . . hogy szerelmes a főhadnagy úrba!

— Szerelmes belém? — kiáltottam felkacagva. — A felesége? . . . de hát ki az?

— Bódogh Gáspárné kérem! — felelt a szürke ember szerényen.

— Nem értem! — tessék helyet foglalni.

Bódogh Gáspár leült a szék szélére, aztán összetette a két kezét.

— Azért jöttem volna el a báró úrhoz, hogy ha már így áll a dolog, az Isten áldja meg; könyörüljön rajtam, ne dulja fel családi boldogságomat!

— Tudom, hogy nem ismeri, hisz mikor az asszony párnája alatt megtaláltam a főhadnagy úr arcképét, annyit megvallott nekem, hogy még nem is ismeri . . . De hát találkozhat, megismerkedhetik vele s én épp azért kerestem fel most, mert azt gondoltam, ha én magam és még idejekorán figyelmeztetem a dologra, akkor talán megesik a szíve rajtam . . .

— No még ilyen nem esett meg rajtam! — szóltam vígan, fel s alá járkálva a szobában. — Nem tréfál, Bódogh úr?

A szürke ember szomorúan rázta fejét.

— Dehogy is tréfálok, báró úr. Szép kis négyéves lánykám van, büszke vagyok a szép feleségemre, képzelheti, majd meghasadt a szívem, mikor a főhadnagy úr fényképét megtaláltam a párnája alatt . . .

— De hát honnan szerezte meg az arcképemet?

— Honnan? Hát hiszen árulják ott a sarki boltban! Sok asszony megveszi, a főhadnagy úr délceg ember, ott látják minden este a promenádon. Ott látta meg az én szegény feleségem is. Megvallotta . . .

— Megvallotta azt is, hogy szeret engem?

— Meg! — zokogott Bódogh Gáspár

Megsajnáltam a szegény embert. Ismeretlenül is dühös lettem az asszonyra.

— De hát mondja csak és maga nem rázta össze kicsit a csontjait?

— Én? — mosolygott a férj — hej, főhadnagy úr, látszik, hogy nem ismeri az én jó feleségemet. Nem lehet azzal beszélni, ha egyszer a fejébe vesz valamit! Még neki állt feljebb... Ő szidott engem, hogy köszönjem meg, ha velem marad és faképnél nem hagy!

Kezdtem kiváncsi lenni erre a házaspárra.

— De hát maga egyáltalában nem is jött dühbe, mikor a felesége bevallotta, hogy mást szeret? Nem jött kedve például... jól megverni őt?...

Bódogh Gáspár álmélkodva nézett rám.

— Megverni? Hogy bánthatnám, vagy gyűlölhetném, mikor szeretem? Nagyon, nagyon szeretem...

— Hát ahhoz se jött kedve, hogy más valakit agyonverjen, például engemet?

— A báró úrat? Hisz a főhadnagy úr nem tehet róla, nem is ismeri... Tetszik tudni, én csak olyan egyszerű, szegény ember vagyok. Vert a sors engem eleget, nincs nekem kedvem senkit se megverni...

Elgondolkoztam furcsa látogatómon. Pár percig hallgattunk mind a ketten. Végre fölkelt Bódogh Gáspár és szerény köhögéssel igyekezett magára vonni figyelmemet.

— Hát nem tetszik rossz néven venni a kérésemet, úgy-e, báró úr? Nem fogja bántani a feleségemet? Megigéri?

— Szívesen, édes Bódogh úr, itt a két kezem!

— Nagyon szépen köszönöm! — felelt ő meghatottan. — Nem is tudom, mivel háláljam meg...

— Azzal! — mondám, megnyomva a csengetyü gombját — hogy egy pohár konyakot iszik s koccint velem a felesége egészségére!

Forintos Péter álmélkodva hozta be likőr-arzenálomat.

— Igen nagy megtiszteltetés számomra, báró úr! — erősködék Bódogh Gáspár.

— Semmi megtiszteltetés! — legelőször is arra koccintunk, hogy a felesége ő nagysága kiábránduljon belőlem...

Hát urak, bizony addig koccintgattunk mi ott kettesében, míg Bódogh Gáspár elázott s én is hatalmasan megfeledkeztem az időről. A végén már össze is csókolóztunk, én letegeztem őt, de ő azért tovább méltóságolt engemet. Mámoros fővel folyton a jó feleségéről áradozott és titokban bölcs tanácsokat kért tőlem. Mit tegyen, hogy bánjék vele?

— Jól meg kell őt rakni, koma! — kiáltottam lelkesen. — Mit érsz vele, ha én megigérem, hogy nem bántom, ha azért titokban nem téged, hanem engem szeret?

Bódogh Gáspár ravaszul hunyorított rám a konyakos üveg mögül.

— Majd kibőjtölöm őt! Visszatörődik, visszaszokik hozzám . . .

Teli torokkal nevettem a nyilatkozatnak, de aztán a homlokomra ütöttem:

— Koma! — Én megigértem neked, hogy nem bántom a feleségedet, de hát hisz azt sem tudom, hogy néz ki? Kicsi, nagy? Szőke, barna? Mondd meg, mert még akaratlan is bele találok botlani a promenádon . . .

Bódogh Gáspár kenetteljesen intett:

— Igaza van, méltóságos úram! Itt a képe a tárcámban, mindig magamnál hordom, magammal síromba fogom vinni. — Kinyitotta tárcáját, belecsókolt, azután ünnepélyesen nyújtotta át nekem: — Ilyen szép asszonyt még nem látott a főhadnagy úr.

A fényképre néztem és bevallom, majd hanyatt estem. Pillanat alatt kijózanodtam: igen, csakugyan ő volt, az én fellengős és titkolódzó asszonykám, az, aki Ohnetből idézett nekem szerelmes jeleneteket s akit öt órára vártam magamhoz. Rémülten kaptam az órámhoz: tiz perc hiján öt óra volt!

Bódogh Gáspár szinte aggódva nézte arcom változását.

— Bizony még megkivánja a méltóságos úr!

— Dehogy kivánom! — kiáltám türelmetlenül — csak most jut eszembe, édes Bódogh úr, hogy valami sürgős dolgom van öt órakor . . .

A szegény irnok dülöngőzve kelt fel. Én becsengettem Forintos Pétert.

— Ments Isten, hogy zavarni akarnám a báró úrat. Csak köszönöm még egyszer, Isten is megáldja érte! Hej, hej szegény feleségem . . .

Nehezen bucsúzott az istenadta. Rázta a kezemet sokáig . . . Végre Forintos mégis kisegítette őt. Mikor visszajött, katonásan jelentette:

— Főhadnagy úrnak alásan jelentem, öt óra. Parancsolta költsem fel.

— Szamár, nem látod, hogy ébren vagyok? — Aztán még szigorúbban tettem hozzá: — Ha most öt órakor jön valaki, tudod már kicsoda . . .

— Igenis tudom, főhadnagy úr.

— Hát be ne ereszd, mert kiköttetlek, érted? . . .

NAGYAPÓ.

Maupassant.

Halállal küzdött nagyapó,
Kilencven esztendő fején.
A homloka, az oly fakó,
Oly roskatag volt már szegény.
Kinyítja sápadt, nagy szemét,
S beszél: a hangja néma, halk,
Vélnéd az erdő szellemét
Susogni hörgő, méla dalt.

Emlék-e, vagy álom csupán?
A napsugaras délelőtt
Dús lombok zöldeltek a fán.
Szívembe vágyak vágya nőtt.
Emlék-e vagy álom csupán?
Az ifjú élet elfut ám!
Emlékszem már, emlékszem én!
A múltak árnya száll felém,
Ifjú valék! Emlékszem én!

Emlék-e, vagy álom csupán?
A hullám tajtékzik, remeg,
A szellő fut habok után,
Vágy fogta el a keblemet.
Emlék-e, vagy álom csupán?
Csak forró vágyak árnya tán?
Emlékszem már, emlékszem én!
Az ifjúság, erő, remény,
A szerelem! Emlékszem én!

Emlék-e, vagy álom csupán!
A keblem vadúl háborog,
Mint tenger vészvihar után.
Szédűl a fej, a szem forog.
Emlék-e, vagy álom csupán?
Az élet gyorsan elfut ám.
Emlékszem már, emlékszem én!
Most temetnek el, remény!
Halál! Halál! Emlékszem én!

Bod.

A phönix madár.

Irta **August Strindberg.**

Szamóca éréskor látta meg először a tiszteletesék udvarán. Sok leánynyal találkozott már, de amikor ezt meglátta, tisztában volt vele, hogy ez az «igazi». De nem mert mondani semmit s a leány kacagott rajta; hiszen akkor még gymnazista volt. Mikor már az egyetemre járt, ujra eljött. Akkor aztán átfogta a leány derekát, megcsókolta és látott rakéta tömegeket, hallotta a harang szavát és a vadászkürt hangját és érezte, hogy a talpa alatt a föld él.

A leány tizennégy esztendős volt akkor. A melle csak úgy duzzadt, mintha várná a mohó, pici ajkakat, az éhes szájat; erőteljes két lábán, ríngó csipőjével oly biztosan lépkedett, mintha már is el birna a szíve alatt vagy egy csöppséget. A haja aranyszőke volt, ragyogott, mint a tiszta méz és dicsfénynyel övezte a homlokát. A bőre friss volt és puha mint a bársony. Jegyesek voltak és galambok módjára turbékoltak a hársak alatt az erdőben és az élet virágos rétként terült el előttük. De a fiúnak előbb még le kellett tennie a szigorlatait — bányamérnöknek készült — s ez a külföldi tanulmányúttal együtt eltartott tíz esztendeig. Tíz esztendő!

Elment hát Upsalába. Nyáron megint eljött a tiszteleteséghez és a leány még csak olyan szép volt. Háromszor találta egyformán szépnek. De negyedszerre sápadt volt. Az orrcimpájának keskeny piros széle támadt és kisebb lett a melle. Mire elérkezett a hatodik nyár, vasat szedett és a hetedik esztendőben fürdőre ment. A nyolcadik évben fájt a foga és ideges volt. A haja elvesztette a fényét; a hangja kiélesedett; az orrán apró fekete pettyek képződtek; a melle egészen eltűnt; nehézkes lett a járása s az orcája beesett. Télen ideglázt kapott s le kellett nyírni a haját. Mire újra megnőtt már hamvasszőke volt. A fiú egy aranyszőke tizennégy esztendős leányba szeretett s ki nem állhatta a barnákat és feleségül vett egy hamvasszőke huszonnégy éves leányt, aki nem akart kivágott menyasszonyi ruhában a templomba menni.

De mégis szerette. A szerelem nem volt oly heves mint azelőtt; megállapodott volt és nyugodt és a kis bányavároskában semmi sem zavarta boldogságúkat. Az asszonynak

egymásután két fia született, de az ember nagyon szeretett volna egy leánykát. Ekkor megszületett egy szőke kis leányuk.

Szemefénye lett a gyerek az apjának. Megnőtt és hasonlított az anyjához. Nyolc esztendős korában szakasztott olyanná lett, amilyén az volt valamikor. Az apja — ha ráért — mindig csak vele foglalkozott. Az anyja a házat látta el és megdurvúlt a keze. Az orra elvesztette alakját és a halántéka. beesett. A tartása kissé meggörnyedt attól, hogy mindig a tűzhely fölé hajolt. Az apa meg az anya csak az étkezésnél volt együtt, meg éjjel. Nem viszálykodtak, de még se volt úgy, mint régen.

Ám a leány gyönyörűsége volt az apjának. Szinte azt lehetett volna mondani, hogy szerelmes belé. Mintha újra feltámadni látná benne az anyját és mintha újra éledének az első érzelmek, a melyek oly hamar eltűntek. Valósággal félénk volt a lányával szemben és sohasem ment be hozzá, a mikor vetkőzött. Istenítette.

Egy reggel a kis leány az ágyban maradt és nem akart felkelni. A mama azt hitte, hogy nem akar iskolába menni, de az apa elküldött az orvosért. Ellátogatott hozzájuk a fojtó angyal, a diphteria. Vagy az apának, vagy az anyának menekülnie kellett a többi gyerekkel. Az apa nem akart elmenni. Az anyának kellett hát a gyerekekkel mennie s az apa ott maradt a betegnél. Feküdt szegényke. A szobát kifüstölték kénnel, a mitől megfeketedett a sok aranykeret s minden ezüst holmi, a mely a tükrön volt. Az apa magánkivül volt, valahányszor bement az üres szobákba és ha éjjel ott látta magát egyedül az ágyban, úgy érezte, mintha özvegy ember lenne.

Egy nap aztán eljött a halál és kemény csontos kezével megfojtotta. Erre visszatért az anya is. Lelkiismereti furdalásai voltak, a miért cserben hagyta gyermekét. És nagy volt a keserv s a nyomorúság.

Mikor eltemették, sírkövet emelt a hant fölé s egy esztendeig minden nap kiment a temetőbe. A másik esztendőben már ritkábban. Nehezebb volt a munkája s kevés az ideje. Kezdte nyomni az évek terhe; a járása már nem volt oly rugékony s nőttek a gondjai. Néha még szégyelte is magát, hogy a fájdalma szünőben van, de aztán megfeledkezett erről is. Még született két lánya, de hijába, a meghalt kicsikét semmi sem pótolhatta.

Az élet kemény volt, az aranyozás lassankint lekopott a fiatal asszonyról, a ki valamikor olyan volt, mint senki más. Az aranyozás lassankint lekopott a fényes és csinos

otthonról is; a gyerekek behorpasztották az ezüstöt, a mit az asszony nászajándéknak kapott; összekarcolták az ágyakat s neki feszítették magokat a székek lábainak. A pamlag repedéseiből kilátszott a lószőr s a zongorát már réges-régen ki sem nyitották. Az éneket elnémította a gyermekek lármája s a hangok érdesekké váltak. A becéző szavakat félre tették, mint a gyermekruhákat, a szeretkezést a kenegetés váltotta fel. Kezdtek öregek s fáradtak lenni. A papa már nem térdelt a mama előtt, hanem kopottas karosszékében ült és engedte, hogy a mama hozza el a gyufát, a mikor rá akart gyujtani a pipájára. Megöregedtek. Aztán a mama meghalt, a mikor az apa ötven esztendős volt. Hogy az asszony megtört alakját, a melyet a halál eltorzított, letették a földbe, a férfiban feltámadt a tizennégy esztendős leány emléke. Ekkor megsiratta azt, a kit már oly régen elvesztett és a veszteséggel megjött a megbánás is. De sohasem bánt rosszul az öreg mamával és a tiszteletesék tizennégy esztendős lánya előtt — a ki sohasem volt az övé, mert hiszen csak a huszonnégy éveset vette el — térdre borult, hű volt hozzá és imádta. És ha őszinte akart lenni, ő csak ezt nélkülözte, bárha az öreg mama jó főztjének, fáradhatatlan gondosságának is volt része a nélkülözésben, de más módon.

E veszteség után bizalmasabb lett a gyermekeivel. Egy részök már kirepült a fészekből, de egy részök még otthon volt. Miután egy teljes esztendeig kifárasztotta barátait a feleségéről folytatott beszédeivel, valami csodálatos dolog történt. Megismert egy fiatal leányt, egy tizennyolc esztendős szőkét, a ki egészen olyan volt, mint a felesége tizennégy éves korában. A kegyes égnek egy intelmét látta ebben, a mely végre meg akarta adni neki az elsőt. Beleszeretett, mert hasonlitott az első feleségéhez. Újra megházasodott. Megkapta hát végre! De a gyerekek, különösen a leányok, ellenszenvvel viseltettek a fiatal mostohájuk iránt; szégyelték magukat, ha látták; nekik úgy tetszett, hogy ez a viszony nem tiszta és hogy az apjok hűtelen az anyjukhoz. Elmentek hazulról ki a nagy világba.

Az ember boldog volt! De mindenekelőtt büszke volt arra, hogy fiatal leányt kapott feleségül.

Vénasszonyok nyara! — mondják a barátai.

Egy év mulva az asszonynak kicsinye született. Apa már elszokott a gyereksírástól és aludni akart éjszaka. Beköltözött a maga szobájába, de az asszony sírt emiatt. Egyszer csak arra a tudatra ébredt, hogy a nők nagyon terhére vannak az embernek. Az asszony féltékeny lett az első fele-

ségre. Az ura a jegyességök idején elkövette azt az ostobaságot, hogy elmondta neki, mennyire hasonlit az első asszonyához. Aztán meg meglelte a régi szerelmesleveleket is. Most, hogy gyakrabban volt magára, mindez az eszébe jutott. Ebből a forrásból megtudta, hogy a becéző szavakat az első asszonytól örökölte s hogy ő csak annak a helyettese. Ez ingerelte és minden elképzelhető ostobaságot elkövetett, hogy az urát meghódítsa. Ezzel kifárasztotta az emberét. És ha a magányában összehasonlításokat tett, az új asszony bizony sokat vesztett. Nem volt olyan szelíd, mint a másik és idegessé tette. Hozzájárult még a gyermekeinek az elveszte, a kiket elűzött hazulról. Csunyákat is álmodott és úgy érezte, hogy hűtlen lett az elhalt feleségéhez.

Sehogyse lelte a helyét otthon. Ostoba dolog volt a mi megtörtént és nem lett volna szabad megtörténnie.

Kezdett eljárogatni a sörházba. Ettől aztán dühösre vált az asszony. Vén iszákosnak mondta, de csak vigyázzon magára! Ilyen vén embernek kár magára hagyni fiatal feleségét; baj lehetne belőle! Vén? Hát igazán vén volna. No, majd megmutatja ő!

Összeköltöztek megint. Csakhogy a dolog még rosszabra vált. Éjszakánkint nem akart segíteni az asszonynak ringatni a gyereket s a kicsit a gyerek-szobába szerette volna tenni. Nem, az «elsőnek» a gyerekeit se tette ki!

A férfi ereje kimerült. Kétszer vélte felrepülni látni a phönix madarat a tizennégyéves lány hamvaiból, előbb a lányában, aztán a második feleségében; de az emlékében már csak az első asszony élt; a tiszteletesék kicsi lánya, akit szamóca éréskor látott meg a hársak alatt az erdőben, s aki sohasem volt az övé. De most, amikor lemenőben volt az élete napja s megrövidültek a napok: a homályos órákban már nem látta, csak az «öreg mama» képét, aki barátságos volt hozzá s a gyerekekhez, aki sohasem pörölt, csúnya volt, a konyhában szorgoskodott s foltozgatta a leányok ruháját, a fiuk nadrágját. És amikor eltünt a diadalmi mámora és tisztán látott a szeme, azon töprengett: vajjon nem az öreg mama volt e a phönix madár, amely oly szépen és nyugodtan szállt fel a tizennégy esztendős aranymadár hamvaiból, miután lerakta tojásait, a pelyheket kitépte a melléből a fiókáinak és a vérével táplálta azokat, amig csak meg nem halt.

Sokáig töprengett és amikor végre letette fáradt fejét a párnájára, hogy fel se emelje többé, már egészen bizonyos volt benne.

Háború és béke.

Irta: **Tolstoj Leó.**

— Új fordítás az orosz eredetiből. —

»Majd elintézzük!« kiáltották a katonák. A császár lova megvadult a váratlan kiáltásoktól. Ez a ló, amely már Oroszországban nem egy hadseregszemle alatt hordta a császárt, most az auszterlitzi mezőn füleit hegyezte a lövések zajára, épp úgy, mint a Marsmezőn, anélkül, hogy megértette volna, mit jelentsenek a lövések és mit jelentsen a Ferenc császár lovának a szomszédsága és anélkül, hogy sejtette volna, mit szól, gondol, vagy érez lovasa.

Hadsegédeitől kisérve Kutusov lépésben lovagolt a könnyü lovasok mögött, félórai lovaglás után egy magányos viskónál (valószínűleg korcsma volt,) két út keresztezésénél megállott. Mindkét út hegynek lefelé vezetett és mindkettőn katonák vonultak.

A köd oszlani kezdett és két versztnyi távolságra már homályosan láthatók voltak a szemközti magaslatakon lévő ellenséges csapatok. A völgyben baltelől hallhatók voltak a lövések, Kutusov megállott és egy osztrák tábornokkal beszélgetett. André herceg, aki néhány lépésnyire állt mögöttük, egy hadsegédhez fordult, hogy elkérje távcsövét.

— Lássa! lássa! — kiáltott a hadsegéd — ott vannak a franciák.

A két tábornok és a hadsegédek látcsöveik után kaptak és egyik a másik kezéből ragadta ki őket. Valamennyiök tekintete hirtelen átváltozott és réműlet látszott rajtuk. A franciák, a kiket még két versztnyi távolságban gondoltak, hirtelen egész közel álltak hozzájuk.

— Az ellenség az? Nem!... Igen!... látja?... az, az... egész bizonyos! Mi az? — ilyen felkiáltások hallatszottak.

Puszta szemmel látta André herceg a franciák sűrű oszlopait az asperoniak ellen nyomulni, a kik a falutól alig ötven lépésnyire voltak, a hol Kutusov is tartózkodott.

— Most itt van, itt van a döntő pillanat! Most kell cselekednem!

Így gondolkodott André herceg, megsarkantyúzta lovát és Kutusovhoz lovagolt.

— Meg kell állítani az asperoniakat, kegyelmes uram!

De abban a pillanatban az egész levegőt füst töltötte be, közeli lövések voltak hallhatók és André hercegtől két lépésnyire valaki ijedten kiáltott fel:

— Most testvér, vége mindennek!

És mintha ez a hang parancsszó lett volna, mindenki menekülni kezdett.

Egymásután sűrű tömegekben rohantak ahhoz a helyhez, a hol öt perc előtt a katonák a császárok előtt elvonultak. Nemcsak nehéz volt visszatartani ezt a tömeget, hanem lehetetlen is a nélkül, hogy el ne seperje a velük szembeszállót. Bolkonski csak azzal törődött, hogy Kutusovtól el ne válasszák és kétkedve nézett maga körül, a nélkül, hogy megértette volna, mi történt. Nesvitzki haragosan kiáltott Kutusov felé, hogy őt magát is foglyul ejtik, ha nem lovagol el gyorsan. Kutusov még mindig ugyanazon helyen állott és a nélkül, hogy válaszolt volna, kihúzta zsebkendőjét; ajkáról vér csepegett. André herceg közelébe lovagolt:

— Megsebesült? — kérdezte és alig bírta alsó álkapcsának remegését elfojtani.

— Nem itt van a seb... nézd, hol van! — szólt Kutusov.

És letépte a kendőt vérző ajkáról, miközben a menekülőkre mutatott.

— Tartsátok vissza őket! — ordította, de ugyanabban a pillanatban megsarkantyuzta lovát és jobb felé lovagolt, mert valószinüleg meggyőződött arról, hogy a menekülteket nem lehet meg állítani. Egy újabb csapat menekült utólérte és magával ragadta.

A csapatok oly sűrű tömegben menekültek, hogy aki egyszer beléjük botlott, csak nehezen tudott onnan kikerülni.

Miután a legnagyobb erőfeszítéssel a menekülők áramából balfelé kitudott törni Kulusov kíséretével, amely a felére apadt le, abba az irányba lovagolt, ahonnan az ágyúk dörgése hallatszott.

André hercegnek is csak alig sikerült a menekülők tömegéből kijutni és abban az igyekezetben, hogy Kutusovtól el ne váljon, egy hegyoldalon lőporfüst közepette egy orosz üteget pillantott meg, amely még lőtt és látta, amint a franciák ellene nyomultak. Valamivel feljebb a hegyen gyalogság állott, amely nem nyomult előre, hogy az üteget támogassa, de nem hátrált a menekülőkkel. Egy tábornok elvált e gyalogságtól és Kutosov felé lovagolt. A kiséretből csak négy ember maradt vele. Mindnyájan sápadtak voltak és némán tekintettek egymásra.

— Hagyjátok ezeket a nyomorultakat! — szólt Kutusov nehezen lihegve az ezredeshez, aki a menekülőkre mutatott.

De abban a pillanatban, mintegy bűntetésül e szavakra, több golyó mintegy madárraj repült el az ezred és Kutusov kiséretének feje fölött.

A franciák megtámadták az üteget és amikor Kutusovot meglátták, feléje lőttek. Ugyanekkor az ezredes lábához kapott; néhány orosz katona elesett és egy hadapród, aki a zászlót tartotta, kiejtette kezéből azt; a zászló leesett és a zászló-kendő a közelben álló katonák fegyverein megakadt.

A nélkül, hogy parancsra vártak volna, a katonák lőni kezdtek.

— Aaah! — morogta Kutusov kétségbeesett hangon és körültekintett.

— Bolkonski! — suttogta aggsága gyengeségének tudatában reszkető hangon. — Bolkonski! — suttogta, mialatt a megbomlott zászlóaljra és az ellenségre mutatott — mi legyen ez?

De még mielőtt kimondta volna, André herceg, haragtól és szégyenlől eltelve leugrott lováról és a zászló felé rohant.

— Előre gyermekek! — ordított rikitó hangon. — Itt a pillanat! — gondolta — miközben megragadta a zászló rúdját és kéjjel hallgatta a nyilván feléje irányitott golyók füttyeit. Nehány katona elesett.

— Hurrá! — orditott André herceg, aki a nehéz zászlót alig tudta tartani és előre lovagolt abban a kétségtelen meggyőződésben, hogy az egész zászlóalj követi. A valóságban egész egyedül csak néhány lépést tett előre, azután hurrázni kezdett egy katona, majd egy másik és az egész zászlóalj hurrá kiáltások között előre rohant és utólérte őt. A zászlóalj egy altisztje, aki a herceget utólérte, el akarta a kezében ingadozó zászlót venni, de abban a pillanatban agyonlőtték. André herceg ujból megragadta a zászlót és tovább lovagolt a zászlóaljjal. Maga előtt orosz tüzéreket látott, akik közül néhányan védték magukat, míg mások otthagyták az üteget és feléje futottak, André herceg már csak húsz lépésnyire volt zászlóaljával az ütegektől. Maga fölött hallotta a golyók szakadatlan süvöltését és egymásután hulltak jobbról és balról a katonák. Már világosan kivette egy tüzérnek félrecsapott csákóját, akit egy francia maga felé igyekezett húzni. André herceg világosan látta a két ember dúlt és dühös ábrázatát, akik nyilván nem tudták, hogy most mit cselekszenek.

(Folytatjuk.)

Irókról — könyvekről.

Pekár Gyula új könyve.

Félig dicsekedve, félig bűnbánóan bevallja valahol Pekár Gyula, hogy új könyve, a «Delilah nyoszolyája és egyéb elbeszélések» tiz év óta a huszonnegyedik kötete. Csinos szám, annyi bizonyos! Ha most még tekintetbe vesszük azt is, hogy Pekár a fizikai alakjának megtelelő méretekben kezeli a tárcanovellát is, amit más zsurnalista irók öt-hat félhasábon intéznek el, igazán le kell vennünk a kalapot az iró termékenysége és szorgalma előtt. Művész-ember nem igen szereti ugyan e jelzőket, mert rendesen valami burkolt gyanusítás-félét vél belőle kiolvashatni, olyasmit, mintha egyéb epithetonra nem igen tellenék a kritikus szótárából, de Pekárról félelem nelkül el lehet mondani ezeket is — a többi között. Mert az ő írói egyénisége éppen sokoldalúságánál fogva érdekes és manapság, mikor az íróknak annyiszor fejükre olvassák, hogy felületesek és nem tanulnak eleget, az ő gazdag készültsége nem lehet gáncs belletrisztikai vénája ellen. A közönség különben is eléggé ismeri őt változatos irodalmi múltjából, melyben regények, novellák, útirajzok, művészeti cikkek s drámák a méltföldmutatók és ha eddig még nem is döntötte el végérvényesen: melyik Pekárnak az igazi tere, mi, a magunk részéről már régen meg vagyunk állapodva abban, hogy a novella keretébe sokkal jobban bele tud illeszkedni az ő mesemondó készsége, mint például a drámába. Uj könyve is csak megerősít bennünket ebben az itéletünkben, bár az iró mintha ebben a kötetben megint új oldalról akarna bemutatkozni. Ezeknek a novelláknak a hangja ugyanis mintha könnyebb lenne az eddigieknél; itt-ott mintha humor és szatíra is csillognának benne. A Pekár sonorikus költészete, stylizáló kedve, sejtelmes borongóssága és szinte középkori romantikája után meglepő ez az új elváltozás, melynek okát nem tudjuk: az iró kedélyvilágában beállott változásban, vagy a közönség kegyének tett koncesszióban keressük? Bármint áll is a dolog, kompozicióban tehetett engedményt az iró a közönségnek, de szigorúan hű maradt elveihez Pekárban a művesz, aki mindig kiváló az alakok lelki világának széles rajzában, a tarka millieu gondos és stylszerű festésében, az előadás nyelvének keresetten választékos és pazarúl színes kezelésében. Ami e mellett rovására irható, az is mind írói erényeiből sarjadzik: a nyelv túlontuli tömörsége, amit a plasticitás keresése okoz s a helyenként túláradó terjengősség, amit a lélekbúvárnak a mesemondóról való megfeledkezése magyaráz. Az a sok artisztikum, amit irásaiban a művészlelkű olvasó talál, bőven kárpótol azonban e fogyatkozásokért, melyek különben is ez új kötetében mintha már ritkábban találkoznának. A kötet hangjának jellemzésére mai számunkban mutatót adunk, magát a könyvet pedig szives figyelmébe ajánljuk a modern szépirodalom barátainak. r. m.

Természettudomány.

GYÜMÖLCSBOROKRÓL. Az alkoholizmus elleni küzdelem jogosultsága mellett szinte felesleges már érveket felhozni. Eléggé ösmeretesek azok a pusztítások, amelyeket ez a méreg egyénekben és társadalmakban előidéz.

De az alkoholellenesek egy dologról többnyire elfeledkeznek: kevéssé méltatják az alkohol pótszereinek a fontosságát. Pedig üdítő és alkoholszegény surrogatumok terjesztésével nagyon hathatósan előmozdítanák törekvéseik sikerét. Nem időszerűtlen talán, ha egyuttal röviden megemlékezünk a gyümölcsborokról, a szőlőbor ezen kedvelt pótszeréről.

Régebben csakis alma és körtebor (cidre, csiger) volt elterjedve; ujabban köszméte-, ribizli-, eperborok, narancs és fügebor is ösmeretes. Készítési módja valamennyinek azonos a boréval. De minthogy a gyümölcs nedvében legfeljebb 7—10% a cukortartalom, ennélfogva a gyömölcsborban 3 – 4%-nál több alkohol nem fogaltatik. Célszerű a gyümölcsbor savanyúságát cukorral utólag enyhíteni. De ha a kiforrás előtt tesznek a gyümölcsnedvhez cukrot, jelentékenyen szaporodik az alkoholtartalom. Ez a gyümölcsbor tulajdonképeni céljával, azzal, hogy alkoholban szegény ital legyen, nem igen egyeztethető össze. Igen elterjedt készítésmód a következő: 1 rész kipréselt gyümölcsnedvhez 30 százalékos cukrosviz adatik és erjesztetik. Az így készített gyümölcsborral nem ritkán hamisítják a szőlőbort; de a vegyész könnyen megkülönbözteti egymástól e kettőt, mert a gyümölcsbor hamutartalma kétakkora, mint a szőlő-boré. Gyümölcsbortartalmú szőlőben bepácolásánál és a maradék pörkölésénél pedig sajátságos gyümölcsillat árúlja el a bor eredetét.

A gyümölcsborok nagyon ajánlatosak, némely lázas betegségeknél, mint üditő és kellemes ital.

—

A KUTYÁK EGYIPTOMBAN. A ma ösmert kutya-fajták keletkezéséről csak homályos ismereteink vannak. Érdekes és tanulságos tehát Dr. Albrecht állatorvosnak az a műve, a melyben irodalmi kútforrások alapján igyekszik az ó-kori háziállatok felől felvilágosításokat nyujtani.

Legérdekesebb, a mit az ó-egyptomiak kutyáiról mond:

Szerinte a kutya demosticatio útján a sakálból fejlődött, illetőleg tenyésztődött. A sakálnak már az ősember is hasznát vette a hullák eltakarításánál és mesterséges kiválasztás és párosítás, a ház körül való meghonosítás révén jöttek létre a sakálon azok a változások, amelyek a legidőseb kutyafajtákra jellegzetesek. Egyptomi kutya-mumiák koponyájának alkata teljesen megfelel a svájci tavak környé-

kén és az olmützi turfatalajból kiásott, valamint a belgiumi barlangokban talált kutya koponyákénak, és valamennyi a sakál tipust mutatja.

A legrégibb papyrus hyeroglyphái közt (mely Kr. e. 2000-ből származik) van először szó kutyáról. A leírás szerint ez a faj közel állott a mai «spitz»-hez. Egy másik kutyafajt, a mely nagyobb sakálokból fejlődhetett, gyakran ábrázolták az egyptomiak szobraikon és egyéb emlékeiken. Későbbi fejlemények gyanánt jelentkeznek aztán a házitenyésztés eredménye gyanánt a lecsüngő fülek és a szőrszegény csonka farkak. A dachsli-kutya őse egy inkább malachoz hasonló kis állatka volt, a melyet nyakörvvel ábrázoltak. Nem lehet véletlen, hogy ezt egyptomi nyelven t e k a l-nak hivták (teckel, dackl). A képeken gyakran szerepel a «pária-kutya», egy félvad állat, mely a kutyához és farkaskoz egyaránt közel áll. Nem lehetetlen azonban, hogy a pária kutyák elvadult háziállatok voltak.

Ezek szerint nem minden kutyafaj származik a farkastól, hanem egyes fajták kevésbbé nemes ősökre — a sakálokra vezetik vissza családfájukat.

—

LAIKUSOK ÉS AZ ORVOSTAN. Gould «Medical Discoveries by the non Medical» — «orvosi fölfedezések nem orvosok által» cimen közölt előadást, a melyben ezen tényre utal és melynek végkövetkeztetése az, hogy «a régiek tudásának jelentékeny része reális tudás volt. Igazságtalan önzés, mindig csak az orvosi történet oktalanságait, kuruzslásait, babonáit sorolni fel bizonyitékául annak, mennyire fölötte állunk mi elődeinknek. Ez esztelen és igazságtalan, mert mi nem vagyunk annyira fölényben, mint a hogy hiszük.» Még a legújabb vívmányokkal is úgy vagyunk, hogy néha abból a megvetett és gúnyolt orvostörténeti lomtárból kerülnek elé forrásai. Igy arra figyelmezteti Charles P. Nobel a New-York Medical Journal olvasóit, hogy a himlőnek vörös fénynyel gyógyítása — egy ujabban nagyon felkarolt tudományos vívmány — szintén nem új dolog. Jeaffresons munkájában olvasható a következő: II. Edward angol király (1284—1327) idejéből Goddesden orvos azt irja: Midőn a király fia himlőben betegen feküdt, gondom volt rá, hogy az ágya körül minden vörösszínű legyen és a gyógyitás úgy sikerült, hogy a herceg ragya nélkül gyógyult. Ugyanez a gyógyítás járta 1765-ben I. Ferenc császárnál.» Látható tehát, hogy a himlő «vörös» gyógyítása 400 esztendőn át divott és hogy Finsen fölfedezése legalább is nem új.

—

A SZÍV ÚJRA FELÉLESZTÉSE hidegvérű állatoknál könnyen sikerül. Melegvérű állatoknál a kísérlet kis mértékben először Langendorfnak sikerült 1895-ben. Locke kimutatta, hogy az állati szervezetből kivett szivet újra pulsálásra lehet birni, ha koszorúereibe 0·95 százalékos camphoroldatot, amelybe 0·02% calcium és calcium-chlorid és 0·1% szőlőcukoradatik, fecskendezünk. Ilyen módon a turini congressuson hét órán át szakadatlanúl működtetett kivágott nyulszívet. Kuliabko tovább ment, tudniillik nemcsak megölt, hanem betegség miatt elhullott állatoknak szívét is újra

összehuzódásra bírta, sőt sikerült neki egy három hónapos, két oldali tüdőgyuladásban elhalt fiu szívét 20 órával a halál után ujra összehuzódásra birni az által, hogy 37° C.-ra felmelegített és élenynyel telített Locke-féle oldatot préselt a szív ereibe. A szív 20 perc mulva lüktetni kezdett és egy óra hosszáig szabályosan lüktetett. Dr. Velich Prágában fiatal kutyának szívét kimetszette és sós vizben kitette a hidegre. Huszonnégy óra mulva a megfagyott szívet felmelegítette, úgy mint Kaliabko, megfelelő folyadékot préselt a koszoru-üterekbe. Néhány perc mulva a szív pulsálni kezdett. Egyéb hasonló kísérletekből az tünt ki, hogy a szív sok esetben nem azért szűnik meg működni, mert ereje kimerül, hanem mert működésére hátrányos anyagok halmozódnak fel benne. Ha ezek kiöblítés útján a szív-izomatból eltávolíttatnak, a szív újra kezd működni. A gyakorlatra nézve ezen feltűnést keltő kísérletekből az következik, hogy az élesztési kísérleteknek is ily irányban kell történniök. Spina például sok esetben újra működésre birta oly állatoknak szívét, amelyeknek agyát és gerincét elroncsolta, vagy alkohol és egyéb méreggel a működését megállította, az által, hogy a combütérben a szív felé 35—40° C.-ra melegített konyhasó-oldatot fecskendezett. A folyadék maga előtt szorította a vért, amely az aorta félholdképű billentyűit elzárta, s így nem jutott a kamrákba, hanem a koszoru-üretekbe.

Jövendő.

Az uj évnegyed.

A Jövendő előfizetési ára egy hóra 1 korona, negyedévre 3 korona félévre 6 korona

Kérjük a hátralékos előfizetőket, sziveskedjenek az előfizetési pénzeket utalványon mihamarabb megküldeni.

A Jövendő előfizetői **augusztus havában ingyen** kapják meg Bródy Sándor **„Szinésznők“** cimű uj könyvét!

A Jövendő kiadóhivatala,
Budapest, Lövölde-tér 1.

Szerkeszti: Bródy Sándor.
Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Heltai Jenő.
Szerkesztőség: Lövölde-tér 1.
Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala. Tulajdonos: a szerkesztő
Lövölde-tér 1.

A PESTI NAPLÓ uj karácsonyi ajándéka.

A Magyar Festőművészet Albuma.

Páratlan diszü, külső kiállitásban és belső tartalmában egyedül álló remekmű az, amelyet a „Pesti Napló“ az 1904. év karácsonyára szánt meglepetésül olvasóinak. Eddigi karácsonyi ajándékaink is a magyar irodalmat és magyar művészetet szolgálták, nagyszabásu és ritka nagyértékü diszművek százezernyi példányával terjesztve el a magyar költészet és festőművészet nagyjainak alkotásait. A remekművek e diszes sorozatát folytatja most a „Pesti Napló“, uj és minden eddigi ajándékot messze tulszárnyaló diszművel, melynek cime ez lesz:

A Magyar Festőművészet Albuma.

A magyar festőművészet remekeinek gyönyörü foglalatja lesz a páratlanul álló diszmunka, amely a magyar festés remekeit fogja felölelni a XVII. század nagy magyar festőitől, Kupeczky-től és Mányokytól kezdve egész a jelenkorig, amikor Munkácsy Mihály, Székely Bertalan, Lotz Károly, Benczur Gyula és Zichy Mihály vezetésével hatalmas gárda szolgálja a magyar festőművészetet. A magyar irodalomban nincs még olyan mű, amely a magyar festőművészetet ilyen gazdagságban mutatja be. Ötven nagyszabásu festményt szemeltünk ki, amelyet mesteri kivitelü **ötven műlapon** mutatunk be a magyar közönségnek. Az ötven műlap nagyrésze gyönyörü **sok szinnyomásu kép** lesz, olyan, mint amelyek a Vörösmarty-Albumot eseménynyé avatták a magyar könyvpiacon.

Ezenkivül a magyar festőművészet történetét e könyvben elsőrendü esztétikusaink érdekes és népszerü előadásban fogják bemutatni. A szöveget számos festménynek a szöveg közé nyomott másolata fogja kisérni, ugy, hogy az ötven többszinnyomásu műlappal együtt „A Magyar Festőművészet Albuma“ a leggazdagabb és legdiszesebb tára lesz a magyar festőművészetnek.

Kötőtáblája pedig a Magyar Iparművészeti Társulat pályázatán dijat nyert minta után készült és remek munkája a modern könyvkötő-művészetnek.

Ezt az uj, páratlan diszü ajándékunkat karácsonyra megkapja állandó előfizetőnkön kivül minden uj előfizető is, aki mostanától kezdve egy évre megszakitás nélkül a Pesti Napló-ra előfizet. Az előfizetés fél és negyedévenkint, söt havonta is eszközölhető.

A Pesti Napló előfizetési ára:	Egész évre 28 korona.	Negyed évre 7 korona.
	Fél évre ... 14 „	Egy hóra ... 2 K. 40 f.

Mutatványszámot kivánatra szivesen küld a kiadóhivatal.

Aki már most legalább félévre előfizet és kötelezi magát, még egy félévi előfizetésre, kivánatra azonnal megkapja a páratlanul diszes és országos feltünést keltett „Vörösmarty-Albumot“. Oly előfizetők, akik a folyó évi előfizetés fejében a Vörösmarty-Albumot kapják, a Festőművészet Albumá-ra csak a jövő évre szóló előfizetés beküldése után tarthatnak számot. — Tisztelettel

a „PESTI NAPLÓ“
kiadóhivatala.

Beer E. és Társa, ezelőtt «Kosmos» műintézet nyomása, Budapest.

„The Gresham“ életbiztositó társaság Londonban. Magyarországi fiók: Budapest. V. ker. Ferenc József-tér 5—6. szám, a társaság saját palotájában.

A társaság vagyona 1901 december 31-én — — — — 190,871.731·— kor.
Évi bevétel biztositások és kamatból 1901 december 31-én 31,555.392·— »
Kifizetések, biztositási és járadéki szerződések, valamint visszvásárlások stb. után a társaság fennállása óta (1848) — — — — — — — — — 426,999.043·— kor.
Az 1901. évben a társaság 5718 kötvényt állitott ki 50,727.261·94 » összes értékekben. Prospektusokkal és dijtáblázatokkal, melyek alapján a társaság kötvényeket kiállit, továbbá ajánlatokkal díjmentesen szolgál a magyarországi és a kelet fiókja Budapesten, valamint ennek ügynökei a fiók minden nagyobb városában.

WANAUS JÓZSEF fényképészeti készülékek és szükségleti cikkek gyári raktára

Telefon 867. **BUDAPEST, IV., Deák Ferenc-utca 19. sz.** Telefon 867

MARGITSZIGET

ZENEKAR

HASSI KÁLMÁN, mindennap 8 órától 10 óráig reggel, d. u. 5-től 10 óráig.

Minden ünnep és vasárnap délben zene.

Reggeli ételek: Erdélyi tokány. — Csikós hus. — Gulyás hus. — Vebsese. — Pörkölt. — Lacipecsenye. stb.

gy hónapra 1 korona.
negyedévre 3 korona.
félévre .. .. 6 korona.

MINDEN SZÁM
20 FILLÉR

Szerkesztőség és
kiadóhivatal:
Lövölde-tér 1.

Megjelenik minden vasárnap.

23 év óta

angol férfiruha-bérlet

a legjobb
beruházkodási
rendszer

Prospektus ...
kívánatra
ingyen

Deutsch F. Károly.

Budapest, Andrássy-ut 1. I. em.

BEER E. és TÁRSA EZELŐTT KOSMOS ..
MŰINTÉZET
BUDAPEST, ARANY-UTCA 8.
NYOMÁSA

Második év 28. szám. 1904 Budapest, julius

JÖVENDŐ

Szerkeszti
Bródy Sándor

Főmunkatárs:
Ambrus Zoltán

Főmunkatárs:
Heltai Jenő

Megjelenik minden vasárnap. Ezenkivül rendkivüli kiadásban

TARTALOM:

Surányi József: Bánffy (I.) — ó.: Bánffy (II.) — H—n.: Tőke és munka. — Dr. Szilágyi Géza: Egy apostolról. — f. n.: Földosztás. — Fényes László: Két élet. — Michailovits István: A háboru. — Szász Zoltán: A holnap férfiui. — Mezei Ernő: A sarkcsillag. — Csizmadia Sándor: A szerető. — Catulle Mendés: A fekete kristály. — T. K.: A ki kétszer halt meg. — Tolstoj Leó: Háború és béke. — J.: Irókról — könyvekről. — Természettudomány. — Hirdetések.

MAGY. TUDOMÁNYOS KÖNYVTÁRA

Kiadóhivatal
Rövölde tér 1

Ára 20 fillér

Egy hónapra

Első Magyar Üveggyár R.-T.

BUDAPESTEN, V., Ferenc József-tér 3. sz. (Diana-fürdőház.)

Kristályüveg-készletek nagy választékban, mérsékelt árak mellett. Mindennemű üvegáru nagy raktára.

Az egyedül létező valódi angol **SZÉPITŐSZER** a Balassa-féle valódi angol **UGORKATEJ** mely azonnal eltávolít minden szeplőt, májfoltot, pattanást, bőrfakát (Mitesser) stb. és az arcnak friss üdeséget, fiatalságot kölcsönöz.

Egy üveg ára 2 kor., ugorka-szappan 1 kor., poudre 2 kor.

Fő szétküldési hely: **BALASSA KORNÉL** gyógyszertára Budapest—Erzsébetfalva. Kapható minden gyógyszertárban. Főraktár Budapesten: TÖRÖK JÓZSEF gyógytárában, Király-utcza 12 és Andrássy-ut.

Számos kiállitáson arany-éremmel kitüntetve.

Első alföldi legnagyobb kocsigyártó-telep.

Ifj. Hodács János

kocsigyártó

Szeged, Kistisza-u. 4/b. | Úri kocsik nagy választékban raktáron.

Képes árjegyzék ingyen.

A szamárhurut egyetlen gyógyszere, mely tökéletesen bevált a Syrup Orientalis. Kapható: **Bordás János** gyógyszerésznél Jászberényben; Budapesten: **Török J.** gyógytárában, Király-utca 12. és **Nádor gyógytár**, Váci körut 17.

Egy üveg ára 2 korona.

Asztalos- és kárpitos-bútorok, függönyök, asztal- és ágyteritők bárminő stilusban, izléses, szép kivitelben, jutányos árban szerezhetők be:

NEMES ÉS LENGYEL asztalos- és kárpitos-iparosoknál. IV., Kecskeméti-utca 6. sz., I. em.

WANAUS JÓZSEF fényképészeti készülékek és szükségleti cikkek gyári raktára

Telefon 867. **BUDAPEST, IV., Deák Ferenc-utca 19. sz.** Telefon 867

RÉVÉSZ LIPÓT férfiszabó Budapest, V., Dorottya-utca 6/a. bevezette a külföldön általánosan kedvelt **ruhabeszerélési módszatot**, úgy, hogy mindenki kis ráfizetéssel angol és ranc. szövetekből mérték szerint elkészült ruhákat viselhet. Bővebb felvilágositást az üzletben

MARGITSZIGET

ZENEKAR

HASSI KÁLMÁN, mindennap 8 órától 10 óráig reggel, d. u. 5-től 10 óráig.

Minden ünnep és vasárnap délben zene.

Reggeli ételek: Erdélyi tokány. — Csikós hus. — Gulyás hus. — Vetrece. — Pörkölt. — Lacipecsenye. stb.

Második évfolyam. Budapest, julius 10. Huszonnyolcadik szám.

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

Bánffy.

A hét politikai eseménye: Bánffy Dezső báró képviselőházi beszéde. A Jövendő eredeti programmjához híven, amely szerint hasábjain minden megokolt véleménynek helyet ad: ezt az alkalmat felhasználta arra, hogy két, nem teljesen egyforma mértékkel mérő és különféle szempontokból kiinduló kiváló publicista dolgozatát közölje.

I.

Nem kicsiny dolog az olyan magyar embert az ellenzéken látni és hallgatni, a ki naponta parolázhatott az osztrák császárral és a ki hű és veritábilis tanácsadója volt a magyar királynak. Egy obsitos, a ki igazmondó és a kinek ilyenfajta mondatfűzései: «Azt mondtam a felséges úrnak», «Kegyelmes királyom azt válaszolta nekem» még magyar ember fülébe nem csengtek, hacsak a Háry János verseiből nem; azok pedig nem voltak igazak.

És a Bánffy Dezső legfőbb varázsereje, hogy tetőtől talpig igaz ember. Igaz magyar hazafi, igaz szókimondó demokrata, igaz jóságos szívű. És ha kérdik, nem köntörfalaz és a mit mond az olyan igaz, hogy — aktaszerű.

Ez az ő politikai sikereinek a titka. Pedig hogy a sikere nagy, azt még az ellenlábasai sem tagadják. Hogy némán hallgatta a szűzbeszédét a hallgatásra és hajbókolásra trainirozott kormánypárti oldal, az semmi, de hogy a kánikula dacára olyan nagy számmal jöttek be és csüggtek ajkán, az már több a jólneveltség követelményénél és hogy legelkeseredettebb ellenségei: Ugronék, néppárték a Kossuthékkal egyesülve tapsoltak, gratuláltak a szűzbeszédével megifjúhodott Bánffynak, az már abszolut sikert jelent.

De ha az egyéni varázsa volna a sikerének egyedüli rugója, akkor Bánffy nem lett volna oly szenvedélyesen gyűlölt kuruc miniszterelnök.

Ezért állítom, hogy a Bánffy kurucsága csak az ellenzéki Bánffynak áll kurucul. De még a harcsabajsza is merészebb, kurucabb, mióta a kormány padjaival szemben áll. Ámde ha jól is áll Bánffynak a kurucsága, mégis csak a fringiájával, a programmjával megveszi a magyar ember szívét. És büszkék lehetünk reá, hogy nemcsak a szép, suhogó selymes nemzetiszín lobogójának a chauvinségével, hanem a szürke gazdasági kérdésekkel, az önálló vámterülettel.

A gazdasági függetlenség erős hangoztatása tette népszerűvé Bánffyt és Bánffy tette népszerűbbé a gazdasági függetlenséggel a gazdasági politikát.

Az a nagy emberek nagyságának titka, hogy megsejdítik koruk vajudásának akadályait és segítő vállaikkal neki állanak.

Titáni erőt ad a közóhaj a köz emberének és Sámsonként töri az szét a filiszteusok börtönét, a melyben újra megnőtt az ereje.

Nem Sisifuszi munkát végez ma az Ujpárt vezére, ha e pettyhüdt, megnyirbált erejű nemzet élére áll és munkás életének legnagyobb sikere lesz, ha kivívja hazánknak az önálló vámterületet.

Már pedig Bánffytól kitelik ez a siker. Ő, a kiről csak ma derül ki, hogy miniszterelnök korában is kuruc horvátverő memorandumokat írt királyának, ma a megújhodás, a felszabadultság boldogító korában és érzetében nagyra képes nemzetéért.

Azért van a Bánffy szókimondó, nemzeti és liberális politikájának nagy jövője, nagy varázsa. És ha az ő pártja a Deák politika ellenére ma még nem mindenek szemében — possibilis, elhihetjük mi, hogy neki az ő programmjának megvalósítása nem — impossibilis.

Surányi József.

II.

Le style c'est l'homme! Az ember olyan, a hogy beszél. Különösen a politikus. Akinek egész élete csak beszéd. Dicsősége, sikere, fölsülése és bukása — mind csak beszéd. Bánffy újjászületése is csak minapi képviselőházi beszédétől számítódik. A programmját már egy félesztendeje tette közzé. A pártja már rég megalakult. Cikkeit, írásait, új elveit és meggyőződését is ismerik. És az egész világ mégis csak a beszédjét várta. E körül volt a legnagyobb izgalom, ezt előzte meg a legnagyobb várakozás. Ez a politikus sorsa. A művészt az alkotásában, az írót a munkájában ismerik meg. A politikust a beszédéből. Ez megnehezíti a sikert. Az író otthon, szobája négy fala közt nyugodtan megírja munkáját, a művész megalkotja szobrát. Senki sem zavarja, nem bántja. Egy nagy terem izgatott hallgatósága nem kinozza a tekintetével. Nem teszi elfogulttá. Nem teszi félénkké és zavarodottá. A politikai szónok helyzete nehéz, sikere még nehezebb.

Bánffy átesett új pályája legnehezebb részén is. Beszélt. Mikor már vagy húsz percet szónokolt, megjelent a padja előtt a teremszolga az obligált pohár vízzel. Oda akarta tenni a tálcát Bánffy elé. Nagy a meleg, nagy az izgatottság; hát ha elszorul a torka. A legtöbb szónok nem is elégszik meg a vízzel. Pezsgőt és más üdítő italt rendel maga elé. Bánffynak nem kell a víz. Egy pillanatra sem akasztva meg a beszédjét, a jobbik kezével, mintha valami szónoki gesztust csinálna, eltolja maga elől a szolgát:

— Nem kell! — de azt csak pár ember hallja, mert aki messze ül, észre sem veszi, hogy egy tizedpillanatra megállt.

Nem kell a víz! A pszikologusok ám döntsék most el, mit jelent ez a három szó? Bántotta, hogy zavarja a szolga, vagy virtust akart csinálni még abból is, hogy egy másfélórás beszédhez, amelyhez más valakinek egy egész üveg vízre lenne szüksége, ő még egy kortyot sem iszik?! Ki tudja? Az én szememnek úgy tűnik föl, mintha azt mondta volna: Ejh, mit! Nem vizet iszom én. Beszélni akarok! Sokat, nagyot akarok mondani. Nem víz kell ahhoz!

Különben a víz sem tette volna jobbá a beszédet, mint amilyen volt. Nem volt szónoklat. Hiányzott belőle a szónoki mű minden kelléke. Nem voltak szépségei, költői hasonlatai, képei. Nem volt jótékony humora, nem volt gyilkos szatirája. Egyhangú volt. Folyton csak előadott; csevegett. Mintha csak a folyosón beszélgetett volna valamelyik barátjával és neki mondta volna el a dolgokat. Nem kereste az összefüggést, nem helyezett súlyt a szerkezetre. Lazán ragasztotta egymásba a mondatait. A formával nem törődött. Mert nemcsak beszélni akart, hanem mondani is valamit. A beszédben is az akart lenni, amivel politikai pályájától öt év előtt elbucsúzott: tettekkel tényező. Ez az erős akarat a legszélsőségesebb kijelentésekre ragadtatta. A politika leggyakoribb eszközét, a megalkuvást, kompromisszumot, opportunitást nem akarta ismerni. Török, de nem hajlok. Ez az ő jelszava most! Célom: a nemzeti sovén politika. Tehát követelem is mindazt, a mi ezt a politikát erősítheti. Egyszerre, azonnal.

Ha Bánffy Dező még ma is miniszterelnök lenne és valaki az ellenzékről elmondta volna az ő minapi beszédét, körülbelül így felelt volna:

— Legyen meggyőződve, tisztelt képviselőtársunk, hogy én is abban a meggyőződésben vagyok, mint Ön: nekünk erős, nemzeti állam kimunkáláson kell fáradoznunk. De bocsánatot kérek, nagy különbség van a között mégis, hogy valaki szépen elszónokolja a gondolatait, a melyeket bizonyára minden magyar ember érez és a között a lehetőség között, a mely előtt abban a felelősségteljes állásban levő egyén áll, a melyet ez idő szerint a felséges uralkodó kegyelméből nekem van szerencsém betölteni. Tanácsolni kérem, én is tudnék, de méltóztatnék egyszer igen tisztelt képviselő úrnak erre a helyre állani és innen megpróbálni végrehajtását mindannak, a mit most oly szépen tetszett kifejteni, megméltóztatnék győződni róla, hogy mennyi ezer és ezer akadály, számbaveendő körülmény jön itt figyelembe...

Vajjon mit felelne Bánffy Dezső, a képviselő, gróf Tisza Istvánnak, a miniszterelnöknek, ha így válaszolna a beszédére?

Az igenis érdem, ha valaki miniszterelnök volt és egyszeriben felcsap ellenzéki vezérnek. A ki egyszer elvesztette akár a Felség, akár a parlament bizalmát, az természetszerűleg nem ülhet többé abban a táborban, a melyben eddig ült. És csak az a természetes, hogy más táborban igyekszik diadalra juttatni azt a politikát, a melylyel eddig kormányozott. Az a kérdés jöhet tehát csak figyelembe: vajjon ugyanazt a politikát folytatja Bánffy ma is, mint a melyet miniszterelnök korában folytatott, illetve úgy cselekedett-e Bánffy miniszterelnök korában is, mint a milyen cselekedetet követel a mostani miniszterelnöktől? Nohát, mondjuk ki egyenesen, hogy nem! Sőt Bánffy maga megvallja, hogy például a horvát politikáját kifejtette Ő Felségének, de egy lépést sem tett, hogy azt meg is valósítsa. Ma az 1899. XXX. törvényczikkért tör lándzsát és nem tudja megmagyarázni, hogy öt évvel ezelőtt miért lelkesedett az ischli klauzuláért. Ma szociális, szabadelvű politikát sürget és ő volt az, a ki a nyakunkra hozta a cenzort, az éjjeli ügyész személyében; az ő belügyminisztere volt Perczel, a ki hajszát indított a szociálisták ellen, az ő igazságügyminisztere volt Erdélyi Sándor, a 16-ik sajtóparagrafus megteremtője! Ő mondta háromszinű vászonnak a nemzeti lobogót, ő illant el a Kossuth temetése elől, ő ültette a csendőrt a választási elnökök székébe, ő adott először példát a jogok eltiprására és a törvény meg nem tartására, annyira, hogy utódjának egyenesen e visszaélések megszüntetését kellett igérnie a jog, törvény és igazság hármas jelszavának a választásával! Hát van-e moralitás ebben a változásban, lehet-e bizalom ebben az átalakulásban?

Akárhogy válaszoljunk is azonban a kérdésre, egyet el kell ismerni: érdek, önzés nem lehet benne. Bánffy már minden volt, a mi csak ember Magyarországon lehet. Több már nem lehet. Hinni kell tehát a meggyőződésében. Sőt talán állítani lehet, hogy a tapasztalat is, a mit miniszter korában szerzett, erre késztette. Mert lehet, hogy Bánffy tényleg az volt, a minek miniszterré való kineveztetésekor hirdették: Ignorans. És csak az alatt a néhány év alatt tanúlt és csak most jött rá, hogy mi kell a magyarnak. A miniszterség iskola volt és most akar kilépni a gyakorlati életbe. Hibái és tévedései tanulságok, a melyeket jövő életének javára akar fordítani. A megalkuvást nem ismerő magyarsága nem is lehet más, csak fanatizmus, a hit legszélsőbb megnyilvánulása. Tehát mindenesetre tiszteletreméltó. De megérti-e ezt a finom disztinkciót a választók tömege, a mely nélkül elvégre a politikus ép úgy nem számít, mint a hadvezér katonák nélkül. És nem fogja-e a közvélemény örökké azt a Bánffyt maga előtt látni, a ki, mikor volt alkalma, nem úgy cselekedett, mint a hogy ma beszél? Ezen fog megfordulni a Bánffy új életének sorsa.

Nem az az igazi siker, ha valakiről sokat beszélnek, ha valakinek a beszédjét nagy izgalommal várják. Törvényszéki esetek hőseiről néha még többet beszélnek, a végtárgyalást még nagyobb izgalommal várják. Ezt mindig a körülmények okozzák. Egy volt miniszterelnök az ellenzéki vezér szerepében — nálunk eddig még egyáltalán nem látott jelenség. Hogyne keltené a legnagyobb érdeklődést! De ez még nem az illető érdeme és egyúttal diadala is. A külsőség ezuttal eltakarta a lényeget. (—ó.)

TŐKE ÉS MUNKA. Családi tanács volt a múlt héten Rotschildéknál. Alfonz, Gusztáv és Ödön bárók a családi tanács határozatából tiz millió frankkal apasztották meg a familia vagyonát. Nem kell megijedni, marad még Rotschild báróéknak. De érdekes, hogy ezt a tiz millió frankot olcsó munkásházak építésére szánták. A pénzt elküldték Trouillot kereskedelmi miniszternek, megírták, mit csináljon az állam a milliókkal s ezzel az ügyet a maguk részéről befejezettnek nyilvánították. A bourgois kissé felmelegedett az ügyön, a tőkések bosszankodtak, a proletárok egykedvüen fogadták a dolgot, Alfonz, Gusztáv és Ödön báró meg ezenközben elutazott Párisból. Valóban kár, hogy megszöktek a közérdeklődés funkcionáriusai elől s egyetlenegy ujságírónak sem sikerült interviewban számot adni afelől: mi birta Rotschildékat a tiz milliós adakozásra. Az adatok hiányoznak. Mi marad más hátra, — kontemplálnak az emberek. Persze, érdekes magyarázatokban nincs hiány. A legkülömb valamennyi között a materialistáé, akinek a gazdaságos szempontjait nem vesztegeti meg a humanizmus legnagyobb lendülete sem. Ime, így glosszálja a Rotschildék cselekedetét:

A biztosításügy kiterjedt hálózata magához von már minden esély ellen való védekezést. Tűz, jég, élet, üveg, szállítmány, öngyilkosság, párbaj, halálos ítélet, betörés, lopás, már bevonult a biztosítási kötvényekbe. De ki biztosítja a milliomos életének zavartalan folyamatát? Ki biztosítja őket afelől, hogy a milliókon bőszülő indulat nem söpri el ezt a mai gazdasági berendezkedést, a kapitalizmus uralmát? A biztosító társaságok ezt a veszélyt nem veszik kötvényeikbe. És mivel a veszedelem imminens, a milliomosok ráfanyalodnak az önbiztosításra. Rotschildék nem most kezdik önbiztosítás révén megóvni a mai gazdasági berendezkedés fundamentumát. Nagy baj azonban, hogy a tiz milló frank, bár igen tekintélyes summa, kevés és kicsiny arra, hogy a kapitalizmus óriási területét biztosítsa az elemi károsodások ellen.

Szóval, a Rotschildék cselekedete szép, megkapó, követésre érdemes, de erősen belejátszik a magasabb egoizmus indoka. Ami persze nem von le a szociális célzatú alapítvány értékéből. Az ilyen egoisztikus lendületek többet érnek a kontinens sokszor megénekelt altruizmusánál. És néhány francia orvosdoktor, a ki csatázva csatázik a tuberkulózis ellen, örvendező szívvel köszönti most a három Rotschild bárót. Ez a tiz millió frank pár esztendő mulva már megváltoztatja a tuberkulotikus betegek francia statisztikai tabelláját. (H—u.)

Egy apostolról.

Utolsó tárcáiban — egy-két esztendő óta mindig úgy írt, mintha utoljára írna — a bölcselgetés ligeteiben sétált. Kissé megrokkanva, kissé önmagán mosolyogva, szomorúan rezignált mosolygással. Az orvosok sohsem voltak oly kíméletesek a betegekkel, mint mai napság, de kíméletességük olykor a legnagyobb áruló. Herzl Tivadar dr., a ki vasárnap meghalt, már jó ideje tudta, hogy szíve miatt — anatomiai és fiziológiai értelemben éppenséggel nem jó szív volt — halálra van szánva. Ez tette bölcselkedését a mindenben való megnyugvás, a megbékélt rezignáció filozófiájává.

Ha már úgyis el kell válni az élettől és a mi a legszomorúbb, előre, szinte pontosan kitudjuk jelölni a kalendáriumban a fekete napot, a melyen részünkre bekövetkezik a világ alkonya, akkor mire való a hősködés pózja, minek a lármás szavak és a szenvedélyes taglejtések barbár kultusza! Tárcáiban, melyeknek szavait a műértő babráló gondosságával szerette összekeresgélni, a lemondást hirdette, tetteivel azonban mindvégig az akció embere maradt. Sajátságos ellenmondás, a milyen nem ritkán a vérben is izgat bennünket. A száj halkan sír, szomorú zokszavakat suttog, de a szem kemény nézésű, bátran villogó, a száj aggodalmaskodását meghazudtoló.

A «Neue Freie Presse» lirizáló tárca-filozófusában, a ki ünnepi ajándékképen bölcseleti mesékkel kedveskedett lapja olvasóinak, senki sem sejtette volna a Der Judenstaat revoltáló szerzőjét és a sionizmus vezérférfiát. Amaz, az író, világpolgár, a kozmopolita mindent megértő és mindent megbocsátó langymeleg, előkelően közönyös elveivel. Emez, az agitátor, szenvedélyes zsidó, csupa akadályokat leküzdő energia, fáradhatatlan munkabirás, támadásokat visszaverő, gúnyolódást semmibe sem vevő lelkesedés. Az író nem győzte folytonosan hangoztatni, hogy minden csak illuzió. A bölcs legyőzi vágyait, mert tudja, hogy vagy sohsem teljesülhetnek, vagy ha valóvá válnak is, a valóság csak nagyon tökéletlen és halvány mása annak az álomképnek, a melyet a vágy szines ecsetje festett. Az agitátornak ellenben csupa hatalmas vágya volt és még a legilluzóriusabb

dolgokat is oly kézzel fogható valóságnak tartotta, a miben csak a rosszakarat kételkedhetik. Az író már régen lerakta a fegyvereket, a mikkel a hírnevet magához hódíthatta volna, az agitátor mindhalálig nem hagyta abba a fanatikus tusázást.

Miért küzdött? Komoly ideálokért, mint hívei vallották, vagy nevetséges utópiákért, mint csufolódó és gyűlölködő ellenségei kacagva és dühöngve hirdették? Objektiv értelemben véve, az ügy, melyet megtett élete tartalmának és lelke vezérlő eszméjének, utópia lehetett, de neki a legszentebb ideál volt.

Rettentő nyomorúság látása, halálhörgés hallása keltette fel benne azt a gondolatot, hogy kibontja a sionizmus lobogóját. Látta, hogy Romániában és Oroszországban emberszámba sem veszik a zsidókat, látta, hogy Európa nem segít rajtuk, Amerika pedig úgy fél és védekezik a nyomor ez inváziója ellen, mintha bélpoklosok mételyes serege készülne megostromolni az Újvilág kapuit. Fölébredt benne a mindennél erősebb szánalom. Hiába emelkedett filozófáló stílusában a modern elfogultságból való kivetkőzés álláspontjára, a honnan minden faji, nemzeti és felebaráti különbség teljesen elenyészik. Mihelyt elegáns iróasztala mellől kivonult a legkevésbé sem elegáns életbe, már csupa fajembernek érezte magát, a kinek idegein a leküzdhetetlen együttérzésnek, manap még kideríttetlen törvényeinél fogva, végig remeg minden fájdalom, mely egy másik fajbelit éppen fajisága miatt ér.

Herzl Tivadar dr. békességes osztrák állampolgár, egy világlap kitűnően fizetett munkatársa, aki a maga jól ápolt bőrén sohasem tapasztalhatta, milyen kellemetlenség, sőt olykor katasztrófa is zsidónak lenni — mégis átérezte azt a piszkot, förtelmet, nyomorúságos szenvedést, melynek csúf szinű hullámai összecsaptak a galiciai, romániai és oroszországi zsidók feje fölött. Átérezte szenvedéseiket és hatalmas hangot adott annak a régi vágynak, amelyet a szenvedések erősítettek meg és fokoztak soha el nem nyugvó nosztalgiává.

Igy lett a sionizmus ujjászítójává és vezetőjévé. Fellépése előtt a sionizmus csak vágyódás volt: a világszerte szétszórtan élő és rossz sorban tengődő zsidóknak az a sóvárgása, hogy idegen országokból, az elviselhetetlen szenvedések földjéről visszatérhessenek napkeleti hazájukba, ahol valamikor saját fejedelmeik alatt éltek, ahol erősek és gazdagok voltak, ahol munkájok verejtékeért dúsan fizetett az anyaföld. Herzl dr. föllépésével és a «Der Judenstaat» című száraz érvelésű és amellett szenvedélyesen rábeszélő vitaíra-

tának megjelenésével a sóvárgó vágyból, az alakot legfölebb álomképekben öltő epedésből komoly, céltudatos, jól szervezett mozgalom lett.

Azoknak a zsidóknak, kik szülőházájukban hontalanok, őseiknek szülőföldjén, Palesztinában kell otthont teremteni. De nem mint telepeseknek — ahogy például Hirsch báró gondolta az Argentiniába vitt zsidókkal — hanem mint a saját maguk alapította zsidó állam szabad polgárainak.

Ennek a kivánságnak társadalmi és jogi érdekből való megokolását szolgáltatta, az azóta kilenc éve lehet, nagy erővel megindult sionista propoganda, melynek legtöbb ellensége a zsidók körében akadt. Ez nagyon is érthető. Csak az a zsidó lehet sionista, akinek erkölcsileg és anyagilag rosszúl megy a dolga. A gazdag zsidók nem szeretik a bizonytalan üzleteket és csöppet sem vágyódnak el azokról a helyekről, ahol alapját vetették és folytonos gyarapító forrásaira akadnak jólétüknek. Hogy valaki sionista lehessen, jogtalan és vagyontalan páriának kell lennie, aki még mindig várja a megváltást, melyet szerencsésebb fajrokonai már megtaláltak a tekintélyben, a gazdagságban, az állami jogrendbe való beleilleszt ődésben.

Ám a világon nagyon sok a szegény zsidó, úgy, hogy Herzl köré tömérdek hívő sereglett: fanatikus hívők, kik ezt az első sorban gazdasági mozgalmat valóságos vallási rajongással karolták fel. De vajjon nem az öröm hitvallását hirdeti-e a nyomorultaknak, aki lankadatlanúl biztatja őket:

— Kerekedjetek fel a rabszolgaságból. Jertek utánam a szabadságba, a jólétbe, az igazi életbe, őseitek földjén, ahol magatok között, csupa jóbarát és rokon között lesztek.

A biztatás nyomán buzgó egyesületek nőttek ki a közönyöség talajából is, kongresszusok ültek össze, bank alakúlt, megmozdult a nyomorúság, hogy önön maga vívja ki megváltását: a palesztinai zsidó állam újjáteremtését.

Hogy valóban megváltás lenne-e? Herzl Tivadar hitt benne.

Boldog, hogy most halt meg, amikor hívei még szintén hittek abban, amit vezérük lelkükbe tudott sugallani. Boldog, mert nem érte meg azt a napot, amelyen talán be kellett volna vallania önmagának és a nyomába szegődött rajongóknak, hogy a sionizmustól remélt megváltás is csak színes, de csaló reményekből támadt illuzió volt.

Dr. Szilágyi Géza.

FÖLDOSZTÁS. Meg kell állapítani az igazságot: Magyar-Ittebén nem akadt aktiv dolga a Manlichernek, sem a zsandár-szuronynak. Tehát nem folyt embervér.

Ezelőtt, mikor a Magyar-Ittebével szomszédos jorgoványi birtok nagyrésze nádasból állt, nádlási joguk volt ott az ittebei parasztoknak. A nádasból termőföldet formált az új birtokos, de a nádlási jog helyébe nem adott egyenlő értékű, másmilyen jogot. Sem a törvényszék, sem a masik két fórum nem látott ebben jogfosztást: a paraszt azonban nem fogadta el a jogászi igazságosztást és földosztásra lángoltak föl benne az energiák. A jognak ilyen módon való érvényesíteni akarására lehet nevet találni rég elmúlt idők szomorú terminológiájából: az ököljog-ot, de a színigazságnak talán mégis inkább az esik a keretébe, hogy a jövendő nagy viharainak szele érzik ki a földosztásból. Abból, amelyet Magyar-Ittebén már megkiséreltek és abból is, amelyet Szajol községben az imént erős akarattal elhatároztak.

A paragrafusok palládiuma alatt meg lehet okolni bírói ítéleteket, amelyeknek igazságosságát tehát a törvény födi. Az Eremits igazát is igaznak mondta a paragrafus. Az Almássy-nemzetségét is a szajol-i parasztoknak több mint száz esztendővel ezelőtt szerzett jogával szemben. Ugyanezek szerint a paragrafusok szerint nem került szeplő a birói lelkiismeretre a magyar-ittebei földmívesek pörvesztése miatt sem. De ha a jogászi igazságokból válnak is ki az életbeli jogok: megeshetik, hogy ezekben a jogokban bitorlást lát és akként kezeli az indulat, amelyet az éhség hajszol. És ekkép tolul a becikkelyezett felebbezési formák fölé az ököljoghoz való appellálás.

A földmívelésügyi miniszter gyönge középtermésről ad ki jelentést, ami magyarul rossz termést jelent. Drágább lesz a kenyér. A parasztban azonban ez előtt a pont előtt még kigyúl a zsarátnok, hogy egyrésze között ez a rossz termés osztódik széjjel, a sokkal nagyobbik fele között még ez a rossz termés sem. És nem rózsavizes metódust választ ilyenkor igazának megtestesítésére.

Amire a középkor szótárából ráhúzták az ököljog nevet, a maga igaz mivoltában: sok fok átugrásával elért vonal a szocializmus skáláján, olyan hatalmas eszme megérzékítése, amely a radikális szocializmus rendszereiben van meg. A földosztók jogkeresését Louis Blanc kollektivista formulájának körvonalai határolják, azé az ideálé, amelyből kiszögellik a kommunizmus: mindenkinek legyen meg a szükséglete szerint és szerezzen mindenki az erejéhez képest.

Nem a Saint-Simonisták problémáinak tanulmányozásából épűlt fel a szajoli parasztok elhatározása és az ittebeiek tette; és céljukban mégis azoknak a tükörképe. Úgy látták, hogy ők, a szegény emberek, kiestek a jogot és igazságot megérdemlő emberi folytonosságból: ezért került bennük dűlőre az indulat. A nyers erő szuverénításának fellobbanása volt a vezetőjük, hogy joggá változtassák az energiát.

Lehet és szabad a földosztási tüneteket így érteni és értékelni, habár megtörténésük tényét nem is a radikális szocializmus megértése termelte. A jogszolgáltatás rendszerét kétségbeesésükben olyannak vélik az ittebei meg a szajoli parasztok, amelyből az ő számukra csak megtorlás sarjad ki: ezért irányul gondolkodásuk a visszatorlás elvéhez és ezért vette ki az ő igazságérzésük az igazukat a jogi formalizmusból. Sötét idők fegyvereinek csörgése hallik ki a módból, mely ekkép keresi az igazságot: nem tűnhetik-e azonban a becikkelyezett formák diszciplinájára kevésbé hajló, vagy a sok hajlástól már megcsömörlött lelkek előtt ugyancsak soknak, hogy ő fölöttük mindig csak borulat van, soha nem ragyog az ő igazuk napjából sugár?

Az ököljogot hivta-e új életbe a két Stibul, a kik az életét vették Eremitsnek, mert az a törvény erődítményei mögül tette nekik lehetetlenné az élést?

Az ököljog feltámadása-e, hogy a jussuk szerint való mappát akarják a szajoli földmívesek, a kiknek több, mint száz esztendeje nem olvasott itéletet a pörosztó?

Az «aki birja, marja» szerint tolult-e ki Ittebén az erők brutalitása, ott, ahol elkoboztak egy just, de a pótlására nem állítottak be egy másikat?

A radikális szocializmus eszméinek rianását hallani mindegyik esetből. Talán még messze a renaissance, a mely ebből a rianásból zúg, de: amint büróban még nem csináltak forradalmat, akkép szuronynyal vagy golyóval sem semmisítették meg eszméknek az eleven erejét.

f. n.

Két élet.

Ha Ajtay tanár laboratoriumának összes vegyületeit együvé öntenék s ebből a zagyvalékból minden egynemű atómot külön kellene választani, nem volna talán olyan lehetetlen feladat, mint ítéletet mondani abban a drámában, amelynek halottai ugyancsak Ajtay tanár műtermében a mult hét végén, ha csak huszonnégy órára is, be voltak raktározva.

Kétségtelen tény csak annyi, hogy egy fiatal tanár megölt egy úri kisasszonyt, volt menyasszonyát s azután megölte magát. Ez a kétségtelenül megállapított tényállás a jogásznak, a szociologia e közhivatalnoki minőségben alkalmazott erdőkerülőjének tökéletesen elég arra, hogy kimondja ítéletét: a mennyiben az idéző végzést a gyilkosság alapos gyanujával terheltnek kézbesíteni lehetne, őt föltétlenül büntetni kellene.

Magának a szociologiának — a judicatura e fölöttes hatóságának — sem sokkal nehezebb a helyzete. Kétségtelen ugyanis, hogy a k ö z legfőbb elve alapján a szociologus is föltétlenül elitéli azt, aki másnak életét kioltja. Legfölebb behatóbb módon méltatná a dráma mindkét áldozatának javára és terhére azokat a körülményeket, amelyekben épen nem az egyéni akarat, hanem a társadalmi szokások és kényszerhelyzetek kergették bele a dráma szereplőit.

A szorosan vett jogi, továbbá a szociologiai mérlegelés: ítéletének alapját mindig az előállott eredményekre építi és pedig ítéletének meghozatalánál mindig abszolute e szempontok szerint és sohasem viszonyítva. A viszonyítás már csak az elítélés fokánál esik többé-kevésbbé a mérlegbe.

Hangsulyozom, hogy a köz szempontjából ez nem is

lehet másképpen. Csupán durva konturjaiban vázolva lehet ezt rövid egyszerűséggel aképpen kifejezni, hogy a judicatura és a szoclologia csak az eredményeket tekinti, mert a közt a cselekedetnek csak az eredmenyei érdeklik.

Másképpen áll ám az eset a pszichologusnál, amely tekintet nélkül az eredményre, tekintet nélkül a köz érdekeire, helyesebben: az-időszerű tételeire, tisztán a cselekményt előidéző mozgató erők egymással való viszonylagosságát állapítja meg.

A mérlegelés e különbözőségét legalkalmasabban aképpen illusztrálhatom, ha a három biráló fórum elé természettani elemeket személyesítek. Oxygént és carbont ültettek a vádlottak padjára, akik egyesűlési törekvéseik közepette valami galibát csináltak.

A szigorúan vett judicatura kutatni fogja, hogy a carbon atomjainak — tekintet nélkül természetükre, vegyértékükre — volt-e joguk egyesűlési törekvésre az oxygénnel és ha volt: e törekvésnek csak a codexben előírt módját választották-e, vagy más meg nem engedett módot? Mi azzal nem törődünk — ugymond a judicatura — hogy egyik elem más, mint a másik elem. A törvények szerint minden elem egyforma.

A szociologus egy fokkal tovább megy. De csakis egyetlen fokkal. Nem törődik ugyanis azzal, hogy az egyesülési törekvésnek előírt tételes szabályait betartotta-e a carbon, vagy az oxygén, hanem csak azt vizsgálja, — ismét a carbon vagy az oxygén speciális természetére való tekintet nélkül — hogy más elemek egyesülési törekvéseihez volt-e hasonló a carbon egyesülési törekvése s ez a törekvés mennyiben használt, vagy ártott a közösségben élő elemeknek? Okozott-e bomlást azokban, vagy sem?

Amint láthatjuk, a két álláspont közt vajmi kevés a különbség s nem sok belátás kell hozzá, hogy a chemia meghatározásait a judicatura vagy a szociologia itéleteinél magasabbra taksáljuk. Épen azért abszolute dolgozik a chemia, mert egyénileg viszonyít. Az egyéni analyzis révén, ami az embereknél a pszichologia hatáskörének felel meg.

A pszichologus a következőképen fogja analizálni a feladott esetet: Igaz, hogy az oxygén is elem, a carbon is és a többi is. De különböző vegyértékűek. A carbon négy, az oxygén két vegyértékű. Ha tehát a carbon egy atomjára csak egy atom oxygén jut és nem kettő, akkor természetszerűleg áll elő a tény, hogy a szén és oxygén vegyülék rendes széndyoxyd képlete helyett: a romboló hatású szénmonoxyd keletkezik. Fájdalom, de úgy van, hogy ennek szerencsétlenséget kellett előidéznie.

Ha egy más elem, pl. a hydrogén nem elégedett volna meg annyi oxygénnel, sőt a felével annak, mint amennyit a carbon kapott, akkor a hydrogént kellett volna ítélni. De a carbont sújtani nem lehet, mert a carbonnak négyszer olyan vonz-energiája van, mint a hydrogénnek.

Ez az egyszerű chemiai átszemélyesítés körűlbelül világossá teszi az emberek ítélkezésének kereteit s egyuttal, ha tekintetbe vesszük, hogy az elemek hányféleségének számát az emberek hányfélesége mennyi millióval haladja túl, láthatjuk, hogy az analyzis lehet csupán helyes itéleti alap.

Az analyzis lehetőségéhez azonban a belső és külső körülmények teljes sorozatának ismerete szükséges. És vajjon az élet szomorú valóságában lejátszódott mely drámának ismerjük meg összes körűlményeit? Nagyon sokat írtak Mauritz tanár és volt menyasszonyának drámájáról és minden hasonló drámáról, de a belső momentumokat senki sem ismerheti.

Az ítélkezés egyéni szempontból való jogosultsága tehát, hozzá való eszközeink elégtelensége miatt elesik. A köz szempontjából pedig nem szükséges, mert ítélet közszempontból csak addig hatékony, amig az ítéletet végre lehet hajtani.

Miért történt mégis, hogy a tisztviselőtelep gömbakácainak poros idiljében kifejlődött dráma olyan megrázó hatású volt az egész országban? Ugy gondolom, a nyaraló társadalom üdülő életösztöne járványosan riadt fel, hogy Mauritz tanárt elítélve, önmagától hessegesse el az eset ismétlődésének lehetőségét.

Ha ugyanezt a drámát a Nemzeti Szinházban Mihályfi úr és Cs. Alszegi Irma asszony rögzítik elénk: könnyű batiszt zsebkendővel törűlgetjük potyogó könnyeinket és tapsolunk a szomorú jelenetnek. De az életben látva: undorodunk és bestiát kiáltunk.

Elmélkedjünk azonban: miért nem undorodunk amott és miért a harag szitkai, miért nem a szomorúság könnyei hullanak emitt? Mondom, a feleletet az öntudatlanul is tiltakozó életösztönünk adhatná meg. Hozzájárult még az általános konsternációhoz az a körűlmény, hogy a tettet egy jogi tanár, tehát a társadalom egy olyan tagja követte el, akit kettős mivoltában épen a társadalmi fegyelmezettség inkarnációjának szoktunk tartani. Egy jogásztól és egy tanártól együttesen megszoktuk, hogy szeresse a menyasszonyát, szeresse nagyon, annyira, hogy miatta a délutáni kuglipartiejáról is leszokjék. Ha ilyen nagyon szereti, megdicsérjük érte. De tragédiákat ne csináljon, mert akkor nem hat meg a szerencsétlenség, hanem felbőszít. Nem a kalapunkat vesszük le az ismeretlen tényezők összhatása alatt támadt rémes szerencsétlenség kettős koporsójú szimbolumának láttára, hanem ökölbe szorul a kezünk. Pedig nem használunk már vele és még csak — nem is ártunk.

Szebbnek pedig szebb, ha megállva, míg a koporsókat elviszik előttünk: lehajtjuk a fejünket s elgondoljuk, hogy nem tudhatjuk, ki mennyire volt hibás; világos csak annyi, hogy milyen nagy volt a szenvedés, amely már elmult s milyen nagy, amely még itt maradt.

Fényes László

A HÁBORÚ. Oroszország jelenlegi háborúja igen hasonlít a régi osztrák hadviseléshez, amikor a Felső-Olaszországban és a Rajna mentén küzdő hadsereget Bécsből dirigálták. A hadvezér terve fölött százmértföldnyire a harctértől a Hofkriegsrath tábornokai ültek tanácsot, akiknek nagyrésze legfeljebb csak — egykor régen — nagy parádék alkalmával húzott kardot; a lőpor piszkos füstjében azonban mindenkor gondosan óvta díszes fehér kabátját. Ha a hadvezér magát ettől az udvaronc hadtól emancipálni nem tudta, úgy ma csak nagy vereségek kapcsán ismerjük nevét.

Most — mikor már Bécsben régen a sutba dobták ezt a rendszert — Oroszországban veszik elő s Carszkoje-Szélóból dirigálják a földteke másik felén harcoló sereget. Komoly arccal lato'gatják Kuropatkin terveit; azét a Kuropatkinét, akit az udvar, a hadsereg és a nép egyaránt a leghivatottabbnak ismer az Ázsia keletén kitört háboru vezetésére. Teszik pedig ezt azok a tábornokok, a kiket a hadsereg tényleges vezetésével senki sem mert volna megbízni; sőt valószínű, hogy azt ők maguk sem merték volna elvállalni. Überfeldherreskedésüket azonban mindennek dacára akceptálják s valószínüleg nagy elismeréssel fogadják majdan azokat a brosürákat is, a melyet a háború után ugyanezek a tábornokok fognak kiadni, amelyben majd pontosan megírják, hogy miként kellett volna ezt a háborút megnyerni.

Ily körülmények között aztán nem csoda, hogy húzavona, bizonytalanság, határozatlanság látszik az egész vonalon.

A határozatlanság szűli aztán a fegyelmetlenséget, ami végre is a vereségeknek egész sorozata után a biztos katasztrófához vezet.

Mikor Kuropatkin a hadra kelt orosz sereg parancsnokságát átvette, látván a hadsereg készületlenségét, elhatározta,

hogy az egész orosz haderőt visszavonja Karbinig, a hol nyugodtan nagy hadsereget gyüjtve, majd túlerővel támadhat a japánokra. Tervét azonban úgy látszik nem akceptálták a carszkoje-széléi vének, mert egyszerre híre ment, hogy az orosz sereg a Yalu vonalát fogja védeni. Később azonban a védelemről is lemondtak s már csak a demonstrálásról beszéltek. Egyik sem történt meg ; az az, hogy megtörtént mind a kettő. Az oroszok sereget küldtek a Yalu partjához, a mely a demonstrációhoz sok volt, de a védelemhez kevés. Ennek a hadseregnek a f e l e harcba keveredett a japánokkal. Nyolcezer orosz küzdött hatvanezer japánnal. Természetes, hogy e harc csak az oroszok vereségével végződhetett.

Kuroki, az első japán hadsereg parancsnoka ezután egész hadseregével átkelt a Yalu folyótól észak-nyugatra és nyugatra húzódó hegyláncon. Már az ó-korban tisztában voltak azzal, hogy a hegységeken átkelő legerősebb hadsereg is gyenge akkor, mikor a hegyszorosokból, keskeny útakból kibontakozik. A nagy, erős hadsereg is ekkor jóval kisebb, gyengébb erő által részletenkint megverhető, megsemmisíthető. Kuropatkin azonban elmulasztotta ezt a kedvező alkalmat, mert a carszkoje-széloi Hofkriegsrathtal éppen azon disputált, hogy küldjön-e Port-Arthurhoz felmentő sereget vagy ne.

S mi lett ennek a drága disputációnak a vége ? Ugyan az, mint a yalui akciónak. Kuropatkin kiegyezett ötven százalékra a carszkoje-széloi emberekkel s küldött Port-Arthurhoz felmentő sereget és nem is. Elküldte Stackelberg tábornokot két hadosztálylyal a Liaoutung félszigetre. Puszta demonstráláshoz sok, nehézkes volt ez a haderő, felmentő seregnek pedig édes kevés. Természetes tehát, hogy mikor Vafankunál megütközésre került a dolog, az oroszokat ismét megverték.

Mikor két nagyobb és több kisebb vereség után az orosz hadsereg kellőképpen meggyöngült s az egész japáni haderő partraszállott Mandzsuriában és az egész félszigeten, akkor egyszerre megmozdult Kuropatkin is és elhagyja főhadiszállását Liaoyangot s megkezdi az előnyomulást a vasút vonal mentén délfelé. Seregével Kaiping, Dacsicsao és Haicsön mellett a síkságon szemben a hegylánccal foglal állást. A japánok e közben háborítlanúl kelnek át a Sziuö-san és a Fön-sui-lin magaslatokon. A Dalin, Fönsuilin stb. hegyszorosokban csak az orosz előcsapatok fejtenek ki némi ellentállást, amelyeket rövid harc után visszavernek. Ezek megett az előcsapatok megett csodálatosképpen nem állnak főcsapatok, amelyek a hegyszorosok közül kibontakozó japán hadosztályokat megverné, megsemmisítenék. Kuropatkin lovagiasan a síkságon várja be a túlnyomó japán erőt, a hol aztán nagyben ismétlődni fog az, ami már a Yalunál kicsiben megtörtént.

Michailovits István.

Minden új magyar, vagy idegen nyelvű könyv kapható Lampel Róbert (Wodianer F. és Fiai) cs. és kir. udvari könyvkereskedésében Budapesten.

A holnap férfiai.

Ilyen cimmel jelent meg egy rendkivül művelt, fegyelmezett és emelett lelkesülő elme, dr. Harkányi Ede első könyve, mely a mai pesszimista gondolat-felhőktől elsötétitett s anarkista tett-villámlásoktól kisértetiesen megvilágitott közéleti láthatáron az egészséges és tartalmas gondolkodás üdítő forrásaként tűnik fel. A modern ifjúság nagy része elfajultakból és meghasonlottakból áll: a vallás már teljesen erőtlen velök szemben, a költészet és művészet inkább szolgálja és izgatja ezt a dekadenséget, semmint küzdene ellene, a tudomány végül jórészt még oly távol tartja magát az élettől, hogy gyógyitó és irányitó szerepe ma még csekély. Nem csoda tehát, hogy a mai európai korszellem nem valami rózsás s mivel mindez különös súlyos gazdasági bajok által hatványozva jelenik meg Magyarországon, épp oly kevéssé csoda, hogya magyar társadalom lelkülete még az általános európainál is kórosabb. Harkányi Ede műve tehát nagyon jókor jön: a holnap férfiain, akik a ma ifjai, van mit nevelni és javitani. Mert ez a könyv nem egyéb, mint a mai nevelés birálata s egy jobb, boldogságravezetőbb tervrajza. Abból az alapbelátásból született meg, hogy egy társadalom tagjainak javitása legkönnyebben ott indítható meg, ahol a jövő nemzedék formálódik: a nevelés terén. Itt az egyén és az intézmény párhuzamosan fejleszthető s a reformok nem sértenek magánérdekeket, mivel az intézmény, az iskola által közvetlen befolyásolt egyéneknek nincs még önálló akaratuk. Jól átgondolva ezt, az ember rájön, hogy az egész szociális kérdés nem egyéb, mint a nevelés problemája.

Nem csak az a kérdés azonban, hogy fontos-e a nevelés, hanem hogy lehetséges-e egyáltalában. A modern pesszimizmus egyik jellemző tulajdonsága, hogy nem hisz az ember tökéletesíthetésében s így a nevelést dőre törekvésnek tartja. Nagy hévvel, mely az emberi fejlődésbe vetett hitéből fakad, száll Harkányi ezzel a felfogással szemben. Kimutatja, hogy az ember igenis nevelhető, mivel akarata befolyásolható. A

szabad akarat ősi s persze nem egy könnyen elintézhető problemáját érinti e helyen és bár filozofiai szempontból kissé könnyen jut optimista eredményére, egy praktikus célzatu, nevelés-tani elmélkedés számára elég elme-éllel mútatja ki, hogy az akarat, mely egy több ismeretlennel biró egyenlet, csak egyetlen ismeretlenének, az egyén öntudatának idomitásával is már befolyásolható. Az eddigi nevelésnek főhibája volt, hogy csak az elmét fejlesztette s nem az akaratot, mely vadul nőtt fel a reá ólálkodó szenvedélyek és érzelmek martalékaként. Nagyon szépen kifejti tehát Harkányi, mily szép sikerrel lehet legyőzni ezeket a belső ellenségeket, ha az egyén alkalmas képzettársulások s gondolatokkal, vagy maguknak az érzelmeknek egymás ellen való ügyes kijátszásával okosan operálni. Nem szabad persze ebben az üdvös önszabályozásban magát az átöröklés és megszokás jelentőségének túlzása által korlátoztatni. Ez a két tényező is csak egy-egy összetevő az akaratot szülő nagy eredőben: nem egyeduralkodó korlátlan zsarnokai, hanem határok közészorított hatalmasságai a lélek birodalmának.

A nevelés eme alapelveinek finom és biztos észjárásu kifejtése után a nevelés két fő-szervének, a családnak és iskolának hivatását részletezi. Végül ír a szakiskolákról, azaz tulajdonkép ennek vezér-típusáról, az egyetemről, s az egyén szerepéről a nevelés terén, azaz szorosabb értelemben vett önnevelésről. Ezt a szépen kieszelt keretet nagyon okos és mértéktartó gondolatok töltik ki. Kifogásolni való rajta tulajdonképpen nincs is más, mint a mértéktartásnak sok esetben már bűnös mulasztás számba menő túlzása. Áll ez leginkább a vallásról mondottakra. Hogy Harkányi a katholikus vallás erkölcsi intézményeitől egyáltalában nem sajnálja a bókot, ez még hagyján, hogy azonban eme hódolatteljességet nem is igyekszik gyöngíteni eme intézmények túlhaladottságának, kihalásra való hivatottságának hangsúlyozásával, ez egy könyvtől, mely nem is a ma, hanem a holnap emberisége érdekében íródott, már öreg hiba. Még határozottabban konstatálható a vétkes gyöngédség a vallással szemben abban a fejezetben, mely külön ennek a témának van szentelve. Elismerve úgyan, hogy a személyes isten fogalmát meg lehet támadni, Harkányi a vallásosság számára még is kiméletet kér. Azt tartja, hogy a hasznossági morállal párhuzamosan jó fenntartani a vallásos gyökerü morált. Emellett azonban elfelejteni látszik, hogy a vallás gyengébb oldala nem is az erkölcstan, hanem a híttan, amelyre az erkölcstan fölépítve van, s melynek megsemmisítésével az erkölcstan össze-

dől. A híttan megóvása pedig határozott bűn az által a megfertőzhető alacsony fejlettségü elmékkel szemben, mivel minden vallás teljesen észellenes, a világ oksági-hálózatán durván lyúkat szakító dogmákra támaszkodik. Hogy a vallás hirtelen, átmenetnélküli kiemelése a mai társadalom erkölcs-világából, támasztana-e zavarokat s ha igen, mily arányuakat, arról lehet beszélni s épp ezért érthető az a felfogás, mely nem akar radikálisan megszüntetni minden vallás-oktatást: hogy azonban az érzékfölötti bevetett hít s nevezetesen a kinyilatkoztatott vallások oly állomásai a szellemi fejlődésnck, melyet a lélek idővel okvetlen elhagy s melynek túlhaladása minél több egyén által általános társadalmi érdek, ez kétségtelen. Épp ezért siettetni kell ezt a fejlődést, azaz a vallás szerepét a nevelésben öntudatosan is egyre szükíteni.

A harmadik rész, melyben az egyetem jövőbeli szükséges fejlődéséről szól, szintén igen érdekes. Nagyon helyes dolog annak hangsulyozása, hogy az egyetem első sorban iskola, az egyetemi tanár első sorban tanár s hogy a diploma iparengedély. Az egyetemen uralkodó mandarinizmus ellen nem lehet elégszer kijátszani ezeket az igazságokat. A diákegyesületekről, az egyetemi életről mondottak pedig a kérdés tapasztalati ismeretéről s komoly meghányás-vetéséről tanuskodnak.

S mindez igen érdekesen és élvezetesen van előadva. Az az egészséges szellem, mely a könyvben leng, méltó megnyilatkozási formát talált a világos, könnyed, nyugodt előadási módban. Egy szóval: Harkányi Ede meg lehet elégedve művével, mely talpig derék s tiszteletreméltóan intelligens könyv létére a magyar szellemi termelés piacán nem mindennapi jelenség.

Szász Zoltán

A SARKCSILLAG.

1899.

Nem egyszer csendes, késő éjfelen
Fölzaklat egy elfojtott érzelem,
Űz s kerget a kihalt, sötét utcákon,
Mintha helyem sem volna a világon.

A néma éj zúg, zúg oly hangosan, —
Azt hinném: zajló, fekete folyam,
S benn' mind, mi a jobb szíveket gyötörte,
Sóhajtva fel a csillagokhoz törne.

Valami örök átok, ősi baj,
Kavarg viharzón mint ezernyi jaj,
Keresve, van-e földöntúli útja,
Melyen valaha megváltáshoz jutna.

Mit szenvedett agg, gyermek, férfi, nő,
Sóhajözönben fel az égre nő,
S hol csak sugártól csillan a sötét ég
Riadva odatör a tépő kétség!

Meddig bukik még a küzdő derék?
Bíró meddig lesz aljas csőcselék?
Hű égi fényt lel-e az igazság,
Ha gyászos, vak éjt terjeszt szét a gazság?

Im' az éjvihar engem is ragad, —
Lelkemből egy mély sóhaj kiszakad,
S elvegyűl az örvénylő forgószélben
Hogy mint a többi egy csillaghoz érjen.

Elnézem rendre a sok csillagot,
Látják-e azt, kit a föld elhagyott? —
Ahogy rezegve az éjben kigyúlnak,
S titkos intéssel lassan elvonúlnak.

Előttem a széles göncölszekér,
A mint nyugatról át keletre tér,
S a csillagképek lángíveket írnak
Körülted, egek trónja, sarki csillag.

Mi súgja azt, hogy te vagy csillagom,
Ahonnét jöttem s ahol majd lakom,
S üdvözlet van a reszkető sugárba',
Egyenest tőled bús szívembe szállva?

Ah érzem, e mérhetlen messze fény
Sugarán fut fel a benső remény,
Ez, ez a végtelenbe vetett horgony,
Amelyhez bizton kötve földi sorsom.

Egy szem én is, a késő kor fia,
Az örök láncban, melynek nincs híja,
S az idők bősz hulláma bárhogy renget,
Megtépett lelkem a vésznek nem enged.

Te irányzod a hányt-vetett hajót,
S célúl mutatod az igazt, a jót.
Fényedbe gyüjtve múltam minden kincse,
Hogy sugarát jövőm útjára hintse.

Ragyogni látom benne a hitet,
Mely annyi nemzedéket hevített;
Évezrek gyászos egén át világolt,
Híven vezetve a bolyongó tábort.

Fényedben mosolyg még rám a haza,
Ellepte bár éjdémonok hada,
Nem rabolhatják el tőlem a földet,
Melyből minden színt, hangot lelkem fölvett.

Mi eszményt sugallt a hő szerelem,
Fehér fényedben azt is föllelem,
Szívemben bárha régen meg van halva,
Örök romlásnak nincs rajta hatalma.

S fényedben lebeg meghalt jó anyám,
Égből gyöngéden lepillantva rám,
Átreszket benne mértföldbilliókra
Áldó keze és könyes bucsúcsókja.

Mezei Ernő.

A szerető.

Irta: **Csizmadia Sándor.**

A folyó vize csendesen úszott lefelé a széles rónaságon. Egyik oldalán sötétlő erdő húzódott végig, rejtelmes árnyékba takarva titkait, míg a másikon a szabad erdőség terült el egész tavaszi pompájában. Az erdő lombjai még mozdulatlanok voltak, mintha nem vették volna észre, hogy a nap már jó ideje szórja a sugarait a gyöngyökkel behintett síkságra. Egy-egy elsárgult levél nesztelenül vált le a faágról, leszállott a víz fodrára és ment vele, mintha hűséget esküdött volna neki, azt se kérdezve, merre, hova?

Közvetlen a víz partján kemény, vastag dereku, sűrű lombozatú fűzfák merengtek a folyó tükrében. Hajlékony, selymes ágaikat belenyujtották a vízbe, mintha az abban látszó fodros felhőket akarták volna elérni. A sugárzó béke csendessége ült az egész tájék fölött. Csak a sík messziségéből fehérlettek apró pontok, valami fölismerhetetlen örökké mozgó lényei a nagy természetnek. A mezőn dolgozó földmívesek voltak azok. Kaszájuk csillanása mutatta néha-néha hogy emberek forgatják ott a munka csataszerszámát, élethalál harcot víva a nyomorult, sovány kenyérért, melynek szárazságát bőven csurgó verítékük csak alig tudja megpuhítani.

Az erdő szélén húzódó sűrű bokrok megzörrennek s valami szürke gomolyag bukik ki belőlük. Első pillanatra nem lehet tudni, ember-e vagy állat. Egyik sem. Asszony az.

Dörmögve támaszkodik föl a földről s úgy tesz egyik kezével, mintha a ruhájáról a rátapadt port akarná leverni. Hasztalan igyekezet! A szennyes, zsíros rongy úgy magába szedi az újabb piszkot, hogy nincsen hatalom, se a boltban, sem a patikában, mely elválassza őket egymástól.

Amint föláll, kissé hátrahajlított derékkal néz előre, mintha tájékozódni akarna vagy azt kémlelné, hogy merre is

vegye most útját. Lábait széjjel veti, nyilván nagy szüksége van az erős támasztékra. A nap éppen az arcába süt.

Valamikor szép fehércseléd lehetett, de a hajdani szépség nyomait ma már csak erős vizsgálódás utján lehet megállapítani. Arca kerek s valami lotyhadt kövérséget mutat, tele kék erekkel és piros foltokkal. Az ilyen kövérségnek nem az egészség az oka, hanem inkább a — pálinka. Püffedt szemei állandóan tele vannak vízzel s gyakran kénytelen piszkos csurákja újjával megtörölni. Az egész alak zömök; erőre mutat, habár alig képes a lábán megállani. Ruhája nem alkalmas arra, hogy gazdája termetét előnyös világításba helyezze. A derekáról szomorúan lelógó szoknya eredeti színét bajos volna kipuhatolni; tele van a szenynek ezerféle vegyűlékével, melynek egységét a hosszú hasadások szakítják meg. Fakó, rongyos fejkendője hátra van csapva, mint a részeges ember kalapja. Réklije is nagyon régen lehetett divatos, bár nem is igen lehet látni a formáját, mert a hátán terpeszkedő nagykendőbe kötött batyú csaknem egészen eltakarja.

Ki tudná mi minden van abban a battyúban? Bizonyosan nem értékes kincsek gyűjteménye. Nem lenne tanácsos közel menni megvizsgálás céljából, mert még a virágos mezők illata sem képes ellensúlyozni az abból vastagon és szemtelen tolakodással előre törő áramlatot.

De ő maga nem fél tőle, sőt szeretettel hurcolja magával. Nem tudna elképzelni nagyobb szerencsétlenséget, mintha egyszer a kedves batyujától el kellene szakadnia. Arra nem is gondol. Most, mikor úgy merengeni látszik az előtte elterűlő gyönyörű képen, éppenséggel nem gondolkozik. Nem is igen képes már a gondolkozásra. Ilyenkor jóformán nem is tudja, hogy a világon van. De meg nagyon jól ismeri már ezt a tájékot, nem talál rajta semmi néznivalót.

Hirtelen, mintha fölébredt volna, balkezével végig húz az arcán, jobbkezével meg csudálatos ügyességgel nyúl hátra a válla fölött s a batyúból egy literes üveget emel ki. Valamikor borosüveg volt, de most egyéb célt szolgál. A dugót

gyöngéden kivéve belőle, ajkához emeli az üveget és gyönyörrel kotyogtatja lefelé annak, bizonyára nagyon kellemes és jóízű tartalmát. Megrázkódik utánna, köszörül egyet a torkán, aztán nem állhatja meg, hogy fel ne kiáltson:

— Jó az ital, jó! De csak a pálinka! Ha nagyon elbúsulnám magamat, fölmelegít, lángra gyújt; ha ég a gyomrom, eloltja. Ital is, meg orvosság is.

Egy-két lépest próbál előre menni, aztán újra fölhajtja az üveget.

— A bolondok ott a faluban azt mondják: Ne igyál, Sári, mert megbánod! Hogy a pokolban bánhatnám meg?! Azért, mert jó?! A jót sohasem bánja meg az ember. Uram Isten, mi is lett volna már belőlem, ha pálinka nem volna! Ez tartja bennem a lelket.

Majd mintha megkapná valami gondolat, talán az emlékezés, sietve elindul az erdő szélén vezető kocsiúton. Nagy, esetlen, ingadozó léptei alatt meginog a föld. A messze távolból, úgy mintha az erdő végében volna, látszik a kastély. Bádogteteje úgy csillog a ráeső nap sugaraitól, mintha a Dárius kincse volna ott óriási garmadába gyújtve. Arrafelé indul Sári néni. Alig megy azonban tíz lépést, megáll.

— Nem, nem megyek oda. Már csak büszkeségből sem megyek. Valamikor, régen . . . ott laktam én! Szebb is voltam, fiatalabb is.

Elfeledkezik róla, hogy egyedül van s párbeszédet folytat. A hatalmas fák és az alacsony bokrok megelevenednek előtte s amint a meginduló gyönge reggeli szellőre meg-meghajtják lombos ágaikat, úgy tűnik föl néki, mintha az ő beszédjére integetnének. Csak annál jobban nekifzeledik s fölteszi magában, hogy most már majd megmutatja, kicsoda ő. Hogy neki múltja, szép, dicsőséges múltja van.

— Az úrfi is fiatalabb volt!

Durván elneveti magát és a szájára csap egyik kezével.

— Haha! Miket beszélek! Most már nem ifiúr, hanem nagyságos. Szép felesége van. Olyan, mint én voltam akkor. A nagyságos úr most nagyon komoly ember. Nem is szól hozzám. Talán már nem is ismer! Húsz esztendő nagy idő!

A szoknyája zsebéből egy kis kerek tükröt kotorászott elő, nézett bele hosszasan, szomorúan, kimeresztett szemekkel, majd az elől lecsüngő kócos haját besimította a kendője alá.

— Nagyon szeretett az úrfi. A csinos szobalány nem a kocsisnak való! Én meg hagytam magamat. Milyen jó volt, ha finom, fehér kezével végigsimogatta a fejemet! — Fiatalság, bolondság! Most nem is engedném meg neki. Mit ér a simogatás, a csók, az ölelés? A pálinka, az az igazi.

Ujra hátranyúlt a batyuba az üvegért és meghúzta erősen.

— Hej, a teremburáját, ez az erdő is tudna ám mesélni valamit, ha akarna! Vagy a bokrok alja! De ezek nem tudnak beszélni, akkor sem szóltak semmit, talán nem is láttak bennünket, az ostobák. Elterítettem a kötényemet, ráhevertem, az ifiúr mellém. Mellem volt a párnája, a karommal meg hozzám szorítottam. Hogy örült neki a csacsi? Mi jó van abban?!

Elfintorította az arcát, mintha megvetését akarná kifejezni a mult bolondságai fölött. Azután elkomorodott s ökölbeszorított kézzel a fejére csapva hörögte:

— Ugy van jól, a hogyan történt. Egyszer meglepett bennünket az anyja egyik bokor alatt. A finnyás asszony majd fölfordult szégyenletében. Kitiltott a kastélyból. Süsse meg a kastélyát! Nekem azzal ugyan nem ártott; mégis itt vagyok la!

Táncoló mozdulatot tett, úgy illegette magát.

— Nem is mentem be többet. Kerestem én azért eleget; ihatok, amennyi belém fér. A magam pénzén. De azért ahoz a bokorhoz mindennap eljövök. Egyszer az ifiúr is idejött — ezelőtt tizenkilenc esztendővel — és azt mondta, hogy mit keresek ott, nem ismer. Hát jól van, mondok, azért talán csak itt lehetek. Belenevettem a szemébe, mint akkor, régen szoktam, de már nem ártott meg neki. — A gyermekem?! Az is meg van. Valahol becsukva, de azért mindegy! A fő, hogy meg van.

Egészen nekividult. Föltette magában, hogy fölkeresi a

bokrot, melyhez nem kellett nagy tájékozódó képesség, mert mindennap ott tanyázott. Dülöngő lépésekkel indult meg az út mellett visszafelé. A délfele emelkedő nap erősen a tetejébe sütött, nagyon megnehezítette a járását. Feje kóvalyogni kezdett és a szeme egészen elhomályosodott. Nem is tudta, milyen irányban megy, csak úgy ösztönszerűleg haladt előre. Mikor már úgy érezte, hogy nem bírja tovább a járást, kissé letért az útról, leeresztette magát a bokor alá. Megismerte.

Alatta alig egy lépésnyire folydogált a víz csendesen, Itt a part egészen meredek volt. Sári néni fekvőhelyében leoldotta a batyut a hátáról, elhelyezte maga mellett közvetlenül a meredek szélén. Azután belenyúlt, még egyszer elővette az üveget és ivott belőle kéjjel, élvezettel. A pihenés mintha visszaadta volna erejét; újra emlékezni kezdett. De bármi jutott eszébe, csak durván, gúnyolódva tudott rágondolni. Nem volt már előtte semmi sem szent vagy szép, csak az az üveg, amit minden fölhajtás utan visszadugott a batyuba.

Nem is vette észre, hogy az úton kocsi közeledik Még pedig urasági hintó, szilaj, rátartós lovakkal. A zörgés elvész a vastag porban, csak akkor tudja meg az ember, hogy valami jármű halad el mellette, mikor már a közvetlen közelében robog.

Sári néni hirtelen fölriadva a robogásra, önkénytelenül beljebb húzódott, nehogy a kocsi rá menjen. Egyik lábával e közben olyan szerencsétlenül lökte meg a batyut, hogy az a meredeken gyorsan útnak indult és hömpölygött lefelé. Sári néni egész vagyonát veszélyeztetve látva, utána hajolt úgyannyira, hogy nem bírva magát megtartani, követte a batyut egészen a folyó vizébe.

Az uraság a nagy csobbanásra viszanézett s mert igen ó ember volt, meg is állította a kocsit és leszállt megnézni, hogy mi történt. De nem látott mást, mint egy szürke batyut úszni a víz tetején. S mivel nem ismerte, nyugodtan kocsijába szállt újra és elhajtatott . . .

A fekete kristály.

Irta: **Catulle Mendès.**

I.

Abban a régi időben, mikor a hegyek kristálya még feketébb volt, mint a legfeketébb éjszaka s oly áthatlan, mint a szén...

De most egyik türelmetlen olvasónőm nem hagy tovább mesélnem és esküszik, hogy ilyen gyönyörüséget nem lehet elviselni. Hogyan, hát ez a világító tisztaság melyeken keresztül meglátni a csillagokat s a tokaji bor arany fényét vagy a Lacrimae Christi ily gyönyörüen csillog, ezelőtt sötét és áthatlan lett volna, melyen a világosság nem törhetett keresztül? Ez igazán a legegyügyübb kitalálás, mese; meg lehetsz róla győződve, hogy egy szót sem hiszünk belőle!

És mégis igaz. Minthogy azonban az én bizonykodásom nem látszik elegendőnek, máskorra halasztom a történet elmondását, melybe kezdtem s most azt fogom elmesélni nektek, mily csinos eset volt az, mikor a hegyi kristály, mely egykor feketébb volt, mint a szén, ragyogóbb lett, mint a gyémánt, ami által — azt hiszem — be van bizonyitva, hogy nem mindig volt ilyen.

II.

Ormuz király leánya a legszebb hercegnő volt a földön, még pedig olyan időben, mikor minden hercegnő szép volt — mert a rútság abban az időben csak a parasztkonyhákban és polgári házakban ütötte fel a fejét. Ez — hála Isten — azóta megváltozott. Ormuz király leánya tehát egy szép nyári délután sétálni indult a mezőn keresztül. Egy kis apród kisérte s az vitte az uszályát. Ruhája oly gyönyörü szép volt, sárga selyemből, aranyos musselinből s megrakva mindenféle fajtáju drágakövekkel, hogy úgy nézett ki, mint a napsugár, mely fiatal hölgy alakját öltötte fel.

A kis apródnak azonban nem volt ideje arra, hogy

megbámulja a gyémántokat, gyöngyöket és ragyogó szöveteket. Őt a hercegnő aranyosan csillogó, vöröses-szőke pihéktől árnyalt válla bilincselte le, melyre hosszan hullámzó gyűrükben hullottak alá a hajfonatok s apró labai, melyek hermelincipellőkbe voltak bujtatva s melyeket csak futólag láthatott, ha az uszályt egy pillanatra magasabbra emelte.

A kis apród szívetfacsaró szomorusággal sóhajtozott, mert hogy oly gyengéden szerette Ormuz király leányát, ahogy szeretni csak lehet. És az igazán szörnyű, nagyon szörnyű, ha mindjárt nagyon kellemes is, ha őrülten szerelmes szemekkel nézegetnünk kell egy parányi lábacskát, melynek folytatását sohasem fogjuk láthatni s egy hattyúnyakat, mely könnyű pihével, mintegy aranyos mohával van tele, melyekre sohasem fognak azok a csókok tapadni, melyek ajkainkon égnek!

Az úton a rózsák mind búskomorakká váltak a szegény gyermek mély sóhajtásaitól. Egy galamb így szólt a lugas sűrűjében a feleségéhez:

— Szegény, sajnálatraméltó kis fiucska!

Mire a galamb-asszonyka így felelt:

— Ah! mire gondolsz te, mikor én turbékolok?

A hercegnő még kegyetlenebb volt, mint e kis galambocska. Nem, nem kegyetlen, csak érzéstelen. Mit törődött a kis apróddal, aki mögötte sóhajtozott? Éppen négy koronás fejedelem versengett kezéért: Matakin király, akit a tündérek pártfogoltak, a trapezunti császár, aki a királykisasszony tiszteletére kastélyt építtetett, melyben minden oszlop egyetlen rubinból és minden ablak egyetlen gyöngyből készült; továbbá a a bagdadi herceg, akinek a kertjében a bokrok galyain rózsák és hyacinthok helyett csillagok voltak, melyeket műszaki emberek minden este frissen hoztak le az égboltozatról, mert ha előtte való estéről maradtak volna vissza, a herceg így kiáltott volna fel:

— Pfuj! — hiszen ezek hazudtak!

Végre ott volt a kérők között a visapur-i Rajah, akinek óriási trónusát négy fehér elefánt cipeli a hátán. Ezeknek az elefántoknak az ormányában hangszerek voltak elrejtve, melyek olyan édes hangon játszottak, hogy az ember azt hihette volna: az óriási állatok tán kicsike éneklő madarak.

Vajjon melyiket fogja választani a négy kérő közül a királykisasszony? Nos, az nincs kizárva, hogy végül egy nagyon gazdag kereskedőnek nyújtja a kezét, egy olyannak, aki utazásairól magával hozta Aladin lámpáját, Salamon gyűrűjét s egy kovakövet, melynek még ezeknél is nagyobb

értéke van. Mert valahányszor ezt a kovát egy másik kővel összeütötték, a kőből szikrák pattantak elő, mely szikrák egyenként mind tizennégyezer nappá változtak át.

Érthető. Ha a legszebb hercegnő, akit ilyen kérők vesznek körül, nem sokat törődött apródjával. Mi haszna lehetett volna belőle s az ő sóhajtásaiból? Legfeljebb arra lehetne őt használni, hogy vigye az uszályát, ha az esküvője napján a virágok és drágakövek között az oltár elé fog lépni.

III.

Igy lépdeltek tova; a hercegnő büszkén, előkelően, a kis apród mély sóhajtások között, miközben egy tóhoz értek, mely oly tiszta, oly kék és oly átlátszó volt, hogy azt lehetett volna hinni: az ég esett le a földre. Minthogy Ormuz király leánya a hosszú sétától s a forró napsugártól elbágyadt, leült a homokba, egészen közel a víz partjához, hol friss szellő lengedezett. A trapezunti császár, akit a királykisasszony később kikosarazott, mikor megtudta, hogy ideálja e homokban ült, arany kosarakban annyi homokot vitetett el innen, amennyit csak birt s elszóratta palotájának lépcsőin s ettől kezdve udvaroncainak csak a lépcső korlátján lehetett feljutniok a trón zsámolyáig. Mert végre is felettébb illetlen dolog volna, ha mindjárt igen magas állású urak is ráléphetnének arra a homokra, melyen a világ legszebb hercegnője kegyeskedett egykor megpihenni százráncú szoknyájában.

A királykisasszony tehát itt ült és nézegette a friss, kék vizű tavat. Ekkor eszébe jutott, hogy megfürdik. Minthogy a tó az égboltozathoz hasonlított, méltó volt reá, hogy egy csillag fürödjék meg benne, Ah! milyen szép, fehér csillag lesz ő e felséges azúrban, hullámzó ragyogó hajának sugárfényében!

Csak egy dolog tartóztatta vissza: a kis apród ott állott a háta mögött. Egy királykisasszony nem vetkőzhetik le ilyen jelentéktelen személy előtt; de egyébként is, a királyleány igen jó nevelésű volt s valószínűleg nem akart volna levetkőzni egy nagyon magas állású úr előtt sem. Vajjon elküldje az apródot? Erre gondolt előbb. De akkor egyedül, minden kiséret nélkül kell majd visszatérnie a palotába. Ez szörnyűség lenne; ilyet nem enged meg az etikett. És így valószínűleg lemondott volna róla, hogy megfürödjék a tóban, ha a közelben nem pillantott volna meg egy óriási sziklák között heverő s a ráboruló repkénytől beárnyalt nagy, fekete

fatörzset, melynek megpillantásakor más gondolata támadt:

— Kis apród! — mondá — én meg akarok fürdeni ezekben a hullámokban, melyek tán legszebbek ezen a világon. Te menj addig e fatörzs mögé, mely olyan, mint egy szénfal. Menj, kis apród, maradj csöndben és meg ne mozdulj!

— Úgy lesz, a hogy fenséged parancsolja!

És lekuporodott a sűrű bozótba, míg a hercegnő kezdte levetni sárga selyem szoknyáit, ékszereit és harisnyáit. Ám ezeket csak nagy fáradsággal és hosszú ellentállás után tudta lehúzni, mert mindkettő szerelmes volt az ő liliomfehér lábszáraiba és rózsás lábacskáiba s ott akartak maradni a helyükön.

IV.

Szóval azt ki sem lehet mondani, milyen kétségbeesés fogta el a kis apródot, ott a fekete fal mögött. Óh, Istenem, oly közel hozzá, hogy hallhatta a selyem szövetek suhogását s a királykisasszony boldogította a ragyogó napot azzal, hogy megláthatta karjait, vállait és darabonként, egyenként leplezte le kiomló testének szűzi hófehérségét. Ha egy madárka arra szállott volna, annak szabad lett volna meglátni a kebleit, melyek oly frissek és kerekdedek, mint két vadrozsabimbó; ha egy pillangó arra repült volna, annak szabad lett volna — hiszen mindig rózsákkal van dolga, ez feljogosítaná rá! — egyik keblének bimbójára rászállani, ó királykisasszony! És neki, akit mióta csak megpillantotta apró lábaidat a hermelini-cipellőcskékben s meglátta aranypihéktől beárnyalt nyakadat, epeszt a vágy imádásra méltó szépséged után, neki a sűrű bokrok között kell maradnia, melyeken keresztül még a nap tüze sem hathatott volna át!

Óh, hiszen tudta ő jól, hogy a királyi test, melyért császárok és királyok versenyeztek, nem az ő számára teremtetett. Őt megcsókolhatni, őt érinteni, ilyen messzire még álmában sem vetemedett. De vajjon nem részesíthette volna őt is — mikor ime alkalom kinálkozik rá! — abban a gyönyörüségben, mely osztályrészül jutott a napnak, a madaraknak, a szélnek, akik szintén nem császárok vagy királyok! Milyen nagy volt a kisértés, hogy ne maradjon a sötétben, hogy egy lépést tegyen csak, vagy a nyakát nyujtsa ki legalább! De ő hű szolgája volt urának; megigérte, hogy nyugton marad, hogy meg se mozdul, meg kellett hát tartania a szavát. Mikor azonban az első hangos locsocsanást meghallotta — óh, óh! most ime már mezítelen, egészen mezí-

telen, én Istenem! — elkezdett sírni keservesen, hogy mennyi gyönyörűségben lehetett volna része és mégsem részesülhetett benne.

Ám mégis máskép történt! Mert a nagy, fekete fatuskót, mely kristály volt valójában, elfogta a szánalom s egyre tisztábbá és áttetszőbbé vált, ragyogóan sugárzóvá, mint a gyémánt s átlátszóbbá, mint a minő maga a tó volt. A visapur-i Rajah, akihez később a királykisasszony felesé-gül ment, nagyon tévedett, ha azt hitte, hogy ő az első, akinek megadatott látnia a vakító fehérséget, a rózsás bimbócskákat s az aranypihéket, melyeket a nászéjszaka előtte leleplezett. Ám a kis apród nem örvendhetett sokáig kalandjának, mert nemsokkal ezután meghalt a vágytól, az általa látott gyönyörűségek utáni vágyódástól. De vajjon nem-e egy olyan látvány után záródtak le szempillái, mely az örök álom álmait megédesíteni képes?

V.

Tehát a kristály, mely azelőtt egészen fekete volt, a szerelmi bánat felett érzett szánalomból lett átlátszóvá. Ha tanúságot akarnék levonni ebből a meséből, akkor azt tanácsolom nektek, fiatal lányok; őrizkedjetek az élettelen tárgyak könyörületességétől. Ők kevésbbé kegyetlenek, mint ti, ők segítségünkre sietnek, ha zsarnokoskodástok segélykiáltásokat csal ki belőlünk. És ha a szívtelen gyermek, akinek mosolyától én mérhetetlen károkat szenvedek, egy szép napon, mikor meglehetősen közel vagyok hozzá, merészkedik a fürdőbe lépni, vigyázzon magára. Megtörténhetik, hogy a selymek, fa és falak meglágyulnak vágyaimtól és panaszaimtól s átlátszóbbakká válnak, mint a legfinomabb battiszt, oly átlátszóvá, hogy én — oh! legszebb angyal te! — biztonságban bámulhatom meg bájaidnak legintimebb titkait, egészen a kicsike barna anyajegyig, mely — talán — ott rejtőzik valahol . . . tán kissé feljebb is a térdek mellett . . .

A KI KÉTSZER HALT MEG. A halálfélelmet sokféleképpen lehet magyarázni, de olyan furcsa megokolását sohasem hallottam még, aminő a Dunaiszky Lászlóé volt, azé a vén szobrászművészé, akit a héten elhantoltak. Jókai temetésén találkoztam vele; a sír közelében álldogál az útszélen s éppen virágot dobott föl az elvonuló koszorúst kocsik egyikére. A kis kék bokréta meghúzódott a hatalmas koszorúk között, szerényen, akárcsak Dunaiszky szokott az embertömegben.

— Ezzel tartoztam régi pajtásomnak, — mondta, aztán elindult hazafelé.

Kérdeztem, hogy a szertartást nem várja-e meg.

— Minek? — felelte. — Magamban siratom, nem bízom a papokra. Bántana is, félek a haláltól. Egyszer elég volt.

— Hogy-hogy?

— Egyszer már meghaltam. Végig kellett néznem, hogy eltemetnek. Torkig vagyok. De hiába mondanám, hogy elég volt, nem bújhatok el a második, igazi halál elől. Legalább meghagytam, hogy csöndben, pompa nélkül vigyenek ki a temetőbe, mikor eljön értem a nagy rém.

Igaz, kétszer halt meg. Először vagy húsz évvel ezelőtt. Eltemették a feledés sírjába. Annyira, hogy amikor megjelent az Erzsébetkirályné szobor pályázaton, meglepetve kérdezték:

— Hát él még? Csakugyan?

Művész volt, hiú volt, nagyon fájt neki. Talán ő is volt az oka. Nem járt sehova s kiállításra, a világnak nem dolgozott. Akkor vonult vissza, amikor elhunyt egy asszony, akit imádott. Máshoz ment nőül s Dunaiszky agglegény maradt. Százféle változatban mintázta meg, faragta ki annak a nőnek a képét; kis lakása tele volt ifjukori szerelme szobraival.

Nem tartozott a legnagyobb művészek közé, ám azt még sem érdemelte meg, hogy lenézzék, hogy nyomorba essék. Jelentéktelen művész nem lehetett, aki Münchenben kétszer kapott aranyérmet s a londoni világkiállítás alkalmával egyszerre három szobrával nyert díjat. A stílusa ma már avult ugyan, de hű képmásai, nagyjainkról készített szobrai mind arról tanuskodnak, hogy lelkiismeretes, klasszikus egyszerűségű művész volt.

Az volt a baja, hogy minden megváltozott körülötte, amikor — közel nyolcvan esztendős korában — újból fölvette a vésőt. Változott az ízlés, fejlődött a szobrászművészet, ez teknikájával együtt. A magyar művészet Rip van Winklé-je

szomorúan nézett körűl, be is látta, hogy tempora mutantur s végleg abbahagyta volna a munkát. Ha nem kénytelen a folytatására. Kellett kenyérre.

Csoda-e, hogy Vörösmartyja láttára fintorgatták az orrukat, — mikor ezt a művét két évvel ezelőtt egy foltos kliséjű naptári arckép után csinálta? Nem volt annyi pénze, hogy jó Vörösmarty arcképet vásároljon.

Dunaiszky, az ember, szinte tökéletesen nagy volt. Költő lelkű, szép szavú esztétikus számára nem tudok remekebb témát az ő életrajzánál.

Szerette a virágot és a gyermeket, utálta a pénzt, meg a reklámot. A pénzről olyanféle különös fogalmai voltak, mint egykori barátjának, Jókai Mórnak. Hadd mondjak el csak egyet tömérdek jellemző esete közűl. Másfél esztendeje ötszáz forintot kapott egyszerre. Magához hívatott és fontoskodva szólt:

— Alapítványt akarok tenni, fiatal művészeknek, hogy gond nélkül tanulhassanak.

— Ugyan miből?

— Ehun e! — és büszkén vette elő mellénye zsebéből az összegyűrt bankókat.

Két hét múlva egy fillérje sem volt. Kérdeztem, hova lett. Azt mondta, elvesztette. Később megtudtam, hogy az összeg nagy részét egy renesszánsz-kori gyöngyös kazettára adtá ki. Közben bevetődött egy körúti kávéházba. A főpincér ott épen veszekedett egy nagyhajú fiatalemberrel, hogy fizesse már ki az adósságát. Dunaiszky titokban magához hívta a főpincért s kezébe nyomott egy csomó pénzt.

— Ez a magáé — súgta — de ne bántsa többet azt a fiút. Holnap és azontúl adjon neki, amit kér, amíg telik a pénzből.

Soha sem beszélt azzal az ifjúval, csak annyit tudott róla, hogy festőnövendék. S mig az sonkát, kaviárt, tojást vacsorázott, ő maga liptai túrót evett két krajcár ára kenyérrel.

Ilyen jó volt az öreg Dunaiszky. Nála nagyobb művész, mondtam, volt is, van is. De jobb ember kevés. Nem csoda, hogy éhenhalt.

T. K.

Háború és béke.

Irta: **Tolstoj Leó.**

— Új fordítás az orosz eredetiből. —

74

— Mit csinálnak ezek itt? — gondolta André herceg, miközben nézte őket. — Mért nem fút az a vöröshaju tüzér, ha már nincs fegyvere? Mért nem szúrja le a francia? Ha nem menekül, a franciának eszébe jog jutni a fegyvere és le fogja szúrni.

Valóban egy másik francia feltüzött szuronynyal rohant a birkózókra és a vöröshaju tüzér sorsa, aki még mindég nem értette meg, mi fog vele történni, elhatározta magát. De André herceg nem látta, hogy végződött az ügy. Ugy érezte, mintha a közel lévő katonák egyike egy bottal teljes erőből a fejére ütött volna.

Nem érzett nagy fájdalmat, de főképp azért volt kellemetlen, mert ez a fájdalom gondolatait eltérítette és megakadályozta őt abban, hogy lássa azokat a dolgokat, amelyekre szemeit irányította.

— Mi az? Elesem? Lábaim ingadoznak! — gondolta és hátra esett.

Kinyitotta szemeit, hogy lássa, miképpen végződött a franciák harca a tüzérekkel és megakarta tudni, vajjon a vöröshajú katonát megölték-e, vagy nem, vajjon az ágyúkat elfoglalták-e, vagy nem; de mit sem tudott. Fölötte már nem volt semmi, csak az ég, a mely nem volt tiszta, de végtelenül magas és a mely alatt lassan szürke felhők vonúltak el.

— Mily csendes, mily nyugodt, mily ünnepélyes most minden! — gondolta André herceg — nem olyan, mint mikor futottunk ordítottunk és támadtunk, éppenséggel nem olyan, mint mikor a francia és a tüzér dühös arccal viaskodtak egymással, a felhők éppenséggel nem úgy vonúlnak fejem fölött. Hogyan történt, hogy az előbb nem láttam ezt a magas eget? És mily boldog vagyok, hogy végre megismertem! Igen, minden csalékony, kivéve ez a végtelen ég. Semmi, semmi sincs rajta kívül . . . de még az sincs, csak béke és csend van . . . Hála istennek! . . .

A jobb szárnyon 9 órakor még nem kezdődött meg a harc. Mitnhogy Bagration nem teljesítette Dolgorukov kívánságát, hogy a harcot megkezdje és mert a felelősséget magáról el akarta hárítani, azt ajánlotta Dolgorukovnak, hogy kérdeztesse meg a lövezért.

Bagration tudta, hogy ha a küldöncöt a tíz versztnyi uton, amely a két szárnyat egymástól elválasztja, nem lövik agyon (ami nagyon valószinű volt) és ha a fővezért nem találja azonnal meg, ami szintén majdnem bizonyosra vehető, este előtt nem térhet vissza.

Bagration nagy, kifejezéstelen, álmos szemeivel végig tekintett környezetén és önkénytelenül feltünt neki Rostov gyermekes arca, amely reszketett az izgatottságtól és reménytől. Őt küldte el.

— És ha Őfelségével előbb találkoznám, mint a fővezérrel, kegyelmes uram? — kérdezte Rostov, kezét sapkája ernyőjén tartva.

— Akkor jelentse Őfelségének! — szólt Dolgorukov, gyorsan Bagration szavába vágva.

Rostov összes kivánságai teljesedésbe mentek ezen a reggelen; döntő ütközetre került a sor és ő részt vehetett benne; azonkivül a tábornokok legbátrabbikának hadsegéde lett; sőt megbízásából Kutusovhoz lovagolt, esetleg magához a császárhoz. Tiszta reggel volt, a ló, amelyen ült, kitünő volt. Örült és boldognak érezte magát. Miután megkapta a megbízást, megsarkantyúzta lovát és a csapatsorokon végig lovagolt. Kezdetben Bagration legénysége mellett vonult el, amely még nem fogott bele a harcba és mozdulatlanul állott; azután egy széles síkra érkezett, amelyet Uvarov lovasai foglaltak el s ott mozgolódást és a harchoz való készülődést vett észre; miután Uvarov lovasait elhagyta, jól hallotta a fegyver és ágyúropogást. A lövések egyre hevesebbé váltak.

Rostov egy magaslaton rövid időre megállította lovát, hogy lássa, mi történik, de bármennyire megerőltette szemeit, mit sem tudott megkülönböztetni; ott egy gomolyagban emberek mozogtak, elől és hátul katonákat látott . . . de mér? kicsoda? hová? — azt nem tudta megkülönböztetni. Ez a látvány és ezek a hangok azonban nemcsak nem ébresztettek benne félelmet, hanem ellenkezőleg tetterővel és határozottsággal töltötték el. Ujból nekivágtatott a sorok hosszában és mindjobban azon csapatok környékéhez közelgett, amelyek már megkezdték a csatát.

Miután Rostov az osztrákokhoz ért, észrevette, hogy az ezután következő sor (a testőrség) javában harcol.

— Annál jobb! Legalább közelről láthatom! — gondolta.

Majdnem a legelső sorok mellett lovagolt el. Néhány lovas feléje vágtatott. A mi ulánusaink voltak, akik szétszórtan érkeztek vissza a támadásról. Rostov közel ért hozzájok. Önkéntelenül megjegyezte, hogy az egyik megsebesült és tovább lovagolt.

Alig lovagolt száz lépésnyire, amidőn tőle balra óriási lovas tömeg vágtatott el teljes galopban, valamennyi fehér egyenruhában. Rostov megsarkantyúzta lovát, hogy kikerülje őket és sikerült volna is neki, ha azok a lovasok, egyöntetűen lovagoltak volna tovább, azonban még gyorsabban vágtatni kezdtek. Rostov mind élesebben hallotta a patkók dobogását és a fegyverek csattanását és egyre élesebben látta a lovakat és lovasokat. Az orosz gárda volt, amely a szemközt jövő francia lovasság ellen vágtatott.

Rostov már arcukat is kivehette és hallotta, amint a tiszt, aki a lovát elerésztve így kiáltott fel:

— Előre! Előre!

Félt, hogy eltapossák, vagy magukkal rántják a franciák megtámadásába s ezért, amily gyorsan csak birt, elvágtatott a sor előtt, de csak nagynehezen tudta őket kikerülni.

Alig vágtattak el mellette a lovasok, hallotta harci kiáltásukat és amint visszanézett, látta, hogy az elülső sorok idegen, valószinű eg francia lovasokkal, veres vállrojtosokkal összekeveredtek. Többet nem láthatott, mert nyomban megszólaltak az ágyuk és minden füsttel telt meg.

Abban a pillanatban, a mikor a gárdalovasok elvágtattak mellette és eltűntek a füstben, Rostov habozott, vajjon kövesse-e őket, vagy oda lovagoljon, a hová a kötelesség hívja.

Ez volt az a fényes lovastámadás, a melyet a franciák is annyira megcsodáltak. Rostov később írtózattal hallotta, hogy abból a sok gyönyörű legényből, a fényes, drága lovakon ülő ifjakból, tisztekből és hadapródokból, a kik mellette elvágtattak, csak tizennyolc maradt életben.

— Miért irigyeljem őket, hisz sorsomat úgy sem kerülhetem ki és talán azonnal láthatom a császárt — gondolta Rostov és tovább lovagolt.

A mikor a gyalog gárdaezredekhez ért, észrevette, hogy feje fölött golyók repültek el és hulltak le köröskörül. Mindez nem annyira a golyók süvöltése következtében tűnt fel neki, mint inkább azért, mert látta a katonák nyugtalanságát és a tisztek természetellenes, harcias és ünnepélyes komolyságát.

Az egyik gárdaezred sorai mögött elvonulva, hirtelen nevét hallotta említeni:

— Rostov!

— Mi az? — kiáltotta, a nélkül, hogy Borist felismerte volna.

— Hogy kerülsz ide az első sorokba? Itt kezdte meg ezredünk első támadását! — szólt Boris azzal a boldog mosolylyal, a mely mindannyiszor látható fiatal embereknél, a kik először vannak a harcban.

Rostov megállott.

— Ejnye! No lám! Nos, milyen volt?

— Visszavertünk egy támadást! — szólt Boris éiénken és beszédesen.

— Különben elképzelheted — folytatta.

És Boris elbeszélte, hogy a gárda, a mikor katonákat látott maga előtt, osztrákoknak tartotta őket és csak a felőlük jövő golyókról ismerte fel, hogy az első sorban vannak és hogy váratlanul meg kell kezdeniök a harcot.

Rostov a nélkül, hogy Borist végig hallgatta volna, lovát újból elindította.

— Hová lovagolsz? — kérdezte Boris.

— Ő Felségéhez... megbizásokkal.

— Az itt van! — szólt Boris, a ki azt értette, hogy Ő Fenségéhez.

S a nagyhercegre mutatott, a ki körülbelül száz lépésnyire volt tőlük sisakban és gárdapáncélban és felhuzott vállakkal, összeráncolt homlokkal kiáltott valamit egy fehér egyenruhás osztrák tiszt felé.

— Hiszen az a nagyherceg s nekem a fővezérrel vagy a császárral kell beszélnem! — szólt Rostov és megsarkantyuzta lovát.

Miután elvonult a gárda mögött, nehogy újból az első sorokba jusson, a tartalék között lovagolt el és hosszú ívben kerülte meg azokat a helyeket, a hol erősebben voltak hallhatók a lövések.

Egyszerre csak maga előtt és csapataink mögött, olyan helyen, a hol nem is sejthetett ellenséget, közeli lövéseket hallott.

— Mi lehet az? — gondolta Rostov — az ellenség seregünk háta mögött? Lehetetlen!

Rémület fogta el maga miatt és a csata eredménye miatt.

— Bármi is legyen — gondolta — most már nem szabad kerülőt tennem. A fővezért kell keresnem és ha minden elveszett, úgy magam is elesem.

A rossz sejtelem, mely Rostovot elfogta, mindjobban megerősödött benne, mennél inkább közeledett a Pratz falu előtt levő térre, a mely mindenféle fegyvernemmel volt megtöltve.

Folytatjuk.

Írókról — könyvekről.

Nemes Károly pályafutása. Regény.. Irta Dénes Tibor, Grill Károly 1904. Dénes Tibor legutóbb könyvében két nehéz problemát állit fel és mindkettőt a való életet ismerő író gyakorlottságával oldja meg. Az egyik ploblema lélektani. Nemes Károly, a regény hőse, ifjúságát léha élvezetek és könnyű szerelmek között elpocsékolta és a kiből, mint egy új Anyeginből, ez az élet minden vágyat, minden reményt és minden kedvet kiölt, midőn mármár belefuladt a nagyvárosi úri existenciák mocsarába szenvedélyes szerelemre lobban és ennek tüzében megtisztulva, való jellemének, tehetségének és akaraterejének eddig rejtett kincsei egymásután napfényre kerültek. Ez a szerelem a konvenciós erkölcsi fogalmak szerint bűnös, mert az asszony, akit szeret és aki viszont szereti, másnak az asszonya, és így a tanulság, melyet a szerző elénkbe tár, a régi témát nagyon modernné teszi: a bűnös érzelemből is fakadhatnak a legértékesebb erkölcsű javak. Az asszony, aki az első pillanattól fogva egész lelkével a férfié, testét megtagadja tőle. E helyett életének más célt jelölt ki: használja fel mindazt az értékes tehetséget, melyet a természet beleoltott és melyet eddig mesterségesen nyomott el, bontsa ki energiájának eddig lekötött szárnyait és dolgozzék, alkosson valami nemeset, valami nagyot, a mire az ő szerelmese büszke lehessen. Itt kezdődhet a második nemzetiségi politikai problema szálai. Hosszú lelki küzdelem után, melyet Dénes ritka analitikai erővel fest meg, Nemes Károly helyesli a maga munkakörét. Arra vállalkozik, hogy az országnak egy nagy darab földjén anyagi és erkölcsi nyomorban tengődő ruthének megváltója lesz. Visszaadja őket önmaguknak és a nemzetnek. Összeköttetései révén a ruthén akció kormánybiztosa lesz. Ettől a pillanattól fogva minden idejét és minden erejét ennek a nagy ügynek szolgálatára rendeli. Küzdelme nem könnyű. Ellene szegül minden. A kazárok, kik eddig a szegény ruthének vérén élősködtek, ekszisztenciájukban megtámadtatva, valóságos összeesküvést szőttek ellen. Terveit kikémlelik és tönkre teszik. A kormánynál és sajtónál megrágalmazzák, főmunkatársat megvásárolják. A mellett maguk a ruthének ellenségét látnak benne, aki kiforgatja őket ősi földjükből és nemzeti mivoltukból. Nemes Károly, hogy túlfeszített idegeit megmentse, ennyi baj között rövid pihenőre külföldre menekül. Ott találkozik az asszonnyal, akinek kedvéért erre az emberfeletti munkára vállalkozott. Egy szenvedélyes nyári éjszakán, mikor a férfi — önmagán és munkája sikeren kétségbeesve — az öngyilkosság örvényén áll, és midőn világos lesz előtte, hogy minden, amit évek óta cselekszik, nem egyéb, mint önmagának és a világnak ámítása, mert őt nem sarkalja sem ambició, sem munkakedv, sem hazaszeretet

és minden tettének egy rugója van, az ő bűnös szerelme, — megtörik az asszony ellentállása is. Egy izgatóan szép jelenetben, isten szabad ege alatt egymás karjába omolnak és az asszony szeretője lesz annak a férfinak, kinek eddig csak jóra vezető géniusza volt. És ebből a fokozott bűnből megint fokozott jó fakad. Nemes Károly visszanyeri régi ere ét. Haza utazik, ellenségeit megtöri és végrehajtja nagy művét. Dicsőségének tetőpontját éri itt a tragikus bukás. Bűnhődnie kell, mert mindent, amit tett, bűnből tett. És bűnhődik épen az által, a mi életének maradandó alkotása volt. A nagy Kriska tavat lecsapoltatta és az így nyert rengeteg területet a legjobb termőföldé alakítva át, kenyeret és munkát ád a nyomorgó ruthének ezreinek. Ez a Kriska tulajdonképen szimboluma az ő egész vállalkozásának, ez mindannak a réginek jelképe, melyet szét kellett rombolnia, hogy újat teremtsen. Nagy ünnepélyt rendeznek tiszteletére. Eljön a miniszter is és ünnepi beszéde kapcsán fényes rendjelet nyujt át a kormánybiztosnak. Mindenki őt bámulja, őt magasztalja. És ugyancsak a napnak éjszakáján orozva bosszúból lelövi egy vén ruthén, aki eddig a Kriska halaiból élt és a kinek kis leánya a lecsapolási munkák közt életét vesztette. A Kriska öli meg tehát Nemes Károlyt, aki megölte a Kriskát. — Ebben az izgató, mesterien felépített és végig pompásan megírt történetben, mely egyenesen kivánkozik a drámai feldolgozásra, Dénes Tibor a humoros és mulatságos epizódok és az érdekesen megfestett mellékalakok egész seregét helyezi el. A szellemesen gonosz Werknerné, aki kevésbbé szerelmes, a ravasz és hiú Werkner Zsiga, a bölcs falusi doktor, a léha ifjak és könnyelmű asszonyok, a kapzsi kazárok, a fővárosi és vidéki szalonélet közismerős szereplői egymásután jelennek meg azon a pályán, melyet Nemes Károly az erkölcsi züllésről a munkában való megtisztuláson át tragikus bukásáig előttünk befut.

Dr. Várkonyi Oszkár.

—

Egy modern japán regény. «Nami-Ko» cím alatt egy realisztikus japán regény jelent meg angol fordításban. A Times Litterary Supplement kritikusa szerint a fordítás rossz, de a cselekmény mégis érdekel bennünket, mert megtaláljuk benne a magasabb körok belső életének leírását. Eddig senki idegen — sem hittérítő, sem hivatalnok — nem hatolhatott be a nagy keleti szigetbirodalom közép és felsőbb osztályainak belső életének titi kaiba. A regény eltér az eddigi japán regények tárgyaitól, amelyek mindig az elmúlt idők heroszainak mesés tetteivel foglalkoztak. A realisztikus regény szerzője Kenjiro Tokutomi; a fordítást egy japán s egy amerikai végezte.

Egy bájos és szeretetreméltó japán leányról szól a történet, a ki egy kiváló tábornoknak gyermeke. A tábornok az európai szokásoknak hódoló második felesége mellett, a ki mostohája a hősnőnek, oly módon van ecsetelve, hogy bátran azonosithatjuk Japánnak jelenleg leghíresebb katonai és politikai vezetőinek egyikével. A hősnő felesége egy tengerésztisztnek, a ki utolsó sarja egy nagyon előkelő családnak;

igen hős, hazafias, hűséges férje az asszonyának. A fiatal pár élete csupa fény és ragyogás közt kezdődik s ez ott tündököl az ikaoi hegyek liljomos lejtői felett, a hol mézesheteiket töltik. Legelőször itt találkozunk velök, a mint japán módra virágot szednek a szabadban és édességeket majszolnak. Itt ismerjük meg a regény gonosz szellemét, a vőlegény unokatestvérét is, a ki vele nevelkedett és éppen olyan közönséges és alattomos, amily őszinte és nemes amaz. Önző ember létére maga remélte elérhetni a leányt, hogy ezáltal az apa hatalmas befolyását elnyerje a hadseregben való előléptetésére nézve. Amikor a leány még a szülői házban élt, közvetetlenül hozzá írt egy szerelmes levelet — ami egyenes kigúnyolása a japán illendőségnek. Azon a napon, amelyen ezt megtette, hivatalos ügyben el kellett utaznia és amikor három hónap mulva megjött, a leány már felesége volt az unokates vérének. Ettől fogva csak a boszú gondolata foglalkoztatta.

A fiatalasszony tőle telhetőleg megnyerni igyekezett az anyósa vonzalmát, mert japán szokás szerint a fiatal pár az ő házában lakik és feltétlen engedelmességgel tartozik neki. Japánban az anyós nem a vőnek, hanem a menynek a «béte noire»-ja. Az asszonyka bármennyire igyekezett is, nem tudott egészen az anyós kedvére tenni; az áruló unokatestvér már most ennek az ellenszenvére s féltékenységére számít, a miért a fia olyan nagyon szereti fiatal hitvesét. Miután a menye nemcsak hogy termékteleннek bizonyul, hanem a kezdődő tüdővész nyomai is látszanak rajta, a gonosz unokatestvér arról győzi meg az anyóst, hogyha nem akarja, hogy a család kihaljon, a fiút el kell választani a feleségétől és egy másikkal kell összeházasítani. Gyógyíthatatlan betegség egyike a Confucius által megengedett válási okoknak. És a törvényes családfő kiváltsága, hogy megóvhatja a család érdekét annak egy tagja helyett. Így az anyós, a hajójával idegenben időző fia helyett, annak tudta és beleegyezése nélkül végrehajthatta a válást.

A mikor a férj hazajött, már csak azt látta, hogy szeretett és szerető hitvese mindenkorra el kellett, hogy hagyja. Ugyanakkor kitört a háború Kinával; most már csak azt reméli, hogy a csatamezőn megleli a halált, de nem sikerül meghalnia; ellenben az áruló unokatestvér elesik Port-Arthur ostrománál, míg a fiatalasszony megtört szívével, fájdalmával és megaláztatásában könnyű zsákmányává lesz a sorvasztó betegségnek. A regény az apa s a férj véletlen találkozásával fejeződik be a fiatal asszony sírjánál, a hol kibékülnek s mind a ketten azt határozzák, hogy ezután már csak a hazájoknak szentelik életöket, «a mire a sors már megedzette őket».

A japán kiadásban a regény cime: «Hototogizu» s nem «Nami-Ko», a mi a hősnő neve. A hototogizu egy japán kakukfaj, a melynek kiáltása a japánok szerint: «Fu-nyo-ki». Fu-nyo-ki japánul annyit tesz: «A legjobb haza térni» s a szerző ezzel a kakukszóval azt akarja mondani, hogy a hősnő a szülői házban s az apja szeretetében megleltе a békét, a mikor a férje házából száműzték. J.

Természettudomány.

Az orvosi tudomány és az orvosi hivatás Herbert Spencernél.

A legnagyobb és legmélyebben gondolkodók egyike, kit jól betöltött élet munkája után ismét pihenésre szólított a gondviselés. Herbert Spencer, philosophiai rendszerének megalkotása közben nem kerülhette el, hogy az orvosi tudományt és az orvosi hivatást is elmélkedései körébe ne vonja. A testi gyengesége dacára is aggkort megért férfiu ugyan saját életének berendezésében annak a nagy skeptikus orvosnak, Hufelandnak tanácsát látszott követni, ki Makrobiotikájában állította föl az elvet, hogy «élj okosan és kerüld az orvosokat». De irataiban mindig azzal a higgadt elismeréssel és azzal a tárgyilagos igazságossággal szól az orvosi tudományról és képviselőiről, mely ahhoz illik, ki nem bámulni, hanem megérteni törekszik az élő világnak és ebben a társadalom életének fejlődését.

És mi sem jellemzi az igazán nagy és valóban igazságos férfiút jobban, mint az, hogy e kérdésekhez is csak annyiban szólt hozzá, a mennyire megértette, nem követvén azok példáját, kik abból mert a tudásnak egy és más terén erősek, ebből már jogosultságot és bátorságot merítenek arra, hogy az orvosi tudománynak is irányt jelöljenek, és az orvosokat is kritikával sujtsák. Herbert Spencer ezt soha sem tette. Ő csak beleilleszteni iparkodott a betegségekről szóló tant a maga synthetikus bölcseletébe és a philosophia elveivel megmagyarázni iparkodott az orvosi rendnek eddigi fejlődését.

«A szervezet egyensulyának megzavarása», így fogta fel Herbert Spencer a betegséget, és ezen definitio, amint öntudatlanul minden időben meg volt a nagy orvosok felfogásában, úgy hova-tovább öntudatos irányuvá erősödik a pathologiában. Nem a száz és ezerféle betegség különkülön való megtanulása, hanem megértése annak, miben és hol és mi zavarta meg a szervezet egyensúlyát — ez uton fejlődhetik az ovosi tudomány alapját képező pathologia. Azaz, hogy épp ezért nem is a pathologia, mint inkább a szervezet egyensulyának ismerete, — a biologia képezheti az orvosi tudomány alapját.

A szervezet jó equilibriumját kell ismernünk, hogy meg tudjuk találni az equilibrium megzavarodását és helyes irányban keressük a helyreállítására alkalmas eszközöket. Még talán sokáig tart, míg az egész orvostudományt áthatja az angol philosophus oly egyszerű és mégis oly mély értelmű definitiója, míg összes orvosi törekvéseink

a biologikus alapra helyezkedve, a szervezet életét az egyensúly fentartása által akarják majd elérni. De útban vagyunk az ily irányú fejlődés felé és legvilágosabb megnyilatkozása ezen iránynak: az egészségügy, a hygiene fejlődése, melynek célja a szervezeti equilibrium fentartása, az ezt zavaró tényezők távoltartása által. De nemcsak a praeventiv orvostudomány, hanem a gyógyító is lassanként ezen sententiának veti alá magát. Kimutatva azt, miért billent félre az egészség mérlege, egyenest a hiány pótlására törekszik. Az oly hihetetlen fejlődésnek indult, pedig ma még csak gyermekkorát élő organotherapia az egyensúly helyreállításának egyik közvetlen módja. Megadni a szervezetnek azt, a mire biologice szüksége van és a minek hiánya, megfogyása éppen az egyensúlyzavart, a betegséget okozza: a thyreiodea és egyéb hasonló készítmények therapeutikus magyarázata. Ellensúlyozni a szervezetbe jutott organicus mérget, illetőleg megadni a szervezetnek azt, mivel e mérgeket ellensúlyozni képes: az antitoxikus serumtherapiának alapja. És ha Schleich-chloroformból, aethylchloridból, aetherből narcotisáló keveréket construál azért, hogy ezen keverék forrpontja, azaz párolgási temperaturája olyan legyen, mint a minő a szervezet temperaturájának megfelel, úgy, hogy a tüdőbe belélegeztetve az itt levő temperatura mellett ismét gyorsan kipárologhasson: ez az a narcosis által megzavart szervezeti egyensúlyt akarja helyreállítani és ezen zavar veszedelmét csökkenteni. Az orvosi tudomány fejlődésének hosszú időre a zavart szervezeti egyensúly elméleti definitiója mutatja az irányt.

Nem elméleti definitióra, hanem a tények halmazára, illetőleg jól felállított sorsára támaszkodik Herbert Spencer akkor, mikor az orvosi rend fejlődését magyarázza. Az emberi társadalom legkezdetlegesebb fejlődési fokán a pap és az orvos együtt van. Igy volt az évtizedek előtt és úgy található még ma is ama nyers néptörzseknél, kiknek szociális életét a civilizáció még meg nem változtatta. Hivatkozik Humboldtra, hogy a «caraibi Maririk egyidejüleg papok, szemfényvesztő bűvészek és orvosok». De még oly népeknél is, kiknél egy sajátságos, bár évezredes civilizáció már magas fokra emelkedett, a pap és orvos közti összefüggés ma is meg van és Tibetben ma is majdnem kizárólag a papok, a lámák kezében van az orvosi foglalkozás. E ténynek magyarázatát az a felfogás képezi, hogy a pap is és az orvos is természetfölötti lényekkel állanak érintkezésben, kiktől a jó is, meg a rossz is, de legkivált a betegségek származnak. A tahiti paporvosok a honorariumok egy részét is állítólag az istenek számára teszik félre, kiket ily ajándékok által lehet kiengesztelni és a beteggel gyakorlandó kegyelemre birni. Még az orvosságokat, bizonyos gyógyhatású szereket, füveket sem tartják maguk ezen pap-orvosok sem oly értelemben gyógyítóknak, mint mi, hanem ezeknek is a természetfölötti bűvös hatásuk az, a mire számítanak. És mutatja Spencer, hogy az orvosi rend ezen kezdetleges állapotának és az orvosi hivatás ily felfogásának nyomai nemcsak a mer nagyon előreha

ladt zsidóknál és görögöknél találjuk meg — mert előbbieknél szintén a papok voltak a hivatásos orvosok, míg utóbbiaknál ugyancsak a templomokban, Aeskulap templomaiban gyógyították is a betegeket és tanították is az orvosokat — de megmaradt ennek folytatása a kereszténységben. Mert a betegségeket a keresztény felfogás is természetfölötti eredetüeknek tartotta és így a pap működése még ekkor is szükségesnek mutatkozott.

Az Asclepionok elpusztítását nem követte valamely intézkedés, mely az orvosi hivatásra nevelést szabályozta volna és «így a pogány felfogás a betegségekről és azok kezeléséről a kereszténységben ujra megerősödött». A papok is annyira orvosok voltak, hogy ez utóbbi foglalkozásuk a papi hivatás rovására jutott túlsúlyba és ezért kellett a 12. és 13. század zsinatainak ismételten a papok orvoskodását korlátozó rendeletet kibocsátaniok. De azért csak tovább is tartott ez az összefüggés és csak a midőn az orvosoknak is megengedték a nősülést — a párisi egyetem orvosai csak 1452-ben nyertek nősülési engedélyt — kezdett a szemmel látható e különülés az orvosok és klerikusok között. Ma sem, és még a legcivilisáltabb nép között sem veszett azonban teljesen nyoma a régi felfogásnak, és midőn néhány év előtt egy londoni kórházban két csoportra akarták osztani a betegeket, olyanokra, a kikért imádkoznak és egy másikra, a kikért nem imádkoznak, ez indítványt megbotránkozva utasították vissza. «Elhatároztatott, hogy az imádság gyógyító erejében való hit fentartandó, akár nyer a tények által beigazolást, akár nem, és e célból nem kívánatos, hogy ez t. i. a hit a tényekkel szembeállíttassék.»

Igy az evolutió nagy törvényét Spencer az orvosi rend fejlődésében is beigazolva látja. A «differentiálódás» és «integrálódás» — a «különválás» és a különvált részek tömörülése mellett haladt és fejlődik még ma is az orvosi hivatás. Különváltak az orvosok a papoktól, majd különváltak a foglalkozás minősége szerint még egymástól is. Azután a különvált részek egyenként tömörültek, mind jobban elhatárolódtak, címekkel, a címhez kötött jogokkal iparkodván kidomborítani a hivatáson belül is a fejlődésnek valamely magasabb fokát. A nagyobb tudás és fokozottabb ügyesség ad ezen különválásra a jogot és míg a hindu társadalomban a braminok egyenes férfi ivadéka csak belsőleg gyógyító orvos lehetett, a sebészeket pedig csak a braminok leányainak ivadékából nevelték, addig ma az európai civilisatióban a sebészek differentiálódnak és integrálódnak egy magasabb tekintélyű fejlődési fokra.

A tények ily csoportosítása mellett csábító, megvesztegető Spencernek az orvosi rend fejlődésére is alkalmazott theoriája. Sokan támadták és fogják nyilván támadni ez elméletet jövőben is. A fejlődés tanának a társadalom életében logikai következménye a haladás, a politikában a liberalismus, és ezért láttuk Spencer legerősebb ellenfelei között az oxfordi egyetem tudós cancellárját és az angol birodalom kormányzóját, a conservatív Salisburyt. Spencer bizonyító tényei ellen ugyancsak tényeket állítottak sorba melyek azt demonstrálták, hogy

a fejlődés nem mindig különválással és tömörűléssel jár együtt. Az orvosi rend fejlődése azonban erősen bizonyít Spencer mellett. Persze nem mindenütt egyszerre, nem egyidejűleg halad előre a fejlődés ezen a téren sem. Angliában már nagyon erősen kidomborodik a különválás, Németországban a rend organisatiójában most érkeztek el a tömörűléshez, másutt meg csekély nyomai egyik és másik folyamatnak. De a fejlődés elmélete azért is kedves, mert biztató, munkára, kitartásra serkentő. A fejlődés mind előbbre, magasabbra tolja a célt, a magasabb «tömörűlésre» azok jutnak, kik már a «különválásban» elől vannak. De azért nagyon szükséges, hogy mindazok, kik e hivatásnak szentelik munkájuk és életük legjobb részét, hízhassanak oly fejlődésben, hogy nemcsak a caraibi Maririk között is bekövetkezhetik a differentiálódás a papok, szemfényvesztők és orvosok között, de hogy a szemfényvesztőktől külön válnak és egy, a fejlődés szempontjából magasabb és dicsőbb egységgé tömörűlnek az orvosok — másutt is.

Első Leánykiházasítási Egylet mint szövetkezet, gyermek- és életbiziosító intézet, Budapesten, VI., Teréz-körut 40—42. szám. Alapíttatott 1863. évben. Folyó év junius havában 2,067.000 K értékű biztosítási ajánlat nyujtatott be és 1,633.000 K értékű új biztosítási kötvény állíttatott ki. Biztosított összegek fejében 106.274 K 94 filler fizettetett ki. 1904 január 1-től 1904 junius 30-ig 10,908.800 K értékű biztosítási ajánlat nyujtatott be és 9,181.800 K értékű új biztosítási kötvény állíttatott ki. Biztosított összegek fejében 437.343 K 01 fill. fizettetett ki. Ezen intézet a gyermek és életbiztosítás minden nemével foglalkozik a legolcsóbb díjtételek és legelőnyösebb feltételek mellett.

A Jövendő előfizetési ára egy hóra 1 korona, negyedévre 3 korona félévre 6 korona

Kérjük a hátralékos előfizetőket, sziveskedjenek az előfizetési pénzeket utalványon mihamarabb megküldeni.

A Jövendő előfizetői **augusztus havában ingyen** kapják meg Bródy Sándor **„Szinésznők“** cimű uj könyvét!

A Jövendő kiadóhivatala,
Budapest, Lövölde-tér 1.

Szerkeszti: Bródy Sándor.
Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Heltai Jenő.
Szerkesztőség: Lövölde-tér 1.
Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala. Tulajdonos: a szerkesztő
Lövölde-tér 1.

Beer E. és Társa, ezelőtt «Kosmos» műintézet nyomása, Budapest.

Szegő-szanatórium

Abbaziában.

Amint a hajó Abbazia felé közeledik, már messziről egy derüs, nyilt loggiájú palota mosolyog az érkező felé. Babér- és pálma-keretében a boldog nyugalom hajlékának látszik. Ez a palota: dr. Szegő Kálmán nagyfényű szanatoriuma; olyan, mint egy pompás marvány-páholy, amelynek kényelme egyenest a szabad tengerre és annak áldásos gyógyitó erőire nyilik.

Az intézet modern kényelemmel és teljes hygienikus berendezéssel ellátott 2 lakóépületből, gyermek-játékcsarnokból és a szanatorium mellékhelyiségeit felölelő hátsó épületekből áll.

A főépület minden emeleti traktusában egy tágas fürdőszoba áll a vendégek rendelkezésére, hogy kedvezőtlen időben közvetlen közelben találják meg tengeri fürdőjüket.

A főépület földszintjét a társalgó-, olvasó-, reggelizö- és játszószobák foglalják el.

Az intézet fő- és melléképületeit üvegezett folyosók kötik össze.

Az egész épület közvetlenül a tengerparton fekszik és hatezer négyszögméter kiterjedésű délszaki park övezi, amelyek örök pompájukkal télen is a tavasz bűbájos képével veszik körül a vendéget.

A szanatorium a gyógyhely zajosabb központi életétől néhány percznyire kiesőleg nyugalmat és csöndes menedéket nyújt a pihenést áhitozónak és ezen nyugalom célbavételével alkottattak az intézet egyéb institucióí is.

A szórakozást és a társaságot keresők az intézet közös társalgóját, éttermét és gazdag könyvtárát, hirlapjait és zongoráját használhatják föl.

Az intézet kor- és nemkülönbség nélkül befogadja a különféle betegségben szenvedőket és a betegség után üdülésre szorulókat.

Az épület minden helyiségét, valamint a parki utakat is villany világitja és a monte-maggiorei forrás vezetéke látja el egészséges ivóvízzel.

Az intézet felső épületének földszintjét egy modern alapon berendezett és vezetett tengeri vízgyógyintézet foglalja el, melyben a vezető orvos személyes ellenőrzése mellett, az összes vízprocedurák alkalmazásba jönnek.

Egy évnapra 1 korona.
Negyedévre 3 korona.
Félévre ... 6 korona.

MINDEN SZÁM
20 FILLÉR

Megjelenik minden vasárnap.

Szerkesztőség és
kiadóhivatal:
Lövölde-tér 1.

23 év óta

angol férfiruha-bérlet

a legjobb

Prospektus ...
kivánatra
ingyen

beruházkodási
rendszer

Deutsch F. Károly.

Budapest, Andrássy-ut 1. I. em.

BECK H. és TÁRSA EZELŐTT KOSMOS ..
MŰINTÉZET
NYOMÁSA
BUDAPEST, ÁRADI-UTCA 8.

Második év 29. szám. 1904 Budapest, julius 17

JÖVENDŐ

Szerkeszti
Bródy Sándor

Főmunkatárs:
Ambrus Zoltán

Főmunkatárs:
Heltai Jenő

Megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásban.

TARTALOM:

B. S.: Szemere. — Dr. Bródy Ernő: Rendőr-állam. — J.: A horvátok. — Csizmadia Sándor: Búzaszemek. — Bródy Sándor: Jókai — az ember. — Radó Antal: Titus ive. — Erdős Renée: A rokkantak. — Octave Mirbeau: Tatou. — Paul Verlain: Versek. — Kuprin A.: Egyedül. — (o. s.): Irókról — könyvekről. — Tolstoj Leó: Háború és béke. — Természettudomány

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

lóhivatal
olde-tér 1

Ára 20 fillér.

Egy hónapra

Első Magyar Üveggyár R.-T.

BUDAPESTEN, V., Ferenc József-tér 3. sz. (Diana-fürdőház.)

Kristályüveg-készletek nagy választékban, mérsékelt árak mellett. Mindennemű üvegáru nagy raktára.

Eszményi kebel

és harmonikus tele testalkat érhető el a Vértes gyógyszerész-féle Robose által, mely az egészségre nézve teljesen ártalmatlan, diätetikus szer. Meglepő hatások, számtalan hálanyilatkozatok. Aranyéremmel, díszkeresztel, és díszoklevéllel kitüntetve a Róma-, Ostende, London- és Párisban tartott kiállításokon. 1 doboz 6 kor. 6 kor. 65 fill. előleges beküldése ellenében díszkrét frankoszállítás.

Vértes és Társai, Kosm.-gyár által, Lugos 277. sz. Bánát.

WANAUS JÓZSEF fényképészeti készülékek és szükségleti cikkek gyári raktára

Telefon 867. **BUDAPEST, IV., Deák Ferenc-utca 19. sz.** Telefon 867

Az egyedül létező valódi angol **SZÉPITŐSZER** a Balassa-féle valódi angol **UGORKATEJ**

mely azonnal eltávolít minden szeplőt, májfoltot, pattanást, bőratkát (Mitesser) stb. és az arcnak friss üdeséget, fiatalságot kölcsönöz.

Egy üveg ára 2 kor., ugorka-szappan 1 kor., poudre 2 kor.

Fő szétküldési hely: **BALASSA KORNÉL** gyógyszertára Budapest—Erzsébetfalva. Kapható minden gyógyszertárban. Főraktár Budapesten: TÖRÖK JÓZSEF gyógytárában, Király-utcza 12 és Andrássy-ut.

RÉVÉSZ LIPÓT férfiszabó Budapest, V., Dorottya-utca 6/a. bevezette a külföldön általánosan kedvelt **rulabecserélési módozatot**, úgy, hogy mindenki kis ráfizetéssel angol és franc. szövetekből mérték szerint elkészült ruhákat viselhet. Bővebb felvilágositást az üzletben

MARGITSZIGET

ZENEKAR

HASSI KÁLMÁN, mindennap 8 órától 10 óráig reggel, d. u. 5-től 10 óráig.

Minden ünnep és vasárnap délben zene.

Reggeli ételek: Erdélyi tokány. — Csikós hus. — Gulyás hus. — Vetrece. — Pörkölt. — Lacipecsenye. stb.

Második évfolyam. Budapest, julius 17. Huszonkilencedik szám

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

Szemere.

A nyakkendőtlenek, de még inkább az állig begombolkozott demokraták nem szeretik a halványképű, látszólag mindig rosszkedvű Valakit, aki akar valamit, de tudni nem lehet, hogy mi az. Az arca, az alakja, az élete módja nyugtalanítóan érdekes. Most egy vakmerő és szerencsés hazardőr, akinek csak a játék komoly és azonkivül minden játék. Most lenyeri Bécset, benyeri Budapestet, osztrák mágnásokat, angol telivéreket és felekezeti ujságirókat futtat. Nagy kalapja alatt nagy koponyáját, a nagy orrát lesi úr és szolga és ha megjelenik valamely nyilvános helyen, savanyú arcát kémleli boldog és boldogtalan: a szerencse valamely tippjét szeretnék róla leolvasni. Látjuk, hogy ő senkihez sem megy, de ő hozzá mindenki elmegy és hozzátörleszkedik, valamint a szerencséhez szeretjük hozzá dörgölni legalább a ruhánkat. Mégis irigykednek rá és gyülölködnek ellene, mi pedig — egy igen kevés skepzissel ugyan — de szeretjük őt, három okból is. Először azért, mert igen bátor és elszánt

férfiú, amit az is bizonyít, hogy a szerencse nem mer tőle eltávozni. (Kedveljük azokat az embereket, akik hosszú és konsequens viszonyban tudnak lenni valakivel, ebben erő rejlik és aeszthezis van.) A másik ok, amiért nekünk szimpathikus, az, hogy látjuk, mint főzi le a nála nagyobb urakat és hogy külömb hercegi allure-jei vannak, mint egy osztrák hercegnek, amivel bebizonyítja, hogy ez a rang nem nagy dolog, nem kell évszázakig készülődni hozzá, máról holnapra az lehet mindenki, akinek arra való tehetsége van. Ez az úr szebben úr, mint bárki ma az országban, a katholikus mágnásokat még abban is lefőzi, hogy jobban eltalálja azt az elegáns keresztény politikai szinezetet, azt a csendesen és izlésesen való hátrafelé haladást, amelyet ezek rikítóan csinálnak. Ha a magyar nemességnek volna marsallja, mint az orosznak, ez a Szemere született arra, hogy a marsall legyen. Harmadik érvünk mellette, a mi szempontunkból a legdöntőbb: Szemere Miklós szenvedélyes író. Nem valami kitűnő stilista, de hol van az a nagy úr és politikus, aki csak úgy is tud írni mint ő? Szép tőle az is, hogy nem ír szépen, azaz, hogy a röpíratait nem íratja meg mással, akinek ez a mestersége és az, hogy a tollát bérbe adja, nem is drágán.

A Szemere új röpirata — a mely miatt róla most megemlékezünk — olyan, mint a többi írása: izgatóan és nyugtalanítóan érdekes, magvasan igazságtalan, fölöttébb furcsa, de nagyon gondolatkeltő. Ez az úr girondista a mágnásságban. Van valami báj és okosság a reakciónáriusságában.

Ezért meg kell dicsérnünk őt most, de azért teljes nyugalommal akasztatnók fel, ha ama válságos idők elkövetkeznének és abban nekünk valamely szerep jutna. Egyébként is olyan elveket vall, hogy minden valószinüség szerint dobolni fognak az ő végtisztességénél, ha élete a sociális forradalomig kitart. De még ez is tetszik nekünk, az tudniillik, hogy nem bujik asszonyi ágyak alá és közel tartózkodik a lámpavashoz, sőt elegáns mozdulattal azt meg is nyúlja. Elvbarátai és érzületében testvérei bujkálnak, reszketnek előre is, idegen tollat tűznek a kalapjuk mellé és máshová is. Ez a játékos: komoly mindenben. Csak az antiszemitizmusa humoros. Nagyon szeretné, de nem tudja utálni a zsidót. Itt erőlködik. A mit, mint legjelentékenyebb bűnüket, szemükre hány az: az izléstelenség. A „Budapesti Hirlap“ ezzel szemben megvédi izraelita polgártársait. Úgy gondoljuk, ezek jobban elszívlelik a Szemere vádját, mint a „B. H.“ védelmét. Az mulatságos és ártatlan, ez komikus és nem jóhiszemű. De ne keveredjünk bele ez ostoba kérdésbe és elégedjünk meg azzal, hogy nincs abban semmi, ha valaki, mint Szemere, figyelmezteti a nevüket magyarosító zsidókat, hogy nem muszáj okvetlen mindenkit Hunyadinak és Zrinyinek nevezni. És ebben talán igaza is van, valamint igaza volna abban is, ha megsokalná a zsidóknak ama újabb törekvését, hogy nagyon dühösen igyekeznek régi magyar nemesekké lenni. Mintha ez lehetne. Mintha még a királynak is volna annyi hatalma, hogy valakinek a pedigreejét megváltoztassa?!

Mi természetesebb, minthogy a Szemere Miklós röpiratában van politikai pikanteria is, de bőven. Ezek között a legfrissebb az a hire, hogy Tisza Istvánt még nem fogadta a trónörökös. De ebben talán sem a miniszterelnök, sem Ferencz Ferdinand nem hibás Lehet, hogy valakinek, egy harmadiknak az érzékenységet regardirozták, a mikor nem találkoznak akkor, a mikor egymásnak semmi különös mondani valójuk nincs, közjogi nexus nem követeli e vizittet és egyébként nem kiváncsiak egymásra. Majd találkoznak — reméljük mennél későbben.

Hogy mért sürgeti Szemere e vizittet? Erre kiváncsiak vagyunk. Mit akar ezzel és mire céloz, hová törekszik általában? Egész versenyistállónkat átengednők a gyöngyösi barátoknak, ha csak sejtenők is, hogy ez a nagy akaraterő, föltünő bátorság: mit akar, hová bátorkodik?

B. S.

Rendőr-állam.

Több ponton nem vagyunk egy véleményen e cikkel, még is adjuk a «Jövendő» ismert elvénél fogva.

A rendőr-állam eszméje régi, egyidejü magával az állammal. Ám régen a hatalmat hatalomnak nevezték s nem jognak; az üldözés okáról pedig bevallották, hogy az bosszúérzetből fakad s nem a szabadelvű politika követelménye, mint azt most magyar politikusok állítják. Régen voltak hűbérurak és hűbéresek is és az igazságszolgáltatás égboltozatán egykor Torquemada neve csillogott; akkor még nem voltak humanisták, akik az erőszakra azt mondták volna, hogy az az erővel való jogosulatlan visszaélés. Az abszolut uralom mindig kedvenc eszméje volt a hatalmasoknak, akik céljaikra rendesen két eszközt használtak fel: a népnek tudatlanságát s sötétségben hagyott lelki világát, hogy meggátolják a vélemények — keletkezését és az önálló gondolkodók elnyomását, hogy megakadályozzák a vélemények nyilvánítását. De még az erőszak tipikus megtestesítője, Napoleon is, eltekintve személyes ambicióitól, egy magasabb szempont: az államérdek kedvéért gázolt végig az emberi szabadságon és ugyanakkor, mikor egyik kezével elkobozta az élőnek a jogát, másik kezével jogot alkotott születendő nemzedékeknek; a Code Napoleon anya-kodexe marad az európai törvénykönyveknek.

Magyarország egyetlen más ál'ammal össze nem hasonlítható és minden más országnál szerencsétlenebb helyzetben van azért, mert itt még az abszolutizmus sem kapcsolható

össze a nemzeti vágyak teljesítésével, sőt ellenkezőleg, az erőszak mindig az osztrák politika érdekében jelentkezett. Másutt a hatalom birtokosa azzal áltathatta magát, hogy habár vissza is élt a joggal, de legalább eltöltötte a hít, hogy az állam valódi, vagy vélt érdeke követeli tőle ezt a szolgálatot. Magyarországon öntudatos kormányférfiú ily burkolt célzattal sohasem ámíthatta magát. Nálunk az abszolut uralom minden cselekedete éppen az ország ellen és Ausztria javára irányúlt; a hatalom és az erőszak bármely megnyilatkozása tehát erőpocsékolás és időfecsérelés, mert ha még le is mondanak a kormányzás eszményi módjáról és eszközeiről, amiről lemondani ma és mindenütt végzetes hiba s gyülöletes, elavúlt politika: az nem az ország jövendő nagyságának s nemzeti egyéniségének kifejtése kedvéért, hanem az összbirodalmi eszme fenntartásának és megerősítésének érdekében történik.

És ha dohos szagú az abszolutizmus bármely formájában; elavúlt még abban az esetben is, ha az állam-raisonnal okolják meg, leginkább gyűlöletes akkor, mikor — párturalom fenntartása végett, szabadelvű cégér alatt, hangzatos szavak kiséretében semmisíti meg az emberi, a polgári és a politikai jogokat.

A szabadelvű politika első feltétele az, hogy egy ország a jog-állam elvei alapján hárítsa el azokat a csapásokat, amelyek az állam-rendet érik, vagy veszélyeztetik. A személyes szabadság tisztelete, a polgárok gyülekezési és egyesülési jogának megóvása, a végrehajtó-hatalom szerveinek elkülönítése, az elkülönített szervek hatáskörének szigorú széjjelválasztása és különösen a közigazgatás teljes függetlenítése az igazságszolgáltatástól: mutatja az igazi jog-állam képét, ellentétben a rendőr-államéval, ahol válságos helyzet-

ben a hatásköri különbségek elenyésznek, a hatalom joggá válik s az erő erőszakká fajul.

A magyar közélet legutóbbi korszakában jelentkező több tünet és tény e szempontból szomorú perspektivával szolgál. A kormányzat nemcsak teljesen érzéketlennek mutatkozik a közszabadság fenntartása iránt, hanem ellenkezőleg: oly esetben, midőn céljait és érdekeit veszélyeztetve látja, a huszonöt bot, a deresre húzás elnyűtt politikájához folyamodik, mélyen sértvén még a páriák önérzetét is, mely a felvilágodás korszakában elszokott a korbács-ütésektől.

Kezdődött e rendszer a szociálisták üldözésével, nép gyűléseik betiltásával, lapjaik lefoglalásával, az éjjeli ügyész intézményének felállításával. Rövidlátó, dőre politika. Nem tudja a kormány, hogy a magyarországi szociáldemokratapárt megnövekedését éppen a Bánffy-Perczel-féle erőszakos uralomnak köszönheti? És külföldön, például Németországban a párt jelenlegi hatalma egyenesen a Bismarck «vastörvény»-nek organikus folyománya, következménye ama törvénynek a mely a szociálistákat kiirtotta — papiroson. Természetesen, mikor szocialistáról van szó, a kormány a nemzeti eszmét állítja szembe a nemzetköziséggel. Ilyenkor előrántják a felcifrázott, igazi formájából kivetkőztetett, hazug frázisúl felhasznált, a kényelmetlen helyzetben hűtlenül elhagyott nemzeti eszmét, ezt a bűvös erejűnek képzelt, a tömegek elbutítására szánt szent klenódiumot, a melylyel egy botor politika minden botlását, egy elkeseredett nép minden sérelmét orvosolni vélik egészen addig, míg csak egy levél nem jő — Galacból. Világos azonban, hogy a szocialistákkal szemben nyilvánított nemzeti felbuzdulás éppen oly frázis, értéktelen és benső tartalom nélkül való, mint szabadelvűségük. Mert a kormány a tömeg-mozgalom minden meg-

nyilvánulásával szemben a rendőr-állam eszméjét valósítja meg, ha a tömeg lelkében más érzés is él, mint az alacsony hízelgés.

Példa erre a vasúti sztrájk története. Sem a nemzeti eszme, sem az állam-érdek, sem a rend szempontja nem követelte, hogy a vasútasok gyűlését betiltsák, e betiltás egyszerűen a gazda — véletlenűl az állam és nem a Kassa-oderbergi részvénytársaság — hatalmi ténye volt s a kormány tétellé avatta azt a jog-államban tűrhetetlen elvet, hogy vasúti hivatalnokok nem lehetnek egyben emberek és polgárok. Nyolcszáz vasutasnak az utazás közben való letartóztatása és börtönbe vetése azért, mert polgári jogaikkal óhajtottak élni, amihez igazolványt senki más nem adhat nekik csak az anyák. a kik szülték őket: folytatása e rendszernek a mely ime a hatásköröket is összezavarja és közigazgatási úton intézkedik ott, a hol egyedül a függetlenség sáncaival körülbástyázott bírói eljárás az illetékes. Tetézte e szabálytalanságot a kereskedelmi miniszter ama nyílt kijelentése, hogy a letartóztatottakat az ő közbenjárására bocsájtották szabadon. Hát a legújabb jogelv az, hog a miniszterek itélkeznek élet és halál felett, az ő közbenjárásukra tartóztatnak és bocsájtanak ki embereket, a kik állítólag — bűncselekményeket követnek el? Vagy egy más kormányzati ágban: a bíró függetlenség hívei mit szólnak az igazságügyminiszter ama leiratához, a melyben a bíróságokat felhívja, hogy a rendőrséget támogassák abban a feladatában, a mely szerint a szocialisták bűnügyeit soron kívül, gyorsan intézzék el? Egy ügy és száz ügy csak a természeténél fogva lehet sürgős, nem pedig a benne szereplők társadalmi helyzeténél fogva. A biróságnak különben is souverain joga: minden ítéletet, még a szocialistáét is alaposan megfontolni. Eszembe jut itt

Csemegi válasza, a melyet Fábry legfőbb ítélőszéki elnöknek adott akkor, mikor ez a Curián felgyűlt hátralékok ügyében szólt neki. «Mint bíró — úgymond Csemegi — arra esküdtem meg, hogy lelkiismeretesen fogok ítélni, de arra nem, hogy nem lesz — hátralék.»

A kormány intonál és pártja, a «szabadelvű» párt mindjárt a nagy bőgőt recsegteti zene-kiséret gyanánt. Csak fel kellett ébreszteni a szunnyadozó reakciónárius érzelmeket s ime, a házban az eltemetettnek hitt, szomorú időkre emlékeztető politikai rendszer felélesztési kisérletei folytatódnak, szabadelvű cégér alatt tobzódik a reakció, a nemzeti eszme nevében az emberi jogok megvonását nyiltan követelik liberálisnak nevezett magyar polilikusok. Egy népképviselő a büntető törvény izgatási fejezeteinek szigorítását és a sajtószabadság megszorítását kérte; egy másik az ipari céh-rendszer visszaállítását kivánta; az ember megdöbbenve kérdi, hogy hová tűnt a negyvennyolcas idők szelleme, a mely az anyagi s szellemi rabság középkori reminiscenciát elűzte; hol van a megihletett törvényhozó, aki először törvény nélkül vívta ki a sajtószabadságot, hogy azután törvényben biztosítsa azt; mivé fajúlt el a Deák Ferenc szabadelvűsége, a mely a sajtóról csak egy szakaszt tartalmazott; azt, hogy hazudni nem szabad? De hűtsük le gyorsan fellángolt szenvedélyünket, fojtsuk el magunkban a szépnek, a nemesnek és az igaznak szeretetetét, mert a miniszterelnök e dohos szagú kivánságok nyomán ismét büntetőjogi kirándulásra vállalkozott. A miniszterelnök kimondta a magyar országgyülés képviselőházában hogy a büntetőtörvénynek az (izgatással kapcsolatos) egyenes felhívást tartalmazó rendelkezései védtelenné teszik az államot, mert az izgatók óvatosak, kertelnek és nem nevezik nevén a gyermeket; ennélfogva a kormány «segíteni» akar a hely-

zeten — szigorítással és nyílván az egyenes felhivás kihagyásával, azonban terve nem minden rangú és rendű agitátor ellen irányúl, hanem csak azok ellen, akik az állam ellen és a társadalmi rend felforgatására izgatnak, habár nem is — egyenesen. E nyilatkozat egy félszázaddal előbb is — késői, elavúlt lett volna. Az «egyenes felhívás» fogalma és kifejezése a magyar büntetőtörvénybe a magyar sajtótörvényből került, a hová viszont Szemere Bertalan ültette át a francia sajtótörvényből — 1848-ban. Az akkori reform-mozgalomnak nevezetes vívmánya volt e meghatározás. Akkor is tudták, a mit a magyar miniszterelnök egy félszázaddal később dilettáns módra a joggyakorlat kifejlődésének vél, hogy tudniillik a felhívásnak két faja létezik: a határozatlan értelmű, laza, egyszerű felhívás és ezzel ellentétben az egyenes felhivás és éppen ezért tettek a kettő között különbséget, mert, mint Csemegi oly szépen kifejti, a szabadság és a tudomány illusztris falánksza meg akarta óvni a gondolat szabad kifejezésének biztosítékait a szavakba kapaszkodó rendőri systéme és az eltörpítő koriátok mesterfogásai ellen.

Ma a hatalom vissza akar térni a félszázad előtt állapotokra. Negyvennyolcban a felszabadult gondolat, a szabad szellem, a megihletett lélek csodákat művelt és ideál volt a jog-állam; ezentúl gondolatokat kémlel, hogy lesújthasson; szavakat kutat, hogy üldözhessen; áldozatokat keres, hogy büntethessen a — rendőr-állam.

Dr. Bródy Ernő.

A HORVÁTOK. Megszólják Deákot, amiért adott a horvátoknak fehér lapot és általános, ha nem is mindig hangos az a meggyőződés, hogy a nagy férfiú a horvát dolgokban rosz poltikát csinált. Pedig dehogy! A nagy férfiúnak épen nem volt semmilyen horvát politikája, a mint ezt bizonyítja a — fehér lap. S minthogy közjogiakban a magyar politika csak a Deák hagyatékának határain belül forgolódik, és valóságos talmudisztikus erőszakossággal az ő alkotásába igyekszünk belemagyarázni attól a még oly távol álló politikai gondolatokat is, horvát politikánk épen úgy nincs, mint neki nem volt. Politikus, kinek agyában valamilyen megoldás szervesen megfogamzott, nem ad fehér lapot; hanem megmondja: én ezt így és így óhajtom, s most már tárgyaljunk. De fehér lapot adni lehet erkölcsileg szép, nagylelkű cselekmény, mindenesetre azonban a szerves politikai gondolat teljes hiányát jelenti. Máig sem született magyar elme, a melyben a magyar-horvát viszony gondolata teljesen átgondolva, szervesen kialakulva jelentkeznék; csak ötletszerűleg potitizálnak e részben, sőt már ötletszerűleg sem. Zágráb minden pillanatban magyarellenes tüntetések színhelye és jellemző a mai magyar-horvát alakulásra, hogy Zágrábban állandóan a legféktelenebbül izgathatnak és tüntethetnek az államközösségben levő Magyarország ellen s a magyar közönség ezt már meg is szokta, kormányaink pedig tehetetlenek. Ez a jelenség, az izgatás és tűntetés egyrészről, a megszokás másrészről megdöbbentő; s ha már a közönség elfásult, a magyar, illetve törvényeink szerint, (a magyar korona országait értve) közös budapesti kormánynak kellene ebben a dologban rendet csinálni. Ez az első mindenekfelett: buta és absurd dolog, hogy a rész tűntessen az egész ellen. Ha Londonban tűntetés volna Oroszország ellen, kétszer nem ismétlődnék és az orosz követ útlevelét kérné; pedig Oroszország nincs államközösségben Angliával. És Zágrábban a magyar birodalom kapcsolt részének fővárosában vígan szidhatják a magyar államot és a magyart, az embernek megállana az esze, ha nem tudná, hogy Magyarországon van, a képtelenségek évezredes birodalmában. J.

Búzaszemek.

Irta: **Csizmadia Sándor.**

Talán minden városi ember ajkát elhagyta már egyszermásszor a fölkiáltás: Legjobb szeretnék künn a mezőn; szántani-vetni, mívelni a földet. «Nem is volna bolondság, kivált úgy, ahogyan a városi emberek elképzelik. Legalább is ezer hold föld urának lenni és azon «gazdálkodni» olyanformán, hogy még a puszta felügyeletet is mások végezzék el helyettünk. A gazdálkodó zsenik mind olyan emberekből telnek ki, akiknek néhány ezer, vagy nehány tizezer hold, földjük van. Másutt az embereknél első szükséglet a tehetség, azután jön csak, ha ugyan jön, a hírnév. A mezőgazdaságban első a föld, mert abból terem a jeles gazdálkodói tulajdonság. Még pedig a terület nagysága szerint. Minél nagyobb kiterjedésű birtoka van valakinek, annál kitünőbb gazda az illető. Még akkor is, ha szellemének nincs meg minden kereke mert a földje mindent pótol. Szép a szabad róna, szép . . .

Ha ezer esztendeig élnék, minden nyáron ott lennék gondolatban a tarlón, ahol valamikor sokszor vérzett a lábam a mindenfelől ért szúrásoktól. Milyen gyönyörű festői kép az aratás! A beláthatatlan messzeségig terjedő hullámzó kalásztenger, közötte itt-ott már, egyenes vonalakban, mintha zsinór szerint rakták volna össze, sarjadzanak a keresztek. De szép a pipacs a talponálló búzában. Piros mint a vér, vagy mint a zászló, az a zászló, amelyik egy nemzeté se, mégis minden nemzeté . . . Az égen még nincsen felhő, tisztán, erősen néz le a nap. A felhők nyári időn csak délután szoktak gyűlekezni.

Gyerekkorombán annál a naiv tapasztalatnál fogva, hogy az ember kivánságának mindig az ellenkezője szokott bekövetkezni, a forró nyári napokon hányszor sóhajtottam föl: «Csak

még ma eső ne lenne!» — Persze azt reméltem, hogy erre a kivánságra rögtön esni fog. Néha sikerült is a turpisság, mert csakugyan esett még aznap.

Szép az aratást — nézni. Valahányszor képzeletem az alföld síkságaira száll el a juliusi nap sugarain, mindannyiszor keserűséggel és fájdalommal telik meg a lelkem. Az én testvéreim ezreit látom ott, jobb kutyához se méltó sorsban. Husz óra a napi munkaidő s talán 3 korona a napi kereset. Pedig olyan szépen dolgoznak. Az őrületes sietségben még az esztétikai szempontokra is ügyelnek. Egymásután állnak a rendbe, rézsutosan, mint a vadludak. A kaszát egyszerre eresztik a gabona közé s egyszerre vetik ki a gabonát. Még a lépéseket is úgy irányítják, hogy egyszerre történjen. Olyan gyönyörű látvány ez — messziről.

De én közöttük vagyok. A közelről nézve nem szép a kép, sőt csúnya összevisszaság. Hallom a nyögésüket, mit a munka nehézsége vált ki belőlük. A szájuk nyitva, mert az orr nem elég . . . A hátukon az ing fekete a sártól. A hozzávaló vizet a verítékük szolgáltatta, a por — azt meg nem is tudom honnan került a hátukra. Talán az is a testükbő sajtolódott ki, hiszen nyelnek eleget . . . Az inaik reszketnek, csakúgy önkénytelenűl, mint ahogy a levágott marha húsa még sokáig reszket. Látom, amint a gyöngébb ember, karjával nem birva a takarójára fekvő gabonát kivetni, lábujhegyre emelkedik és így teste egész súlyával igyekszik segítségére lenni karjainak. Minden erejét összpontosítani kell. Es megismételni ezt a produkciót minden kaszavágásnál, a renden végig, mig az «elő» le nem fogy! azután a másik előben újra kezdeni. Egy nap százszor, ezerszer, vagy ki tudja hányszor! Reggeltől esteig . . . Egész nyáron . . . És hozzá úgy tettetnie magát, mintha nem esnék nehezére; mert a gyöngeség szégyen. A többiek kicsufolnák érte.

Egészen megfeledkezem magamról. Ott kaszálok már a sorban. Én vagyok a második kaszás. Homlokomról lefolyik a szennyes izzadtság s eszi a szememet. De nem kaphatok oda egyik kezemmel sem, mert akkor egy kaszavágással

elmaradnék s hátráltatnám a többieket is, a kik utánam kaszálnak. El kell szenvednem az égetést s megvárnom, míg kifolyik az izzadtság onnan. Pedig hiába, csak jön helyébe másik! Nyögnöm is kellene, de szégyellem; inkább hát egy köhintésbe leplezem el.

A düllő-úton, még jó messzire, valami fogat közeledik. Ide látszik róla a fehér napernyő. Az első emberünk is meglátja, csak egy kaszavágás közben hátra szól:

— Vigyázni hé, gyün a nadrágos!

Nem szól rá senki semmit. Magamban gondolom: mi az ördögnek mászkálnak azok? Nincsen elég bajunk, még rájuk is vigyázzunk?!

Félszemmel arra-arra sandítunk a kocsi felé, hogy közel van-e már? A harmadik bandánál megálltak s le is szálltak a kocsiról. Huj, de rossz azoknak ott! Csak itt le ne szállnának!

Mire kivágjuk a rendet, itt a kocsi. Az «öreg nadrágos» meg a fia leszállnak, a kisasszonyok a kocsin maradnak. Jönnek felénk. Jaj, csak engem meg ne szólítana valamelyik! Nem tudom, hogyan kell nekik felelni. Soha életemben nem beszéltem ilyen nagy urakkal.

A kisasszonyok le sem szállanak a kocsiról. Nem is tanácsos. Olyan hepe-hupás a tarlóföld, hogy talán ki is ficamodna a lábuk, vagy a derekuk. A marokverő lányok egy-egy pillantással megnézik őket. De nem irigylik a sorsukat. A papjuk arra tanította őket, hogy «mind jó, a mit Isten tészen».

A nadrágosok váltanak egy-két szót az első emberrel, aztán újra kocsira szállnak s mennek tovább. Szerencsémre nem szólítottak meg. Csak az első embert tartják annyira érdemesnek, hogy szóba álljanak vele. Úgy örültem neki, hogy én még annyi se vagyok, mint az első ember, pedig tudtam, hogy az se sok.

Az arató embereknek sok csunya szokásuk van. Az egyik az, hogy rágják a dohányt, vagy ha az nincs, akkor, apró porciókra vágva, a pipaszárt. Csunya?! Nem

lehet az olyan nagyon csunya, a mi jó. Már pedig a dohányrágás jó. Még pedig egészségügyi szempontból. Minden arató ember tudja, hogy a ki dohányt rág, nem kivánja a sok rossz vizet. A dohány nedvesen tartja az ember száját.

Igen ám, de a jövőre nézve ártalmas — mondják az orvosok. Apránkint aláássa az egészséget. Apránkint?! Az nem baj! A lajtokban fölforrott poshadt víz meg egy summában hozza a betegséget. Egyszer csak fölfordul az ember, aztán se szó, se beszéd, vinni kell haza az orvoshoz, segítsen rajta, ha tud.

A szegény ember egészsége úgyis veszendő. Legföljebb arra kell ügyelnie, hogy ne egyszerre vesszen el, hanem apránkint. Csak most nyáron ne döntse le a lábáról, mikor dolog van. A télen majd ráér kiheverni az egész évi betegséget.

Ne is prédikáljon hát senki, hogy a pálinka nem jó, vagy ez nem jó, az nem jó. A tarlón az a jó, a mi abban a pillanatban önt lelket az emberbe.

A fiaim valahogy egy nagy zöld szecskát (más vidéken sáskának hívják, mifelénk szecskának) fogtak. Sohasem láttak ilyen bogarat. Alig tudtam elképzelni, hogy az én fiaim már annyira városiak legyenek, hogy még azt se tudják, mi az a szecska. Valahol szereztek pár marék zöld füvet, most skatujában lakmároztatják a szecskát. Nekik ebben nincsen semmi különös, de nekem úgy tetszik, mintha egy egész nyár gabonakeresztjeivel és arató munkásaival volna beszorítva abba a skatulyába.

Kérdezem tőlük:

— Hát keresztet láttatok-e már?

— Olyant, a melyiken egy ember van kifeszítve? (Nem tudják, hogy az a Jézus; de a számtant se sokkal jobban ismerik, bár a negyedik elemit «sikkerrel» végezték.)

— Nem, nem olyant. Olyant, a melyik búzából van.

— Olyant láttunk, mikor az öregpapánál voltunk. Hát kereszt az?

— Az hát; búzakereszt.

— Pedig azon nincs ember kifeszítve.

— Nincs; csak a tetejére van fektetve egy kéve búza, lekötözve a többihez. Azt papnak hívják.

Jót nevettek rajta.

— Még sohse láttunk papot lekötözve.

— Én láttam; sokat lekötöztem magam is, meg is szurkálták a kezemet.

— Mért nem verted meg őket?

— Az igaz; akkor még ez nem is jutott eszembe...

Suhog a kasza s parancsszavára szép sorjában rendbe fekszik a búza. A marokverő lányok gyors keze csakhamar kévékké, majd ötösökké varázsolja s napnyugat után az aratók keresztekbe rakják a még reggel talpon állt gabonát. A szemlélőre nézve mindez nagyon vigasztaló és lélekemelő. Milyen fürgék, milyen vigak ezek a munkások!

A szemlélő nem veszi észre, de én látom, a munkások is látják, hogy a fejük fölött komor, fekete felhő terjeszkedik, melyre fenyegetőleg van fölírva: «... ellenkező esetben 60 napi elzárás, birtokon kívül.»

És lesz mindenkinek kenyér bőven az egész világon: csak az aratóknak nem. A föld dúsan terem mindenkinek, csak a veríték tulajdonosának nem...

Azt is akarjuk, hogy azok minden munkát elvégezzenek: erre őrködik kora tavasztól késő őszig az állam minden hatalma. A kormány erre ügyel, a szolgabirákat ez az ügy foglalja le, a csendőrség és rendőrség ilyen irányban szimatol. Hogy munkájukért kapnak-e valamit, vagy mit kapnak, ahhoz semmi közünk, az — magánegyezkedés tárgya...

Jókai — az ember.

Jegyzetek Jókairól.

Irta: **Bródy Sándor.**

Szerelmek.

E jegyzetek során ki fog tünni, hogy Jókai nem volt az a kékszemű szőke ábrándozó, amilyennek mások — de olykor mintha maga is — szerették volna feltűntetni. Ama szőkék közül való, akiknek a temperamentuma a sűrű vérű fekete emberénél is nagyobb. A titkolódzás kényszerüsége csak mélyíti és telìti a vérmérséket. Mondják — akik joggal és nem alaptalanúl beszélnek — hogy a regényírónak gyámleánya iránt való szerelme olyan erőteljes és romatikus volt, amilyennek Shakespere szokta festeni fiatal hőseinek isteni őrűltségét. Jókai és gyámleánya Lukenics Ottilia egy városban laktak, mindennap érintkezhettek — és alkalmasint érintkeztek is egymással — mégis a szigorú és komor házasságban élő férfiú mindennap hosszú levelet írt a kisleánynak. Az akkori időben írt forró regényeit folytatta e levelekben, vagy e levelekben folytatásai és kibővítései voltak a regényei? — ezt az életrajzíró kutassa ki és állapítsa meg. Én csak azt tudom, hogy a gyámatyának gyámleánya iránt való szerelme, az író szívének és művészetének történetét évekig lefoglalta a maga számára. Ha a leveleket megtalálnák valahol, meg-

lenne a kulcs és a mérték ehhez az időhöz, melyet a Jókai legboldogabb és legférfiasabb korszakának lehet tartani — messziről ma. Akkoriban keveset tudtak róla.

Prielle Cornélia, az az asszony, aki mindig mindent tudott — és ma is mindenre emlékszik — úgy gondoltam a legbiztosabb forum, ahol fölvilágosítást kaphatok a kérdésre, hogy és mint gondolkoztak a gyámapáról és gyámleányáról. Épp az elmúlt héten alkalmam volt e nagyszerű művésznővel — és mindörökkön örökké bájos nővel — e tárgyról beszélgetni. Az Adria partján — Szegő doktor magyar sanatoriumában — tolószékében előre hajolva, az ok nélkül a a parthoz törekvő hullámokat nézve, mosolyogva emlékezett a nagy szerelemről:

— Sejtettük, na kicsit tudtuk is!

— Szép férfi volt akkor Jókai?

— Szép? Deli és sugár volt, bájos és férfias.

— És Ottilia?

— Szőke, nagyon is szőke. Nem soroltam volna a határozottan szépek közzé.

Mintha tegnap lett volna az egész, úgy beszélt Prielle Cornélia a harminc év előtti dolgokról. De olyan vigyázatossággal és diskrécióval, mintha gardirozná a szerelmes pár érdekeit, de egyszersmind óvná a Laborfalvi Róza jogos hiúságát. A nagy, a szigorú és hatalmas Róza megcsalatott — ez a legkeservesebb, legsértőbb, de egyszersmind a legérdekesebb, úgy a szintén nagy, de elnéző és szelid pályatárs előtt. Szeretett volna beszélni róla, de, istenem, ne bántsuk

a szegény Rózát, akit bizony megcsaltak, — elég baj az neki még most is, amikor már por. De egy asszony pora!

Egy másik forrásom szerint, Laborfalvi Róza el akart válni Jókaitól, amikor megtudta a dolgokat és csak nagy kérésre maradt vele együtt. Ki volt az árúló? Bizonyára asszony, aki a feleségnek elvitte a férj leveleit, amelyeket gyámleányához írt. Csakhogy e levelek akkor már egy hagyatékhoz tartoztak — Lukanics Ottilia — egyébként egy szabadsághős árvája — meghalt tizenkilenc éves korában. A poetikus tüdőbaj vitte el e költői lényt, akinek szenvedélyes és szenvedő alakjára rá kell találnunk sok Jókai regényben. A nő ez, aki a férfiuért martiromságot szenved, annak feláldoztatik. Később, sokkal később jönnek ama démonikus hölgyek, akikért viszont bizonyos kéjvágygyal áldozza föl magát a férfiú. A közéletben és a családban mindig békepárti, a nyugalmat és a tiszta helyzeteket oly igen nagyra becsülő Jókai —: ime alattomban mindig forró viharok közepette élt, képzeletének bájos parkjában titkon vad részletek voltak, abban pázsit-pad helyett sirköveken űltek és a szökőkutak vért: vért lövellő forró szívek.

TITUS ÍVE.

A rom-mező felett, hol egykor Róma népe
Törvényeket szabott a nagyvilág elé,
A puszta domb alatt, amelynek tetejébe
Márványos csarnokit Augustus emelé:

Ott áll az ódon ív, komor, rideg, magányba',
Szürkén s megkopva bár, de víhatatlanúl:
Hírdetve a napot, a min Sion leánya
Leroskadt, vérezőn, Titus csapásitúl,

Min a pogány előtt kinyílt a templom-ajtó,
Hogy pusztíthasson ott vadúl, szentségtörőn,
S a min frigyláda, kürt, hétágú gyertyatartó
A diadalmenet parádés-tárgya lőn.

... Io triumphe! Ah, hogy jött e messzi helyre
A kincsek özöne, mit a had elrabolt!
Hogy' ujjongott a nép! A tapsa: ég dörejje,
A tombolása meg a föld rengése volt.

Elhozták halmazát a gyöngynek s drágakőnek,
Mindent, mi csillogott a papok öltönyén,
Ott volt a préda közt száz babiloni szőnyeg,
Száz bársony-mennyezet s arany s ezüst edény. —

Kivéve részüket a büszke diadalból,
A győztes harcosok, fejükön zöld babér,
Hordoztak képeket a hosszú viadalról,
Melyben mérföldnyire, mint láva, folyt a vér;

Mutattak várakat, a melyeknek falába
Vad döngetés után nyitott kapút a gép,
Mutattak falvakat, hova üszköt dobálva
Küldötték a halált, gyilkos parittyakép.

Utánok a rabok; rikító öltözékbe'
Az ifjú és az agg, az asszony és a lány;
És meddő bosszúvágy- és gyűlölettül égve
Legelt sötét szemök a nézők sorfalán.

És elszorúlt szívök, hogy sárba hullt a thóra,
És hogy főpapjukat a nép arcúl veré,
S kötéllel a nyakán megy Simon bar Gióra,
A bukott hadvezér, a vesztőhely felé...

Oh Izrael, e nap jövődnek lett a képe!
Tizennyolc századig így mentél, gúny között,
Rómának útjain a szégyen köntösébe',
S ezer kéz megdobált, ezer száj leköpött.

A mi borzalmakat az ész csak kitalálhat,
A mi van szenvedés, a mi van síralom:
Az mind lelkedbe mart, azt mind cipelte vállad,
Nyomoru pária, én üldözött fajom!

Miként vadállatot, külön ketrecbe zártak,
Ghettód zúgaiba, hol nem sűtött a nap,
S honnan év év után, mikor a Tíber áradt,
Mint ürgét önte ki a szennyes-sárga hab.

Onnan cipeltek el, midőn farsangi élet
Zajlott az útakon; letépték köntösöd,
Lovak s bikák között vesenyt futtatni véled
A Corso kövein, mit véred öntözött.

Onnan cipeltek el más isten templomába;
Korbácscsal kergetett röhögő sbirr-csapat,
Hogy azt a szerzetest hallgassad térden állva,
A kinek gúnyszava piszkolta Uradat...

De szava s vesszeje hiába vert s gyalázott,
Erősb volt mint dühe, türelmed és hited:
És el nem hagytad Őt, a ki elhagyni látszott,
S ki hosszú gyászodon mégis csak enyhített...

Oh ív, a nagy napon, mit hírdetsz fennen állva,
Egy óriási nép áldotta Jupitert,
Hogy im villámai becsaptak Júdeába,
S hogy ott egy nemzetet s egy vallást elsepert.

S e hit jelvényeit kövedbül kifaragták,
Mondván: „Hisz csakhamar felejtik ezt a fajt;
Őrizze hát e kő bálványaik alakját,
Miket száz év után nem ösmer senki majd!"

Oh dőre jóslatok! Im az Olympus bérce
Elveszté istenit, lakatlan és sivár,
S a mennydörgő Zeuszt csak operettek élce,
Trágár dalok között, említi néha már.

De mely e kövön áll, a symbolum varázsa,
Az él, mint akkor élt, mikor ide került:
Áll még ezer helyen a szent frigyláda mása,
S újévnek ünnepén ezer helytt szól e kürt.

S a végzet Júdeát bár össze-vissza szórta:
E szent jelvényeit elvitte bárhova;
A régi Róma holt már másfél ezred óta,
És istenségeit túlélte Jehova!

Radó Antal.

A rokkantak.

Irta: **Erdős Renée.**

Színésznő, hetvenöt éves.
Tábornok, hetven éves.
Költő, hatvan éves.
Ifjú költő, huszonnégy éves.
Marie.
Mátyás.

A színésznő nyári lakása. Csinos, kalitkaszerű villa. Terasse. A terasseról lépcső vezet a kertbe. A fák alatt egy asztal, fölötte nagy színes japán ernyő, körülötte nádszékek. Egy kisebb olvasó-asztal, rajta váza virágokkal. Kézimunka, könyvek díszes kötésben. Marie a nagyobbik asztalt megteríti a reggelihez.

Tábornok (jön a kertajtón. Katonás tartás. Festett bajusz és kopasz fej): Jó reggelt! A méltóságos asszony fölkelt már?

Marie: Igenis, tábornok úr. Most jött ki a fürdőből. Pompásan érzi magát. A toilette asztalánál van és jelenleg glazurt húz a körmeire.

Tábornok: Már megint beszél? Nem kérdeztem.

Marie: Óh tábornok úr, azért föltételezem önről, hogy szívesen hallja. Nem olyan öreg még a tábornok úr, hogy az ilyesmi közömbösen hagyná.

Tábornok: Ejnye. Te nagyon kedves vagy.

Marie: Szeretem a tábornok urat. Olyan fess. Olyan tiszta, olyan ropogósan jár. Olyan, mint egy kis hadnagy.

Tábornok: Te, te! (Megfenyegeti.) Hizelgő macska. De mégis, ezért megérdemelsz egy kis aranyat!

Marie: Kicsit? (Nézi a kapott pénzt.) Tényleg kicsi. Tíz koronás. (Ráfuj a tábornok vállára.)

Tábornok: Mi az, mit fujsz?

Marie: Egy pihe! Nem akar lejönni. Mátyás úr is gondosabban tisztogathatná a ruhákat! (Szedi a pihéket.) Mit szólt volna a méltóságos asszony, ha így pihésen látja a tábornok urat?

Tábornok: Az igaz! (Aggodalmasan.) Nézz meg jól, nincs-e még rajtam valahol!

Marie (körülvizsgálja): De igen. Még egy. Hadd lám. Így. Most jól van.

Tábornok: Köszönöm. Mondd csak, Marie, jön ma vendég ebédre?

Marie: Hogy ebédre jön-e? Nem hinném. A tábornok úr itt reggelizik. Kettőre terítettem.

Tábornok: Jelentse be a méltóságos asszonynak, hogy itt vagyok.

Marie: Igenis. Szaladok. (Indul.)

Színésznő (jön, finom reggeli toiletteben. Karcsú, fehérhajú nő. Fínom gyűrűs kezekkel. Rizsporos arccal. Igen bájos és szubtilis. Minden mozdulata graciózus. A keblén virág van): Jó reggelt, tábornok. Látja milyen friss vagyok? (Kezét kecsesen nyújtja csókra.)

Tábornok: Mint egy rózsa.

Színésznő: Igen, igen. Mint egy fehér őszi rózsa. Jaj, de éhes vagyok. Marie, a reggelit! (Mari, el.) Nos, hogy aludt, édes öreg tábornokom?

Tábornok: Pompásan, grófné. Ha vacsora után önnel sakkozom, mindig szép álmaim vannak.

Színésznő (pajkosan, igen finoman): Álmai? Ejh —

Tábornok: Nem a sakktól — ne higyje. Hanem attól, hogy ön velem szemben ül.

Színésznő: Igen. És mindig megverem.

Tábornok: Mindig megver. Ez tagadhatatlan. Hanem álmomban úgy van, hogy én verem meg. És ez olyan jól esik.

Színésznő (ajkbigygyesztve): Ah.

Tábornok: Igen. És olyankor azt mondom önnek: «Lássa kis grófné, lássa? Ez egyszer felül kerültem. Ugy-e? Ez katonásan volt? Mit szól hozzá?» Aztán fölébredek és vége a nagy diadalérzetnek. A győző mindig ön, örökké —

Színésznő: Miért nem vigyáz jobban? (Marie jön.) Itt a reggeli. Üljön le. Ide. Így. (Leűlnek, reggeliznek. Evés közben.)

Tábornok: Ma megint más frizurája van.

Színésznő: Lehet. Nem szeretem az egyformaságot.

Tábornok: Milyen jól illik önnek az a virág. Olyan szépen van feltűzve. Olyan — —

Színésznő: Csak semmi udvarlás! Éhes marad, kedves barátom. Parancsol mézet?

Tábornok: Kérek. (Átveszi.) Maga leánykorában szőke volt, grófné?

Színésznő: Sőt asszonykoromban is, kedves tábornok. (Nevet.)

Tábornok: Nem úgy értem. Hanem hogy régebben

— csak nem mondhatom, hogy «fiatalkorában», mikor ön most is fiatal.

Színésznő: De édes! Hát igen szőke voltam. Aranyszőke. Nem látta a régi arcképeimet?

Tábornok: Soha. Egyetlenegyet se.

Színésznő: Csodálom.

Tábornok: Tudja, ez szinte fáj most. Olyan mint a lelkifurdalás. Hogy miért nem mentem soha színházba? Hogy láthattam volna önt játszani.

Színésznő: Sohse látott?

Tábornok: Sohse. Lenn volt az ezredünk Boszniában. Meg akkoriban nagyon visszavonult életet éltem. Éppen az ön szereplése idején — nyolcvan körül — embergyűlölő voltam. Tudja, szerelmes voltam egy nőbe, aki velem komiszkodott — pardon —

Színésznő: Nem tesz semmit. No és —

Tábornok: Akkor megútáltam a világot, az embereket. Vadásztam és pipáztam és kártyáztam a többiekkel. Meg ittam is — persze. Így éltem. Ha akkor tudtam volna, hogy ön van s hogy aranyszőke a haja s hogy színházban énekel s én három forint belépti díj mellett megláthatom: otthagytam volna az ezredet, a pajtásaimat, azt az egész piros országot és jöttem volna Pestre, hogy önt láthassam. De persze nem tudtam. Onnan mentem Bécsbe s mire idejöttem, már maga nem játszott.

Színésznő: Akkor halt meg a gróf nagybátyja, aki után örökölt. Attól fogva nem volt szabad a színpadon maradnom. Pedig maradhattam volna. Még csak negyvenéves voltam. De erről szó sem lehetett az örökség miatt. Ki volt kötve a végrendeletben, hogy ott kell hagynom a színpadot.

Tábornok: A gróf szép ember volt?

Színésznő: Jó fiú. Nem valami különös ész. Végtelenűl elnéző, türelmes természet —

Tábornok: Nem féltékenykedett önre, míg a színpadon volt?

Színésznő: Egy kicsit. (Igen komolyan.) Bár nem volt oka rá. Hát istenem, csinált néha jeleneteket. De azokon túltettem magam. Játszanom kellett, mert meg kellett élnünk. Az ő apanageja magának is kevés volt szivarra. Dolgozni nem tudott. Nem szokott.

Tábornok: A családja talán kitagadta, amiért önt elvette?

Színésznő: Volt eszében! Nem tagadta ki senki, mert nem is volt miből. Ellenkezőleg, az egész család örült,

hogy leszakadt nyakukról tékozló fiú. S hogy akadt, aki eltartsa.

Tábornok: Úgy. S ön szerette őt?

Színésznő: Jó barátok voltunk. Megértettük egymást

Tábornok: És ez a fő.

Színésznő: No nem éppen. De hát kár is beszélni ezekről a dolgokról. Elmúlt minden. A nagy bajok, a nagy szenzációk, a háborúságok és a szép furcsaságok. Az egész nagy zűrzavar lecsendesedett. Elmúlt. Be kár.

Tábornok: Az ön élete nagyon szép lehetett.

Színésznő: Zajos volt, színes, változatos, amilyen kell hogy legyen a művész élete. Tele fénynyel, dicsőséggel, szerelemmel és könyekkel —

Tábornok: Könyekkel?

Színésznő: Bizony. Hát azt hiszi, mi sohasem sírunk? Óh én valamikor sokat szenvedtem. De ezek a szenvedések szebbek, értékesebbek voltak az örömöknél, a miket átéltem. Azokat mind elfelejtettem. A könyek édessége, forrósága még most is itt van a lelkemben. Különös.

Tábornok: Megint a költőről fogok hallani. Ezt az egy pontot kitörűlhetné a reminiszcenciái közűl.

Színésznő: Nem. Ezt az egyet soha. Minden szerelmet elfelejtettem, az olyat, amihez volt valami közöm, az olyat is, amihez nem volt. Ezt az egy szerelmet, amelylyel megkínáltak s én nem fogadtam el, örökké sajnálom és örökké síratom.

Tábornok: Hát mért nem fogadta el?

Színésznő: Isten tudja. Dacból. Kacérságból, roszszaságból. A részleteket igazán nem tudnám elmondani. Tudja, valószínűleg úgy lehetett, hogy ő nagyon mohón, igen erőszakosan és követelően lépett fel. Én pedig csak az alázatos férfiakat szerettem. Igen, igen. Nálam ki kellett koldulni könyeken keresztűl egy csókot. Ő pedig csak úgy akart elbánni velem, mint akárki mással. Hogy be nem hódoltam neki az első találkozáskor, azt ő nagy igazságtalanságnak vette. Járt utánam. Én azt gondoltam: no várj, megszenvedsz te elbizakodott, gőgös és goromba fiú. Hát meg is szenvedett. De közben kiábrándúlt belőlem. Sőt meggyűlölt. Milyen verseket írt rólam. Mindegyik olyan volt, mint egy ostorcsapás. De azelőtt, amikor még nem haragudott rám — oh istenem, milyen verseket írt. Kedves tábornok — ott vannak az asztalon a könyvek, hozza ide.

Tábornok: Már megint a versek.

Színésznő: No csak hozza már. (Tábornok hozza.)

Ebben van egy, amit nagyon, nagyon szeretek. A hatvannyolcadik oldalon, keresse meg és olvassa fel.

Tábornok: No jó. Megvan. Hisz ezt már ismerem. (olvas)

«Este ha majdan.»

Színésznő: Csak a végét olvassa hát —

Tábornok: Már húszszor olvastam. (Olvas)

És szőke hajad a tél behavazza
És büszke vállad megtörik az évek.

Színésznő: Ne olyan nyersen. Lágyabban! Így elveszti az egész jellegét. No adja ide. Majd én. (Olvas)

És szőke hajad a tél behavazza
És büszke melled megtörik az évek.
És elhal ajkadon az ének.

S megnyilik szíved keserű panasza.
Hogy a neved is elfeledtem régen.
S én minden csókodra emlékszem.

(Szünet.)

Tábornok: Úgy, hát még is csak csókolóztak.

Színésznő: Soha. Egyetlenegyszer se. Ezt csak úgy írta, a hogy a költők szokták.

Tábornok. Igaz. Nekik szabad. Én mondjam valakinek, hogy megcsókoltam egy szép asszonyt, a kit nem csókoltam meg: azt mondják rám, gazember vagyok.

Színésznő: Itt van egy másik.

Tábornok: Még? —

Színésznő (olvas):

«A legszebb asszony a világon,
Az én szép, szőke asszonyom —

Tábornok: Az övé (haraggal). Nekem ne mondja, hogy maguk közt semmi sem volt. Mert nem hiszem —

Színésznő: Tábornok, ne kiabáljon. A fürdővendégek benéznek a kerítésen és kinevetik.

Tábornok: Hát nevessenek. Hát miért nem magasabb a kerítés? Egyáltalán, hogy lehet ilyen népes helyen lakni, mint ez a fürdőtelep.

Színésznő: Óh mikor ezt a villát építtettem, még

nagyon kicsiny és elhanyagolt hely volt ez. Azóta fejlődött ilyenné. Akkoriban három-négy villa volt itt egészben, csupa erdőség — — De hadd folytassam.

Tábornok: Ne folytassa. Látja, hogy bosszant.

Színésznő: Bosszantja? Miért?

Tábornok: Miért? Miért? Úgy is tudja. Féltékeny vagyok arra a fickóra.

Színésznő (kacag): A költőre. He—he—he! A harminc év előtti udvarlóra. Tábornok: Hova gondol?

Tábornok: Harminc év ide, vagy oda. Én féltékeny vagyok rá. Mintahogy féltékeny vagyok mindenkire, a ki magát akkor látta a színpadon és azon kívül. Féltékeny vagyok a karmesterére, a ki akkor dirigált, a partnerére, a publikumra, a lámpákra, a sülyesztőre.

Színésznő (kacagva): A súgólyukra —

Tábornok: Arra is — mindenre, a mi magát körülvette és szeretném főbe lőni magamat, hogy én nem voltam ott.

Színésznő: No no, csak csendesen. Nem kell úgy kiabálni. Bizony barátom. Akkor nekem írtak muzsikát és librettót. S az én iskolámon nőtt fel sok ünnepelt diva. Sokan még most is az én trükkjeimmel csinálnak sikert. De ezek a nők, ezek a mostani primadonnák mégis csak mások. Én nem értem. Elhíznak. Kövérek. Hogy mitől? Jó ég? Milyen életet élhetnek ezek, hogy van idejük meghízni. Hogy tudnak táncolni csak annyi fölösleggel? Persze, az én időmben minden más volt. Az operette is más volt. A Mamzell Nitouche, istenem! Ha ráemlékszem! Abban volt az első sikerem. De hallotta maga, hogy az Esoapade-ot énekelte volna valaki az én időm óta? Szépen kihúzzák a partiturából. Persze hang kell hozzá, meg temperamentum. A Vadvirág-ban is volt egy hasonló rész. Hogy is megy csak? Azt se énekelte utánam senki. Tudja, vagy hisz maga nem ismeri. Ott, a hol a hadnagy előbújik a szekrényből és az úrnőt a szobalánynak nézi. No. Mindjárt. (Énekelni próbál).

«Ki az? Ki az? Ki dörömböl?

Kiséret. Tam tam taram. Ekkor előugrik a hadnagy. Miután beszélt. Jam lala lalla! Igen.

(Gyors ütem és félig éneklő beszéd.)

Oh hadnagy úr, ez a kérdés!
Ha meggondolom szörnyű sértés!
Vonja vissza gyorsan, mert igérem,
Megbánja majd! Most ő beszél —

„Lelle lelkem". Valaki érte
Kardját kirántja és kifoly a vére.
Mit? Hogy nem bánja? Ejh de bátor!
Szegény biz ön a legjavából
Kit ha szép, a milyen ön
Védeni, megmenteni kell —
Ne mondja rá, hogy köszönöm
Csak semmi köszönöm.
Sietve el!
Ne lássa senki meg.
Gyorsan! Baj éri még, ha nem siet.
Amott a lépcső! Nem. Nagyon magas,
Az ablakon át — Rácsos. Csupa vas.
Jaj istenem most, mit tegyünk.
Hová legyünk.
Ha a férjem itt találja
Halálom és az ön halála.
Ah, egy mentő eszme.
Ereszkedjék alá kötélen.
Van mersze hozzá hős lovag, remélem.
Itt a kötél. (Játszik.)
Lássuk. Épen a földre ér.
Rajta, majd én idekötöm.
Nos másszon ön!

(Meglöki a tábornokot.)

Leért. Óh végre!
Ah, a kerten át valaki jön.
Rejtőzzék el az égre!
Csitt, ne morogjon odalenn —
A férjem — a férjem —
Gyorsan szimuláljunk
Egy mély hitvesi álmot."

(A székbe esik, hátra hajtja a fejét, lecsukja a szemét, szuszog, mintha aludnék.)

Tábornok: (Tapsol). Óriási, nagyszerű, mesés, (hangosan). Éljen!

Költő: (alakja hirtelen feltűnik a kertajtóban. Daliás fehér hajú, fehér bajuszú öreg úr, világos nyári ruhában, széles fehér szalmakalappal a kezében.) Éljen!

Szînésznő: Ah, egy idegen, Uram, kiván valamit?

Költő: Kissé későn kérdi Eta, rossz Eta!

Szînésznő: Ah!

Költő: Grófné, ezer bocsánat, hogy betolakodtam.

Színésznő: Kicsoda ön?

Költő: Nem ismer. Hát be kell mutatnom magam? Baranyi —

Szinésznő: Tibor — (a meglepetéstől nem tud szólni.)

Költő: Ên, igen. Itt sétáltam a kerítés előtt és egyszerre csak egy régi, de ismerős és édes hang ütötte meg a fülem. Azaz mit mondok, megütötte — megsímogatta, lágyan, melegen, mint a méhdongás.

Tábornok (akiről megfeledkeztek.) Hm, hm.

Költő. És beléptem.

Színésznő: Óh istenem, lehetséges. Tábornok, nézze, ő az! A költő, az én költőm, akiről annyit beszéltem önnek.

Tábornok (feszesen meghajlik). Uram.

Költő: (Nyájasan kezet nyújt.) Szerelmes bele, úgye? Ne tagadja. Ez olyan, mint a végzet. Mindnyájunkat elér, akik közelébe jutunk. Kit előbb, kit később. (Színésznőhöz.) És még mindig szép. A kis fitos orra is a régi.

Szinésznő: Maga sem változott nagyon.

Költő: Azt hiszi? Köszönöm.

Szinésznő: Egyedül van itt? (Helyet mutat.)

Költő: Nem. A fiammal.

Szinésznő: A fiával?

Költő: De az ám. Maga talán azt se tudja, hogy nekem egy huszonnégy éves fiam van? Illetve lehetne már öregebb is, ha előbb megházasodtam volna. De nem lehetett. Előbb magát el kellett felejteni.

Szinésznő: No, nem ment nagyon nehezen.

Költő: Azt csak én tudom. (Megpillantja a könyveket az asztalon.) Ah, az én verseim! Persze. Egy kis kegyelet mégis csak kijár az elvénhedt troubadournak. Nem rossz versek épen. De a fiám jobbakat ír.

Szinésznő: A fia is költő? Mennyi változás!

Költő: Bizony sok változás. A lányom a mult hónapban ment férjhez.

Szinésznő: A lánya is. Tehát nagyapa.

Költő: No még nem, még nem. Ön a régi felületes kis lány. És eléje ugrik az eseményeknek.

Szinésznő: Milyen különös. (A tábornokot szeretné kinézni.) Nemde, untatjuk magát tábornok?

(Vége következik.)

Tatou.

Irta: **Octave Mirbeau.**

Bellard asszony, a cselédközvetitőnő, akinek tehénpásztort kellett volna számomra szereznie, egy napon egy szegény kis gyermeket hozott hozzám, aki szelid, hallgatag teremtés volt s gyengéd, félénk, mint egy fiatal őzike.

— Ez a kis jószág már sok mindent megért világéletében! — mondotta Bellard asszony — tud ez már mindent. Oda állíthatja az úr, ahova akarja!

Bár Bellard asszony magasztalása nem lelkesített valami túlságosan, mégis felfogadtam a kicsikét. A gyermek annyira felkeltette érdeklődésemet, hogy egy pillanatig sem haboztam és felmentettem őt a neki szánt munka alól. A házamba vettem, mint valami finom kis játékot, vagy ritka madarat, kis kutyát, vagy szép macskát, csak pusztán a gyönyörűségért, hogy szemeit nézegethessem és mozdulatait megfigyelhessem. Járt-kelt a házban s nem volt egyéb kötelessége, minthogy kecsesen mozogjon és reám nézzen. Sohasem szólt hozzám hangos szóval. Csak a szemei beszéltek; két nagy, jóságos szem, melyek alázatosságot és imádatot árultak el.

Tatou volt a neve. Gyíkocska!

Tatou! Idegen hangzású, különös és távoli csengésü név, mely kissé a gályák szagától bűzlött, de emlékeztetett a narancsok és banánok hazájára is. Ő maga sem tudta, honnan kapta ezt a nevet, annál kevésbbé: ki nevezte így el? Egyáltalán, semmit sem tudott magáról egyebet, minthogy Tatou-nak hívják.

Én sem tudtam felfogni, miért kapta ezt a nevet, mert arcán semmi se volt, ami ezt az idegen, különös hangzású

nevet igazolta volna; ezt a nevet, melyet a messze óceánon túl, az őserdők homályában, az iszapban turkáló, kicsiny, zöldes-fényben villogó testü állatkák viselnek. Arcán nem volt semmi idegenszerü, olyan volt, mint országunk más gyermekei, mint valami kis breton, aki épp úgy ösmerős a fenyőerdők csendjével, mint a homokos partok vígasztalanságával és a puszták sívárságával. Ő azonban mit sem tudott a fenyőerdőkről, a homokos partokról és a pusztákról. És más egyebet sem tudott, csak azt, hogy Tatou-nak hívják.

Honnan jött? Ezt sem tudta. Emlékezett ugyan rá, de csak nagyon futólagosan és homályosan, hogy mikor még egészen kicsike volt, kézen vezették, hogy lassan-lassan felnevelkedett — mindenesetre nem valami nagyra — régi házakban, melyek arról a benyomásról ítélve, melyet reá gyakoroltak, vagy börtönök, vagy szegényházak lehettek. Ezek az épületek zsúfolva voltak apró, beteges kis teremtésekkel, akik hasonlóak voltak hozzá s az emberi nyomorúság minden sarkából és zúgából sereglettek össze. A legtöbbje meghalt. Pislogó gyertyák között gyakorta lehetett látni, amint kis koporsókat vittek ki a temető felé vivő úton, a kisérők egyhangu mormogása közepette. Kicsike, fehér gyermekágyacskákból szállottak fel éjjente a lelkek az egekbe. De helyükbe mindig mások jöttek, kicsike, fehér kezecskékkel, nagy, kérdő szemekkel és fájdalmas ábrázattal. Az ágyak sohase voltak üresek, sem pedig a koporsók. És a temetőben a sötét fa. keresztek egyre közelebb ,és közelebb kerültek egymáshoz. Viaszsárga arcú asszonyok ápolták a kicsinyeket, asszonyok, akiknek fekete, hosszú ruháik a földet söpörték, akiknek fejét fekete főkötő fedte s akiknek ajkai a végnélküli imádságtól oly kemények voltak, mint a virágágyak, melyeket megfagyasztott az északi szél. Tatou-ban ezekből a házakból, melyekben éjjel-nappal folytonosan zúgtak a harangok, hideg folyosóikból, kolostorszerű udvaraikból, sövénynyel bekerített, magas, oszlopos kőfalaikból, kápolnáiból valami csendes borzongás maradt vissza, valami félelem, bizonytalan és téveteg, mint amilyenek az ő emlékei általában voltak s a képek, melyeket azok a lelkében ébresztettek.

Hosszas kérdezősködés után sikerült végre kitudnom, hogy miután e régi házakat elhagyta, családoknál helyezték el őt, hol a legalacsonyabb rendü munkákra kényszerítették s ahol olyan munkákat kellett végeznie, melyek gyenge karjainak túlságosan kemények és súlyosak voltak. Piszkos öregek támadtak reá, dühös mägärák véresre verték. De lelkében nem hagyott nyomott a piszok, sem pedig gyülölet nem maradt vissza benne a rossz bánásmód miatt. E gyermekjélek tiszta kristályáról minden lesiklott.

Mikor körülbelül egy év elmúlt, Tatou mély bánatba merült. Gyakran találtam könnyek között.

— Miért sírsz? — kérdeztem.

— Mert szomorú vagyok!

— És miért vagy szomorú?

— Nem tudom!

— Mert már nem szeretsz, Tatou!

— Óh, de, de! Nagyon szeretem önt, de a szülőföldemet is szeretem!

— A szülőföldedet? Hogyan szeretheted a szülőföldedet? Hiszen nem is ismered!

— Talán éppen azért; nagyon szeretnék oda visszamenni!

— Az ember nem mehet oda vissza, ahonnan nem jött!

— De, mégis!... És ezért vagyok oly szomorú, ezért sírok!...

Egy napon megint így szólt hozzám:

— Ma éjjel a szülőföldemről álmodtam! Fényes ország az, menyei magasságban, csengő hangokkal tele... Engedje, hogy oda visszamenjek!

— Hova akarsz menni?

— Egyenesen kelet felé tartok, addig, mig csak odaérek!

Igyekeztem gondolatait erről a dologról elterelni, szöveteket és szalagokat ajándékoztam neki; adtam neki egy ezüst kecskét, melynek selyempuhaságu volt a szőre, de ő hozzá sem nyúlt a szövetekhez, sem a szalagokhoz, egy este pedig elvesztette a kecskét az erdőben.

Tatou egyre jobban megváltozott. Mozdulatai szögle-

tesekké váltak, nagy, szelid szemei lázban égtek. Ágyba kellett fektetni őt.

Kétségbe voltam esve.

Egy éjszaka, mikor ágya mellett virrasztottam, megragadta a kezemét és halk, elhaló hangon mondta:

— Milyen jó ön, hogy végre engedi, hogy elköltözzem innen! . . . Már két hónapja, hogy egyre vándorolok, vándorolok . . . a szülőföldem felé! . . .

A láz kialudt szemeiből. Tagjai ismét visszanyerték a régi bájt és kellemet. De én láttam, hogy e fiatal élet kialvóban van.

Becézgetve simítottam végig a homlokát.

— Ne beszélj, Tatou, ez nem tesz jót neked! Aludjál, gyermekem!

Ám ő nem fogadott szót és újra beszélni kezdett, egyre gyengébb hangon, oly halkan és suttogón, mint a szellő, mely nyári éjszakákon a lombokkal játszadozik.

— Ön olyan jó . . . és én úgy szeretem önt . . . Már azt hittem, sohasem érek célhoz . . . Olyan fáradt voltam! Képzelje csak, már két hónapja vándorolok, éjjel-nappal . . . a szülőföldem felé! Tegnap azonban megpillantottam végre szép szülőföldemet . . . Még pár pillanat s én célnál vagyok! . . . Óh, milyen gyönyörü ország! . . . Fényben úszik! . . . És a végét nem is lehet látni! . . . Milyen jó lesz ott nekem! . . .

Összeszorult a szivem.

— Tatou, Tatou! — kiáltottam. — Ne beszélj így!

— Menyei fényesség van itt! — mondá Tatou. — Igen! . . . Végre . . . ott vagyok! Én . . .

Feje visszahanyatlott a vánkosokra.

Igy húnyt el, csendesen és minden panasz nélkül. Csak kezecskéje, mely az enyémben pihent, reszketett könyedén. A halál átsuhant fölötte és könyedén megérintette . . .

VERSEK.

Paul Verlain.

RABSÉTA AZ UDVARON.

Az udvarra kilép a gond:
Bús rabcsapat.
Hány bűn borong
Arcuk alatt?
Roskadón a fal mentibe
Járnak körül
S a nap heve
Arcukba dűl.

Örök taposó-malmotok
Mely fogva tart,
Nyírt Sámsonok!
Megőrli majd
Mind, mit egykor szerettetek,
Mint szem a fényt,
Szerelmeket
S hitet, reményt.

Járnak körbe. Száz rossz sarú
Kopog, recseg.
Mind szomorú,
Egy sem fecseg.
Bilincs vár bárkire, ha int,
Vagy fölnevet...
S a napba' mind
Némán liheg...

Én is e körhöz tartozom.
Közönyösen
Csak vonszolom
Már életem.
De lett-e volna jobb sorom
Mint jó, igaz?
Társadalom
Te sem vagy az!

Legyünk hát, derék tolvajok
S rabló úrak,
Gondtalanok
És vídorak.
Minden bajunk majd a pipa
Füstjébe vész,
Oly édes a
Semmittevés.

VÁRJ CSAK!...

Várj csak, nemsokára majd megjárja lelked:
Virúl enillatán ittas szerelemben.
Lángban kell majd égned, dérben dideregned
S pilládról a béke álma tovarebben.
Felhők közül a hold álnok fénye csillan,
Elsimúl előtted az élet vad árja.
S kéjes borzongásban, szemed tágra nyiltan
Csodás álmokon csügg, betöltükre várva...
S álmatlan támolyogsz s vonaglón borulsz majd
A kéjek lányának olcsó kebelére,
Hogy kitöltsd kedvedet, a lázast, a duhajt
S a gyönyörök kelyhét földhöz vágod végre...
Hajnalpirkadáskor aztán vezekelve
Szűzies rímeket pengetsz majd, barátom,
Vágyról, mely szomjazik tiszta szerelemre...
S óh beh elhagyatva állsz majd e világon!
S ha társaddá lesz ő is, a tiszta végre,
S szíved úgy csügg szívén jóvá nemesülve,
Mit érsz vele? Megejt mások szenvedése,
Sírni fogtok s elhal boldogságtok üdve.

Forditotta: Szász Zoltán.

Egyedül.

Irta: **Kuprin A.**

Délfelé oly meleg lett, hogy az első és második osztály útasai egymásután felmentek a fedélzetre. Bár szélcsend volt, a folyó egész felületét elborították a finoman rezgő fodros hullámok, amelyeken tűrhetetlenül káprázatosan törtek meg a nap sugarai; mintha megszámlálhatatlan mennyiségü ezüst golyócska táncolna a vizen. Csak a homokzátonyokon, ott, a hol egy hosszú földnyelv nyúlt bele a folyóba, volt a víz mozdúlatlanúl csöndes. Az égen egyetlen felhő sem látszott, de a poros szemhatáron, egyenesen a messze erdő sötétkék csipkés széle fölött, imitt-amott látszott néhány szegélyes, keskeny fehér felhőcske, amelyek olvadt érchez hasonlóan csillogtak. A gőzhajó mögött elmaradt a fekete, piszkos füst, a mely a kormos kéményből felszállt.

Pokromzew meg a felesége is feljött a fedélzetre. Éppenséggel sem zavarta őket a sok idegen útas; ellenkezőleg, még annál jobban s mélyebben érezték az összetartózandóságukat. Három hónapos új házasok voltak — olyan idő ez, a mely után a fiatalok szeretnek eljárogatni a színházba, hangversenyekbe és bálokba; a hol eltűnve a közömbös emberek tömegében, élénkebben érzik a kölcsönös közelséget, amely már szokásukká lett a mézeshetek alatt. Csak néha váltottak vagy egy rövidke megjegyzést, egy mosolyt egy-egy hosszú pillantást egymással. Mindaketten érezték azt a teljes, lusta, édes boldogságot, amelyet csak az útazás ad meg, egyesűlve a fiatalsággal s a gondtalan, kielégített szerelemmel.

Az út maga nem nyújtott valami különös változatosságot, de ez egy cseppet sem úntatta Vera Lvovnát, még csak nem is fárasztotta, mert az egész világot a boldog lelke rózsás fátyolán keresztül nézte. Minden kedves és drága volt neki: a «mi» hajónk — egy szokatlanúl gyors és tiszta gőzhajó! — A «mi» kapitányunk: egy vastag, erőteljes ember vászon ruhában, viaszkos vászon sapkába vörös arccal, lilaszín orral és a sok kiabálástól meg italtól régen rekedt hanggal; a «mi» kormányosunk, egy fekete szakállas erőteljes paraszt. A sodronyhálóhoz támaszkodva, Vera Lvovna gyönyörrel nézte a hajókerék által felkavart hullá-

mok játékát, s a gép egyenletes sóhajaihoz a fülében csengett valamilyen polkának a dallama és ezzel sajátságos módon egybefolyt a víz zúgása a kerekek alatt s az ebédlőben a tányérok csörömpölése.

A meleg lassankint alább hagyott. Könnyű szél kerekedett. Bíbor lángok s olvadt arany tengerében ment le a nap és amikor kialudtak az esthajnal tündöklő színei, az az egész szemhatár egyenletes, porosan rózsaszínű fényben úszott. Lassankint aztán ez is eltűnt s ott, a hol a nap lement, már csak egy keskeny, halvány rózsaszínű csík maradt.

A hajón meggyújtották a villámos lámpákat s a jelző lámpásokat. A víz világosabbnak látszott mint az ég és már nem sistergett . . . A hold magasabbra szállt és halványabbra vált. A levegő lehűlt és Pokromzev észrevette, hogy a felesége jobban a vállára húzza a kendőjét; lehajolt hát hozzá s megkérdezte:

— Fázol madárkám? Ne mennénk le e fülkébe?

Vera Lvovna felemelte a fejét s az urára nézett. A férje arca a rendesnél halványabb volt, de a szemének rendkivül gyöngéd volt a kifejezése.

— Nem, kedvesem, miattam ne nyugtalankodjál . . . Nagyon jól vagyok.

Nem fázott, de azt a nyomasztó borzongást érezte, a mely ideges embereken holdas éjszakákon erőt szokott venni. Hirtelen leküzdhetetlen vágyat érezett, hogy oda símúljon a férjéhez s fejét elrejtse a neki legkedvesebb ember széles mellén . . .

Az ura mintha kitalálta volna ezt a röpke kivánságot, ráterítette a köpönye felét. Elhallgattak mindaketten és szorosan egymáshoz símúlva, egyetlen bájos árnyképet alkottak. A levegő hűvös volt, de a köpeny melegített s a szeretett férfihez símúlva, Vera Lvovna még mélységesebben érezte a boldogságát.

A jobb oldalról bizonytalan körvonalai tűntek fel egy magas hegynek, amelyen egy könnyed épitkezésű pavillon állt. A pavillon ki volt világítva és emberek sürögtek-forogtak benne.

— Nézd Volodja, milyen kedves! — szólt Vera Lvovna. Ez a pavillon olyan, mintka csipkéből lenne szőve az egész. De jó lenne itt lakni . . .

— Én egy egész nyarat töltöttem itt, szólt Pokromzev.

— Ugyan? Bizonyára valamely urasági birtok?

— A Sirkov hercegé. Nagyon gazdag emberek . . .

Az asszony nem látta az arcát, de érezte, hogy e szavakra könnyedén pedergette a bajuszát és a hangjából ki lehetett érezni az emlékezés mosolyát.

— Mikor voltál itt? Nem beszéltél erről soha . . . Milyen emberek a hercegék!

— Hogy milyen emberek? . . . Mit mondjak rólok? ... Nem jók, se nem rosszak . . . Mulatságos egy kompánia . . .

Hallgatott, de az emlékezés mosolya még ott ült arcán. Vera Lvovna szólt:

— Nevetsz . . . Bizonyára valami érdekes dolog jutott az eszedbe.

— Oh nem . . . Semmi . . . vagy legalább is semmi érdekes, — felel Pokromzev és erősebben magához ölelte a feleségét. Csak amolyan apró bolondériák . . . szót se érdemelnek.

Vera Lvovna nem akart többet kérdezni, de Pokromzev magától is beszélt. Szerette, ha a felesége megtudja, milyen előkelő társaságban volt. — Sirkovék nyáron úgy éltek a birtokukon, mint az angol lordok. Igaz, Pokromzev csak nevelő volt nálok, de értette a módját s kivívta magának azt, hogy úgy bántak vele, mint rangbélivel. A nyár mesésen hamar és kedélyesen telt: tennis, picknick, színielőadás és séta-lovaglás közben . . . Délben a gong hívására frakkban és fehér nyakkendővel jelentek meg. Egyszóval: egyesítve volt ott a legszigorúbb etikett a fesztelen vídámsággal s a változatosság kedvéért egész kellemes dolog egy ilyen nyarat is eltölthetni.

Vera Lvovna hallgatta anélkül, hogy félbe szakította volna és egyúttal volt egy kis, a féltékenységhez hasonló csúnya érzése. Fájt neki a tudat, hogy az ura emlékezetében csak egyetlen boldog percnek az emléke is megmaradhatott, a melyet a jelen közös boldogságuk el nem feledtetett.

A pavillon hirtelen eltűnt egy kanyarulatnál. Vera hallgatott, de Pokromzevet elfogta az emlékezés és tovább beszélt:

— Természetesen flirteltünk is, a nélkül falún az ember nem lehet meg. Kezdve az öreg hercegtől, a tejfeles szájú gymnazistákig, a kik a tanítványaim voltak, mindenki flirtelt.

— Es te? Te is . . . udvaroltál valakinek? — kérdezte Vera Lvovna természetellenesen nyugodt hangon.

A férj megint pödörte a bajuszát. Vera Lvovna jól ösmerte ezt az önelégült mozdulatot és hirtelen alantasnak tartotta.

— Hm . . . hát biz' én is. Volt egy kis regényem

Kata hercegnővel. Fura egy regény volt s ha úgy akarod, még erkölcstelen is. Tudod, a kisasszony még tizenhat esztendős sem volt, de oly merész volt, oly öntudatos, hogy szinte csuda volt. Egész nyiltan elmondta nekem a nézeteit.

— Unatkozom itt, így szólt, mert egy napig sem tudok meglenni a tudat nélkül, hogy itt mindenki szerelmes belém. Maga az egyetlen, aki tetszik nekem. Maga csinos, tud csevegni stb. Azt természetesen beláthatja, hogy nem lehetek a felesége, de miért ne tölthetnénk ezt a nyarat kellemesen és vígan?

— Nos és aztán? Jól mulattatok? — kérdezte Vera mesterkélten hanyagúl, de maga is megijedt tőle, milyen rekedt lett hirtelen a hangja.

Pokromzev is figyelmes lett erre a hangra. Mintha mentegetődzni akarna, amiért fájdalmat okozott neki, oda vonta magához a felesége fejét s megcsókolta a halántékát. De valamely közönséges, leküzdhetetlen vágy, egy érthetetlen csúnya érzés, a kérkedésnek egy neme arra bírta, hogy tovább beszéljen.

— Flirteltünk hát egymással ez a sűldő leány meg én, és a nyár végével elváltunk. Egész könnyedén megköszönte, hogy szórakoztattam és sajnálta, hogy nem ismerkedhetett meg velem, már mint férjes asszony. Egyebekben remélte, hogy később még találkozunk. — Majd mesterkélt mosolylyal hozzá tette: «Különben ez a história egyik legkellemetlenebb emlékemet képezi. Ugy-e Verocska, hogy mindez nagyon csúnya?

Vera Lvovne nem ellenkezett, de a csókot nem adta vissza . . . Sajátságos, gyötrő s még előtte is érthetetlen érzés vett rajta erőt. Részint féltékeny volt a múltra, amely legrettenetesebb formája a féltékenységnek. Vera Lvovna már régen hallotta, hogy minden férfinak van a házassága előtt mindenféle kalandja és viszonya s hogy az ember akár akarja, akár nem, kell, hogy alkalmazkodjék a dolgok ilyetén rendjéhez. Másrészt meg bántotta a lealázó és erkölcstelen szerep, amelyet a férje ebben a regényben eljátszott; de hát önkéntelenül is arra gondolt, hogy a csókok, melyeket menyasszony korában cserélt vele, sem voltak mindig tiszták és ártatlanok. A legborzasztóbb volt ebben az érzésben az a tudat, hogy Vladimir Joanovics hirtelen idegen emberré lett rá nézve és hogy örökre fel volt dúlva a nyugalma.

— Minek mondta el nekem ezt az egész utálatos históriát? — kérdezte gyötrődve s kétségbeesetten összekulcsolta hideg ujjait. — Feldúlta az egész életemet, s megtöltötte szenynyel, de hát mit mondhatok neki minderre?

Hogy tudhatom meg, mit érzett, amikor elmondta nekem? Sajnálta-e a múltat? Vagy csúnya izgalmat érezett? Vagy úndort? (Nem, ezt semmi esetre sem; a hangja öntudatos volt, bárha igyekezett is azt elrejteni) . . . A remény, hogy egyszer még találkozik majd evvel a Katával? És miért ne? Ha megkérdeném tőle, sietve igyekeznék, hogy megnyugtasson, de akkor hogyan hatoljak hát a lelke legmélyébe? Hogyan tudhatom meg, hogy mialatt őszintén és igazán beszél velem, egyúttal — s talán egészen önkéntelenül — nem hazudik-e még a saját lelkiismeretének is? Oh, mit nem adnék azért a lehetőségért, hogy csak egyetlen pillanatra is együtt élhessek a rám nézve idegen benső életével; kifürkészhessem gondolatának és érzelmeinek legkisebb változatát s lássam, mi történik ebben a szívben . . .

Hirtelen elfogta a szenvedélyes vágy, hogy bensőleg egygyé váljon egy más emberrel; fejét szinte öntudatlanúl erősebben rátámasztotta a férje fejére. De ez nem értette meg ezt az önkénytelen mozdulatot s azt hitte, hogy a felesége csak úgy símúl hozzá, mint a fázó cica. Hozzá dörzsölte hát a bajuszát az asszonya arcához és oly hangon, ahogy elkényeztetett gyermekekkel szoktak beszélni, szólt:

— Verusja aludni akar menni? Verusja fázik? Lemenjünk a fülkébe, Verusjenka? Verusjenka nem haragszik a kis urára?

Vero Lvovna tagadólag rázta a fejét, aztán felállt; a mikor már a hajó lépcsőjéhez ért, visszafordult s szólt:

— Mondd csak, Volodja, soha sem gondoltál arra, hogy két ember soha, de soha sem értheti meg egymást teljesen? Akármily szoros kötelék fűzze is őket egymáshoz?

A férj egy kissé bűnösnek érezte magát, nevetve szólt tehát:

— Ugyan, min töpreng az én Veruncsikám? . . . Mi ketten nem értjük-e meg egymást?

A fülkében nemsokára az egészséges, jóllakott ember álmát aludta. De Vera nem tudott aludni. Tűrhetetlenül füledt volt neki itt a levegő. Felkelt, hogy újra kimenjen a fedélzetre.

— Hová mégy, anyuka? — kérdezte Pokromzev, akit felébresztett a ruha suhogása.

— Maradj csak csöndesen, mindjárt jövök. Még felmegyek egy picit, felelt az asszony s intett neki, hogy csak maradjon fekve.

Egyedül akart lenni, hogy gondolkozhassék. Férjének a jelenléte, még ha aludt is, most zavarta. A fedélzeten ön-

kénytelenül az előbbeni helyére ült. A levegő még jobban lehült s a víz sötét lett. A fiatal asszonynak szomorúan összeszorult a szíve. Életében ma ébredt először szörnyű tudatára annak a kérlelhetetlen, áthatolhatatlan korlátnak, amely örökre fenn áll két, egymáshoz közel álló ember közt.

— Mi az, amit róla tudok? kérdezte magában suttogva és a keze közé szorította forró homlokát. Mit tudok a férjemről, arról az emberről, a kivel együtt eszem, iszom és alszom, s akivel együtt kell töltenem az egész életemet? Tudom, hogy csinos, hogy sokat ad a testi erejére, hogy van zenei képzettsege s hogy szeret szavalni; sőt ennél többet is tudok. Tudom milyen gyöngéd, milyen a csókja s ismerem vagy öt-hat szokását... De aztán? Mit tudok még róla? Tudom-e milyen nyomot hagytak meg a régi szerelmei a szívében meg a gondolataiban? Kitudom-e találni nála azokat a perceket, amikor az ember külsőleg nevet s belsőleg szenved; vagy amikor a külső színlelt gyász mögött a káröröm rejtőzik? Hogy igazodjam el az idegen lét e tekervényes útain, a kivánságok és érzelmek tömkelegében a más lelkében? Hirtelen oly mélységes, benső fájdalom fogta el, annyira erőt vett rajta örökös egyedül valóságának szívszorongató tudata, hogy sírva fakadt...

Reggeli négy óra felé Pokromzev felébredt és nagyon elcsudálkozott, hogy a feleségét nem látja a szemközti pamlagon. Sietve felöltözött, és ásítva s a hajnali levegőben dideregve, felment a fedélzetre.

A nap még nem kelt fel, de a fél menyboltot már elborította a halvány rózsaszínű fény. Vera Lvovna még ugyanazon a helyen ült; karja a rácson pihent s nehéz fejét arra támasztotta. Pokromzev oda ment hozzá, megölelte s az egészséges alvástól kissé érdes hangon szavalt:

«A sötétből felszállt a rózsás arcú Eos...»

De amikor meglátta a felesége szomorú, kisírt arcát, az utolsó szó a torkán akadt.

— Verusjenka, mi van veled? Mi bajod, édes?

De Vera már el volt készülve erre a kérdésre. Oly sokat gondolkozott ezen az éjszakán, hogy arra az egyetlen hideg, észszerű végeredményre jutott: úgy kell élni, mint mindenki másnak; alkalmazkodni kell a viszonyokhoz; még hazudni is kell, amikor nem mondhatunk igazat.

És zavart mosolylyal felelt:

— Semmi bajom, kedvesem. — Csak éppen hogy nem tudtam aludni...

Irókról — könyvekről.

Gerő Ödön egy egész külön szakosztályába tartozik a magyar íróknak, kicsiny osztály ez és a tagjai arról nevezetesek, hogy tanultak. Éppen azért, azok részéről, a kik mindent magukból — avagy a levegőből — merítenek, bizonyos gúnyban van részük, fontoskodóknak és tudományoskodóknak neveztetnek. Tényleg, van is köztük egy-kettő, a ki a tanulás tizedrangú képességével visszaél. Gerő Ödön azonban a legjobb és legtisztább törekvésűek közül való és a mikor ír, neki nem ballaszt sokféle, de mindig biztos tudása; szárny inkább és röpíti ott, a hol magától járni nem lehet. Alapos természettudományi műveltség, rendkivüli képzőművészeti tanultság különbözteti meg belletristikai munkáit, így a most megjelent «Férjnél. A béna» cimű novella kötetet, a melylyel a «Magyar Könyvtár» lett gazdagabb. Az új könyvben az első darab az első, az aránytalanul jobb. Szerelmi lélektan, a szonyi karakterrajz, házasságkötési részlet drámа, de új felfogással, új részletekkel. Előadását tekintve, szinte tudományos munka, oly exakt, de a modern Bovary, az un dic is ilyenszerű, mégis mind a kettő a tetején van a világ szépirodalmának. Gerő száraz tényeket sorol föl, de ezek szárazságába és igazságába belevegyül egy-egy — néha szinte váratlanul — keleti módra színpompás kép, vagy metaphora. Nem sok színű, de válogatott és ritka márvány darabkákból mozaik munkát csinál, a pontosság, az egyenletesség és a számítás, szóval: a terv, ehhez képest az írásában meglátszik. A helylyel-közzel alkalmazott pompás színek ezért feltűnőek és ezért hihetik azok, a kik előtt a Gerő tehetsége nem szimpathikus, hogy a stílusában van valami keresett. Nekünk azonban ez tetszik, bárha mi is azt tartjuk, hogy írónk sokkal erősebb gondolkodó, mint stilista. A nagy édességet és puhaságot az előadásban nem becsüljük ugyan sokra, de az elbeszélésben mégis kellene lenni valami kis édességnek és lágyságnak. Az erő és igazság, természetesen, százszor értékesebb kvalitás ennél és ebből van bőségesen a Gerő novelláiban, a melyeket — úgy gondoljuk — régebben írt. Az elbeszélő módja azóta melegebb lett és hite abban, a mit elmond, meggyőzőbb. Nem igazságos tehát ítéletet mondani és mértéket adni róla a két novella alapján. Ezek, főképp az első, értékesek, de ő értékesebb és különösen frissebb lett azóta. A kis kötetből is meglátszik, hogy a legjobb regényíró természetek közül való, azóta megírta magukat a jó regényeket is, a melyekről — alkalomadtán — lesz szó e helyen.

(b. s.)

Háború és béke.

Irta: Tolstoj Leó.

— Új fordítás az orosz eredetiből. —

— Mi az? Mi az? Kire lőnek? Ki lő? kérdezte Rostov orosz és osztrák katonáktól, akik egymásután futottak a mezőn keresztül.

— Az ördög tudja! Minden összeesküdött ellenünk! A pokolba hát mindenkivel! — válaszolták orosz-, német-, cseh nyelven a rohanó tömegek, amelyek épp oly kevéssé tudták, mi történt.

— Üssétek le a németeket! — kiáltott az egyik.

— Az ördög vigye el őket, az árulókat!

— A pokolba az oroszokkal! — mormogott egy német. Néhány sebesült jött az út felől. Káromkodás, ordítás, sóhajtozás általános zűrzavarba olvadt össze. A lövések elhallgattak; és mint Rostov később értesült, orosz és osztrák csapatok lőttek egymásra.

— Nagy isten! — Mi ez? gondolta Rostov. — Itt is. a hol minden percben megjelenhet a császár . . . de nem, ez csak egy nehány gazember. Ez elvonúl, ez nem az igazi, az nem lehet. Vajha gyorsan elhagynám ezeket!

A vereség és megfutamodás gondolata távol állt tőle. Dacára annak, hogy francia ágyúkat és katonákat is látott a pratzi magaslaton, épp azon a helyen, a hová rendelték, hogy a főparancsnokot felkeresse, nem tudott és nem akart erre gondolni.

X.

Rostovnak a pratzi faluban kellett keresni a császárt és Kutusovot, de ott nem voltak, sőt egyetlen magasrangú tiszt sem volt ott, csak mindenféle szétszórt legénység. Megsarkantyúzta már kimerült lovát, hogy gyorsabban érjen ezekhez a tömegekhez, de mennél tovább jutott, annál zavartabb volt ez a tömeg. A nagy úton, amelyre érkezett. mindenféle kocsik, orosz és osztrák katonák, sebesültek és nem sebesültek tolongtak. Mindez zajongva morgott össze-vissza a pratzi magaslaton felállított francia ágyúk golyóinak kitéve.

— Hol a császár? Hol van Kutusov? — kérdezte mindenkitől, akit meg tudott állítani, de senki sem válaszolt kérdésére. Végül egy katonát gallérjánál fogva ragadott meg és kényszerítette őt a válaszra.

— Ej testvér, azok már rég megszöktek! — szólt a katona Rostovhoz, miközben valami fölött nevetett és elugrott.

Rostov elfordúlt a katonától, aki nyilván be volt rúgva, valamely előkelő személyiség szolgájának lovát megállította és kérdezni kezdte. A szolga értesítette Rostovot, hogy a császár egy órával előbb kocsizott el ugyanezen országúton a leggyorsabb vágtatással és hogy veszélyesen megsebesült.

— Az lehetetlen! — szólt Rostov, bizonyára másvalaki volt.

— Saját szemeimmel láttam, szólt a szolga öntudatos, gúnyos mosolylyal, csak ismerem a császárt . . . Azt hiszem elégszer láttam őt Pétervárott. Sápadtan, nagyon sápadtan ült a kocsiban és négy ló, a mily gyorsan csak lehetett, vágtatott el mellettünk. Csak ismerem a császári lovakat és Ilja Ivanicset . . . és másvalakit mint a császárt csak nem visz Ilja!

Rostov megeresztette a kantárszárat és tovább akart lovagolni. Egy mellette elhaladó megsebesült tiszt megszólította:

— Kit keres? — kérdezte a tiszt — a fővezért? Azt egy ágyúgolyó megölte, a mi ezredünk előtt érte a golyó.

— Nem halt meg, csak megsebesült! — javította ki egy másik tiszt.

— De kicsoda? Kutusov? — kérdezte Rostov.

— Nem Kutusov . . . de az mindegy, nem sokan maradtak életben. Menjen csak oda abba a faluba, ott gyűltek össze az összes vezetők — szólt ugyanaz a tiszt és Hostieradek falura mutatott és tovább ment.

Rostov lépésben tovább lovagolt, anélkül, hogy tudná, miért és hová megy. A császár megsebesült, a csata elveszett. Hihetetlennek tűnt fel előtte. A mutatott irányban lovagolt tovább, a melynek tornya és temploma látszott. Hová siessen most? Mit jelentsen most a császárnak, vagy Kutusovnak, ha élnek is és nem sebesültek is meg?

— Lovagoljon nagyságos úr ezen az úton, ott biztosan lelövik! — kiáltott feléje egy katona — ott biztosan lelövik!

— Eh! Mit beszélsz! — szólt egy másik — hol lovagoljon? Arra közelebb.

Rostov egy ideig gondolkozott, majd tovább lovagolt abban

az irányban, a melyre nézve azt mondták, hogy ott biztosan lelövik.

— Most már mindegy! Ha a császár megsebesült, miért kiméljem magamat? — gondolta.

Arra a helyre érkezett, a hol a pratzi menekültek nagy része elesett. A franciák még nem foglalták el és az oroszok, a kik még éltek, vagy csak megsebesültek, már rég elhagyták. A mezőn garmadában hevertek a hullák. Tizenöt halott és sebesült minden csomóban. A sebesültek kettenként, hármanként összebujtak és Rostov hallotta kellemetlen kiáltásukat és sóhajaikat, a melyekről néha azt hitte, hogy tettetés. Rostov vágtatni kezdett, hogy gyorsan elhagyja ezt a látványt és rettenetes érzés fogta el. Nem saját életét féltette, hanem bátorságát, a melyre szüksége volt és a melyet bizton elveszít e nyomorultak látására.

A mikor a franciák, a kik abbahagyták a lövést, a hullákkal és sebesültekkel fedett mezőre, az arra lovagoló hadsegédet meglátták, lövéseiket feléje irányították és néhány golyót küldtek utána. A lövegek rettenetes süvöltése és az őt körülvevő hullák Rostovban irtózatot és sajnálkozást ébresztettek fel. Anyja utolsó levelére gondolt.

— Mit érezne — gondolta — ha most itt látna ezen a mezőn és látná az ágyúkat felém irányítva?

Hostieradek faluban a legénység szintén szét volt szórva, de mégis több rend uralkodott köztük és elvonultak a harcmezőről. Idáig nem értek a francia golyók és az ágyúk döreje itt már csak távoli hangnak tűnt fel. Itt már mindenki arról beszélt, hogy a csata elveszett. Rostov bárkihez is fordult, senki sem tudta megmondani, hol a császár, vagy Kutusov. Némelyik azt mondta, hogy a császár megsebesüléséről szóló hírek valók, mások tagadták ezt és úgy magyarázták ez álhírt, hogy Tolstoj gróf, főudvarmester, a ki többekkel jött a császár kiséretében a harcmezőről, sápadtan és dúlt ábrázattal utazott tovább egy császári kocsiban. Egy tiszt azt mondta Rostovnak, hogy a falútól balra néhány magasrangú tisztet látott és Rostov oda vágtatott, de már minden remény nélkül, hogy valakire rá fog akadni.

Folytatjuk.

Természettudomány.

A KIGYÓKŐ. Valósággal hajmeresztően nagy azoknak az áldozatoknak a száma, a kik Indiában évente elpusztulnak tigrisek garázdálkodása és kigyómarás folytán. Megbízható statisztikák husz-harmincezerre teszik az áldozatok számát, kik közül a legtobben egy veszedelmes fajta kigyó: a cobra marása folytan halnak meg. Calmette francia orvos kigyóméregellenes szérumát nagyban használják ugyan Indiában, de mégis inkább csak a városokban, míg a leginkább veszélyeztetett vidékek, az őserdők lakói minden orvosi segélytől távol, nem is részesülhetnek semmiféle szakszerű gyógykezelésben. E helyett talizmánokba, babonás ráolvasásokba, hagyományos procedúrákba vetik bizalmukat, kiváltképen pedig a kígyókőbe, a melyet állandóan magukkal hordanak. Brahmin papok faragják, preparálják, és szentelik be ezeket a köveket, és hivatásos kigyóbűvölők foglalkoznak annak elárusításával. Tekintve a kigyókő ritkaságát, melynek folytán egyes családokban féltett kincs gyanánt száll az egyik nemzedékről a másikra, csak sok aranypénz árán vagy csellel sikerül európai embernek ilyen kő birtokába jutni.

Dr. Watkins—Pitchfordnak, a pietermaritzburgi (natali) bacteriologiai laboratorium igazgatójának alkalma volt megvizsgálni egy ilyen kigyókő darabot és kipróbálni annak hatásosságát a délafrikai és szintén igen veszedelmes mérges kigyók marásával szemben.

Régebben már Faraday is elemezett egy kigyókövet, melyet sok száz rupiáért vásárolt volt Hyderabadban és konstatálta, hogy az állitólagos kő tulajdonképen nem más mint egy darab csont, a mely elmeszesités (calcinálás) után vérrel töltetett meg s aztán ujból kiégettetett.

A Watkins-Pitchford analysise is ugyanehhez az eredményhez vezetett. Az általa vizsgált kigyókő is égetett és marha vérével telitett csontdarabnak bizonyult.

Színe szürkés-barna, alakja trapezoid volt, méretei 22 m/m hosszúságban, 15 m/m szélességben, 5 m/m vastagságban.

Watkins megkisérelte pontosan követni a hindu benszülöttek használati utasitásait. A karcolás helyét vizzel megnedvesítette, aztán rátette a kigyókövet. Rövid idő alatt teljesen odatapadt a kő a sebhez. Ha aztán egy idő mulva eltávolitották a követ a sebről, a kő már magába szívta a mérget.

Mielőtt újra alkalmazzák a követ, előbb tejben kell kiáztatni.

Sajnos, ezek a kisérletek ne-

gativ eredményhez vezettek: dacára a kigyókőnek, a kisérleti állatok belepusztultak a mérgezésbe.

Kétségtelen e szerint, hogy a kigyókő alkalmazása csak babona, és csak olyan esetekben segít, a melyek maguktól is meggyógyulnának.

Fontos feladata tehát az európai orvosoknak, hogy eloszlassák a hinduk hitét ebben az amulettben és rábirják őket rationális gyógyeljárások, serum vagy hypermangankalibefecskendezések alkalmazására.

—

ÜDÜLŐKERT TÜDŐ-BETEG FEGYENCEKNEK. Amerikában ily üdülőkerteket készülnek létesíteni, mert, mint az egyik fegyházorvos mondja, tény, hogy a fegyencek háromnegyed része tubercolosus már akkor, midőn a börtönbe kerül, habár a betegség még nem is nagyon előhaladott, úgy hogy igen sok fegyenc számára a börtönbüntetés egyenlő a halálos itélettel.

—

ORVOSOK SZEREPLÉSE AZ UJSÁGOKBAN. A nagy angol orvos-egyesület a British Medical Association elhatározta, hogy körlevélben fölkéri a napi sajtó szerkesztőségeit arra, hogy a közönség számára készült hírekben ne közöljék a kezelő orvosok neveit; kivételt csak a királyi család tagjaira vonatkozó hírek képezzenek. — Egy amerikai orvosegyesület visszaútasította egy orvos belépését, ki nyíltan bevallotta, hogy a sajtóban közölt hírek az ő sikerült operatióiról nagyon használtak neki a gyakorlatban.

Jövendő.

Az uj évnegyed.

A Jövendő előfizetési ára egy hóra 1 korona, negyedévre 3 korona félévre 6 korona

Kérjük a hátralékos előfizetőket, sziveskedjenek az előfizetési pénzeket utalványon mihamarabb megküldeni.

A Jövendő előfizetői **augusztus havában ingyen** kapják meg Bródy Sándor **„Szinésznők“** cimű uj könyvét!

A Jövendő kiadóhivatala,
Budapest, Lövölde-tér 1.

Szerkeszti: Bródy Sándor.
Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Heltai Jenő.
Szerkesztőség: Lövölde-tér 1.
Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala. Tulajdonos: a szerkesztő
Lövölde-tér 1.

Beer E. és Társa, ezelőtt «Kosmos» műintézet nyomása, Budapest.

Szegő-szanatórium

Abbaziában.

Amint a hajó Abbazia felé közeledik, már messziről egy derüs, nyilt loggiájú palota mosolyog az érkező felé. Babér- és pálmakeretében a boldog nyugalom hajlékának látszik. Ez a palota dr. Szegő Kálmán nagyfényű szanatoriuma; olyan, mint egy pompás marvány-páholy, amelynek kényelme egyenest a szabad tengerre és annak áldásos gyógyitó erőire nyilik.

Az intézet modern kényelemmel és teljes hygienikus berendezéssel ellátott 2 lakóépületből, gyermek-játékcsarnokból és a szanatorium mellékhelyiségeit felölelő hátsó épületekből áll.

A főépület minden emeleti traktusában egy tágas fürdőszoba áll a vendégek rendelkezésére, hogy kedvezőtlen időben közvetlen közelben találják meg tengeri fürdőjüket.

A főépület földszintjét a társalgó-, olvasó-, reggelizö- és játszószobák foglalják el.

Az intézet fő- és melléképületeit üvegezett folyosók kötik össze.

Az egész épület közvetlenül a tengerparton fekszik és hatezer négyszögméter kiterjedésű délszaki park övezi, amelyek örök pompájukkal télen is a tavasz bűbájos képével veszik körül a vendéget.

A szanatorium a gyógyhely zajosabb központi életétől néhány percznyire kiesőleg nyugalmat és csöndes menedéket nyújt a pihenést áhitozónak és ezen nyugalom célbavételével alkottattak az intézet egyéb institucióí is.

A szórakozást és a társaságot keresők az intézet közös társalgóját, éttermét és gazdag könyvtárát, hirlapjait és zongoráját használhatják föl.

Az intézet kor- és nemkülönbség nélkül befogadja a különféle betegségben szenvedőket és a betegség után üdülésre szorulókat.

Az épület minden helyiségét, valamint a parki utakat is villany világitja és a monte-maggiorei forrás vezetéke látja el egészséges ivóvízzel.

Az intézet felső épületének földszintjét egy modern alapon berendezett és vezetett tengeri vízgyógyintézet foglalja el, melyben a vezető orvos személyes ellenőrzése mellett, az összes vízprocedurák alkalmazásba jönnek.

Egy hónapra 1 korona
Negyedévre 3 korona.
Félévre .. .. 6 korona.

MINDEN SZÁM
20 FILLÉR

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Lövölde-tér 1.

Megjelenik minden vasárnap.

23 év óta

angol férfiruha-bérlet

a legjobb
beruházkodási
rendszer

Prospektus ...
kívánatra
ingyen

Deutsch F. Károly.

Budapest, Andrássy-ut 1. I. em.

BEER E. és TÁRSA EZELŐTT KOSMOS ..
MŰINTÉZET NYOMÁSA
BUDAPEST, ARADI-UTCA 8.

ásodik év 30. szám. 1904 Budapest, julius 24.

JÖVENDŐ

Szerkeszti
Bródy Sándor

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán

Főmunkatárs: Heltai Jenő

Megjelenik minden vasárnap. Ezenkivül rendkivüli kiadásban.

TARTALOM:

Bródy Sándor: Az osztrák császár. — Szini Gyula: Csehov. — Ady Endre: Az élet szobra. — Molnár Ferenc: A tolvaj. — Anatole France: Néhány mondat. — Erdős Renée: A rokkantak. — Szász Piroska: Csak egyszer még . . . — Csehov Antal: Osztriga. — Telekes Béla: Orosz költőkből. — Sz. F.-né: A Yosivara. — M. Korniss Aranka: Nyilt egyszer . . . — Lynkeusz: Nietzsche. — Tolstoj: Háború és béke. — Természettudomány.

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Kiadóhivatal Lövölde-tér 1

Ára 20 fillér.

Egy hónapra Egy korona.

Első Magyar Üveggyár R.-T.

BUDAPESTEN, V., Ferenc József-tér 8. sz. (Diana-fürdőház.)

Kristályüveg-készletek nagy választékban, mérsékelt árak mellett. Mindennemű üvegáru nagy raktára.

Az egyedül létező valódi angol **SZÉPITŐSZER** a Balassa-féle valódi angol **UGORKATEJ**

mely azonnal eltávolít minden szeplőt, májfoltot, pattanást, bőratkát (Mitesser) stb. és az arcnak friss üdeséget, fiatalságot kölcsönöz.

Egy üveg ára 2 kor., ugorka-szappan 1 kor., pondre 2 kor.

Fő szétküldési hely: **BALASSA KORNÉL** gyógyszertára Budapest—Erzsébetfalva Kapható minden gyógyszertárban. Főraktár Budapesten: TÖRÖK JÓZSEF gyógytárában, Király-utcza 12 és Andrássy-ut.

Számos kiállitáson arany-éremmel kitüntetve.

Első alföldi legnagyobb kocsigyártó-telep.

Ifj. Hodács János

kocsigyártó

Szeged, Kistisza-u. 4/b. | Uri kocsik nagy választékban raktáron.

Képes árjegyzék ingyen.

A szamárhurut egyetlen gyógyszere, mely tökéletesen bevált a **Syrup Orientalis.** Kapható: **Bordás János** gyógyszerésznél **Jászberényben**; Budapesten: **Török J.** gyógytárában, Király-utca 12. és **Nádor gyógytár,** Váci körut 17.

Egy üveg ára 2 korona.

Eszményi kebel

és harmonikus tele testalkat érhető el a Vértes gyógyszerész-féle Robose által, mely az egészségre nézve teljesen ártalmatlan, diätetikus szer. Meglepő hatások, számtalan hálanyilatkozatok. Aranyéremmel, diszkereszttel, és diszoklevéllel kitüntetve a Róma-, Ostende, London- és Párisban tartott kiállitásokon. 1 doboz **6** kor. **6** kor. **65** fill. előleges beküldése ellenében diszkrét frankoszállitás.

Vértes és Társai, Kosm.-gyár által, Lugos 277. sz. Bánát.

RÉVÉSZ LIPÓT férfiszabó Budapest, V., Dorottya-utca 6/a. bevezette a külföldön általánosan kedvelt **ruhabecserélési módozatot,** úgy, hogy mindenki kis ráfizetéssel angol és franc. szövetekből mérték szerint elkészült ruhákat viselhet. Bővebb felvilágositást az üzletben

WANAUS JÓZSEF fényképészeti készülékek és szükségleti cikkek gyári raktára

Telefon 867. **BUDAPEST, IV., Deák Ferenc-utca 19. sz.** Telefon 867

Második évfolyam. Budapest, julius 24. Harmincadik szám.

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

Az osztrák császár.

Hüvös templom-hajókban sok misét szolgáltatnak a jövő hónapban. Halotti misék vagy élőért való búzgó zsolozsmák lesznek? — biztosan tudni nem lehet: az osztrák császárság százéves életéért imádkoznak a papok. Így rendelte a mostani császár, a ki nekünk — egyszersmind — most már hosszú ideje, jó királyunk. Népek, amelyek e császárságot alkotják, igen nagy és sűrű tömegekben fogják kerülni ez alkalomból a templomokat, nem örvendenek, nem mondanak ament és félig titokban kifejezik ama véleményüket, hogy abban, a mit száz éve osztrák császárságnak neveztek el, immár csak az imádság tartja a lelket. Ez és még valami: személyes hadserege annak, a ki ez idő szerint a száz esztendős címet viseli. Ha ez nem lenne! A birodalom alkotó részei most ellen miséket szolgáltatnának. De így aggodalmas és fojtó csendesség mindenen, az emberek végzik a dolgukat, múlatoznak, álmodoznak, megzabálnak vagy éheznek és várják a történendőket. Mert valaminek történnie kell ez ügyben, abban, hogy egy Habsburg száz évvel ennek előtte fölvett egy óriási címet és megadományozta magát — és házát — a nagy jelentőségű jelleggel, de a történelmi előzmények elengedésével, teljesen taxfrei. Alant majd szó lesz arról, hogy a birodalom népeinek körűlbelül mibe került ez az ötlet, itt csak annyit, hogy az újabb császárságok között, a melyek mind csináltak, ez, a miről most szó van, a leggyorsabb munka volt. Ki nem

száradt fából, ólom-oszlopokból, új alakulású nedves homokkőből hirtelen rótták össze a barrok korban a barrok ideát. A papok és csak a papok — a kiket nem hiába kedvelnek úgy a Habsburgok — a jó Istennél igen sokat járhattak közbe, hogy az épület össze nem omlott. Ám a papok és az ég kegyelme kevés lett volna, a ki tartotta, a ki fentartja, a míg csak él, az egy ember. Az egyetlen, a kiről van egy régebben írott arcképem, a melyet most ime lenyomatok. Ez oszlopember:

A CSÁSZÁR.

Egy izraelita fiatalember, László nevű, hozzáférkőzött I. Ferenc József fölséges alakjához és leábrázolta a legalattvalóibb hűséggel és azzal a mesés elfogulatlansággal, amelyre csak a semita faj képes. Órákig állottam kint a ligeti műcsarnokban a magas és nemes alak előtt, aki a vörös, vidám és nyalka huszár-uniformisban is csak: a császár, a császár!

De vajjon szabad-e nekem hitvány, kiszuperált közkatonának szabadon gondolkodnom a legfőbb hadúr arcának jelleméről és vonásainak különösségéről? Egy kissé el is vagyok fogódva, borzongás fut át, pedig semmit sem távoztatok el magamtól jobban, mint az ostoba, radikális felfogást, amely elvből megugat mindent, ami öröklött fenség, a hideg kitöri — a nyelvét kinyujtja — minden uralkodó felé, de a törvények keretén belől. Uralkodónak, a régi módi szerint, lenni kell, mert van. Olyannyira van, amint talán soha még és a rémület elfog, hogy nem követek-e el ízléstelenséget, amikor a magyar közszokás ellenére nem borúlok hasra festett képe előtt, hanem összekuporodva, amíg a festmények között a katonabanda szól, föl-föl nézek Reá és látom, mennyire nem vál ozott, mennyire ugyanaz ez a fő, mint volt ötven évvel ezelőtt, csak a haja hullt el, csak bajusza nőtt, és megőszült, — de egyébként maradt, ami volt:

A csácsár, a császár!

Ne akadékoskodjanak, én is jól tudom, hogy nekünk magyaroknak: királyunk csupán. De Neki, mint királynak van egy főnöke, aki igazgatja, befolyásolja, rendelkezik vele és ez: a császár. Ő, mint magyar: első polgára ez országnak, aki fölött úr egy legmagasabb rendű katona. Ily nehéz helyzete, ilyen komplikált hivatala nem volt még embernek soha és a helyét ily keményen, ennyire megingathatatlanúl ember még meg nem tartotta soha.

Nyakkendőtlen bölcselkedők és szájaskodó néptribunok, akik trónjának lépcsőjén az oroszlánlábat vonakodtok megnyalni, — inkább a magatok szurtos kezét nyaljátok, mert ez a kor olyan, hogy valamit nyalni kell — jertek ide és nézzétek, ez aránylag kicsiny, horpadt halántékú fejet, amely bronznál, vasnál, kőnél és aranynál keményebb matériából való — maga a cézári eszme kijegecedése ez.

Nézzétek a szemét: külömb, mint a másé. Kicsiny, világoskék, messze és mélyre látó. Mint optikai szerszámok lehető, hogy tökéletlenek, de mint emberismerő szervek: tökéletesek. Áthatolnak az ellenzéki vezérférfiu kövér mellén és a zsiros szív mélyén meglátják a kormánypárti férfiut.

És hogy be van gyakorolva az efajta nézésre ez a szempár! A próba ott van a hunyorító, a megvető mosolygásában: mindenki szolga, akivel találkoztam az életben ezen a földön és úr nincsen, csak egy! A külömbség csak az, hogy az egyik így lakáj, a másik meg amúgy. Némelyek ízetlenkedve és nehezen adják el önérzetüket, vannak, akik rosszkedvüen, ravaszkodva, vagy fogvacogva szolgáltatják be hódolatuk adóját — és előrehaladásuk, vagy megmaradásuk árát — a maguk elveit, a nemzeteik óhajtását, jogát, érdekét, vagy életösztönét, de olyant, aki meg nem békélt a császári ideával, nem találtam, csupán egyet. Nem engedett felülni a hátára — de az oktalan állat volt, ló.

Álljátok körül és bámuljátok: az élet és az emberek ismerete mint sugárzik ki a felség ábrázatából. Az erős és puha szája körül harcias bajusza alatt: csaknem kitör a nevetés. Törhetetlen kedélye akar kiáradni, vagy egy mondás van a száján:

— Csak egyféle embert ismerek, olyant, aki rendjelet akar!

Fogjuk meg a szájunkat és dugjuk össze fejeinket, és susogva lessük a felség hangtalan beszédét: Egyszer valami színész számára rendjelet kértek a császártól. Az uralkodó elnevette magát, de rosszkedvüen:

— Jesszus, na! Pedig erről azt hittem, hogy jó színész!

És nem adott neki, hogy megkülömböztesse. Mert József után — bár más fajtáju — de szabad óráiban tréfás bölcselkedő, ha másról van szó, az ízléses juxot kedvelő, de Magára nézve mindég megingathatatlanul komoly:

A császár, a császár!

Jókai protektorátusa alatt, néhány év előtt, a szabadságharc emlékeit és képeit szedtem össze. Vagy szász arcképet láttam akkor I-ső Ferencz Józsefről. És a mai nem más, mint az, ami Őt, mint kis hátulgombolós ruháju főherceget ábrázolja, ölében Zsófiának. Hogy ráncok támadtak az üde piros arcán, az alárendelt külsőség, az semmi. Az önmagában vetett hit kifejezése az a régi, az változatlan, megmaradt. És van-e valami, ami fontosabb egy uralkodóban és lehet-e vonás, mely imponálóbb?

Ősi ármádiáját megveri egy nemzet, amelynek máról holnapra támadt ármádiája van csak. Külső hatalmat, idegen hadsereget kell segítségül hívnia, az győz és az Ő katonáinak csak a hóhér szolgálat jut. És ez egyetlen győzelme, amely fölér egy világtörténeti megaláztatással. Ami ezután következik, az — a miniature háborúkat kivéve — mind: megverettetés, balszerencse, futás és bukás.

Egyszer mégis győz Itáliában és a vége: hogy narancstermő országát egy maccaronival verekedő nép elveszi. A porosz junker, aki egy évtized alatt lett minden góthok uralkodója — amiről háza négyszáz évig álmodozott — ködbe borítja, vérbe fojtja, megadásra készteti egy harcban, amelyre hadserege egy évszáz óta készült, amíg az úgyszólván egy nap alatt. Annyi idő alatt, amíg egy osztrák train megmoz-

dul: az osztrák fenhatóság a gyep alá téve. És még csak nem is haragudhatnak a diadalmasra: ki kell békülni és szövetséget kell kötni vele! Más nem vert meg bennünket senki, óvakodtunk kezdeni. Még egyszer nekimentünk hódítani egy darázs fészket...

Mindenki tönkre ment volna a bukások ez áradatjában, nincs senki, aki el ne vesztette volna a szívét és a tekintélyét. Mindössze — ime — a homloka borult el egy kissé, a kor egy kevéssé megmarta kivülről, belől maradt, ami volt:

A császár, a császár.

Senki, ember, vagy ezek összesége, kikezdeni nem merte. Konkurrens kartársai — ha hadseregét szerteszórták is — hizelkedve és mint atyai barát felé bókolva közeledtek hozzá.

Jött az elbizakodott, a mérgezett fogu sors és belevágott. A nagy szerencsétlenségek — mint a hullámok a világító tornyot — mind őt keresték föl, hogy körülötte — megtörjenek. A testvérét kóbor marhahajcsárok — katonai álruhában — agyonlövik, népeknek alkotmányt kell adni, szóba állani fiskálisokkal. Trónjának örökösét, egyetlen fiát megszállja a szabadszellem, melynek a szelétől csupán meginog a dinasztia egész története, lepattannak a koporsófedelek a kapucinusok sírboltjában. Az egyetlen reménység, szíve bálványa — és félelme — meghal, önkényt, mint egy szabadszáju költő és magára hagyja trónjával. És e kietlen magányosságnak fenér nemtőjét, a királynéját, a feleségét, az egyetlen földi lényt, aki még neki is imponált: leszúrják, mint ahogy leszúrnak egy megsebzett, de még vergődő őzet a királyi vadaskertben.

A végzet kikeresi vala, hogy csúfot tegyen rajta. A sors, mintha csak a nyomorult radikálisok szolgálatában állana, száz próbáját adja annak, hogy a császári eszme, úgy, a hogy ő érzi, lehetetlen. A föld fia úgy is, születésének fátumjánál fogva tele van bajjal és nyomorral, legalább a

régi csinált nyomorúságok alól fel kell oldani és megadni az emberi és a nemzeti méltóságnak és szabadságnak, a mi az övé.

A képem pedig minderre vállát vonogatja és ha egy percre, pillanatra meg is rendül, a másikban már ő:

A császár, a császár!

Hirtelen megszólal, hallom a legcsászáribb dialógust:

— És ha a nép nem alkalmazkodik a császári eszméhez, lövetni fogok, statáriumot hirdetek és amnestiát nem kap senki!

— És az alkotmány, felség?

— Prókátori fogás.

— És a nép lelkiismerete?

— Az, hogy tisztelje és félje a szuronyt.

Ah, mily jól eshetett a felségnek, hogy végre megengedhette magának a fényűzést és kiönthette szíve legigazibb tartalmát, elméje legmélyebb gondolatát. Mily jól érezhette magát a dialógus után, a mit egy pimasz cseh prókátorral, a vakmerő és elszánt Stranszkyval folytatott, nem egészen így, de ilyenformán. Az alkotmány foltos, rongyos, dísztelen és polgári bekecsét hogy lerúghatta magáról és bevallhatta az egész világ előtt, hogy egy rekrutának a levágott bundája több Neki, mint mindamaz ügyvédi görbe paragrafus, a mely mint a lánc, összetartja országait és egész birodalmát.

A lapok pedig biztosan hazudnak, a császár nem volt ingerült. A cseh Tiborcz föl nem érhet addig, hogy kihozza a méltóságos sodrából, és akármily vakmerően beszélt, nem ő váltotta ki a keserű szavakat. És nem máról holnapra való ingerült beszéd volt az, hanem az egész élet meggyőződésének az errupciója. Vagy nem tudtuk-e róla régen, hogy így gondolkodik, vajjon volt-e rá alkalom egyszer is, amikor ő nyiltan be nem vallotta, hogy: a császár!

Imádja a hadsereget. És vajjon lehet-e ez másképp? A hadsereg viszont őt imádja, oly fentartás nélkül, ahogy a

prókátor polgári államok még a szülőanyjukat, a szerelmes gyermeküket sem imádják. A hadsereg meghal érte — és meghalt ötven éven át már igen szép számmal. Ideiktatom, hogy trónjáért és személyeért mennyi katonája halt hősi halált. Az életénél többet végre senki sem adhat.

Meghaltak és súlyosan megsebesültek Érte és — természetesen — a monarkiáért:

Az 1849-dik évi osztrák-szárd-piemonti háboruban:

MORTARA-nál
osztrákok ... ... 350 halott

NOVARA-nál
osztrák ... ... — ... ... 3000 halott

1848/49-dik évi magyar szabadságharc alatt december 2-ától:

osztrák, szerb stb. ... ... 22860 halott és eltünt

(az adatok az osztrák és a magyar munkákban igen különbözök s azért nem megbizhatók).

1859. évi franczia-szárd-osztrák háboru:

MAGENTÁ-nál:
osztrák ... — ... ... 10200 halott és sebesült

SOLFERINO-nál:
osztrák ... ... — ... ... 22000 halott és sebesült

Az egész háboru alatt
Ausztria ... ... 26500 halottat vesztett.

1864-dik évi dán-osztrák-porosz háboru:

osztrák ... ... 1300 halott

(az adatok az osztrák és a porosz, továbbá a dán munkákban különbözök)

1866-dik évi osztrák-porosz háboruban:

KÖNIGGRÄTZ-i csata:
osztrák ... ... 21300 halott és sebesült

a többi ütközetben
osztrák ... ... 7600 halott és sebesült

Az egész háboru alatt
Ausztria ... ... 24000 embert vesztett.

1866. évi osztrák-olasz háboru:

CUSTOZZA-nál
osztrák ... ... 8000 halott és sebesült

A többi ütközetben és a LISSA-i csatában
osztrák ... ... — ... ... 2500 halott és sebesült

Az egész hadjárat alatt
Ausztria: ... ... — ... 8200 halottat vesztett.

1878-dik boszniai és hercegovinai okkupáció:

Ausztria-Magyarország részéről elesett	860	ember
	268	eltünt

Tehát hat háborúban összesen 107.570 embert vesztett. Ezenkívül volt még két felkelés 1869-ben Dalmáciában és 1882-ben Hercegovinában, a mely több, mint 1000 ember életébe került.

Mindösszesen nem több — mint száznyolcezer—kilenczezer katona. Tekintve a hosszú időt, igen csekély. Néhány csúf elemi csapás és megvan az egész szám. Mennyivel több ember pusztul a gaz tőkepénzesek bányáiban és gyáraiban és nem lelkesítette azokat a négyszázéves idea, csak a mai kenyérnek, a piszkos exisztenciának a szüksége.

És még, hogyne imádja őket, hogyne kényszerítse az az egész nemzetet, hogy egy tábornokának síremléke előtt «zum Gebet» vegye le a rongyos tapló-sipkáját! Ha ezt nem tenné, nem volna ember:

A császár!

Nem ismerik a felséget és nem akarják a hadsereget ismerni, ha egymáshoz való viszonyukat meg nem értik. Mély alázattal és azzal a hódolattal, amely csak egy szegény poétától telhetik ki, jelentem: ha én császár volnék, én is jobban szeretném a biztos hadsereget, mint a bizonytalan államot, az ő változó törvényeivel, foltozott társadalmával, korrupcióra épített erkölcseivel, megvett parlamentjével, amelyeknek árát senki sem tudja jobban, mint maga a császár. A babona legalább az, hogy az ő pénze bánja és hogy az ő tekintélyének egy-egy ékkövét — hál' Istennek jut is, marad is — az ő kitüntetéseit, rendjeleit és kinevezéseit nem hagyják értékesítés nélkül még a legbecsületesebb miniszterelnökök is. Oly valószínű ez, szinte el kell hinnünk. És, hogy ő még ezeknek a parlamenteknek higyjen, amikor nem ezek, hanem a katonái esküsznek föl Neki. Azok ízetlenkednek és

szónokolnak, ezek: hallgatnak, engedelmeskednek, becsülettesek, bátrak, a legszebbek a világon, execíroznak és meghalnak.

Mily nyomorúlt zsarnokság tőle azt kivánni, hogy minket válaszszon. Mily oktalan vágyakozás, milyen hiu törekvés elhidegíteni akarni — a saját szíve vérétől! Hogy lemondjon arról, amire született, neveltetett — négyszáz éven keresztűl, mert az uralkodókat nem akkor kezdik nevelni, amikor már megvannak.

Hogy lemondjon arról az elégtételről, melyet csak ő érezhet: látván, hogy egy roppant birodalom, vagy harmincöt millió ember, voltaképpen nem egyéb, mint egy skatulya katona — közben nehény paraszt — akikkel fölséges szeszélye — vagy nemes komolysága — szerint játszhatik, bánhatik, csak ő és senki más, mert a többi mind báb, ő érte van, egyedűl ő az ember:

A császár.

A laposorrú cseh ügyvéd — aki ugyancsak fölséges ütést kapott az orrára — lemondott arról a tisztességről, hogy tovább is ő felsége delegátusa legyen és hazament alkotmánytalan népe közé, de nem mondta meg az üzenetet: szünjön meg a nép, mert nincs! Inkább azt mondotta, hogy kűzdjünk tovább. A küzdő feleket meg nem nevezte, de nem is szükséges, ime előtérben áll:

A nemzeti eszme gyönyörű új zsarnoksága és a régi császári eszme, amelylyel talán rég végeztek volna, ha nem személyesítené valaki, oly nagy, oly kemény és törhetetlen, hogy elálmélkodni a képén izgató és félelmetes, — a császár.

Bródy Sándor.

Csehov.

Minden mindegy . . . «Minden csak látszik. Mi nem is vagyunk a világon. Semmi nincs a világon és csak látszik, hogy itt vagyunk. Mindegy.»

Ebben a pyrrhonizmusban ki ismerne Csehovra, a szelid kékszemű szatirikusra, a novellistára, a ki a hétköznapok tallóján szedegeti hímes virágait, zománcos bogarait, a mikre jelentéktelenségük miatt ügyet sem vetettünk és a mikre ő hívja fel érdeklődésünket. Csehov, az intim természetű novellista, a nyílt, fórumszerű színpadon zavarba jut. Itt mindennek sietni, kiabálni kell, hogy a közönség észrevegye, pedig Csehov a monoton, csaknem pointe nélkül való életet akarja bemutatni, a mely tiktakszerű ketyegésével az idő hosszmetszetében oly egyhangú, csupán a dráma keresztmetszetében megrendítő.

Az eddig volt drámaírók az élet egykedvű rythmusát belestilizálták, belesürítették ebbe a keresztmetszetbe, a mely a dráma úgynevezett technikájának a lényege.

Az oroszok, a kik valamennyien átható gondolkodásuak és mindenekfelett újítók, ebbe a stilizálásba nem tudtak belenyugodni. Kerestek és keresik a drámának valami új formáját, a mely természetesebb és az élethez hasonlóbb legyen. Akár a Tolsztoj «Sötétség hatalmá»-t, akár a Gorkij, akár a Csehov szindarabjait vizsgaljuk, valamennyiben megvan a közös törekvés, hogy lerombolják a régi sablonokat és új eszközöket teremtsenek a drámaírás számára. Az új irányt meg lehet szokni, a mire példa a Gorkij «Na dnie»-jének (Na dnie = A mélységben; a berliniek «Nachtasyl»-je) váratlan sikere. A rhapsodikus kompozició azonban, a mely ezeket az új orosz darabokat jellemzi, mindenesetre hanyatlást, epigonizmust jelent a formában a dráma nagy múltjához képest.

A görög dráma klasszikus, helyesebben: artisztikus formai tökéletessége, a mely a rítmusnak, a zenének volt édes gyermeke, több csorbát szenvedett a fejlődésében. A későbbi íróknak már nyüg volt a forma, a mely a görögöknél természetes evolució volt. Különösen az északi emberek szivesebben vétettek ellene, semhogy akár egy

szemernyi gondolatot is alárendeljenek az artisztikus forma követelésének. Mennél mélyebb gondolkodó volt valaki, annál szabadabban bánt a drámai szerkezettel. A Shakespeare darabjai is a görög drámához képest kevésbé rythmikusak

Az új orosz írókból, a kik nem igen jártak sem Olaszországban, sem Görögországban és a klasszikus világot teljesen tempi passatinak tekintik, még az a renaissanceizmus is hiányzik, a mely Shakespeareben és Goethében is meg van. Ezért rítmus — a szónak legmélyebb, leghellénebb értelmében — nincs is bennök. Új rítmust pedig éppen úgy nem fedeztek fel, mint például az épitészetben a modernek nem tudnak tökéletes, új stílust kifejleszteni.

Ha iskolai példákat kellene keresni az új orosz drámaírás jellemzésére, keresve sem lehetne alkalmasabbakat találni, mint a Csehov darabjait.

A «Medve» című darabját, a mely a Nemzeti Szinházból eléggé ismeretes, csak érintem; pattogó, jóizű humorával, «makrancos hölgyé»-vel igen sikerült orosz genrekép, de nem jellemzi Csehovot, az elmélyedőt, a drámaírót.

Ez az elmélyedés — sok kritikus szerint — ártott Csehovnak. Homloka elborult és szelid kék szeme, a melylyel annyi csillogón szépet látott és a mely irodalmi fiziognómiájának karakterisztikonja volt, szürkén, tompán bámul a semmiségbe.

Csakugyan megfagy az érzés az emberben, mikor a «Sirály» és a «Három nővér» sápadt, szomorú világába téved. Csehovnak ezek a drámái úgy eluralkodnak az emberen, mint a novemberi ködeső, a mely lassan, észrevétlenül lopózik be az izületekbe, az agyba. Az orosz spleen: ez valami rettenetes, vigasztalhatatlan valami. Az angol spleen hozzá képest csak asszonyi szeszély.

Meséljünk. A «Sirály» csalóka címe nem a szabad nagy tengerre visz, hanem a művészi hazugságok világába. Szereplői: Árkádia szinésznő, a kinek már felnőtt fia van, a ki véníti őt. Ez a Kosztja fiú tizennyolc tavaszával az irodalomnak és a szerelemnek boldog frigyéről álmodik. Nagy író szeretne lenni, sokkal nagyobb, mint Trigorin, az anyja szeretője, a ki voltaképp csak nagy routinier. És ír egy transzcendentális darabot a saját házi színpada számára, illetve Moronov Nina számára, a ki szép leány, szépen szaval és teljesen méltó rá, hogy egy nagy költő szerelmese legyen.

De az élet, a rideg élet félrehúzza azt a csúf képét és belevigyorog a Kosztja álmodozó terveibe. A sziderikus

darabot maga Árkádia teszi csuffá gúnyos megjegyzéseivel, Ninának pedig Trigorin, ez az irodalmi nagyiparos csavarja el a fejét. Kosztja álomvirágait úgy tapossa el ez a csőcselék, mint a görény éjjel a virágágyakat... Iszonyú ébredés! Trigorin különben csak olyan szerepet játszik a Kosztja életében, mint a sokat emlegetett «fekete bika», a mely idővel átgázol mindenkinek az életén. Trigorin az oka, hogy Kosztja nem tisztelheti őszintén az anyját és Trigorin az oka, hogy Nina elbukott. A sorsharagot Kosztja szemében Trigorinnak hívják. Mit tehet ellene? Semmit. A darab egész következetesen úgy végződik, hogy valaki félrehívja Trigorint és halkan, hogy Arkádia ne hallja, így szól hozzá:

— Távolítsa el barátnőjét valami ürügygyel ebből a szobából. Kosztja a szomszéd szobában agyonlőtte magát.

Ez a tompa lövés, a melyet alig vesznek észre az emberek és a melylyel a Sors egy emberéletet, egy reményt fúj el, mint hitvány gyufát, a «Három nővér»-nek is végső akkordja.

A «Három nővér» szinpadán is a rezignáció, a boldogulásról való lemondás fátyolán át látjuk egy kis orosz város tehetetlen emberkéit. Ezek az emberkék — Csehov úgy nézi őket, mint hangyabolyt, a melyre valaki talán rá fog taposni — születnek, szeretnek egy kicsit és meghalnak. Egyetlen híres ember, még csak egyetlen faiseur sem született ebben a földi zúgban, hol egy brigád áthelyezett katonaság akadályozza csak meg, hogy a városka erei el nem meszesednek és végelgyengülésben el nem pusztul.

Holt víz és a drámaíró nem is fog sok habot felkavarhatni. Nem is kavar. Beledob itt-ott egy kavicsot, a víz gyűrűzik és aztán elsímul.

Ez nem dráma, mondják azok, a kik képletes mozgásnak tartják a drámát; de ilyen az élet, mondja Csehov. Remények temetője. Vágyak cinterme. Egy nagy kiegyenlítés, a melyben jó és rossz, boldogság és boldogtalanság paralizálja egymást.

A »Három nővér«-nek jóformán nincs története, amint-hogy az életnek is csak folyása van, de nincs históriája. A jelenetek közt való összefüggést a rokonsági köteléken kivül más nem tartja össze. Ez nem akar vicc lenni, hiszen az életben is nem úgy van-e, hogy bizonyos események csak azért történnek egymás mellett, mert a szereplő emberek rokonok?

Olga, az egyik nővér, a család áldozata. Mint tanítónő töri magát a bátyjáért és nővéreiért ugy, hogy rá sem ért

szeretni. Masa (Mária) férjhez ment egy tökfilkóhoz, aki gimnáziumi professzor. Az urát ki nem állhatja és Versinin alezredest szereti, aki nős ember, de igen boldogtalan. Irén, a harmadik, már husz éves, de még mindig arról a lovagról álmodik, aki érte fog jönni. Pedig Tusenbach főhadnagy, aki az egyetlen német és az egyetlen törekvő ember az apathikus társaságban, szivesen elvenné feleségül. A három leány bátyja, Andrej egyetemi professzor akart lenni, de községi tanácsos és felszarvazott férj lett belőle. Az akaratgyengeségben szenvedő társasághoz még néhány korlátolt katonatiszt tartozik. Mi lesz ezekből az emberekből? Ilyen gyenge expozicióval még nem kezdett író drámát.

Csehov gúnyosan végig mutat a társaságon. Valósággal megbélyegzi apatikus alakjait, akik az író ellenére is érdekesek szeretnének lenni. Egy-egy pillanatra, mintha érdekesek is volnának. Egy-egy jelenet oxigénjében pislákoló lángjuk fel-fellobog, ugy, hogy melegség és világosság ömlik el a színpadon. Már-már csaknem mind lángolnak, élnek, de Csehov, a tűzijátékos elunta a hiu ragyogást és egy szuszra elfújja őket. Az ezredet áthelyezik máshová úgy, hogy a kis város egészen átfordul a másik oldalára, ezuttal igazán aludni. Még egy pár köti le figyelmüket: Irén és Tusenbach, akik egy élénkebb világba akarnak menekülni. De Tusenbachot agyonlövik párbajban... A tompa puskalövés! Amit alig hallanak már az emberek, mint a függöny leereszkedését...

Ugy-e, hogy mindez szörnyen unalmas? .. Es mégis lebilincseli érdeklődésünket. Meg lehet szokni. Egy író olyan világitásban mutatja be az életet, amilyennek ő látja. Őszintesége az, ami érdekes. Nem vagyunk ugyan hajlandók neki elhinni, hogy az élet csak kiegyenlítés, csak rezignáció, hogy az életben a feledés, a vigasztalás foglalja el a legtöbb időt, a bajra meg az örömre pedig csak ritka (tehát mindig élvezetes) pillanatok jutnak; nem vagyunk hajlandók elfogadni ezt a filozófiát, amely csak az őszi eső igazsága, — de el kell ismernünk, hogy az élet még ilyen egyoldalu csehovi világitásban is érdekes.

Mert érdekes a rombolás művelete, az ideálok lerombolásának művelete is. Hiszen kiváncsiak vagyunk, hogy mi következik utánuk. Lehet, hogy az orosz föld fogja szűlni az új drámát, amely a rombolás helyén épít.

Szini Gyula.

Az élet szobra.

Páris, julius.

Valahol, még nem tudják hol, de ott, a hol láza teljességében zúg a párisi élet, nemsokára állani fog, a lázas és zúgó élet monumentuma, az élet szobra, a bronzvalóság.

A világ igazodik itt Nyugaton. Az élet diadalmasan eszmél önmagára. Nem tűri, hogy az ő piacát hullákka szagositsak be. Haragosan söpör el mindent, a mi nem őt szolgalja. A gyöngék, a kik nem tudnak az élettel ujjongva, tülekedve rohanni, sikoltoznak:

— Oh, jaj, a mult! A kegyelet!...

Az élet zugásában nem hallik meg már e sikoltás. Az élet végre tisztába jött önmagával. Örömöket, életet, szenzációkat ad azoknak, a kik őt szeretik, a kik neki hizelegnek, a kik ő vele tartanak, de kegyetlenül keresztülgázol a gyöngéken, a tehetetleneken, az álmodozókon. Hajrá!

A folytonos akarat és akció: az élet. A nyápicok, mi nyápicok, hiába öltjük ki rá a nyelvünk. Hiába próbáljuk begubózni magunkat. Az élet, az önmagára eszmélt élet, nevezzük az ő ócsároló és büszke nevén: a modern élet kérlelhetetlen.

Nos, ez a hatalmas, ez a kérlelhetetlen, modern élet most szobrot kap. Ezt mondja:

— Követelem jogaim teljességét. Ti emberek eddig gyávaságotokban folyton a halalt tiszteltétek meg szobrokkal. Én most reklamálom a szobrokat. Igaz, hogy ti a ti fölmagasztalt halottaitokat is csak az én kedvemért magasztaltátok föl. Azt akartátok a ti kis állati önzésetekkel, hogy a megszborozott halottak ösztökéljék az élőket példaadással a ti kedvetekre lenni. De erre a játékra nekem már nincs többé szükségem. Faragjátok szobraitokat egyenesen nekem..

Rodin, ez a csodálatos képfaragó, ez a nagy erejü szobrász, kinek hellén a lelke, de gótikusan merész fölrakásu, megfaragta a modern élet szobrát. Ennek a szobornak «Le Penseur» a neve, «A gondolkozó». Ott állott jul. 1-ig a Grand-Palais magas üvegboltja alatt. Ékessége volt az egyik, a fiatalabbik francia «Szalon»-nak. Kit ábrázolt? Egy embert. Nem is! Az embert. Nem azt a bizonyos örök-embert, a ki nincs. Az embert, ki ma él. Ez az örök-ember is egyik mulatságos hazugsága a gyáváknak, nem életrevalóknak, betegeknek és klasszikuskodóknak. Örök-ember... Hol az örök-ember? Nevessenek ki, csináljanak rossz vicceket rám: én közelebb érzem magamhoz a konflis-lovat, mint mondjuk, a XIII-ik századbeli ember-elődömet. A konflis-ló élete, igája és sorsa ugyanazon nagy elhatározás, élet-kommandó alatt áll, mint az én életem, az én igám, az én sorsom. De mi közöm a XIII-ik század emberének vágyaihoz, örömeihez s fajdalmaihoz?... Idegen az nekem. ... Tehát Rodin megfaragta a modern ember szobrát, a modern élet monumentumát. Mesztelen óriás, bronzember ül a bronzsziklán. Megedzett, meghúzott, megpróbál, erős izmú, erős csontu ember. Épen tán az idegei lehetnek megtépettek kissé. Az ember pihen. Térdére teszi a könyökét s tenyerébe a fejét. Arca a megfeszültségnek, az erőgyűjtésnek s mindenekfölött a töprengő gondolkozásnak, az útkeresésnek arca. Ezen az arcon a mai élet viharzik és rángatózik. És ragyog. Nem összeroskadt ember ez, nem kétségbeesett, nem elfáradt, de tragikusabb ennél. Ecce homo... Ez az ember nem ülhet itt sokáig. Kenyér kell, cipő kell. Élni kell. Hajrá... Minden pillanatban várjuk, hogy most a megfeszülten gondolkozó ember hirtelen fölemelkedik s elvegyül az életbe látni, futni, dolgozni, settenkedni, birkózni... Élni... Miért ült le egy percre? Miért az arcán az a kétségbeejtő töprengés? Miért? Tudjuk. A legerősebbet is megállítja egy percre az a világ, a melyben mi, mai emberek élünk. Soha még komplikáltabb, útvesztőbb, többet követelő világban nem élt Plató két lábú tollatlan állatja. Minden idegszálunknak meg kell feszülnie, minden erőnket össze kell szednünk, hogy kétségbe ne essünk, el ne tévedjünk, össze ne roskadjunk. Hogy élni tudjunk, megélni és megmaradni. A legerősebbnek is meg kell állania egy percre olykor, egy sziklára ülni s gondolkozni, hogy: hogy, mikor és merre?...

Ez a Rodin szobra, ez az élet szobra...

Egy francia heti ujság gyüjtést indított. Meg akarják venni Rodin szobrát s odaajándékozni Páris népének. Már eddig több gyült össze tizezer franknál. Már bizonyos, hogy ez a szobor Páris népéé lesz. Sokára lesz azonban a leleplezés s mégis zeng már az ünnepi himnusz. Végre egy szobor. Életnek és művészetnek műve... Igy zeng a himnusz. Mert Páris és Budapest egyeznek egyben: utálják a maguk nyilvános szobrait. A boldog párisiak a maguk gazdagságában találnak mégis a szobrok Sodoma- és Gomorá-jában tíztizenkét szobor Lóthot. Mi otthon alig találunk egyet.

Már csak azért is zeng a himnusz a «Le Penseur» felé...

Hol álljon? Ezt a szobrot nem fogják eldugni «parkok hűsébe», «árnyas fak» alá. Oh, az a sok buta esztetikus tradicio. Az anarkistáknak első sorban az esztétika bácsiait kellene levegőbe röpíteniök. A világ megjavulna, ha nem volna benne annyi ízléstelenség. És hozzá: ízléstelenség az izlés szent nevében...

Rodin szobra nyüzsgő, zúgó életfolyók birkózó áradatában fog állni. Lármás, izzadt emberek, kopár házak, futó kocsik között. Az Opera előtt volna legjobb helye. Itt azonban pár héttel előbb foglalást tett az élet, mely már a föld alatt is útakat akar. Ide a földalatti villamos uj stációja került, a «Metró». Ám bizonyos, hogy a zakatoló, láza teljességében zúgó élet egy piacára fog kerűlni. Talán a Trinité-terre, de lehet, hogy mégis az Opera elé. Itt ad példát, itt árasztja az élet ragyogását majd a bronzszobor, ez élő szobor. Szimbóluma a modern élet igazságának és tragédiájának. Mennyivel többet fog ez néhány száz év mulva beszélni rólunk, mint a George Sand szobra, avagy Daudet-é, avagy sok más nagy és kis nagyé... Ez a szobrok szobra, az élet szobra...

Ady Endre.

A tolvaj.

Irta: **Molnár Ferenc.**

Tegnapelőtt éjjel valami gyanús alak járkált a kertünkben. Megpróbálta a kilincseket, az ablakok körül mászkált s amikor felriadtunk, még hallottuk óvatos lépéseit a kert kavicsán. Mindnyájan, férfiak összegyülekeztünk s vasbottal, revolverrel vártuk vissza az idegent. Kinéztünk a csillagos nyári éjszakába és mikor a kertész bevégezte egy tavalyi nagy betörés elbeszélését, megszólalt József úr, aki nálunk aludt, mert lekésett az utolsó vonatról s elmondta az ő tolvajának történetét:

— Énnekem is volt dolgom egyszer egy tolvajjal — kezdte — aki némi joggal nevezhetné magát a világ legszerencsésebb tolvajának, ha ugyan tudná, hogy valamikor az volt. A sváb-hegy mögött van a villám, ott történt. Nagyon meleg volt a nyár s én már egy hónapja nem voltam benn Pesten. Halálra untam magamat, pedig kellemesebb, hűvösebb nyaralót sohse kivánhatok, mint amilyen az én kis villám. Egyszer aztán, amikor különös súlylyal nehezedett rám az agglegényi egyedüllét, írtam az öcsémnek, hogy pakkolja össze a feleségét, meg a kis fiát és jöjjenek ki lakni egy hétre. Az öcsém elfogadta az ajánlatot s egy szép napon ki is jött a fiatal asszonynyal és a kétéves kis Jánossal. Nagy volt az öröm, berendezkedtek a villa emeleti szobáiban, s pompásan érezték magukat. Esténként kijött az öcsém a hivatalából, a verendán vacsoráztunk és én tele voltam boldogsággal.

Kihozták magukkal a kis fiuk francia nevelőnőjét is. Ez nagyon szép teremtés volt. Sudár növésű, nagy kékszemű, nevető nézésű leány, aki majdnem pajkosabb volt, mint a kis János és akinek a kis János úgy parancsolt mintha ő volna magyar nevelő a francia kisasszony mellett, nem pedig megfordítva.

Ebéd után mindig lefeküdt egy kicsit aludni a sógor-

ném, a kis Jánost is elnyomta az álom a kanapén, csak ketten maradtunk ébren: én, meg a kisasszony. Az első napon lenn találtam a kertben, amint német regényt olvasott. Ezt már így szokták a francia nevelőnők. Beszédbe ereszkedtem vele s nagyon megbarátkoztunk. Ettől fogva aztán minden ebéd után kellemes félórákat töltöttünk a szaletliban, ahol én minden francia nyelvtudományomat összeszedve, hol nyiló virágnak, hol pedig az égbolt legragyogóbb csillagának neveztem a kisasszonyt. Láttam, hogy tetszik neki a dolog, amennyiben erősen kacérkodott velem. Éreztem, hogy az unalmas nyár kellő közepén egy érdekes és izgató kalandra nyílik alkalom, s szinte örültem, hogy van valami, ami foglalkoztat. Közben pedig barátságunk egyre bizalmasabb természetű lett. A negyedik, ötödik napon már szerelmes dalokat fordítottam neki franciára, s teljességgel félre nem érthető célzásokat tettem. Ő elpirúlt, de akceptálta a bókokat és nem utasította vissza a célzásokat sem. A hatodik napon megcsókoltam. Sírva fakadt, de a vállamon hagyta a fejét s én megvígasztaltam, ahogy tőlem tellett. Arról beszéltünk, hogy holnap már visszamennek Pestre. Látható örömet okoztam neki azzal a kijelentéssel, hogy még néhány napra itt fogom az egész kis családot Oly boldog voltam, mint valami husz éves kamasz, s ragyogó arccal súgtam meg neki este, hogy még három napra sikerült itt tartanom őket.

Éjjel aztán sokáig nem tudtam elaludni. Ha jól sejtem, a rossz és a jó szellem viaskodott bennem, s míg egyrészről a megejtett leány tragikuma sötétlett felém, másrészről az ő édes kék szemének mosolygását láttam. Elaludtam, amiből viszont arra következtetek, hogy a rossz szellem győzelmet aratott lelkemben. A jó szellem ugyanis sietve visszavonúlt, amikor megtudta, hogy a kisasszony életében már előfordúlt egyszer egy gyógyszerész s én tudom, hogy az ilyen gyógyszerész az első, de sohasem az utolsó egy nevelőnő életében.

Másnap nagyon izgatott voltam, mert már dolgozott a fejemben egy terv. A leánynak nem szóltam róla, pedig délutan megint csókolóztunk. Sőt még akkor se mondtam semmit, amikor kijelentette, hogy a gyógyszerész már nagyon régen volt, talán nem is igaz. Sóhajtva gondoltam arra, hogy egy gyógyszerész nem lehet oly régen, hogy ne volna igaz és most már végleg, erősen elhatároztam magamat.

Mondtam, hogy az emeleten laktak. A lépcsőtől számított első szobában aludt a kisasszony, az ez után következőben a fiatal házaspár a kis Jánossal. Az üveges veranda

pedig, ahol vacsorázni szoktunk, mint valami fecskefészek, kivülről volt a kisasszony szobájához tapasztva, úgy hogy a szoba ablaka a verandára nyílt. Ez volt a terep, elég szomorú.

Ez alatt a néhány nap alatt legalább is húsz évet fiatalodtam vissza, úgy, hogy még ez a kellemetlen berendezkedés se riasztott el. A földszinten aludtam, ott volt a szobám. S aznap este teljesen megérett bennem az elhatározás. Tíz óra körül aludni tértünk s én különös nyomatékkal szorítottam meg a kisasszony kezét. Aztán lementem a földszintre, s amúgy ruhástúl az ágyra heveredtem. Éjfélig olvastam, fel-alá jártam, s türelmetlenül nézegettem az órát. Éjfélután aztán dobogni kezdett a szívem, levetettem a cipőmet s a lehető legnagyobb óvatossággal, gyertya nélkül felmentem az emeletre. Reszketve álltam meg a kisasszony ajtaja előtt s kopogni kezdtem, nagyon halkan. Aztán lélekzetemet is visszafojtva hallgatóztam, hogy fölébredt-e? Mélységes csönd volt körülöttem, s tisztán hallottam a kertben a czirpelő tücsköket.

Ebbe a nagy csöndbe azonban egyszerre furcsa hang vegyült. Ijedten nyújtottam ki nyakamat, figyeltem. Semmi kétség, valaki motoszkált lenn a földszinten. A házmester nem lehetett, mert az a ház túlsó végében lakott. Más pedig nem is volt a házban. A szívem hangosan dobogott és tisztán hallottam, hogy valaki nagyon nagy óvatossággal jön fel a lépcsőn. Láttam, hogy gyertya is van nála. A világosság libegve vetődött a falépcsőre, s most már biztos tudatában voltam annak, hogy valaki bemászott a kert felől, az ajtó feletti ablakocskán, amelyet a meleg miatt hagytam nyitva éjszakára. Gyors elhatározással halkan kinyitottam a kisasszony ajtaját és besurrantam a szobába. Az ajtót aztán behajtottam, s a nyiláson át lenéztem a lépcsőre.

Egy cingár, ijedtarcu emberke jött felfelé, harisnyában, jobbra-balra fülelve, meg-megálva. Szánalmas alak volt és roppantul félhetett. A jobb tenyerét a gyertya mögé tartotta, ugy, hogy csak maga előtt világított egy darabon. Ugy rémlett előttem, hogy a kéményseprő egyik segédje volt, aki ismerte a járást a házban. Amikor fölért, megállt az ajtó előtt, s befülelt a szobába. Azt hiszem, megütötte volna a guta szegényt, ha sejtette volna, hogy az ajtó belső felére én tapasztom a fülemet, s hallgatok, hogy valamikép el ne áruljam magamat.

Aztán kiment a verandára, Számitani kezdtem. Ha én most csak egyet is mozdulok, a tolvaj megriad, futni kezd,

az egész ház fölébred s engem itt találnak a kisasszony szobájában. Végigfutott a hátamon a hideg arra a gondolatra, hogy az öcsém meg a sógorném itt talal . . . De ugyanez történik, ha a tolvaj árulja el magát. Éppen az ezüst evőeszközöket szedte össze, s ha például csak egy kanalat is leejt, fölébrednek és végem van. Az ablakon át néztem, hogy mit csinál. A verejték folyt a homlokomról, de még csak le se mertem törülni. Minden gondolatom a tolvajnál járt, az ő kezét néztem, s a lelkem legmélyéből kivántam, hogy sikerűljön a művelete.

Előbb kihúzta a fiókot s egyenként kiszedte belőle az ezüstöt. Sorba rakta zsebébe finom kanalaimat, a kedves villákat és a csínos formájú késeket. Egy kicsit fájt ez a látvány, de amikor bevégezte, örűltem, hogy zaj nélkül esett meg. Amikor pedig a fiókot visszatolás előtt beszappanozta, hogy zajtalanúl csúszszék, félreismerhetetlen hálaérzés szállt meg. A kredenc felső részére tért át ezután s bosszantott azzal, hogy nem a futószőnyegen állt, hanem mellette, a padlón, amelyről tudtam, hogy recseg. Recscsent is egyet s ez a hang úgy zengett tovább az agyamban, mint az Alpesek közt a mennydörgés. De nem hallotta más, csak én. A tolvaj egyet húzott a konyakomból és tokostul zsebrevágta a nagy és díszes halszeletelő bárdot és a széles, lapos villát. Most már szerettem volna, hogy rendben, csöndben távozzék. Már alig álltam a lábamon az izgatottságtól és a félelemtől. A halántékomon lüktetett az ér, s minden percben attól féltem, hogy megpattan. A szemtelen még körűlnézett a verandán s a hóna alá vette az öcsém esernyőjét. Aztán — bizonyára nagyon meg volt elégedve magával — valami lopási düh vett erőt rajta, mert belemelegedett a dologba, hirtelen teletömte magát mindennel, ami csak elérhető volt, s most már nem is figyelt jobbra-balra.

— Csöndesebben, óvatosabban! — szerettem volna odasúgni neki, amikor láttam, hogy nagyon szemtelen kezd lenni. Már majdnem hülyévé váltam, például gondolatban egyre ezt ismételtem:

— Vigyél el fiam mindent, amit látsz, csak vigyáz . . . csak csöndesen . . .

S ahogy feneketlen zsebeit teafindzsákkal, pezsgőspoharakkal, szalvétákkal tömte, gépiesen montam magamban:

— Azt is . . . ezt is . . . meg ezt is . . .

Végre megelégelte a dolgot és lefelé indúlt. Jól megrakodva kétszer oly kövérnek látszott, mint annakelőtte. Az az impresszióm volt, hogy olyan, mint egy szunyog, amelyet

hagytam, hogy teleszívja magát rajtam, s megduzzadva tovaröppenjen.

Hogy elhaladt az ajtónyílás mellett, láttam, hogy egészen kivörösödott és teli verejtékkel az arca.

— Szegény barátom — gondoltam — te nem is sejted, hogy van itt valaki, aki jobban a szívén hordozta ügyedet, mint te magad . . .

Leosont, s hallottam még, amint kimászott lenn az alsó ajtó fölött. Egy pillantást vetettem az édesen alvó kisasszony arcára s azután én is kisurrantam a szobából, s figyeltem, hallom e lépteit a kertben. Szegény lenn szaladt, s aztán ez a nesz is elhalt. Megint mélységes csönd lett az éjszakában és a tücskök meg-megújuló crescendóval csiripeltek.

— Hala istennek, megmenekült — sóhajtottam, s lefelé mentem a lépcsőn, éppoly óvatosan, mint az imént a tolvaj. És eközben visszaöregedtem megint azt a húsz évet, amivel fiatalabbnak éreztem magamat még egy félóra előtt. Mint kamaszkoromra gondoltam vissza az egész kalandra, szégyenkezve éreztem, hogy halálra izgatottan, kifosztva, megrabolva, csúfosan kullogok az ágyam felé. S nagyon föl lehetett korbácsolva az idegzetem, mert én, aki nem szoktam furcsa és távoli vonatkozásokra gondolni, e pillanatban arra gondoltam, hogy valahol valami ágyban most nyugodtan, kényelmesen alszik egy gyógyszerész . . .

Ezt mesélte el József úr, s mi mosolyogva néztünk ki tovább a csodás nyári derengésbe. A gyanús alak nem jött vissza, mintha sejtette volna, hogy van itt valaki, aki rajta szeretné megbosszúlni mindazt, amit valaha a tolvajok vétettek ellene.

Minden új magyar, vagy idegen nyelvű könyv kapható Lampel Róbert (Wodianer F. és Fiai) cs. és kir. udvari könyvkereskedésében Budapesten.

Néhány mondat.

„Nem kell csodálkoznunk azon, hogy ily mindent átfoglaló elmében (mint a Renané) pontosság és pedáns kötelességtudás volt. A génie természeténél fogva pontosabb és kötelességtudóbb, mint a középszerü elme. Mert bizonyára nem a világ általános nagy megértése az, ami meggyöngitené érzékünket a viszonylagos és a szükséges dolgok iránt.»

„Nem fogjuk támadni az egyházat. Ne itéljük meg olyan szigorúan, mint amily szigorúan önmagát itéli meg, mikor azt mondja, hogy változhatatlan. Higyjük, hogy idővel majd megszelidül. Sokkal alkalmazkodóbb, mint mondja, sokkal emberibb, mint aminőnek akarja, hogy higyjék. Régi szokásai közül megmaradt a folytonos mennydörgés, de gondoljuk meg, hogy ez morális haladás, mert egykor régen ennél sokkal rosszabbakat cselekedett. Mennydörögjön — csak, az istenért — ne az állam költségén!“

„Az istenek nem sokkal halhatatlanabbak, mint az emberek. Van köztük, amelyik kétezer évig is él — óh, mily rövid élet a Föld életéhez, vagy csak az emberiségéhez hasonlitva, ami pedig csak elsuhanó pillanat a világok életében. Mi az, kétezer év? Ennyi idő alatt az ürben száguldó égő napok mintha meg se mozdultak volna . . . .“

„Ami szépet és jót alkotott, az megmarad, abból nem vész el semmi. Lassan, de mindig megvalósítja az emberiség a bölcsek álmait.“

Anatole France.

A rokkantak.

Irta: **Erdős Renée.**

Színésznő, hetvenöt éves.
Tábornok, hetven éves.
Költő, hatvan éves.
Ifjú költő, huszonnégy éves.
Marie.
Mátyás.

2

Tábornok Nagyon jól érzem itt magam. (Sugva): El akar küldeni?

Színésznő: Ejh, dehogy.

Költő (magában): Ez a festett bajuszú medve féltékeny rám. (Fenn.) Emlékszik még a Vadvirág premierjére?

Színésznő: Oh, de mennyire!

Költő: Mi volt akkor este, a színpadon. Emlékszik?

Színésznő: Sok virág. Babér, ünneplés.

Költő: Egyéb semmi? Emlékezzék.

Színésznő: Igen, igen. A Tine parókája! Most már tudom. Haha! Az öltözőben sürgős dolga akadt. Én mindég mondtam neki, Tine, öltözés közben ne bolondozz, mert egyszer megjárod. Hát akkor is, jaj, nem állom nevetés nélkül, elfelejtette odatűzni. A kontya, mint egy fészek, meredt előre. És — haha — (a nevetéstől nem tud beszélni)

Költő: Nem emlékszik. Vagy nem akar emlékezni.

Színésznő: Én mindig mondtam neki. De tudott az valaha parókát föltenni. A trikójába ólomgombokat kötött, annál fogva feszítette, jaj, akkora ólomgombokat, mint a fejem. (Nagyon kacag, a tábornok vele.)

Költő: Még mindég boldog, ha kicsufolhatja a riválisát. Ejnye, ejnye. És arra, a mi a fő, a mi a fontos, arra nem emlékszik. Törje csak a fejét. Az öltözőjében... Nem emlékszik? Nem tudja? Azon este — felvonás közben —

Színésznő: Az öltözőben — nem — nem tudom. (Gondolkodik.)

Költő: Maga nekem egy csókot igért.

Színésznő (zavartan): Csókot? Es —

Költő: Nem tartotta meg az igéretét.

Színésznő: Emlékszem. Magától másnap egy leve-

let kaptam, amely tele volt bántalmakkal, gúnynyal és szemrehányásokkal. Akkor este megharagudtam magára —

Költő: Azért írtam a levelet, mert maga olyasmit tett, ami csúnya volt.

Színésznő: Kérem, hagyjuk — a tábornok előtt —

Tábornok: Kérem, csak folytassák. Engem ez mulattat.

Költő: Maga felültetett valakit, aki magába halálosan szerelmes volt. A szegény fiú a premiér estén hozzám jött panaszra. Mindent elmondott —

Színésznő: Óh, a szemtelen —

Költő: Hogy maga beugratta őt és a háta mögött kacérkodott egy mással.

Színésznő: Igaz. Talán azzal a majommal kacérkodtam volna?

Költő: Igenis vele. Ez jellemtelenség volt. Ilyesmi csak magától telik ki.

Színésznő: Maga ne avatkozzék ezekbe a dolgokba.

Költő Beleavatkozom. Nem engedem, hogy a barátaimat az orruknál hurcolja.

Színésznő: Azt hurcolom az orránál fogva, akit akarok, maga abban nem parancsol.

Költő: Nem? Majd meglátjuk. (Indulatosan fölugranak a székeikről, hirtelen észreveszik magukat, elkezdenek nevetni.)

Költő: Itt van ni. Már megint veszekszünk.

Színésznő: Maga egészen a régi.

Tábornok: Csak folytassák, folytassák.

Színésznő (hozzá megy): Haragszik?

Tábornok: Dehogy. (Dühvel.) Mulatok.

Költő (színésznőhöz súgva): Ne kacérkodjék ezzel az emberrel.

Színésznő: Eszemben sincs.

Költő Láttam. Czuppogott a szájával. Régi szokása.

Mátyás (jön): Tábornok úr jelentem alássan, tessék hazajönni, mert vendégek érkeztek.

Tábornok: Kik?

Mátyás: Két nő, akarom mondani hölgy egy kis gyerekkel meg egy dajkával.

Tábornok: A húgaim. Eredj csak. (Mátyás el.) Engedelmet kérek, grófné. Vendégeim jöttek. Távozom. (Hozzá súgva.) Persze most örül.

Színésznő (vállat vonva): Én? Ugyan.

Tábornok: Jó jó. Látom az arcáról. (Fenn.) Isten önnel!

Szinésznő: Ebédre jöjjön vissza.

Tábornok Ha csak lehet. (Kezet csókol. Költőhöz) : A viszontlátásig, mert remélem, még itt találom.

Költő: Aligha, tábornok úr.

Tábornok (örömmel): Úgy isten önnel. (El.)

Szinésznő: Micsoda, maga el akar menni?

Költő: A fiam vár.

Szinésznő: Hívja őt is ide.

Költő: Igazán, megengedi?

Szinésznő: Hívja el! Velünk fog ebédelni.

Költő: Irok neki. Most aligha van a szállodában. De ha hazamegy, átadják neki. (Irónt, papírt vesz ki a zsebéből és ír.)

Szinésznő: Marie!

Marie: Parancsol méltósága.

Szinésznő: Jack vigye ezt a levelet a Hotel — hova is?

Költő: Az Erzsébet Hotelbe.

Marie: Szolgálatjára. (El.)

Költő: Mióta van itthon?

Szinésznő: Fél év óta. Hogy az uram meghalt —

Költő: Tavaly, vagy két éve?

Szinésznő: Két éve.

Költő: Tudom. Olvastam az ujságokban.

Szinésznő: Elhatároztam, hogy hazajövök. Mégis csak más itt, itthon. Szeretem a hazámat. Sajnos, nem jöhettem rögtön — mindeféle dolgok — lakásom sem volt. Ezt a villát is fel kellett mondani a bérlőnek, aki benne lakott. A szerződése csak ezidén járt le. (Hirtelen.) Mért nem írt nekem soha egyetlen egy levelet, mondja?

Költő: Minek írtam volna? Mit írtam volna? No hallja, maga ugyan gyönyörüen elbánt velem.

Szinésznő: Maga volt az oka. Nem tudott bánni velem. Rosszúl kezelt.

Költő: Mert nem engedtem magamból rabszolgát csinálni. Útáltam a primadonna-férfit. Azt, akivel mindent lehet csináltatni. Aki lihegve ront előre a magasra tartott zászlóval. Engem a seregbe nem lehetett besorozni. Erre még ma is büszke vagyok.

Szinésznő: Én pedig csak az alázatos férfiakat szerettem, akik elismertek a királynőjüknek. Engem csak a hódolat tudott meghódítani. Ezért nem kapta meg az igért csókot soha.

Költő: Nem azért. Hanem mert beleláttam a maga

kis veséjébe és tudtam, hogy maga kiesoda és megbüntettem a rosszalkodásaiért.

Színésznő: Mi haszna volt belőle?

Költő: Az igaz, hogy nem volt semmi hasznom. De bíztam a maga jó ízlésében, az intellektusában, hogy belátja végre, hogy többet érek a többieknél és hozzám hajlik.

Színésznő: Maga ezt a magához hajlást úgy értelmezte, hogy lefekszem a lábai elé.

Költő: Úgy. Meg is érdemeltem volna, mert őrülten szerettem.

Színésznő: Megérdemelte volna. Sajnálom, hogy nem tettem.

Költő: Sajnálja?

Szinésznő: Igen. Azóta mindig sajnálom. Mert én is szerelmes voltam magába.

Költő: Eta, igaz ez?

Szinésznő (halkan, elérzékenyülve): Esküszöm.

Költő: Óh!

Színésznő: Mennyit szenvedtem maga miatt! De, gondoltam, nem, ha meghalok sem hajtok fejet a gőgje előtt.

Költő: Én pedig egy kacér rossz asszonynak hittem, aki föl se veszi az egész ügyet.

Szinésznő: Éjszakákon keresztűl sírtam. (A szemeit törli.) Szerettem volna odamenni magához, mint egy hű kutya lefeküdni e küszöbére és ott meghalni.

Költő (megragadja a kezeit): Mért nem jött el, Eta, mért nem jött el.

Szinésznő: Ne, ne bántson! (Sírva a keblére borul.) Ha rágondolok, meghasad a szívem. Hogy egyszer sem simogathattam meg a haját. Olyan szép fekete haja volt. Hogy egyszer sem —

Költő: Mondja, Eta, mondja —

Színésznő: Nem, nem merem.

Költő: A csók — ugy-e a csók — amit megigért —

Szinésznő: Igen.

Költő: Sajnálja?

Szinésznő: Nagyon.

Költő: Óh istenem — de hiszen — hiszen még nem veszett el egészen —

Szinésznő: Mit mond? Mit —

Költő: A csók. A tartozás. Még le lehet róni. Édes Eta —

Szinésznő: Maga akarja? A harminc év előtti csókot — istenem.

Költő: Igen, igen, Eta.

Színésznő: Nem, nem. Őrültség volna. Megbánná — én is — csók — csók. Én már el is felejtettem milyen.

Költő: Próbáljuk meg.

Szinésznő: De —

Költő: Gyorsan, mert különben azt hiszem, hogy kacérkodik.

Színésznő: Nos hát. (Megállnak egymással szemben, lassan, félve, szájon csókolják egymást.) Istenem! (A tenyerébe rejti arcát.)

Költő (lehúnyva a szemét.) Különös! Mintha harminc évvel fiatalabb lennék.

Színésznő: Hiszi, hogy ez az volt?

Fiatal költő: Nini, apapa! (Ámulva áll meg.)

Színésznő: Istenem, milyen boldog vagyok.

Költő: Én is olyan boldog vagyok. (Átölelik egymást.)

Ifjú költő: Mi ez? (Közelebb jön.)

Költő: A fiam, Tibor. Gyere csak, gyere.

Színésznő (Amint meglátja, felsikolt): Ah — hisz ez álom, boszorkányság! Ez a hasonlatosság! Istenem. A haja. Éppen úgy fésüli, mint maga — akkor. A szemei — hisz ez — ez — óh fiam, jőjjön ide. No, mit néz rám olyan mereven? Nem szereti az öreg asszonyokat? Ejh — csókolja — meg már a kezem.

Ifjú költő (kezet csókol, az apjára néz, súgva): Ő az, apa?

Költő (zavartan): Igen, ő.

Ifjú költő (a művésznőhöz): Méltóságos asszony valaha nagyon rosszúl bánhatott költőtársammal! (Meghajol az apja felé.)

Színésznő: Gonosz! Hát maga is tudja. Mondhatom, mindennek ő volt az oka, mindennek.

Ifjú költő (sóhajtva): Maguk mindig, mindig azt mondják.

Színésznő: Mi az? Hohó, ebben a hangban volt valami, ami nekem nagyon ösmerős. Barátom, rögtön kivallatom.

Költő: Kérem, grófné, mossa meg a fejét. Szerelmes és bolondokat csinál.

Színésznő (elszörnyüködve): Mit hallok! Te fiam! (Megcsípi a karját, súgva): Dráma vagy operett?

Ifjú költő (súgva): Operett.

Színésznő (megveregeti a vállát, pártfogó hangon :)

Meg vagyok önnel elégedve. A fiú kövesse az apa nyomdokait. Nini, a tábornok.

Tábornok (jön, lihegve): Csakhogy itt vagyok. Sikerült megszöknöm az asszonyoktól. (Ifjú költőt idegesen nézi.) Még egy.

Színésznő: A fia.

Tábornok: Örvendek (grófnéhoz.) Kedves barátnőm, képzelje milyen kellemetlenség. Sürgősen el kell utaznom családi ügyekben. Nagyon restellem, hogy épp most. És visszajöttem, hogy bizonyos ügyet tisztázzunk, addig is —

Költő: Mi kegyes engedelmével talán —

Tábornok: Nem, kérem, maradjanak. Az önök jelenlétében szeretném éppen. Grófne, immár hatodszor van szerencsém tisztelettel és hódolattal megkérni a kezét.

Színésznő: Tábornok, ön egy kissé heves. Igy megrohanni az embert —

Tábornok: Ön ezt megrohanásnak nevezi, mikor már hónapok óta kunyorálok. Én nem várhatok tovább. Elfogad, vagy el nem fogad? Nekem el kell utaznom, tudnom kell.

Színésznő (a költőre néz): De —

Ifjú költő (titkon): Be ne ugorj! (Fogja a kabátja újját.)

Tábornok: Igen, vagy nem?

Színésznő: Hát igen. Maga házsártos csúnya vén katona. (Kezet nyújt neki)

Ifjú költő: Hála isten. Már féltem, hogy baj lesz.

Tábornok: Köszönöm. Most pedig isten önnel és isten önökkel uraim. Nekem mennem kell. (Katonásan ellépked, költőre diadalmas pillantást vetve.)

Költő (színésznőhöz): Ez maga. Egészen a régi. A csalás a levegője. Abból él! Vőlegénye van és velem itt csokolódzik, komédiát játszik. Szégyelje magát.

Színésznő: Kérem, kérem. Akkor még nem volt a vőlegényem. Különben is mit akar?

Költő: Semmit. Tudhattam volna! Mért is jöttem ide. Mért is jöttem ide!

Színésznő (sírva, ifjú költő vállára borúl): Lássa, ilyen ő. Mindég packázik velem, mindég megbánt. Sohasem tudja, mit kell tennie, a kellő pillanatot sohse látja meg. Most is engedte, hogy ez a vastag katona lefoglaljon, ahelyett, hogy közbelépett volna. Nem szeret. Sohasem szeretett.

Költő: Maga mondja ezt?

Színésznő: Csak téma voltam, mindig csak téma voltam. Verseknek való anyag, de nem szeretett soha, soha!

Ifjú költő (elérzékenyülve): Sohasem hittem volna, hogy olyan léha vagy, apa.

Költő: Még te is —

Ifjú költő: Nézd, hogy sír.

Költő (hozzá megy): Hát ne sírjon, Eta, hát ne sírjon. Belátom, hogy magának van igaza. Menjen férjhez a tábornokhoz. Én fájó szívvel búcsúzom, elhagyom, isten vele. (Kezet csókol). Gyere Tibor! (Ifjú költőt karonfogva, lassan elmegy vele.)

Színésznő (magában, utánuk nézve, mialatt a könyeit törli): Egész életében rosszúl bánt velem, mindig, mindig, nem is érdemli meg, hogy sírjak miatta! (Hangosan zokogva az asztalra borúl.)

(Vége.)

CSAK EGYSZER MÉG . . .

Szeretnék újjongva fölébredni
Rózsás, hajnali fényben!
A mező sokszinü virágival
Felszedni kötényem
Csak egyszer még!

Szeretnék ama kehelyből inni
Az ifjuság borából!
Szeretném hogyha szivembe szálna
Az illat és a mámor
Csak egyszer még!

Szeretném hinni hogy visszaszáll majd
Örökre eltünt álmom!
S hogy a Boldogság itt jár e földön
És én őt megtalálom!
Szeretném hinni csak egyszer még!

Szász Piroska.

Osztriga.

Irta: **Csehov Antal.**

Mintha csak tegnap történt volna, oly pontosan emlékszem annak az esős őszi estének minden részletére. Ott állok apámmal Moszkva egyik legnépesebb utcájában és érzem, amint lassan-lassan valami sajátságos betegség vesz rajtam erőt. Nem fáj semmi, de lábam térdben összeroppan, a hang torkomon akad. Fejem erőtlenül hanyatlik oldalt . . . Ugy érzem, hogy menten összerogyok és elvesztem eszméletemet . . .

Ha akkor kórházba kerültem volna, az orvosoknak ezt kellett volna a kis táblácskára ágyam fölé írni: F a m e s. Ez pedig olyan betegség, amiről nem szólnak az orvosi tankönyvek.

Mellettem áll a gyalogjárón az apám. Kopott nyári felöltő van rajta, a fején trikot-sapka, amiből jó darab fehér gyapot kandikál ki. Lábán óriási, nehéz sárcipő. Csak úgy a mesztelen lábán viseli. De mert hiu ember, egy pár ócska csizmaszárat húzott fel, hogy az emberek ne vegyék észre.

Az a szegény, vén bolond, akit mindig jobban és jobban szeretek, mennél piszkosabb és kopottabb lesz a divatos nyári felöltője, öt hónappal ezelőtt jött a fővárosba, hogy valami irnoki állást keressen. Öt hónapig szaladgált a városban mindenfelé és keresett munkát és csak ma határozta el magát, hogy kiáll az utcára és alamizsnát fog kérni . . .

Velünk szemben van egy nagy háromemeletes ház, elől kék cégtábláján ez a szó: Vendéglő. A fejem gyöngén féloldalt hátrahanyatlott és így önkéntelenül föllátok, be a ven-

déglő kivilágitott ablakaiba. Az ablakok mögött emberi alakok árnyéka mozog. A zongora jobb fele is látszik, meg két olajnyomat, néhány függőlámpa . . . Az egyik ablak mögött fehér foltot látok. Ez a folt mozdulatlanul ott van egy helyben és egyenes határu körvonalaival élesen kirí a kárpitok sötét alapjából. Megerőltettem a szememet s felismerem, hogy a folt valami fehér plakát. Felírás van rajta, de nem tudom kisillabizálni.

Vagy félóra hosszat le nem veszem szememet a plakátról. Fehér színe magához vonzza tekintetemet és úgyszólván hipnotizálja agyamat. Erőlködöm, hogy a fölírást kibetűzzem, de erőlködésem hiábavaló.

Végre egészen erőt vett rajtam a sajátságos betegség. A kocsirobogást mennydörgésnek hallom, az utca bűzében ezerféle szagot érzek, a vendéglő és az utca lámpáit valóságos vakító villámoknak látom. Érzékeim megfeszülnek és szörnyűmód dolgoznak. Látom, amit előbb nem láttam.

— Osztriga — olvastam le a fehér plakátról.

Különös szó! Nyolc év és három hónap maradt már el mögöttem az élet útján és ezt a szót még sohasem hallottam. Mit jelent? Talán ez volna a vendéglős neve? De hiszen a cégtáblát kivül a bejáró fölé szokás tenni, nem pedig benn a helyiségben.

— Papa, mi az osztriga? — kérdem tehát rekedt hangon ápámtól és megpróblom, hogy arcomat feléje fordítsam.

Apám nem hallja. A tovasiető tömeget nézi és minden egyes arramenőt szemével kisér. Látom a szemén, hogy szeretne valamit mondani az embereknek. Nehéz teherként a nyelvén fekszik az a szó és nem tudja kimondani. Az egyik uriembernek még utána is megy néhány lépéssel, megérinti karját, de mikor az megfordul, röstelkedve dadog valami bocsánatfélét és visszalép.

— Papa, mi az osztriga? ... kérdem ujból.

— Az osztriga — állat ... Tengerben él ...

Rögtön elképzelem magamban ezt az ismeretlen tenger állatot. Olyan középfajta lehet hal és rák között. Minthogy pedig tengeri állat, tehát bizonyára valami remek forró levest főznek belőle, mint a halból, — illatos borsal és baberlevéllel, vagy hideg ételt tengeri retekkel. Élénken elképzelem, amint haza hozzák a piacról ezt az állatot, gyorsan megtisztítják, gyorsan, mert mindnyájan éhesek! A konyhából beáradt a sült és a rákleves illata.

Érzem, amint ez az illat az ínyemet s az orromat csiklandja, amint lassan-lassan hatalmába ejti egész valómat ... A vendéglő, apám, a cégtábla, a kabátom ujja, minden azt az illatot árasztja és oly erősen érzem, hogy elkezdek rágicsálni. Rágok és nyelek, mintha igazán a számban volna egy darabja ennek a tengeri állatnak.

Az elképzelhetetlen élvezet majd levesz a lábamról és hogy el ne essem, megragadom az apám karját és odasimulok nedves nyári felöltőjéhez ... Az apám reszkedt és szinte összszezsugorodik ... Fázik ...

— Papa, bőjt idején is esznek osztrigát? — kérdem.

— Élve eszik őket, — szól az apám, kagylóban vannak, teknőben, mint a teknősbékák, de ... ketté kell választani ...

A kellemes illat hirtelen elszáll, nem izgat már, — az illuzió elröppen ... Most már értem a dolgot!

— Milyen disznóság! — mondom suttogva, milyen utálatos!

Ilyen tehát az osztriga. És képzeletem, bármily utálatos, elém rajzolja őket. Békához hasonló állatot képzelek. A béka kagylóban ül és nagy, fényes szemével kikandikál és mozgatja állát. Mi lehet még ennél is undokabb olyan embernek, aki éppen nyolc éves és három hónapos? A franciák — ugy

beszélik — már ettek békát, de gyerekek — soha, sohasem! Elképzelem, amint ezt a nagyollóju, fényesszemű és csúszós tapintatu kagylós-állatot hazahozzák a piacról . . . A gyerekek mind elbujnak és a szakácsnő undorodva kapja meg az ollójánál, ráteszi a tányérra és beviszi az ebédlőbe. A felnőttek pedig kezökbe veszik és megeszik . . . megeszik élve, szőrőstül-bőrőstül! És az állat nyivákol és erőlködik hogy az ajkukba harapjon . . .

Az ajkamat félrehúzom, de . . . de mért, hogy a fogamat önkéntelenül mégis rágni kezdi? Az állat utálatos, undorító, de én eszem belőle falánkul eszem, remegve, hogy ìzét és szagát meg találom érezni. Eszem és amellett érzem, mint erősbödnek az idegeim, mint dobog a szivem . . .

Egy állatot megettem és már látom a másodiknak a csillogó szemét, majd a harmadikét . . . Azt is megeszem . . . Végül megeszem az asztalkendőt, az apám sárcipőjét, a fehér plakátot . . . Megeszek mindent, ami szemem elé kerül, mert érzem, hogy betegségemet csak az evés gyógyíthatja. Az osztrigák rémes szemmel néznek rám és oly utálatosak, reszketek, ha csak gondolok is rájuk, de enni akarok. Enni!

— Adjatok osztrigát! Adjatok osztrigát! Ez a kiáltás fakad ki belőlem és kinyujtom karjaimat.

— Segítsenek, uraim! — hallom most egyszerre az apám tompa, félős hangját, — szégyellek koldulni, de . . . én Istenem — nem birom tovább!

— Adjatok osztrigát! — kiáltom és belekapaszkodom az apám kabátjába.

— Hát te osztrigát eszel? Ni, a kis fickó — mondja nehány nevető ember.

Előttünk áll két cilinderes úr és nevetve néznek reám:

— Te kis fickó, osztrigát eszel? Igazán! Ez mulatságos! Hát hogyan eszed őket?

Emlékszem, amint egy erős kéz a kivilágitott vendéglőbe vonszol. Pillanat alatt valóságos tömeg verődött össze köröttünk, kiváncsian és nevetve néznek engem. Az asztalnál ülök és valami csúszósat, valami sóízűt eszem, olyan, mintha nedves és rothadt volna. Falánk módon eszem, meg sem nézem, meg sem kérdem, mit eszem. Nem merem kinyitni a szememet, mert biztosra veszem, hogy meglátom a fénylő szemét, az ollóját, a hegyes fogait . . .

Hirtelen valami kemény akad a fogam közé. Hallik a ropogása.

— Ha-ha-ha! Hiszen a héjját eszi! — nevet a tömeg· — Csacsi! hisz azt nem lehet megenni.

Azután még arra a rémületes szomjuságra is emlékszem. Ágyamban fekszem, égett a gyomrom, valami különös ízt érzek forró szájamban, nem tudok aludni, apám föl-alá jár a szobában és a két kezével a levegőben hadonász.

— Azt hiszem, hogy meghültem — mormogja — motoszkál valami a fejemben . . . mintha valaki benn ülne . . . Lehet különben, hogy onnan van, hogy még . . . hogy még ma egy falatot sem ettem. . . . Mégis nevetséges vagyok, olyan ostoba. . . Azok az urak tíz rubelt fizettek az osztrigáért, hát akkor mindjárt megkérhettem volna őket, hogy . . . kölcsönözzenek nekem valamit. . .

Reggel felé elalszom. Álmomban is békát látok, ollója van, kagylóban ül és gyorsan mozgatja a szemét. Délben felébredek és szemem az apámat keresi: még mindig föl-alájár és hadonász a kezével.

OROSZ KÖLTŐKBŐL.

A RABOK.

— Gr. Alexei Tolstoi. —

Csillámló alkonyi ködben
A puszta, a rideg, a zord . . .
Száz rabnak lánca az úton
Csörögve kotorja a port.

Meggörnyedt, tarfejü, vézna
Sóhajtozó alakok . . .
Lelkükben tétova, titkos
Töprengés kínja sajog.

Körűl — lomhán, szomorúan
Száz vén szuronyos katona . . .
Egy rossz szekér — Csupa czók-mók.
Pár vak ló húzza tova . . .

S halkan most valami dal kél —
Csupa gyász, kín, meddő epedés . . .
Száz elhibázott élet
Megsemmisülni kész . . .

S egy végső nóta a honról,
Mit a zsarnok letiport . . .
Aztán csönd, — éj, — csak a rablánc
Kotorja csörögve a port.

TITOKZATOS IGÉT...

— Lermontoff. —

Titokzatos igét
Hall olykor a lelked
S az ige hatalma
Immár meg is ejtett.

Orült epedésnek
Igézete benne,
Viszontlátás üdve,
Végbúcsu keserve.

S vad lázu rajongás
Rontó babonája...
Nem vegyül az ige
Vígság zsivajába.

De templomi csöndben.
Vagy vad csatazajban
Lelkedbe lopózik
S hallod szakadatlan.

S hiába az áldás,
Az ima hiába...
S rohansz a csatából
Az ige nyomába.

Telekes Béla.

A YOSIVARA. Az idegen, a ki Tokióba érkezik és szereti a kellemes társaságot, háromféle módon elégítheti ki a kivánságait. Rövidebb vagy hosszabb időre köthet törvényes házasságot, telefonon egy házasság-közvetítő irodához fordúl, mely által egy első rangú hölgyhöz juthat, a ki shamison-on, egy gitár--félén tud játszani, kiválóan előzékeny, a legutolsó divat szerint öltözködik és a ki 300 vagy 400 angol szót ismer, — ami nagy megtakarítás az idegenre nézve, mert mosolygó házastársa adhatja az önzetlen tolmácsot. Ez az első mód a mulatásra.

Azután kaphat a kinálkozó alkalmon is és rendszeres ostromot intézhet. Egy kis mousmé elhalad mellette és kiváncsian ránéz. Az idegen beszélgetésbe eredhet vele és rögtön szerelmet vallhat neki.

Végre, mint utolsó módszer: az europai kocsíba vethet magát és Tokió bármely kocsisának odaszólhat: A Yosivárába!

Az így elnevezett helyiségben 30 ezer személy lakik. Japán fogalma az efféle helyekről nagyon külömbözik attól, a mit a nyugati államokban tartanak azokról a város negyedekről, a hol a könnyű vérű nép lakik.

Azok a leányok, kik a Josivárába lépnek, itt fejezik be a neveltetésüket és a tanúlmányaikat és megtanúlják a tetszés művészetét; és ha tudnak valami idegen nyelvet, nagyon könyen férjhez is mehetnek.

Japán nem utasítja vissza Yosivára hazafias szolgálatait és a háborúban China és Japán közt «A város, melynek nincs éjjele» (így hívják az Élvezetek városát) odaadó és irgalmas betegápolónőket szolgáltatott. Japán minden jelentékenyebb városának megvan a maga Yosivárá-ja, de a legnagyobb és a legrégibb, melyet az összes nemzeti költők megénekeltek, a tokio-i. 1605-ben alapították meg egy rózsaligetben és innen ered a Yosivara név, mely rózsaligetet jelent.

A Yosivara lakói, a courtisane-októl eltekintve, még felnőtt gheisah-kból (táncosnők), serdülő leánykákból és a cselédségből állanak.

A várost fal, árok és rács veszi körűl. Itt nappal alusznak. Egy monumentális rácsos kapú diszíti a főbejáratot, melyet szomorú fűzfák árnyékolnak és az országúttól remek thea-házak választanak el. A bejáraton ez olvasható: «Itt alhatjuk a tavaszi álmunkat, mikor az utcák tele vannak cseresznye virággal, itt alhatjuk az őszi álmunkat, mikor az utcák a lámpák fényétől ragyognak.»

A nagy utcát kis utcák keresztezik; óriási, vakitó ívlámpák nappali fényt árasztanak mindenfelé és a két emeletes házakat aranyos színben tűntetik fel. A balkonok tele vannak növényekkel és virágokkal. Ez a vidék csupa szín, csupa tűz, az utcákat rendkívül zajos, víg nép élénkíti meg, mindenütt lárma, fény és illat. A pavillonok ki vannak világítva, az ablakokon keresztűl homályos fény szűrődik át, mert az ablaktáblákat olajospapíros takarja és nagy ellentétet képez ezen világítás és a káprázató villanyos fény között.

Az utcákat fák és virágok ékesítik és a lombok árnyékában vannak a karrakterisztikus üzletek, a női szépségek kiállítása. Ezek az üzletek nem egyebek, mint aranykalitkák, melyek mindegyikében tiz, tizenkét és húsz mousmé gyűl össze gazdag, díszes selyem, brokát vagy fátyolszerű ruhában. Mindegyiküknek természetes, kecses modora van; kockákkal játszanak, ezüst pibából dohányoznak, beszélgetnek egymás között és fekete, élénk szemeikkel ezer maliciózus, gyermekies dolgot mondanak egymásnak. Összesen tizenhatezren lehetnek és négy kilométerre terjednek az arany kalitkák, melyek a vendégek választását várják.

A japán, aki gyakran látogatja a Yosivárát, egyenesen abba a theaházba vezetteti magát, melyet a legjobban felkaptak és mialatt egy pár csésze zöld theát iszik, cukor nélkül, lapozgat a fényképek albumában, a hová be van jegyezve a fiatal beajánlott hölgy kora és számtalan érdeme. Miután az llető elhatározta magát, egy fiatal kiszolgáló ány lámpással megy parancsokat osztogatni, hogy a vendéget a lehető legjobban fogadják. Ami az európait illeti, az egyenesen bemegy abba a házacskába, melyet kiválasztott és miután átlépte a küszöböt, idősebb kiszolgáló nők igyekeznek,

akarata ellenére a poros cipőjét lehúzni, hogy ne rontsa el a nagyon finom szövésű szőnyeget, melyen a mousmék mesésen szép ruhájukat terítik szét. Innen felmegy az első emeletre, a hol a magasból egy verandá-ról élvezheti a nyári éj varázsát, mely szétömlik az egész kerten és melyet egy kis folyó frissít fel. Azután belép a fogadó terembe és japán módra leül a földre. A mousmé-k, akik elhagyták a kalitkáikat, a legnagyobb rendetlenségben összesereglenek és gyermekies nevetésüket összevegyítik facipőjük kopogásával. Azután eldefiliroznak királynői magatartással a vendég előtt. Következnek a bemutatások.

A vendég választ, mire mindnyájan távoznak, a kiválasztottat kivéve.

Mialatt a látogató ebben a vendégszerető hajlékban tartózkodik, nem hall egyetlen egy szót sem, mely ne lenne comme il faut. Minden a legkiválóbb udvariasságra, a legfinomabb nevelésre vall.

Egy óra lefolyta után társnője megköszöni a vendégnek a látogatást és felkel, hogy egy nagy fűrdőbe vesse magát. Ez alatt a vendéget hárfák ringatják álomba, melyek a kertben szólnak; elalszik és reggel «a régi idők virágos hajnalhasadtára ébred», mint azt a japán költészet mondja.

Sz. F.-né.

NYILT EGYSZER...

Nyilt egyszer egy lány kertjében
Egy szép hímes rózsa,
De széttépte és kacagva
A patakba szórta.

Aztán hirtelen epedve
Vágyott a virágra,
Odaült a zöld vízpartra
S egyre sírt utána . . .

M. Korniss Aranka.

Nietzsche.

A hetvenes évek uralkodó eszméinek érintésével tudjuk csak megérteni azt az averziót, melyet Nietzsche mindenütt érzett, ahol a tömeg akaratának érvényesüléséről, a tömeg vezetőképességéről volt szó. Filozófiája, mely az individializmus apotheozisa, az egyén uralmát hirdeti a tömeg uralma ellen. Csak a kiváló egyéniségeknek van arra jogosultságok, hogy keresztűl gázoljanak mindenen, ami akaratunk megvalósításának útját állja. Az egyéniség álljon mindenek előtt és mindenek fölött.

A liberalizmus és konzervatízmus virág korában szürő dött ez a filozófiai irány rendszerré az «Uebermensch» rajongójában. A szocializmusnak abban az időben még csak irodalma volt. Elmélete, melyet a történelmi materializmusból levezetett, készen állott, de világot bejáró körútjának még csak kezdetén volt. Ott tartott, hogy még ingnorálhatták. A tudósok, bölcsészek vagy elismerték helyességét, vagy egyáltalában tudomást se vettek róla. A milliók tömege, mely az elméletet tanulmányozta, s tanulmányozás után helyességét tagadta, vagy elismerte volna, még hiányzott. Nem kellett még ezzel a tudománynyal bíbelődni akkorában. Az ember ignorálhatta anélkül, hogy tudományosságának mázából valamit veszített volna.

És Nietzsche, az oly nagy képzettségű filozófus ignorálta ezt a tudományos elméletet. Vaskos kötetjeiben talán csak egy-két helyen emlékezik meg a modern gazdasági problemáról. Talán szándékosan hagyta figyelmen kívül. Mert ha belemélyed, filozófiájának okvetlenűl más konstrukciót kellett volna adni. Elmélete alól Marx rendszere kiráncigálta volna a bázist, melyre ő filozófiáját építette, s neki magának arra a meggyőződésre kellett volna jutnia, hogy elmélete ott gyökerezik, ahol ezt legkevésbé hitte: a szocializmusban.

Marx filozófiája gazdasági oldaláról nézi a társadalmat és a benne elhelyezkedett embert. Nietzsche csak a politikai oldalát látja. A társadalmat és az egyént, mint politikai faktort nézi s figyelmen kivül hagyja, hogy a politikát nem lehet a gazdasági kérdésektől elszigetelni. A politikának is, mint minden kérdésnek a világon, gazdasági háttere van, melyet

az osztályállam képviselői tagadnak ugyan, de azért az igazság a tagadás ellenére is igazság marad. Ez az osztályállam volt a Nietzsche ideálja s így csak természetes, hogy ellentétbe kellett helyezkednie azzal a gazdasági filozófiával, mely gazdasági alapon akarja szervezni a társadalmat, s nem a kiváltságosok, de a milliók államává akarja tenni az államot. Persze, ennek az eszmének megvalósulása bizonyos eltolódásokat idézne elő a gazdasági javak eloszlásában. Nietzsche ezt az eltolódást látta csak. A kollektivizmust, mint a modern gazdasági rendszer jalszavát ösmerte s a mit e jelszóból szelleme önkényesen kialakított, az visszariasztotta őt. A gyönge boldogulását, érvényesülését látta benne az erős egyéniségek rovására, mert ő is, miként a szocializmus minden ellensége, az egyént nem tudta különválasztani az egyéni javaktól. S ez végzetes tévedés. Hiszen a szemünk láttára lezajló minden napos életből láthatjuk, hogy az egyéniségnek mily kevés köze van a javakhoz. Vagy talán egyéniség számba megy a tőzsér, a bankár, a gyáros, ki minden érdemesebb munka nélkül javakat tudott összeharácsolni? A vagyon szerzésnek ehhez a fajtájához valóban kevés köze van az individualizmusnak, mert az, aki a gazdasági javakat szerezte, tétlenül nézte a javak gyarapodását s a maga individualítását bele se vitte a harcba. Ellenben elnyomott száz és ezer más egyéniséget, lehetetlenné tette, hogy sok más egyéniség a maga individualis ereje szerint cselekedjék.

A nagy tőke a maga jármába fogja az erőket, s a maga akarata szerint fejteti ki bérrabszolgáiból az energiát és az egyéniséget. A kapitalisztikus termelés mellett az egyén mindig a hatalmon levő osztály akaratát, szellemét szolgálja. Az irodalom, a tudomány és művészet mutatja, hogy a szellem munkásai mindig alárendelték művészi felfogásukat, eszméiket az uralkodó osztály ama erkölcsi szabályainak, melyeket ez az osztály a maga uralmának biztosítására hirdetett s a gyöngébbekre erőszakolt. Minden korszaknak meg volt a maga külön irodalmi és művészeti iránya, melyet fölülről diktáltak. Fölül ültek a mecénások, kik a művészetet támogatták s támogatásukkal megkötötték az egyéni szellem szabad megnyilatkozását. Az antik korszakban csak az antik szellem művészét hagyták érvényesülni. A középkorban, amikor az egyház lett a művészet mecenása, csak a vallásos szellem juthatott kifejezésre a művészetben. Látni való ezekből, hogy az osztályállamban, a hol a hatalomban csak kevés ember osztozik, bizonyos egyoldalúságra tett szert a magasabb szellem.

De ha az egyéniség csak így tudott érvényesülni s csak igy tudta magát kiélni a mostani rendszer védőpaizsa alatt, vajjon nem következik-e ebből, hogy az új rendszer, melyet az új gazdasági filozófia hirdet, egy egyéniség tökéletes felszabadításával fog járni? A gazdasági javakban való szertelen egyenlőtlenség megszünvén, az egyén korlátlanabb ura lesz önmagának. Gazdasági függetlensége szellemét, gondolkozását, erkölcsi nézeteit is függetlenítl a diktátorokéitól, szabadon hirdetheti majd véleményét az élet minden jelenségéről. És ez az igazi individualizmus, mint ahogyan a szocializmus nem is egyéb, mint az individualizmus egyik sarjadéka s egyik szükséges előlépcső ahhoz, hogy rajta az individualismus ideálját elérjük. A szocialismus csak egy «okos, szervezett, leplezett és tökéletes individualismus», mely csak előrehaladt társadalomban jut majd érvényre. És ez az előre haladott társadalom csak a gazdasági rendszer gyökeres változásán épülhet föl.

Nietzsche a csodától várta annak az Uebermenschnek megszületését, a ki az emberiséget órák alatt ezer és ezer mértföldes távolságokra viszi. A szociálizmus kikapcsolja rendszeréből s mint kulturfejlesztő eszközt nem veszi számításai közé a csodát. A csoda bekövetkezésére várni hosszadalmas dolog, jóval hosszadalmasabb, mint rendszeres munkával úgy megmívelni a talajt, hogy abból a Uebermensch nem csodaképpen, de mint a szervezett, generációról generációra fokozott kultura produktuma kinőjjön. Ez a szociálizmus célja. S hogy ez a cél a megjelölt úton könnyebben érhető el, ezt a biológia igazolja. A nagy egyéniségek nem pattanak ki készen a koponyákból. A fejlődés törvénye olyan, hogy az emberiség átlagos kultur nivóját az egyén ne ugorhassa magasan túl. Más szóval az egyén és az emberiség nivója között megvan az állandó arány. A nagy egyéniség csak magas nivójú társadalomból nőhet ki s a társadalmat magas szinvonalra emelni csak az tudja, a ki a milliók egyéniségét úgy fejleszti, hogy megadja a szabad érvényesülés eszközeit.

Egy cél felé törnek Nitzsche is, meg a szociálizmus is. Csak az útjuk vezet más és más irányban. Az Uebermenschet akarják mindketten: Nietzsche a tömeg elnyomásával, a szociálizmus pedig a tömeg felszabadításával. Hogy melyik út a rövidebb? Erre bajos megfelelni, de hogy a szociálizmusé a biztosabb, ez kétségtelen.

Lynkeusz.

Háború és béke.

Irta: Tolstoj Leó.

— Új fordítás az orosz eredetiből. —

76

Miután három versztnyire lovagolt és az utolsó orosz csapatokat is maga mögött hagyta, Rostov egy kerítés mellett, amely előtt árok volt, két lovast pillantott meg. Az egyik kalapján a fehér tollal ismerősnek tűnt fel Rostov előtt; a másik, aki pompás pejlovon ült (a ló ismerősnek látszott Rostov előtt) előre lovagolt az árokhoz, megsarkantyúzta lovát és könnyen átkelt az árkon. Aztán rövid kanyarodást tett, újból átugratott az árkon és tiszteletteljesen fordúlt a fehér tollú lovashoz, akinek nyilván azt ajánlotta, hogy ugyanúgy cselekedjék. A lovas, akinek alakja ismerősnek tűnt fel Rostov előtt és aki önkéntelen is megragadta figyelmét, kezével és fejével visszautasító mozdulatot tett és erről a mozdulatról Rostov azonnal megismerte imádott császárját.

Ebben a pillanatban Sándor megfordult és Rostov meglátta az emlékezetébe vésett kedves vonásokat. A császár sápadt volt, arca és szemei beesettek, de annál több báj volt vonásaiban. Rostov boldog volt, hogy a császár megsebesüléséről szóló hirek alaptalanok. Boldog volt, hogy láthatta őt. Tudta, hogy most közvetlen hozzá fordúlhat, sőt kellett is, hogy ezt megtegye, hogy jelentse azt, amivel Dolgorukov megbízta. De mint valami szerelmes ifjú, aki reszket és nem meri elmondani, amire hosszú éjjeleken át gondolt és ha az óhajtott pillanat elérkezett és vele egyedül van, félénken néz köröskörűl mintegy segítséget keresve, vagy kutat a lehetőség után, hogy lehetne a vallomást elhalasztani, vagy elszökni, — épp úgy nem tudta Rostov sem, miképpen viselkedjék a császárral szemben és ezerféle aggályai merültek fel az iránt, hogy illetlen és egyáltalán lehetetlen a megszólítás.

— S azonkivül minek is kérdezzem meg a császárt, hogy miképpen intézkedik a jobb szárny felől, amikor most már délután 4 óra van s a csata elveszett? Nem, határozottan nem kell hozzá lovagolnom. Nem szabad komor gondolataiban zavarnom. Inkább ezerszer meghalni, mint sem hogy rosz véleménye legyen felőlem.

Szomorúan határozta el magát és szívében kétségbeeséssel lovagolt tovább és egyre csak a folyton ugyanazon a helyen álló császárra tekintgetett.

Mialatt Rostov így határozott és szomorúan lovagolt el a császártól, Poll kapitány véletlenül ugyanarra a helyre érkezett s amikor a császárt észrevette, hozzálovagolt, felajánlotta szolgálatait és segítségére volt abban, hogy gyalog átkelhesék az árkon. A császár, aki pihenni vágyott és rosszúl érezte magát, egy almafa mögé ült és Poll előtte állva maradt. Rostov irigyen és sajnálkozva látta a távolból, hogy Poll mily hosszan és élénken cseveg a császárral s hogy a császár könyekbe tör ki, szemeit kezével eltakarta és Poll kezét megszorította.

— Ó! és én most a helyébe lehettem volna! — gondolta Rostov.

Alig volt képes könyeit a császár sorsa fölött visszafojtani, kétségbeesetten lovagolt tovább, anélkül, hogy tudta volna hová és mért lovagol. Kétségbeesése annál nagyobb volt, mert érezte, hogy bánatának oka saját gyengesége volt.

Öt órakor a csata minden ponton el volt veszve. Több mint száz ágyú a franciák kezében volt már. Prizhebysevszki egész hadtestével lerakta a fegyvert. Más hadosztályok, a melyek a legénységnek több mint felét elvesztették, egy csomóban vonúltak vissza. Langerons és Dochturov serégeinek maradványai Aujesd falú mellett a gátokon és a tóparton tolongtak zavart tömegekben. Hat óra felé az anjesdi gátról heves ágyútüzelés lett hallhatóvá; a franciák felállították ütegeiket a praizi magaslatok lejtőjén és tüzelni kezdtek visszavonuló katonáinkra.

Az utóvédnél Dochturov és más vezetők, akik a zászlóaljakat összegyüjtötték, lövéseket váltottak az őket üldözö francia lovassággal. Az esti alkonyat kezdetét vette. A keskeny aujesdi gáton, amelyen az öreg molnár évek hosszú során át békésen ült hálósapkájával és halászott, miközben unokája felgyűrt ingújjal játszadozott a locsolókannában uszkáló ezüstszinű halacskákkal, — ezen a keskeny gáton tolongtak teherkocsik az ágyúk közepette, lovak és kerekek közt az emberek, arcukon halálos aggodalom ült, egyik a másikat majdnem elnyomta; haldokolva léptek haldoklókra és egyik letaszította a másikat csupán azért, hogy nehány lépéssel öt tovább is hasonló módon letaszítsák.

Minden tiz másodpercben lecsapott egy ágyugolyó, vagy

felrobbant egy gránát a sürű tömeg közepette, hogy a közelállókat megölje, vagy sárral befecskendezze. Dolochov, a ki karján megsebesült, századának tizenkét legénye és a lovon ülő ezredes maradtak életben az egész ezredből.

A tömegtől elragadva tolongtak a gát elején és minden oldalról szorítva, megállottak, mert előttük egy ló egy ágyú alá bukott és a tömeg kihuzta. Egy ágyúgolyó megölt egy embert mögöttük, egy másik előttük csapott le és vérrel fecskendezte be Dolochovot. A tömeg kétségbeesetten nyomult előre, néhány lépést tovább mozgott, majd újból megállott.

— Ha száz lépéssel volnék előbbre, meg volnék mentve; ha azonban még két percig kell itt állnom, elvesztem — gondolta mindenki.

Dolochov, a ki a tömeg közepén állott, a gát széléig nyomult, miközben két katonát halomra döntött és a csuszamló jégre ugrott, a mely a tavat befedte.

— Ide jöjjetek — kiáltott a jégen szaladva, a mely csak úgy ropogott alatta...

— Jertek ide! — kiáltott az ágyúk felé fordulva — elég szilárd!

A jég elbirta ugyan, de meghajolt és ropogott és nyilvánvaló volt, hogy nemcsak egy ágyú, vagy egy tömeg alatt, hanem ő alatta is azonnal betörik.

A tömeg követte őt tekintetével, közelebb lépett a parthoz, de egy sem mert a jégre rálépni. Az ezredparancsnok, a ki a gát elején állt lovával, felemelte a kezét és kinyitotta száját, hogy Dolochov után kiáltson. Ebben a pillanatban egy golyó oly mélyen röpült el a tömeg fölött, hogy valamennyien meghajoltak. Valami mintha nedvesbe csapott volna és a tábornok egy vértócsába esett le lováról. Senki sem nézett utána, senki sem gondolt arra, hogy felemelje.

— A jégre! a jégre! Előre! Forduljatok! Nem hallod? Előre!

Ezek a szavak hallatszottak nyomban azután, hogy a golyó leteritette a tábornokot. Százan is kiabáltak, a nélkül, hogy tudták volna, mit és miért kiáltanak.

Folytatjuk.

Természettudomány.

ELFAJULÁSI JELEK. Degenerativ stigmák gyanánt szokták felsorolni a tankönyvek a csontrendszer, az arc, a fül, a szőrnövés némely rendellenességeit. De ezek összefüggése is a neuropsychikus degenerációval — nagyon homályos. Általában mondhatjuk, hogy azok a stigmák nem jelentenek egyebet, mint azt, hogy az ilyenekkel biró egyén fejlődésében bizonyos akadályok merültek fel. A lelki életre való következtetés egyedüli alapja pedig az az empirikus tapasztalat, hogy a hol az egyik szerv (pl. a csontrendszer) hiányosan fejlődött, ott a másik szervben is, az idegrendszerben, gyakran észlelhető rendellenesség. Tehát gyakran és nem mindig. Ez a megkülönböztetés fontos, mert némelyek nagyon is hajlandók «stigmatizálni» azokat az embertársaikat, a kiket a sorsuk odanőtt fülekkel, előre álló fogsorral, részaránytalan arccal, vagy hypertrichosissal vert meg, eleve is veleszületett gonosztevési hajlamokat, elmebetegséget vagy — lángészt tételezvén fel bennük. Pedig a sok u. n. degenerativ jel csak szépséghiba és közvetlen hatása a testi fejlődési rendellenességnek az ideg- és lelki életre csupán akkor lehet, ha az anomália magán az agygerincvelőn vagy környezetén, pl. a koponya- vagy gerinccsontokon mutatkozik. Sőt még itt sem mindig.

Igen sok stigma keletkezésének módjáról alig tudunk valamit. Így a belső szerveknek az a sajátságos fordítottsága, a melyet situs inversus viscerumnak neveznek, a melynél a szív és a lép jobboldalt, a máj baloldalt foglal helyet s a melyről Weygandt nemrég megállapította, hogy egyes családokban öröklékeny, ma is talányszerű. A talányt nem fejti meg, hanem még komplikálja Weygandt, mikor konstatálja, hogy az általa megfigyelt esetben a fordítottság az agyvelőre is kiterjedt, vagyis a főbb összrendezési idegközpontokat nem — mint rendesen — a bal, hanem a jobb agyfélteke tartalmazta s ennek megfelelőleg az illető egyén balog volt.

Az öröklött és szerzett fejlődési rendellenességek közt a középen foglalnak helyet azok, a melyek az embrionalis élet folyaman, az anya valamely betegsége folytán jönnek létre. Ilyenekről számolt be legutóbb Habermann a német fülorvos-társulat május havi gyűlésén Berlinben. Két süket cretin hallószervének anatomiai vizsgálatánál a belső fül ide elemeinek sajátos fejletfenségét vette észre és ezt onnan magyarázza, hogy a cretinek anyja is cretine volt, és maga sem rendelkezvén elegendő pajzsmirigyváladékkal, magzatainak nem tudott belőle eleget juttatni. Már pedig az embryo pajzsmirigye még nem működésképes

és az anyának kell erről a fejlődésszempontjából fontos secretumról gondoskodni.

Ebben az esetben helye lett volna annak, amit az angol szerzők «antenatalis therapiának» — a születést megelőző gyógykezelésnek neveznek. Ha a cretine anyjának a kellő időben segítségére jöttek volna megfelelő mennyiségű thyreoidea-kivonattal, akkor utódai talán nem lettek volna sem hülyék, sem süketek.

A veleszületett süketnémaság egyik régóta gyanított okára: terhelt szülők verrokonságára terelte a figyelmet ugyanezen az ülésen Hammerschlag és nagy statisztikával támogatja e felfogás helyességét. Ezzel egyúttal újj mutatást ad az antenatalis prophylaxisra, illetőleg arra, hogy a közeli rokonok közti házasság annál is inkább kerülendő, mert vajmi ritkán sikerül a terheltséget egyik vagy mindkét házasulandó fél részéről kizárni.

Möbius például egyenesen kijelenti hogy tudományos szempontból képtelenség valakiről azt a bizonyítványt állítani ki, hogy «teljesen normális». Legfeljebb azt lehet róla mondani, hogy nem elmebeteg.

—

ORVOSTUDOMÁNYI DOLGOK. Rouen városa nem valósíthatta meg egy nemrég elhalt lelkes polgárának, Pierrecourtnak azon óhaját, hogy több millióra rugó vagyonának kamataiból 100,000 frankkal jutalmazzanak évenként egy-egy mátkapárt, mely a legegészségesebb, legerősebb férfiból és nőből componálva, óriásnemzedék termelésére mutatkoznék hivatottnak. A rokonok perrel támadták a végrendeletet, ezen intézkedését «erkölcsteennek és kivihetetlennek» mondván és Rouen városa maga sem bizott a kivihetőségében, hanem beérvén azzal, hogy 800,000 frankot visszatartott «az emberiség javítására és conserválását szolgáló célra», a vagyon nagy részét a pörös rokonoknak kiadta. Pedig még a visszatartott összeget is bajos lesz a szorosan vett célra fölhasználni. Az emberi faj javítása és conserválása, itt természetesen a testi javításról és conserválásról van szó, tulajdonképen orvosi feladat volna és mégis az orvosok is nagyon megakadnának, ha erre valami új és jó módot kellene ajánlanunk. A hygiene ugyan tud erre módot: egészséges táplálkozás, lakás, életmód, de ezek nem egeszen újak és a rendelkezésre álló összegből az emberi fajnak csak minimális töredéke volna javítható és így conserválható. De meg á talában míg a javításra való törekvés állandóan és még fokozott mérvben is meg van az orvosi tudományban, a conservativ vonás, min'ha nagyon elhalványulna napjaink tudományos törekvéseiben. Érdekesen jellemzi ezt John Tweedy, a london University College szemész-tanára egy minap tartott megnyitó beszédében, melyben azt mondta, hogy «az orvosi tudományban fordítva áll a dolog, mint az angol törvényben; az angol törvény mindenkit kifogástalannak tart, míg az ellenkezője nem bizonyul, az orvostudomány pedig minden szervet betegnek tart, míg az ellenkezője nem állapítható meg». Sajnos, hogy ez sokaknál valóságos vezérelv és a modern polypragmasiának, az orvossággal, késsel való túlbuzgóságnak ez a magyarázata

és — mentsége. — Ezzel a mindenütt kifogásolható és eltávolítható szervekre leselkedő tudománynyal szemben érdekes a józan reakció hangját is hallani. Sir Bennett néhány héttel ezelőtt azt fejtegette, hogy nagyobb művészet annak megállapítása, mikor nem kell operálni, mint egy-egy csillogó operációt hasztalanul végezni. Fergusson a New-York State Medical Association közgyűlésén ellenzi a kés buzgóságát és azt mondja, hogy a konzervativizmus előnyösebb — az esetleg brillians eredményekkel dicsekvő, de nagyobbha álozású, gyökeres sebészi beavatkozásoknál.

—

EMLŐS ÁLLATOKNAK MŰLEGES TERMÉKENYITÉSÉT rendszeresen végzik Oroszországban. Iwanoff előbb kisebb állatoknál, majd ménesekben és tehenészetben és a moszkvai állatkertben nagyban végezte kisérleteit. Kitűnt, hogy az anyaállat kedélyállapota és izgalma semmi befolyással sincs sem a fogamzásra, sem a magzat nemére, sőt ha a mesterséges termékenyítés kellő gonddal végeztetik, a fogamzás biztosabb, mint természetes viszonyok között. Az is kiderült, hogy a termékenyítés akkor is hatásos, ha a sejtek nem a természetes váladékban, hanem physiologikus konyhasóoldatban vitetnek a méhnyakcsatornába. A műleges úton keletkezett ivadék teljesen életképes és egészen meglepő keresztezéseket sikerült produkálni ez úton.

—

Jövendő.

Az uj évnegyed.

A Jövendő előfizetési ára egy hóra 1 korona, negyedévre 3 korona félévre 6 korona

Kérjük a hátralékos előfizetőket, sziveskedjenek az előfizetési pénzeket utalványon mihamarabb megküldeni.

A Jövendő előfizetői **augusztus havában ingyen** kapják meg Bródy Sándor **„Szinésznők“** cimű uj könyvét

A Jövendő kiadóhivatala,
Budapest, Lövölde-tér 1.

Szerkeszti: Bródy Sándor.
Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Heltai Jenő.
Szerkesztőség: Lövölde-tér 1.
Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala. Tulajdonos: a szerkesztő
Lövölde-tér 1.

Beer E. és Társa, ezelőtt «Kosmos» műintézet nyomása, Budapest.

Egy hónapra 1 korona.
Negyedévre 3 korona.
Félévre . . . 6 korona.

MINDEN SZÁM
20 FILLÉR

Szerkesztőség és
kiadóhivatal:
Lövölde-tér 1.

Megjelenik minden vasárnap.

23 év óta

angol férfiruha-bérlet

a legjobb
beruházkodási
rendszer

Prospektus . . .
kívánatra
ingyen

Deutsch F. Károly.

Budapest, Andrássy-ut 1. I. em.

BEER E. és TÁRSA EZELŐTT KOSMOS MŰINTÉZET, NYOMÁSA
BUDAPEST, ARADI-UTCA 8.

Második év 31. szám. 1904 Budapest, julius 31.

JÖVENDŐ

Szerkeszti
Bródy Sándor

Főmunkatárs:
Ambrus Zoltán

Főmunkatárs:
Heltai Jenő

Megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásban.

TARTALOM:

Lynkeusz: Express-törvényhozás. — Dr. Jacobi Andor: Politikai divatok. — b. e.: Königsberg. — Szász Zoltán: Hajnali beszélgetés. — Krúdy Gyula: A gárdista. — Új költők: Farkas Imre. — Csehov Antal: Részegen. — Apor Dezső: Alszik a város. — Balogh Imre: Olasz fürdőlevél. — Tolstoj Leó: Háboru és béke. — Természettudomány.

Lóhivatal
Bécs-szám 4

Ára 20 fillér

Egy hónapra

Első Magyar Üveggyár R.-T.

BUDAPESTEN, V., Ferenc József-tér 3. sz. (Diana-fürdőház.)

Kristályüveg-készletek nagy választékban, mérsékelt árak mellett. Mindennemű üvegáru nagy raktára.

Az egyedül létező valódi angol **SZÉPITŐSZER** a Balassa-féle valódi angol **UGORKATEJ**

mely azonnal eltávolít minden szeplőt, májfoltot, pattanást, bőratkát (Mitesser) stb. és az arcnak friss üdeséget, fiatalságot kölcsönöz.

Egy üveg ára 2 kor., ugorka-szappan 1 kor., poudre 2 kor.

Fő szétküldési hely: **BALASSA KORNÉL** gyógyszertára Budapest—Erzsébetfalva Kapható minden gyógyszertárban. Főraktár Budapesten: **TÖRÖK JÓZSEF** gyógytárában, Király-utcza 12 és Andrássy-ut.

WANAUS JÓZSEF fényképészeti készülékek és szükségleti cikkek gyári raktára

Telefon 867. **BUDAPEST, IV., Deák Ferenc-utca 19. sz.** Telefon 86.

RÉVÉSZ LIPÓT férfiszabó Budapest, V., Dorottya-utca 6/a. bevezette a külföldön általánosan kedvelt ruhabeoserélési módozatot, úgy, hogy mindenki kis ráfizetéssel angol és ranc. szövetekből mérték szerint elkészült ruhákat viselhet. Bővebb felvilágositást az üzletben

---

MARGITSZIGET

ZENEKAR

HASSI KÁLMÁN, mindennap 8 órától 10 óráig reggel, d. u. 5-től 10 óráig.

Minden ünnep és vasárnap délben zene.

Reggeli ételek: Erdélyi tokány. — Csikós hus. — Gulyás hus. — Vetrece. — Pörkölt. — Lacipecsenye. stb.

Második évfolyam. Budapest, julius 31. Harmincegyedik szám.

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Express-törvényhozás.

Az urak — és a mi képviselőink mind urak — haza kivánkoznak a húsz milliós palotából. Únják a dolognak még azt a fajtáját is, a melylyel ott kell gyötrődniök. Elvégre az embernek még a semmittevésben is változatosságra van szüksége. Mert az csak nem mehet változatosság számba, hogy ma erről, holnap meg arról az oldalról beszél valaki. Egy magyar honatya agyveleje nem cipősarok, hogy mindig ugyanarról az oldalról koptassák. Mert akár jobbról, akár balról szónokolnak, ez a hallgató honatya agyvelejének mindig csak az egyik oldalát, — a közjogit — járatja. Így aztán egyoldalúvá lesz a szellem, az agyvelő, mint a varrólány cipellőcskéjének a sarka, melynek mindig csak az egyik felét tapossák.

De legyünk méltányosak, a vakáció kijár a képviselőnek, akár a diurnum. A szellem igényt tart a pihenőre, még ha oly egyoldalú is, hogy annál egyoldalúbb mértani fogalmat még a geomatria se ösmer. S a magyar nemzet lovagias: megadja a képviselőinek, amire azoknak joguk van. És a magyar nemzet szereti önmagát is; s az önmaga iránt való szeretetből is pihenőt ad az uraknak. Rosszabb a helyzet már úgy sem lehet, ha szerte is szélednek.

És az urak menni fognak s a húsz milliós pipatórium üres marad utánuk. Ne essék sérelem a parlament tisztességén, de mi csak pipatóriumot látunk és semmi egyebet abban a márványos palotában. Bejártuk minden zegét-zugát s csak gyufatartókat, hamuszelencéket, meg ruganyos kereveteket találtunk mindenütt. Stílszerűnek láttuk mindezt. Mert annak az osztálynak, mely a nemzetet itt képviseli, évszázados táplálkozás után kell egy hely, ahol kényelemben emészszen; kiélték a nemzet minden erejét, minden vagyonát s most folyik a fajfentartó elem emésztése. Túlzás lenne ez? Felforgatom évtizedekre visszamenőleg a törvényeket s keresek egy olyan paragrafust, amelyben ami rendiségünk egy morzsát visszaadott volna a népnek abból, amit a maga táplálására kisajtolt belőle. De minek a törvényt nézni? Itt a nép. Ez mutatja, hogy az országban sok törvényhozó s e törvényhozók minden pereputtya megtollasodott, de maga a nép koldussá lett.

Talán magasak igényeink, a mikor egy egész paragrafust keresünk, a mely a nép javára erőforrást jelenthetne? Legyünk szerényebbek s érjük be egy gondolattal, mely a mi képviselőházunk agyából pattant ki s termékenyítően járta be az országot. A gondolatra ráakadunk. Az egyházpolitikai törvényeknek az lett volna a célja, hogy a széjjeldarabolt nemzet rétegeit összeforraszszák; a kicsi látókörű parlament akkortájt ezt a törvényt úgy magyarázta, hogy az a zsidóságnak adott nemzeti ajándék. A haladás szükséges előfeltételét azonban nem tudta fölismerni benne. Nem magyarázta meg a nemzetnek, mert nem is értett hozzá, hogy a nemzeti kultura annál erősebben sarjadzik, minél több azon egyéniségek száma, a kik ugyanannak a nemzetnek keretén belül a vérkereszteződést sokféle változatban

elősegítik s ezzel a tipusok tömérdek fajtáját megteremtik. A nemzet degenerációjának akarták útját állani ezzel a törvénynyel s ezért rombolták le a korlátokat, melyek a tipusok keveredését hátráltatták. Egy családot akartak csinálni az egész nemzetből, friss vért, friss szellemet akartak átömleszteni azokba a degenerált családokba, rétegekbe, melyek a régi törvények kényszere alatt csak a maguk vallásának keretén belül tarthatták fenn fajukat s így mindig csak ugyanazokat a tipusokat váltották ki magukból, mint a régi Ptolomeuszok, a kik saját lánytestvéreikkel léptek házasságra, minek következménye az lett, hogy az ötödik generáció után elcsenevészedtek, kipusztultak.

De ezt a gondolatot nem tudták átvinni az életbe. Exkluzivek maradtak, hogy a befolyás, a vagyon ne oszoljon több felé. Inkább degenerálódnak s kirekesztik magukat az egészséges nemzeti kultura munkájából, de a kényelmet, a pipatóriumot nem adják fel.

Lehet, hogy még mindig nagyok az igényeink, a mikor egy nagy gondolat bölcsőjét keressük a parlamentben. Érjük be hát egy ötlettel, egy új szóval, melyet ők, a haza urai esztergályoztak. Az eredmény itt nem kevésbé elszomorító. Mert a hogy a magyar képviselőházi beszédekben a szavak gazdagságát keresem — eltekintve néhány kivételes elmétől, a kik a genie szótárával rendelkeznek — nem jutok tovább az ezredik szónál. Ekkora szógazdagsággal pedig akármelyik napszámos csoport rendelkezik, hogy a maga gondolatait kifejezze. Ugyanaz a tárgy, ugyanazok az ötletek vonulnak föl évről-évre. Csak a mondatszerkezetek változnak. Lelket ölő sivárság, agyat bénító szellemi szegénység.

De hatalom, tekintély, befolyás — ez van bőségben.

Hogyan jutottak hozzá? Anglia-, Francia- és Németország nagytudású politikusai nyomorúságos közrendőrök a mi honatyáink mellett. Pedig azok a férfiak még akkor is számot tennének, ha nem volnának törvényhozók. De ugyan micsodák lehetnének a mi törpe óriásaink, ha a parlament nem adna nekik tekintélyt? Elnézem őket s azon elmélkedem, hogy ezek az emberek egy igazi kulturállamban hogyan tudnának megélni? S megállapítom magamban, hogy igazi kulturállamban a fizikai munka elég jól jövedelmez. Tekintve pedig, hogy ezek az urak közül többen elég szép termetüek, valamiképpen csak megélnének, ha megesnék a csoda, hogy Magyarország rövidesen ily igaz kulturállammá avanzsálna. De ettől nem kell tartanunk. A magyar képviselőház gondoskodik róla, hogy a kultura ne emelkedjék oly rohamosan, hogy honatyáink 90 százaléka kénytelen legyen fizikai munkával kenyerét keresni.

Hát emészszenek csak nyugodtan a pipatóriumban. Négy-öt óra a belügyi tárcának, ugyanannyi a kereskedelminek, meg az igazságügyinek s mehetnek. A megélhetés feltételeit így hamarosan megszavazták önmaguknak s nyugodtan szerte széledhetnek. Az uralkodó-osztály, a mely maga az osztályállam, megkapta a magáét. S a nemzet? A nép? Eh, kérem, mi köze a parlamentnek a néphez! A fajfentartó elem valamikor a kényelmes élet kedveért a királyokat cserélgette. Ma még telik annyi a népből, hogy a régi kényelem meg ne zavartassék. Mihelyt nem telik erre, nemzetet cserélnek. Lynkeusz.

Politikai divatok.

A pápa pere.

Laval püspöke: Gray és Dijon püspöke: Le Nordez, mindketten bizonyáru krisztusi lelkületű és jámbor pásztorai híveiknek: lettek a kifürkészhetetlen Gondviselés által kiszemelve arra a mindenkép hálátlan szerepre, hogy jó katholikus létükre a Szent Atyával kell összeütközésbe jönniök az államnak tartozó kötelességek teljesítése közben, mialatt fejük felett az egyházi átok villámcsapásai dörrennek meg. Szerepük a tragikum magaslatán, a hová a magunkfajta ember bánatos fejcsóválással néz fel: annyi baja van az Embernek e Földön, miért kellett azt még egyházakkal és dogmákkal boldogítani? Van valaki, akinek semmi esetre sincs rá szüksége s ez a valaki: az Isten.

Mégis, Laval és Dijon püspökeit mi készteti, hogy szembeszálljon az olasz klérus évezredes világhatalmával? E kérdéssel a dolog lényegét érintettük. Mindenki érzi, hogy a két püspök bizonyára nem a hitben való megcsökkenés miatt száll szembe a Vatikán villámaival, hanem, hogy erős francia nemzeti érzés és a gallikánizmus hagyományai lelkesítik őket arra, hogy megmaradjanak engedetlenségükben a Szentszék ellenében. Laval főpásztora keserűen panaszolja, hogy a pápai államtitkár: ez a fiatal s így már sok galibát csinált Merry del Val (ez a név a világtörténelemé) olaszul írt neki és egyszerre lehull a lepel a nemzeti antagonizmusról, amely az egyetemes Egyház kebelében is megvan és meglesz, valameddig az olasz klérus rettentő túlhatalma a Szent-kollégiumban fentartatik. VI. Adorján óta nem ült más bibornok a

pápai széken, mint olasz és a kardinálisok erős többsége itáliai: ki hiheti még, hogy ezt az állapotot, az Egyháznak mai, valóban az egész Földre kiterjedő volta mellett, fentartani ehet?

Ama két engedetlen, átoksujtotta püspök nem szól erről, de bizonyos, hogy ez a lényeg. Az egyetemes és nemzeti egyházak rég elintézettnek vélt történelmi ellentéte ébred új életre, valamint számos más, rég elintézettnek vélt kérdés egyszerre ismét előbukkan ebben az átmeneti korban, amelyben úgy látszik, előlről kell megküzdenünk évszázadok egymásután lezajlott eszmeharcait. Mi a pápaság ma? Az olasz klérus világuralma; világuralma egy oligarchiának, amely önmagát folyton kiegészíti, a hol a hatalom örökségéből a születés jogcíme ki van zárva, s az az előnye van a monarchiák fölött, hogy itt gyermekek is kerülhetnek trónra, de a római oligarchia csak férfiakat vesz be a hatalom birtokába. Az egyik oldalon vannak a világ katholikusainak legkülönfélébb nemzetiségü százmilliói, a nyáj, a másik oldalon néhány olasz pap, a vezetők: és ez így tart századok óta.. A nemzetiségi érzésnek ez a lenyügözése azonban, mint minden erőszakolt lelkiállapot, nem tarthat örökké: ki kell törnie az elfojtott érzéseknek, fel kell pattanni a lenyomott rúgónak és az Egyetemes, de valójában olasz Egyház síma tótükrét a nemzeti eszme hullámai törik ezer darabra. Ki ne érezné, hogy a római Egyház, a pápaság válságba jutott, mert megcsontosodott abban a szűk olasz oligarchikus szervezetben, amely egyenes ellentéte az Egyház egyetemes rendeltetésének?

Rosszak az idők is. A porosz kulturharc más viszonyok közt folyt le. Bismarck nem szívesen engedett a szabadelvű elemek nyomásának s a mikor ismét módjában volt liberális barátaitól megszabadúlni, szívesen kötött békét a pápasággal, amelyben szintén conservativ hatalmat s így természetes szövetségest ösmert föl a szocializmussal szemben. Ez az egyik. Azután meg a német kulturharcban nem a püspökök állottak a kormány mellett a pápasággal szemben, ott a főpapok az állammal szemben tagadták meg az engedelmességet,

a pápaság katonái voltak a kormányokkal szemben. Ez a másik.

Mind a kettő óriásivá teszi a különbséget. A francia kormány gyeplői egy Combes kezében vannak, a kinek főtámaszai ép a szociálisták s a ki nem nyomásnak enged, hanem élete programmját tölti be, midőn a végsőkig viszi a harcot Rómával és kiépíti a teljesen felekezet nélkül való államot, a melyben ha valaki biztosítani akarja magát az örök üdvösségre, tegye azt, de ne az állam költségén. Ez az ember nem köt békét, csak teljes győzelem után. S ki áll vele szembe? A gallikánizmus hullámai által csapdosott, saját kebelében bomladó papi oligarchia, a melynek átkai Laval és Dijon püspökeinek sem imponálnak. A róma vezérkar még mindig fényes, előkelő és villámait évszázadok rutinjával szórja, de hol vannak a katonák?

A francia világi papság nem lesz ennek a hadseregnek a zöme: Laval és Dijon a bizonyítékok. De van még egy hatalmas tartalék, az igaz: a szerzetes rendek s legelől a jezsuiták, a kik az Egyház egyetemességének legerősebb támaszai. Csakhogy ezt a hadsereget ép most verték meg előbb Waldek-Rousseau és utána még inkább Combes, akivel, úgy látszik, nem bír a világ legszívósabb hadviselő fele: a Jézus-rend sem, amelynek pedig meg van az az előnye, a mi a római udvarnál hiányzik: a valódi nemzetköziség, az igazi egyetemesség.

Combesnak határozott szerencséje van. Most, a mikor az utolsó lépést akarja megtenni a szakításhoz, harcba viheti a gallikán nemzeti érzést az Egyetemesként fellépő olasz egyházi oligarchia ellen s ez megbecsülhetetlen előny. A német kulturharc politikai küzdelem volt a protestáns, de konzervativ porosz állam és a római kuria között; a francia kulturharc a radikális szabadelvűség nemzeti harca az olasz klerus ellen. XIII. Leó politikája, a békés, mindennel kibékülő és kiegyező politika most nyeri fényes beigazolását: a pápaság nem vívhat csatát, de ezt nem szabad senkinek sem megtudni. A világuralmi posenak soha olyan remek személyesítője nem lesz, mint volt XIII. Leó. Mindenben és min-

denkivel kiegyezett és azt hitted, hogy ő a világ teljhatalmú diktátora. Pedig nem volt az, csak egy okos és még inkább ügyes olasz, akinek akarata szerint történt minden, mert ő mindenhez adta — az akaratát, de ezt oly bámulatra méltó diplomáciával tette, a melylyel egyedül lehet fentartani a pápaság világuralmi fictióját.

Valóságok fentartásához nem kell művészet; fictiók fentartásához a szellemi erők tökélye szükséges. Fiatal és tüzes Merry del Val (ez a név, mint mondám, a világtörténelemé) magad is a XIII. Leó mesteri politikájának áldozata, nem szabad mondanom, hogy dupe-je vagy: elkápráztattak az ő mesteri allurejei s midőn kezedbe kaptad az egyház mennyköveit, azt hitted, mert XIII. Leó elhitette veled és a világgal, hogy azok csakugyan ölnek; pedig azokban nem volt egyéb, mint a mit a dicsőült pápa beléadott: saját szellemi ereje, az pedig vele együtt sírbaszállott.

Ez a dupiroztatás: a Merry del Val és X. Pius tragikuma. Puzsyna biboros, aki megakadályozta a Rampolla, a XIII. Leó folytatásának megválasztatását, vajjon nem érez-e némi lelkifurdalást?

Hiába minden: les dieux s'en vont, és Franciaország megállíthatlanúl válik az egyháztól. A kulturtörténelem új fázisba lép.

Dr. Jacobi Andor.

KÖNIGSBERG. A königsbergi bölcs után a königsbergi per. Königsberg egyszer már híressé lett azért, mert ott született Kant; újabbi hírnevét annak a pernek köszönheti, a mely az orosz cár emberfeletti hatalmának embertelen eszközeit, az orosz kormányzók vérforraló vadságát, a vad hordáknak a világosságtól való irtózatát mutatta be kegyetlen élethűséggel. Ha egy bűnperről van szó, a melyben — és mindegyikben — embereknek tisztessége, becsülete, szabadsága s élete forog kockán: az eljárás alapjául oly cselekménynek kell szolgálnia, a mely a művelt népeknek tisztúlt elveken alapuló felfogása szerint jogsérelmet idézett elő. Mi keltette életre azonban a königsbergi pert? Az abszolutizmus féktelensége, az orosz cézári öntudat gőgje, a sötétség makacs elbizakodottsága, a mely idegen állampolgároknak sem akarja megengedni azt, hogy elnyomott orosz embertársaik sorsán nyiltan, vagy titokban keseregjenek; hogy sóhajtsanak e páriákért, a kiknek otthon egy-egy sóhajért korbácsütések járnak ki. Az orosz cári birodalom nem tudta elviselni a gondolatot, hogy idegen földön idegen állampolgárok az általuk nem értett orosz nyelven irt röpiratokat akartak eljuttatni az orosz rabszolgákhoz; vak botorságukban azt hitték, hogy ha már az orosz alattvalóknak nem szabad jajgatni és üvölteni: hogyan lehet azt megengedni idegennek — nem hogy jajgasson és üvöltsön, hanem hogy együttérezzen a szenvedőkkel? Ők már nem a cselekedetekért, hanem az érzelmekért is büntetni akarnak és az orosz követ feljelentést tett a német biróságnál az orosz cár, mint uralkodó ellen irányuló felség- és külön a cár személye ellen szóló cársértés és titkos szövetkezés miatt. A német kormány elvállalta a vádat — courtoisieből. Mikor emberek bőréről van szó: akkor finom diplomaták udvariassági aktust

Hajnali beszélgetés.

Irta: **Szász Zoltán.**

Kocsizzunk egy kicsit, szólt a nő s már benn is ült a kocsiban. En, aki már az alvásra vágytam, kissé bosszúsan mentem utána, de mikor néhány percnyi haladás után a kávéházi légkörtől kiszáradt tüdőmet egyszerre frissítette az üde tavasz-hajnali levegő, belenyugodtam a női szeszély-szülte vállalkozásba. A kocsizás tényleg jól esett, különösen miután elhagyván a ház- és villasorokat kiértünk a ligetbe. Sehol senki: ember csak egy-két hozzánk hasonló kokott vagy kokott-társ, akik vagy gyalog vagy kocsin befelé, a városba igyekeznek. A villák redőnyei csukottak, maguk az épületek olyanok, mint csukottszemű hullák. Egy-egy madár dobja magát ágról-ágra, ez az egyetlen mozgás, állati életnyilvánulás. És mégis ez a hajnali néptelenségü, ez a napfénynyel világított holt város nem szomorító, nem leverő, mint gyakran az ember-tömeggel elborított, de sötét, mesterségesen világított éjszakai utca. Mint egy óriási igéret, mint egy mérhetetlen élet-akkumulátor ragyog fölöttünk a nap s jelenlétével vidámságot, jókedvet, élet-vágyat teremt ott, ahol az emberi életnek még nyoma sincs. Téli, őszi hajnalban nem ismerhetjük ezt az érzést, mert ilyenkor a nap később kel fel, mint az emberi élet. A tavaszutó hajnala azonban bizonyos tekintetben kisérleti bemutatása annak, hogy a nap a legfőbb élet-tényező, az isten, amely egymagában elegendő, hogy élet-kedvet teremtsen ott is, ahol látszólag minden éjszaka és halál.

Mikor mindezeket gondoltam, már visszafelé fordultunk. Ős-Budavára mellett mentünk el, mely kis, éjszakai világítás számára épített bódéival, papir- és ruhafoszlányos környékével, szabálytalan össze-vissza épített arkitekturájával, ugy festett, mint egy óriási kokott, aki az éjszaka fáradalmai után tompa álomba merülve fekszik rendetlen, ruhadarabokkal teleszórt, feldőlt butorokkal telehányt hálószobájában.

A nő, akit úgylátszik a városliget e részének hajnali vigasztalansága szintén erre a kokott-hasonlatra vezetett, mélabúsan szólt:

Mégse élet ez. Nem volna okosabb, ha este feküdném s reggel kelnék. Tizenötéves korom óta nem feküdtem le hat előtt.

É n: Tekintve, hogy most vagy negyven éves, most éppen az éjszakázásod huszonötéves évfordulóját ünnepelhetnéd meg.

A n ő: Goromba vagy.

E n: Te elég intelligens vagy ahhoz, hogy megbírj ilyen gorombaságokat. Különben a hajnali lefekvés csak nálam ostobaság: neked így kell tenned, mert ez a foglalkozásod.

A n ő: Hisz épen ez az. Ez a foglalkozás! Mondhatom neked, ha visszatekintek múltamra, mely pedig selyemben, aranyban, pálmafák alatt, magán-yachtokon, tízszobás lakásokban, tengeri fürdőkön, öngyilkos szerencsétlen és vagyonbukott szerencsés szerelmesek közt tölt el, valami hallatlan undor fog el. Nem lett volna jobb, ha megmaradok tisztességesnek s megyek minden reggel az irodába, mint ezek a szegény, rossz ruhájú leánykák, akik most reggel álmosan sietnek a munkájuk után? Érdemes volt, hogy azzá lettem, a mi vagyok.

É n: Engedd meg, édes szívem, hogy úgy vigasztaljalak meg, hogy becsmérellek. Érdemes volt, mert te erre születtél. Egy ideális társadalom szempontjából azt lehet mondani, hogy senkinek se érdemes kokottá lenni, mivel mint tisztességes nő jobb, okvetlen jobb sor vár reá, a mint hogy egy ilyen ideális társadalom berendezésében nincs is helye a kokottnak. A mai nagyon is nem ideális társadalom szempontjából is helyes a leányok folytonos elriasztása ettől a pályától. Mert valóban csak nagyon kevés kokott éli át életét olyan igéző körülmények közt, mint te: sokkal több rongyokban, hamis ékszerekkel, nagyvárosi körut-fák alatt, piszkos viskókban, durva vendégek és egy még durvább barát társaságában éli végig életét. Nyomorogni pedig tisztességesen mindig jobb, mint tisztességtelenül.

A n ö: Szerencsétlen, hát te azt hiszed, hogy a tisztességes nőnek valóban örömet szerez az, hogy tisztességes. Faute de mieux, drágám, faute de mieux. Ez a magyarázata az egész erényességnek. Azt hiszed nem látom én, milyen irigykedve néznek engem a tisztességes szép nők, a kik rosszabb ruhában járnak, mint én. A tekintetük ezt mondja: «ha átadnád nekünk az ismeretségedet, a tapasztalataidat és ruháidat, rögtön cserélnénk veled». S különben is miféle beszéd ez a szigorú megkülönböztetés kokott és tisztességes nő között. Nincs egyetlen nő se, aki nem volna egy kissé mind a kettő. Én például nem vagyok tökéletes, tiszta, szeplőtlen

kokott. Akárhányszor barátkozom szerelemből, azaz a lehető legnagyobb mértékben tisztességes vagyok. S viszont van-e olyan nő, aki érdekből, s legyen az akár saját ruhaszámlája, vagy a férje előmenetele által sugalt érdek keresés, egyszer legalább az életben félre nem lépett. Nem, édes, ha máshoz nem, de ehhez értek s mondhatom, hogy minden nő kokott, mert egyszer mindegyik volt legalább kokott, aki pedig egyszer az, általában is az, a miképen, aki egyszer sikkaszt és négyezerszer nem sikkaszt, mégis csak sikkasztó.

É n: Van valami abban, amit mondasz. De úgy ahogy te mondod, nincs igazad. Ha azonban így mondanád, ahogy én mondani fogom, talán közelebb járnál az igazsághoz. Ha nagyon szigorúak vagyunk s prostituciónak nevezünk minden szerelem nélküli ölelkezést (s szigorúan véve bizony ez is) a mai gazdasági és erkölcsi rend mellett tényleg majdnem minden nő többé kevésbbé kokott. Mert a mai erkölcsi rend csak a házasságon belöli szerelmet fogadja el tisztességesnek s a gazdasági rend viszont olyan, hogy a nőnek anyagi létalapja is majdnem kizárólag a házasság, azaz egy férfi által való kitartottság lehet. A leánynak tehát állandóan úgy kell a szívével operálnia, hogy az csak olyan férfiba szeressen bele, aki egyszersmind őt eltartani is hajlandó és képes. Azaz a nemi ösztöneit s egzisztenciális érdekeit egy forrásnál kell kielégítenie. Ha ez sikerül, meg van a szerelmi házasság; ha nem sikerül az érdekházasság vagy a szerelem, házasság nélkül. Az utóbbi sokkal szebb, az előbbi sokkal gyakoribb dolog. Hogy a nők kilenctizedrésze ilyen érdek-házasságot köt, ez bizony tény, még pedig igen szomorú tény. Egyelőre azonban ez nem lehet másképp: eltekintve az emberek vagyonos részétől, mely a vagyontalanhoz képest igen-igen csekély s ahol a hozomány intézménye gyakorivá teszi a férfiak érdek-házasságát s így a férfi-kokottakat, aki különben nem is sejti magáról, hogy mi, a szabály az, hogy se a nőnek, se a férfinek nincs semmije, s mindketten s még ehez a gyermekek is a férfi keresményéből élnek. Hiába gondolják az ilyen nagyon is érthető érdek-házasságot kötő nők, hogy a feleség a házi munkával, a gyermekek nevelésével mintegy ellenértéket ad azért a kitartásért, melyben a férfi részesíti. Nincs igazuk: a háziasszony, mint munkás csak cseléd-munkát végez s így csak cseléd, a legjobb esetben házvezetőnői ellátásra volna dolga. A mi neki a feleségrangot, a férfival egyenrangú házastársi díszt megadja, azt nem a házvezetés, hanem a gyermekszülés vagy legalább is az erre való törekvés címén kapja meg. Azaz a házasság, mint

ezt te tudományos könyvekben olvashatnád, ha nem volnál sokkal okosabb, semhogy ilyeneket olvass, két külön nemű egyén szövetkezése a fej fentartás munkájára. Ez a fontos, ez a lényeges a házasságban s nem az, hogy a férj megkeresi a konyhapénzt s az asszony megfőzi neki cserébe az ebédet. S ez a fontos, ez a lényeges dolog, a fejfentartás akkor a egsikeresebb, azaz akkor születnek a legegészségesebb, legéletrevalóbb gyermekek, ha minden ölelkezés fölött a szerelem géniusza lebeg. Ezért kell annak, a kinek a faj, azaz a mi gyermekeink, unokáink és dédunokáinak jólléte a szívén fekszik, azt kivánnia, azt erkölcsi ideállá emelnie, hogy csak szerelmesek házasodjanak. A mint különben ez ösztön formában benn is van az emberíségben. Mert leszámítva a kéjelgő hajlamúak mégis aránylag csekély számát, az emberek, különösen a nők nagy része csak azt az ölelkezést érzi örömnek, ami szerelemből fakad s fájdalomnak vagy legalább is éretlennek a szerelem nélkülit.

A nő: S azért mégis a legnagyobb nyúgalommal férjhez mennek egy olyan emberhez, akinek az ölelése gyötrelmes vagy legalább is izetlen lesz.

Én: Persze, mivel szegények s az önfentartás előbb való mint a fajfentartás. A vagyontalan nőnek első sorban a megélésre kell gondolnia, ahol ez kinálkozik számára nem szabad nagyon kényeskednie, hanem ki kell dobnia a nemes szerelmi álmok ballasztját az élet hajójából.

A nő: Én is ezt tettem, mikor üzletileg adtam magam a szerelemre. S épen ez a ballaszt-kidobás az, amit kokottságnak neveznek.

A férfi: Azaz nevezem én, aki túlmélyen hatolok a dolgokba s nevezed én utánam te, aki örülsz, hogy valahogy rehabilitáltad magad a tisztességes nők leszállítása által.

A nő: De hisz épen most magyaráztad meg, hogy igazam van.

A férfi: Igazad van szívem s még sincs igazad. Egy ideális társadalom szempontjából igazad van, mert ebből a szempontból egyaránt nem tisztességes az, ha valaki egy ölelést ad el egy aranyért, vagy egész életére, en gros eladja az öleléseit életfogytiglani kitartásért s feleségi címért. Azonban az erkölcs s így a nemi tisztesség is egy igen viszonylagos dolog. Ma, a durva átlag gondolkodás számára nem a szerelemtelen, hanem a házassagtalan odaadás a kokottság.

A nő: De mit törődöm én azzal, a mit a tömeg gondol. Te se törődsz vele.

Én: Először is én sokban törődöm. Aztán meg különb-

ség is van a mi nemtörődömségeink közt. Én azért hányok fittyet sokszor (ismétlen, nem mindenben!) a közfelfogásnak, mivel eme eltérésemmel egy magasabb erkölcsi szabályt, melyet az a tömeg még nem látott át, szolgálok. Te azonban azért nem törődsz a tömeggel, mivel a te nemi erkölcsi érzesed még annyira sincs kifejlődve, mint a tömegé.

A nő: Itt vagyunk megint a gorombáskodásoknál.

Én: De egyszersmind annál a vigasznál is, melyet, mondtam, nem nyújthatok neked másképp, minthogy ócsárollak egyszersmind. Igen: te tompább erkölcsi érzelmü vagy, mint a tömeg, de ez a te szerencséd. Ezért mondtam, hogy kokottnak születtél. Te egy degenerált nő vagy, akinek csapongó természete nem türi meg a tisztességet és rendet. A mig van prostitució s a mig születnek ilyen nők, mint te, addid nagyon helyes, hogy ez a foglalkozás s az ilyen nők találkoznak. Vigasztalódj tehát: te akkor tévesztettél volna pályát, ha ilyen viaszkosvászontáskával a vásárcsarnokba siető nő lettél volna. Te nem háziállatnak, te díszállatnak születtél.

Az utca tele volt munkába menő emberekkel, rohanó járású, hivatalba siető férjekkel s lompos, kócos asszonyokkal, a kik boltba vagy a vásárcsarnokba camogtak. A kocsi megállott a barátnőm kapuja előtt. A nő kiszállott, elbúcsuzott tőlem s visszaszólt:

— Csak azt szeretném tudni, mért foglalkozol te annyit a magamfajta nőkkel, ha olyan nagy barátja vagy az erénynek?

Én: Könnyű ezt megérteni, drágám. Én szeretem és helyeslem az erényt. A bűn azonban érdekel...

A gárdista.

Irta: **Krúdy Gyula.**

Hajdanában még a Habsburgok is, ezek a szigoru erélyes emberek, jobban hajlottak a tréfa felé, mint manapság. Az elmúlt századokban a vidámság éppen úgy a nagy uraké volt, mint a várak és kastélyok. Csak a nagy uraknak lehetett igazán nevetni, jóizüen mulatni és kacagni azokon a tréfákon, amelyeket vidámságukra alattvalóik kieszeltek. Manapság, amikor mindnyájan egyenlők és demokraták vagyunk, mindenki mulathatna, kacaghatna kedvére, de hát nincs már min kacagni. A jókedv, miután demokrata lett, veszített értékéből. Ahogy a bankó is elveszíti értékét, ha egyszer kivonják a forgalomból.

Hová lettek a hires udvari bolondok, országos mulattatók? Hol vannak a nevezetes tréfacsinálók, akiknek jókedvén a fejedelmek és királyok mulattak? Gyermekkoromban még ismertem a híres Töri Mihályt, aki úgy tudott nevetni, mint senkise az országban. A kacagásával még a haldoklókat is meggyógyította. Hordozták is az ország egyik szélétől a másikig, mint a híres orvosokat vagy a kitűnő főzőasszonyokat. Utóvégre a jóizü kacagás éppen olyan orvossága az embernek, mint a kinin vagy a töltött káposzta. De Töri Mihály is utód nélkül halt meg, pedig egész kis vagyont kacagott össze. A búskomor horpácsi gróf — aki már álló esztendeig nem szólt emberhez — mikor meggyógyult a Töri uram kezelésében, házat, földet ajándékozott neki. De hát ez a fizetség is semmi ahhoz képest, amit a régi mulattatók, tréfacsinálók kaptak honorárium gyanánt a fejedelmektől,

királyoktól (Á mai vicclap-szerkesztők bizony már a szivarravalóval is takarékoskodnak.)

A legutolsó udvari bolond a bécsi Burgban Mária Terézia királynő idejében élt. Hivták pedig Homolai Jánosnak és származott Enyickről, Felső-Magyarországból.

A nagy királynő, aki mindvégig Európa legszebb asszonya volt, akkoriban már régen nem látogatta a mödlingi mosónő-bálokat és húshagyó kedden sem öltözött fel alárcosan hűséges gárdistáival. Hiszen a magyar nemesi testőrség sem másért létesült, mint a nagy királynő mulattatására. Az udvariatlan történelemírók feljegyzik, hogy a királynő már negyvenharmadik évét is betöltötte, amikor a daliás testőrök sarkantyuja először pendült meg a hosszu folyosón. Homolai uram is ebben az időben került az udvarhoz mulattatónak. Az egykori vitéz, ellenségverő tábornokok, akiket a királynő sokszor szívdobogva várt vissza hadi útjukról, már öreg legények lettek, sőt egynémelyik még a kardjába is megbotlott menés közben. Vajjon mit csinálhatott volna ilyen körülmények között a királynő, aki a krónikák feljegyzése szerint még nagymama korában is szerette a virágot, elmés tréfát és mulatságot maga körül. Hát előhívták Homolai uramat, hadd mulattassa az unatkozó királynőt.

Ki volt ez a Homolai János?

Senki más, mint egy kurtanemes, onnan a tótok közül, aki hajdanában bekóborolta az egész világot. Verekedett Berlinben, táncolt Párisban, még Olaszországot is megjárta valami küldetésben. Az idők elcsendesedésével kapott akkora érdemrendet, mint egy tányér. Azt hazavitte Enyickre és azontul csupán azon volt, hogy a kis skvargáját tartsa rendben, amely ott terült el az Ipoly mellett. Az ökröcskék szántottak és Homolai János pipázott kuriájában. Én ugyan azt hiszem, hogy azok az ökröcskék se voltak igazi ökrök, aminthogy Nógrádban még ma is ökörnek hívják a tehene szelíd tulzással, ha szántáshoz fogják be, azonkivül Homolai uram se volt olyan nagy legény otthon Enyickén, mint például Párisban, hadnagy korában. De hát baj az, ha a krónikaíró szelíden nagyít? Ugyan ki nem hallotta már a nagyapjától,

hogy így meg amugy volt az ő fiatal korában. A mult mindig színesebb, gyönyörübb, mint a jelen.

Hanem szép legény volt az enyicki birtokos, annyi bizonyos. Szálas, malomkővállu, daliás ember volt, a bajszát nyírta és parókát viselt azon kor divatja szerint. Ha vasárnaponként felvette régi katonakabátját és kardcsörtetve a templomba ment, az enyicki menyecskéknek megszakadásig dobogott a szívük, a leányok pedig elpirultak, mintha valaki nagyon megölelte volna őket.

Ennek a dicsőségnek véget vetett az a parancsolat, mely az egykori vértestisztet Bécsbe rendelte. Homolai János otthagyta ökreit, elfeledte az enyicki menyecskéket, bezárta házát és búcsút mondott az Ipolynak.

Sok-sok esztendő mulott el, de a hir, ez a kóborló szél, amely ismeretlen helyről indúl és ismeretlen helyre utazik, mindig emlékezetükben tartotta az enyickieknek Homolai uramat.

Homolai János volt a királynő mulattatója. Ki tudná ma már, félszáz esztendő mulva megmondani, hogy miért esett éppen Homolaira a királynő választása? Talán csak asszonyi szeszély volt az egész. Az egyszerű, közöttünk élő asszonyok szeszélyein se tudunk eligazodní, hogyan érthetnők egy királynő szeszélyét? Aminthogy általában a férfiak többsége egész életében azt csinálja, hogy eligazodni akar az asszonyok szeszélyén, aztán még nagyapó korában is ott tart a tudományával, ahol kamasz korában tartott . . . Elég annyit tudni, hogy Homolai János reggel, délben, este a királynő szolgálatára állott. — Tudott-e elmés tréfákat? Avagy kacagni tudott, mint a híres Töri Mihály? A krónikairók udvariatlanok Homolai urammal szemben. Azt jegyzik fel róla, hogy nem tudott ő elmességeket, de éppen azt a keveset, amit tudott, olyan mulatságosan mondta el, hogy az egész udvar kacagott rajta. Ha valami nagyon kacagni való mondás szállt szájról-szájra a városban, a bécsi humor hamarosan kitalálta, hogy azt senki más nem mondhatta, mint Homolai János. Akkor azután még jobban kacagtak. Homolai mondta? A híres Homolai?

Némely ember úgy keveredik szellemes, okos hírbe, hogy maga sem tud felőle. Talán Homolai csodálkozott volna rajta legjobban, ha valaki azt mondja neki:

— Nem tud kelmed semmit, Homolai uram. Csak enni, inni, meg a sarkantyuját pengetni.

De hát nem mondta neki senki. Ugyan ki is mert volna kikezdeni a királyné udvari mulattatójával? Fekete selyem térdnadrágjában, vékony koszperdjével, tollas barettjével olyan jelenség volt, mint valamely középkori lovag.

Szállt, szállt a hír a királynő udvari mulattatójáról. A bécsi menyecskék szíve éppen úgy dobogott Homolai látására, mint akár az enyicki tót menyecskéké.

De hiába dobogott. A lányok, akár paraszti sorban vannak, akár koronás bölcsőben pillantják meg a világot, egyformán elpirulnak, ha a szívük táján motoszkál valami.

De hiába pirultak el. Homolai János csak a tollas barettjét igazította meg a fején, ha a glacison az a sok asszonyi tekintet rátapadt, mintha felgyújtani akarná valamennyi . . . Hja, mondják a múlt idők krónikásai, abban az időben erényesek voltak az udvari mulattatók.

A Homolai uram híre sem szállhatott sokáig Enyickre, hogy ott gondolkozni ne kezdtek volna felőle. Rossz esztendők jártak akkor a felvidéken. Enyicken még dohányuk sem igen volt az embereknek, nemhogy egyebük lett volna.

Lahocsinszkynak hívták akkor a birót. Félig paraszt, félig úr volt, amolyan csizmában járó »intelligencia«, amilyen a bocskoros nemesek hazájában ma is található.

Ez a Lahocsinszky ravasz, agyafurt ember volt. Mikor a tótokat panaszkodni hallotta, a vállát vonogatta:

— Bolondok vagytok, barátocskám. Van nektek egy nagy patriotátok messze, Bécs városában, a Homolai Jankó. Menjetek ahhoz. Az majd megtölti mindegyiknek a tüszőjét aranynyal, ezüsttel.

A tótok vakarták a fejüket:

— Nagy úr az. Nem lehet ahhoz szegény tót embernek a közelébe se jutni.

Lahocsinszky nevetett:

— Hát persze, persze . . . Nem is úgy gondoltam én azt, hogy a nagyapókat kell hozzá elküldeni. Hanem a menyecskéket, lányokat. Azok előtt kinyilik minden ajtó.

— Nono — mondogatták a tótok. — Pán Lahocsinszky tréfál velünk.

De aztán mindig tovább gondolkoztak a dolgon.

— Hisz mi is ott leszünk ám — biztatta őket a ravasz Lahocsinszky. — Aztán ha éppen Homolai Jankónak nem indul meg a szíve az enyicki menyecskék könnyein, akad ott más, aki segít rajtunk. Annyi ott a nagy úr, mint itt a tót.

Ez a biztatás nem is tévesztette el hatását. A tótok egy napon felpakkolták a legszebb menyecskéket, lányokat, akik az Ipoly két partján találkoztak. Lahocsinszky biró válogatta ki a szépségeket. Egy tavaszi vasárnap, templom után, mikor messzi földről begyütt Enyickre a népség, történt meg ez a fura sorozás.

A menyecskék fehér bocskoraikban, suhogó viganóikban sorban állottak a hársfák alatt. A selyma Lahocsinszky szemügyre vette mindeniket.

— Neked piros az ajkad! — mondta. — Velünk jösz. Ilyen ajkat még Bécsben sem látni.

És hogy ne tévedjen, megcsókolta a piros ajkat. Hanka felsikoltott, de csak halkan. Hisz a szent ügy érdekében ugyan ki sajnálná Lahocsinszkytól azt a csókot?

— Jaj, Mariska, talán bizony ágyúgolyó van itt a pruszlikod alatt? — folytatta Lahocsinszky a szemlét. — Hát te, Jutka, miért sütöd le a szemed? Nincsen ilyen két csillag még a világon se.

Az asszonyok, lányok mosolyogtak, nevettek. Ejnye, ejnye, ki gondolta volna erről a szürkehajú Lahocsinszkyről, hogy ennyire érti az asszonyi szépséget! Így aztán szépen összeállott a deputáció, amely hosszú szekereken elindult az Ipoly mellől. Az első két szekéren ültek az asszonyok, lányok, a harmadik szekéren pedig az öreg tótok, akiket az enyickiek az asszonyok felügyeletére rendeltek. Csupa kipróbált emberek, akik sokat tapasztaltak, láttak már.

Olyan deputációt sem látott még a világ, de még Bécs

városa sem. Az enyicki tót asszonyok, lányok, amikor végig gurultak hosszú szekereiken a bécsi utcákon, az egész város megállott a csodálásukra. Vajjon honnan jönnek ezek a világszép teremtések? A ravasz Lahocsinszky, aki az első szekéren egy nagy nemzeti lobogó árnyékában kardosan, mentésen üldögélt, talált valahol egy cigánybandát a város végén, azok muzsikaszóval kisérték a különös menetet.

Igy ért a deputáció a Burg kapujához.

Az udvari zsandárok hamarosan eligazították a menyecskéket. Homolai uramnak egy épületszárnyban volt a lakása. A menyecskéken suhogott a százráncú szoknya, a lányok pedig pirultak, pirultak a kis bolondok, pedig nem is volt még okuk pirulni.

De látták volna Homolai Jánost, amikor Lahocsinszky elébe vezette az asszonyokat. A híres Homolai szólni sem tudott a meglepetéstől. Csudálkozva csapott a Lehocsinszky vállára:

— Barátocskám, honnan hozod ezeket a mennyei virágszálakat?

— Honnan hoztam volna. Enyickről hoztam. Hiszen tán ismered is valamennyit. Egyik kisebb volt, a másik nagyobbacska volt már a te idődben is.

Homolai János csak nézte az enyicki menyecskéket.

Ejnye, ejnye, hogy ő sohasem látta ezeket a hamvasbarnahajú, kékszemű teremtéseket, pedig hát ott élt közöttük.

De hát hogy lehetett az? Lahocsinszky csak nevetett és rázta a nagy fejét.

— Még ma beszélek a királynő ő felségével, — mondta Homolai átvéve az enyickiek kérvényét.

... Aztán meg is kapták az enyickiek, amit kértek. Kaptak gabonát a losonci katonai raktárból, de kaptak még földeket is abból az állami uradalomból, amely ott terült el az Ipoly mellett.

Homolai János pedig, akit hiába néztek olyan szívdobogva Bécs legszebb asszonyai, nemsokára aztán felmentését kérte hivatalától és hazaköltözött Enyickre. A falusiak harang-

zúgással fogadták a jóltevőt. Az Ipoly fölé még diadalkaput is építettek neki.

Homolai János csudálkozva nézett végig az ünneplő sokaságon, aztán odafordult Lahocsinszkyhoz:

— Te bolonddá tettél engem, barátocskám. Hol vannak azok a gyönyörű menyecskék, lányok, akiket te nem régen Bécsbe vezettél?

Lahocsinszky nevetett:

— Itt vannak. Itt vannak előtted. Az ott a Hanka, amott áll meg a Mariska. Csakhogy most Enyicken vagyunk, nem pedig Bécsben. Ott szebbeknek láttad a falusi asszonyokat az uri dámák között, mint itt, ahol nincs egyetlen dáma sem.

Homolai csóválta a fejét.

— Meglehet, meglehet — mormogta és még sokáig élt azután falusi házában és szántott az ökröcskékkel, amelyek nem voltak ökrök és nézte a menyecskéket, akik nem is voltak olyan világszépek. Mert a szem néha káprázik . . . káprázik és ez az emberi boldogság.

Minden új magyar, vagy idegen nyelvű könyv kapható Lampel Róbert (Wodianer F. és Fiai) cs. és kir. udvari könyvkereskedésében Budapesten.

ÚJ KÖLTŐK.

Farkas Imre.

FINITA.

Sziszeg-pattog a kályhában a tűz.
Künn zúg a szél, ködfoszlányokat üzve.
Csókkal, könnyel boritott levelek
Hamvadnak el a tűzbe.

Már az utolsó is lobot vetett.
Az utolsó, a közönyös, a szürke.
Egy asszony — csöndes, fáradt, — könytelen
Belebámul a tűzbe . . .

DAL.

Jelentéktelen vallomások —
Egy csomó színes semmiség,
Titok, melyet mindenki sejt már,
De mit édes titkolni még.

Pillanat, melyben akaratlan
Egymásba simul a kezünk,
Tekintet — édes, hosszú, — melyre
Szivünk mélyén megreszketünk.

Csók, amely ott ég a nekem szánt
Hervadó jázminlevelen
Ti azt mondjátok rá : gyerekség —
Mi úgy hívjuk, hogy : szerelem.

ÉVA.

Egy kőbe kifaragtak egy nevet.
Egy édes leánynevet.
— Ott ragyog immár hulló lomb alatt,
Virágos hant alatt.

Egy ember minden reggel arra jön
Olyan furcsán nevet
S elnézi szótlan, bambán, mereven,
Azt a kőbe faragott lánynevet.

A KUTYA.

Egy embernek volt egy kutyája
S egy fehárarcu ifjú szeretője,
A kutyát verte, — az asszonyt imádta,
Amíg csak kivitték a temetőbe.

Még jelt se tettek sírhalmára, már az
Asszonyt mások csókolták és ölelték,
A kutya meg kivánszorgott a sírhoz,
S nyöszörgött, amíg kiadta a lelkét.

IMÁDSÁG.

Rózsákat kötöttem
Szép színes csokorba
Rózsákat tettem egy
Mária szoborra.

Te reád gondoltam
Lelkem, kicsi lányom,
— Ez volt az én minden,
Minden imádságom.

EGY LEVÉL.

Kisasszonyom. Bocsánat e levélért.
Én egy szegény özvegyasszony vagyok.
Önt sose láttam. De hallom: nagyon szép,
Hisz' annyit írnak önről a lapok,
Öné a hír, a szinpad, a dicsőség
Képével tele minden kirakat —
Biztosan olyan jó ön, amilyen szép . . .
Oh, adja vissza hát a fiamat!

Kis nyugdijjamból meghúzódva élek . . .
Féltem a fiam! Oh, reszketek érte!
Katonatiszt. Szegény. Meggondolatlan.
Jól ismerem. Az édesapja vére,
Szakítson véle... de úgy, hogy ne fájjon —
Keressen módot. Hisz az annyi van —
Imába foglalom még a nevét is
Ha visszaadja nékem a fiam.

ÉJSZAKA.

Éjszaka. Homály borong a szobámban.
Perczeg a lámpa. Végre kiég.
Szívem, — te szegény, te bolond, dobogó szív
Meddig fogsz érzeni, vérzeni még?

Mért nem hamvad ki a láng, amely éget,
Mint a hogy a lámpa lángja kiég?
Hiszen a szőke leány, a ki végett
Kinlódva dobogsz, sohse lesz a tiéd!

ELVÁLÁS.

Hagyd a csókot, a suttogást.
Hidd el, csak fáj most nekem ez,
Emeld föl bátran a fejed,
Nézz rám. Ugy-e már nem szeretsz?

Míg oda voltam, belopózott
A lelkedbe valaki más.
Szivedbe látok. Ne tagadd,
De ne félj. Hisz' nem vagy hibás.

Én is másnak a kebeléről
Szakítottalak el, tudom,
Ifjú vagy, szép vagy. Miért is jönnél
Velem a megszokott uton.

Az emlékek ne bántsanak.
Semmire sem emlékezem,
Nem vagy külömb a többinél.
Látom. De ez a végzetem . . .

Csókolj meg. Igy. Ahogyan szoktad
Hunyd le még csodás kék szemed . . .
S most búcsuzzunk fölemelt fővel,
Őszinte szóval. Ég veled.

———

Részegen.

Irta: Csehov Antal.

Frolow gyáros, egy szép barna férfi, körszakállal és szelid, bársonyfényű szemekkel és jogi tanácsosa, Almer ügyvéd, idősebb férfi, nagy, rövidre nyírt fejjel egy külvárosi vendéglő közös termében iddogáltak. Valami bálról jöttek és még fehér nyakkendő meg frakk volt rajtuk. Az ajtóban álló pinczéreken kivül senki sem volt a teremben. Frolow parancsára senkit sem eresztettek be.

Azzal kezdték, hogy jókora pohár pálinkát ittak és hozzá osztrigát ettek sakuska gyanánt.

— Nagyszerű — szólt Almer. — Én hoztam be azt a szokást, hogy sakuskaként osztrigát kell enni. A pálinka éget és tisztességesen marja a torkot és ha erre osztrigát nyel az ember, kellemes érzés fogja el. Nemde?

Egy bajusztalan, őszes pofaszakállu pincér mártásos tálat tett az asztalra.

— Mit tálalsz itt? — kérdezte Frolow.

— Sauce provencale — a heringhez . . .

— Mit? Hát igy kell tálalni — ordít a gyáros anélkül hogy a tálat megnézné. — Hát mártás ez? Nem tudsz felszolgálni, fajankó!

Frolow bársony fényű szemei felvillantak. Az asztalkendő egyik sarkát ujjára csavarta, könnyü mozdulatot tett és a sakuska, a gyertyatartók meg az üvegek, — mind csörömpölve és zörögve hullottak a padlóra.

A pincérek, kik hasonló katasztrófákhoz már régen hozzászoktak, oda futottak és komolyan, hidegvérüen, akárcsak az operációt végző chirurgusok, megkezdték a cserepek felszedését.

— Milyen jól érted te ezt, — mondá mosolyogva Almer. — Hanem . . . menj egy kissé hátrább az asztaltól, mert belelépsz a kaviárba.

— A mérnök jöjjön ide! — kiáltotta Frolow.

Egy megtört, savanyú képű öreget neveztek «mérnök»-nek. Valamikor tényleg mérnök és gazdag ember volt. Egész vagyonát elverte és élte alkonyán a vendéglőben kapott állást, hogy a pincérekre és énekesnőkre ügyeljen, meg aztán egyéb a női nemre vonatkozó megbizásokat teljesitsen. Mikor a hivásra megjelent, fejét tiszteletteljesen oldalt hajlitotta.

— Hallod-e édesem, — fordúlt hozzá Frolow — miféle rendetlenség ez itt? Hogy szolgálnak fel itt nálad? Hát nem tudod, hogy az ilyesmit nem szeretem? Vigyen el benneteket az ördög, sohasem jövök többé hozzátok!

— Könyörgöm, kegyeskedjék megbocsátani, Alexei Semjonits! — mondá a mérnök, kezét szívére szorítva. Mindjárt foganatosítom a rendszabályokat és valamennyi legapróbb kivánságát is a legj obban és a leggyorsabban fogják teljesiteni

— No jó, mehetsz . . .

A mérnök meghajolva hátrált és mindaddig meghajolva is maradt, míg az ingén és ujjain tündöklő hamis brilliánsokkal együtt el nem tünt azt ajtón.

A sakuska-asztalt megint megterítették. Almer vörös bort ivott, valami gombával töltött madarat evett és hozzá kitünő étvágygyal tengeri halat.

— Az ember iszik és nincs semmi gyönyörűsége benne, — mondá Frolow. — Minél többet öntök magamba, annál józanabb leszek. Mások vígak lesznek a pálinkától, bennem azonban csak düh, undok gondolatok és álmatlanság keletkeznek tőle. Mért is nem tudnak az emberek a henyélésnél, meg dorbézolásnál egyéb gyönyört kitalálni? Ez ostobaság!

— Hídd be a cigányasszonyokat!

— Patvarba velük!

Az ajtóban egy öreg cigányasszony feje mutatkozott.

— Alexei Semajonits a cigányok theát és konyakot kérnek. Szabad rendelni?

— Jól van, — felelte Frolow. — Tudod, hogy a korcsmárostól százalékot kapnak abból, a mit a vendégektől maguknak kikoldulnak. Manapság még annak sem lehet hinni, a ki borravalót kér. Mind aljas, hitvány, romlott nép! Vegyük csak ezeket a pincéreket. Olyan ábrázatjuk van, mint egy tanárnak, őszek, havonként kétszáz rubelt keresnek, van családjuk, leányaikat gymnasiumba küldik, de azért leszidhatod őket, a hogy jól esik. A mérnök egy rubelért megeszik egy doboz mustárt és krákog utána, mint valami kakas. Szavamra, ha csak egy is sértve érezné magát, ezer rubelt ajándékoznék neki!

— Mi van veled? — kérdé Almer, csudálkozva tekintve rá. — Honnan ez a melancholia? Vörös vagy, bámulsz, mint egy vadállat . . . Mi a bajod?

— Szamárság. Valami van a fejemben és sehogy sem tudok tőle szabadúlni . . .

A terembe egy alacsony, gömböc, kövér öreg ember lépett. Egészen kopasz. Igen rövid zsakettot, kék melléényt

viselt, hóna alatt pedig gitár volt. Ostoba pofát vágott, mereven megállott és katonásan köszönt.

— Oh! a parazita! — mondá Frolow. — Engedd meg, hogy bemutassam, vagyont szerzett azzal, hogy ugy röfög, mint egy disznó. — Gyere csak ide!

A gyáros bort és konyakot öntött egy pohárba, sót és borsót tett hozzá, megkeverte az egészet és átadta a parazitának. Ez kiita és erőltetett büszkességgel köhécselt.

— Annyira megszokta már ezt a disznóságot, hogy a tiszta bortól rosszúl lesz, — mondá Frolow. — No parazita, ülj le és énekelj!

A parazita letelepedett, kövér ujjaival végig futott a húrokon és elkezdett énekelni:

Trim—tram—tram Margarita...

Miután Frolow pezsgőt ivott, megrészegedett. Öklével az asztalra ütve, mondá:

— Igen, valami van a fejemben! Egy pillanatig sem hagy békében!

— Mi az hát tulajdonképen?

— Nem mondhatom meg. Titok. Titok, a melyet csak imádságban említhetek meg. Különben, ha akarod, magunk közt... a legnagyobb barátságban. De nem aztán, hogy te valakinek... egy szót sem... Megmondom neked, hogy megkönnyebbüljek... De te... az isten szerelmére, hallgasd meg és felejtsd el...

Frolow áthajolt Almerhez és fülébe lehelt.

— Gyűlölöm a feleségemet! — mondá.

Az ügyvéd bámulva nézett rá.

— Igen, igen feleségemet, Marja Michailownát — dadogta elvörösödve Frolow. — Gyűlölöm őt s ezzel punktum.

— De hát miért?

— Azt magam sem tudom felfogni! Még csak két esztendeje házasodtam, a mint tudod, szerelemből. És most úgy gyűlölöm őt, mint a legádázabb ellenséget, mint engedelmeddel szólva, ezt a parazitát. És teljesen ok, egyetlen egy ok nélkül! Ha mellettem ül, eszik, beszél, felforr a vérem és alig tudom magam visszatartani, hogy ne gorombáskodjak vele. Oly rosszúl érzem magam, hogy ki sem mondhatom. Őt elhagyni, vagy neki az igazságot megmondani lehetetlen, mert az botránynyal járna. Pedig vele rosszabb az élet a pokolnál. Nem maradhatok otthon. Nappal üzletekben és vendéglőkben járok, éjjel meg lebujokban. Hogy magyarázod meg te ezt a gyűlöletet? És ha még valaki más volna, de hisz ő szép, okos, csöndes...

A parazita lábával dobogott és énekelt:

«A tiszt urakért rajongok...»

— Őszintén megvallva, mindig úgy tetszett nekem, hogy Marja Michialowna egyáltalán nem illik hozzád, — mondá kis szünet után sóhajtva Almer.

— Te azt akarod mondani, hogy ő művelt? Hallgass csak. ... A kereskedelmi iskolát én is aranyéremmel kitüntetve végeztem és háromszor voltam Párisban. Nem vagyok természetesen okosabb, mint te, de feleségemnél nem vagyok ostobább. Nem, édes barátom, nem a műveltségnél van a dolog bibije! Hallgasd csak, mivel kezdődött az egész. Azzal kezdődött, hogy egyszerre úgy tűnt fel nekem, mintha nem szerelemből, hanem gazdagságom miatt jött volna hozzám feleségül. Mióta ez a gondolat agyamba szállt, semmiképp sem tudom onnan kiverni. Ehhez járult még az is, hogy feleségemet elfogta a pazarlási vágy. A szegénységből az aranyzsákok közé került és hajrá! — mindenfelé szórta a pénzt. Annyira elkábult, annyira hatalmába kerítette az a vágy, hogy minden hónapban húszezer rúbelt kidobott. És az én természetem gyanakvó. Senkiben sem bízom. Mindenkiben kételkedem és minél barátságosabb vagy irántam, annál rosszabbúl érzem magam. Mindig úgy tetszik, hogy pénzem miatt hízelegnek nekem. Senkinek sem hiszek! Igen, nehéz természetem van, édes barátom, igen nehéz természetem!

Frolow egy húzásra kiürített egy pohár bort s aztán folytatta:

— Különben ez mind ostobaság! mondá. — Erről sohase beszéljünk. Ostobaság. Részegségemben elkotyogtam magamat és te most a te ügyvéd szemeiddel rám bámulsz — örülsz, hogy valami idegen titokhoz férkőzhettél. Na... hagyjuk. Igyunk! — Hallod-e — fordult egy pincérhez, itt van Musztafa? Hívd csak ide!

Kis várttatva egy körülbelül tizenkétéves tatár fiu lépett be frakkban és fehér keztyűvel.

— Gyere csak ide szólt hozzá Frolow. — Magyarázd meg nekünk a következő tényt. Volt idő, mikor ti tatárok rajtunk uralkodtatok és megadóztatok bennünket és most ti pincérekként szolgáltok az oroszoknál és ócska ruhákkal kereskedtek. Hogy értse meg az ember ezt a változást?

Musztafa felhúzta szemöldökét és finom, éneklő hangon így szólt:

— A sors fordulása!

Almer rátekintett annak komoly arcára és kacagásba tört ki.

— No adj neki egy rubelt! mondja Frolow. A sorsnak ezzel a változásával vagyonra tesz szert. Csupán azért a három szóért itt kell őt tartani. — Igyál, Musztafa! Nagy gazember lesz belőled! Micsoda paraziták is lézengenek egy-egy gazdag körül! Mennyi kimővelődött eme csöndes rablók és tolvajok közül? — alig lehet átvergődni közöttük! Hivassuk még a cigányokat? Hé! Előre cigányok!

A függönyök mögött már rég epekedve váró cigányok ujjongva rontottak a terembe. Vad lakmározás kezdődött.

— Igyatok! kiáltá Frolow. — Igyál te pharaó-nemzetség! Énekeljetek! Ha-a!

Télen... ha-á!...
Repül a szán...

A cigányok danoltak, fütyültek és táncoltak...

Hat órakor kapta meg a számlát.

— Kilencszázhuszonöt rubel és huszonöt kopek! mondá Almer és rántott egyet a vállán. — Miért jár ez? Nem, várj, ezt ellenőriznünk kell!

— Hagyd, mormolta Frolow, erszényét kihúzva. Hadd lopjanak... Azért vagyok gazdag, hogy meglopjanak.... Paraziták nélkül.... nem lehetünk... Te az én jogi tanácsosom vagy... évenként hatezer rubelt kapsz és... és miért? Különben bocsáss meg... magam sem tudom, mit beszélek

Miközben hazahajtatott, így mormolt Frolow:

— Hazamenni... borzasztó! Igen... nincs egyetlen emberem, aki előtt szívemet megnyithatnám... Mind zsivány... Áruló... Miért meséltem el például neked titkomat? Mi... miért? Mond: miért?

Házajtaja előtt Almerhez hajolt, megcsókolta ajkait, a régi moszkvai szokás szerint kivétel nélkül minden alkalomnál csókolozván.

— Adieu... Nehéz, durva ember vagyok, mondá. Rossz, megromlott, részeges élet. Te művelt, okos ember vagy, nevetsz és iszol velem, se... semmi segítség részetekről. És mégis, ha te barátom, ha te becsületes ember volnál, tulajdonképen azt kellene mondanod: »Közönséges, aljas ember vagy!« Egy szörny!

— Na, na... dadogott Almer. — Eredj aludni.

— Semmi segítség sem kell tőletek. Csak egyetlen reményem van: ha majd nyáron falun leszek, kimegyek a mezőre, vihar jön... a villám... és engem állóhelyemben agyon üt... Ad... Adieu...

ALSZIK A VÁROS.

I.

Szerteszéjjel terpeszkedő árnyak ...
Elbújt a hold is egy felhő mögött.
Fáradt népek az álomra várnak,
Elült a légy, mely előbb röpdösött.
Lassan ülepedő szürke köd
Terít a városra szemfedőt.
Alszik a város.

A külső városban kutya csahol,
Csaholása elhallatszik messze.
Embert szimatolt meg tán valahol,
S elég ez, hogy hangját megeressze.
Később azonban a csönd is mély,
Közepe felé halad az éj.
Alszik a város.

Munkásforma embert nője vezet,
Mostan hozza haza a korcsmából.
A karján cipel szopósgyereket,
Retteg a férj káromkodásától.
Csöndes utcákon lassan mennek,
Szegény asszony gyakran pihen meg.
Alszik a város.

A fák alatt, hova nem érhet fény,
Megtépett ruhájú ember halad.
Látszik: céltalan bolyong a szegény

És várja az első napsugarat.
Sehol sem lehet éjjel ő otthon —
S nem viszi rá lelke, hogy lopjon . . .
Alszik a város.

Kapu alatt ordítoz két torok.
Sírás is hallik, a lárma is nő,
A kaput kinyitják, megnyikorog,
S kiesik rajt' egy tépett hajú nő.
Sír, a míkor künn lekuporog . . .
Becsukják a kaput, nyikorog.
Alszik a város.

Felhő mögűl kibujt a teli hold,
Szerteszóródik fényes sugára.
Csönd van, a hol előbb kutya csaholt,
Köd borul a népe városára.
S mintha a fényes súgárözön
Nem tudna áttörni a ködön! . . .
Alszik a város.

II.

Illattól balzsamos nyári éjjel.
Pezsgő életével
Holt a város.
Fényt szór milljó csillagfény ereje
S a házak teteje
Holdvilágos.

Elhagyatott, városvégi házban
Egy asszony ül gyászban,
Szeme kisírt.
Odakünn a csöndes temetőben
Éjféli időben
Ásnak egy sirt.

III.

Valami fényes csillan odakünn:
Fölkelt titkos odujából a Bűn.
Eltemetik majdnem minden reggel,
De estére mindig életre kel.
Tekintete vad, az arca rút,
Kábító szagú, hol jár, az út.

Hol az emberek legtöbben mennek,
Ott megy. Nekiront a védetlennek.
S a kihez fázós testével simúl,
Az erény abban vonaglik s kimúl.
Azt se tudja: merre megy s hova?
Viszi már az sietve tova.

És a hömpölygő emberáradat
Tovább halad gondtelten ezalatt.
Óh, mert nehéz, lábat törő az út,
Melyen még tán a mosoly is hazúg,
Ki is vehetné hát észre ott,
Ha egy a sok közt gyönge — s elbukott!?

Valami fényes csillan odakünn:
Odujába siet vissza a bűn.
Tekintete vad, az arca rút,
Kábító szagú, hol jár, az út.

Apor Dezső

Olasz fürdőlevél.

Irta: **Balogh Imre.**

Montecatini, julius.

Kedves asszonyom, Ecco! Teljesítem a kivánságát és küldöm a talján fürdő levelet. Meg van benne a válasz arra a kérdésére, hogy találtam-e gyógyulást és nincs meg benne az, a mire még odahaza figyelmeztetett: a sablon. Igazi talján, a mint hogy más hangulatot itten nem is merithettem és új, mint ahogy új nekem az az egész világ a maga forróságával, a múlt időkből ideömlő poézisával, modern törpeségével és a históriai nagyság klasszikus utózöngéivel...

Kérem magát, kedves asszonyom, ne vegye rossz néven tőlem, hogy önkritikát gyakorolva, magam és pedig előre kijelentettem, hogy «új» akarok lenni. Higyje el nekem, hogy nem pályázom a Simplicissimus megénekelte dicsőségre:

...Und trägst du heut' ein neuen Frack:
So grüsst dich all' das stolze Pack,
Das sonst dich nimmer kennet...

Légkevésbbé sem. Csupán azért bocsáitottam előre a fentieket, mert el akarom kerülni a neveletlenség vagy talán az indiskrécio vádját, a melyet olyan könnyen osztogat a szent Lipótváros és környékének a prüdériája. Maga nagyon jól tudja, hogy nálunk bizonyos spártai ethika honol az úgynevezett jó körökben: minden inyencség meg van engedve, csak el ne mondjuk másnak vagy ki ne tudódjék véletlenül. Ám a legcsekélyebb és legártatlanabb kaland is a jól neveltség rovására megy, ha napfényre kerül. Lett légyen abban a kalandban még annyi poézis, még annyi művészet — mert fölséges művészetet lehet kifejteni egy-egy tiszavirágregényben — az csak addig érdekes, a míg titokban súgjákbúgják. Az őszinteség kompromittálja a kalandot a hőseivel egyaránt.

En különvéleményen vagyok e tekintetben, kedves asszonyom. Imádom az apró kalandokat, azért is mert aprók,

azért is, mert kalandok. Úgy hívom őket, hogy «bonbon-szerelmek». Mivel végtelenül hasonlítanak a bonbonhoz. Ízesek, üdítők. Az ember néhány kellemes pillanathoz jut általuk — míg a bonbon elolvad. Aztán csak az édes utóíze marad meg. Mikor az íz kezd fanyarrá válni, akkor az ember iszik egy pohár vizet. És az íz is eltűnik, mint a hogy eltűnt a bonbon. Vége . . .

Azért tehát nem is írok arról, hogy hány órakor kelnek föl itt az asszonyok, hány pohár vizet iszik itt a köszvényes, és mennyivel többet és jobbat esznek itt a gyomorbajosok, mint Karlsbadban az egészséges emberek; nem írok arról, hogy amerikai gyorsasággal 10–12 nap alatt bevégződik a legradikálisabb kúra és hogy ennél többet sem az itt időző vatikáni államtitkárnak, sem az olasz miniszterelnöknek nem engedhet az a pisai egyetemi professzor, a ki Montecatini fürdőorvosa, — hanem bevezetem magát azonnal a Toretta forrás tágas, kényelmes terraszára, a hol az én bonbon-szerelmem született, élt és szent áhitatban kimúlt.

Tehát a Toretta forrásnál, a hol minden délután öt órakor összejönnek az emberek, hogy két-három pohár frissítő forrásvizet igyanak és csendes ujságolvasás közben hallgassák a Verdi, Mascagni és Leoncavallo muzsikáját.

Ez a várakozás pedig épenséggel nem unalmas, mert a környezet tele van hangulattal. Füge- és olajfák szegélyezik a telepet, a mig a szem ellát. Lombjaik közül egy dor stilű kápolna homlokzata látszik ki, a melyen a Cinquecento egy művészi Madonna-képe díszlik. Carlo Dolci iskolájából való. A pompás levegőben úgy érzi magát az ember, mintha annak a kornak élő művészi szelleme bele lehelne a szívekbe és a lelkekbe. Talán ez a lehellet libegteti a füge és olajlombokat.

Soha se volt társaságom itt, de soha sem éreztem magamat olyan kevéssé egyedül, mint épen itt. Több volt a gondolatom, mint az idő és több a hangulatom, mint másutt a társaság. Igazán pihentem.

A forrásnál három fiatal nő teljesíti a vízkiosztás szerepét. Három ragyogó szemű, fekete fürtű, olasz nő, egyszerű piros kosztűmben és fehér hajdísszel. Szerény, barátságos mosolylyal végzik feladatukat, miközben száz és száz szem tapad rájuk.

Mert ők a környezet költészetéhez tartoznak.

A három közül Teresina a költészetnél is több. Ő maga az élet klasszikus szépsége. A római szobrászat és Cinquecento festészetének gyönyörűségei olvadnak össze vonásaiban. Ajkainak finom metszését csak a Boticelli képein lehet

még feltalálni. Arcának áhítata a Guido Reni madonnáihoz hasonlít.

Nemde, asszonyom, most már sejti, hogy mi következik? A mikor Terésina először megtöltötte a poharamat, szinte megdöbbentem tőle. Azután csendes melankóliával néztem, hogy mint lebben tova a közönség sorai között, mint jár-kel vízosztogatás közben, mint tér vissza megint hozzám, hogy egy-két pillanat múlva ismét tovalebbenjen.

Belső kényszerűséget kezdtem érezni az iránt, hogy magamra vonjam a figyelmét, megmosolyogtam, ha elhaladt mellettem, a mit ő viszonzott ugyan, de csak sablonszerűen, szokásos udvariasságból.

Megkérdeztem, hogy van-e sok dolga, de a válasz megint csak sablonszerű volt:

— Grazie, signor, tűrhető . . .

Láttam, hogy így nem jutok célhoz. Gondoltam hát egyet és a mindenható «borravaló»-ra biztam a sóvárgásom sorsát. Mikor eltávozóban voltam, odahívtam Teresinát és egy egész lirát nyujtottam át neki.

Teresina meglepetéssel fogadta a pénzt. Ennyit csak egy teljes kurán át való kiszolgálásért szokott kapni. Pirulva köszönte meg a gavallériát és sietve ment társnőihöz, hogy elmondja nekik a meglepetést.

Mind a hárman derült tekintettel néztek utánam, a kiben felismerték a «nyájas idegent», és a kitől még néhány lirára volt kilátásuk. Másnap már az első találkozásnál részem volt a három talián nő igéző mosolyában és versenyeztek egymással a kiszolgálás tökéletességében. Ismét egy lirával fejeztem be a kurámat.

Harmadnap és negyednap messziről köszöntöttek a tüzes, olasz szemek és én bizonyos meghitt bizalmat éreztem ki a pillantásaikból. Azt hiszem, hogy ekkor már ők is kiváncsiak voltak, hogy ki lehet és «hol hazája» annak az idegennek, a ki nem szól, senkivel együtt nem jár, csak issza a forrásvizet, lirákat osztogat nekik és nézi-nézi őket fáradhatatlanul...

Most már megtoldottam a lirát egy magyar koronával és elmagyaráztam Teresinának, hogy milyen pénz az. Gyermekes örömmel fogadta az ismeretlen érmet, melynek felírását sem tudta elolvasni és hálásan megszorította a kezemet.

Villanyos áramként futott át rajtam ez az érintés. Ettől a perctől kezdve megszállt a mámor és bizonyos öntudatlanság vett rajtam erőt.

Gondolkozás nélkül beszélni kezdtemTeresinához:

— Signorina, jöjjön el velem Magyarországba. Ott olyan szép . . .

— Magyarországba? — ismételte nevetve ő. — Nem is igen tudom, hol van. Aztán meg — felém nyujtotta jegygyürüs újját — én már férjnél vagyok. Éppen ma hat hónapja . . .

— Niente, niente! . . . — feleltem, meg se gondolva, hogy talán sértést követek el egy szerelmes menyecskével szemben. — Jöjjön velem . . .

Terésina szó nélkül eltávozott. Az nap nem beszéltem vele, de másnap ugyanolyan barátságos volt, mint előzőleg, társnői is ugyanolyan bizalomteljes arccal fogadtak és mindennap kérdezgettek tőlem egyet-mást Magyarországról, a mely nekik olyan távolságot jelentett.

Nem csoda, én vagyok talán az első magyar, a kit valaha ebben a fürdőben láttak.

Én magam is mindig többet és többet beszéltem hozzájuk szintelen olasz kiejtésemmel, a mi nekik nagyon tetszett. Teresina volt közöttük a legszótlanabb. Napról-napra hasonlóbbnak találtam a Madonnákhoz és napról-napra jobban bámultam. Olykor naivan eltakarta arcát szúró tekintetem elől, máskor meg csóválgatta gyönyörü fejét.

— Hát nem jön? Niente? — unszolgattam, ha egyedül maradtam vele.

— Nem lehet . . . — volt az egyhangu, pajkos válasz. Hogy miért hivtam, miért unszolgattam? Ön asszonyom, bizonyára arra gondol, hogy hitványságból, mint minden férfi. De én — higyje el nekem — nem gondoltam sem tisztességre, sem tisztességtelenségre. Csak hívtam . . .

Tegnap reggel azután bucsulátogatást tettem a Torettánál, a hová különben csak este szoktam járni. Alig volt a forrásnál egy-két ember. A három olasz nő mellém telepedett, sok-sok kérdést intéztek hozzám Magyarországról, italiai élményeimről, beszéltek velem Rafaelről — mint a mi parasztjaink az országútszéli keresztfáról — és mindvégig sajnálkoztak távozásom felett.

Az egyik nő Teresina testvére volt és nagyon jól társalgott. Valami merész őszinteség vett rajtam erőt.

— Nézze — szóltam hozzá — hívom a nővérét Magyarországba és nem akar jönni. Ugyan beszélje rá . . .

— Mért nem hívta a mult évben, a mikor még leány volt — felelte tréfásan. — Akkor feleségül is vehette volna . . .

— A mult évben — sóhajtottam, de nagyon mélyen.

Teresina figyelmes lett sóhajtásomra és úgy látszik,

megérezte annak komolyságát. Most közel telepedett hozzám és beszélni kezdett:

— Meghallgat-e engem, signor, ha egy kis históriát mondok el önnek Michael Angeloról és két poétáról. — Tudja, mi olasz parasztok ismerjük a nagy művészetet. Még a falevelek harmatcseppjeiben is a festészet és a szobrászat lehelletét érezzük, hát belénk szállt, mint más országok népébe a szántás-vetes ismerete . . .

— Szivesen, csak meséljen, — feleltem és kiváncsian vártam a históriát.

Terezina beszélni kezdett.

— Gyermekkoromban — mondá — sok időt töltöttem Firenzében, ahol nagybátyám cicerone; gyakran elvitt magával a muzeumokba, de legtöbbször a Medici-kápolnában jártam vele. Bizonyára ön is volt ott és ismeri a két Medici sirhelyét, melyeknek szarkofágjait Michael Angelo készítette.

— Hogyne.

— Nos, hát akkor emlékezik azokra. Az egyik az éjt, és a napot, a másik a hajnalt és a szürkületet ábrázolja. Ugy a két nő, mint a két férfi test befejezetlen munka. Még az éjt ábrázoló nő a legtökéletesebb. De a legfölöslegesebb is. Húsnak nézné, a ki nem tudja, hogy márvány . . . Nekem is nagyon tetszik.

Egyszer egy poéta mélázott a szarkofág előtt — folytatta édes szavakkal Teresina. Nagyon meghatotta az éj alakja, az az elevenség, a mely megtéveszti a szemlélőt és áhitatában a következőket írta a szobor alá:

La notte, che tu vedi dormir in si dolci atti, fu in quaesto sasso d'un Angelo scolpitta. E perche dormi, a vita: Destala, si nol credi, e parlerati.

(Az éjt, melyet itt aludni látsz ezekben az édes tagokban, egy Angelo véste márványba. És mivelhogy alszik, van benne élet. Költsd fel, ha nem hiszed és beszélni fog veled.)

— Látja, a poétának igaza van, az a szobor él. De nem volt igaza abban, hogy fel akarta zavartatni álmaiból. Meg is akadályozta ezt egy másik költő, a ki olvasván az előbbi aláirást, a következő választ adta költőtársának ugyancsak a szobor alá irva azt:

— Dolce m'e il sonno e piu l'esser in sasso. Mentre che il damo e la vergonia dura non veder, non sentir, m'e un gran' ventura. Pero, no mi destare; de, parla basso...

(Édes nekem az álom, de még édesebb az, hogy márványból vagyok. Mert nem látni és nem érezni a földi dol-

gokat és azokat az úgynevezett szilárd jellemü szűzeket . . . nagy szerencse rám nézve. Azért, ne zavard az álmaimat, hanem beszélj halkan.)

Teresina elhallgatott. Éneklő lágy hangja nyomában egy pillanatnyi csend állott be.

— Gyönyörű — szóltam én. Bájos gondolatok.

Teresina bizonyos ünnepélyességgel felém fordult és így folytatta.

— Lássa, signor, ön magyar ember. Ez nagyon érdekes, hiszen ön az első magyar, akit látok. Ön nyájas is, gavallér is volt velem szemben és olyan érdekes dolgokat mesél nekem az ön szép hazájáról. Ön fiatal is, signor és a szavaiból olyan szépen hangzik annak az ismeretlen világnak a muzsikája, a melyet velem sejtet, de a melyet én nem is ismerek, mert én vagyok az «éj» . . . De épen azért, signor, parla basso! Beszéljen halkan! . . . Menjen vissza Magyarországba és ne zavarja az én álmaimat, ne akarja, hogy megismerjem azt, ami előttem ma még éji sötétben van . . . Parla basso, mert az ifjuság hangjától felébredhetnék . . .

Teresina elfordult. Nekem torkomon akadt a szó, a meghatottság fojtogatott. Távozni akartam és zsebembe nyúltam, hogy az utolsó kiszolgálást két lirával honoráljam. Teresina gyengéden eltolta magától a feléje nyujtott pénzt.

— Nem signor, ne adjon nekem többé pénzt. Küldjön helyette egy képeslevelező lapot az ön szép hazájából, melyet én sohase fogok látni . . .

Aztán egy csepp víz csillogott meg előtte az asztalon. Nem tudom, az enyém, vagy az ő könnye volt-e, de könny volt . . .

— Hogy a kuráról irjak, asszonyom: meggyógyultam. Teljesen meggyógyultam, Montecatini vize, Teresina, Michael Angelo, a két poéta, avagy az orvosom gyógyítottak-e meg, nem tudom. De épen ez az olasz fürdő különlegessége . . .

Gondoljon levelem elejére és fogadja szivesen üdvözletemet.

A hátsó ágyúk egyike, a mely a gáton akart haladni, a jég felé csúszott. A gátról csoportonként kezdtek a megfagyott tó felé rohanni. Egyik elől levő katona lábai alatt betört a jég és egy lábával a vizbe csuszott; fel akart egyenesedni és derékig esett bele a vizbe... A legközelebbi katonák megállottak, a kocsis megállította lovát, de mögöttük egyre hallatszott a kiáltás:

— A jégre! Mit álltok ott? Előre!

Az elszörnyülködés kiáltása hallatszott a tömegben. A katonák, a kik az ágyú körül állottak, lovaikat ökleikkel ütötték fejbe, hogy visszatérésre kényszerítsék és hogy tovább haladjanak a gáton. A lovak elhagyták a partot. A jég, a mely a gyalogos katonákat még elbirta, betört az óriási teher alatt és körü belül negyven ember, a kik a jégen voltak, egymás után zuhant a vizbe. Egyik a másikat rántotta magával.

A golyók épp oly szabályosan süvöltöttek, mint azelőtt és hulltak a jeges vizbe; legtöbbnyire azonban a tömegbe szakadtak, a mely a gátat, a tavat és a partot befedte.

XI.

A pratzi magaslaton feküdt Bolkonski André herceg ugyanazon a helyen, a hol kezében a zászlórúddal elesett és mialatt, a nélkül, hogy észrevette volna, szájából a vér folyt, halk panaszos és gyermekes sóhajba tört ki.

Este felé megszünt sóhajtozni és egészen elnémult, nem tudta, meddig tartott eszméletlensége. Hirtelen újból visszatért eszmélete és égető fájdalmat érzett fejében.

— Hol van ő, a magas ég, amelyet eddig nem ismertem és a melyet ma láttam?

Ez volt első gondolata.

— Ezeket a fájdalmakat sem ismertem még soha — gondolta. — Igen, mindeddig semmit, semmit nem ismertem. De hol vagyok?

Hallgatózni kezdett és közeledő lovak lépését hallotta és oly hangokat, a melyek franciául beszéltek, felnyitotta szemeit. Fölötte ismét a magas ég volt a felhőkkel, a melyek egyre magasabbra szálltak és a melyeken keresztül átcsillant a végtelen kékség. Nem fordította oldalra fejét és nem látta azokat, a kik a hangok után itélve, feléje lovagoltak és előtte megállottak.

Az odaérkezett lovasok Napoleon és két hadsegéde voltak. Bonaparte, a ki végig lovagolt a csatamezőn, kiadta utolsó rendeletét az ütegek megerősitésére, a melyek az anjesdi gátra lőttek és megtekintette a holtakat és sebesülteket, a melyek végig fedték a csatamezőt.

— Des beaux hommes — szólt Napoleon — miközben egy elesett orosz granátost nézett, a ki arcával a föld felé fordulva, a hasán feküdt és egy kezét mereven kiterjesztette.

— Les munitions des piéces de position sont epuisées, sire — szólt ebben a pillanatban egy hadsegéd, a ki az ütegektől jött, a melyek az anjesdi gátat lövöldözték.

— Faites avancer celles de la reserve — szólt Napoleon, néhány lépést előre lovagolt és megállott André herceg előtt, a ki a zászlórud mellett a hátán feküdt. (A zászlót a franciák diadaljelvénynek magukkal vitték.)

— Voila une belle mort — szólt Napoleon és ránézett Bolkonskira.

André herceg megérezte, hogy róla van szó és tudta, hogy a beszélő Napoleon. Hallotta, hogy Sire cimen szólitották meg, de úgy hallotta a szavakat, mint a légy zümmögését. Nem érdekelték, nem is törődött velük és mindjárt el is feledte azokat. Tudta, hogy Napoleon volt, az ő hőse, de ebben a pillanatban Napoleon oly kicsiny és jelentéktelen embernek tünt fel előtte azzal szemben, a mely most lelke és a magas ég között s a fölötte elvonuló felhők közt történt. Ebben a pillanatban minden közönyös volt előtte, bárki is állott volna előtte és beszélhetett volna róla, a mit csak akar: csak annak örült, hogy emberek állottak meg előtte és azt kivánta, hogy azok segítsenek neki és adják vissza neki az életet, a mely oly szépnek tünt fel előtte, mert most egész másképp fogta fel az életet, mint régen. Minden erejét összeszedte, hogy mozogjon és hangot ejtsen ki.

— Ah! hiszen él! — szólt Napoleon. Emeljék fel ezen ifjut és vigyék a kötözőtérre.

Ezen szavakkal Napoleon tovább lovagolt, Lannes marsall elé, aki kalapját kezében tartva mosolyogva közeledett lován és üdvözölte a császárt győzelme alkalmából.

André herceg mire sem gondolkozott többé; eszméletlen lett a rettenetes fájdalomtól, amelyet a hordágyon való felemelés, a hordás közben történt zökkenések és kötözőhelyen való megvizsgálás okoztak. Csak estefelé tért ismét eszméléthez, amikor más sebesült és fogoly orosz tisztekkel a kórházba vittek. Valamivel jobban érezte magát és már beszélni és maga körül tekinteni is tudott.

Az első szavak, amelyeket hallott, amikor magához tért, azok voltak, amelyeket a francia kisérő tiszt nagyon gyorsan elhadart:

— Itt meg kell állnunk; a császár azonnal megérkezik. Örülni fog, ha látni fogja a fogoly urakat.

— Annyi fogoly van ma, majdnem az egész orosz hadsereg el van fogva, úgy hogy jól lakik majd ezzel a látványnyal, szólt egy másik tiszt.

— Mégis! Ez lett volna Sándor császár egész gárdájának a vezetője, szólt az első és egy megsebesült orosz tisztre mutatott, akinek fehér egyenruhája volt. Bolkonsky megismerte Requin herceget, akivel gyakran találkozott Péterváron társaságokban. Mellette egy tizenkilenc esztendős ifju állt, ugyancsak egy megsebesült lovastiszt.

Bonaparte, aki vágtatva közeledett, megállította lovát.

— Melyik a legmagasabb rangú? kérdezte, amikor a tiszteket meglátta.

— Ön Sándor császár lovasgárdájának a parancsnoka? kérdezte Napoleon.

— Egy svadront vezettem, válaszolta Requin.

— Ezrede becsülettel megállta helyét, szólt Napoleon.

— A nagy hadvezető dicsérete a katona legjobb jutalma, válaszolta Requin.

— Örömmel adom meg önnek, — szólt Napolen, ki az az ifju ön mellett?

Requin herceg megnevezte Suchtelen hadnagyot.

(Folytatjuk.)

Természettudomány.

BIOLOGIAI EGYSÉGESSÉG.

Monistikus egységesítő világnézet jegyében halad a modern természettudomány. Ledőltek azok a korlátok, a melyek még nemrég a história naturalis két birodalmát: az állat- és növényországot egymástól elválasztották, és a mai biológia nem talál többé lényeges különbséget sejt és sejt között. Sokáig azt állították, hogy a mozgás képessége az, a mi az állatot a növénytől megkülönbözteti; ma már tudjuk, hogy vannak mozdulatlan állatok és mozgó növények. Mások az anyagcsere különbözőségét mondták a kriteriumnak, rámutatván arra, hogy a növény élete szervetlen anyagokból szerveseket építő synthesis, az állaté szerves anyagokat szervetlenekre bontó analysis; az állati élet oxydatio, a növényi reductio. Kiderült azonban, hogy az állati testben is számos synthetikus és redukáló folyamat megy végbe, és hogy vannak növényfajok — és ilyenek a reánk nézve oly nagy jelentőségű paraziták — a melyek szerves anyagokkal táplálkoznak. Az elkülönítésre irányuló törekvés eredménytelensége adja a magyarázatát annak is, hogy a mikor a sejtélet elemi törvényeit kutatják növényisejteken, élesztőgombákon végzik a vizsgálatokat és ezek eredményeit értékesítik az állati «Elementar-Organismus» biológiájában.

Más nagy kérdés azután, hogy van-e jogunk azt a korlátot is ledönteni, a mely az élőt az élettelentől, az állat- és növényvilágot az ásványitól választja el.

Ehhez a kérdéshez bölcselmi és tapasztalati alapon lehet hozzászólni. A bölcselkedők nagy része: a materialisták az idealisták, a psychophysikus párhuzamosságot vallók, a pantheisták és a pan-psychisták mind a világ egységességességének alapján állanak és azt hangoztatják, hogy lehetetlenség két principiumnak az uralmát tételezni fel a természetben, indokolatlan tehát az élőnek az élettelentől való különválasztása. Csak abban térnek el egymástól a bölcselők, hogy egy részük az életet sem tekinti másnak, mint physikai és chemiai erők sajátos kombinációjának, míg más részük életet, sőt öntudatot keres a látszólag vak természeti erőmegnyilatkozásokban is. Legszerényebbek még az «agnostikusok». a kik — noha ők is hisznek az egységességben — hevallják, hogy a világ igazi mivoltának megismerése transcendens, túlhág az emberi értelem megismerő képességének határán.

A kisérleti, tapasztalati eredmények azonban eddigelé nem nyujtottak elegendő támpontot arra, hogy az élő és élettelen közti külömbséget megszűntnek tekinthetnők.

Vannak ugyan, a kik az állati

szervek működésének problemáját a ma ismert psycho-chemiai törvényének segélyével maradék nélkül megfejthetőnek vallják, de kutatásaik eddigelé nem voltak bizonyitók. Azaz, minden kutatásnak, úgy ennek is voltak érdekes eredményei a psychológia és pathológia terén — ámde a föltétel bizonyitásával eddigelé adósak maradtak, sőt a «neovitálizmus» nevü irányzat, melyben a materialisták által rég holtnak nyilvanított életerő fogalma napjainkban újra feléledt, kiváló tudósokat számol hívei között.

Az eddigi sikertelenség nem jelenti azt, hogy a természettani élettan» csődöt mondott volna. Sőt ellenkezőleg az eddig elért eredmények — és itt elég az enzymek tanának kipülésére utalnunk — biztató abban a tekintetben, hogy a generatióknak sikerülni fog egyszer a fizikai törvényszerűséget az élőlények működésében is hiánytalanul kimutatni és az «élet»- telanalóg jelenségeket a természettani erőkben is feltalálni. Erre céloz Ostwald, mikor egyik elmefuttatásában azzal a századok óta felmerülő ideával foglalkozik, hogy sikerülhet-e valaha embernek élőlényt, vagy akárcsak élő sejtet is — mesterségesen előállítani. Ő ezt nem tartja lehetetlennek, úgy okoskodván, hogy a mit ember megsemmisíthet, azt fel is építheti Csak olyasmit nem alkothat, a mit elpusztítani nem képes. Erő és anyag például sohasem semmisül meg, csak alakját változtatja. Tehát erőt, anyagot ember nem létesíthet. Ellenben az erőnek, anyagnak azt a combinátióját, a melyet élő sejntek nevezünk, s a melyet elpusztítani könnyű: létrehozni sem lehetetlen; nem kell hozzá egyéb, mint a sejt mechanismusának alapos megismerése és utánzása.

És itt a bökkenő! A sejtélet erőművi berendezését még oly kevéssé ösmerjük ma, mint Goethe idejében, a ki Faust-jában panaszolja, hogy: «Napfényben fürdik a természet, mégis titkok ködös homálya borítja.»

Dr. Ferenczi Sándor.

—

FELFEDEZÉSEK. Mindenúj felfedezés csak még nagyobbnak mutatja a nagy ürt, melyben a mi tudásunk csak kis helyet tölt be, mint ahogy azt a nemrég elhalt nagy gondolkodó, Herbert Spencer oly találóan jellemezte: A tudás egy kis gömb, mely körül a még ismeretlennek nagy üre tátong. Minél többet tudunk, annál inkább nagyobbodik ugyan az ismeretek gömbje, de annál több helyen, annál nagyobb területen érintkezik az ismeretlennel: annál több, új és megoldatlan kérdés előtt állunk. Ily nyilt elfogulatlan szemmel nézve, persze hogy nem kapattatunk el egy-egy újabb tudományos vivmány által, hanem megmaradunk ott, hol az élő természettudósok egyik legkiválóbbja, William Crookes szerényen megállott, mondván: elérkeztünk azon határig, hól az erő és anyag egymásba mennek át. És bár nagyon megnagyobbítja ismereteink gömbjét Ramsay újabb fölfedezése is, ki a rádium kisugárzásának eredményeként heliumot talált és ki most ebből azt következteti, hogy be van igazolva az elemek lényegének egysége és valóra váltható az alchimisták régi álma, kik rézből véltek aranyat csinálhatni, ezen következtetés öltetes hypothesis-

nél nem egyéb. Mert, igaz hogy ez új világot vet az elemek származására, de csak annyiban, a mennyiben látjuk, hogy a természet folytonos működése mellett a complikáltabb anyagokból egyszerűbbeket készít, a nagyobb atomsulyú elemeket kisebb atomsulyúakká változtatja át. A szerves világban a nagy életfolyamatok készítik a komplikált anyagokat, szöveteket, de a mint ezen folyamatok szünnek, az egyszerűbb anyagok kiválása bizonyos energiaveszteség kapcsán kezdődik. Igy a radium is, mint magasabb atomsulyú anyag hajlamos úgyszólván lemorzsolódni kisebb atomértékű elemmé. Ezen új tény egész nagy sorát nyitja meg nem a tudásnak, hanem az újabb kérdéseknek, melyekre azelőtt senki sem gondolt. Igy mindennap ostromolják a psyche tanát is. Nagyon sok megnyilatkozását sikerül egyszerüen physikailag magyarázni. Broca és Sulzer az Academie des Scienses egyik utóbbi ülésén szólottak azon megfigyelésükről, hogy a betüket nem egyforma gyorsan olvassuk. Az E-t 1/3 idő alatt ismerjük föl és olvassuk, mint a T betűt. Bár világszerte elterjedt, hogy fekete betűt fehér papirosra nyomatják, mégis jobb volna fehér betüket fekete papirosra nyomatni, mert igy sokkal gyorsabb a betük fe ismerése és tizszer oly gyorsan lehetne olvasni. Csak az kérdés, hogy mire való volna ez a gyors olvasás, midőn elmeműködésünk, a megértés, a megbirálás úgy is alig tud lépést tartani az olvasás gyorsaságával.

—

A HIZLALÓ KÚRA. Egy nagyon elharapózó divat: a hizlaló kúra ellen tartott előadást a lipcsei orvos-egyesületben Bornstein. Az amerikai Weir-Mitchellnek nagy szerencséje volt, mert hizlaló kúrája révén az orvosi »halhatatlanok« sorába jutott. Annyira kedveltté vált a hizlaló kúra, hogy modernségre számot tartó sanatorium okvetlenül be kell, hogy vegye gyógytényezői közé. Bornsteinnak is, mint egy igen látogatott fürdő orvosának, sok alkalma volt ily hizlalás végett odaküldött betegeket kezelni és az elért eredményeket észlelni. Néha volt siker, ritkább volt a tartós siker, de legyakrabban teljesen hiányzott a kivánt siker.

Beható tanulmány tárgyává tette Bornstein a kérdést és igazat ad Rosenbachnak, aki azt mondja, hogy ez a kúra már nevével is lealacsonyítja az embert, mert a hizlalás tulajdonképen az állattenyésztő dolga, aki sok zsírt akar produkálni, de aki nem az állat munka- és életképességét akarja fokozni; csak a mesebeli boszorkány, aki kövér pecsenyére vágyott, próbálkozott meg az emberhizlalással. A túlságos húsetetés nem izomra hízlal, hanem köszvényre. Lehet a szervezetet erősíteni bővebb fehérnye adásával, de ehhez nem kell húshizlalas. Ezenkivül nem ágyban heverés, hanem mozgás friss jó levegőben, ami az étvágyat fokozza, az emésztést javítja. Nem kell ehhez izoláló szoba, külön ápolónő, hydrotherapheuta, mechanotherapeuta. Csak ott, ahol nagyon intensiv a lesoványodás, ahol a beteg kedélyállapotára is kivánatos a kúrával járó nyugalom, ott jó a Weir-Mitchell-kúra.

Különben pedig, azt mondja Bornstein: »fort mit der Mast-

kur«, még az elnevezéssel is, mely az embert állattá alacsonyítja le.

Már pedig, ha a németek — minden therapeutikus újításnak világügynökei — ellene fordulnak, akkor igazán számlálvák napjai az emberhizlalásnak.

—

AZ UTCÁK ÉS UTAK POROS VOLTA számtalan megbetegedésnek kútforrása. Azzal a tanácscsal, hogy az ember az utcán csak orron át lélegezzék, még nem szabadul meg biztosan az esetleges ragályozástól, sokkal biztosabb mód az, ha az utakat pormentessé teszik. Erre nézve Kalifornia ban úgy tettek először kisérleteket, hogy az utakat petróleummal locsolták. Ámde ez a mód nagyon költséges és nem is tartós. Ellenben figyelemre méltó azon kisérlet, a melyről dr. Guglielminetti montecarlói orvos referál a Münch. med. Wschriftben. Monte-Carlóban körülbelül 3000 qm. utfelületet forró kátránynyal fedtek be a következő módon. A makadamozott utat lemosták, lesöpörték, úgy, hogy a makadam csupaszon látszott. Egy-két nappal a lemosás után, száraz időben, 60°-ra felmelegített kátránynyal egy-két milliméter vastagságban bevonták az uttestet. A kátrány gyorsan beivódik és két három óra mulva már száraz. Hogy csúszós ne legyen, finom homokkal beszórják. A szag hamar elpárologés néhány óra múlva már járhatnak a kocsik rajta. Egy négyzetméter makadam befedésére elég egy kilogramm kátrány; egy tonna kátrány 30—50 frank és így egy kilométer hosszú, öt meter széles út pormentesítése körülbelül 400 frankba kerülne. Monacoban a nyolc hónap előtt bekátrányozott utak ma is jókarban vannak, eső után nem sárosak és száraz időben nem porosak.

Jövendő.

Az uj évnegyed.

A Jövendő előfizetési ára egy hóra 1 korona, negyedévre 3 korona félévre 6 korona

Kérjük a hátralékos előfizetőket, sziveskedjenek az előfizetési pénzeket utalványon mihamarabb megküldeni.

A Jövendő előfizetői **augusztus havában ingyen** kapják meg Bródy Sándor „Szinésznők“ cimű uj könyvét.

A Jövendő kiadóhivatala,
Budapest, Lövölde-tér 1.

Szerkeszti: Bródy Sándor.
Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Heltai Jenő.
Szerkesztőség: Lövölde-tér 1.
Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala. Tulajdonos: a szerkesztő
Lövölde-tér 1.

Beer E. és Társa, ezelőtt «Kosmos» műintézet nyomása, Budapest.

y hónapra 1 korona
gyedévre 3 korona
lévre .. 6 korona

MINDEN SZÁM
20 FILLÉR

Szerkesztőség és
kiadóhivatal:
Lövölde-tér 1.

Megjelenik minden vasárnap.

23 év óta

angol férfiruha-bérlet

a legjobb
beruházkodási
rendszer

Prospektus ...
kivánatra
ingyen

Deutsch F. Károly.

Budapest, Andrássy-ut 1. I. em.

BEER E. és TÁRSA EZELŐTT KOSMOS ..
MŰINTÉZET
BUDAPEST, AKADÉMIA-UTCA 8.
NYOMÁSA

odik év 32. szám. 1904 Budapest, augusztus 7.

JÖVENDŐ

Szerkeszti
Bródy Sándor

Főmunkatárs:
Ambrus Zoltán

Főmunkatárs:
Heltai Jenő

gjelenik minden vasárnap. Ezenkivül rendkivüli kiadásban.

TARTALOM:

Vulpes: Kánikulás politika. — b. e.: 48. — Gellér Mór: Amerikáról — (—ó.): A magyar kulturharc. — Heltai Jenő: Ügyetlen. — Bede Jób: A hegyek. — f. n.: Kultura. — Vandervelde: A szocializmus és a művészet. — Ady Endre: Midász királyfi. — Mirbeau Oktáv: A plébános úr. — Tolstoj Leó: Háboru és béke. — Természettudomány

lóhivatal
ára 20 fillér
Egy hónapra

Első Magyar Üveggyár R.-T.

BUDAPESTEN, V., Ferenc József-tér 3. sz. (Diana-fürdőház.)

Kristályüveg-készletek nagy' választékban, mérsékelt árak mellett. — Mindennemű üvegáru nagy raktára. —

Az egyedül létező valódi angol **SZÉPITŐSZER** a Balassa-féle valódi angol **UGORKATEJ**

mely azonnal eltávolít minden szeplőt, májfoltot, pattanást, bőratkát (Mitesser) stb. és az arcnak friss üdeséget, fiatalságot kölcsönöz.

Egy üveg ára 2 kor., ugorka-szappan 1 kor., poudre 2 kor.

Fő szétküldési hely: **BALASSA KORNÉL** gyógyszertára Budapest—Erzsébetfalva Kapható minden gyógyszertárban. Főraktár Budapesten: **TÖRÖK JÓZSEF** gyógytárában, Király-utcza 12 és Andrássy-ut.

Számos kiállitáson arany-éremmel kitüntetve.

Első alföldi legnagyobb kocsigyártó-telep.

Ifj. Hodács János

kocsigyártó

Szeged, Kistisza-u. 4/b. | Uri kocsik nagy választékban raktáron.

Képes árjegyzék ingyen.

A RO'SA TERKA-féle hajkenőcs

a legjobb és legelterjedtebb. Hatása meglepő.

A Ro'sa Terka-féle hajkenőcs a gyenge hajbőrt rövid idő használata után edzi, a **hajhullás** teljesen megszünik, meglepően elősegiti a **hajnövést**, kellemes puha és és bársonysimaságot nyer. A **hajkorpát** sikeresen eltávolitja, a hajnak **szinét** nem változtatja. **Minden sérelmes anyagtól mentes.** A kir. kereskedelmi törvényszék hites vegyésze, dr. **Neumann Zsigmond** uráltal megvizsgálva és hajkenésre **ártalmatlannak** tal lva. **Főraktár:** Budapesten: **Török J.** gyógyszertárában és **Kertész Tódor**-nál, a legtöbb gyógyszertárban és Ro'sa Ignác urnál Nagybecskereken. **Egy kis tégely ára 60 kr. (1 K. 20 f.) Egy nagy tégely ára 1 frt (2 K.)** (Ha a tisztelt megrendelő a postaköltséget meg akarja takaritani, ugy az összeget vagy utalvány utján, vagy a levélhez az értéket bélyegekben mellékelheti, mely esetben bérmentesen küldök két kis vagy egy nagy tégelyt.

A Ro'sa Terka-féle hajkenőcs használata után.

WANAUS JÓZSEF

fényképészeti készülékek és szükségleti cikkek gyári raktára —

Telefon 867. **BUDAPEST, IV., Deák Ferenc-utca 19. sz.** Telefon 867.

A szamárhurut

egyetlen gyógyszere, mely **tökéletesen** bevált a **Syrup Orientalis.** Kapható: **Bordás János** gyógyszerésznél **Jászberényben**; Budapesten: **Török J.** gyógytárában, Király-utca 12. és **Nádor gyógytár,** Váci körut 17

Egy üveg ára 2 korona.

RÉVÉSZ LIPÓT férfiszabó Budapest, V., Dorottya-utca 6/a. bevezette a külföldön általánosan kedvelt **ruhabecserélési módozatot,** úgy, hogy mindenki kis ráfizetéssel angol és franc. szövetekből mérték szerint elkészült ruhákat viselhet. Bővebb felvilágositást az üzletben.

Második évfolyam. Budapest, augusztus 7. Harminckettedik szám.

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Kánikulás politika.

Egy hét még legfeljebb, de kettő semmi esetre se, s mennek haza pihenőre atyái e honnak. Ha az ő szájuk íze szerint akarnánk írni, azt kéne mondani, hogy emberül rászolgáltak a pihenőre. Megérdemlik a nyugalmat, a vakációt. Hiszen egy nagy harcot küzdöttek végig, keserveset, fárasztót, háladatlant, de nem egészen siker nélkül valót. És dolgoztak hosszan. Éjjel és nappal, hóban, fagyban és olvasztó forróságban.

Rászolgáltak szegény honatyák a pihenőre. Mondják ők. Rászolgált az ország, hogy hazamenjenek, széjjel oszoljanak. Mondjuk mi.

Igen: négyszáznyolcvanadik ülése után ennek a képviselőháznak nem mondhatunk egyebet, csak hogy csúnya volt és förtelmes, haszontalan és léha, üres és siker nélkül való.

Harcoltak és nem tudták, hogy miért, meddig és hogyan. Kibékültek és nem tudták, hogy kinek. Fölvették a fegyvert és letették a fegyvert, — azaz dehogy is fegyvert,

kotyogás volt az egész, — s nem volt ráírva a kardjukra a régi becsületes jelszó: ne húzd ki, csak okkal, ne rejsd el. csak becsülettel.

Kihúzták oktalanúl és hüvelybe rejtették oktalanúl. De jó is, hogy vége van . . .

De minek is kereskedünk messze a múltban, mikor az üres semmi megujhodik napról-napra, fogy és nő, mert a hold; kifelé görbűl egyszer, befelé görbűl másszor, de csak rövidke percekre mutat kerek egészet.

Itt volt a költségvetés. Tart már a vitája egy hónapja, elhuzódik még vagy egy hétig. Mire volt jó ez az egész költségvetési vita?

Nagy sor az ilyen költségvetés, szó sincs róla. Ezer milliós, szinte kerek summában. Óriási pénz, minden vagyona, jövedelme, keresete, gyümölcse benne van az országnak. Ami szükségünk van, abból kerül ki, ami törekvésünk van, ott jut kifejezésre, ami boldogulást hoztak, onnan indul ki.

S mi történt a másfél hónapos vitában az ezer millió körül? Semmi. Tételt tétel után ledaráltak, mint a kis diák a kávét. Senkinek egy szava nem volt a részletekhez, senkinek egy kivánsága, egy törekvése, egy óhajtása. Semmi se volt sok a honatyáknak, semmi se kevés. Ezer millióról nem esett egy szó, csak azt a rongyos két milliót bolygatták hetekig, ami a civillista emelésére volt szánva.

Van-e olyan naív lélek az országban, aki azt hiszi hogy az a két millió fájt a képviselő urak fejének? Egy

gomb volt a szűrén, egy csöpp a pohár vízben, egy szeplő a szép asszony orcáján. Amikor a magyar muzsika barátja, a fehér haju vajda öt pengőt ad a cigánynak, amikor a miniszteri segédtitkár britanika helyett regália favoritára gyújt rá, amikor a pesti háziur a második fröcscsöt rendeli a vacsorájához, mindenütt nagyobbat lumpolt, mintha a civillistát emeljük két millióval.

Semmiség volt az egész. S hogy másfél hétig rágódott a garason az országháza legénysége, nem takarékosság volt és gondosság, nem bölcs mérlegelése a helyzetnek, se iparkodás a hasznosabb és sürgősebb elérésére, de legénykedés volt és virtus, kellemetlenkedés és ártani akarás. Hátha megharagszik a király a kalmárkodásért, s aztán üt egyet, Ha pedig üt, nem Nessi Pált éri a sújtó keze, se Rakovszky Istvánt, nem Kaas Ivort vagy Bartha Miklóst, hanem éri a kormányt és a hatalmat, mert a bolha ezt nyugodtan teheti. Az oroszlán nem bolhákat csap agyon.

Ez a kis kitérés bocsáttassék meg nekünk, hiszen igaz, nem is arra való a költségvetési vita, hogy garasokat szerezzen az országnak, az ezer milliókból. Nagy, kormányzati ideákat kell neki teremtenie, politikai irányzatokat kijelölni, eszméket fölvetni. A kihulló szem a verebeknek marad az aratáskor: a kereszt kell a gazdának.

Úgy-e termett nagy idea a másfél hónapos vitában? Ördögöt termett. Még csak rongyokat is alig kaptunk.

Szárazság, üresség, meddőség mindenfelé. Miket hallottunk? hogy agglegény-adó kéne, meg hetivásár Küküllő-

Szent-Andrásnak. Hogy az iskola könyvekből kár új kiadásokat rendezni, meg hogy a cigány többet ért a muzsikához, mint Wagner. Hogy a vasárnapi vonatok sűrűbben járhatnának, meg az esküdtszék intézménye nem sok jót igér. Hogy granicsár-e Khuen-Héderváry csakugyan, meg hogy illik-e megkövetni a képviselőházat azoknak, akik legjobban virtuskodnak, — egyebet ugyan nem hozott a másfél hónapos marakodás.

A tele szem megmarad a rostában, a szemét keresztülesik rajta. A költségvetés rostája ugyan üresen maradt. Kánikulás politika volt az egész. De jó, hogy a végire járunk.

Vulpes.

48. A márciusi ifjak 1848-ban az ő örökéletű tizenkét pontjukban követelték a felelős minisztériummal és a népképviselettel együtt az esküdtszékek felállítását s szabad ég alatt, sőt esőben hangzottak el e merész kivánságok; ma, ötvenhat év múltán a függetlenségi és 48-as Kossuth-párt hivatalos szónoka, Bizony Ákos az esküdtszék eltörlését kivánta abban a cifra képviselőházban, amely létét, éppen úgy, mint az egész alkotmányos élet ama megázott márciusi csapat lelkesedésének és szabadságszeretetének köszönheti. A néppárttól nem várnak, a kormánypárttól hiába várnak szabadelvüséget; de a 48-as párt hagyományai és törekvései, múltja és jelene, eredete és hivatása válhatatlan kapcsokkal fűződött össze a szabadelvüség s főképp a politikai szabadság, a népjogok kiterjesztésének nagy eszméivel, a melyeknek egyik leghívebb, rettenthetlen letéteményese mindenha a független polgári népbiróság volt. Egy párt, a melynek címébe befoglalták a 48 varázsos számát, a mely e számmal és e számhoz nőtt kor kultuszával ékelte be magát a magyar közéletbe, a mely a fantáziát gyújtja fel, a szíveket dobogtatja meg, a lelkeket ejti mámorba és a — szavazatokat kaszálja le a magyar történelem e dicső dátumával: ah, ez a párt sem hivatalosan, sem magán meggyőződése alapján nem emelheti fel szavát az esküdtszék ellen és ha megteszi ezt, akkor dobja el klenódium gyanánt kijátszott címét, mondjon le történelmi rendeltetéséről, lökje félre azt a nemzetiszínű 48-as lobogót, amelyet népbolondító frázisok kiséretében, a haza szent nevében lenget a falusi kortes-tanyákon. Az esküdtszéki intézmény helyessége és jósága felett lehetnek nézeteltérések a jogász-egyletekben és a tudományos testületekben és akkor a reakcionáriusok, a kik ösztönből gyűlölik a szabadságot és hatalmi alapon akarják kizárni a népet minden

jogból, meg fognak győződni arról, hogy az esküdtszék legkiválóbb ellenzőinek jogi érve ez intézmény ellen az, hogy ellenszenvvel viseltetnek az igen és a nem által kifejezett birói meggyőződés, tehát az igazmondás alakja iránt, holott ők a bírói meggyőződés megokolását is kívánják. De az érveknek bármily nagy tábora is állhat a jogász rendelkezésére: a politikusnak, ha még hozzá 48-as is, csak a közszabadság és a nép-jogok szempontjából szabad e kérdést kezelnie.

A köz-szabadság és a nép-jogok védelme az állam kötelessége és a polgárok érdeke; s nemcsak politikai, hanem igazságszolgáltatási szempont is az, hogy a polgár adjon a társadalom hangulatát kifejező véleményt bűnösként üldözött polgártársának cselekedetéről. A köz szempontjából parancsoló szükség és azonkivül hozzátartozik az alkotmányos államnak szabad szellemtől áthatott berendezéséhez, tehát a negyvennyolcas idők legnemesebb hagyományaihoz, hogy azokban a politikai vonatkozású perekben, amelyeket rendesen erőszakos kormányok indítanak a vélemény- és sajtószabadság elnyomására, a bírálat súlyos alabárdjával suhintó szabad gondolkozók «megfékezése» végett; a bosszú és a düh alacsony szempontjai alapján bűnvádi útra terelve a kemény, nehezen elviselhető igazságot: a független társadalom mondjon itéletet és például a sajtó-perekben a közvélemény egyik orgánuma, az esküdtszék biráskodjék a közvélemény másik orgánuma, a sajtó felett.

A magyar törvény szerint közönséges bűnügyekben az esküdtszék hatásköre oly egyszerű, jogilag nem komplikált esetekre szorítkozik, hogy azokban a legnagyobb nyugalommal lehet, sőt kell a nép részvételét igénybe venni, mert általuk a mindennapi élet, a legkülönbözőbb elemekből össze-

alkotott közvélemény, a paragrafusok útvesztőjében el nem kábúlt friss, eleven benyomásokra hajló lélek nyilatkozik meg és tükröződik vissza. De a függetlenségi-párt vezérszónoka nyílván visszakivánja a Carpzow-korát, ama bíróét, aki dicsekedve emlegette, hogy húszezer halálos ítéletet írt alá.

Senki nem tud felmutatni oly esetet, amelyben a gyilkosságra indító ok gyanánt szerepelt volna az esküdtek által való felmentés reménye. A gyilkosságok nem az esküdtszékek kedvéért történnek, de viszont az esküdtek azért vannak, hogy felmentsék még a gyilkost is, ha esküjük és lelkiismeretük szerint nem tartják őt büntethetőnek; másrészt azonban elitéljék az aljas gonosztevőt, aki a törvény rendelkezései körül való futásában, esetleg alakiságokkal operálva kisiklik a szakbiró kezei közül, de nem menekül az erkölcsi szempontokat méltató verdikt alól, amely figyelmen kívül hagyja az élet nélküli paragrafusokat. A függetlenségi párt szónokának szemében ezek mellékes tekintetek lehetnek. Ő arról is beszélt, hogy Angliában kevés bíró intézi az igazságszolgáltatás menetét; utánozzuk tehát Angliát, apasztván a bírák számát. Igaz, hogy Angliában kevés bíró van, de viszont majnem minden polgár — esküdt. Ha tehát hivatkozni lehet Angliára az igazságszolgáltatásnak kevésszámú hivatásos bíróval való intézése szempontjából, szólani kellett volna talán arról is, hogy azért van ez így, mert az őket megillető munkát nagyobbára esküdtek végzik és Angolország az esküdtszék igazi hazája. Ám a vezérszónok a tekintélyt előbbrevalónak látja az életnél s a fiktiv rendet játssza ki a — szabadság ellen.

Carrara azt tanítja, hogy az alkotmányos szabadságnak négy alapja van: nemzeti őrsereg, népképviselet, sajtószabad-

ság és esküdtszék. Nemzeti őrseregünk nincsen; a parlament az osztály-állam képviselete és nem igazi népképviselet; a a sajtószabadság határain ott ólálkodik a gondolatokat leső nappali és a lapokat lefoglaló éjjeli ügyész; a polgári és politikai szabadság egyedüli és hozzáférhetlen biztosítékává az esküdtszék nőtte ki magát. Nehogy ez az egy is fennmaradjon, eltörlését kivánja a nagy kor kicsiny epigonja, a törpe utód, a függetlenségi elvek hivatalból kirendelt zárgondnoka; szónoka ama pártnak, amelynek címében egy név és egy szám van: ereklye, szentség, legenda mindakettő — Kossuth és 48.

b. e.

Amerikáról.

A st.-louisi kiállításnak Magyarországra nézve egy jó haszna mindenesetre volt. Az, hogy vagy huszonöt jóravaló ember kiment Amerikába, hogy megnézze a kiállítás alkalmából magát Amerikát. Mert a kiállítás sok látni valót alig nyújt. Olyan, mint minden más világkiállítás és még sem olyan. Rengeteg halmaza az anyagnak és épületeknek. Ez útóbbiak díszesek és dísztelenek, külsőleg mutatósak, belűl nyersek, tartalomra nézve rendszer nélkül valók, messze mögötte állván az utolsó párisi világkiállítás tartalmának, mely válogatott volt, rendszeres és tanúlságos. Hogy egy hasonlattal éljek : a párisi kiállítás egy értékes méhkas volt, tele színmézzel, az ő amerikai utánzói pedig csak azt tanúlták meg, hogyan kell a méhkast építeni. Amit beleraktak, az bizony csak kivételesen élvezetes és még kivételesebben értékes az emberíségre nézve, mely folyvást tanúlni és haladni vágyódik. De ha mindazon tisztelt hazánkfiai, akik velem együtt e kiállítást meglátogatták, egyebet nem profitáltak, mint azt, hogy Ameríkát közvetlen közelből látták, ez magában véve is olyan eredmény, mely meglehetősen kibékít bennünket a különben meglehetősen meddő kiállítással.

De Ameríkát látni nem elég. Ott élni kell, a népet és intézményeit megismerni, az ottani szellemet megérteni, az ottani közérzést megérezni. És ami a fő : az ottani nyelvet kitünően kell tudni. Mert különben úgy lesajnálnak bennünket a benszülöttek, a hivatalok és a közvetítők, mintha valami igazán szánalomraméltó emberek volnánk.

Ilyenkor értem a Löhereket és a Tissot-kat. Akik nálunk nem tudják és nem tudták magukat megértetni, azok mindent más szemmel láttak, megrovásukkal, ítéletükkel hamar készen voltak. Pedig mennyire mások vagyunk mi.

T. i. vendégszeretet dolgában. Az a szívesség, előzékeny készség, ami nálunk szinte túlteng, azt Amerikában nem ismerik. Ott üzletibb a fölfogás az érintkezésben és ridegebb, de talán reálisabb az elintézésben.

Az, amit tehát futó megfigyelés gyanánt papírra vetünk, az csak egyéni impresszió. Nem tudalékos kritika. De az amateur-fényképen is lehet néha igazabb vonásokat találni, mint a művészi tudással készített festményeken.

Az amerikai embernél elsősorban az erős energia lép előtérbe, mely érvényesülést keres. Az ameríkai szelleme élénk, vállalkozásában van merésszég és lendület, néha egy jó adag vakmerőség is. Mert az ameríkai szakmájában igazán avatott, súlyt helyez a specializálódásra és így a tökélesedésre. A szellemi és anyagi munkában egyaránt. A derék yanke egyénisége becsületes, cselekedeteiben, eszejárásában pedig praktikus.

Példa rá — többek között — a Niagara. A természetnek tüneményes szépségét az amerikai nemcsak bámulja. A hasznára is fordítja. Szállodákat épít a tövébe modern kényelemmel berendezve. A szállodák körül bazárokat és kereskedéseket, melyek a természetimádó idegeneket kiaknázzák — a meddig csak lehet. De ez mind semmi. Ilyesmi Európában is előfordul. Ők igába hajtják a Niagara hatalmas vizierőit. És mert a gyárak és kémények füstje az ott nyaraló vagy üdülő közönség tartózkodását kellemetlenné tehetné, turbinákon messze elvezetik azt a páratlan vizierőt, melynek értékét az utolsó csöppig tudják kizsákmányolni produktiv munkára.

Az amerikaiban nagyon ki van fejlődve az önérzet és nagyon szeret dicsekedni. Ha megbámulod a hídját, nyomban kész a felvilágosítással, hogy mennyibe került. Csodálkozik, hogy az ő 20—25 emeletes felhőkaparóik, melyek olyanok, mintha mi a gőzmalmainkat féloldalra állítanók, nekünk nem tetszenek. Nevet, vagy legalább is mosolyog, ha mi az ő fából készült hoteleikben nem jól érezzük magunkat. Mert ott nagyon sokat építenek fából, még magánpalotákat és nyaralókat is. Az igaz, hogy azután hotelek dolgában a leg-

tökéletesebbet is képes nyujtani, még pedig nemcsak New-Yorkban, hanem az állam számos más kiváló metropolisában is.

Rendkívül szivós, kitartó az amerikai természete. De mikor látja, hogy a kitartás maga nem elég, hamarosan fordít, lendít a dolgán. Gyakran változtatja a lakhelyét is, foglalkozását is. Sir David Francis, a st.-louisi kiállítás elnöke mint matróz kezdte pályafutását. De nem boldogult. Hát lett belőle pap. Mint pap talán boldogult volna a lelkiekre nézve, de ő gazdagságra, tekintélyre és hatalomra is vágyott. Lett hát gabonakereskedő, bankár, vállalkozó és milliomos. Azután lett belügyminiszter és kormányzó. Szóval addig-addig fáradozott, mig minden vágya teljesült. Most pedig az ambiciója a legmagasabb fokra viszi, a köztársaság elnöke akar lenni. Az idén csak kis pártja volt még a demokraták között, de hiszen minden négy évben van választás és ő kelme legény ám még a talpán. Elélhet még jó erőben 20—25 évig vagy még tovább is.

Sir Francis azonban nem egyedül áll. Ő egy tipus. Kicsiben ilyen a legtöbb amerikai. Ernyedetlen szorgalommal űzi a szerencsét, míg üstökön nem ragadja. Persze, nem mindenikből lesz milliomos és kormányzó. De kisebb hatáskörrel és kisebb vagyonnal is megelégednek a legtöbben.

És ebben a hajszában az élet, a szerencse, és vagyon után — jobban kifejlődik bennük a munka, az üzlet után való hajlam, a becsületesség a törekvésben, a megalkuvás a nem mindig egyenes célok megközelíthetése érdekében. Egyesülnek nyilvánosan és titokban, törvényes és törvénytelen trösztökbe tömörülnek, hogy a vagyonszerzés föltételeit előmozdítsák. És ebben a hajszában elhanyagolják a kedély, a szív képzését, az ideális javak ápolását.

Ezért defektusos az amerikainak a modora, hiányos a hajlama a szép, a művészi iránt.

Csak egyben áll a régi, nagy nemzetek fölött: a nő kultuszában. Tiszteli a maga nejét és tisztel minden más

nőt! És megköveteli, hogy mások is tiszteljék és megbecsüljék. És jaj annak, aki e követelésnek nem felel meg az egész vonalon.

Az amerikaiak a hatalmukat, az eredményeiket és félelmetes sikereiket a gazdasági téren mutatják legjobban. És mindabból, amit futó jellemzésül a fönnebbiekben leirtam, szinte önként következik, hogy munkájuk okos szervezése révén meg akarják hódítani az egész világot. És elsősorban Európát is.

A mi jó öreg Európánk kulturállamai rendkívüli erőfeszítéssel igyekeznek amerikai exportjukat fokról-fokra fejleszteni.

És a nagy erőfeszítésnek az a következménye, hogy évenkínt ötszáz millió dollár értékű árút exportálnak Amerikába. Igen, de Amerika meg ugyanakkor kétszer annyit exportál Európába!

És Amerika gazdasági hatalmának ez a terjeszkedése évről-évre félelmetesebb arányokat ölt.

Észrevettük mi ezt és tollal, szóval, meg — ha lehet — cselekedettel is igyekszünk ellene védekezni.

Hiszen igen komoly politikusok és közgazdák már az európai vámunió eszméjét is fölvetették védelmül Amerika inváziója ellen.

Nekem úgy tetszik, hogy Amerika meg akarja fordítani a világ haladásának eddigi rendjét.

Mert míg az európai népek mindenütt előbb igyekeztek kultúrát építeni, hogy erre alapítsák gazdasági fejlődésüket és hatalmukat, addig Amerika először fundálja a gazdasági megerősödését és e téren világhódító hadjáratát, hogy hatalmas, gazdag pozíciójában tudjon hozzálátni a kulturának felöleléséhez és nagyranöveléséhez.

Hogy melyik módszer a helyesebb és melyikkel jár több haszon a népek millióira, ezt majd csak megtudjuk néhány emberöltő múlva.

Gelléri Mór.

A magyar kulturharc.

Franciaország felé fordul most mindenek figyelme. Bonnapertenak a pápával kötött szerződése megmarad-e mai érvényében, vagy felváltja-e helyét a nagy forradalom revelációjaképen előtűnő ujkori radikalizmus? Nincs mit csodálni ezen a megfeszített érdeklődésen. A gallok földjéről jött mindig a szellemi forradalom és az európai népek onnét kapták a mintát a saját lelki és testi felszabadításukhoz. Nekünk magyaroknak azonban nem ártana valamivet több figyelmet szentelni a saját kulturharcunknak is, amely ma talán még nem is kulturharc, sőt nem is harc, hanem bizonyos érdekkörök nem egészen ügyesen vezetett agitációja, de amely az az ilyen dolgok természeténél fogva, előbb-utóbb akkora arányokat fog ölteni, hogy az egyházpolittkai reformmozgalom hozzáképest valóságos semmiség lesz a történetíró szemében. Az 1848:XX. törvénycikk végrehajtásának jelszava alatt megindult sajátságos küzdelem rejti magában ennek a mi kulturharcunknak a csiráját. Ma nincs tán ötven ember az országban, aki valamit is tud erről a 48:XX-ról, olyan ember pedig, aki ennek a mozgalomnak végkövetkezményeit tisztán látja, talán nincs még annyi sem. A sajtó még hallgat. Csak egy-két felekezeti lap ír róla sokat. A törvényhozást nem érdekli a kérdés. Néha-néha megszólal valamely, ugyancsak felekezeti hang, a kormány egy-két szóval felel rá, aztán mindenki elfelejti az egészet. Az ilyen ellenőrzés nélkül folyó izgatásoknak aztán rendszerint az a következménye, hogy a gondolat lesíklik természetes útjáról és azok, akik inkább érdek-

ből, mint meggyőződésből küzdenek érte, olyan utakra terelik amelyek nem ahhoz a célhoz vezetnek, amelyhez a gondolatnak természetszerüen el kell jutni.

Az 1848:XX. t.-cikk végrehajtását ma úgyszólván kizárólag a protestánsok követelik; nem egyforma mértékben és teljes egyetértéssel. A mozgalom tehát valósággal protestans mozgalom, még pedig, minthogy a protestans papság izgat mellette a legszenvedélyesebben, protestans papi mozgalomnak tünik fel a nagy közvélemény előtt. Ami pedig rettentő egyoldalúság és a nyilvános ellenőrzésnek hiányából eredő következmény. Az 1848:XX. t.-cikknek szóban levő szakasza szóról-szóra azt mondják, hogy az egyházak kiadásairól az állam tartozik gondoskodni. Ez a betűszerű tartalom. Ha ehhez hozzágondoljuk azt a korszakot, amelyben nemcsak ez a törvény, de minden más törvényünk, amely a gondolati és a lelkiismereti szabadságot biztosítja, alkothatott, ha ismerjük azoknak a férfiaknak az eszméit, akik ezeket a törvényeket megcsinálták, egy pillanatig sem lehet kétség azirán t, hogy az a kor és azok a férfiak az 1848:XX. t.-cikk megalkotásával az államnak azt a jogát akarták törvénybe igtatni, hogy az egyházakat bármely pillanatban államosíthassa. Mert hisz az egyházak kiadásairól való gondoskodás kötelezettsége nem is jelenthetett egyebet, mint az egyházak állami szuverenitás alá való rendelésének jogát és kötelezettségét. Az 1848:XX. törvénycikk végrehajtása tulajdonképen nem is jelenthet egyebet, mint azt, hogy az egyházak államosíttassanak.

Ezzel a természetes következménynyel azonban meglehetősen paradoxnak tetszik, hogy a 48:XX. végrehajtását mégis a papság követeli, a melynek tehát minden inkább lehet az érdeke, mint az, hogy az állami alkalmazottak sorába

igtattassanak, és a protestáns egyház, a mely minden felekezet között a legszélesebb körű autonomiával, tehát a kormánynyal szemben a legnagyobb függetlenséggel rendelkezik. Vagy hibásan és nem becsületesen magyarázzák tehát a 48: XX. igaz értelmét, vagy mást akarnak, a mit a törvény akar. A 48:XX. értelmét nem lehet egyáltalán magyarázni, mert maga a betű is teljesen fedi a tartalmat. Magyarázat tehát felesleges. Az a valószínű tehát, hogy a protestánsok, de főleg a protestáns papok, úgy látszik, mást akarnak, mint a mire a törvény alkotói gondoltak. A valóságnak ez a feltevés felel meg, mert a protestáns sajtó tényleg nem az államosítást, hanem első sorban a lelkészek fizetésének rendezését, és az egyházi adónak könnyítését kívánja, persze — az állam dotációjának emelésevel: vagyis a 48:XX. végrehajtásának a követelése mai formájában egyszerű államsegély követelésére sülyedt. A mozgalom ezzel egyoldalú, még pedig egyoldalú felekezeti mozgalom lett, a melynek igazság szerint nem volna szabad a 48:XX. végrehajtásának követelését viselni ciméül, hanem egész egyszerűen csak a protestáns egyházak állami segitségének emelését. Lám, amikor a zsidó felekezeti sajtó elkezdte pedzeni a 48:XX-at és ő is részt akar kérni a várható segítségekből, a protestáns sajtó ez ellen nyomban tiltakozott, nehogy a mozgalom igazi célja veszélyeztetve legyen.

Az olyan hazafias, magyar egyház segítése ellen, mint a minő a protestáns, főleg pedig a református egyház, jó magyar ember egy szót se vesztegethet. De azok, akik mint mi, az 1848: XX.-ban az állami szuverénitásnak az egyházzal szemben is érvényre jutását, mint állami kötelességet látjuk megvalósítva, teljes erővel kell, hogy tiltakozzunk minden olyan kisérlet ellen, a mely ennek a törvénynek a valódi

tartalmát és célját meg akarja hamisítani. A ki követeli az 1848: XX. t.-czik végrehajtását, az követeli ez egyházi vagyon kisajátitását, az összes egyházak államosítását és a mai autonomiák megszüntetését. Mi követeljük is mindezt, mert az 1848: XX. t.-cikk végrehajtását is követeljük. Azt a követelést azonban, a mely a 48: XX.-ból ki akarja préselni az egyház számára azt, ami jó az egyháznak és teher az államra nézve, azonban tudni sem akar arról, a mihez az államnak is joga van, de ami kellemetlen az egyháznak, mi el nem fogadhatjuk. Azért mondjuk tehát, jól tenné a közvélemény, ha nagyobb figyelmet szentelne a mi kulturharcunknak is. Mert az a mozgalom, ami most folyik, veszedelmes az állami szuverenitásra, mert észrevétlenül folyik, és mert nincs ellenőrzés, és mert ép ezért a mozgalom vezetői olyan irányokba kényszerithetik a 48: XX. magyarázatát, a melyből később, ha a mozgalom nagyobb arányokat fog ölteni, ami feltétlenül be fog következi, nem lehet majd kiszorítani. Ennek pedig nem szabad megtörténnie, mert a 48: XX. a szabadelvüség garanciális törvénye, az állami suverenitás kifejezője, a melynek hatalmából és szellemébül e szabadelvüség és az állami szuverenitás veszélyeztetése nélkül egy szemernyit sem szabad engedni. Az egyházak segítése, különösen a magyar egyházak segítése ellen nincs szavunk, de ez nem a 48: XX. végrehajtása. A 48: XX. végrehajtásának követelésével azonban nem szabad visszaélni senkinek. Ép azért jól tennék a protestánsok, ha mozgalmukat nem kapcsolnák a 48: XX.-hoz, mert annak végrehajtását a maga teljes egészében, aligha akarják, hanem nevezzék a gyermeket a maga igazi nevén, amint ezt ők a maguk becsületes gondolkodásában bizonyára nevezik is.

(—ó.)

ÜGYETLEN.

Irta: **Heltai Jenő.**

Hajnal felé — a társaság vegyes volt —
A kávéházban ültünk álmodozva
S amíg a pezsgőt szótlanul iddogáltuk
A búsulásnak nem volt vége-hossza:
Kinn rózsaszínben fürdött már az égbolt,
De a mi lelkünk szomorú, sötét volt.

Még szundikált a város és az utcán
Csak egynehány mogorva lump kisértett,
A főpincér, a pikkoló, a gazda
Egymásután mind mind aludni tértek.
A tűzlegény s a sápadt arcu kukta
A székeket az asztalokra rakta.
Ketten magukba titkon azt nevették
Mily furcsa is a sok, sok úri vendég:
Van itt leány . . . s mégis csak így mulat.
A lányok is, a szőkék és a barnák,
Mint hogyha első bűnüket siratnák . . .
Szóval keserves volt a hangulat.

Ilyenkor illik, hogy az úriember
Kinek fején a fürtök száma gyérül
Elmondjon egy-egy búsabb epizódot
A negyvenes esztendők elejéről.

Vagy egy kisasszony, kit a sors szeszélye
Sok-sok, nagyon sok szerelemmel vert meg
Elsúgja, sírja, halkan és pirulva
Történetét az első szerelemnek.

Egyik se történt. Fájdalom, közöttünk
Nem volt idősebb úr egyetlenegy se.
Ifjak valánk s bohók — mint írni szokták —
S az ifjuság magában is szerencse.
Hanem a szívek, istenem a szívek!
Oly vének voltak, oly mogorva-vének,
Mint hogyha éltek volna ezer évet . . .
Egy volt csak ifjú. Róla szól az ének.

«Négy év előtt, huszár-kadét koromba»
— Igy kezdte hősünk bús történetét —
«Mikor még alig pelyhezett az állam
S nem gyúlt a szívem szerelemre még,
Nem ösmerém, a szent, a nagy szerelmet,
Melyről a költők annyit énekelnek:
Belém bolondúlt egy kis ballerina
Egy gömbölyű, parányi barna lány
A szeme kék volt és a neve Tercsi . . .
Tizenhatesztendős se volt talán.
Az édesapját, Ujpest közelében
Egy szürke ház vallotta mesterének.
Szegények voltak. Isten a tudója.
Mily kibeszélhetlenül szegények!
Az anyja varrt, a huga a Mariska
Még iskolásleány volt, kurtaszoknyás . . .
A Tercsi havonként tizenöt forintért
Táncolt a karban, úgy mint annyi sok más.

Nehéz kenyér, keserves élet,
Erről tovább nem is beszélek.

Belém bolondúlt . . . s én is megszerettem
Ez azt hiszem senkit se lep meg.
Abban a korban lángra gyúl az ember
Akárki mondja, hogy: «Szeretlek!»
S Tercsi csinos volt, több volt a csinosnál
Szép, gyönyörű . . . de még egészen gyerek
S bár lelkesedtek volna csókjáért a
Tapasztalatban gazdag mesterek:
Én balga, zöld fiú a «Kis szerelmi tölcsért
A mellényzsebben» még nem ismerém,
Nem tagadom, az érettebb gyümölcsért
Ezerszer jobban lelkesedtem én.
Fejem nem törtem semmi roszban.
Nagy asszonyokról álmodoztam,
Akik ugyan mindig hazudnak
De legalább szeretni tudnak
És nincs szükségük bamba, dőre,
Ügyetlen, ifjú vezetőre.

Én nem születtem csábítónak
Sőt azok ellen menydörögtem.
Elmúlt néhány rövidke hónap
Szelid, szemérmes gyönyörökben.
Aztán szerelmem únni kezdte
A limonádét — így nevezte
A szép idillt — és ott hagyott.
Én sem búsultam. (Nem voltam húsz éves
A nagy csapás ilyenkor nem veszélyes
S a szenvedések sem nagyok.)

Eljött a gróf és . . . elszorúl a szívem,
Mikor ma erre visszagondolok,
Csinos lakást ajánlott Tercsikének,
Ez Budapesten megszokott dolog.
S most jön a régi, régi nóta —
Tercsi selyemben jár azóta.

Azóta hajh . . . Hősünk elhallgatott,
Sötét haraggal így folytatta végül:
«Azóta hajh, egy csókjáért lehoznám
A legfényesebb csillagot az égről.
Gyógyíthatatlan szenvedélylyel,
Járok nyomába nappal-éjjel,
Mint istenét a hívő, úgy imádom
S őrült vagyok, egy percre hogyha látom.
A vágy betegje, nyomorúltja lettem,
Mióta hajh! elérhetetlen.
Egyszer köszöntem néki a ligetben.
Mosolygott és csak ennyit szólt: «Ügyetlen!»

A történetnek vége volt. Barátunk
A falhoz vágott néhány poharat . . .
Mi menni kezdtünk . . . nyüzsgött már az utca,
Nyár, junius volt és az óra hat.
Ő még maradt. Tűnődve azt susogta:
«Mért oly hideg? Nem különös talány ez?
Eh, mit! Igyunk!» S kacagva tette hozzá:
És a hugából szinte szép leány lesz!

A hegyek.

Írta: Bede Jób.

I.

Verd Léni csak egy kicsiny, gyámoltalan asszony volt. Ekkora ni, mint hogy ha a kezemet kinyújtom. Egy gyermekleánynak képzelnéd inkább, ha a szemeit nem látod. Karcsu, édes leánynak, kinek a nagy, fekete haja, mintha úgy volna a fejére rakva tehernek, kétsoros koszorukba. A szeme azoban asszonyos és beszélő vágyakozással tekint. De gyámoltalan, mondom. Semmi akarat ő benne, semmi tudás. Ugy néz föl, akárcsak mindenkinek azt mondaná: Lásd, én nem tudom, mit tegyek? Félek és igen egyedül vagyok itt ismeretlenbe.

Az urával, Verd Abellel, amikor a tavaly ősszel idehozta, a felsővégén egy kerítés nélkül való lakatlan házba költözködtek be. Ez igen emlékezetes nap volt Lénit az Érvidékről hozta az ura, hol a végtelen délibábos síkság fölé csak a templomok emelkednek. Itt pedig a szigoru hideg hegyek meredeznek, amik köddel borítvák. Ijesztő, csúf hegyek, amiktől nem látszik az ég és elfogják a napnak a fényét. Se mező virággal, se délibáb. Léni sírva az ura karjába fogódzik:

— Istenem, — mondja — én úgy félek. Én félek e hegyektől, hogy reám omlanak egyszer, — édes jó uram, vigyázz reám . . .

A szél a fenyőerdőket valóban megsuhogtatta és lengésükben úgy látszott, mintha a hegyek mozdulnának.

— No te bolond, kacagott Ábel — ezért ne sirj. Aki jó, azt védelmezi az Isten.

Aztán (négy nap se mult az esküvő után) Ábel fasajtárokat, tekenőket, kanalakat, virágos mintára kifaragott ládákat, gyuródeszkákat és lapátokat vett a pénzből, amit Lé-

nivel kapott. Ezeket ökörszekerekre fölrakosgatta, hogy elinduljon velük ama messze falvak felé, a melyeknek vidékéről Lénit hozta. A hideg reggelen sietve ölelte meg az asszonyt. Neki most a gondfa a megrakott szekeren volt. Folyton számolgatott az eszében és igy szólott:

— Két hét alatt eladom mind, ha jó vásárokat kapok. A három szekérből lesz húsz forint haszon, vagy több is. Kár, te Léni, hogy nem vihetlek magammal. De egy ilyen gyönge teremtés összetörik az úton. Csak szépen vigyáz itthon, mire költöd a pénzt, mire nem. Egy krajcárt mielőtt kiadnál, gondolj arra, hogy helyette más nem jön, érted-e?

— Értem! — szepegett az asszony.

És megállván a ház előtt, nézte a magasra rakott szekereket, a melyek ott döcögtek a hegyek közt, kigyós úton. A ládák fehérsége lassankint egybeolvadt a ködd el. Az ura vissza se nézett. Ő az előtte menő szekereket ügyelte, hogy nem oldódik meg vagy egy kötél és le nem esik holmi.

Az urának a száraz, fáradt alakja eltünt. Léni fázódva ment vissza a házba. Gondolkozni szeretett volna a felől, hogy mi történt; azonban egy ilyen tudatlan kicsiny asszony, mint Verd Léni, hogyan gondolkozzék. Csak ismételgette hát, amik vele e napok alatt történtek. Ábel fabödönökkel járva arra felé, látta meg őt és az apjától feleségnek kérte. Hallotta, amint erről a belső szobában beszélgettek.

— A leánynak — mondá apja — nincsen anyja. Gyermekkorában veszítette el szegényt. De azért gonddal nőtt fel, iskolába járt és olvas. Nagyon szeretem őt, ügyelj reá, fiam. A nehány száz forintokat nehezen gyüjtöttem, azért adom, hogy jó légy hozzá.

Ábel akkor keveset szólott.

— Hármat kapok? — kérdezte.

Az apja nevetett, így vélvén:

— Kópé vagy, azt tudom; az ember azt hinné, hogy három leányról beszélsz, pedig a száz forintokat érted.

A leány az egészből annyit tudott, hogy ő most asszony lesz, ennek a férfiúnak a felesége. A menyasszonyi ruhája, meg minden holmija megvarrva rég. És nemsokára

ott állott a szekér a ház előtt az esküvő napján. Az ura maga mellé fogta Lénit és elvitte innen, mindenkitől kiszakítván, amiket szeretett. Az apja a tornácon állott és egy kendővel törülgette a szemét.

A sások akkor a víz mellett megszólaltak bús sirató susogással. Integettek feléje a késő kankalinok, lengve, hajlongva; a megsárgult avar hallgatott. Künn az út mellett a kőrisfák ismét megszólaltak és ujra beszélgettek:

— Léniből, lássátok, asszony lett és ő itt hágy!

Kábító, élő illatukat utána küldték, ezenképpen körülcsókolván kis fehér testét szeretettel.

Igy jött a hegyek közé, amelyektől félt, valamint ezen embertől is, reszkető leány módjára, hogy egy gyöngéd szavát még nem hallotta és négy nap múlva már elment.

II.

Ettől az időtől látni lehetett Verd Lénit, aki a hegyekhez szokott. Kérdező szemeivel arra tekintett és ki az útra, amelyen idehozták. Mit tegyek én, gondolta, e hideg világban? A leányos ruháit elővette és kirakosgatta sorjában. Egy fehér-pettyes kék ruhája volt, fehér övvel és a vállain széles fehér szárnyakkal Szintén hószínü kalap járt hozzá. Ezt igen szerette s benne olyan volt, mintha valamely falusi regényből származnék ide. Fekete haja fénylett a fehér szárnyak és kalap között. — Fölveszem e ruhát, mondta még leány lennék.

Ugy tett és elindult megnézni a várost, amely az ő új hazája, földje. A szél az úton meglengette fehér szárnyait és a ruháját hozzászorította fiatal igézetes alakjához.

Ugy déli időben volt. A cukorbolt előtt, hol üveges ládában láthatók az édességek, a városi legény urak állottak.

Egy nagy pad volt mögöttük, de ők az utca szélére mentek s onnan nézték nagy jókedvvel, hogy a szél miképpen forgatja a boltok ajtóira akgatott holmikat, a seprüket, itt, amott egy-egy kalapot, meg másutt egy asszonyi kabát-

nak az újjait lógatja meg és viszi magával. Olyan nagyon hangosan nevettek, hogy Verd Léni szinte megijedt tőlük. Azonban bátran dacolt a veszedelemmel és ment előre.

Ekkor az urak közül egy nagy legény, egy erős vállú barna fiú, aki magas bőrkamáslikat viselt, meglátá a széllel küzdő Verd Lénit:

— Ejha! kiáltott hangosan — ime egy ismeretlen kis pettyes kék galamb!

Kivált a sorból és feléje ment. Bizony, ahogy Lénivel szemben állott, ez a melléig alig ért. Urasan megemelte a kalapját.

— Jó napot! mondá lágy, kellemetes hangon — hová ebben a szélben, leány?

Az csodálkozva állott meg és csak nézte kérdező félénk szemeivel. Olyan furcsa volt, nevetni szeretett volna. E nagy embernek a tekintete milyen gyermekes, milyen szelíd a hangja. És ő sohasem látta, sohasem hallotta, mégis mekkora nagy bizalmat érez iránta, hogy azonnal így felel:

— A várost nézem. Egy hete jöttünk ide, én Verd Léni és az uram Abel. Az uram azonban elment vásárra, tán két hétre. Én pedig nem tudtam mit tegyek, eljöttem, hogy a várost megnézzem. De milyen szél! . . .

Igy csacsogott és ruháit pírulva és pajkos boszankodással igyekezett kigöngyölni a szél szeretetéből.

A fiú erre semmit sem felelhetett. Meglepte a gyors barátkozás, csak azután szólott:

— Engem Potár Jenőnek hivnak, iktató vagyok a telekkönyvnél.

— Oh, én azt nem tudom mi az, sóhajtott komolyan Verd Léni — én olyan keveset tudok.

— Nem baj az, leány, azaz bocsánat, maga asszony. De hogy is lehet valaki ilyen kicsi, gyönge és már asszony. Igaz-e, mondja?

Gyönyörködve nézte a Léni pírulását. A bajúszkáját simogatta.

— Ez szép nap, gondolta — igazán szép nap. A szél elébem hoz egy galambot, akinek a párja vásáron jár.

Megfogta a kezét és alig akarta elereszteni. Bársonyos, púha kis kéz volt. És látván fehér nyakát, a tudatos lángot a szemeiben, a szenvedélye felgyúlt. Azonban szelíden szólott:

— Akarja, hogy megmutassam a várost? Magyarázó nélkül nem tudna meg semmít. Ime, ahol állottunk, a cukorbolt volt, vele szomszédos a kaszinó. Oda gyűlnek az úrak és télen bál is lesz emitt szemben, a város színházában. Mert lássa, színházunk is van, amiről még maga nem tud. Na, a nyáron jönnek színészek és megnézheti. A színházban nekünk részünk van, az apám (de ismeri-e Potárt, az apámat, akié alvégen hét nagy zöld ház, a tímárházaknak nevezik) száz forinttal járt a színház építéshez. De figyel-e, Léni?...

— Csak mondja, szólt halkan.

Minden uj volt amit hallott, a szives beszéd, a készség és a szavak, melyeknek értelmét nem tudta.

— De menjünk visszafelé, úgy-e maga elkésik?

A felszeg felé kísérte most az asszonyt. Útközben, ha nagy szél fordúlt, a karját fogta, úgy segítette, hogy csaknem fölemelte. Léni most először érezte, hogy nem fél. Ha egy újját érezi a közelében, már nem fél a nagy hegyektől se; úgy gondolja, estükben ez erős fiu visszatartani azokat képes lenne.

Már nem is beszélgettek. Valami édes suttogás mintha errefelé szállana ama napsugártól kábító, végtelen nagy mezőkről, ahol a színes, meleg leányálmoknak csodálatos virága van. Sírni szeretett volna névtelen boldogságában és reszkető ujjaival szorította a fiu kezét és a szemei így kérték:

— Itt maradj, mert te vagy az én egyetlenem, aki által élek . . .

III.

Hiszik-e önök, hogy ezen a télen semmi sem történt. Egyszer Potár Jenő eljött, amikor Verd megint boros hordókkal indult messze útra. De ekkor sírt Léni az urától búcsúzva s ez haragosan dobta el magától.

— Nyügnek vettelek, azt látom, — kiáltott rá — mi hasznomra vagy!

Ellenben Potár Jenő vele szemközt ülvén, mindakét kezét megfogta szeretettel és így szólott:

— Magának, kicsi asszony, igazán rossz dolga lehet. Ugy képzelem, mintha egy édes kis madárkát a sziklán vaskalitkába zárnak s a világot is elfödik előle. Istenemre, igen szép gyönyörű asszonyka. A fehér ruháját ha felölti, most is olyan, mint egy iskolásleány. Kár, hogy így hervadni fog, hogy nincs, akit szeressen . . .

Végig simogatta a karjait, a szemét, a nyakát. Közelébb ült és átkarolta. Léni pedig rájadűlt öntudatlanul a vállára és kis ajkai reszkedtek, így susogván:

— Miért? . . .

A szemei viszont könyekkel telnek meg és beszélni kezd csöndesen:

— Én, amíg magát nem láttam, úgy féltem itt. E hegyektől, amelyek most milyen fehérek és mégis szépek, mintha nagy csipkekendővel lennének beterítve és gyémántokkal tűzdelve. Az uram azt mondta, hogy ne féljek, mert aki jó, azt védi az Isten. És én mégis féltem addig, tudja, amíg találkoztunk . . . Emlészik-e, kegyed felém jött és én, bár sohasem láttam, úgy ismertem, hogy minden szavát mintha már hallottam volna. Vagy talán olvastam, avagy álmodtam.

A fiu most erősebben fogta és egyszer csak az ajkához hajolt. Léni erre hirtelen megrettent és felugrott.

— Nem! — kiáltotta — hagyjon! Most azt tudom, hogy megint félni kell.

Ijedten kezébe rejtette az arcát:

— Ne . . . ne . . . szóljon, engem szeressen, nem tudom, mit beszélek, Istenem . . .

Potár Jenő ekkor eleresztette. Csak mosolygott, különös, bizakodott mosolylyal.

— Hát jól van, na, — ne sírjon, én elmegyek . . . .

A kalapját vette. Léni az ablakon át nézte, hogy megy. Visszahívta volna kérdezni, hogy bántotta-e és miért? De

már messze haladt és Léni megint úgy egyedülvalónak érezte magát, mint azon a reggelen, amikor a fehér faholmikkal rakott szekerek végén, a ködös úton először távozott el tőle.

Ezért mondom, hogy ezen a télen a regény abba maradt. Ám Verd Léni várt. Petár Jenőt nem látta.

Ám amikor a hegyekről lefoszlott a gyémántos csipkefátyol, uj illatos levegő áradt itt és Léni ismét fölvette a fehér pettyes szárnyas ruhát. Akkor virágot tüzött a kebele fölé és arra indult, a hol az út a nagy mezők országa fölé vezet. Valóban az a lehellet szállott, a mely a leányálmokat csodásakká tette. A tarka hegyek, mintha egy síkba terültek volna le és széleiken az ég fénye az ezüstös Ér csillogásává változott.

És haladván a Kerekhegy ösvényén, egyszerre hogy lett? Mellette Petár Jenő volt. És aképpen mentek, hogy a fiu dereka köré fonta karját.

Azonban egy szót se szólott sem ő, sem a másik. Galambok tévedtek errefelé és a napsütötte úton csókolóztak. Már pillangók is jártak könnyelmü rebbenéssel. És mámorosító illat ejtette meg őket.

A fiatal bokrok alacsony sátrat alkottak s ők ott ültek már mindaketten mosolyogva. Verd Léni pedig lehúnyván a szemét, halkan sóhajtott. Ő is körűlfonta karjaival. A fehér szárnyak bizony összetörtek.

Az alkony jövén, Verd Léni nagyot sikoltott.

— Nézd, kiáltotta — ismét a hegyek! Látod a hegyek reám fenyegetnek.

Az országúton ekkor Ábelt látták, a ki az üres szekerekkel a felvégi ház felé tart vissza . . .

Kikapcsolta magát a fiu karjából és szaladt el a messze úton arra felé, ahonnan őt Ábel hozta volt. Visszatekinteni nem mert a hegyek miatt. Összetörött fehér szárnyaira a bucsúzó nap szomoru halovány sugarakat vetett . . .

KULTURA. A magyar kulturpolitikát ne féltse senki, nem alszik ki az soha, mert mindig beléje ömlik valami a kitünő gondviselésből. Most is elhatároztatott a magyar művelődéstörténet kiszélesítése; természetes, hogy szabályrendelet útján. A közoktatási miniszter rendeleti bőségszarujából kipotytyant megint egy szabályzat, mely az egyetemi hallgatók tandijmentességével foglalkozik, az 1904—1905. évben már életbelép s a melynek egy tucat rubrikájában persze, hogy hajszálfinoman precizirozva van: ki és miért — nem kaphatja meg az egyetemem a tandíj elengedését. A sok rubrikából csöpög, folyik, ömlik, dől a húmor, de nem az, amelyiken kedve volna a fegyelmezett fejü embernek nevetni is. Sőt. A magyar művelődés határát tudniillik már megint úgy vonják szélesebb ívbe, hogy minden öt méteres járóút határán ott van az őrház, benne a silbak: »Megállj! Mit akarsz?« »Tandijmentességet kérek!« »Mars! Te nem kérhetsz.« Annyi silbak mondja majd ezt és annyi embernek, hogy a rejtve rejtett titkok titka lesz: kicsoda kérheti hát a lelkiismereti fúrdalás katarrhusa nélkül a tudomány kinevezett templomában, az egyetemen, a tandij elengedését?

A legenyhébb és szinte legtermészetesebb rubrikának például az látszik, amely fejvesztés terhe mellett tiltja el a tandij elengedésének kérésétől az olyan szerény embert, a kinek annyira beütött a protekció slágere, hogy ötszáz koronánál több ösztöndijat kap. Például hatszáz koronát. Egy semesterben 73 korona az egyetemi tandíj, kettőben 146, marad tehát a 600-ból 454 korona, elosztva ezt tizenkét részre: akképp szívhatná magába az a diák a művelődést, hogy az esztendő egy hónapjában nem egész harmincnyolc koronából kell megélnie. Ilyen rubrika, a melyben természetesen ott az utófenyegetés is, hogy a folyamodó erénydijat nyert légyen. Az első éves egyetemi hallgató meg nemcsak afelől köteles pecsétest irást hozni, hogy az ükapja is koldus volt, de, hogy ő »jelesen érettnek nyilvánittatott.« Ha tehát csak bene maturus: szamár, sőt érdemetlen minden földi kegyekre.

A ki azonban mindezen csodálkozik, megütközik és nagyon sok korrigálni valót talál, az szociálista, vagy egyéb rablógyilkos. Mert az a kulturpolitika a finom és helyes, a mely a tudósokat államilag nevezi ki, a mely elrendeli, hogy kinek van joga a tanulásra és hadparancsokat ad, kinek engedtetik meg a cégjegyzett művelődés, «mint olyan». Minthogy minden második magyar: Darvin meg Spencer meg Carlyle, azért ez a pallosjogu szigor, a mely végérvé-

nyes joggal merészel különböztetni: te megérdemled, hogy olyan Carlyle, vagy Spencer vagy Darvin légy, a milyenek mi vagyunk, te meg nem érdemled meg. Annyira Koch meg Mommsen meg Ziemsen itt mindenki, hogy shrapnelekkel kell megakadályozni a folytatást, mert az csak még sincs rendjén, hogy például Biharban — már harminc százalék tud írni-olvasni. Föltétlenül világraszóló skandalumnak szükséges megérnie ott, a hol ilyen viharosan tombol a kultura. Hát ezért kell minden poklok segítségével útját állni, hogy tanulni merészeljen az, a kinek kedve van ahhoz sok, pénze azonban kevés.

Igaz, külföldi egyetemek is föltételhez kötik a tandíj elengedését. Ez a megkötés azonban mindenütt tisztára csak formalizmus, a mely nélkül végre is képtelenség lenne bármilyen intézménynek az adminisztrációját is vezetni. De nemcsak nem követelnek szeplőtelenségi bizonyítványt attól, a ki anatómiát vagy iurisprudentiát akar tanulni, hanem, ha a diák igazságtalannak tartaná folyamodása elintézését, appellálhat a miniszterhez, a ki a világ legtermészetesebb esetének találja, hogy anatómus vagy jurisprudens legyen az, a ki akar lenni. Nem azért alkotják azonban bejegyzett tudósok a magyar egyetemek szenátusát, hogy ennek a határozata ellen fellebbezésnek volna helye. A pápa csalhatatlansága fikció a professorum collegiuméhoz képest. Ő akarja, hogy valaki élhessen természetes jogával, a tanulással és ő parancsolja, hogy másvalaki meg ne használhassa ezt a jogát. Ki meri felemelni ez ellen szentségtörő kezét?

A tomboló magyar kultura naivságnak tartja, ami elemi joga az állam szegény tagjának, hogy ingyen lehessen birtokában annak a studiumnak, amelyből azután az állam húz majd hasznot. Nem rablógyilkos logika, hanem emberi jogokat értékelni tudó eljárás: adj, hogy én is adhassak neked. Rendben van, hogy akinek módjaban áll, megfizeti, amiért megnyitják előtte a tudománynak azokat a bizonyos berkeit. S a ki nem teheti s mégis meg akarják rajta az entréet venni? Akár tetszik, akár nem: ez az ordináré uzsorakamatoknak is egyik legordinárébbja, mert előre fizettetik meg. Nyaktörő gátakkal rendszabályoznak meg tehát egy jogot, amelynek érvényesítését még csak formai föltételekhez kötni is igazságtalanság, labirintusokba béklyózni pedig embertelenség a — kultura honában.

f. n.

A szocialismus és a művészet.

Irta: Vandervelde.

A legrenyhébb tőkések ajkáról gyakran halljuk azt a szemrehányást, hogy a szocializmus meggyöngíti az egyéni kezdeményezést; a legmerevebb despoták a szabadság és humanitás nevében támadnak ellene, egészen rendjén van tehát, hogy a szellemileg épen legkorlátoltabbak vállalják magukra a »tudatlan tömeggel«, eme »modern barbárokkal« szemben a művészet védelmét.

De mindjárt meg kell jegyeznünk, hogy nem állanak magányosan. Nagy szellemű és tudós bölcsészek, a milyen Fouillée, aggályukat fejezik ki ama sors miatt, a mely egy »kommunisztikus és materialisztikus társadalomban« a költőket, művészeket, bölcsészeket esetleg fenyegetné. A Fouillée nézete szerint a szocialisztikus társadalom úgyan elég káposztát termel, a rózsatenyésztésre azonban kevés gondot fog fordítani. Egész erejét a termelés gondja emészti fel. A föltétlen szükséges dolgokat bizonyára mindenki bírni fogja, az édes fölösleggel azonban egyetlen egy ember sem dicsekedhetik. Már pedig épen a gazdagok fölöslegéből élnek a művészek és épen a munkanélküli jövedelem juttatja szabad időhöz a költőt. A kapitalisztikus gazdagság megszüntetése tehát azt jelenté, hogy a jövő aesthetikája a hivatalos művészet színvonalára sülyedne.

Mielőtt eme kritikus megjegyzésekre felelnék, egy alapvető tévedést kell megvilágítanom.

Az összes szocialisták, még a »materialisták« is együttesen elismerik Fouilléevel azt a banalitásig kétségtelen igazságot, hogy »az a kollektivisztikus társadalom, a mely a szellemi munkát ép oly adminisztrativ és búreaukratikus módon akarná szabályozni, mint a kézművet, a feltaláló szellem minden rúgóját megtompítaná, az egész szociális, de egyúttal az egész gazdasági haladásnak is gátat vetne.« Legnagyobb sajnálatunkra azonban nem ért velünk egyet Fouillée abban, hogy ilyen gondolat soha egyetlen egy szocialista theoretikus agyában sem élt.

Nyugodtak lehetünk: a jövő Viktor Hugói nem lesz-

nek gyári rendnek alávetve és a XX. század Shakespearejei — ha jobban nem tudnak megélni — a kis matrózszinházak színpadjain bizonyára eltölthetik életüket. Sőt még azt is szabad reménylenünk, hogy a szocialisztikus uralom alatt a csillagászok, a költők, a mathematikusok és a bölcsészek nem jutnak börtönbe, mint Gallilei, nem kerülnek számkivetésbe, mint Dante; nem gyilkolják meg őket úgy, mint Archimedest és Sokrateshez hasonlóan nem fogják őket megmérgezni. Valóban — hogy a komoly ellenvetésre komolyan feleljünk — a bölcsészet csillagainak, amilyen Fouillée, nem igen kell vesződniök annak bebizonyításával, amit a legkorlátoltabb kollektivista sem tagadott soha: hogy a bölcsészet és a művészet mindenekelőtt szabadságot, zavartalan fejlődést kiván. A kérdés egyszerűen az, vajjon a költők, bölcsészek és más önzetlen szellemi munkások a szocialisztikus társadalomban épen annyi, vagy még több igazi szabadságot élveznek, mint ma?

Kétségtelen, hogy a művészetre és a bölcsészetre nézve egyik társadalmi forma sem lehet oly kedvezőtlen, mint épen a bourgeoisia osztályállam, mely egészen pénz- és nyereségérdekekbe temetkezik.

A többségre, sőt a polgári gondolatvilág előharcosaira nézve is az aesthetikai gyönyör csak játék, csak szórakozás, csak fényűzés. Spencer szerint épen az jellemzi, hogy az élettel nincs kapcsolatban, hogy szamokkal kifejezhető hasznot nem nyújt. A hangokban, színekben és édes illatokban való gyönyörködés — úgymond — nem más, mint ennek vagy annak a szernek játéka. Játék minden haszon nélkül. Egy szoval: fényűzési élvezet. Abban a társadalmi állapotban, a mely az emberek nagy többségét arra kényszeríti, hogy egesz erejüket, a mindennapi kenyérért folytatott harcba vessék, ez a fényüzési élvezet csak igen parányi körnek lehet kiváltsága.

Ez hajdan XIV. Lajos korában az udvar volt. Később az arisztokratikus szalónok »előkelősége.« Ma majdnem kizárólag a bourgeoisia, vagy helyesebben a bourgeoisiának az a mindig jobban eltűnő töredéke, melynek a proletarok munkájának kizsákmányolásán kivül más érdekei is vannak.

Ha nem vesszük most figyelembe a felette ritka igazi szellemi élvezeteket, melyeket az összesség már most nyújt mindenkinek, a melyekből azonban a kezművesek legnagyobb része képzettségének alacsony foka miatt ki van zárva, nyugodtan elmondhatjuk, hogy csak a tőkések vagy legalabb anyagilag jól állók rendelkeznek arra való idővel és pénzzel,

hogy könyvtárakat és színházakat látogathassanak, vagy épen könyveket, képeket, szobrokat, vagy más olyan cseretárgyakat szerezhessenek, a melyekben a szépség testesül meg. És ez a szellemi meg gazdasági hatalom kizárólag az ő kezükbe adja azt a hatalmat is, hogy közvetlenül, vagy az állam révén az összes, más életföntartási eszközzel nem bíró művészeknek törvényeket szabjanak: hogy nekik szolgáljanak vagy éhen veszszenek.

Ezt a magukat alávetők középszerüsége ép úgy bizonyítja, mint az ellenállók elkeseredése. Minden művész, ki személyes segélyforrás, vagy kegyetlen nelkülözések révén bizonyos függetlenségre tett szert, elfordul a bourgeoisia zsarnokságától és a bourgeoisia eszményektől.

Egyik csoport az elfordulástól nagy erőt merít és megalkotja a forradalom nagy műveit. Igy írta meg Balzac a «Comédie humaine»-t, így vágta Flaubert az 1848. lármás juniusi győzőinek szemébe megvetését, így bélyegezte meg Victor Hugo a második császárságot, így alkotta meg Zola a Germinalt.

Egy másik csoportot a csömör az elite-költők elefántcsonttornyába kerget, elzengik, mint Mallarné, a román dekadencia énekét, oda ülnek «minden keresztútra, ahol az életnek hátat lehet fordítani», vagy a múltba menekülnek és a kereszténység nagy századaiban keresik azt az inspirációt, amelylyel a modern világ adósuk maradt.

Ismét mások meg, akiknek száma napról-napra nő, az ébredő tömeg lelkületében keresnek támaszt és mint Wagner, hirdetik a művészet és a forradalom szövetségének közelgő diadalát. Bármily szépek, bármily fönségesek is azonban műveik: csak előfutárok; egyebek nem lehetnek. Hogy egy új művészet felvirágozhassék, egy művészet, nagy és hatalmas, mint maga az emberiség, az emberiségnek meg kell tanulnia a harc után a békét, a szakadatlan munka után a pihenést, a vad érdekharcok és a koncon való marakodás után végre a szívek és lelkek egységét ismerni és élvezni.

Az átmenet, a kritika, a forradalom napjai, minők a mieink, csak elkényszeredett, tökéletlen műveket szülhetnek. A mi volt, halott. A mi jönni fog, még nem él. Álom és való nem egyesíthetők. Akik új alapokat raknak le, nem gondolhatnak másra. A művészek, akik egy még leigázott néphez szólnak, gyakran hiába várnak visszhangot. De ha majd egyszer a proletáriátus valóban emberhez méltó életet

él, ha az összes munkások szellemileg annyira kimüvelődtek, hogy a művészet művészi felfogására képesek lesznek, ha munka utan mindegyiknek meglesz a szabad ideje, amelynek társadalmi szükségességét maga Fouillée is elismeri, akkor — és csak akkor — nem lesz az aesthétikai gyönyör pusztán fényüzési élvezet, hanem az összeség szükséglete, akkor — és csakis akkor — támadnak igazán tökéletes szépségü munkák «az alkotó individuumnak, mely biztos abban, hogy megértik és az élettől duzzadó közösségnek, mely biztos, hogy azt megérti,» összeköttetéséből.

Hisz mi volna George Sand gyönyörü szavai szerint a művészet ama szívek és lelkek nélkül, amelyekbe beoltjuk? Nap, amely nem tud világosságot, nem tud életet teremteni!

Mennyire más lesz a világ akkor, ha a tömeg megnyítja szemeit a világosság számára és még legapróbb munkáira is e ragyogó értelem egy-egy sugarát veti!

Minden bizonynyal megteszik itt sokan azt az ellenvetést, hogy az aesthetikai fejlődés akadályokba fog ütközni, mert a szocialisztikus államban a művészeket megfosztják azoktól a segédforrásoktól, melyeket a magántulajdon korában a fejedelmi vagy polgári Maecenás kegye nekik juttatott. Hiszen ők — így szólnak — éppen a gazdagok eme fényüzéséből élnek.

És mégis komikus az ellenvetés. A bourgeoasia a társadalmi rend bámulóitól származik. A bourgeoisia mint a szellemi munkások alma materje! Hát igazán rá kell utalnunk arra, milyen eszközökhöz kénytelen a legtöbb szellemi munkás menekülni, hogy egy darabka kenyeret szerezhessen? Berlioz IV. Henrik szobránál egyik kezében száraz aszaltszőlővel halt meg. Schiller a történelem tanára volt. Balzac a 10.000 oldalt betöltő «Comedie humaine»-ért alig kapott rongyos néhány ezer frankot. Mielőtt II. Lajos Wagner életébe változást teremtett, kénytelen volt a mester «pour deux Cornets à Piston» kiséretet írni a kéjhölgyhöz. Beethoven élete végén egyik szonátáról azt irta Ries barátjának, hogy az a leginségesebb viszonyok közt jött létre; mert hát szomoru dolog az, ha a kenyérért kell írni. «És ime ennyire jutottam már!» A legnagyobb alkotók közül a legtöbb, aki nem sötét nyomoruságban tengette napjait, megélhetését vagy valamely művészetétől távol eső mellékfoglalkozásnak, vagy jövedelmező hivatalnak, avagy a közönség mindig elkésve kullogó kegyének köszönhette.

A kollektivisztikus társadalom a mait minden tekintetben felülmulja.

Akiknek művészetük mellett más hivatást is kellett teljesíteni, a legkiterjedtebb szabad idővel fognak majd rendelkezni. Akik ma holmi polgári vagy királyi Maecenas számára dolgoznak, akkor majd — mint Rembrandt és Hals — községek, csoportok, nyilvános intézetek számára dolgoznak. És ezek kollektiv luxusa messze felülmulja a magánfényüzés hiúságát és zsugoriságát. Végre pedig azok, kik a hivatalos légkört kerülni akarják és inkább egyenesen a közönséghez fordulnak, ecsetjük és tolluk jövedelméből sokkal könnyebben és sokkal jobban megélhetnek, mert hiszen sokkal nagyobb, érettebb és értelmesebb közönségük lesz, mint ma.

Egészen helytelen az az ellenvetés is, hogy a tömeg rossz biró lesz, s a ragyogó, szemnek tetsző középtehetséget az igazi talentum rovására támogatja. Nem azt tanítja-e a tapasztalás, hogy az új művészi formákkal szemben nem a tömeg, hanem a kiváltságosak kasztjai tanusítják a legmakacsabb ellentállást? Mikor Walter Stolzingot visszautasitották, a jó nürnbergiekhez fordult. Nem a Hotel Rambuilletten, hanem a tömegnél győzött «Corneille Polgencte»-jével. Egy egész nép lelkületét visszatükröző nagy alkotásokat először a nép, vagy legalább a népnek az a töredéke értette meg, amelyet a sötétség uralma nem vetett még teljesen rabságba.

És még inkább ez az eset lesz érvényes akkor, ha a tömeg lelkületét alkotó egyedek, tudatos egyedek lesznek, ha az emberi családnak tagjai egymás ellen való hadakozás helyett az erkölcsi összetartozandóság széles alapján állanak és újra megteremtik ezt a gyümölcsöző szolidaritást, mely az antik városállamokban és a középkor városaiban uralkodott. És mint ez a két nagy korszak, mely a történelem örökös szövésében napjainkig diadalmasan világít, úgy a szocializmus új aesthetikával tetőzi be művét.

Azt szokták gyakran mondani, hogy a művészet nem más, mint a társadalom többé-kevésbbé elváltoztatott, de mindig hű képe. Ma a haldokló bourgeasia petyhüdtségét, de egyuttal a szenvedésekben élő, szenvedések közt ízmosodó proletáriátus gondjait, keserveit és reményeit, a jövőben ama szerencsés nemzedékek csöndes boldogságát tükrözi vissza, amelyek a nyomoruság fertőjéből kiemelkedtek és saját szorgalmuk, saját bátor fáradozásuk erejével a munka szuverén uralmát és a szolidarítás birodalmát megalapitották.

Viktor Hugo egyik legremekebb költeményében megmutatja a kecskebaklábu erdei istent az Olympos tetején, amint nehézkesen és feketén feltűnik az istenek gyülekeze-

tében. Szarkasztikus megjegyzésekkel gúnyolják. Ő kihivó dallal felel. Merkur átadja neki fuvoláját. Legyőzve nyujtja át Apolló lantját. A forradalmi dal növekvő erővel veri az égboltot. Az énekes is nő, mialatt dalol, míg sötét árnyéka a végtelen teret betölti. Az egész vilag fellázad és megdönti Jupiter trónusát.

... Nem a szocializmus eme költemény satyrja? Mint azt eleinte megvetik, aztán félnek tőle. És mégis még nagyobbra nő, Mercur fuvolája, Apolló lantja után nvúl, mindent felhasznál, ami szépet csak nyujt a művészet, sőt egyenesen a szépséget használja fegyverül, egyenesen és büszkén emelkedik fel azok előtt, kik magukat halhatatlannak tartották és hamarosan, mihelyt hódító lábát trónusukra tette, a győzelem tudatának teljes erejével fogja feléjük kiáltani: «Helyet mindenki számára! Én Pan vagyok! Térdre, mindenek atyja Zeus!»

Minden új magyar, vagy idegen nyelvű könyv kapható Lampel Róbert (Wodianer F. és Fiai) cs. és kir. udvari könyvkereskedésében Budapesten.

MIDÁSZ KIRÁLYFI.

Susogó nádak mezejében járok,
Királyi bottal csapkodok kevélyen
És zúg a nádas csufondáros mélyen,
Királyi bottal valamerre járok...

Értem a titkot, a nádi beszédet,
Susog a nádas s én messzekiáltok:
Nádi világ, im megjön a királyod,
Midásznak sarja szállott im elébed
S bármint kacagtok léha, lenge nádak,
Hódolni fogtok uj Midász királynak,
Hódolni fogtok bizonyosan nékem.
Mert szent az ősöm, szent királyi trónom:
Ősömet áldom, trónomat megóvom
Itt a susogó nádak mezejében!
Hallod-e nádas?

Be szép a világ itt!
Áldalak nádas, óh áldalak élet,
Szépségedért, mely a vaknak világít,
Nyugalmadért, mely keresi a harcot,
Igazadért, mely süket fülbe harsog.
Áldom én mindazt, amit te adsz, élet,
Nagy gyávaságod, mely kifog a hősön
S áldom Midászt: én szamárfüles ősöm.

Óh, király-ősöm, be szép dolog élni
Szamárfüllel és ős királyi bottal,
Lelkendező, bolond, részeg robottal,
Óh király-ősöm, be érdemes élni
Itt, a susogó nádak mezejében!...

Áldalak ujra, hálásan, kevélyen
Minden kis percért, amelyben örültem
És kacaghat itt a nádas körültem:
Ur és vidám lesz Midász sarja itten,
Kacagj csak nádas, én hiszek — a hitben!...

Akárhogy is, de gyönyörü a reggel,
Mely jönni fog majd hírrel, győzelemmel,
Szépek a dalok, melyek fognak zengeni
És érdemes lesz őrjöngve szeretni
A csókos asszonyt, ki majd eljön értem.
Szépek a vágyak, az álmok, a tettek,
A csókok, melyek — ezután születnek
S szent vagyok én e részeg mámor-vértben.

Az el nem dalolt csodaszép daloknak,
A sohsem csókolt csókos asszonynak,
A csak álomban élő büszke tettnek,
A szép holnap-nak, meg nem érkezettnek
Vagyok királya, vagyok büszke hőse,
Aki útálja a má-t, ezt a holtat,
Kinek az álma a szent, titkos holnap
S a szamárfüles Midász az őse!...

Ady Endre.

A plébános úr.

Irta: **Mirbeau Oktáv.**

A morbihan-megyei síkságon apró falucska Breno.

Szalma födi a falu piszkos, alacsony házikóit, körös-körül sivár pusztaság terül el, behintve mézillatos virágok vörös foltjaival. Egy pár aszott birka, néhány árnyékká soványodott gebe, meg egy-két kecskemódra szakállas, féregmarta bőrü csontváz-tehén legeli a szúrós rekettyehajtásokat. Itt-ott egy-egy magános fenyű nyujtogatja ferde ágazatát a szürke ég felé. Valamennyi éjszakkeletnek hajlik; olykor az elmaradhatatlan rekettyebokrok között frissebb, négyszögü zöld folt látható, amit sövény vesz körül; ezek sovány búzával, fukar zabbal bevetett vigasztalan szántóföldek, amiket a nyomorúságos parasztnép nagynehezen hasít ki a nyers, termékeiten talajból. Balfelé, a látóhatáron, majdnem a felhőkbe olvadva vékony tengercsík villan meg halotti lepelhez illő bágyadt, komor csillogással. Ez elátkozott vidék lakosai alig vehetők ember-számba. Bűzös rongyaikban, földszínü, éhségés lázgyötörte arcukkal, görbe gerincökkel beteg állatokhoz hasonlatosak. Összement tejjel, poshadt vizzel s némelykor — jó halfogás idején — száraz hallal élnek. Éjszaka egy istállóban hálnak a barmaikkal az avas szalmán.

Ám a plébános úr, aki korlátlan úra e népnek, idegen segítség nélkül, merőben a maga hiveinek tiz évig tartó szorongatásával, mégis el birta érni azt, hogy építtessen új templomot, ami ötvenezer frankba került, hozzá rózsaszínü, aranykeresztes gránit-tornyot, amely vidáman és gondtalanul mered fölfelé az emberi nyomorúság e mocsarából.

Rézvörös, kékes ripacsokkal és csepüszínü, kócos hajjal díszes arc; fogatlan, rút, eltorzult száj, amelynek szögletében reggeltől-estig dohánylétől csepegő kis pipa huzódik meg, ami egyre hol kialszik, hol meggyújtódik; cingár, suta, púpos test, amelynek görbeségei, bütykei és mélyedései csak még jobban kirínak a zsiros, régi cafatokból összeöltött reverendában: ilyen formája van a plébános úrnak. Nappal ajtóról-ajtóra, mezőről-mezőre jár, itt könyörög, amott követel, szed tojást, vajat, tejet, száraz rőzsét, megtapogatja a lányokat,

elveri a kölyköket, pokollal fenyegeti a világot, kocsismódra karomkodik, mindamellett pedig nagyobb tiszteletben és becsülésben él, mint akár szent Tuge képe, aki veszettséget gyógyít, akár a szent Ivoé, aki a halottakat föltámasztja. Errefelé azt mondják róla: Valóságos apostol!

Egy vasárnap, a prédikáció idején fölment a plébános úr a szoszékre s megforgatta a templomi zászlót. Régi, kopott, színehagyott jószág volt ez, rojtja levált, nem egyéb már hosszu festésektől tátongó selyemrongynál; az egykor vörös zászlónyél görbe lett; a hegyén levő aranygalambnak szárnyalába hiányzott.

Elsőben is keresztet vetett a plébános, majd a hivőtömeg előtt megemelintvén a siralmas zászlót, kiáltotta:

— Ide nézzetek! Ez a szépséges vörös selyem piszkosabb most a Tóbiás anyó szoknyájánál! Disznók, valamennyien disznók vagytok, de azért még ne merjétek ám azt gondolni, hogy a szent vagyont, az Isten és a Szent Szűz vagyonát ilyen állapotban hagyhatjátok! Micsoda, vagy azt hiszitek tán, hogy ilyesmivel beállok én az úrnapi körmenetbe? Hiszen már arra se jó, hogy mosogatórongyomnak használjam! Naplopók, semmirekellők, pogányok, farizéusok, azok vagytok, inkább zabáltok meg részegeskedtek, úgy-e, tik megátalkodott bűnösök! Hát nem törődtök azzal, hogy a jóságos Úristen, meg a Szent Szűz meg az ég valamennyi szentje félmeztelenül, rongyosan jár körül? Hanem várjatok csak, majd mondok én mindjárt valamit, mert ennek az alávaló gazságnak véget kell már vetni egyszer. Láttam az éjjel a jóságos Úristent, nagyon, de nagyon haragudott és így szólt hozzám: Új lobogót akarok, hallod-e, nyomorult kutya! Szép, aranyos lobogót, legalább negyven frankosat. Marie Jean ad rá majd tiz sou-t, Kernouz Pierre húszat, Tobiás anyó pedig, a vén zsugori, a gaz tolvajasszony, két frankot. Dantu, aki múlt héten adott el egy borjút, három frankot ád. A többiek meg valamennyien hozzanak három sou-t, egy font vajat, egy tucat tojást és egy fazék zsirt. — Így, most már tudjátok, hogy mit mondott nekem az Úristen!

Elhallgatott egy pillanatra. A hivek nagyon meghökkentek, egyik se mert fölpillantani a plébános úrra, ki folytatta:

— Jegyezzétek meg jól, hogy mit mondott még nekem a jó Isten! Közölte velem — én az ő tulajdon szavait ismétlem előttetek — közölte velem a következőket. Ha pedig vonakodnának megadni, amit kivánok, akkor jaj nekik? Ve-

szett kutyákká, döglött borjakká, tengeri macskákká, bőregerekké változtatom őket és valamennyit a pokolra vetem!...

A templom másik oldaláról hangzó gúnyos kacagás szakította felbe. Az ajtó mellett állott a vén kerülő, ide-oda ingott, megsimogatta fehér bajuszát s nevetett hitetlenül, gúnyosan. Dühösen, tajtékzó szájjal ordított rá a plébános úr:

— Mit nevetsz, te bajuszos pogány, te ördög harmincadja! Azt gondolod tán, hogy nem ösmer az Isten? Azt hiszed, hogy nem tud gaztetteidről? Rólad is mondott ám nekem valamit: Igen, az a bajuszos gazember a városba jár eladni a rabolt parti jószágot és ezen az ördögpénzén osztozkodik a csempészőkkel! Várj csak, várj! Ha ez a bajuszos nem ád négy frankot, akkor előbb a börtönbe, aztán a pokolba jut!... — Nem nevetsz már úgy-e, mi, te bitang!

A hivekhez fordulva, így végezte beszédét:

— Hallottátok az Isten akaratát. Mise után majd a plébániára jöttök és elhozzátok adományaitokat. Jaj annak, aki hiányozni fog!

A plébános úr megint begöngyölgette a zászlót, letette a szószék mögé s letörölte a homlokáról pattakzó izzadsagot.

— Így, most pedig, — mondotta némi szünet után, — még valamit... Meghalt a prefektus. Nyomorult ember volt, aki a többi köztársasági ebbel kergette ki a szent testvéreket. De ha valamelyikőtök mégis imádkozni akarna érette, hát csak tegye. Nem bűn az. Elmondok még egy Miatyánkat és egy Üdvözlégyet a mi szent királyunkért, aki visszatérendő!

A plébános úr fenyegetőleg fordult a kerülő felé, aki nem nevetett immár; és miközben hatalmasan rácsapott öklével a szószék fatámlájára, ezt kiáltotta:

— És vissza is fog térni, minden bajusz ellenére is!

Erre letérdelt, méltóságos mozdulattal keresztet vetett s érthetetlenül mormolta:

— In nomine patris et filii et spiritus sancti, Amen.

Odakünt a pusztaság feltárta örökké meddő talajának szegénységét és az aszott birkák, az árnyékká soványodott gebék, a kecskemódra szakállas, féregmarta bőrü csontvázztehenek a mélységesen szomorú ég alatt legelték a tövises bokrok szúros hajtásait.

Háború és béke.

Irta: Tolstoj Leó.

— Új fordítás az orosz eredetiből. —

78

Miután tetőtől talpig végig nézett rajta, Napoleon mosolyogva szólt:

— Il est venu bien jeune se frottes à nous.

— Az ifjúság nem akadály arra nézve, hogy bátrak legyünk — szólt Suchtelen akadozó hangon.

— Nagyon szép válasz! — szólt Napoleon. Fiatal ember, még sokra fogja vinni!

André herceg, akit szintén a császár elé vezettek, fel tudta kelteni a császár figyelmét. Napoleon nyilván emlékezett, hogy a csatatéren látta és miközben felje fordult, ugyanazt a megjegyzést jeune homme használta, amelylyel Bolkonskinak először vésődött emlékezetébe.

— Et vous, jeune homme? — szólította meg. Hogy érzi magát, mon brave?

Dacára annak, hogy André herceg előbb néhány szót váltott a katonákkal, akik hordták, most hallgatott és mereven nézett a császárra.

Miközben Napoleonnak szemébe nézett, André herceg minden földi nagyság hiábavalóságára gondolt, az élet mulandóságára és a halál meg nagyobb hiábavalóságára, amelynek értelmét sohasem tudta megmagyarázni, sem megfejteni.

A császár anélkül, hogy megvárta volna a választ, elfordúlt és lovaglás közben így szólt a tisztek egyikéhez:

— Gondoskodjanak ezen urakról és vigyék valamelyik bivuakba; Lorrey háziorvosom vizsgálja meg sebeiket. A viszontlátásra Requin herceg!

És megsarkantyúzta lovát s tovább vágtatott. Arca sugárzott a megelégedéstől és boldogságtól.

A mikor a katonák, a kik André herceget a csatatérről elhozták és a nála talált arany szentképet, a melyet Mária hercegnő adott bátyjának, levették nyakáról, látták a barátságos modort, a melylyel a császár a fogolylyal érintkezett, siettek visszaadni neki a képet. André herceg nem látta, ki akasztotta vissza a képet és hogyan tette azt, de hirtelen észrevette, hogy keblén egyenruhája fölött vékony arany láncon egy szentkép lóg.

— Jó volna — gondolta André herceg — miközben a képet nézte, ha mindent oly világosnak és egyszerűnek látnék, mint Mária hercegnő. Mily jó volna, ha tudnók, hol kell segítséget keresni az életben és mit lehet remélni az életen — a síron túl. Mily szerencsés és boldog volnék, ha most azt mondhatnám: Isten, könyörülj rajtam!... De kinek mondanám ezt? Avagy talán a hatalom — az érthetetlen, fel nem fogható hatalom, a melyhez nem fordulhatok és a melyet szavakkal nem is fejezhetek ki, a nagy mindenség, vagy a nagy semmi, vagy talán az Isten, a ki Mária hercegnő ezen párnájába van varrva? Mi sincs igaz, csak annak a hiábavalósága, a mit megértek és a fensége minden érthetetlennek, de tiszteletteljesnek!

A hordágyak mozogni kezdtek. Minden lépésnél ismét elviselhetlen fájdalmat érzett, láza fokozódott és félre kezdett beszélni.

Lázálmainak tárgyai főképp atyja, felesége, gyermeke, a mely még meg sem született, a kicsiny, jelentéktelennek látszó Napoleon és a magas ég voltak.

Előtte lebegett a lysija gory-i csendes és békés családi boldogság. Előre gyönyörködött ezen boldogságon, a mikor ismét felmerült előtte a kis Napoleon részvéttelen, mások boldogtalanságakor boldog tekintete és újból megkezdődött a kétség, a kín; csak az ég kecsegtetett nyugalommal. Reggel felé eltűntek az álomképek és egy khaosba változtak; az öntudatlanság köde, a feledés fogta el, a mely Napoleon háziorvosának kijelentése szerint inkább halállal, mint gyászolással végződik.

— C'est un sujet nerveux et bilieux — szólt Lorrey — il n'en rechappera pas.

André herceget néhány más sebesülttel, a kiknek állapota reménytelen volt, a lakosságnak adták át ápolás végett.

IV. RESZ.

I.

Az 1806. év kezdetén Rostov Nikolai szabadságra ment. Denissov szintén hazautazott Woronesbe és Rostov rábeszélte, hogy jöjjön vele Moszkvába és töltsön néhány napot szüleinek házában. Az utolsóelőtti állomáson Denissov egy barátjával találkozott, három üveg bort ivott vele és a mikor hazafelé közeledtek, mély álomban feküdt a postaszán mélyén Rostov mellett, aki annál nyugtalanabb lett, mennél közelebb értek Moszkvához.

— Sokáig tart-e még? Sokáig tart-e még? Ó ezek a kiállhatatlan utcák, üzletek, boltok, lámpák és kocsik! gondolta Rostov, miután a vámnál megvizsgálták útleveleiket és Moszkvába érkeztek.

— Denissov! itthon vagyunk! Ez alszik! — szólt, miközben előrehajolt testével, mintha így akarta volna siettetni a kocsi mozgásait.

Denissov nem válaszolt.

— Milyen házhoz parancsolja? — kézdezte a postakocsis.

— Ott az utca végén, a nagy házhoz, nem látod? Az a mi házunk! — szólt Rostov. Az a mi házunk! Denissov! Denissov! Azonnal megérkezünk.

Denissov felemelte fejét, köhécselt és nem válaszolt.

— Dimitri! — szólt Rostov a szolgához, aki a szán hátulsó részén ült, nálunk még világosság van.

— Úgy van . . . és a kedves papa szobájában is világosság van.

— Még nem feküdtek le? Mit gondolsz? Ne felejtsd el az új huszármentéd! Hozd azonnal! — szólt Rostov és serkedő bajszát pödörgette.

— Nos! előre! — ordított a kocsisra. — Ébredj! Wastja! fordult Denissovhoz, akinek ujból lehanyatlott a feje.

Végre a szán jobbfelé befordult a kapu elé. Rostov feje fölött megpillantotta az ismert boltozatot a törött gipszfalai, a lépcsőt és a kaput. A kocsi még mozgott, a mikor ő már leugrott és az előcsarnokba futott.

Az előcsarnokban nem volt senki.

(Folytatjuk.)

Természettudomány.

A természetes élet.

Az alábbi cikk nagy fanatizmussal vitatja a növényevés fölényét a húsevés felett. Csak a vegetarianizmus fanatikus híve lehet oly túlzó és elfogúlt, mint e cikk írója, a kinek fejtegetései azonban, dacára vázolt jellegüknek, érdeklődésre tarthatnak számot. Ime a cikk:

A haladó emberiségben mindig akadtak egyesek, a kik az életet egyszerűsíteni törekedtek külsőségek, ruházat, élelmezés, stb. tekintetében s ha bölcs utasításaikat egyideig elfogadta is a magának tetszelgő és az újításokat, melyek mindig az ujdonság ingerével hatnak terjeszteni törekvő önhitt ember, csak kevés ideig élt vele és tért adott ismét a csak az imént elterjedt és bármily rossz és divatos szokásnak, hogy újra a sablonos cafrangok tömkelegébe essék, a honnan majd egy feltünő bölcs ismét kivezetendi és a helyes, észszerü útra téríti. A bölcsek számtalan sorozatának munkája azonban mind kárba veszett, a mennyiben, — hogy csak a ruházatot említsük, — a krinolint felváltotta a turnir és a turnirt a vállzsúp, a kézlebernyeg, jött aztán a Holoferneskalap s a többi. Egyik őrültség átesik a másikba s nincs menekvés belőle. A nők még most is fűzőben éktelenítik el testüket, csontrendszerűket elnyomorítva, nemes szerveiket agyonsanyargatva. Minden bölcseség hiába.

Csak egyben találtuk meg a bölcsek kövét: a vegetarizmusban. Ebben haladunk lépésről-lépésre és sohasam visszafelé. A szó még sok előtt ismeretlen, de a törekvés, a mit a szó kifejez, eléggé ismert. Rájöttünk, hogy nem húsevő, hanem növényevő állatok vagyunk, mutatják gumós fogazatunk és hosszú beleink. Hiába minden ellenérv, azokat rombadönti a vegetarizmus egyszerű és a sok kétely között leszűrődött igazsága.

Addig azonban, míg egészségesek vagyunk, nem akarunk hallani róla, (itt is bebizonyosodik a közmondás: akkor féltjük egészségünket, ha betegek vagyunk), de ha szervezetünk gyengesége és degenerálódása következtében belénk ütött a baj, kezdünk vele komolyan foglalkozni s elfogadjuk tanításait. Ki ne hallotta vagy tapasztalta volna, hogy a beteg embert undor fogja el a hústól és ha mégis nagy rábeszéléssel megétetik vele az «erőt adó» pecsenyét, még rosszabra fordúl állapota.

A húsnak nagy hatása van a szervezetre, de inkább hátrányos, mint előnyős. Pillanatnyi erőt ad s utána elfog az álom bennünket, hogy «egy kis pihenés» alá rejtsük az emésztés

lázát, mely az evés után jár. Melyik tudományosan képzett szakember, vegyész, vagy orvos nem tudja-e, hogy a creatin, creatinin, xantin nevű mérgecskék csak a húsban találhatók és a jómódúak ezt kanálszámra szedik be az öt-hat-hétféle pecsenyében, amelylyel iparkodnak jól megtömni a kedves gyomrukat, hogy csak valahogy a nem urias főzelékből minél kevesebb férjen beléjük, amire pedig a szervezetnek föltétlen szüksége van a benne levő sokszámú táplaló-anyagnál fogva. Betegeknek húst adni: halál, egészségeseknek adni: betegség.

Hogy van az, hogy székesfővárosunk legnépesebb lakóháza — a statisztikai havi füzetek mondják — a lipótmezei tébolyodottak háza úgy telve van s hogy manapság kevesebb szükség van a kórházakra, mint a bolondok házára. Talán jó volna ezen a tárgyon kissé elmélkednünk. Nem a túlságos húsevés, az ennek révén fellépő iszákosság — (a húsmérget csak szesz oldja fel) bomlasztják meg az emberek józan eszét?

A nemteen szenvedélynek, a becstelenségnek, az aljas vágyaknak, a szerves érzéseknek rugója és indító pontja a sok ember által nagyrabecsült és elmaradhatatlan hús, a melyből, ha egy negyedkilóval naponta kevesebbet ennénk, jobban távolodnánk az állattól és közelebb lennénk az emberhez. Valósággal egy külön faj vagyunk: a húsevő ember-állat. Ennyire aljasítottbennünket a «pecsenye».

Szörnyűködünk az emberevő kannibáloktól s az állatevő embertől nem irtózunk. Egész nyugodt szívvel öljük le hasznunkra levő házi állataink at, melyek nekünk húzták az igát, míg éltek, s egész nyugodt lelkiösmerettel eszünk darabokra szakgatott hullájukból és szépen felcziczomázva, fűszerezve asztalunkra tálaljuk a «pecsenyét». Egy vadember, amikor megkérdezték őt, miért eszi meg embertársát, azt felelte: «Én csak ellenségeimet eszem meg, de te hasznos házi állataidat, mely neked szánt, terhet húz és megkönyviti létedet. Talán azt hiszed, hogy én nagyobb bűnös vagyok?» Hát nem látjuk be, hogy a vademberek következetesebbek?

A húsnak hátrányait már évek óta prédikálják az orvosok. Izgatja az idegeket, elváltoztatja a vért, nehezen emészthetetlensége miatt gyomorbajt okoz, főfájásnak, szédülésnek kivalasztója, szívdobogás, sokféle kedélybaj, végre őrültség is lehet a következménye. Gyereknél lustaság jár nyomában és a tanuláshoz való kedvnek lelohasztója. Azért csak tömjük magunkat és gyermekeinket továbbra is vele s menten ros-zul érezzük magunkat, ha egy nap kevesebb jut belőle az asztalra.

Az életből vett számos esetet gyűjtöttem össze, melyek bizonyitják, hogy a mérgek lépcsőjén az alkoholnál csak egy fokkal van lejebb a hús. Egy beteges gyenge felfogású tanítványomat hozom fel a sok közül, akit anyja mindig a húsra kényszerített s éheztette, hogy megétesse vele, amit nemcsak hogy nem szeretett, hanem utált. A veleszületett természetes jótulajdonság a hústól való idegenkedésre utalt s anyja folyton-folyvást hússal

akarta gyenge ízomzatát megerősíteni. Egyszer elutazván szülője, teljesen a hatalmam alá került a gyermek. Elhatároztam, hogy kísérletet teszek vele. Előhívtam:

— Fiacskám, mit akarsz enni, szólj. Azt adatok neked, a mit szeretsz.

— Húst nem, felelte, hanem barackot és körtét.

Hozattam neki attól az időtől mindenféle gyümölcsöt és a fiu napról napra jobb étvágygyal evett, még reggelire és ozsonnára is. A napi étke nem volt más, mint gyümölcs és kenyér. Egy hét mulva tejet is kért. Annyit adattam neki, amennyit kért. S két hónapi új életmód mellett arcszíne megpirosodott, általában élénkebb lett és azt vettem észre, hogy a tanuláshoz is jobb kedve van s felfogása is gyorsabb.

Íme a húsevés áldozata hogyan erősödött meg gyümölcsön. Most élete erős fiatalember.

Anyja hazajövén, nem tudott csodálkozni eléggé, mi történt fiával.

Ez az eset gondolkodóba ejtett és azóta többeknek ajánlván a hús mellőzését, minden esetben javulás mutatkozott a testi erő tekintetében.

Modern boszorkánykonyháinkban alig találván mást, mint húst és húst, nehezen jut eszünkbe, hogy egy felnőtt nek a 130 gramm fejérjén, 84 gramm zsíradékon, 404 gr. szénhidráton kivül 32 gramm tápláló-sónak is kell lenni, ami pedig különösen a gyümölcsben fordul elő.

Az ember vére a legegészségtelenebb, erre Lahmann dr. figyelmeztet bennünket, úgy hogy a kutya és disznó, a legegészségtelenebb állatok véréhez áll közel. Az ember vérében van ugyanis a legkevesebb nátrom s a nátromnak hiánya a szénsavgyülemlésnek okozója a szervezetben. A mi pedig a betegségek okozója.

Mindezeknél fogva okosodjunk meg már egyszer és kevesebb húst, de a nál több főzeléket és gyümölcsöt fogyasszunk!

Ifj. Szederkényi Nándor.

—

A KASZÁRNYAÉPÜLET MAGASSÁGA. Tollet szerint a tömegek elszállásolására szolgáló valamennyi épületek között a kaszárnyának van legnagyobb befolyása valamely nemzet erőinek fejlődésére. Ámde még mindig nincs megállapodás a tekintetben, mi yen legyen a hygienice kifogástalan kaszárnya építési tagoltsága. Tollet szerint csakis kis, földszíntes épületek ajánlatosak. Ezzel szemben sokan, joggal azt hozzák fel, hogy az ilyen épület nyáron forró, télen túlságos hideg. Mások (Putzey) legfeljebb egyemeletes házat concedálnak. Az osztrák és porosz kaszárnya- és katonai kórház-építési szabályzat legfeljebb három emeleteset. Ellenben a francia kiállításon dijat nyert az óriási és igen sok katonát befogadó, 4—5 emeletes kaszárnya terve.

Pedig ez utóbbinak igen sok a hátránya; a felső emeleteken a levegő rossz, az alsók sötétek, piszkosak; a lakók számával együtt növekszik a zaj és nyugtalanság, lehetetlenné válik a desinfectio és izolálás. Rendkivül megnehezíti továbbá a szolgálatot a sok lépcsőmászás. Antwerpenben van egy kaszárnya,

a melynek felső emeletéhez 89 lépcsőfok vezet.

Dr. Schmiedt G. a «D. Mil.-Aerztl. Zeitschrift» utolsó számában most tanúlmány tárgyává tette azt a kérdést, hogy a magasabb emeleteken lakó katonák testsúlyát ez a munkatöbblet befolyásolja-e. Idézi Kőrösvt, a ki szerint a legfelső és legalsó (pince-) lakások lakóinak élettartama rövidebb, mint a középmagas lakások lakóié és a berlini statisztikát, a mely szerint 1875—1891-ig legkisebb volt a halálozás a földszint és első emelet, magasabb a pince és legmagasabb a harmadik és negyedik emelet lakói közt.

Schmidt a Königin Augusta gárda-granátos ezred berlíni kaszárnyájában végzett ez irányban vizsgálatokat és számszerűleg bebizonyította, hogy a magasabb emeleteken elhelyezett katonák a túlerőltetés alatt tényleg súlyveszteséget szenvednek. Megszokás után ez a veszteség idővel részben kiegyenlődik. Csak a táplálkozás javításával sikerült a felső emeletek lakóinak súlyveszteségét kiegyenlíteni. Mindezek alapján Schmidt helyesli azon elvet, hogy kaszárnyát három emeletnél magasabbra ne építsenek; még jobb volna, ha csak két emeletet emelnének. Egyúttal felhívja a figyelmet arra, hogy a kaszárnyákban a katonákat ugyanazok a veszélyek fenyegetik, mint a pincelakások lakóit.

—

UJSÁG-ORVOSTUDOMÁNY. A British Med. Journ. igen elmésen szól arról az orvostudományról, mely az ujságokban kiváltkép a napilapokban virágzik. Charles Lamb azt mondotta, hogy sohase veszünk ujságot a kezünkbe várakozás nélkül és soha se tesszük le csalódás nélkül. Ez általános szabálynak igaz, de ha ujság orvosi kérdéssel foglalkozik, úgy az orvos olvasó biztosan számíthat arra, hogy jól fog mulatni és alig fog ebben a várakozásban valaha csalódni. Ily olvasmány különösen malériában szenvedő orvosoknak ajánlható, mert nagyon megkönyíti a duzzadt lépet. Csak nehányat említünk fel, de nem nagy fáradsággal egész nagy halmazt lehetne összeszedni. Midőn az imént elhalt canterbury érsek betegeskedni kezdett, az ujságok azt az óvatos hirt adták közre, hogy «ezidőszerint csak physikalis tünetek mutatkoznak». Egy kiváló orvosnak az ujságok azt a véleményt adták szájába, hogy «maningi is lépett föl gyuladás alakjában, mely az agyat tedi» Sir Burne Jones halála, mint azt egy vezető londoni ujság írta, «a szív cardiacalis betegségének volt betudható.» Egy chicagói ujság arról a műtétről, melyet Roosewelt elnökön végeztek, a következő leirást adja: «Kis sebészi eszköz, mely egy fecskendőnek finom hegybe kihúzott végéhez hasonlít, szuratott be a daganatba, mely a beteg sincsontján a térd és a boka között dudorodott ki. Piciny szivattyút alkalmaztak reá, a peritoneum alatti üreg, mint a hogy az orvosok mondják, «aspiratio» á tal — ami szivattyúzásnak egy újabb neve — kiürítetett és minden kész volt.» Ehhez még az a felvilágosító magyarázat volt fűzve, «hogy még egy elnöknek sem lehet éles eszközöket beszúrni azon szövete be, melyek a peritoriumnak nevezett csontot födik, anélkül, hogy ezt érezze.» Egy

másik amerikai ujság azt irta, hogy egy embernek «szíve a baloldalról a jobboldalra tolatott át és itt folytatta a munkáját.» Egy másik ujság egy orvos halálát közölve, azt írja, hogy «a halál közvetlen oka eramikus coma volt, amelyet hurutos sárgaság, vese- és hólyagzavarok okoztak.» Irnak «a gyomor gastri us fekélyeséről» és «superfocatisról». De ezek mind cseké ységek ahhoz a leiráshoz képest, melyet egy műtétről az «El H dria» tuniszi ujság múlt év julius havában közölt. Egész komolvan azt írja az ujság, hogy dr. X. főorvos kezelése alatt a sakidi kórházban van egy férfiú, Mahmond ben Bel karsem, kinek fejét egy sulyos bunkócsapás szétroncsolta és ki már halálán volt, de meg lett mentve a sebész ügyessége által, «ki az agyát burkaiból kivette és ezeket kicserélte.» Ez után a nagy tett után nem csodálkozunk, ha a szétroncsolt koponya darabjait összeszedte, összerakta és így a fej megint olyant volt, mint azelőtt. Az ujság-orvostudomány ezen példáival kapcsolatban nem érdektelen egy ügyvédi orvostudomány példája sem. A dub ini ír merényletek egyikének tárgyalásánál — egy rendőr esett volt az összeesküvők gyilkoló fegyverének áldozatul — Sir William Stokes hires dublini sebészt, ki a meglőtt rendőrt kezelte volt, mint tanu hallgattatott ki. A védőügyvéd kivette a tanuból, hogy a nyak egy üterét átmetszette. «Milyen üteret?» kérdé a védő. «A nyak első üterét» felelé Stokes. «Esküdt urak — folytatta az ügyvéd — hogyan itélhetnék el önök a vádlottat, mikor az orvos bevallja, hogy a nyak főerét vágta át.» A vádlott csakugyan megmenekült az akasztófától és az összeesküvő Fenek még éveken át ivott Stokes egészségére.

Jövendő.

Az uj évnegyed.

A Jövendő előfizetési ára egy hóra 1 korona, negyedévre 3 korona félévre 6 korona

Kérjük a hatralékos előfizetőket, sziveskedjenek az előfizetési pénzeket utalványon mihamarabb megküldeni.

A Jövendő előfizetői **augusztus havában ingyen** kapják meg Bródy Sándor **„Szinésznők“** cimű uj könyvét.

A Jövendő kiadóhivatala,
Budapest, Lövölde-tér 1.

Szerkeszti: Bródy Sándor.
Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Heltai Jenő.
Szerkesztőség: Lövölde-tér 1.
Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala. Tulajdonos: a szerkesztő
Lövölde-tér 1.

Globus műintézet és kiadóvállalat részv.-társ. nyomása, Budapesten.

„The Gresham“ életbiztosító társaság Londonban. Magyarországi fiók: Budapest. V. ker. Ferenc József-tér 5—6. szám, a társaság saját palotájában.

A társaság vagyona 1901 december 31-én — — — — 190,871.731·— kor.
Évi bevétel biztositások és kamatból 1901 december 31-én 31,555 392·— »
Kifizetések, biztositási és járadéki szerződések, valamint visszvásárlások stb. után a társaság fennállása óta (1848) — — — — — — — — — — 426,999.043·— kor
Az 1901. évben a társaság 5718 kötvényt állitott ki 50,727.261·94 » összes értékekben. Prospektusokkal és dijtáblázatokkal, melyek alapján a társaság kötvényeket kiállit, továbbá ajánlatokkal díjmentesen szolgál a magyarországi és a kelet fiókja Budapesten, valamint ennek ügynökei a fiók minden nagyobb városában.

MARGITSZIGET

ZENEKAR
HASSI KÁLMÁN, mindennap 8 órától 10 óráig reggel, d. u. 5-től 10 óráig.
Minden ünnep és vasárnap délben zene.
Reggeli ételek: Erdélyi tokány. — Csikós hus. — Gulyás hus. — Vetrece. — Pörkölt. — Lacipecsenye. stb.

Hirdetések felvétetnek a kiadóhivatalban. VII., Lövölde-tér 1.

Egy hónapra 1 korona.
Negyedévre 3 korona.
Félévre . . . 6 korona.

MINDEN SZÁM
20 FILLÉR

Szerkesztőség és
kiadóhivatal:
Lövölde-tér 1.

Megjelenik minden vasárnap.

23 év óta

angol férfiruha-bérlet

a legjobb
beruházkodási
rendszer

Prospektus . . .
kívánatra
ingyen

Deutsch F. Károly.

Budapest, Andrássy-út 1. I. em.

sodik év 33. szám. 1904 Budapest, augusztus 14

JÖVENDŐ

Szerkeszti
Bródy Sándor

Főmunkatárs:
Ambrus Zoltán

Főmunkatárs:
Heltai Jenő

Megjelenik minden vasárnap. Ezenkivül rendkivüli kiadásban.

TARTALOM:

Vulpes: Az immunusok. — Ly.—: Waldeck-Rousseau. — K. A.: Szobrok a levegőben. — Heltai Jenő: Dalok. — Bródy Sándor: Kurok hadnagyai. — Szini Gyula: A Dekadensek. — Ady Endre: Uj Napimádás. — Telekes Béla: Fiam. — P.: Start. — Jules Lemaitre: Nausikaa. — Tolstoj Leó: Háboru és béke. — Természettudomány.

Kiadóhivatal
Egy hónap
Egy koron

Ára 20 fillér.

Első Magyar Üveggyár R.-T.

BUDAPESTEN, V., Ferenc József-tér 3. sz. (Diana-fürdőház.)

Kristályüveg-készletek nagy választékban, mérsékelt árak mellett. Mindennemű üvegáru nagy raktára.

Az egyedül létező valódi angol **SZÉPITŐSZER** a Balassa-féle valódi angol **UGORKATEJ**

mely azonnal eltávolít minden szeplőt, májfoltot, pattanást, bőratkát (Mitesser) stb. és az arcnak friss üdeséget, fiatalságot kölcsönöz.

Egy üveg ára 2 kor., ugorka-szappan 1 kor., poudre 2 kor.

Fő szétküldési hely: **BALASSA KORNÉL** gyógyszertára Budapest—Erzsébetfalva. Kapható minden gyógyszertárban. Főraktár Budapesten: TÖRÖK JÓZSEF gyógytárában, Király-utcza 12 és Andrássy-ut.

WANAUS JÓZSEF fényképészeti készülékek és szükségleti cikkek gyári raktára

Telefon 867. **BUDAPEST, IV., Deák Ferenc-utca 19. sz.** Telefon 867.

RÉVÉSZ LIPÓT férfiszabó Budapest, V., Dorottya-utca 6/a. bevezette a külföldön általánosan kedvelt **ruhabecserélési módozatot**, úgy, hogy mindenki kis ráfizetéssel angol és franc. szövetekből mérték szerint elkészült ruhákat viselhet. Bővebb felvilágosítást az üzletben

---

MARGITSZIGET

ZENEKAR

HASSI KÁLMÁN, mindennap 8 órától 10 óráig reggel, d. u. 5-től 10 óráig.

Minden ünnep és vasárnap délben zene.

Reggeli ételek: Erdélyi tokány. — Csikós hus. — Gulyás hus. — Vetrece. — Pörkölt. — Lacipecsenye. stb.

Hirdetések felvétetnek a kiadóhivatalban VII., Lövölde-tér 1.

Második évfolyam. Budapest, augusztus 14. Harmincharmadik szám.

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Az immunusok.

Negyvenkilenc mentelmi ügy. Tartalom: vegyes. Becsületsértés, rágalmazás, lázítás, páros viaskodás, hűtlen kezelés, sikkasztás, csalás, lopás. Mein Liebchen was willst du noch mehr?

Gyere elő becsületes tudomány, gyere elő matematika. Ötödfélszáz képviselőre esik ez egy félesztendő alatt. Tavaly télen se volt kevesebb, kétéve őszszel se volt több. Átlagos szám ez, egyszerű számvetéssel kitudható, hogy kitesz vagy húsz százalékot.

Honatyáink közül tehát — ha van is egy-két üldözött bárányka a seregben, ha politikai zaklatás is van ebben az országban, ha tisztázódik is utólag egyik-másik, — mégis a honatyáink közül átlag minden hatodik-hetedik huncut. Nemcsak huncut, de ostoba is, mert rajta kapatja magát.

Ez a szép testület tehát, disze-virága a nemzetnek, amely nekünk törvényt szab, amely milliókat eszik meg évről-évre, amely külömb palotában uralkodik, mint a király és nagyobb tiszteletet élvez, mint a legszebb asszonyok, ez a

testület pudvás és férges belől, mint az idejét múlt hónapos retek. Romlott, önző, megbízhatatlan, karaktertelen.

Azt már régen tudjuk róla, hogy üres, léha, tartalmatlan, tudás és lelkiismeret nélkül való. Azt is igen tudjuk róla, hogy inkább mandátuméhes, mint hazafias, inkább ordítozó, mint lelkes, inkább szószátyár, mint munkás. A tücskök tanyája volt a parlament mindég, a cirpelő, ficánkoló, zajongó tücsköké, s nem a szorgalmas, gyűjtő, munkás hangyáké.

Jó, ebben megnyugodtunk valahogy. Abban is, hogy tisztelt honatyáink révén dikciózó nációnak tart bennünket a világ, akiknek mindig fölös számban van kész alkalmi szóvirágunk, de sohasem okos cselekedetünk. De már, hogy gézenguzoknak tartanak bennünket, svihákoknak és kalandoroknak, ez már kicsit sok, tisztelt felebarátaim.

Azt tartja a közhit, (valami rossz fajt akarok említeni), hogy az újságiró ember nem a legtisztább lelkületű. Bizony isten ráfogás ez. Ámde azért akad huncut ebben a nem sokra tartott céhben is. Talán több is, mint kéne. De tízszerte kevesebb, mint a képviselők között. Az ügyvéd csalfa, az orvos megbízhatatlan, a hivatalnok korrupt és baksisra néz, de azért egyik fajtában sincs tizedrésznyi, de még századrésznyi annyi bűnös, hibás és kivetendő, mint a törvényhozók nagytiszteletű gárdájában.

Jó, ebből se csináljunk szemrehányást. Higyjük el, am nem igaz, hogy a törvényhozó több és nagyobb kisértéseknek van kitéve, s nála szigorúbb és élesebb az ellenőrzés. Amig

másnál a bakugrásokat is alig veszi észre a világ, a képviselőre ráveti szemét a közvélemény, ha csak egy kicsit biceg is.

Semmiből se csinálunk gravament, csak egyből. Mért hogy a képviselő az elkövetett bűnnel, a birósági megkeresés után hetekig, hónapokig, néha évekig jár-kél közöttünk, eljár a parlamentba, szónokol, grasszál, itélkezik, törvényt hoz, obstruál és senkinek sincsen a dolgaihoz egy árva szava is? Az egyszerű embert becsukják, a tisztviselőnek fegyelmeit akasztanak a nyakába, az ügyvédet, orvost felfüggesztik mestersége gyakorlásától, a gyanús embert rendőri felügyelet alá helyezik, ha csak szemet is vet rá a sanda gyanú. A képviselőt megsüvegelik, szavait országgá kürtölik, cselekedeteit törvénynyé teszik.

Melyik testület tűr meg a maga kebelében bűntettel vagy vétséggel terhelt embert? A pincér-egyesületbe nem járhat, az ószeresek kizárják maguk körül, a hordárok nem hagyják szó nélkül, hogy szégyent hozzon a becsületes vörös sapkára.

A rossz lánynak is elveszik az írását, ha csak kis baja is van. A képviselőét meghagyják, ha teste-lelke tele van nyavalyával.

Az immunitás egy nagy parlamenti jog. Ezt bölcsen tudja minden ember. Olyan biztosítéka és szükséges kelléke a parlamentárizmusnak, mint akár a nyilvánosság. Ha a mentelmi jog elveszne, akár mindjárt trónra ülhetne az abszolutizmus.

De a mentelmi jog a törvényhozónak dukál és nem a sikkasztónak, tolvajnak, csalónak, rágalmazónak. A törvényhozó személyét védje az immunitás, de a bűnös üzelmeire ne legyen takaró lepel.

Nem nagy dolog az, amit mi kivánunk. Csak becsületes. Tehát aligha lesz meg egyhamar. Azt szeretnők és azt kivánnók, hogy minden mentelmi ügyet huszonnégy órán belül tárgyaljon a bizottság és ujabb huszonnégy órán belül a képviselőház. Hogy akit gyanu terhel, közvád üldöz, biró kikér, annak az ügye az emberileg kigondolható legrövidebb idő alatt elintéződjék.

Meg azt szeretnők és azt kivánnók, hogy akinek felfüggesztették a mentelmi jogát, annak függesszék föl a képviselői jogát is. Ne járhasson addig a házba, ne mondhasson beszédeket, ne szavazhasson, ne itélhessen, ne nyujtogathassa felénk a kezét, amíg nem itélt fölötte a biró.

Egyszerű a kivánságunk nagyon. A képviselőnek kell a a mentelmi jog. Anélkül nem is igazi népképviselő. Ha tehát nincsen meg a mentelmi joga, arra az időre ne is lehessen képviselő.

Punktum.

De szeretném tudni, ki teszi meg ezt az indítványt a képviselőházban. Hogy kik szavaznak majd ellene, körülbelül sejtem . . .

Vulpes.

WALDECK-ROUSSEAU. Nem csak a radikális köztársasági szellem, de gyakran a monarchikus érzés is nyögdécseli, hogy a nagy forradalom idejében nem hullott e elég arisztokratának a feje. Mivelhogy a monarchikus érzésekkel telített polgári szív is iszonyattal látja sokszor, hogy monarchikus államban hová fajul az arisztokrácia és a papság garázdálkodása. A nagy forradalom — már a mennyire tőle tellett — gondoskodott arról, hogy ez a garázdálkodás ne nagyon éreztesse kellemetlenségeit. Megnyírbálta az arisztokrácia hatalmát, elkobozván tőle is, meg a papságtól is a földbirtokot. A pénz hatalom — ezt vallotta már a nagy forradalom is. A pénzforrásokat kellett hát betömni, hogy a monarchikus eszme két leghűségesebb szolgájának, az arisztokráciának és a papságnak hatalmát megtörjék. De a konvent nem érte be ennyivel. Az 1793-iki esztendőben új örökösödési törvényt hoztak, mely szinte lehetetlenné tette, hogy a nagy vagyon koncentrálva maradjon. Korlátozta a végrendelkező jogait s kíméletlenül széjjelverte az egy kézben felhalmozott tőkét, a midőn kimondotta, hogy a végrendelkező a visszamaradó vagyont egyenlő részekben oszsza fel leszármazottjai között. A törvénynek visszaható ereje volt 1789. julius 14-ig. A konvent 1793-ban proklamálta, hogy a nemzet már 1789. julius 14-én szerezte meg jogait s így az összes privilégiumok, régi visszaélések tényleg már ezen a napon megszűntek. Ebből pedig önként következik, hogy az az idő, mely ezen uj alaptételek törvényes formulázásáig elmúlott nem vonhatja maga után az egykori igazságtalanságok meghosszabbítását. És a proklamációnak érvényt szereztek. Feltúrták a halálozási évkönyveket s 1743-tól visszamenőleg 1789. julius 14-ig megsemmisítettek minden végrendeletet, s a végrendelkezők vagyonát, ha már szétosztásra is került, az

új törvény rendelkezései szerint osztották szét az örökösök között. Így üldözte a nagy forradalom még sírjukban is az arisztokratákat és a papokat.

Ennek a forradalmi szellemnek gyermeke volt Waldeck-Rousseau, a franciák nagy halottja.

A nagy forradalom után kerek száz esztendővel láthatta Franciaországban, hogy a nagy forradalom sok olyan fejet hagyott meg törzsén, amelyben még ma is a monarchikus eszme láza ég. Erőben, hatalomban gyarapodtak, mert amíg a francia arisztokráciát a francia indusztrializmus újból nagy vagyonhoz, tehát nagy hatalomhoz segítette, a papság is ráadta magát a produktiv termelésre s ezenkívül a francia egyesületi törvényt is, erejének ujjászervezésére használta föl. A két kaszt, mihelyt az anyagi bázist biztosította maga alatt, a feudalis rendszernek egyengette az útjait, s szívében titkos bálványt emelt annak az államformának, mely a feudalizmust szivesen protegálta. A modern politikus ezen feudalis-monarchikus áramlatok előretörésekor modern eszközökhöz fordult. A lázas főknek nem egyetlen gyógyító szere a guillotin. A modern államférfi a terapia más eszközeihez nyúlt, hogy az arisztokráciát, mely most a papságot használja fel faltörő kosnak a köztársaság ellen ártalmatlanná tegye. A papság testén át döfte a tőrt az arisztokrácia szívébe s a papság ártalmatlanná tételével biztosította Franciaország mai államformájának fennállását, melyet az aristokrácia és szövetségesei már-már komoly veszedelem elé állítottak.

Ha akármilyen különösen is hangzik, mégis úgy van, hogy Waldeck-Rousseau a legujabb korban, modern eszközökkel megismételte a nagy forradalmat, az 1789-ikit. Felszabadította Franciaországot a középkori szellem mindjobban

elhatalmasodó ereje alól, s megmentette a köztársaságot nemcsak Franciaországnak, de minden kultur nemzetnek. A felvilágosodás szellemét segítette diadalra a reakció lovagjai ellen, s ezzel megmentette Európa számára az ideált, melyet mi népek mindig megcsodáltunk s megközelíteni igyekeztünk. Ha nem is értük el, de látva ezt az ideált, megadatott valamennyiünknek, hogy imádhassuk s magunkat az ő közelében s az ő szellemének erejével tökéletesítsük.

Ly.—

Szobrok a levegőben.

A háborúnak ez izgató óráiban mindenkire ragad egy kis stratégia. Egy kevés hadászati spekuláció, sőt itt-ott valami szélesen kigondolt haditervféle megterem még a legbékesebb japánbarát fejében is. Úgylátszik, csak a székesfővárosában hiányzik ez a véna. Pedig ez egyszer ő a legfelsőbb hadúr a csatatéren. De mit ér a marsall-bot, mire jó a nagy hatalom, mikor a fővezér a szegény bakától nemcsak a merész támadást, a hősies önfeláldozást követeli, hanem magát a haditervet, az irányító nagy gondolatot is tőle várja!

Ez jutott eszembe, mikor a Szabadság-szoborra és Kossuth-szoborra vonatkozó módosított pályázati póthirdetést olvastam. A szeptember és október végére kitűzött régi határidőket elhalasztják március végére. A Kossuth-szobor helyét nem tudják. E tudatlanság — igen liberális látszatban — úgy fejeződik ki, hogy »e helyre nézve a művész keze nincsen megkötve.« Azok a művészek folytassák a találgatást, a lutrijátékot — mert a fővárosi tanács már megúnta. Vagy talán nem is ért a játékhoz? Majd aztán, ha a művészek nyakra-főre, találomra dolgoztak, akkor majd »a biráló-bizottság az eredményről szóló előterjesztésben az elhelyezés kérdésére is ki fog terjeszkedni« — utólag. De azért a szerencsés játékos markát még korántsem üti a nyeremény. Oh, nem. Ekkor majd csak a »főváros törvényhatósági bizottságának közgyűlése fog a

Kossuth-szobor helyét illetőleg véglegesen határozni.« A pályázónak tehát előbb el kell találnia a sokféle lehetséges hely dolgában a biráló-bizottság ízlését. A biráló-bizottságnak pedig a közgyűlését! Valóban, a szobrászokat és az építészeket nem hiába mondják »szabad« művészeknek. Ezekkel akárhogyan szabad elbánni.

Pedig a főváros már sokat gondolkozott, tanácskozott (sőt — hallatlan újítás — még művészekkel is ankétezett) s bizonyára sok szép új terv fogamzott meg agyában. De ezeket el nem árulta. És már közeledett a döntő csata órája. S ime, a generális úr a végén most sem tudott mást tenni, mint amit az ármádia generálisai már olyan sokszor megcselekedtek, amikor hiányzott a jó haditerv, a nagy áttekintés s a gyors elhatározás: odaállt a jó magyar bakák, a barna huszárfiuk elé, akiknek orcáján égett a harci vágy és harsány, éles hangon odaszólt, hogy »Rajta fiúk, hajrá«! Azok pedig rohantak, repültek a harcba, — sokszor a biztos halálba. A csata rendesen elveszett ugyan, s a hős fiúk elvérzettek, de a generális úr megtanulta, hogy a támadást másképen, vagy más helyből kiindúlva kellett volna intéznie. S még a leckepénzt sem igen drágálotta. Igaz, hogy nem is ő fizette.

Ilyen művészcsatása hívja a fővárosi tanács a szobrászok és építészek gárdáját. És evvel az új »pályázati módositással« nyiltan bevallja, hogy fogalma sincsen még arról, hol, mily környezetben, összhatásban s térmegoldásban óhajtja látni a Kossuth-szobrot. Tessék ezt is eltalálni.

De helyes-e akkor ennek a pályázatnak ilymódon való kiírása? Helyes-e a nagy szellemi munkának, erőfeszítésnek megkövetelése, amikor a követendő főelveket legtávolabbról sem tudják még körvonalozni? Vajjon megint így járjanak-e

a nagy áldozatot hozó művészek, mint az Erzsébet-szobor pályázatánál, ahol kétszer és hiába adták ki a lelkük javát, csak azért, hogy utólag megállapítsák, a helykérdés és a dimenzionálás bajait? Pedig ott a környezetet, valahogyan még meghatározták. Most azonban a művészeknek egy csapásra két feleletet kell adniok. Szobor ideát is, áthelyezési ideát is. Vagyis pályaművet és programmot egyidejüleg. Mert ez utóbbit a főváros magától megadni nem tudja.

Lehet-e pályázat eredményes, igazságos, ha nem egységes még az az alap sem, amelyen a küzdők olyan sokféle irányban elindulhatnak? És vajjon milyen lesz az itélkezés, ha ez az alap a bírák előtt még ma sem ismeretes? Aligha igazságos. Holott a kérdést olyan egyszerűen, simán lehetett megoldani. Csak azt kellene kérni, aziránt kérdezősködni, ami hiányzik, amit nem tudnak és a feleletadást nem szabadna megnehezíteni, komplikálni másnak követelésével.

Mire van a tanácsnak most elsősorban szüksége? Az elhelyezés ideájára, mert a régi ideát, — a parlament főhomlokzata előtti elhelyezést — nem tartotta jól megoldhatónak, és jobbat nem tudott ajánlani. Hát akkor miért követel már most szobor-ideát a művészektől és miért nem elégszik meg egyelőre az elhelyezési ideák pályázatával? Korai dolog szobormodelleket kérni akkor, amikor a kérdés még a hely és a térrendezés körében mozog és abból ki sem bontakozott.

Tessék a környezet és a helykérdését előbb meghatározni és csak azután mondják a művészeknek: ime, ezt a helyet kell megoldanod, a szobroddal egybeforrasztanod, erre a helyre, ebbe a környezetbe komponálj nekem művészi szobrot és térmegoldást. Akkor a művészi és építészi ideák közös alapon fognak majd állani és nem lesz helytelen, — sőt lehetetlen — azoknak igazságos összemérése.

Az elhelyezésre, a terek megoldására kiírandó pályázat készítheti csupán jól elő a majdani szobor-ideák pályázatát. Mennyi időt, fölösleges munkát, erőpazarlást lehet ezáltal megtakarítani és fenntartani a helyes alkalomra! Mitévők legyenek a mai »póthirdetés« révén azok a művészek, akik — ellentétben a tanácscsal — két, három sőt több jó elhelyezési ideával is rendelkeznek? Készítsenek talán mindegyikhez egy-egy teljes szobor-tervezetet is? Vagy riadjanak vissza ettől az óriási és céltalan munkától s elégedjenek meg egyetlen egy modellnek és elhelyezési ideának a bemutatásával? Evvel ismét csak a közérdek károsulna. Ellenben a helykérdés pályázatában — kevés anyagi munkával — minden művész előadhatná az összes ideáit, amelyek a monumentális elhelyezésre agyában megszülettek. És nem kellene, — mint most — az önmagában, sikerült szobor-modelljével elbuknia azért, mert a bíráló-bizottság a 400 fejü közgyülés előre ki nem számítható ízlését az elhelyezés és a térmegválasztás dolgában el nem találta. Mert ma úgy áll a dolog, hogy a generális nemcsak hogy általános haditerv nélkül, vaktában küldi huszárjait a csatába, hanem azttán még egy sokfejü, s részben hozzá nem értő hadbiróság elő is állítja őket, hogy utólag döntessék el, vajjon jó, célszerű és megfelelő volt-e az a hely, ahol sebeket kaptak és ahol elvéreztek.

Még egy másik sérelem van ebben a «pályázati póthirdetés»-ben. A szabadság-szobor pályázata 8—9 hét mulva zavartalanul lejárt volna. Mit gondolt a tanács akkor, amikor azt a pályázatot eredetileg 8—10 havi lejárattal kiirta? Ügyebár azt, hogy ennyi időt kell adni az építészeknek, a szobrászoknak a gondolkozásra, tanulmányozásra és az elkészítésre. Az, aki az adott időt felhasználta, ma már félig készen is lehetett a munkájával. Most új határidőt kap. Igen de miért? Hiszen a Szabadság-szobor helye régóta meg van állapítva

és ennek változtatásáról soha szó sem esett. Aki ezen a biztos alapon elindult és félesztendeje dolgozott, az alól most kirántják ezt az alapot. Kitolják és összefoglalják mindkét szoborpályázatnak lejárati határidejét. Itt aztán csak disunctiv módon lehet tovább gondolkozni. Vagy megmarad a Szabadság-szobor ott és annak, ahová és aminek azt a 6 hónapja dolgozó művészek képzelték és akkor mire jó a határidő rengeteg meghosszabbítása? Vagy nem marad meg, hanem új elvek, új lehetőségek a Kossuth-szoborral való egybefoglalás kivánsága s az egymással kapcsolatos elhelyezés merültek fel, de akkor kártérítést kapnak azok a művészek, akik az első pályázati kiírásban bízva, mindmáig a régi alapon dolgoztak? Minden pályázati felhívás kötelező szerződés jellegével és erejével bír. Azon önkénytesen és bármikor változtatni nem lehet, nem szabad. Ki biztosítaná a művészeket különben arról, nem fognak-e legközelebb a munkának még inkább előrehaladt stádiumában csak 4 vagy két héttel a lejárat előtt így «módosított póthirdetéssel» új lehetőségek megengedésével, vagyis változott programmal előállani? Mi egyéb ez, mint a szállítási feltételeknek önkényes megváltoztatása rövidesen a szállítás napja előtt? És vajjon mi háramlanék a fővárosra, ha véletlenül akadna művész, aki az okozott kárát másképen is próbálná kifejezni, mint keserű sóhajokkal? Úgy, ahogyan azt a szállítók szokták hasonló alkalommal. Talán bizony a kártérítés kötelezettsége!

Nos, ettől nem kell tartani. Az ember egyszerüen kifogásolja a szállítmányt és nem veszi át. Okot, ha kell, mindig, lehet rá találni.

Vannak elkeseredett túlzók, akik azt állítják, hogy az egész huza-vona onnét ered, hogy igazában nem akarják «még» a magyar szabadság szobrait. Evvel a módosított pót-

hirdetéssel el is lehet húzni a dolgot még vagy három esztendeig.

Hát jól van, ne siessünk annyira. Elvégre egyre megy, hiszen már amúgy is ötven és egynéhány éve vár a nemzet rájuk.

Mi is az az ötven-hatvan esztendő az ilyen örökké élő szobornak a történetében? Semmi. Épen csak arra elegendő, hogy a sötét patina befussa. A márványt is, a szíveket is.

K. A.

DALOK.

Irta: **Heltai Jenő.**

1.

Te vagy szívem örök, mohó
Szomoru vágya
Csak akkor nézek rád, mikor
Senkise látja.

Csak lopva nézlek, hogy e bűnt
Senkise lássa
S ne férjen hozzád a világ
Gyanakodása.

Tekintetem szerelmesen
Öleli tested,
Mint amikor még csókomat
Magad kerested.

S ez a tekintet könyörög,
Támad és éget,
Könybe borítja a szemedet,
A csoda-kéket.

S kiolvasod belőle a
Szomorú vádat
Hogy gyönyörű vagy és gonosz
És hogy imádlak.

2.

Majd ha egyszer évek múlva
Nem leszünk már, te meg én,
Irodalomtörténet lesz,
Melyet szőttünk, a regény.

Életrajzom kik megírják
Fölemlítik nevedet
Megírják, bogy temiattad
Szívem mennyit szenvedett.

Ami bánat, keserűség
Dalaimban fölzokog,
Mindazért a szemrehányást
Elviselni te fogod.

Érző-szívű felsőbb lányok
Ella, Bella vagy Helén
Búsan fogják mondogatni:
«Lettem vón az ő helyén!»

«Sokkal jobban bántam volna
A költővel; annyi szent!»
És mi csöndes nevetéssel
Összenézünk odalent.

3.

Asszonyom, oly szép a világ most,
Oly kék a nyári égbolt,
Függesszük föl a csókolózást . . .
Elég volt!

Pihenjen el lázas szerelmünk,
E furcsa lelki cake-walk,
Az örök érzelem-csatábul
Elég volt.

Ön engem ún, ön engem úntat
Nincs már az, ami rég volt,
Férjét is únom, ő is engem . . .
Elég volt.

Hogy őt megcsaltuk, ez morális,
Ez érthető, ez szép volt,
De hogy ön engem . . ! hova gondol?
Elég volt!

Kuroki hadnagyai.

Irta: **Bródy Sándor.**

Kozákok két mongol koldust fogtak. A vasuti híd alatt, a sárban feküdt mind a kettő és amikor — éjszakának idején — rájuk találtak: tették magukat, hogy ők is csak sár. De fekvő mozdulatuk nagyon gyanus volt, arcuk és karjuk beásva a hideg iszapba. Amikor az őrjárat rájuk ripakodott: miért cselekszik ezt? — azt válaszolták, hogy imádkoznak és ez nekik a vallásos rítusuk. Hamar kitünt, hogy robbanó anyagot raktak le és föl akarták röpíteni a vasuti hídat. Mire a két mongol koldus, akik vaknak és siketnek is tetették magukat, kihámoztattak a sárból és rongyaikból és az őrjárat előtt két elegáns japáni katonatiszt állott: Jokuka és Goku. Erősen megfáztak és náthásak voltak, de föltették szemüvegüket, szerényen prüszköltek és alázatosan mosolyogtak. Még kérdezetlen bemondták a nacionaléjukat:

— Jokuka és Goku, hadnagyok a Kuroki hadosztályából. A keletázsiai vasut egy hidját jöttünk légberöpíteni. Szolgálatjukra; nem sikerült. Jelentjük, hogy vállaljuk a hadi és törvényes felelősséget!

Fölmondták ezt, mint egy leckét, úgy látszik, vállalatuk sikertelenségére legalább is oly mértékben számitottak, mint sikerére. Mégis, kissé szégyelték magukat és amikor még ugyanazon az éjen a hadbiróság elé állittattak: fejüket lehajtották és úgy mosolyogtak. Az egyik bocsánatot is kért, hogy a vasuti közlekedést csaknem megnehezítette és mindketten megigérték, hogy ezt többé nem teszik. A komoly orosz tisztek elkacagták magukat erre, szélesen, erősen, vastagon és a két kis japáni is fölvidámodva: élesen és gyermekesen nevetett. A sároduból átalakított hadbirósági terem csupa izgatott vidámság volt egy pillanatig, de a másik percben mindez elmúlt és a tiszteken, akik között egy lakktopános és glacé-

keztyűs herceg is volt, az altiszteken és kozákokon erőt vett a düh és a gyűlölség a rabul ejtett félemberek ellen, akiknek a fajtája kihívta és megalázta az egész büszke ármádiájukat. Azonfelül hetek óta itt áztak, rothadtak, penészedtek a mandzsu sárfészekben, agyonitták és agyonkártyázták magukat és a háború kellős közepében mitsem láttak a háborúból, még csak egyetlenegy halált is. Most lesz kettő is mindjárt. Csak egy kissé kivilágosodjék, hogy jó, erős fákra lehesen találni.

Világosodott. A fölös fáklyákat eltapodták a kozákok és vitték Gokut és Jukokát a karbini faerős bozótok alá. Az idő némiképen nekimelegedett, tavaszi monszum fútt, tengerszagot és zöldes napvilágot hozott Japán felől. Jukoka, az öregebb elérzékenyedett:

— Bajtárs, — mondá — ez otthonról való üdvözlet. Én még kikuillatot is érzek benne.

— Engem is átmelegit. Minden jó volna, de a kötél, az csúf. Félek, hogy bevág a nyakamba, a fájdalmat nem szeretem.

— Csak ijesztgetnek bennünket vele. Ezek itt rosszul vannak szervezve, hóhérjuk nincs. Majd meglásd, golyó lesz.

Alapjában véve, a két kis tiszt talán tódította is a dolgokat és annyira ki voltak állva, hogy nem bánják vala, akármi lesz is, csak nyugalom legyen. Alig vonszolták vékony kis lábukat, bár a kozák-ló, amelyhez oda voltak kötve, segítette, rángatta őket előre. A vidék mézgás sara viszont ragasztotta és marasztalta meztelen lábukat, melyekre óriási csizmát rögtönzött. Az ellenséges, a gonosz vidék, amelynek óriási avardarabjain, mint a tehetetlen nyüvek, ugy mozogtak a katonák, a sok szabad és fegyveres és a két fegyvertelen is. A sötétség még uszott és kéjelgett a hajnal világosságában és a felkelő nap országának apró embereit — nyilván kitüntetésből — fáklyákkal világították meg. Beborozott altisztek halotti éneket dudoltak bele az égő szúrok sercegésébe.

Alkalmas helyhez értek. Jukoka és Goku engedelmet kaptak, hogy leülhessenek. Az egyik szólt:

— Tudod-e, Goku, mit szeretnék? Még egyszer jóllakni cseresznyével.

— Én még egyszer széplány-szájjal!

Csupa szép dolgokról beszélgettek. A halálról, amely éppen úgy, frissen fujta őket szembe, valamint a monszum, eddig nem szóltak egy szót sem. De Jukoka, aki európai hadiiskolába járt, ideges volt egy kissé, és az apró, kedves szeméből kicsiny könyek szivárogtak:

— Én, bevallom, egy kissé félek.

— Mitől?

— Attól.

A fiatalabb egyet rándított a vállán:

— Ugy fogunk aludni, mint az a domb ott. Fekete hattyútollpárnák között, százezer esztendeig. Ezek a tisztek itt, — nézzed — nagyon kövérek és nagyok, talán ezért sem fognak győzni. Talán fognak?

— Mi nem tudjuk meg, mi történt; ki győzött? Ez kár!

— Tudni fogja az akkori Jukoka és Goku; és ez mindegy.

— Félek, hogy félni fogok.

— Akkor ez azoknak, akik miközülünk itt maradnak, kár. Ne tedd.

— Belől reszketek, Goku.

— Gondolj a nagasaki vásárra. Bolond virágokra, amelyek lenyelik a legyet. Aranylegyekre, amelyek fölfalják a halott ember máját. Gondolj a nőcskédre, amint a kicsiny lányodat fürdeti, vagy vizesszalmával piszkálja a szemed, ha soká alszol és csókolózni nem akarsz. Gondolj ezekre az ostoba oroszokra, akik azt hiszik, ártanak nekünk, ha megölnek!

Szemben ültek, összefogódzkodtak, úgy beszélgettek. A glaszékeztyüs szentpétervári gárdista — aki most először látott kivégzést — hozzájuk lépett és szólt:

— Pardon, hogy zavarom az urakat. Tessék fölállani. Öt perc múlva — mély sajnálatunkra — végre kell hajtanunk önökön a halálos itéletet. Kegyelemből — és ez az én intervenciómra történt — csak golyóval.

A fiatal fenség angolul beszélt. A japániak engedelmet kértek, hogy oroszul felelhessenek, «e szép és hangzatos nyelven, amelyet szivesen tanultunk meg!» Azonban nem sok mondanivalójuk volt már egyiküknek sem, ott állottak az egy század katonából alkotott komor és fenyegető négyszögben, és aki nem tudta, hogy mi történik itten, az nem is gondolhatta, hogy mindez e két tisztért történik, az ő derüs igénytelenségüket akarják és fogják itt elhallgattatni... A szuronyok már ragyogtak a reggeli napban és felragyogott a kivégző katonák szemében a bőszült öröm, hogy öt perc és ki van oltva az ellenség. Úgy képzelték, hogy az Ellenség maga az a pár ember, és «azután» minden rendben lesz. Most már vakok is voltak és izgatottabbak, mint az a két elitélt, akik gyermekszájukat fölfelé görbítve, mintha e pillanatban is, mindig és örökre, ki akarták volna komizálni őket.

— Eh, mit, golyó, puskatussal agyonverni! — szólalt meg a négyszögben egy vérmes tiszt.

— Imádkoztatni kell őket! — mondá a herceg. — Az egyik csaknem keresztény, luteránus. A pópa jőjjön és vigasztalja őt.

A pópa némi utálattal, de megfogta a Jukoka kezét. Az hagyta, de a másik kezével Gokuét szorította. Ez volt az erősebb, ez nem engedte, hogy szemükre kendőt kössenek és az utolsó percben is nevetve sugdosott valamit Jukoka fülébe. Rendreutasították, csendet vezényeltek. Csend is lőn, oly mély csendesség, hogy meghallatszott, mint szíjja magába a sár a reggeli napot. A szivek mind hevesebben dobogtak és Goku megcsóválta a fejét, mert hallani vélte a társa szívének a gyors dobogását. Ő hüvös, kedves és udvarias maradt és a nagyszerű némaságban egy gyors beszédbe fogott:

— Egy alázatos kérésem van . . .

— Halasztás iránt! — röhögöttt közbe egy gárdista.

A kis Goku gyorsan, mint a leckét folytatta:

— Ha kegyelmeskednének, ha sziveskednének elfogadni a vagyonunkat önöknek hagyjuk. A kórházaik, a sebesültjeik

számára, az orosz Vöröskeresztnek. Ne méltóztassék megvetni: a Jukokának sok jó és angol papirja van a zsebében. Nekem is, talán még több is. Az esetlegre számitva, — mert mi ezt így határoztuk el — melléje írtuk a hagyományozást. Mi gazdag emberek voltunk, vagyunk. Mindegy. És önök senkit sem rövidítenek meg, ha elfogadják tőlünk ezt a kis figyelmet. A háboru majd csak véget ér és akkor küldenek — a maradék kamatokból — egy kis emléket a Jukoka feleségének. (A cim a zsebében.) Semmi sértő szándék, csak alázatos kérésünk. És önöknek elkél a legkisebb adomány is, mert benépesítjük az önök lazaretjeit, kórházzá kell átalakítani a gésáik hálószobáit. Mit, Jukoka? Mi tudjuk, amit tudunk! Az önök óriási, kövér testének nincs menekvése, önök közül a jobbak a föld alá kerülnek, a rosszabbak egy kórházzá teszik az egész országukat és az idegen országokat is, ahová beszemtelenkedtek. Önök kövérek, ostobák és nem tudják, miért harcolnak. Mi tudjuk!

Egy — szinte zenei — puskaropogás fojtotta el a szavait, a tudatát. Mint két vidám és szelid mókus szökkelt föl a két tiszt a levegőbe és amikor holtan visszabuktak a hátukra: ugyanaz a naiv és elfojtott nevetés a szájuk körül.

— Puskatussal kellene széjjelverni a fejüket! — szóltak a halálos haragig fölizgatott tisztek. A herceg egy elegánsat rúgott is a halottakon, akiket azonban sietve kellett otthagyniok: — észak felé, a reggeli nap teljes pompájában föllángoló hegyen apró, fekete árnyak rezegnek. Jön, mászik fölfelé az új japáni hadosztály. Jukoka és Goku, tizezerszeresen talán százezerszeresen megsokasodva.

A Dekandensek.

— Levél. —

A fülemile szólt és nem a pacsirta. Álmadoztunk, révedeztünk és a költészetről beszéltünk ama emlékezetes koraőszi délutánon a hallgatag kertben, mikor az alkonyodó égbe felsóhajtó jegenyefák alatt Musset elégiáját olvastuk.

Megigértem akkor, hogy írok magának egyszer valamit a költészetről és azt csak mi fogjuk olvasni, mi fogjuk megérteni. Mert ugy-e, a költők nem a kritikusoknak írnak, hanem nekünk, akiknek a szívükből beszélnek. És mi olyanok vagyunk, mint a méhek. Csak a szép és illatos virágra szállunk szívni a mézet, amely örökké üde és jó marad.

Tudom, szereti a szép verseket, mint a szép virágokat. Igyekeztem is, hogy kedvében járjak és egyszer könyveket, másszor néhány szál nefelejtset hoztam. De maga megszégyenített és most hóhulláskor küldött nekem egy ajándékot, amibe színes szelyemszállal hímezte be a nevemet. Ajándékozni, meglepni csak maguk tudnak! A hímzett betük felett folyton ott látom a maga őszszemét, az ártatlanság mélavidám csillogó könyével és büszkén áltatom magam, hogy minden tűszurással nemcsak a nevemet, hanem jelenvaló emlékemet is hímmel varrta a gyöngédség selyemszálán. És boldog és megelégedett vagyok, ha csak egyszer is az eszébe jutottam a türelmes munka során.

A rút viszonzás sarkal, hogy én is kézi munkával lepjem meg magát. Selyemszálra fűztem néhány szerény gondolatomat és nem tagadom, hogy a kedves, türelmes munka folyamán a maga képe lebegett előttem, íhletett. Egy álomvilágba akarom bevinni és nem kis merészséggel ama dekadens költőket óhajtanám magának bemutatni, akiket az emberek romlottaknak, szabad szájúaknak és perverzeknek ismernek.

Nem fogok róluk elhallgatni, elmellőzni semmit és olyan különös mulatságot igérek magának, mint egyszer gyerekészszel egy leánynak, hogy sűrű fátyol alatt elviszem a tobzódások, a kicsapogások éjféli tanyájára. Eleve elárulom, hogy utóbb ne panaszkodjék: kissé csalódni fog. A bűn közelről nem oly színes, mint messziről és az emberek,

mikor vétkeznek, épp olyanok, mint mikor nem vétkeznek. Mi ketten azonfelül az álmok, az illúziók fátyolán át fogjuk őket nézni és ha közülük «az ember» egy pohár absynthnél többet ivott, a «költőnek» meg fogjuk bocsátani a szép verseért. És maga édes, talán mosolyogni fog, hogy a mámoros lehellet, a zavaros zöld szemű világban mily gyermeki lelkek élnek elátkozottan. Talán nem volt nekik oly tündérkisasszonyuk, mint maga, hogy elhárította volna tőlük a szomorú varázslatot.

Egy nagy, tiszta érzéssel, szinte meggyőződéssel fogjuk elhagyni őket: hogy az emberekben van mélység, nemesség, érték és hogy épp ez az, amit a legkevésbbé szokunk bennük méltatni. Előttünk az ember összes hibáival szokott kialakulni, de mennyivel okosabb volna a pillantásunk, ha megszokná, hogy a belső értéket kutassa az embernek. Ha az élőkről úgy ítélnénk, mint a holtakról: nil nisi bene! Ma azt nézzük, ki hasznos, pedig azt kellene néznünk: ki jó?

Örülök, hogy mindezt magának mondhatom el intimen és nem zavarnak idegen pillantások. Költők közé fogunk menni és ez olyan, mintha virágos kertben járnánk. Vigyáznunk kell majd, hogy le ne tapossuk a szép virágágyakat. Tehát csak halkkal, loppal. Nyujtsa a kezét . . .

Egy csomó rhododendront, ciklament, heliotrópot és más exotikus virágot szedek a kötőjébe. Mivel pedig az iskolában megszokta a botanikát és a Linné-rendszert, egy kissé nekem is professzoroskodnom kell.

Tehát: a dekadensek Párisban a nyolcvanas évek végén kezdtek feltűnni. Kérészéletű folyóiratokkal léptek fel, ezekben a folyóiratokban új eszméket hirdettek és az új eszméket néhány szép verssel bizonyították is. A világ csak az új eszméket nevette, a verseket nem vette észre. A fiatal költőket «dekadensek»-nek, hanyatlóknak csúfolták és ez a név rájuk is ragadt. Később, mint egykori martiriumok jelét büszkén is viselték.

Külön iskolának szokás őket tekinteni a francia irodalomtörténetben és ők maguk is azt mondták, hogy az úgynevezett «parnassienek» közül váltak ki külön szektának. De már a jelszavuk is centrifugális volt: minden ember külön világ, minden költő tehát a maga külön világát képviseli. Nem szabad törődnie a mások ízlésével, a világ ízlésével, hanem a saját géniuszának, a saját sugallatának kell hódolnia, bár ha meg sem értik.

E jelszó körül csoportosult néhány fiatal ember olyan

szerencsés időben, mikor Párisban néhány kiváló lángelme csak az első sugarat várta, hogy kibontsa pompázó kelyhét: Paul Verlaine, Arthur Rimbaud, Stéphane Mallarmé, Villiers de l'Isle Adam. Ez a négy név, négy külön világot jelent és csak Linné merte volna őket komolyan egy kalap alá vonni, ha Linné véletlenül irodalmi professzor lett volna. Ez a négy tehetség csakhamar leverte magáról a költői «iskola» porát és merészen szegett neki a nagy azúrnak fenséges szárnyalással. Kávéházban, színházban, irodalmi hónapos szobákban találkoztak gyakran, de az eszmék végtelen birodalmában mindegyik a maga útját járta. Bajtársaik, akik ugyanazon jelszó alá gyülekeztek, egyszerre csak azt látták, hogy a lángelmék magasan szárnyalnak, ők pedig a földön maradnak. A krónika a szegény lelkes Adoré Floupette-t szokta példának emlegetni, aki jámbor túzokszárnyalásával csakhamar nevetség tárgyává lett.

Voltak a dekadensek közt kisebb rendű, de még mindig kiváló tehetségek: René Ghil, Tristan Corbiere, Loumo, Baju, Laforgue, Teneo. Lassankint a «dekadens» név forgalomba jutott és Párisban a kilencvenes évek végén egyre-másra keletkeztek szépirodalmi lapok (petites revues) dekadens, illetve szimbolista jelzővel. A dekadenseket szimbolistáknak kezdték nevezni és egy egész generáció nőtt fel e jelszóval. A legmaibb francia irodalomnak nem egy nagysága ott nőtt fel a «kis revük» világában. A kis revük pedig vagy megbuktak, vagy nagy revükké lettek és most is virulnak (Revue Blanche, Mercure de France.) A későbbi dekadensek, illetve szimbolisták közé Gustave Kahnt, Dujardint, Vielé-Griffint, Emile Verhaerent, Stuart Merrilt számítják. Ilyen értelemben dekadens a szimbolista Maeterlinck és Pierre Louys is.

A négy nagy «dekadens» (Verlaine, Rimbaud, Mallarmé, Villiers) már nem él. Villiers de l'Isle Adam után másodiknak Verlaine halt meg 1895-ben, Mallarmé 1898-ban. Rimbaud messze idegenben, más világrészben halt meg. A legeslegujabb francia lira már új jelszavakat talált magának: Humanizmus! Naturizmus!

És most adieu Linné! Elfelejtjük rendszereidet és hogy a kertbe beleptünk, véges tudományod csak messzi háttérként fog szerepelni, mint a hegyek kék szilhuettje.

És Maga támassza be a kertajtót . . . Nézzünk fel a szabad nagy égre, mint akkor, mikor a jegenyefák alatt Musset-t olvastuk.

Örökzöldben járunk, amely kövéren és dúsan tenyész elmúlt emberek elviharzott szenvedéseinek termő talajából. Valami különös fűszeres illat szállong a levegőben. Nagy, exotikus szemű virágok nyílnak mindenfelé és becéző nevüket suttogják: mi vagyunk a thuják, orchisok, ranunculusok, heliotrópák, dahliák, cyclamenek, hysópok! Ó hogy szerették e különös virágokat különös nevükön a dekadensek!

Mámorosan jártak a misztikus illat-árban és bonyolult érzékekkel a szagokban színeket, a színekben hangokat, a hangokban színeket láttak. Igazabban: a legfinomabbra raffinált idegekkel egyszerre végezték az ötfélé szervi funkciót: látást, hallást, szaglást, ízlést, tapintást. Azóta különben a tudományos pszikológia maga is konstatálta az idegműködések közt ezt a korrespodenciát.

De tudomány ide, tudomány oda, mégis szép verseket írtak e komplex érzésekről. Hallgassa meg csak Rimbaud Arturnak ezt a szép költeményét, amely talán az én gyarló rímköszörülésemben is tetszeni fog:

Voyelles (Hangzók)

Á éjszín, *É* hó, *Í* píros, *Ü* zöld, *O* kék.
Elmondom majd mi lappang bennetek.
Á: gyászköntös, melyet arany legyek
Csípkéznek dongva bűzbe', dohba' rég;

És árnyak öle. Az *É*: a jéghegyek
Szilánkja; pára, gőz, harmat, fény meg jég.
I: vérsugár és biborajk, mely ég,
Kacag, vagy mint mámor lázas, beteg.

Az *Ü*: a zöldes tenger gyűrűtánca,
Legelők halk csendje s a homlok ránca,
Mit az alkimia szántott reája.

O: a fönséges búgó orgona,
Susogások, csöndek, angyalok hona.
Ómega: a szemednek éke, violája!

A kik így megérezték az egyes hangok, szók értékét, megis tudták őket becsülni. Valóságos alkimiát végeztek

szűrke szavakkal, míg aranyat nem sikerült belőlük csinálniok. Boszorkánymesterük Mallarmé volt, aki a keddi estéken maga köré gyűjtötte fiatal híveit és fejtegette előttük paradoxális eszméit.

Szó sincs róla, a szó-alkimia olykor zavarossá, érthetetlenné, illetve ezoterikussá tette az írásaikat. A kortársaik kinevezték őket az afféle szimbólikus szóhasználatért, hogy például »soir de glaives«-en, a »szablyák estéjén«, a lenyúgvó napot értették, mert a leáldozó nap sugarai olyanok, mint a kardok. Ma már ez a nyelv nem annyira idegen nekünk, mert hozzászoktunk a modern szimbolikához, az irodalom ősrégi eleméhez. Igaz, hogy ma is vannak művek e korszakból, amiket poliglott szótár és kommentár nélkül meg nem ért az, aki Mallarmé keddi estéjén részt nem vett, hol a szivarfűstös levegőben »mantikai szók« vibráltak. Az alkimiája volt ez a szimbolizmusnak, amelynek kémiája a mi korunkban fejlődik ki.

Lássa, lássa, míg a kertben barangolunk, folyton a botanika jár az eszünkben, pedig messziről, a dzsungeli homályból különös elefántcsont torony borong elé. Ez az a híres Tour d'Ivoire, az Elefántcsont Torony.

A mondák, a regék törtfényű világából magasodik ki. Talán az egyetlen összefoglaló szimboluma azoknak a költőknek, akikről most elmélkedünk. »Nem törődtek a világ zajával.« Elvonultak előle az Elefántcsont Toronyba és daloltak ott szívük szerint úgyszólván csak saját maguknak. Valamennyi gőgös volt és nem törődött a közzel, az elismeréssel, sikerrel.

Ez nem új vonás bennük. Nem egyéb ez, mint az új próféták és az új eszmék régi sorsa. Az ujítók és a tömeg közt mindig megvan ez az elefántcsont toronyszerű távolság, míg a tömeg is meg nem érti, meg nem tanulja, meg nem szokja a toronymagasságot.

Szini Gyula.

Uj Nap-imádás.

Párisban divatos a Nap. Junius huszonkettedik napja óta nem birunk a Nappal, mondják a párisiak, miközben a higany szétrepesztette a gyatra termométereket és a negyvenfokos forróságtól seregestül ájuldoztak az emberek az utcán.

Párisban, augusztus.

Éppen junius huszonkettedik napja, azaz éjszakája óta. Be csodálatosan is szép volt ez az éjszaka. A kocsink keresztül futott a Bois-n. Kis zug-utakon törtettünk át s a csillagfényes éjszakában mintha csókmuzsikák zengtek volna. Szerelmes párok riadoztak minden kis tisztáson, ahol a kocsink futott. Auteuil előtt megállottunk a parancsoló, fölséges csöndben. Páris nyári lihegése idáig hangzott. Eifel-tornya, ez a sötét, ostoba óriás most tűz-sisakot hordott. Ragyogón égett a torony felső karimája. Olykor-olykor egy-egy merész, tűzröppentyüt küldött a sötétkék ég felé.

Ez éjjel áldoztak a modern táltosok . . . Flammarion és szektáriusai kapaszkodtak fel ez éjjel azon a hátborzongató liften, mely máskor együgyü idegeneket szállit, kik felmásznak e buta torony-óriás nyakába, hogy Párist egy monstre gyermek-kőjátéknak lássák. Tudós orációk, ízetlen ódák zengték ez éjjelen dicsőségét a Napnak. Páris népének tetszett a komédia s mikor mi éjfélben az Arc de Triomphe vidékén hazafelé dirigáltuk a kocsinkat, az utcákon kiváncsi tömegek hurráhztak. Ágyuk zúgtak az Eifel-torony alján. Fent a toronyban alighanem e percben mondták a fő-tósztot az ünnepeltre, a Napra, kinek nevenapját ülték a nap és éjegyenlőség e kalanderiumi hirességü dátumán.

Szép volt ez az ünnep. Gyönyörű volt ez az éjjel. A Hold sáppadozott az irigységtől s a párisi gamin-kedély ittasan tréfálkozott:

— Nagyapánknak van a névestéje. Ha a Föld az anyánk, a Nap nyilván a nagyapánk.

*

Aztán jöttek a vad, láva-lehelletű, perzselő napok. Páris vidámkedvű még mindig:

— Úgy kell! Lett volna több esze Flammarionnak! Addig beszélt a vén, hiú Napnak, hogy milyen meleg, milyen csodás, milyen ragyogó, hogy az agg hóbortosnak fejébe szállott a dicsőség, s most túl akar tenni önmagán. Úgy kell.

És én, aki nem menekülhettem sem Ostende-ba, sem Dieppe-be, sem Trouville-ba, míg pihegve verejtékeztem a gyilkos, forró párisi ég alatt, hazagondoltam tépő nyugtalansággal. Hajh, aratnak a «Bencé»-ben! . . . Pattog, hull a szem a silány kalászokból s kicsi földjén keseregve, könyes szemmel áll a sütő verőfényben egy szomorú ember, az én édes apám. Lent a lankán hitvány, lábánszáradt, fakó fűtenger. Kopár az egész áldott földhát. Mi lesz otthon, hol a Nap ad minden kenyeret s mikor nem ad, az emberek gyomorsajogva feküsznek le meghalni. Ahol még Flammarionok sincsenek, kik az embert fölemeljék a Naphoz, s ahol a Napnak mindig csak porban fetrengő ellenségekkel van dolga.

Óh Nap! Miért nem engeded, hogy titkaidat kilessük? Nem igen tudunk semmit. Csak annyit, hogy általad élünk, örülünk, bajlódunk és halunk.

Azt mondják, foltjaid vannak, fatális foltjaid s mikor foltjaid akarják, békesség van a levegőben s az emberi lélekben, vagy őrült zivatar háborog mindakettőben. A te foltjaid csinálják a nyugalmat, a megbolondulást, a háborut, a sűrűhalált, a duellumot, a gyufaoldatos cseléd-tragédiákat, a nagy gondolat-revelációkat, a — vitriol-drámákat, az öngyilkosságokat, az esőt, a villámos misztériumokat, a születendő sarjakat megfogantató szerelmes órákat, mindent, mindent . . .

*

A francia tudományos Akadémia írni fog leveleket minden akadémiának, hogy csináljanak valamit együtt — a Nappal. A világot nemcsak a nagy emberek s a nagy fedelü könyvek vitték — ha ugyan vitték — előre, de a kicsi, vidám és bátor ötletek is. Flammarion ötlete, hogy túdós asztronómusok másszanak föl az Eifel-tornyára Napot imádni, divatba hozta a Napot s óh nincs nagyobb emberi principium, minthogy divatos legyen a Nap. A francia tudományos Akadémía azt akarja, hogy minden országban lelkes, okos, búzgó csillagtúdósok vizsgálják a Napot. Ha csakugyan olyan hatalmas és reális valami az emberi civilizáció, van-e nagyobb föladata, mint kiismerni a mi világunk kegy- és zsinórküldő Cézárját? Én láttam zsibó-vidéki, élesd-vidéki pelagrásokat. Elrothadtak az éhségtől, mert nem adott táplálékot a Föld, mivel aszályt küldött rá a Nap. Hát nem kell megkisérteni, hogy tudjuk, mikor fenyeget bennünket esőtlen lángtengerrel vagy mocsárlázas nedvességgel a Nap? Mikor békességes, mikor termékenyítő, mikor agyvelő-forraló, idegszakító? Mikor kell vigyáznunk gabonánkra, répánkra, repcénkre, érzésünkre, gondolatunkra, indulatunkra? Mert minden: a Nap. A Nap: az élet, az ember, a termés, a gondolat. A Nap-studiumnak kell lenni a legelső emberi studiumnak. A Napban s a Nap által ismerjük meg az embert s ha ismerni és szeretni fogjuk az embert, ezt a szegény földi bolyongót, jobb, könnyebb és vidámabb lesz az élet. Vajjon a magyar tudományos Akadémia méltányolja-e, miről van szó abban a levélben s miről van szó, ha a Napról i g y beszélünk? . .

*

Flammarion, aki poéta, gyáva ember. Mikor az ujságírók faggatták, rimánkodott:

— Nehogy azt higyjék, hogy mi új életre akarjuk kelteni a Napimádást. Nem, nem. Mi nem akarunk egy modern Napimádó szektát csinálni az áhitatos világnak.

Mintha ez valami szörnyű bűn lenne s nem illenék bele e korba, melyben első minőségü átokkal fenyegeti a pápa Combes-t, a modern képrombolót. S ha már gyámoltalan

érzések és áhitatos áldozások felé hajlik ma is az ember, ehet-e igazabb Teremtőt, és Rombolót imádni a napnál?

A párisi tudományos Akadémia Nap-studiumról beszél persze. Ez is stilszerű. Ma az emberek studiumot szeretnek csinálni mindenből. A modern Nap-imádás stilszerűen kezdődnék studiummal.

Oh én már látom a Nap magyar oltárait. Persze Budapest kapja a legelsőt s aztán okvetlenül Ó-Gyalla. Mert talán Magyarország is be fog lépni a nagy, internacionális Naptanulmányozó közösségbe.

A Nap pedig, amely ez évben gyönge középterméssel és takarmány-hiánynyal áldotta meg a magyarok országát, a Nap, ez a foltos láng-párduc, nevet az ő modern papjain. Őt akarja kitanulmányozni az ember?

Óh az ember oly szerencsétlen a maga isteneivel. Még legbölcsebben akkor cselekszik, mikor megfoghatatlannak s láthatatlannak vallja azt, akit kiválaszt. A nap nem láthatatlan s valószinűleg ő a mi igazi istenünk. Épen azért talán jó volna meg sem kezdeni a Nap-studiumot. Mi lesz, ha majd egészen ismerni fogjuk a Napot? . . .

Mindegy. Akármi lesz. De helyénvaló följegyezni, hogy Krisztus születése után 1904 esztendővel, mikor messze keleten sokak szerint Jézus és Buddha birkóznak, Rómában fájós fejü tudósok a humánus morál gyenge harsonájával akarják lerombolni a legjobban megépített emberi bagolyvárat, mikor őrült kavargásban hánykódnak a lelkek a dühöngő hit s a dermesztő tagadás között, Párisban uj kultusza ébred a Napnak.

Ady Endre.

FIAM.

— Morris Rosenfeld Ghetto-dalaiból. —

Oly szép fiacskám van nekem,
Oly helyre kis legény!
Ha látom őt, azt képzelem:
Egész világ enyém.

De ah, oly ritka alkalom:
Látnom, mily gyöngy gyerek.
Hisz én csak éjjel láthatom,
Mikor már szendereg.

Hajnal visz el, éj hoz haza ...
Hogy kenyerünk legyen!
Fiacskám hangja, mosolya —
En-vérem: idegen!

Aggódva óh mint rohanok,
Ha útam haza visz.
De sápadt anyja mosolyog:
Oly édes volt ma is!

Annyit csacsog és oly okos.
Anyácskám, — mondta ma —
Hát nem jön, fillért sohse hoz
Az édes, jó apa?

Hallom s ott termek hirtelen
A kicsi ágy előtt.
Óh kell, hogy lásson gyermekem
Kell, hogy becézzem őt!

De csak nézem és nem mozdulok ..
Hísz jobb aludnia!
S álmában im — mozog, susog:
Nincs, még sincs itt apa?

Megcsókolom behúnyt szemét ...
Fölnyitja! ... Rám tekint! ...
Óh gyermekem! — Hiú beszéd
Behúnyta már megint.

Itt áll apád, én kis fiam;
S fillért is kapsz te ma ...
... Csak alszik, de oly nyugtalan:
Nincs, még sincs itt apa?

Úgy fáj szivem ... Bús lelkemen
Keserves kín hat át ...
Fölébredsz egyszer gyermekem —
És nem lesz már apád.

Telekes Béla.

START. A holt saison unalmát vasárnap a lóversenyek fogják megtörni. Az augusztusi meeting kezdődik e napon a városligeti gyepen. A lóversenypublikum nem ismer szárazságot, drágaságot, járványt, forróságot. Lehet árvíz, tűzvész, csak a lóversenytért ne érje baj, akkor minden rendben van. Most sincs aggodalomra ok. Színes plakátok hirdetik a lóverseny közeledtét. Az utcákon rikkantsok kinálgatják a programmot. Nincs abban semmi különös. Nevekből áll az egész: a tulajdonos és a ló nevéből. Utóbbi kövér betükkel van feltüntetve, mert az a fő. A ló cserélhet gazdát, de «ő» ugyanaz marad. Az fut, annak a győzelmétől függ a verseny és a fogadás sorsa.

Ez a névsor egy egész jövendőt tár fel a sportszomjas halandó előtt. A tervezgetés, kutatás, kombinálás labyrinthusába térül az, aki már megízlelte a turf minden csinjátbinját. Ennek a kapcsán azt is megtudja az utcai sportlapokból a sport barátja, hogy milyen eseményekre van kilátás a meeting folyamán. A Szent István-dij klasszikus futása képezi az érdeklődés középpontját, melynek 40,000 koronájáért csomó telivér áll ki a küzdtérre.

Megered a jövendölés, melyik nyeri meg az értékes díjat. Orion-e, vagy a karcsu Gazette, a csökönyös Viribus unitis, avagy Futótüz? Megverheti-e nagy sulyával Macdonald ezeket a pehelyterhüeket? . . A gyönge szél híreket hoz a training-telepek felől.

Mindegyiknek mást... Megjön a kis Reif, a híres amerikai jockey, Gazette-t fogja lovagolni; Futótűz már teljesen rendben van, Orion-t játszva veri a házi próbánál; Macdonald jobb ma, mint valaha volt, a súly nem alterálja, Viribus unitis legutóbbi rossz futatásának nem mérsékelt képessége az oka, hanem csökönyös természete, remélhető tehát, hogy a Szent István-díjat megnyeri. De ki győzné mindazokat a jól értesült helyről szállingó híreket papirosra vetni? Az kétségtelen tény, hogy a 12 napos meeting alatt a telivér-világ mindenkorú hősei és ingyenélője kél küzdelemre a kisebb és nagyobb díjakért. Az első napon már látható lesz a jó öreg Taral, a híres amerikai jockey,

aki becsületes lovaglásával és rendkívüli ambicióval sok tisztességet kölcsönzött az annyi oldalról meggyanúsított turfnak. Taral a budapesti gyepen fogalom. Amire az ül, ha szamár, ló lesz belőle, ha ló, akkor telivérré válik, ha telivér, akkor táltosként száguld be elsőnek a cél előtt. Ezt hiszi a nép, az olcsó hely közönsége s az elfogulatlanabb része legalább abban bizik, hogy ha van valamely lehetőség, ez az ördöngös kis ember beveri lovát az elsőnek. Azért Lewis és a magyar Janek és a többi is szivesen látott jövevények.

Még néhány óra s beköszönt az első nyári versenynap. Arisztokrata, tisztviselő, lipótvárosi gavallér, kereskedősegéd, iparos, fodrász, pincér, turflady, erősen készül a champagnera. Nyereség vagy veszteség lesz osztályrésze, azzal most nem törődik. Lódobogást, ostorpattogást, csillingelést hall, tarka mezőnyök felvonulását, fehér zászló meglebbenését látja. Pár napra megélénkülnek a városligethez vezető útak, benépesül a lóversenytér. Mondja aztán valaki, hogy Budapest nem világváros.

P.

Minden új magyar, vagy idegen nyelvű könyv kapható Lampel Róbert (Wodianer F. és Fiai) cs. és kir. udvari könyvkereskedésében Budapesten.

Nausikaa.

Irta: **Jules Lemaitre.**

Miután az élelmes Odysseus nyilaival megölte a felesége kérőit s bölcsességben és emlékekben meggyarapodott: nyugodt napokat töltött ithakai palotájában. Feleségének, Penelopenak és fiának, Telemachosnak minden este beszélt utazásairól és ha végzett, mindig ujra kezdte.

Egyik legkedvesebb kalandja, amelyről legszívesebben beszélt, a Nausikaaval, — Alkinoosnak, a phäakok királyának a leányával való találkozása volt.

— Soha sem fogom elfelejteni, így szólt, mily szép volt és bájos, mikor elém jött, hogy segítségemre legyen. Három nap és három éjjel hányódtam a nyílt tengeren belekapaszkodva összezúzott tutajom egy gerendájába, amikor egy hullám végre belesodort egy folyó torkolatába. Elértem a partot: a közelben volt egy kis pagony; összehordtam faleveleket s mert mezítelen voltam, nyakig beléjök temetkeztem. Elaludtam. Hirtelen vízlocscsanásra ébredtem, azután nők sikongatását hallottam. Felnyitom szemeimet és egy sereg szűzet látok, aki a parton lapdázik. A lapda éppen a forgó örvénybe került. Felemelkedtem s mialatt volt rá gondom, hogy egy lombos galylyal elfödjem mezítelenségemet, a szűzek legbájosabbjához közeledtem . . .

— Már elmondtad ezt, barátom! szakította félbe Penelope.

— Meglehet, felelt Odysseus.

— Nem baj, jegyezte meg Telemachos és Odysseus tovább beszélt:

— Még látom kocsiján, amelyet csengős öszvérek vittek. A kocsi tele volt szép fehérneműével, sok színes köntössel, amelyet a kicsi hercegnő az imént mosott cselédeivel együtt a patakban. És amint ott állt s kissé meghajolva fogta a gyeplőt, az esti szél a homlokába fujta arany fürteit, amelyeket csak gyöngén fogott körűl a szalag s könnyű köntöse gyönyörű formáihoz simúlt.

— És aztán? kérdezte Telemachos.

— Nagyon iól nevelt leány volt, beszélte Odysseus

tovább. Amikor a városhoz közeledtünk, arra kért, hogy hagyjam el, nehogy a rossz nyelveknek módjuk legyen a fecsegésre, ha idegen emberrel látják. De a fogadtatás módján, melyben Alkinoos palotájában részem volt, láttam, hogy beszélt a szüleivel rólam. Már csak az elutazásomkor láttam viszont. Azt mondta nekem: «Élj boldogan idegen és gondolj rám a hazádban is, miután éltedet a legelsőbben is nekem köszönheted.» Én feleltem. «Oh Nausikaa, a phäakok nemes uralkodójának leánya te! Ha Zeus, Hédának dörgő férje most szerencsésen visszavezérel hazámba, mindennap tiszteletteltes hálával fogok gondolni rád. Mert oh szűz, te mentetted meg az életemet!» Szebb és okosabb lányt azóta sem láttam, s miután én már nem utazom többé, bizonyos vagyok benne, hogy nem is fogok látni soha.

— Vajjon férjhez ment-e azóta? kérdezte Telemachos.

— Csak tizenöt esztendős volt és akkor még senkinek sem volt a mátkája.

— Említetted, hogy van fiad?

— Igen s azt is, hogy elemészt a vágy a látásáért.

— És jót mondtál neki rólam?

— Sokat beszéltem neki, bár alig ismertelek, hiszen amikor Johakából elmentem, még kicsiny gyermek voltál az édes anyád karján.

*

Penelope nagyon szerette volna megházasítani a fiát s az ország legszebb leányait, Samos és Jakinthos király leányait kínálta neki.

De Telemachos így szólt:

— Nem kell nekem egyik se; ismerek én ezeknél sokkal szebbet és jobbat.

— Ki az?

— Nausikaa, a phäakok királyának leánya.

— Hogy mondhatod, hogy ismered; hisz nem láttad soha?

— Majd fogom látni, felelt Telemachos.

Egyszer aztán így szólt az apjához.

— Apám, nagyon vágyik a szívem arra, hogy hajón átszeljem a halban dús tengereket s elvitorlázzak a phäakok szigetére; ott aztán megkérem Alkinoos királytól Nausikaa kezét! Elemészt e leányért érzett szerelmem, akit még nem láttam soha; ha ellene szegülnél tervemnek, magánosan fogok megvénülni palotátokban és sohasem fognak unokák játszadozni körűletek.

Erre az élelmes Odysseus felelt:

— Kétségkívül az istenek ültették szívedbe ezt a vágyat. Amióta erről a királylányról beszéltem neked, a ki a folyó vizében mosta a ruháját, te csak kevéssé törődöl az asztalunkra felhordott zamatos ételekkel s fekete karikák képződnek szemed körűl. Végy hát harminc férfit magaddal egy gyors hajóra és menj keresni azt, a kit nem ismersz, de aki nélkül már élni sem tudsz. Ám óvlak az út veszedelmeitől. Óvakodjál tőle, hogy kiköss Polyphem szigeténél, ha a szél oda hajtana; ha a vihar mégis ott vetne partra, rejtőzzél el és amint hajód olyan állapotban van, hogy kievezhetsz vele a tengerre, menekülj s ne kivánd a Kyklopot látni. Réges régen megvakítottam, de bár vak, mégis jó félni tőle. Óvakodjál a lotophagok szigetétől is; ám ha ki is kötnél a partjokon, ne egyél a virágból, amelylyel megkínálnak, mert e virág megfoszt az emlékezéstól. Rettegd Aeäa szigetét a szőke hajú Kirke birodalmát is, a ki vesszejével disznóvá tudja változtatni az embert. Ha a sors mégis úgy akarná, hogy utadban találkozzál vele, fogd ezt a növényt, amelyek fekete a gyökere s tejfehér a virága. Az istenek molynak nevezik; nekem Merkur adta. A híres varázsló káros mesterségét semmivé teszi ez a növény.

Odysseus még többet is tanácsolt; megemlékezett a szirének szigetéről, a Napisten és a Lästrygonok szigetétől, majd végül így szólt:

— Emlékezzél a szavaimra fiam, mert nem szeretném, ha neked is részed lenne oly sok végzetes kalandban, amennyit én átéltem!

— Emlékezni fogok rájok. Különben is terhemre lesz minden akadály, sőt minden élvezet is, amely késleltetné a bölcs Alkinoos szigetére való érkezésemet.

*

Telemachos elutazott hát, s szíve tele volt Nausikaa képével. Egy szélroham elterelte az útjától és mikor a hajója elvitorlázott Pelyphem szigete mellett, megkapta a vágy, hogy lássa az óriást, akit az apja legyőzött. Azt mondta magában:

— A veszély nem lehet valami nagy, hiszen Polyphem vak.

Egyedül kötött ki; a hajójával horgonyt vetett egy kis öbölben és elindúlt a termékeny, dombos útakon, hogy megismerje az országot, amely tele volt nyájjal s facsoportokkal.

A szemhatáron, a dombok közt fekvő szorosból előbb egy óriási fej tűnt fel; vállak, amelyek meredeken a tengerbe

nyúló sziklákhz hasrnlítottak; azután egy melkas, amely olyan volt, mint egy erdős orom.

Egy pillanattal később hatalmas kéz ragadta meg Telemachost és egy szem hajolt föléje, mely olyan nagy volt, mint egy vért.

— Ön tehát már nem világtalan? — kérdezte Telemachos.

— Neptun az apám, meggyógyított, felelt Polypheus. Egy fajtádbeli apró ember szégyenletes módon megvakított és ezért megeszlek.

— Nem tenné helyesen, szólt Telemachos, mert ha életben hagyna, szép mesékkel tudnám szórakoztatni.

— Hallgatlak, szólt Polyhem.

Telemachos beszélni kezdett a trójai háboruról. Amikor az est leszállt, a kyklop így szólt:

— Menjünk aludni. Ma még nem eszlek meg, mert hallani akarom történeted folytatását.

A kyklop minden este ugyanezt mondta és ez eltartott három esztendeig.

Ekkor újra kezdette a régi históriákat. Polyphem ugyanazzal az élvezettel hallgatta és ez eltartott újabb három esztendeig.

De harmadszor Telemachos már nem merte elmondani Ilion ostromát s a hősök visszatértét. Ezt meg is vallotta Polyphemnek és így szólt:

— Most már nem bánom, ha ön meg is esz. Halálom órájában csak azt fogom sajnálni, hogy nem láttam a szép Nausikaát.

Részletesen beszélt a szerelméről s fájdalmáról s hirtelen meglátott a Kyklop szemében egy könyet, amely olyan nagy volt, mint egy tök.

— Menj, szólt a Kyklop, menj s keresd fel azt, akit szeretek. Miért nem szóltál erről előbb?

— Belátom, hogy okosabb lett volna mindjárt ezen kezdeni, gondolta magában Telemachos. Magam vagyok az oka, hogy hat esztendőt elvesztettem. Igaz, hogy szégyeltem magam elárúlni titkomat. Csak azért beszéltem róla, mert biztosra vettem, hogy meghalok.

Egy kis csolnakot készített, mert az öbölben hagyott hajó rég eltűnt és ujra kimerészkedett a messze tengerre.

Egy másik vihar a Kirke szigetére vetette.

Egy ház ajtajában, virágfűzérekkel díszes hintán meglátott egy nőszemélyt, a ki hanyagúl hintázott. A fejét rubintos ék díszítette; keskeny szemöldöke összeért; az ajka

pirosabb volt a frissen vérző sebnél; nyaka s karja sárga volt mint a sáfrány; kőből képezett virágok lepték el áttetsző, jácintszínű köntösét és mosolygott aranyvörös haja alól, a mely egészen elborította. Vesszője kard módjára az övébe volt tűzve.

Kirke szemügyre vette Telemachost. A fiatal hős kereste a fekete-fehér virágot, amelyet az apja elutazásakor adott neki. Nem lelte — elvesztette.

— El vagyok veszve, gondolta magában. Meg fog érinteni majd a vesszejével és makkot evő disznóvá változom.

De Kirke szelid hangon szólt:

— Kövess ifju idegen s pihenj meg nálam.

Telemachos követte. Nemsokára elértek a palotájába, amely százszorta szebb volt Odysseusénál.

Az erdők s szakadékok mélyéből disznók s farkasok — hajdan emberek voltak — haladtak a varázslónő mögött, ott ólálkodtak körülte s bár hosszú vaskampót vett elő, a melylyel kegyetlenül feléjök szúrt, mégis megnyalni igyekeztek mezítelen lábát.

Telemachos három esztendeig időzött a varázslónőnél. Egyszer aztán elszégyelte magát, megúnta ezt az életet és felfedezte, hogy nem szűnt meg szeretni Alkinsos leányát, az ártatlan kék szemü szűzet, azt, akit nem látott soha. De elgondolta magában:

— Ha meg tudja, hogy el akarok menni, haragjában állattá fog változtatni és akkor soha sem fogom látni Nausikaat.

Csakhogy Kirke is ráunt a társára. Gyülölni kezdte, mint hogy eddig szerette s egy este felkelt bibor fekhelyéről, kapta a vesszejét s megérintette vele az ifju szíve táját.

De Telemachos megőrizte az alakját s az arcát, mert ugyanabban a pillanatban Nausikaara gondolt s a szíve tele volt hozzá való tiszta szerelemmel.

— Menj el, menj el innen! — üvöltötte a varázslónő.

*

Telemachos ujra megtalálta csolnakját, kievezett a nyílt tengerre s egy harmadik vihar a lotophagok szigetére vetette. Ezek vendégszerető, nemes gondolkodású és egyforma, szelíd vérmérsékletű emberek voltak.

A királyuk egy lotosvírággal kínálta meg Telemachost.

— Nem eszem, szólt a fiatal hős, mert ez a feledés virága és emlékezni akarok.

— Pedig nagy boldogság a feledés, felelte a király. Hála ennek a virágnak, amely egyetlen táplálékunkat képezi, nem ismerjük a fájdalmat, bánatot, óhajtást, sem a többi szenvedélyt, ami a szerencsétlen halandókat nyugtalanítja. De különben mi senkit sem kényszeritünk arra, hogy egyék a virágból.

Néhány hétig Telemachos abból élt, ami eledelt a hajótörésből megmenteni tudott. Azután, mivel a szigeten nem volt sem gyümölcs, sem állat, kagylóval s hallal táplálkozott.

*

— A lotos tehát elfeledteti az emberrel, szólt egy ízben a királylhoz, még azt is, a mire a legjobban vágyik s ami miatt legtöbbet szenved?

— Igen, felelt a király!

— A szép Nausikaat soha sem feledtethetné el velem.

— Próbáld meg!

— Ha próbát teszek, ez csak azért van, mert bizonyos vagyok benne, hogy a lotos sem tehet többet a varászlónő művészeténél.

Megette a virágot és elaludt. Úgy értem ezt, hogy ugyanúgy élt, mint a szelid lotophagok: élvezve a pillanatot s nem törődve más egyébbel. Csak a szíve mélyén érezett egy régi sebre való emlékezés félét, csakhogy nem tudta biztosan, mi az. Amikor felébredt, még nem felejtette el Alkinoos leányát. Ám anélkül, hogy észrevette volna, eltelt húsz év; ennyi időre volt szüksége a szerelmének, hogy legyőzze a feledés virágjának befolyását.

— Életednek legjobb húsz esztendeje volt, szólt a király. Telemachos nem hitt neki.

*

Egy utolsó vihar behajtotta egy folyó torkolatába, a vágyva vágyott szigethez, a phäakok földjére. Elérte a partott: egy kis pagony volt a közelben. Összehordott faleveleket és miután mezítelen volt, nyakig elrejtőzött bennök. Elaludt. Hirtelen vízlocscsanás ébresztette fel.

Telemachos felnyitotta a szemét és egy sereg cselédleányt látott, akik egy meglett korú, dús öltözékű nő felügyelete alatt ruhát mostak.

Felemelkedett, egy lombos galy mögé rejtette mezítelenségét és közeledett az asszonyhoz. Vastag és nehézkes

volt a termete és ősz haja csomókban szabadúlt ki fejéke alól. Látszott rajta, hogy valamikor igen szép volt, de most már nem volt az.

Telemachos vendégszeretetett kért tőle. A hölgy csupa jóakarattal felelt és a cselédei által még ruhát is adatott neki.

— És most oh idegen, elvezetlek a király lakába.

— Te a királynő vagy talán? — kérdezte Telemachos.

— Úgy van, nemes férfiu.

Telemachos szíve nagy örömet érzett e hírre.

— Áldják meg hosszú élettel az istenek a szép Nausikaa szülőanyját!

— Én vagyok Nausikaa, felelt a királyné . . . De mondd, tisztes aggastyán, mi bajod?

*

Sietve rendbehozott csolnakján Telemachos, anélkül, hogy visszafordúlt volna, újra kievezett a nyílt tengerre.

Háború és béke.

Irta: **Tolstoj Leó.**

— Új fordítás az orosz eredetiből. —

— Istenem! vajjon minden rendben van-e? — gondolta Rostov, miközben dobogó szívvel megállt és aztán tovább futott az előcsarnokon keresztül és felszaladt az ismert lépcsőkön. Még ugyanaz az a kilincs volt ott, amelynek tisztátlansága miátt a grófné annyiszor haragudott. Az előszobában faggyugyertya világított.

Az öreg Michail aludt egy padon. Prokop, a kocsis, aki oly erős volt, hogy a kocsit a hátulsó ülésnél feltudta emelni, csizmáját tisztította. Pillantást vetett az ajtó felé és arcának álmos tekintete hirtelen örömteljes ijedségre változott.

— Ah! te istenem! A fiatal gróf! — kiáltott, amikor az ifjut megismerte.

És az izgatottságtól reszketve rohant a vendégszoba ajtaja felé, valószínűleg, hogy bejelentse, de meggondolta, visszatért és fiatal urának a nyakába borult.

— Mindenki egészséges? — kérdezte Rostov.

— Hála Istennek! Mindenki jól van, hála Istennek! Éppen most vacsoráztak. Hadd nézzem már meg, kegyelmes uram!

Rostov teljesen megfeledkezett Denissovról s minthogy meg akarta akadályozni, hogy valaki megelőzze, levetette bundáját és lábujhegyen a sötét, nagy terembe lépett. Itt még minden úgy volt, mint régen, ugyanazok a játékasztalok, ugyanazok a függőlámpák letakarva — de már valaki megpillantotta a fiatal urat és még nem is érkezett a vendégszobáig, amikor egy oldalajtóból valami, mint szélvihar csapott rá, átölelte és csókolni kezdte. Még egy második, egy harmadik hasonló lény rohanta meg egy második, egy harmadik ajtóból; újból ölelések, újból csókok, újból kiáltások, örömkönnyek. Nem tudta megkülönböztetni, melyik volt az apja, melyik Natascha és Petja. Mind egyszerre kiáltott és csókolta szakadatlanul.

Csak annyit érzett, hogy anyja nem volt jelen.

— Itt van . . . ami Nikolaiunk . . . Én kedves Kolja . . . Hogy megváltozott!

— Csókolj meg hát!

— Szivecském! engem is! . . ,

Sonja, Natascha, Petja, Anna, Michailowna, Wera, az öreg gróf átölelték és a cselédség, amely megtöltötte a szobát, beszélt hozzá és sóhajtozott.

Minden oldalról szemek vették körül, amelyekben örömkönnyek csillogtak, minden oldalról ajkak voltak, amelyek csókra vágytak. Sonja pirosan, mint a rák, kezét fogta és szemeiben boldogság sugárzott. Sonja elmúlt tizenhat éves és nagyon szép volt, főképp a boldog, lelkes izgalom e pillanatában. Mosolyogva, visszafojtott lélegzettel nézett fel rá és nem fordította le róla szemét. Rostov hálás pillantásokat vetett rá és kutatva körülnézett. Az öreg grófné még mindig nem jött ki. De csakhamar lépések voltak hallhatók az ajtónál — de oly gyors lépések voltak, hogy nem lehettek az anyjáéi. Mégis ő volt, ujtávollétében varrt ruhában. Mindnyájan útat engedtek neki és ő feléje sietett. Amikor találkoztak, a grófné sirva borult a nyakába. Nem bírta fejét felemelni és egyre a huszármente hideg zsinórjára szorította ajkát.

Denissov, aki észrevételenül a szobába lépett, már ott állott és szemeit dörzsölte, miközben figyelte őket.

— Denissov Vassili, fiának egy barátja! — szólt, miközben a grófnak, aki kérdő pillantásokat vetett rá, bemutatkozott.

— Kérem! Már tudom! — szólt a gróf és átölelte, megcsókolta Denissovot.

— Nikoluska írt önről . . . Natascha, Wera, itt van Denissov!

Bevezették a számára berendezett szobába, míg Rostovék a fogadószobában Nikolenka köré gyűltek össze.

Az öreg grófné, aki nem akarta kezét elereszteni, amelyet minden percben csókjaival borított, mellette ült; a többiek körülöttük álltak, követték minden mozdulatát, minden szavát, minden tekintetét és szeretetteljes pillantásukat nem vették le róla. Öcsese és testvérei veszekedtek az oldalán lévő helyért és azért, hogy ki hozza neki a teát, a zsebkendőt, a pipát.

Rostov nagyon boldog volt a szeretettől, amelylyel körülvették; de a viszontlátás első percei oly kimondhatatlan boldogak voltak, hogy a mostani ahoz képest kicsinynek látszott előtte és egyre várt még valamit.

II.

Moszkvába való visszatérése után Rostovot a család a legjobb fiunak, a legbátrabb hősnek és a legdrágább kincsnek tartotta, a rokonság kedves, kellemes és tisztességes férfiut látott benne és az ismerősök úgy fogadták, mint a szép huszártisztet, az ügyes táncost és mint kitünő férjjelöltet.

Egész Moszkva ismerős volt Rostovékkal. A grófnak is elég pénze volt ez évben, mert összes birtokaira új kölcsönt vett fel s ezért Nikolai — aki saját versenyistállót tartott, új lovaglónadrágban és finom ezüst sarkantyús, csipkézett szélű csizmákban járt, — vigan töltötte idejét.

A császár iránti szenvedélye Moszkvában kissé csökkent, de habár nem volt alkalma őt látni, gyakran beszélt a császárról, iránta érzett szeretetéről és mindenkivel megértette, hogy még nem mondott mindent el, hogy még van valami a szívén, a mit nem mindenki érthet meg és hogy teljes szívéből osztja azt a nagy tiszteletet, amelyet egész Moszkva érzett akkor Sándor cár iránt, akinek az »emberré vált angyal« nevet adták.

Moszkvába való rövid tartózkodása alatt egész a hadseregbe történt visszatéréséig Rostov nem közeledett Sonjához, hanem inkább eltávolodott tőle. A leány nagyon jó, kedves volt és mint észrevehető volt, szenvedélyesen szerette őt, de ő akkor az ifjúságnak épp abban a korszakában volt, amikor a fiatal embernek sok dolga van, úgy hogy nincs ideje, sőt irtózik attól, hogy időt vesztegessen és elveszítse szabadságát. Ha ezalatt valaki Sonjáról beszélt vele, rendesen azt mondta:

— Ugyan mit! Van még sok olyan. Találok még valakit, ha szerelemmel akarok foglalkozni, most azonban nincs időm.

Azonkívül megalázónak tünt fel előtte a női társaságban való tartózkodás s ha bálba vagy női társaságba került, játszotta az unatkozót és kellette magát. Lóversenyek, angol klub, Denissovval való bolyongások kikocsikázás »oda« — az egész más volt, az az volt, a mire egy vidám huszárnak szüksége van.

Március kezdetén az öreg Rostov Ilya Andreics grófot megbízták, hogy az angol klubban Bagration herceg tiszteletére ünnepélyt rendezzen.

(Folytatjuk.)

Természettudomány.

AZ ORVOSTUDOMÁNY ÉS A NAPI SAJTÓ. A »New-York World« nemrégiben felszólított egynehány ez idő szerint sokat emlegetett egyénisége, hogy mondják meg, miben látják ők az új század legnagyobb veszedelmét. Mint az előreláthatóis volt, a feleletek általában véve nem voltak sokatmondók. De ha minket érne az a fatális felszólítás, hogy arra a bolondos kérdésre válaszolni próbáljunk, hajlandók volnánk csatlakozni Timothy Healy, Max—O'Rell, Conan Doyle és Stanley Weymann urakhoz, akik megegyeznek abban, hogy leginkább félnek attól a hatástól, melyet a felelősségnélküli sajtó gyakorol a félműveltekre. Csak nemrég hangoztatta Labouchére is, hogy a sajtó hatalmas eszköze lehet a jónak, úgy mint a rossznak, főleg azért, mert annyi sok együgyü ember van ezen a világon, aki végtelenül hiszékeny és jobban szereti, ha készen kapja a meggyőződését, mintsem hogy a saját agyvelejének működtetésével szerezze meg azt.

E szerint úgy állna a dolog, hogy a közönség csak úgy fordul kész véleményért az ujságokhoz, mint a hogy a pékhez zsemlyéért és a mészároshoz a szépen kihasított hússzeletért. El kell ugyan ismernünk, hogy a sajtó nemcsak intelligensen teljesíti hivatását, hanem az emberi természet gyengéihez képest eléggé lelkiismeretesen is. Viszont nem csekély és egyre szaporodó azoknak a lapoknak a száma, amelyeknek a szenzáció a kenyerük. Ami csak félig-meddig alkalmas arra, hogy vastag betükkel, kiáltó címekkel nyomattassék, mindazt kimélet nélkül felhasználják arra, hogy a Labouchéretől jóindulatulag »agyműködés«-nek nevezett folyamatot izgassák az olvasóban. Ha a közölt tények hazugok vagy tévesek, a megírójuk nagyon könnyen vigasztalódik az egyszerű bölcsnek azzal a mondásával: »tant pis pour les faits« — annál rosszabb a tényezőkre nézve. Nem vagyunk próféták, nem látunk a jövőbe, de annyi kétségtelen előttünk, hogy az ilyen sajtó nagy veszedelem az egyénre, a nemzetre s az egész emberiségre. Sehol annyi frappáns példáját nem láthatjuk a felelősség nélkül irkáló ujságok tévedéseinek, mint az orvosi tudományokat illetőleg. Ha hijján vannak egyéb feltünést keltő dolognak, előkerülnek az orvosi, sebészi ujdonságok, avagy valamely élet-elixir-felfedezése.

Egyik népszerű napilap nemrégiben leírta egy ember esetét, akinek a szeme kettéhasadt. De könnyedén segített ezen a csekélységen a szemorvos: »kivette a szemet, csipők közé fogta és összevarrta a különvált részeket«. A beteg visszanyerte a szemevilágát, »csak a távolságokat nem tudja jól megkülönböztetni«. Hasonló bajban szenvedhet a cikkirónak szellemi látóképessége is;

legalább az igazság és a hazugság közti távolságot, úgy látszik, nem veszi észre.

Kevéssel azután következett «a tizenkilencedik század bakteriologiájának diadala», vagyis «dr. Flexner párisi orvos gyógymódja a dysenteria ellen.» Dr. Flexner baltimore-i professor úgyancsak szégyenkezhetett, mikor meghallotta, milyen formában kürtölték világgá laboratoriumában nagy szerényen folytatott tevékenységét.

De az igazi «trompf» csak az volt, mikor nagy hangon hirdetni kezdték, hogy Leob és Lingle chicagói orvosok rájöttek, hogy a «közönséges só, vagyis chlornatrium csodálatosan zsongítja a szívet és megifjítja az életet». Kiegészítették a hírt azzal, hogy a szert több milliomos és képviselő önmagán nagy sikerrel kipróbálta és hogy most már a munkások közt nagy arányokban folytatni fogják a kisérleteket. Akad azután olyan hír is, mely szerint a doktorok szerint most már könnyű lesz az életet 100 évesre nyújtani. De miért legyünk olyan szerények, és szorítkozzunk nyomorúlt egy vagy két évszázad átélésére, mikor csak tőlünk függ, hogy olyan öregek legyünk, mint Mathuzsálem. Ha a só leírt ifjító hatásának a tizedrésze is igaz, erre bizton számíthatunk. Csak az a baj, hogy a só ára úgy fel fog szökkenni, hogy az csak milliomosok számára lesz hozzáférhető. A szegény ember tehát a jövőben is lemondhat arról, hogy a patriárchák korát megérje, kivéve, ha véletlenül úgyanaz a sors nem éri, a mi Lóthot.

A gyakorló orvos persze jól tudja, hogy a só mint gyógyszer és a só befecskendezések — régi dolgok; az emberi tudatlanság és hiszékenység nem lehet újság előtte. De feltétlenül új dolog a modern zsurnalisztika, a mely minden kétkedés vagy kutatás nélkül urbi et orbi hírdeti, hogy az örök ifjúság balzsamát felfedezték — a sósbödönben.

Nincs okunk azt hinni, hogy az ilyen cikkek írói ostobábbak vagy tudatlanabbak olvasóik átlagánál. Inkább azt tételezhetjük fel róluk, hogy a rosszindulatnak nincsenek híjján. Mutatja ezt, hogy kevéssel azután gúnyolódva írják úgyanazok, hogy Londonban valóságos «só-evési mánia» uralkodik.

Már pedig a só, mérsékelten élvezve hasznos dolog is, túlságban káros, különösen pedig nagyon valószínű, hogy köszvényt idézhet elő, vagy fokozhatja e bajt, Jó lesz, ha ezt is meggondolják azok, a kik sókura segítségével akarják elérni a századik esztendő kapúját. Hozzá tehetjük, hogy Loeb professor a maga részéről kereken megcáfolta a lapoknak az ő felfedezéséről szóló híresztéléseit. De persze úgyanazok a lapok, amelyek siettek a «felfedezést» kikürtölni, elhallgatták a helyreigazitást.

Még kevésbbé tisztességes dolgokat is jogosan lehet a napi sajtó szemére hányni. Nem régen a lapok egy nagy része proklamálta, hogy dr. Hoff, Stoffela bécsi tanár assistense, felfedezte a gümőkór biztos gyógyszerét. Még a receptjét is lemásolták, bár értheetlen és hihetetlen formában. Egyebek közt rettenetes mennyiségü árzént is tar-

talmazott az. Pedig az a cikk, melyből a lapok e receptet kiollózták, egy jó hírnevű bécsi orvosi lapban jelent meg (persze nem olyan sok arzéntartalommal), és ott meg is volt említve, hogy az az előírás a híres Oppolzertől való. Ebből a dologból utóvégre is sok baj nem keletkezhetett. Nincs az a gyógyszerész, aki olyan receptet kiszolgáltatott volna. Csakhogy a lárma, sajnos, okot szolgáltatott Armand Gautier úrnak Párisban arra, hogy mivel ő kakodylsavat és kakodylsavas natriumot egy ideig alkalmazott ilyen esetekben, magának követelje a prioritást. Gautier úr szükségesnek látta, hogy a gyógyszeréről a »Daily Telegraph» levelezőjc előtt kinyilatkoztassa: «C'est une merveille!», «valósággal souverain szere a sorvadásnak». «Számos beteg több mint három éve szedi a gyógyszert, s a közérzete kitűnő, a sorvadás tünetei jelentékenyen csökkentek». Nem volna helyes, ha Gautier úrat tennők felelőssé e nyilatkozatok közlésének módjáért, de helytelennek kell mondanunk azon eljárását, hogy a gyógykezelés olyan részleteibe is beavatta a reportereket, amelyek alapján a laikusok orvos közbejötte nélkül is megpróbálkozhatnak a maguk gyógykezelésével. Mindnyájan tudjuk, hogy épen az arzén-adagolást mily szorgosan kell ellenőrizni, sőt még a kakodylsavas natriumról is kisütötte dr. Mourell, hogy az a Gautiertől ajánlott adagban igenis veszedelmes lehet.

Nem ez a legkomolyabb érvünk hasonló publikálásokkal szemben. Végre is tán csak kevesen olyan ostobák, hogy orvosi tanács nélkül szedjenek arzénikumot. Nagyobb baj az, hogy az ilyen rák- és tüdővészellenes «biztos» szerek a szerencsétlen beteg reménységét indokolatlanul felcsigázzák, amit aztán elkerülhetetlenül követ az úto só napjaikat is elkeserítő csalódás.

Nem kivánjuk, hogy a napi sajtó ne foglalkozzék orvosi dolgokkal. Sőt fontosnak tartjuk, hogy a közönség e tekintetben is nevelődjék. Épen a tudományos ismeretek népszerűsödésétől várhatjuk a kuruzslásnak, ennek a hiszékenységéből és tudatlanásából burjánzó dudvának a kipusztítását. Amit az újságoktól kérünk, nem több, mint az, hogy ne siessenek olyan nagyon az orvostudományi tárgyú ú. n. «csodákat» közölni, hogy legyenek tudatában felelősségüknek a közönséggel szemben, amelynek utóvégre is nemcsak mulattatása és bámulatba ejtése, hanem felvilágosítása is a hivatásuk, és végül, hogy mint más dolgokban, úgy az orvostudományban is több gondossággal igyekezzenek a konkolyt a tiszta búzától különválasztani.

Megvalljuk, nem igen bizunk benne, hogy ennek a tanácsnak valami foganatja legyen ott, ahol arra szükség volna.

—

ELMEBETEGSÉGEK SZINLELÉSE. Az elmebetegséget színlelték már a legrégibb időkben is, akkor, midőn Dávid nyálfolyós szájjal járt-kelt és irkafirkált a házak kapuira csak azért, hogy bolondnak tartatván, elkerülhesse a gyanakvó Saul király haragját, a kit pedig tényleg üldöztetési téveszmék és

hallucinatiók gyötörtek. És ha az igazat bevalljuk, az idő óta sem valami nagyot haladt az elmebetegség-színlelés leáicázásának tudománya. Minden egyes eset új probléma és megoldásához az orvos részéről éleslátás és tapasztalat szükséges. Ezt a tapasztalatot óhajtják esetek közlésével öregbíteni. A törvényszéki orvosi gyakorlatban merülnek föl leginkább ezen esetek, mert az elmebeteg gyógyintézetekben simulansokat nem igen, vagy csak rövid ideig tartanak. A törvényszéki orvosnak pedig épen ezekkel az esetekkel gyűlik meg leginkább baja; azok, kik elmebetegséget színlelnek a bünpörökben és azok, kik az épelméjüséget színlelik a polgári perekben, nem ritkán kifognak az orvos tudományán és azért nem fölösleges, ha időről-időre egy eset leírása szolgál intő például. A törvényszéki orvostudomány amúgy sem más, mint a jól észlelt casuistikának halmaza. Ily esetek ismerete pedig azért indokolt, mert ha a gyógyítás az, melyen az orvosi tudomány legfényesebb elismerést aratHat, úgy a forensis működés az, melyen az orvosi szakértői hivatás a legkényesebb ponton áll, legádázabb, legocsmányabb támadásoknak van kitéve hozzáértők és nem értők részéről egyaránt. Ilyen alkalmakkor szólalnak meg a mindenféle magántúdósok, kik felelősség nélkül mondhatnak véleményt, mely természetesen annál nagyobb hangú, minél üresebb.

Jövendő.

Az uj évnegyed.

A Jövendő előfizetési ára egy hóra 1 korona, negyedévre 3 korona félévre 6 korona

Kérjük a hátralékos előfizetőket, sziveskedjenek az előfizetési pénzeket utalványon mihamarabb megküldeni.

A Jövendő előfizetői **augusztus havában ingyen** kapják meg Bródy Sándor **„Szinésznők“** cimű uj könyvét.

A Jövendő kiadóhivatala,
Budapest, Lövölde-tér 1.

A „JÖVENDŐ“ bekötési táblái, valamint az első évfolyam egyes számai füzetekben és bekötve kiadóhivatalunkban kapható

Szerkeszti: Bródy Sándor.
Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Heltai Jenő.
Szerkesztőség: Lövölde-tér 1.
Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala. Tulajdonos: a szerkesztő.
Lövölde-tér 1.

Globus műintézet és kiadóvállalat részv.-társ. nyomása, Budapesten.

Egy hónapra 1 korona.
Negyedévre 3 korona.
Félévre .. .. 6 korona.

MINDEN SZÁM
20 FILLÉR

Szerkesztőség és
kiadóhivatal:
Lövölde-tér 1.

Megjelenik minden vasárnap.

23 év óta

angol férfiruha-bérlet

a legjobb

beruházkodási

rendszer

Prospektus ...
kívánatra
ingyen

Deutsch F. Károly.

Budapest, Andrássy-ut 1. I. em.

GLOBUS MŰINTÉZET ÉS KIADÓVÁLLALAT
RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG BUDAPESTEN,
Aradi-utca 8. sz.

sodik év 34. szám. 1904 Budapest, augusztus 2

JÖVENDŐ

Szerkeszti
Bródy Sándor

Főmunkatárs:
Ambrus Zoltán

Főmunkatárs:
Heltai Jenő

Megjelenik minden vasárnap. Ezenkivül rendkivüli kiadásban.

TARTALOM:

(y'.): Marienbad. — Bródy Sándor: Jókai az ember. — Szász Zoltán: Alice a pedagogiában. — Rudyard Kipling: Ha estélyt ád az özvegy. — Zsoldos Benö: Japán. — M. Korniss Aranka: Versek. — Kazár Emil: A kék ruha. — Garsin Vszjevolod: Négy nap. — Heltai Jenö: A gyöngéd fiatal ember. — Rudyard Kipling: Pambé. — Tolstoj Leó: Háboru és béke. — Természettudomány.

Kiadóhivatal
Avölde-tér 1

Ára 20 fillér.

Egy hónap
Egy koron

Első Magyar Üveggyár R.-T.

BUDAPESTEN, V., Ferenc József-tér 3. sz. (Diana-fürdőház.)

Kristályüveg-készletek nagy választékban, mérsékelt árak mellett. Mindennemű üvegáru nagy raktára.

Számos kiállításon arany-éremmel kitüntetve.

Első alföldi legnagyobb kocsigyártó-telep.

Ifj. Hodács János

kocsigyártó

Szeged, Kistisza-u. 4/b. | Úri kocsik nagy választékban raktáron.

Képes árjegyzék ingyen.

WANAUS JÓZSEF fényképészeti készülékek és szükségleti cikkek gyári raktára

Telefon 867. BUDAPEST, IV., Deák Ferenc-utca 19. sz. Telefon 867

Az egyedül létező valódi angol **SZÉPITŐSZER** a Balassa-féle valódi angol **UGORKATEJ**

mely azonnal eltávolít minden szeplőt, májfoltot, pattanást, bőratkát (Mitesser) stb. és az arcnak friss üdeséget, fiatalságot kölcsönöz.

Egy üveg ára 2 kor., ugorka-szappan 1 kor., poudre 2 kor.

Fő szétküldési hely: BALASSA KORNÉL gyógyszertára Budapest—Erzsébetfalva Kapható minden gyógyszertárban. Főraktár Budapesten: TÖRÖK JÓZSEF gyógytárában, Király-utcza 12 és Andrássy-ut.

RÉVÉSZ LIPÓT férfiszabó Budapest. V., Dorottya-utca 6/a. bevezette a külföldön általánosan kedvelt ruhabecserélési módozatot, úgy, hogy mindenki kis ráfizetéssel angol és franc. szövetekből mérték szerint elkészült ruhákat viselhet. Bővebb felvilágositást az üzletben

A szamárhurut egyetlen gyógyszere, mely tökéletesen bevált: Syrup Orientalis. Kapható: Bordás János gyógyszerésznél Jászberényben; Budapesten Török J. gyógytárában, Király-utca 12. és Nádor gyógytár, Váci körut 17

Egy üveg ára 2 korona.

MARGITSZIGET

ZENEKAR

HASSI KÁLMÁN, mindennap 8 órától 10 óráig reggel, d. u. 5-től 10 óráig.

Minden ünnep és vasárnap délben zene.

Reggeli ételek: Erdélyi tokány. — Csikós hus. — Gulyás hus. — Vetrece. — Pörkölt. — Lacipecsenye. stb.

Hirdetések felvétetnek a kiadóhivatalban. VII., Lövölde-tér 1.

Második évfolyam. Budapest, augusztus 21. Harmincnegyedik szám.

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Marienbad.

Nem fürdőlevél következik a szépséges csehországi fürdő neve után. Aki azt hiszi, hogy a kutak körül, az oszlopos csarnokokban, az Egerländereknél és egyebütt folyó életről szól ez az írás, az csalódni fog, mert itten politikáról lészen szó. Mivel hogy a legeslegmagasabb politika keritette hatalmába huszonnégy órára a kövér emberek kedves városát. De nem ám azért, mert ott tartózkodik Ferdinánd bolgár fejedelem ő királyi fensége. Ez a megszokott „esemény“ alig emelkedik fel a személyi hirek jelentőségéig, jóllehet, ő fensége sajtóirodája diszkrét kisérleteket tett arra, hogy a fejedelem idei marienbadi fürdőzését politikai fontossággal ruházza föl. Azt hirdették ugyanis, hogy a fejedelem megvárja Marienbadban az angol királyt és tanácskozni fog vele a balkán félszigeti teendőkről. Nagybritánia királya és India császárja szerencsésen meg is érkezett, szigoru inkognitóban, Lancaster gróf néven. De szomorú fátum üldözi a madarak tudós barátját, aki egyszersmind a bolgárok fejedelme. Magyarország királya és

Ausztria császárja Marienbadban viszonozta az angol király tavalyi látogatását és a két hatalmas uralkodó találkozása teljesen háttérbe szorítja azt a fontos kérdést, vajjon kioktatta-e Ferdinánd Eduárdot, hogy egyedül Bolgárország tudna rendet csinálni a Balkán-félszigeten és ez is természetesen csak úgy, ha cserébe ezért a szolgálatért Európa királyi koronát tenne a szófiai királyi fenség fejére. Erről tehát nem tudunk meg semmit, ha csak a fejedelem sajtóirodája megint nem könyörűl meg rajtunk, valamelyes diszkrét közléssel. Azt azonban megtudjuk Ferenc József és Edward királyok találkozásából, valamint pohárköszöntőikből, hogy a hagyományos magyar-osztrák-angol barátság ma is változatlanúl fönáll. És utóvégre ez is valami. Ez a hagyományos barátság a középkorban kissé különös volt. Habsburg Rudolf börtönbe záratta a Szentföldről hazátérő oroszlánszívű Rikkárdot, pedig, az akkori nemzetközi jog „immunitással" ruházta föl a keresztes vitézeket. A Habsburg-udvar azóta nem is látott vendégűl angol királyt, egészen 1903-ig, amikor VII. Edward meglátogatta Ferenc Józsefet. A két udvar érintkezése ezek szerint kellemetlenűl kezdődött ugyan, de már senki sem tartja számon ezt a régi históriát. Annál kevésbé, mert az újabb századok folyamán tényleg hagyományossá vált a barátság monarkiánk és a Nagybritánia között. A magyar nemzet meleg rokonérzése támogatja ezt a barátságot, mert politikai itélőképességünk segítségével belátjuk, hogy Magyarországnak szüksége van arra, hogy Anglia minél tovább a világpolitika egyik regulátora maradjon. A mi vonzódásunk a hatalmas angol nemzethez sem nem affektá-

lás, sem nem üres szentimentalizmus, hanem érdekeinkben gyökerezik. A politikai és az egyéni szabadság legmegbízhatóbb védőbástyája Nagybritánia, ennek megdölésével vagy meggyöngülésével ki tudja meddig volna képes a magyar liberálizmus szembeszállani a vérszemet kapó ellenséges áramlatokkal. A Keleten pedig, Magyarország történelmi missziójának ezen az egyedüli terrenumán, Nagybritánia mellettünk áll. Nem szövetségesünk ugyan, pontozatokba szedett írás nem köt össze, hanem ennél sokkal megbízhatóbb tényező: a balkánfélszigeti érdekek és az ottani ellenség közössége utal egymásra bennünket. Kézzelfoghatólag láttuk ezt 1878-ban, amikor az angol flotta fenyegető megjelenése akadályozta meg a győzelmes orosz hadsereget abban, hogy bevonúljon Konstantinápolyba és lőn kiinduló pontja a szanstefanoi szerződés széttépésének. Az érdekeknek és az ellenségnek ez a közössége arra kell hogy utalja Magyarországot és Nagybritaniát, hogy egymás mellé álljanak a veszedelem órájában. Ezért látjuk őszinte örömmel a magyar-osztrák-angol barátság minden olyan megnyilatkozását, amilyen ezen a héten a marienbadi találkozó volt.

yl.—

Jókai az ember.

Jegyzetek Jókairól

Irta: **Bródy Sándor.**

Ügyvéd nem vagyok, sőt nem is szeretem ezt a mesterséget; valószínűleg a magam hibájából a kelleténél több bajom volt a fiskálisokkal, akik közül most néhányan — és éppen a rokonszenvesek — nagy nyílvánossággal vitáznak a Jókai örökén. Ebbe a vitába én belevegyülni nem akarok, mégis kötelességemnek tartom, hogy a zarvarban levő és homályban tapogatódzó közönség kedveért elmondjak egyet-mást, amit e tárgyra vonatkozót tudok. Jókai leánya Feszty Árpádné, aki hitem szerint Jókai életében és halála után is a legközelebbi hozzátartozója a regényirónak: az első Jókainé első házasságából ered. Vagy hogy — végre — egészen értelmesen és gyökeresen fejezzem ki magamat, Laborfalvi Róza — minden hibája dacára legyen az emléke áldott — mielőtt Jókai felesége lett volna, már másnak a felesége volt, mint ahogy az ilyen férjhez menetel, különösen a régi, őszintébb szinésznőknél szokásban volt. E házasság gyümölcse volt egy Róza nevű leánygyermek, akinek a létezéséről és igen nevezetes atyjáról Jóai tudott akkor: amikor Laborfalvi Rózát a családja és a Petőfi akarata ellenére oltárhoz vezette. A tizedik ember sem megy bele szívesen az ilyen házasságba, ahol az első gyermekről már nem kell gondoskodni, de a szerelem friss szenvedélye mellett meg nem állhat a morál a maga avas és csinált — bár bevallom, sokszor szükséges — törvényeivel. Jókai gyermekének fogadta a leánygyermeket, szivében megszerette és hozzászokott. Majdan pedig, amikor e

lány hajadonná lett, és abban a szent dicsőségben részesült, hogy anya lehetett: nem nézte sem csodálkozva, sem gyanakodva a dolog természetes rendjét. Jókainé ez első házasságából való leányának a gyermeke Jókai Róza, kit Jókai a maga kedvéből és akaratából törvényes leányának fogadott, miután a leánykának édes anyja meghalt fiatalon, szomorúság és szerencsétlenség közepette. Semmi rejtelem, semmi titok ebben a dologban nincs és nem lesz, bármit tegyenek is azok, akik a Jókai régi családját a klasszikus végzet-dráma valamelyik irodalmi fiókjába akarják beledugni. Az igazat azonban akta szerint és élő tanukkal lehet bizonyítani és ha elmondtam, azért cselekedtem mert utálom az ostobaságot és gonoszságot, amely a Jókai emlékét mindenféle vad és ízléstelen tragikumba akarja belekeverni.

Tehát maradjunk annál a mi bizonyos: a Jókainé első ura, aki a maga szakmájában egy cseppel sem volt kisebb mint Jókai Móricz: aki lányát átadta az uj férjnek, aki azt elfogadta és megszerette. Ennek a leány-anyának egy férfitől, aki a maga szakmájában szintén nem kisebb férf mint Jókai Mór: gyermeke lett és ez a gyermek Jókai Róza, Feszty Árpádné akinek a nevét fiskálisok kéziratokban mindennap kiírják és az ujságok is kinyomatják, tehát nem élvezheti azt a gyönyörű jogot, hogy ismeretlenül és hangtalanul járhasson, kelhessen a földi világban.

Nincs immár semmi elhallgatni való ez ügyben, sőt — úgy érzem — mindent ki kell mondani, amit csak tudunk. Mégis geniroz, ha bár egy nagy embernek is, a családi viszonyairól, a benső dolgairól a nagy közönség előtt beszélek. De az isten mindnyájunkkal szabad és elszólíthatja azokat, akik bizonyos igazságok mellett vallomást tehetnek, mielőtt azt még megtették volna. Aztán előre

siethetnek mindenféle hitelesített hazugságok, amelyek megelőzik azt, ami a való.

Jókai Róza, a mai, négyéves korában került a Jókai házába. Nagy tanuktól tudom, úgy mint Prielle Cornéliától, a ki előbb úrasszony és csak azután nagy művésznő. Prielle asszony szemei ma is megtelnek könnyel, ha elbeszéli a jelenetet — amelyben részt vett — amikor a kis leány kezét Jókai megfogta. Nem engedte el egész addig, amíg férfi volt és hetvenöt esztendős lett, megszerette, nem csak azért, mert vállalta, hanem azért is, mert e nő congenialis volt hozzá, jobban megértette mint bárki és több gyengédséggel és kitartással ragaszkodott Jókai Mórhoz, mint bárki a világon. Hogy így cselekedett, ez nem érdeme: az eredete kényszerítette rá. A fajtája az, a mi a Jókaié és ha ez örökbe fogadta, ezért és nem a felesége kedveért, kényszerüségből, gyengédségből vagy ellágyulásból tette.

Ezeket a sorokat az életrajzíró kedveért irtam le és — ismétlem — nem pasziióból, hanem kötelességtudásból. A peres ügyet majd elvégzik az ügyvédek és maga a bíróság. Hogy ki volt Jókai, mint ember és kik voltak az igazi hozzátartozói: azt mégis csak mi állapítjuk meg, akik hosszu éveken át közelállottunk hozzá, tanítványai, öcscsei és mesterségében — habár tökéletlen — testvérei voltunk.

Alice a pedagogiában.

Irta: **Szász Zoltán.**

Két emberár találkozik délben a Kossuth-Lajos utcán s egymásba vegyülve, de irányától el nem térülve folytatja mindakettő útját. Az egyik, a centrifugális, nagyobbára fiatal emberekből, divatárúsleányokból, diák-nőkből, diákokból, csupa dolgozó jövendőből áll, a másik, a centripetális, a sétálni, lebzselni, bevásárolni menő urak és hölgyek élvező serege. A kifelé sietők uralkodó gondolata ilyenkor az a vágy, hogy minél előbb eljőjjön az idő, mikor ők befelé sétálók lesznek. A szegény diák álma, hogy tíz év mulva olyan legyen, mint a vele szemben jövő divatos ruháju ügyvéd, a vézna diákkisasszony a diszkrét eleganciáju uriasszonyban látja a boldogság szobrát s a kacagó arcu munkásleánynak eláll a lélekzete, ha szembe jön vele egy suhogó, csillogó, illatos szinésznő féle. Ez az utóbbi különben mindenkit foglalkoztat. Különösen ha Alice halad végig a deli verőfényben fürdő aszfalton. Engem ha mellette megyek, mindig mosolyra készt az emberiség eme nagy hódolata a kokottal szemben, mely közvetlenebb, lelkesebb mint az akár miniszternek, akár egy nagy művésznek kijáró csodálat. A női szépség minden más érzést legyűrő hatalma nyilatkozik meg az ilyen kifestett, ékszerrel, ruhadíszszel kicicomázott kéj-gépek elhaladtán támadó csodálat hullámverésében. Hát érdemes népszerűségre, közkedveltségre, utcai dicsőségre törni, mikor minden szellemi vagy erkölcsi nagyságot ezen a téren nevetve, fáradság nélkül ver le egy izgató izomjátékú kokott — csípő? . . .

Egy csapat idősebb diák-gyerek, könyvekkel a hónok alatt, megáll az út mentén s a kék-gyűrűs szemek mintegy végiglegelik, végigharapdálják az Álice testét.

Szegények, szól a nő, úgy néznek reám, mintha meg akarnának enni.

É n. Éhesek is reád. Ezek a kamaszok most élik a nemi éhség korát s te számukra egy pezsgős és pástétomos lakoma vagy.

A n ő. De hát mért kell éhezni ezeknek a szegény fiuknak, mikor annyi leány van a világon.

É n. Táplálék is sok van a világon s mégis temérdek ember gyomra folyton korog. A mai társadalmi berendezkedés már egyszer olyan, hogy a nemi érettség s a megnősülés között jó nehány év, az intelligens osztályoknál legalább tíz év terjeszkedik, amit ti, kokottok töltötök be. S ezt ez a tizenkilenc éves gyerek-ember tudja s nem is néz olyan epedve a tisztességes leányra, mint reád. Tudja, hogy a tisztességes leány megszeretése most még veszedelmes, fáradságos dolog, ellenben te arra vagy rendelve, hogy megédesítsd az ő tanuló-éveit. Ezek a gyermekek érzik, hogy az ő ifjuságuk legnagyobb eseményei a te öleléseid lesznek.

Mindaz, mit a jóságról, szépségről, habzó életkedvről s tomboló életörömről a költők irásaiban olvastak, a te alakodban válik valósággá. Érzik, hogy e zavaros, eszményeskedő frázisok által lelkükben támasztott feszültség a te ölelésedtől megenyhül, mert te nem vagy frázis, amilyennek ők a hazafiságot, emberszeretetet s a többi szintén költők és bölcsek által dicsőitett eszménykepeket látják, hanem kézzelfogható, ajakkal csókolható valóság. Szomorú, hogy így van, de a mai világ nem is lehet máskép.

A n ő : De legalább mind olyan nőkkel érintkeznének, mint

én. Mert bár én nőnek rossz, rossz nőnek jó vagyok. Nem? Szép vagyok, izléses vagyok, finom modorú vagyok. Ezelőtt tiz évvel, mikor pedig nem is voltam ilyen elegáns, raffinált és művelt, mint most, együtt laktam Bécsben egy diákkal, aki folyton azt emlegette, hogy valóságos áldás reá nézve az én barátságom, mivel talált végre egy finom, művelt, intelligens nőt. A nővérei és rokonai mellett elvesztette azt a hitét, hogy egy nő magasabbrendű intelligenciával s finomabb művészi érzékkel birhat.

É n. Meglehet, hogy épen ennek az ifjunak az esetében tényleg igy állt a dolog, általánosságban azonban ostobaság volna a tisztességtelen nők szellemi és lelki fölényét a tisztességesekkel szembe állítani. Nézd csak meg az alsóbbrendű kokottokat! Ami a finom, jól öltözködő és viselkedő kokottokhoz s szinésznőkhöz vonzza az intelligensebb ifjúságot, az távolról se e hölgyek szellemi és lelki kiválósága, hanem inkább a testi mívoltukban, öltözködésükben megnyilatkozó, a polgárnőkénél magasabb fejlődési fok. Mint tárgyak, mondjuk műtárgyak, vagytok ti vonzók, nem mint személyek. Ahogyan a szegény diák-gyerek a butorüzletben megbámúl egy elegáns szobaberendezést, a szabó kirakatban a finom, jól szabott ruhákat, a hotel-étkezők ablakain keresztül a drága ételeket s az úri kiszolgálást, úgy vágyik reátok is. Egy oly életmód, egy oly standard of life jelképei vagytok ti, amelyet a szülei ház, a családja nem nyujtott még talán s amelyet azonban ő már elérhet. És ezért nem volna ügyetlen nevelési eszköz, ha gondos apák fiaikat egy-egy veletek tölthető éjszaka igéretével csábitanák a vizsgák és szigorlatok letevésére. Minden szigorlatért egy huszonnégyórás barátkozás valami jóhirü rossz nővel. Jobb, hatásosabb, sűrűsítettebb serkentőt nem adhat az apa fiának,

mint ha már az oklevél megszerzése előtt egy olyan drágaságu kokott-öleléssel ajándékozza meg a szerelmileg is diák-koszton élő ifjut, amilyent ez majd csak később, mint kész diplomás ember szerezhet meg magának. Ami ma csak egyesnél, elszórtan jelenik meg, a kokott mint ambiciófejlesztő, munkakedvlendítő eszköz, az imigy bevonulna a nevelési eszközök leltárába. Nem volna ez okos dolog?

A nő: Meglehet. De azt hiszem a nyárs-polgár apák nem mennének bele, ha ezt az eszközt ajánlanád nekik.

Én: A nyárs-polgárok szeretnék egyáltalában beszüntetni a prostituciót s az egész házasságon kívüli szerelmet, anélkűl azonban, hogy ennek okát, a mai gazdasági rendet megváltoztatni akarnák. Én viszont ezt a gyökeres változást kivánom első sorban s csak addig, amig még fennáll a mai prostitució, szeretnék vele így pedagógiailag manipulálni. Ha tőlem függne, a húsz éves fiukat összeengedném a tizenhat éves leányokkal — s akkor nem volna rátok szükség. S ha még sok más megváltoznék, talán egészen kivesznétek. Addig azonban, amig ezek a kis változások megtörténnek, tehát itt Közép-Európában még jó néhány száz évig, ti maradtok a nap, és főleg, az éjszaka hősnői.

Ha estélyt ád az özvegy.

Irta: **Rudyard Kipling.**

A «Barrack-Room-Ballads»-ből.
Az özvegy: néhai Viktória császárnő.

Hol voltál, mondd csak oly soká
Johnnie, Johnnie?
Estélyre hivtak valahová . . .
Johnnie, jó Johnnie, ahá!
A táborhelyről hívlak el,
Alig öltözhettünk mi fel,
Tudod, szó nélkül menni kell,
Ha estélyt ád az özvegy.
(Kürt: Ta-rara-ra-ra-rara!)

Mi jót tálaltak ott eléd,
Johnnie, Johnnie!
Állott víz sársűrű levét . . .
Johnnie, jó Johnnie, ahá!
Csizmatalp finom marha velőt,
Ürüt, mely három éve főtt,
Karddal levágott csirkefőt . . .
Hisz estélyt ad az özvegy.

S akadt mindenkor villa, kés? . .
Johnnie, Johnnie . . .
Hozzák veled amerre mész . . .
Johnnie, jó Johnnie, ahá!
A húst vágod, vagy úgy nyeled,
Lemoshatod, megfőzheted,
Élvezhetsz, ha tetszik neked . . .
Hisz estélyt ád az özvegy.

S hová lett, ami megmaradt,
Johnnie, Johnnie?
Ott hagyni semmit sem szabad
Johnnie, jó Johnnie, ahá!
Minden fogást végig eszel,
Nem baj, hogyha beteg leszel,
Mint fél századom, lefekhetel.
Ha estélyt ád az özvegy.

S hogyan jöttél végre haza,
Johnnie, Johnnie?
Vártam, míg nem lett éjszaka..
Johnnie, jó Johnnie, ahá!
Mint nagy úr jöttem, mondhatom,
Négy néger volt a fogatom,
Bár véreztem hordágyamon.
Ah! estélyt ád az özvegy

S miért történt mindez, mondd nekem,
Johnnie, Johnnie?
Nem tudom... Kérdezd ezredesem...
Johnnie, jó Johnnie, ahá!
Egy trón dől meg, vasút terem,
Új állomás lesz egy helyen,
S fut a folyóvíz véresen,
Ha estélyt ád az özvegy.

Forditotta: Pásztor Árpád.

Japán.

Az európai irodalom Japánban.

A folyamatban levő s oly sok érdekfeszítő mozzanatban bővelkedő orosz-japán háború teljes mértékben a sárga faj felé terelte az egész világ figyelmét. Általános és osztatlan érdeklődés tárgya ma a japán, amely nép előtérbe nyomulását a külföldi sajtó gyöngébb idegzetű része «the yellow danger»-nek, a sárga veszedelemnek szereti elnevezni. Ez az érdekes nép, miként sok másnemű intézményben, úgy — mint az alábbi sorokban is látni fogjuk — irodalmában sem nagyon idegenkedik az európai műveltségtől és bevett szokásoktól. Elfogadja belőle azt, mit a maga szempontjából jónak talál benne s természetszerűleg, a megválasztás terén nem tud szabadúlni a nála megszilárdult, ősrégi kulturális előítéletektől és ósdi hagyományoktól.

A new-yorki «Bookmann» c. folyóirat ez évi márciusi füzetében Yoni Noguchi egy rövid de szerfölött érdekes cikket irt arról, hogy az európai de különösen az angol irodalmi művek közűl, melyek vannak leginkább elterjedve Japánban. Ez a japán író cikkében többek közt a következőket mondja el.

A Wilson olvasókönyve volt az első tankönyv, amely útat talált Japánban körűlbelől húsz évvel ezelőtt. Ez a «National Reader» iskolai olvasókönyv csakhamar közkedveltségre tett szert s ez időszerint is használatban van Japánban. Az amerikai kiadók, bizonyos Burnes and Comp. — hálásak lehetnek irántunk, japánok iránt. Igen mi ezer meg ezer a példányt vásároltunk az ő könyveikből.

Volt Japánban egy régi fordítása a Smiles «önsegély» című örökbecsű munkájának, még a kiváló pedagógus Nakamura tollából, ki már jó ideje meghalt. Egy napon

valamelyik japán könyvkereskedő ennek a könyvnek az eredeti angol kiadását bocsátotta forgalomba. Mi fiatal angol diákok, — mondja a japán író, — valósággal megostromoltuk a könyvkereskedést, csakhogy egy példányhoz juthassunk. De az e fölötti nagy lelkesedés nem nagyon sokáig tartott s mi az Irving «Sketch-Book»-ja felé irányítottuk tekintetünket, amely könyv épen akkor tűnt fel a japán látóhatárán. Mennyi vonzó és kedves vonás van Irvingben! — kiáltottunk fel önkénytelenűl.

Egyetlen más könyv sem hasonlítható a «Sketch-Book»-hoz, a japán ifjúságra gyakorolt mély hatás tekintetében. Kétségen kívűl ebből merítette inspirációját Koshoshi novellista a maga «Kisei» könyvéhez, mely nem egyéb, mint egyszerű leirása egy nyári szűnidő alatti hazatérés eseményeinek. A «Kisei»-ből egymást érték az újabb meg újabb kiadások. Azt mondják, hogy ehhez nincs hasonló jelenség a modern japáni irodalom történetében. Ez abban az időtájban volt, amikor néhány töredékes fordítás jelent meg a folyóiratokban Longfellowtól, az első amerikai költőtől, aki valaha japán felé vitorlázott. Az «Evangeline»-t 1884 ben olvasták először az iskolában. Rögtön ezután megjelent Tennyson «Arden Enoch»-ja és Kingsley «Three Fishermen» munkája, jegyzetes kiadásban. Ella Wheler Wilco is ebben az időtájban lett bemutatva, jóval előbb, mint Lowel és Dr. Holmes, — Bret Harte előbb lett ismeretessé Edgar Allan Poe-nál. Minden tanuló szinte megszégyenűlve érezte magát, ha társalgás közben Emersonra nem hivatkozhatott.

Jelenleg több tokiói újság nagy búzgalommal látott hozzá néhány modern angol elbeszélés és regény fordításához, melyek a Joni Noguchi nézete szerint alighanem eltévedtek Japánban. Anna Katharine Green «The Leavenworth Case» könyve nem mindennapi sikereket ért el a japán «Shinnoyomi» cím alatt; — Rider Haggard «King Solomon's Mine» regénye vetekedett vele a sikerben. És más oldalról, az ifjabb nemzedék, a magasabb irodalmi termékek felé törekededve, Shiken Morita köré csoportosúlt, hogy ennek útmutatása szerint Victor Hugót tanúlmányozzák. Egy angol kiadás

nyomán Shiken-nek Hugó fordításai jelenleg a legjobbak gyanánt vannak elismerve. Juzo Tsubuchi tanár, Japánnak legtekintélyesebb Shakespearistája, hozzáfogott a «Hamlet» leforditásához. Dickensnek «Christmas Carols» könyve a japán tankönyvek sorába került. Jelenleg Thackeray meg a George Eliot műveit mind sűrűbben emlegetik Japánban. Újabban egy magasan kiemelkedő irodalmi eseményszámba ment a japán könyvpiacon Iwamoto «Shokoshi» («A kis herceg») regényének megjelenése; ez a regény pedig nem volt más, mint jó fordítása Burnett «Little Lord Fauntleroy» munkájának. A fordító egyszeriben hírneves lett, Burnett-et pedig a világ egyik legnagyobb írója gyanánt üdvözölték.

A modern angol novelláknak a japán irodalomba való fokozatos beözönlése három év óta vált különösen szembeszökővé. Egy kiadó «The Friend of English» címen időszaki folyóiratot indított amerikai és angol kiadványokban megjelent novellákból. Rögtön meg lett a sikerük, noha a gyűjtemény legtöbb darabja csupán kisebb rangú íróknak csekély jelentőségű szerzeménye; — olyan íróknak, mint például John J. A. Becket, vagy H. A. Rudolf, aki még a saját hazájában is nagyon kevéssé ismeretes.

Két évvel ezelőtt a japán közönséget a legkellemesebb meglepetés érte akkor, midőn a Conan Doyle ismeretes könyvéből, a Sherlock Holmes kalandjaiból néhány fejezet megjelent. Hall Paine Japánban csak mint a Dante Gabriel Rossetti barátja ismeretes — egyébként egyáltalán nem ismerik. Mark Twaint elsőben, mint egy «sokat igérő amerikai humoristát» mutatták be a japán olvasóközönségnek az ő «Heaven or Hell» könyvével «Iron-Mind and Stone-Heart» cím alatt. Az ő «The Killing of Julius Caesar» és Cannibalism in the Cars» művei a szépirodalmi folyóiratok áldozatkészségéből már szintén le vannak fordítva japánra. Valaki hozzáfogott «A Double-Barrelled Detective-Story» könyvének a lefordításához is, de csakhamar abba kellett hagynia attól való féltében, hogy a «közerkölcsiség felforgatásával» fogják vádolni miatta.

Hardy és Meredith csak névleg ismeretesek, Howells-

nek és Gablenak még a hírét se hallották eddig Japánban. Egy japán kritikus nem győz eleget tűnődni a fölött, hogy Rudyard Kipling miért őrvend olyan nagy népszerűségnek? Nincs kedveltebb és elterjedtebb könyv most Japánban Andrew Carnegie «Empire of Business» munkájánál. Úgy a japán fordítás, mint az eredeti kiadás roppant kelendőségnek őrvendenek.

A newyorki «Critic»-ben ugyan csak Joni Noguchi úgy beszél a Nakamura fordításairól, melyekkel ez Smilesnek az önsegélyről és Mill Stuartnak a szabadságról irott műveit mutatta be a japánoknak, mint a modern irodalom előhírnökeiről. Kant és Herbert Spencer már akkor ismeretesek voltak Japánban, mielőtt angol nyelvtannak még csak hírét is hallották volna. Az első angol belletrisztikus mű, mely japán fordításban megjelent Lord Lyttonnak «Ernst Malcravers»-e volt. Újabban nagy mértékben vágyakoznak a japánok a Nyugat kifejlett irodalma után; a született hazai írókban — kevés kivétellel, — nagy a hiány s mindjobban sürgetik a Nyugat legkitűnöbb könyveinek jó fordításait. A múlt éven mintegy ötven könyvnek a fordítása jelent meg a japán könyvpiacon, melynek szerzői Dumas, Hugó, Daudet, George Eliot, Hawthorne, Maeterlinck és mások voltak; az ango irodalom ismertetése céljából indított félhavi folyóirat: a «Student» pedig egy Carlyle számot adott ki a múlt év szeptemberében.

Az ősrégi zárkozottságból tehát ezen a téren is engednek lassankint a japánok s mindjobban közelednek a vén Európához, hogy milyen eredménynyel: azt megmutatják az orosz-japán háború változatos eseményei.

Zsoldos Benő.

VERSEK.

Irta: **M. Korniss Aranka.**

SZÜRKÜLET.

Sötétülő leplét takarja
A küzködők estéli napra
A kitartó, győzelmes félhomály —
Csönd van; rohanva csak az óra jár....

Lelkemben néma kétkedéssel
Hánykodom a pamlagülésen:
Vaj küzdjünk-e elfojtott vágyakért,
Odaadjuk-e a mát a holnapért?

Szárnyfakasztó alkonyóra
Megszólal titkon duruzsolva:
«A másik perc ily ifjan nem talál,
A ma az élet, a holnap halál!

Emlékszel-e egy ősanyámra
Mákonyt hinteni jött szempilládra
Egy röpke óra halk-szerelmesen,
S úgy bántál vele mint ma én velem!

S jöttek libegő fényes szárnynyal
Mámortelt percek ó de hányan,
Suhanva jött hány édes pillanat
S te csak balgán álmodtál ezalatt...»

Sötétülő leplét takarja
A küzködő estéli napra
A kitartó győzelmes félhomály —
Csönd van; rohanva csak az óra jár.

A SPHYNX.

Asszony:

Mondd el te sphynx, vagy nem tudod te sem,
Csak tündérálom tán a szerelem?
Mesebeli lepkének gondolod?
Vagy vannak itt a földön boldogok,
Akiknek igaz szerelem jutott?

A sphynx:

Ezt nem tudom, bár minden mást tudok...
A homok nő, sok ezred fut tova,
De teljes mámort nem leltem soha:
Csak a tikkasztó vágyat ismerem,
A szárnyas vágyat, mely sosem pihen!
Ha ezüst köddel jő az éjszaka
S fölkél csodás, kétszarvú csillaga —
Nyitott pillámra szender nem borúl
S bár fekszem némán, mozdulatlanúl
Nem nyugszom soha pillanatra sem;
Vad, lázas vágytól dobog kőszívem:
A boldogságnak álmát kergetem,
Boldogságét, mely nem rokon velem,
Rózsás, habkönnyű foszlányt kergetek
Mely lidérctűzben előttem lebeg — —
Halld, földi asszony, amit mondhatok:
A szerelemben véled egy vagyok,
Te űzöd, mig vágy s ifjúság elvész,
Én, amig márványtestem elenyész...

Utunk a végtelenbe vész. —

UNDÍNE.

Zúgó tenger mellett egy magános legény
Ült a part fövenyén,
S szakadatlan hullott epedve könnye
A hörgő vízözönbe —
Undín a szirten állt s paskolta a habot
És egyre kacagott,
Nem tudta a sóvár köny mit jelenthet
Nem érté a szerelmet.

Hányszor sóhajtozott gyötrődve a legény
A part bús fövenyén:
„Végem jő, meghalok, lásd, nemsokára
Szürkül éltem sugára — —
Undíne hanyadszor panaszlom el neked:
Égőn szerettelek,
Undín, miért nincs lelked amely megértsen
Hogy te is égnél értem!

Mért nem adtak ó mondd, érző lelket neked
A vízi istenek,
Mit ér bársonyhajad s arcod varázsa
Hab lelketlen leánya?
Kis játékos aranyhalacska vagy csupán
Nem is vagy te leány!
Kacagsz, dalolsz, de hogy tudnál szeretni
Hiszen nem tudsz szenvedni...!

S mint szílaj gyerek, ki játékszert kér mohón
Mely minden üdve vón,
Úgy vette Undín szép dacos fejébe
Hogy lesz már lelke végre.
Szökellve ment a zöld kagylós barlang felé
Apáit föllelé
S szólt: „Jó istenek, lélek kéne nékem
Adjátok ki a részem!“

„Ó ne kívánj ilyet, vad tékozló gyerek"!
Szóltak az istenek,
„Nem lesz többé édes kacaj a részed
De tépő szenvedések,
S nem maradhatsz akkor
Örökké fiatal,
Vesztedre lenne hidd el, dőre gyermek
Ne kívánj földi lelket!"

S inték újból: „Lesz pár napod forró, csodás
Azontúl semmi más . . ."
„Nem baj" — szólt Undín gyorsan esdve-kérve
Csak lélek kell cserébe!
Omondta: Mitse ér, hogy csodaszép vagyok
Hát lelket adjatok,
Ő mondta: szebb dísz vón kincses hajamnál
Ha érző lelket adnál!"

S adtak a jószívű, kegyetlen istenek — —
S Undín lázban remeg,
Már nem kacag s bár sebzi tüske, dudva
Gyöngéd térdére hullva
Szól az ifjúhoz: Érzed a lelkemet?
Mehetek már veled!"
S fájdalomtelt könnycsepp serkedt ki égve
Szerelmes két szemébe . . .

Undíne szeretett
És sokat szenvedett!

*

Kóválygó bárkámon vágy forró tengerén
Lelket kérő Undín reád emlékszem én . . .

PROBUS.

Csatából tért meg Próbus győztesen;
Lábánál ül a szőke rableány...

«Mióta északról meghoztalak»
— szólt Próbus — «ajkad hallgatag madár...

Dalolj, kivánj s akaratom rabod!»
«Nincs kérésem» — felelt halkan a lány.»

«Tüzzek hajadba korallt, vérszínűt?»
«Az arc, melyre emlékszem, halovány...»

«Vagy tenger gyöngyét, mely hideg és fehér?»
«Meleg szemét feledjem el talán?»

«Hozzak gyémántot ritkát, tüzeset?»
«Izzób szó élt telt, bűszke ajakán...»

«Hát ébenládat csodás feketét?»
«Derült világos fény játszott haján...»

«Akarsz kastélyt hattyúkkal udvarán?»
«Múltak hattyúja jár szívem taván...»

«Tépjek az égről habzó felleget?»
«Többet mint én nem sírna az se tán!»

«Folyjon vérem tömjénfüstként feléd?»
«Minden csepp véredet megátkozám...»

«Bő könnyemmel puhítsam szívedet?»
«Jégkéreggé dermedne rajt' csupán...»

«Légy hát szabad, a szabad hitvesem!»
Rablánczra vert oroszlán a hazám...»

«Százszor győztem, szíved dacol csupán!»
«Csak a halál győzhet a szív falán...»

«Halj meg hát, ha szeretni nem akarsz!»
S meghalt inkább a lány.

ROMBADŐLT HÁZ.

Hol árnyat kergetve jártam nyáron én
Rombadölt ház sorvad púpos domb tövén;
A vihar bejárja s tépi zord eső
Durva csipkeként száz lyuk a háztető;
Homlokroncsát a nap szétrepeszti
Kapuszáját szomjan elepeszti — —
Lakójára nem emlékszik senki.

Vonzotta merengő lelkemet e kép
S fátyolos szemmel mint ki sírboltba lép,
Meglestem, korcs törmelék közt vágva rést
Az édes, bizalmas ablakmélyedést:
Hol ki tudja hány lágy, tűzes szóra
Tett sötét leplet a tünő óra
Egy halk lüktetését meg nem óva!

Mennyi nagy remény, hány lángzó vallomás,
Hány mámorral terhes búgó suttogás
Szökkent fel a lelkes szívből részegen
Áldott, szerelemtelt bűvös éjeken
E kis szertemálott ablakváz alatt
Hol most lakmározva ott gunnyasztanak
A redves fából kibújt hernyófiak — —

És ezer vágyamra gondolék,
Amelyek tobzódva kérnek életet,
És reád reád kit szeretek . . .

A kék ruha.

Irta: **Kazár Emil.**

— Hé barátom! Hogy is hivják? Ezt a levelet vigye föl Mimi kisasszonynak. Tudja, az a szőke lány.

Fiatal ember mondja ezt egy öreg szolgának, ki nagy kétfülü kosárral éppen az emeletre akar fölmenni. Valami pénzdarabot is ád neki.

— A nagyságos úr mindig elfelejti a nevemet: Józsi!

A nagyságos úr sarkon fordúl. Józsi felbaktat az emeletre kosarával, s benyit egy hosszú, nagy varróműhelybe, ahol most is Auer-fényű gáz ég. Varrógépek zörögnek, vasalók csattognak, ollók csörömpölnek, szövetek suhognak, a villamos csengők mindegyre csilingelnek, a jobbra-balra nyiló ajtókon ki-bejárnak és össze-vissza kiabálnak: «Rózsaszin selyemcérnát, tüllt a tizedik asztalhoz, floridort, szatin pántot, kapcsot, fűző zsinórt».

— Józsi bácsi már itt? Hát elmult már tíz óra?

Józsi bácsi feltakarja a kosarát és kiszedegeti belőle a dohányszínű pakkoló papirosba takart csomagokat, a sonkás zsemlét, vajas és kaviáros kenyeret, szalámit, a szardiniás piksziseket. Egy-egy palack sör is előkerült a szabó urak számára, kik amott a másik szobában fűzőt és derekat varrnak. Volt ott zsemle, sonka és vaj nélkül is és sós perec. Józsi az élelmezési biztos itt. Kiosztja mindenkinek a maga porcióját.

Egy szőke fiatal kisasszony varróasztalára letesz egy sós kiflit s mellé egy ibolyabokrétát.

— Mit is kap még a kifli mellé Mimi kisasszony? Az ember már a fejében sem tarthatja, ibolya, rózsa, cukrosskatulya. Persze, az ibolya nem a magáé, hanem ez a levél.

Az ibolyát visszaveszi, egy levelet ad helyette s dünnyögve megy tovább a többi asztalokhoz. Mimi hirtelen a zsebébe rejti a levelet. A közelében levő lányok nevetnek.

— Megint levél, Mimi? Olvasd csak, nehogy soká epedj miatta.

Mimi azonban egy kék ruhát fodroz tovább és hallgat. A kiflijét szórakozottan fogyasztja el. Alig várja, hogy dél. legyen, a műhelyben szünetet tartsanak. Akkor sebesen fölnyitja levelet. Amint olvassa, lecsúkódnak a szemei, kezében

reszket a papir. Arca neki pirosodik, nyitott ajakkal szívja a levegőt. Hirtelen megint olvassa a levelet. Vállat von, mintha valamit le akarna rázni magáról.

— Bella, hol van most Cecil? Már régen nem láttam! — kérdezi egy lánytól.

— Nem tudná a kisasszony? Eleget szurkálta már az ujját tűvel. Jó dolga akadt. Ej bizony, szerencséje akadt. Tudja e kisasszony, szerencséje. Ah istenem, csak én is szabadulhatnék innen. Nem jön ebédelni, Mimi kisasszony?

Nem. Mimi kisasszony csak este szokott haza menni. Messze lakik és szegény. Nem is mulat, csak töpreng.

— Milyen szerencséje akadhat ilyen szegény lánynak, mint én? Hát csak amolyan, mint Bellának. Varrni vasalni éjjel nappal, ki tudja meddig! Talán belehalni, talán megvénülni mellette. Ejh! Csakugyan? Erzsi szép masamód-boltot nyíthatott, pedig nyurga volt. Most ki van írva: «Mlle Elza» és a lótó-fútó inas gallérján is ott van: M. E.

Megint elővette a levelet, végig olvasta.

— Szeret, az írja. Mit is írhatna egyebet, ha már ír. De hát csakugyan nem szabad hinni, hogy valaki szeret? Mi nekünk, szegény lányoknak ezt sem szabad? Nem tudom, mikor látott, nem tudom, hányszor jött utánam. Mikor észrevettem, egy pillantást sem vetettem rá. Neki tetszettem meg, nem voltam kacér, nem csábítotttam. Bizonyosan csinos, szép vagyok, azért vett észre.

A nagy műhely belsejéből hangos és szapora beszélgetés hallatszott. Hajlongva és kezét dörzsölve jött onnan egy kifogástalan külsejü úr, pompásan fésülve; egy éltes asszony és egy fiatal kisasszony.

— Méltóságos asszonyom . . . készen lesz, előbbre is készen lesz, ha parancsolni méltóztatik . . . Mimi kisasszony! Lám, a kisasszony ebédre is itt maradt, hogy minél hamarabb elkészüljön. Mimi kisasszony, mutassa meg a kék ruhát. Sürgős, Mimi kisasszony. De hisz mondtam. Mutassa, mutassa Mimi.

Mimi kisasszony föltartja a kék ruhát magasra, majd fölakasztja a próbáló bábúra.

— Igen, látom, már nem sok híja! — mondja a másik kisasszony, ki izgatott és alig tud betelni a ruha nézésével. — Istenem, vajjon jó lesz-e? Szeretném látni, hogy áll.

— Oh, ezt mindjárt meg lehet látni Mimi kisasszonyon.

Egy pár perc és Mimi kisasszony megjelenik a ruhában. A mamának és a leányának is nagyon tetszik.

— Milyen szép benne a kisesszony! — szólal meg az úri kisasszony.

Mimi kisasszony parancsot kap, hogy holnap reggelre a ruha készen legyen. Azért éjjel is dolgozni kell.

— Meglesz.

Mimi egyedül marad a műhelyben. A tükör elé áll és nézi magát a kék ruhában. Előbbre lép, hátra lép, jobbrabalra fordul. Mosolyog, köszönti képmását a tükörben. A szeme könybe borúl a gyönyörüségtől.

— Ah, Mimi kisasszony, milyen szép ebben a kék ruhában.

A hang ismerős. Riadtan fordul vissza, az orcája lángba borul.

— Most még jobban szeretem, Mimi kisasszony.

— Mit keres itt?

— Az unokatestvéremet kisértem ide, akinek ez a ruha készül. Amott hátul vártam s amint megláttam így Mimi kisasszonyt, nem tudtam megállni, hogy ide ne jöjjek és ne gyönyörködjem benne.

Jóképű fiatal úr volt, a hangja csengő. Miminek egész a szívéhez szólt. Amint kezét nyújtotta felé, zavartan fogadta el. Magánkívül lett a szegény leány.

— Megkapta a levelet Mimi kisasszony?

A levél ott volt a a levetett ruha zsebében. A leány kikereste onnan, átadta némán.

— Semmi válasza?

Fejét rázta, hogy nincs, pedig sok beszélni valója lett volna. Zsibongott körülte minden, mint tavaszkor a mezőn. Ebben a homályos ablakú, veszteglő cellában, melyet szemrontó lámpák világítottak, az öntudat és pezsgő éberség ellenállhatatlanul érezte, hogy habár nem tündököl napsugár, nem vesz körül kéklő beláthatatlanság, nem lebegnek vidám bárányfelhők, nincs zsenge bokor, virágszál, lugas, kunyhó, palota, de azért nem hiányzik az összekötő kapocs ég s föld közt, ahol ott van ő is valahol.

Eltikkadt a szép kis leány és leomlott a plüs karosszékbe, oda az állótükör mellé, ahol a jól fizető és jól fizetett hölgyek számára állítottak fix helyet. A gyönyörű ruhára azonban vigyázott. A tükör nagy lapján ott látta magát. Oh, de mily pompás is a kék ruha!

Az udvarló úr fölteszi szemüvegét és gyönyörködik. Egy rózsa van a kabátja gomblyukában. Kiveszi és beilleszti a leány szőke hajába.

— Nézzen a tükörbe, Mimi kisasszony.

A leány úgyis oda néz. Egy kéz megérinti az övét, aztán egy ajk megégeti a sokat babráló és fáradó kezét. Visszarántja a tűz miatt és felugrik. Egy hang folytonosan susog körülte . . .

— Ugy-e Miklós, ha mindig ilyen szép ruhát tudnék magamra vennl?

— Mindig, mindig, édes Mimi.

— De most már menjen. Sietnem kell. Menjen.

— Mondd ugy: menj Miklós!

— No hát menj — menj.

Még gyöngéden tuszkolja is. Kikiséri a lépcsőig, ott megáll és utána néz Miklósnak, mignem a lépcső alsó fokára ér az. A fiatal úr visszanéz, kezével int. Mimi visszafut a műbelybe, asztalához, a tükörhöz.

— Ezeket a szalagokat, ezeket a csipkéket jó erősen ide varrtam. Nem fognak lehullani.

A tükörtől nem bír megválni, mintha csábos, igéző igazság bűvölné el. Körülte meggyújtogatja a lámpákat. De kevesli a fényöket. A kézi lámpákat is meggyújtja és leteszi a földre. Fényt, világosságot szomjazik, mint a bolondos kis pillék és molyok, melyek sugaras, tündöklő fénykarajban érzik jól magokat.

— Igy, így! Most magamnak is tetszem — ebben a ruhában, ezzel a rózsával. Oh édes istenem, ha csakugyan szeretne.

A tó tükrén a hattyú himbálózik így és mozog, ragyogtatja kecses voltát . . .

. . . Nagy, cikkázó fény vörössége tölti be a műhelyt. Rettenetes sikoltás metszi keresztül-kasul a levegőt. Az oldalszobából, a folyosóról, a gangról, akik csak meghallják, berohannak. A fényes üzletet is bejárja a szürnyű sikoltás.

Az öreg Józsi lefut az utcára és fuldokolva kiáltoz: «A mentőket!» A nagy üzlet minden telefonján mentőket hívnak. Az utcáról a rendőr berohan. A kaput becsukják, a kirakatok vasredőjét lebocsátják. Az utca népe összefut.

— Valaki megégett, egy leány.

A sötétzöld kocsi éles csöngetések közt megjön, néhány perc mulva eltávozik s megy egyenesen a kórházhoz.

A vaságyon, apácáktól körülvéve ott fekszik Mimi. Anyja, kis öcscse ott sírnak. Csak egyszer veti föl még szemét.

— Kék ruhában temessenek el! — rebegi.

Négy nap.

Irta: **Garsin Vszjevolod.**

Emlékszem, hogy rohantunk az erdőn keresztül, hogy süvöltöttek a golyók, hogy hullottak az általuk leszaggatott galyak, hogy törtettünk át a galagonyabokrokon. Egyre sűrűbbé vált a lövöldözés. Hébe-korba valami vörösség villant meg az erdő széle felől. Szidorov, az első századbeli kis katona («ugyan hogy került ez közibénk?» ötlött az eszembe) hirtelen a földre terült és nézett rám ijedt, nagy szemével. Szájából vérsugár fakadt. Igen, emlékszem én erre világosan. Arra is emlékszem, hogy pillantottam meg őt már csaknem az erdő szélén. Izmos, óriási török volt, én azonban gyönge és sovány-létemre nekirohantam egyenesen. Valami durrant, felém röpült valami — amit abban a percben rémítő nagynak láttam, — zúgni kezdett a fülem. «Rám lőtt», gondoltam. Hanem ő iszonyú ordítással vetette hátát a sűrű galagonyabokornak. A bokor mögé is hajolhatott volna, de ijedtében semmire se gondolt s becsúszott a tüskés galyak közé. Egy csapással a fegyverét ütöttem ki a kezéből, másikkal valahová bedöftem a szuronyomat. Hallottam valami ordítást, valami nyögést. Azután rohantam tovább. A mieink hurráh-t kiáltottak, hullottak, lövöldöztek. Emlékszem, hogy az erdőből kilépve, a tisztáson kilőttem néhány töltést. Hirtelen erősebb lett a hurráh-kiáltás, és mindnyájan egyszerre rohantunk előre. Az az nem is mi, csak a mieink, mert én hátramaradtam. Furcsa volt az nekem. De még furcsább volt az, hogy hirtelen eltűnt minden; elnémult minden kiáltozás, lövöldözés. Nem hallottam semmit, csak valami kéket láttam; alkalmasint az eget. Csakhamar az is eltűnt.

Soha még ilyen különös állapotba nem kerültem. Úgy rémlik, hogy hasonfekszem és csupán egy kis darabka földet látok magam előtt. Egypár fűszál, egy hangya, mely az egyiken fejjel lefelé mászik, egy kis tavalyi avar, — ez az egész világom. És ezt a világot csak félszemel nézhetem, a másik szemem pilláját leszorítja valami kemény, tán egy galy, melyre a fejem támaszkodik. Rettentő kényelmetlenség az, próbálok mozdulni és meg nem bírom érteni, hogy mért nem

mozdúlhatok. Igy telik az idő. Hallom a tücskök cirpelését, a méhek dongását. Egyebet semmit. Végre megfeszítem az erőmet, felszabadítom a jobb kezemet s a földnek támaszkodva, fel akarok térdepelni.

Villámszerűen éles, gyors valami cikázik át egész valómon, térdemtől a mellemig, a fejemig, s újra visszaesem. Ujra sötétség, újra semmi.

Fölébredek. Miért látom a csillagokat, amelyek olyan fényesen tündökölnek a sötét-kék bolgár égen? Hát nem a sátorban vagyok? Miért másztam ki onnan? Megmozdulok és kínos nyilallást érzek a lábamban.

Igaz is, én megsebesültem a csatában. Súlyosan-e vagy nem? Megfogom a lábamat, ott, ahol fáj. A jobbot is, a balt is aludt vér borítja. Ha hozzá érek a kezemmel, még jobban fáj. Olyan ez a fájdalom, akár a fogfájás; állandó, belemarkol a lelkembe. Zúg a fülem, nehéz a fejem. Rájövök, hogy mindakét lábamon megsebesültem. De mi ez akkor? Miért nem vittek el? Megvertek tán bennünket a törökök? Emlékezni kezdek a történtekre, zavarosan előbb, majd tisztábban s arra az eredményre jutok, hogy nem verhettek meg bennünket. Mert én elestem (erre különben nem bírok emlékezni; csak arra, hogy mind előrerohantunk, de én már nem tudtam rohanni, csak valami kékség maradt a szemem előtt) —, még pedig a domb tisztásán. Erre a dombra mutatott a mi kis parancsnokunk. Éles hangján még azt kiáltotta: Fiuk, ott leszünk! És mi odajutottunk; tehát nem vertek meg bennünket . . . De hát akkor miért nem vittek el? Hiszen itt a tisztáson, nyilt hely van, itt mindent lehet látni. Bizonyára nem egymagamban fekszem itten. Nagyon sokat lőttek. Muszáj a fejemet fölemelnem és körűlnéznem. Most már nem esik olyan nehezemre, mert még akkor, midőn fölébredve megpillantottam azt a fejjel lefelé mászó hangyát a fűszálon és hiába próbáltam felűlni, nem a korábbi helyzetembe hanyatlottam vissza, hanem a hátamra fordúltam. Azért láthatom én most a csillagokat is.

Nekilátok, hogy föl tudjak ülni. Bajosan megy, ha szét van zúzva mindakét lábam. Egypárszor már-már kétségbeesem, — végtére ülök, szememben fájdalom-sajtolta könyekkel.

Fölöttem az ég egy sötétkék darabkája, melyben egy nagyobb s néhány apróbb csillag ragyog, — körülöttem homályos valami magaslik. Bokor. Bokrok között fekszem. Nem akadhattak rám.

Érzem, hogy mozdúl meg fejemen a hajam gyökere.

De hogyan kerültem én a cserjésbe, mikor a tisztáson lőttek meg? Alkalmasint megsebesültem s a fájdalomtól aléltan vergődtem ide. Csak az a különös, hogy most mozdúlni se bírok, akkor meg telt annyi tőlem, hogy ebbe a cserjésbe másszam. Akkor talán még csak megsérültem s ezen a helyen terített le a második golyó.

Halvány rózsaszínű pontok nyüzsögnek körülöttem. A nagy csillag halványabb lett, az aprók — eltűntek. A hold kel föl. De jó lehet most odahaza! . . .

Határozatlan, különös hangok érintik a fülemet . . . Mintha nyögne valaki. Csakugyan — ez nyögés. Tán itt fekszik mellettem egy épp ilyen elfeledett, zúzott lábbal, vagy testében golyóval? Nem, olyan közelről jön ez a nyögés, mellettem pedig, úgylátszik senki . . . Uramisten, hiszen ez — én magam vagyok! Halkan, panaszosan nyöszörgök; hát csakugyan annyira fáj? Alighanem. Csak nem értem ezt a fájdalmat, mert köd vagy ólom van a fejemben. Jobb is, ha lefekszem és elalszom, alszom, alszom . . . Fölébredek-e még ugyan valaha? Mindegy már.

Abban a pillanatban, ahogy lefeküdni készülök, a holdfénynek egy széles, halvány sávja világítja meg azt a helyet, ahol fekszem s tőlem vagy ötlépésnyire valami homályos, nagy tömeget látok heverni. Itt-ott megcsillan rajta a holdsugár. Vagy a gombjain, vagy a fegyverein. Halott az, vagy sebesült.

Mindegy, én úgyis lefekszem . . . Nem, az nem lehet! A mieink nem mentek el. Itt vannak még; elkergették a törököket és itt ütöttek tábort. Hát akkor mért nem hallatszik sem a hangjuk, sem az őrtüzek ropogása? De hiszen én a gyöngeségtől mitsem hallhatok. Biztosan itt vannak.

— Segítség!! Segítség!

Vad, őrületes, rekedt nyöszörgés szakad fel a mellemből, de nem jön rá felelet. Nyögésemet elviszi az éjszakai szellő. Minden egyéb csöndes. Csak a tücskök cirpelnek, mint azelőtt, szakadatlanúl. A hold kerek ábrázata szánakozva tekint le rám.

Ha sebesült volna ez, fölriadt volna ilyen ordítástól. Halott. Közülünk való-e vagy török? Ah, istenem, egyre megy! És az álom lezárja gyúladt szemeimet.

Behúnyt szemmel fekszem, pedig régóta ébren vagyok már. Semmi kedvem, hogy felpillantsak, hiszen zárt szemhéjamon keresztül is érzem a verőfényt: fájna, ha fölemel-

ném a pillámat. Jobb is az, ha meg se mozdulok . . . Tegnap (azt hiszem, tegnap) megsebesültem, eltelt egy nappal és egy éjszaka, így mulik el még több is, aztán meghalok. Mindegy. Jobb, ha nem mozdulok. Hát csak hadd ne bírjak mozdulni. Milyen jó lenne, ha megszűntethetném az agyam tevékenységét.is; csakhogy ezt semmivel se lehet megakadályoznom. Gondolatok, emlékezések tolakodnak a fejemben. Különben ez se tarthat sokáig, majd csak vége lesz mindennek. Az újságok csak egypár sorral fogják említeni, hogy jelentéktelenek a veszteségeink; ennyien meg ennyien megsebesültek és elesett Ivanov, önkéntes-közkatona. Dehogy, még a nevemet is el fogják hallgatni. Mindössze annyit mondanak majd: elesett egy ember. Egy közkatona, mint az a kis kutya . . .

Egy jelenet képe szökik élesen az emlékezetembe. Régen volt az már; egyébként is olyan messze van minden, egész életem, amaz élet, melyben még nem hevertem itten zúzott lábbal . . . Mentem az utcán; egy csomó ember állta el az útamat. Az ácsorgó tömeg némán szemlélt valami véres, panaszosan nyöszörgő fehérséget. Egy csinos kiskutya volt az, amelyet elgázolt a közúti kocsi. Elpusztult, akár most jómagam. Egy házmester-alak a tömegbe tolakodott, a kutyát nyakon ragadta és elcipelte. A tömeg elszéledt.

Ki cipel majd el engemet? Senki, heverj csak itt és halj meg. Pedig milyen szép az élet . . . Aznap (mikor az a kutyagázolás történt) épp nagyon boldog voltam. Mámor ejtett hatalmába s meg is volt ennek a maga oka. Ugyan ne gyötörjetek, emlékezések, hagyjatok békén! Eliramlott boldogság, jelenlévő szenvedés . . . Inkább maradjon pusztán a gyötrelem, csak az emlékezések, az összehasonlításra ingerlők, ne kínozzanak. Hej vágyódás, vágyódás! Rosszabb vagy a sebnél!

Ezalatt melegem lesz, forrón süt a nap. Felpillantok és látom ugyanazon bokrokat, ugyanazt az eget, csakhogy most napvilágnál. Ime, itt van szomszédom is. Csakugyan — török. Milyen óriás termetű! Megösmerem: ugyanaz . . .

Itt fekszik előttem egy ember, akit én öltem meg. Minek öltem meg?

Itt hever holtan, véresen. Minek űzte idáig sorsa? Kicsoda ez? Talán, akár nekem, van őneki is öreg anyja? Tán ott ül esténkint szegényes kunyhója küszöbén és a távol észak felé tekinget: jön-e már édes fia, eltartója, táplálója? . . .

Én pedig — bizony szívesen cserélnék ezzel a halottal

Milyen boldog is ő, nem hall semmit, nem érzi a seb fájását, sem a halálos vágyódást, sem a szomjúságot. Épp a szívébe döftem a szuronyt . . . Nagy, fekete lyuk van a ruháján; körülötte vér. Ezt — én tettem,

Én nem akartam. Senkivel rosszúl bánni nem volt szándékomban, mikor a csatába indúltam. Nem volt meg bennem az a gondolat, hogy embereket kell majd ölnöm. Csak arra volt gondom, hogyan tartom oda a golyóknak az én mellemet. És mentem és odatartottam.

No, és azután? Oh, én ostoba, én ostoba! Hiszen ez a szerencsétlen felláh (egyiptomi ruhája van) még kevésbé tehet róla. Azelőtt, hogy a gőzösbe dugták, akár a heringet a hordóba, hirét se hallotta ő sem Oroszországnak, se Bulgáriának. Ráparancsolták, hogy menjen és ő ment. Ha nem ment volna, megbotozzák vagy a pasája keresztüllövi a fejét a revolverével. Sztambultól Ruszcsukig megtette a hosszú, nehéz hadi útat. Mi megtámadtuk őket, ő védekezett. De mikor látta, hogy mi, borzasztó emberek, nem félünk az ő szabadalmazott Pibody- vagy Martini-puskájától és mindjobban előrenyomúlunk, elszörnyüködött. Ahogy azonban odább akart állni, eléje ugrott egy kis ember, akit ő leteríthetett volna fekete öklének egyetlen csapásával és szívébe döfte a szuronyát.

Miről tehetett ő?

És miről tehettem én, ha meg is öltem őt? Miről tehettem? Miért kínoz a szomjúság? Szomjúság! Tudja-e valaki, mit jelent ez a szó? Mikor keresztűlvonúltunk Románián és 40 foknyi irtózatos hőségben ötven versztes utakat kellett megtennünk, még akkor sem éreztem azt, amit most érzek. Ah csak jönne valaki!

Úristen! az oldalán abban a hatalmas tábori palackban bizonyára van víz! De hogyan jussak odáig? Mit kell nekem azért kiállanom! Mindegy, oda kell jutnom.

Mászom. Lábam tehetetlen, gyönge karom alig is mozdítja előre merev testemet. A hulláig megvan jó négy méter, de nekem sokkal több, — ha nem is több, de kínosabb egy tucat versztnél. Mégis oda kell másznom. Ég a torkom, izzó, mint a tűz. Víz nélkül meg is halnék hamarább. Mégis, hátha . . .

És vergődöm tovább. A lábam a földön vonszolódik, minden mozdúlatom irtózatos fájdalommal jár. Ordítok, nyöszörgök, ordítozom, de csak mászom tovább. Valahára, itt van már. Itt a palack . . . víz van benne és milyen sok, félpalacknál is több, ha jól látom. Oh, van már vizem sokáig . . . egészen a halálomig.

Te mentesz meg, áldozatom. Félkönyökömre támaszkodva, hozzálátok, hogy eloldjam a palackot, de hirtelen megbillenve arccal bukom áldozatom mellére. Már erős hullaszag árad belőle.

Ittam. A víz meleg volt, de nem romlott, hozzá még sok is. Élhetek még egypár napig. Ha jól emlékszem a »Mindennapi élet« fiziologiájában olvastam, hogy az ember egy hétnél tovább kibírja az éhséget, csak vize legyen. Igen, az a könyv elmondja egy öngyilkos esetét is, aki éhenhalt. Nagyon sokáig élt, mert ivott.

No, és mi lesz akkor? Mi célja van annak, hogy még öt-hat napig életben maradjak? A mieink eltávoztak, a bolgárok elszéledtek. Országút nincs a közelben. Mindegy, meghalok úgyis. Csakhogy háromnapos haldoklás helyett olyat szerzek magamnak, ami eltart egy hétig. Nem volna jobb, végetvetni mindennek? A szomszédom oldalánál ott hever a puskája, kitünő angol gyártmány. Csupán a kezemet kell kinyújtanom, aztán — egy pillanat és mindennek vége. A töltések is itt hevernek egy csomóban. Nem volt rá ideje, hogy kilője őket. Végetvessek-e hát, vagy — várjak? Mire? Megszabadulásra? Halálra? Várjak, amíg jönnek a törökök és lenyúzzák a bőrt sebesült lábamról? Jobb is lesz, ha magam . . .

Nem, a józanságomat nem szabad elveszítenem; küzdeni fogok mindvégig, a míg egy szikrányi erőm lesz. Hiszen ha megtalálnak, megmentenek. Tán a csontom se sérült meg, tán meggyógyulok, újra meglátom hazámat, édesanyámat, Masát . . .

Istenem, csak meg ne tudják a teljes valóságot! Hadd higyjék inkább, hogy tüstént meghaltam. Mit éreznek majd, ha fülükbe jut, hogy két-, három-, négynapi gyötrelemben volt részem.

Szédülök, teljesen kimerített szomszédomig való utazásom. S hozzá még az az írtóztató szag! Hogy megfeketedett... mi lesz belőle holnapra, holnaputánra? Csak azért fekszem még itten, mert nincs erőm, hogy odább vergődjem. Megpihenek és visszamászom a régi helyemre; szerencsére onnan fúj a szél, majd eltereli felőlem a bűzt.

Roppant kimerülten heverek. Arcomat, kezemet perzseli a nap. Nincs mivel betakaróznom. Csak jönne hamarosan az éjszaka; ha jól tudom, ez lesz a második.

Összezavarodnak a gondolataim, elvesztem eszméletemet.

(Vége köv.)

A gyöngéd fiatal ember.

Irta: **Heltai Jenő.**

(A korzón, egy kis kávéház előtt ketten ülnek: egy leány és egy fiatal ember. Este van, 11 óra és kivülök senki ezen a kihaltabb részen. A pincérek, akik már szeretnék a kávéházat bezárni, türelmetlenül lesik, mikor távozik ez a két elkésett vendég. De az ifju pár csöndesen és boldogan ül egy-egy szelet fagylalt előtt, az egyetlen villamos ívlámpa fehér fényében. Távozásról szó sincs. Fönn a lámpa körül a lepkék és bogarak orgiája; különösen azoké a jól ismert fekete bogaraké, amelyek minden nyáron ellepik Budapestet. Most pattogva hullanak a márvány asztalra, egyikmásik merészebb nekiiramodik a fiatal leány nyakának vagy szőke hajának. A leány ideges nevetéssel rázza a fejét és apró sikításokat hallat, mikor a fiatal ember szolgálatkész kézzel nyúl a bogarak után. Hogy ilyenkor egy percig a leány nyakán vagy haján felejti a kezét, az természetes, miként az is természetes, hogy a leány néha sértődötten, de nem túlságos ridegséggel ráüt a fiatal ember kezére.

Odabenn, az ásítozó pincérek egyéb szórakozás hiján, ezen az idilli játékon mulatnak. Mint kitűnő emberismerők, megállapították, hogy az ifju pár nem férj és feleség. A fiatal hölgyet inkább valami kevésbbé jelentékeny színésznőnek nézik, a fiatal urat pedig jobb ízlésü magánhivatalnoknak, aki a művészetet magukért a művésznőkért pártolja.

Azonban az ifjú pár idilli játéka hirtelen félbeszakad. Beszélgetnek. A pincérek a nyitott ablakhoz lopóznak és hallgatóznak. Az ifjú pár pedig mit sem látva, mit sem sejtve, gyanútlanul beszélget tovább . . .).

A leány: Hányszor mondjam még? Igazán szeretem... Ha nem szeretném, nem volnék most itt magával . . . És különben miért kérdezi? Hiszen maga tudja a legjobban, hogy szeretem . . .

A fiatal ember: Tudom . . . tudom . . . (Sóhajtva.) Istenem, ha az ember ezt valaha tudná — bizonyosan tudná!

A leány: Nem hisz nekem?

A fiatal ember: Hiszek . . . hiszek . . . de maga nem tud meggyőzni! Magából hiányzik a melegség, amely magával ragad, magában nincs gyöngédség, nincs szív! Tudja hogy ezt nem szemrehányásnak mondom, mert én . . . én is szeretem magát, minden hibájával együtt . . .

A leány: Maga persze azt hiszi, hogy magának semmi hibája?

A fiatal ember: Azt nem hiszem. Alkalmasint nekem is vannak hibáim, bár nem tudnám . . . Mindenesetre hálás volnék, ha egyikre-másikra figyelmeztetne . . .

A leány: Nagyon szívesen. Maga mindenekelőtt csökönyös, tapintatlan, ügyetlen, önző, fösvény, rosszkedvü és unalmas.

A fiatal ember: Csak?

A leány: Érje be egyelőre ennnyivel!

A fiatal ember: És megbocsátja nekem azt a vakmerő kérdést, hogy honnan tudja mindezt?

A leány: Tapasztalásból . . . megfigyelésből . . . Végre bármilyen ostoba libának néz is, hat hét alatt csak fölfedezhettem magában egy pár hibát.

A fiatal ember (elmélázva): Az ám . . . hat hét! (Más hangon): Maga tehát csökönyösnek és tapintatlannak címez?

A leány: Igen. Mert folyton-folyvást azt kérdezi, hogy szeretem-e? És mindig rosszkor kérdezi. Higyje el, akárhányszor van olyan percem, amikor szivesen mondanám el, hogy szeretem. De maga ilyenkor sohasem kérdezi.

A fiatal ember: Ez éppen a hiba. Kérdezés nélkül, magától, önként kellene ezt mondania. Látja, ha magában megvolna az a gyöngédség, amelyről az imént beszéltem . . .

A leány: Egyszer minden előzmény nélkül a nyakába ugrottam magának és azt mondtam: Szeretlek! De maga ekkor olyan gyanakodva nézett rám, mintha azt kérdezte volna: mit akar ez tőlem? Ez legalább is egy új kalapba kerül! . . .

A fiatal ember (nemes fölháborodással): Ezt komolyan mondja?

A leány: A legkomolyabban! De végre ez sem volna baj. Én . . én is szeretem magát minden hibájával együtt. De az égre kérem, ne beszéljen nekem folyton szerelemről. Tudja, ez szép és jó volt, a nagy szerelmi téboly első mámoros pillanataiban . . . De ma . . hat hét után . . . kicsit unalmas.

A fiatal ember (csalódottan): Unalmas?

A leány (dacosan): Az!

A fiatal ember (keserüen): Jó, hát beszéljünk másról! Beszéljünk növénytanról vagy görög nyelvről . . . vagy ezekről a fekete bogarakról, itt ni . . .

A leány: Fogadjunk azt sem tudja, mi a nevük ezeknek a bogaraknak? (Megfog egyet, vizsgálgatni kezdi, azután átszúrja egy gombostűvel és a szegény kis fölnyársalt állatot bedobja az előtte való vizes pohárba. A bogár kétségbeesetten uszkál körül a vízben, kapálózik, elmerűl, majd újra fölbukkan. A leány gyönyörködve nézi ezt a haláltusát.)

A fiatal ember (hírtelen elveszi előle a poharat és kiszabadítja az állatot. Óvatosan kihúzza belőle a gombostűt és a szíven döfött teremtés még most is csodálatos gyorsasággal siet tova. Kis szünet után a fiatal ember a szelid szemrehányás hangján megszólal): Hogy lehet valaki ilyen kegyetlen!

A leány (boszusan): Itt van! Beleavatkozik a legártatlanabb örömeimbe! Már egy bogarat sem tűzhetek a gombostűre . . .

A fiatal ember: Ez magának ártatlan öröm? Egy szegény kis állat szenvedése magának mulatságos látványosság? Nincs szíve . . . nincs szíve!

A leány (gúnyosan utánozza): Nincs szíve . . . nincs szíve! Tudja-e, hogy maga roppant komikus, amikor ezen a kenetteljes hangon prédikál nekem?

A fiatal ember: Maga pedig nagyon rossz!

A leány: Ah, rossz vagyok? (Idegesen, fürkészve néz egy másik bogár után és a gombostűvel az asztalt szurkálja.)

A fiatal ember (aki aggódva követte a leány tekintetét): Mit akar?

A leány: Semmit . . . (A gombostűt fenyegetőleg döfi egy gyanutlan bogár felé, de elhibázza.)

A fiatal ember (megragadja a leány kezét): Nem tűröm! Nem engedem meg! Értette?

A leány (fenyegetően): Ereszsze el a kezemet!

A fiatal ember (engedelmeskedik. Szelidebb hangon): Kérem magát . . . édes . . . ha egy kicsit szeret, hagyja abba ezt a kegyetlen játékot . . ; Nézze . . . nekem roppant rosszul esik . . . a bogárról nem is szólva . . .

A leány (sötét rosszindulattal): Azt teszem, ami nekem tetszik . . .

A fiatal ember (dühösen): Jó . . . nem bánom . . .

tegyen, amit akar . . . de én . . . eh, nem tudom, mit fogok csinálni, én semmiről sem felelek . . .

A leány: Fenyeget? Bravó! (Ebben a pillanatban hangos koppanással esik egy bogár az asztalra. A leány villámgyorsan megfogja, föltűzi és gombostűstől belehajítja egy másik pohárba.)

A fiatal ember (kétségbeesve, elképedve, elsápadva nézi és nem tud szólni).

A leány (ezt az ábrázatot látva hangosan fölkacag.)

A fiatal ember (kitörő haraggal): Még nevet? (Pofonüti a leányt.)

(Nagy csönd. A pincérek lélekzetüket visszafojtva lesik, mi lesz ebből. A fiatal ember borzasztóan szégyeli magát, konokul a földre mereszti a szemét és nem mer a leányra nézni, aki sápadtan hanyatlott vissza a szalmaszékben. A leány hallgat, míg lassacskán megtelik a szeme könnyel. Zsebkendőjét a szemére szorítja és halkan sírdogál.)

A fiatal ember (végre érzi, hogy valamit kell mondania. Nagyon zavart. Akadozva szólni kezd): Bocsásson meg . . . gazember vagyok . . . becstelen . . . gyáva . . .

A leány (nem felel de a sirása hangosabb lesz.)

A fiatal ember: Gazság volt, amit csináltam . . . Megütni egy védtelen leányt . . . Brr! Undorodom magamtól . . .

A lány (zokog).

A fiatal ember (nagy elérzékenyedéssel): Ne sirjon . . . Higyje el, majd megszakad a szívem, úgy bánom . . . De magam sem tudom, hogy történt . . . a világ forogni kezdett velem . . . és mire magamhoz tértem, a szerencsétlenség már megtörtént. No . . . édes . . . nézze letérdelek ide és úgy kérek bocsánatot. (Le akar térdelni.)

A leány (anélkül, hogy a zsebkendőt az arcáról elvenné): Nem . . . nem . . .

A fiatal ember (egyre nagyobb hévvel): Gyülöl . . . megvet . . . igaza van megérdemlem . . .

A leány (elcsukló hangon): Nem . . . nem maga . . . én érdemeltem meg . . . belátom . . .

A fiatal ember (megdöbbenve elnémul).

A leány: Belátom . . . igaza volt . . : bennem nincs gyöngédség . . . magában van . . . magában sok gyöngédség van . . .

A fiatal ember (bizonytalanul): Azt hiszi?

A leány: Most már tudom . . . mi az . . . mi az, amikor az ember gyöngéd?

A fiatal ember (bűnbánóan): Édes ... ne kinozzon ... ha tudná mennyire fáj ... mennyire szeretem ... Nézze, én igazán gyöngéd vagyok ... ha pofon is ... (hirtelen elhallgat.)

A leány (kitörve): Nem ... nem ... szeretlek! ... Ez az első férfias cselekedeted, amióta ismerlek ...

A fiatal ember (boldogan): Azt hiszed?

A leány: Igen! ... Úgy kellett nekem! ...

(A pincérek egymásra néznek és konstatálják, hogy a pár kibékült.)

A főpincér (fölhasználja a kedvező alkalmat és eléjük áll): Bocsánat ... zárunk ...

A leány: Annál jobb!

A fiatal ember (fizet és int egy üres kocsinak. Beszállnak és a kocsiban szerelmesen simúlnak egymáshoz. A fiatal ember hirtelen a homlokára üt).

A leány: Mi az?

A fiatal ember: Az a másik bogár ... azt benn felejtettük a vizben ... Vissza kellene menni!

Minden új magyar, vagy idegen nyelvű könyv kapható Lampel Róbert (Wodianer F. és Fiai) cs. és kir. udvari könyvkereskedésében Budapesten.

Pambé.

Irta: **Rudyard Kipling.**

Három év előtt, mikor a »Saarbrüken« nevü német gőzös Adenben szenet vett fel, nagy forróság volt. Ezen a napon kapott Nurked, a vastag zanzibári, szabadságot a szárazföld meglátogatásra. Nurked fűtő és harminc lábnyi mélységben a második jobboldali katlan táplálója volt. Mint Seede Boy*) távozott, s mint őméltósága, a zanzibari szultán tért vissza, egy-egy palackot szorongatva kezében. Azután kiült az elülső rácsos hajó-ablakhoz és sós, hagymás halat evett, és idegen dallamokat énekelt hozzá. A hal Pambéé, a tengerészé volt, aki az indiai laszkár tengerészek ezredéhez tartozott, a maga számára készíté az eledelt s csak egy kis sót ment kölcsön kérni. Mikor visszatért, látta mint vájkál Nurked az ő piszkos fekete ujjával a rizsben.

A tengerész nagy tekintélyű ember, sokkal tekintélyesebb, mint a fűtő, bár a fűtő nagyobb zsoldot kap. Ő kezd bele a: »Heia! Hulla! Hü-ah, Hih!« kezdetü karba, mikor a kapitány gigjét fel kell vonni; ő volt a révész s ha néha az egész hajó ünnepel, felölti a legfehérebb musselin ingjét, széles piros övvel s úgy játszik a hátsó fedélzeten az utasok gyermekeivel. Az utasok ezért megajándékozzák pénzzel, a mit szorgosan összegyűjt; hogy azután egy bombayi, vagy kalkuttai orgián szélnek ereszthesse.

— Hé, te vastag hordó, te az én ételemed zabálod meg! — kiáltott Pambé, azon a nyelven, amely Port-Said-tól keletre a Levante befejeztével kezdődik. Ezen a nyelven értekeznek a kurili szigetek vitorlásai a hahodáti dsungel lakóival.

— Eblis fia, vidd a moslékodat, majompofa! Te szárított angolna, disznó, kutya te, én Sagyid Bargas vagyok, a szultán, s e hajó egyedűli parancsnoka. Vidd innét e moslékot! — üvöltött Nurked s oda tolta Pambénak az üres tányért.

Pambé átlukasztá a tányért a Nurked gyapjas fején. Nurked kihúzta kését s megsebzé a Pambé lábát. Pambé is

*) Néger fiu.

elővette a kését; de Nurked a sötétben lekúszott a hajóteknőbe s a rácson keresztűl köpött Pambéra, aki vérével befoltozta a tiszta fedélzetet.

Csak a fehér hold volt a történtek szemtanúja, mivel a tisztek szénberakodás megfigyelésével voltak elfoglalva, s az utasok tulladt levegőjű kabinjaikban hevertek.

— Jól van! — szólt Pambé s előre ment lábát bekötöztetni — ezért majd leszámolunk!

Indiai származású maláj volt: először Birmában nősült, hol feleségének a Svi-Dagontéren szivarkereskedése volt; másodszor Singaporeban vett nőül egy kinai leányt, harmadszor egy mohamedán baromfikereskedőnővel kötött örök frigyet. Az angol matróz mostanában nem köthet oly bőséges házasságot, mint egykor, a posta- s távirda hivatalok újszerű berendezése miatt, de a bennszülött matróz megteheti, őt nem befolyásolja a nyugati vadak barbár felfedezései.

Pambé nagyon jó férj volt, ha a feleségére gondolt, de jó maláji is volt, akiket tudvalevőleg nem bölcs cselekedet megbántani — nem tudnak feledni. Súlyosbító volt ez esetben az ellopott hal s a kiöntött vér.

A következő reggelen Nurked nehéz fővel, de üres memoriával ébredt fel. Már nem volt a zanzibári szultán, csak egy a melegtől elgyötört fűtő. Ez okból felment a fedélzetre, megoldandó köntösét, hogy kitárja mellét a hüs reggeli légnek, míg egy matróz kés — láthatatlan kéz által hajítva — repülő halként szúródott hajszálnyi távolságban a jobboldali válla felett a — a póznába.

Hirtelen leszaladt, mielőtt ideje letelt volna s gondolkodni kezdett afelett, vajjon mi rosszat mondhatott e kés tulajdonosának? Délben pedig, mikor a Laszkár-matrózok közösen ebédeltek, Nurked odament — jámbor ember lévén különben, no meg féltette a bőrét — s így kezde mentegetődzni:

— Tegnap éjjel részeg voltam, s ma tudom, hogy e hajó népének egyike ellen vétettem — aljasan viselkedtem. Kit sértettem meg a legénység közül, melyiknek vallhatom meg, hogy részeg voltam?

Pambé a Nurked meztelen melléig érő távolságot taglalta. Ha nyiltan végez vele — még felmagasztalják s egy vaktában eszközölt szúrás gyakran csak megsebesít.

A bordaközt nehéz eltalálni, kivévén, ha az illető alszik. Nem válaszolt tehát a Nurked megkövető szavaira s a Laszkárok utánozták példáját. Arcuk kifejezéstelen lett, amint ez már a szokás a keletieknél, amikor gyilkolásról, vagy vesze-

kedésről esik szó. Nurked sokáig nézett fehér szemeikbe. De ő csak afrikai volt, nem értett a — psychologiához. Egy mély sóhaj — inkább nyögés — szakadt fel melléből s az utánvisszatért az üstházba. A Laszkárok meg folytatták a félbeszakított értekezést. A rizsfőzés legjobb módján vitatkoztak.

Nurked sokat szenvedett Bombay-ig a friss levegő hiánya miatt. Csak ritkán jött fel a fedélzetre s csak olyankor, ha a fedélzet telve volt emberekkel, de még ilyenkor is megtörtént, hogy a feje mellé esett le egy tuskó — mely e drága testrésznek volt szánva — máskor meg egy szorosan elreteszelt rostély kezdett inogni vele.

Ha félre nem ugrik, tizenöt lábnyi mélységbe szédül. Egyszer meg, egy elviselhetetlen forró éjszakán kést vetettek le az előrészről, melynek nyomán vér serkent. Nurked feljelentést tőn s mikor a »Saarbrüken« Bombayba ért, megszökött s nyolcszázezer ember közé rejtette magát s csak egy hónappal a Saarbrüken távozása után bújt elő rejtekhelyéről.

Pambé is várakozott; bombayi felesége azonban túlhangos kifejezést adott elégedetlenségének, s így kényszerült elszegődni a »Spichtern«-re, mely Hongkang felé tartott volt, mert úgy érezte, hogy az élvezet munka nélkül olyan, mint a rongyos ing.

A ködös kinai tengeren sokat gondolt Nurkedre s ha a Spichern német gőzösökkel találkozott, mindig kérdezősködött utána. Igy tudta meg, hogy az a »Gravelott«-on Angliába ment.

Pambé a «Wörth»-ön sietett oda, A reorei világító toronynál találkoztak a «Spichern»-nel. Nurked a «Spichern»-re ment, amely a kalikuti vizeknek tartott.

— Valami barátodat keresed, te hülye pofájú szenesveder? — kérdé egy kereskedelmi hajó gentleman alkalmazottja. — Mi sem könnyebb! Várj a Nyanza kikötő medencéjénél! Mindenki a Nyanza révbe ér! Csak várj, te szegény pogány!

Ennek az embernek igaza volt. A világnak három nagy kapuja van, ezek egyikenél feltétlenül megtaláljuk akit keresünk — ha elég ideig várunk. A Suez-csatorna bejárata az egyik — de ezen jő a halál is; a londoni Charing Cros pályaudvar a második — amennyiben a belföld számítás alá esik és a Nyanza medencéje a harmadik. E helyek mindegyikén állnak váró emberek, váró asszonyok s lesik azokat, akiknek jönniök kell.

Pambé a kikötő medencénél várakozott. Az időt számí-

tásba sem vette és feleségei várhatták haza hasonlóan, napról-napra, hétről-hétre, hónapról-hónapra a «kék gyémánt»-nál, a «piros pontnál», vagy a «sárga csíknál», avagy a tenger névtelen fekete cigányainál, akik az örökös ködben ki és berakodtak, tülekedtek, fütyültek, pisszegtek. Mikor elfogyott a pénze, egy barátságos úr felszólítá, hogy térjen át a keresztény hitre s Pambé sürgősen kikeresztelkedett. A hajók érkezése közben vette a szükséges leckéket, amiért heti hathét schillinget kapott s ezen megvendégelte a matrózokat. Legkevésbbé sem törődött a vallással, de azt tudta, ha a hosszú fekete hátú úrnak ezt mondja: «benszülött Ki-lis-ti-an Sar«*) mindig kap néhány pénzdarabot, amelyen matrózait újból megvendégelhette abban a kurta korcsmában, ahol Dottel-el mérték a Shag-dohányt. Ez a mérték a Half-Screonél, az még a fél unciánál is kisebb volt, ez az elárusítás jövedelmezett is sokat.

Ámde nyolc hónap mulva megbetegedett Pambé, a nedves utcákon való ácsorgástól tüdőgyúladást kapott s bár akarata ellenére, mégis két és fél schilinges szobájának ágyában kellett maradnia, dühöngve a sors ellen.

A barátságos úr ágya szélén ült és búslakodott, hogy Pambé ügyet sem vet arra, amit neki jó könyvekből előolvasott. E helyett idegen nyelven beszélt hangosan. Az idegen úr már attól tartott, hogy visszaesett régi pogány szokásaiba, — míg egy napon félig öntudatlan állapotából Pambét egy hang rázta fel, mely az utcáról hangzott be:

— Én barátom! — suttogá Pambé. — Ő az! . . . Hívd őt! Kiáltsad: Nurked! . . . Gyorsan! . . . Isten küldte őt! . . .

— Vágyik egy törzsbelije után! — mondá a barátságos úr s lemenve az utcára, torkaszakadtából kiabált Nurked után.

Egy nagyon fekete ember, vakító fehérségű ingben, vadonat új ruhában és ragyagó cylinderkalapban, melltűvel, megfordult e kiáltozásra.

A sok utazás megtanítá Nurkedet a pénzzel bánni s világfit csinált belőle.

— He? Igen! — szólott, mikor a tényálladékról meggyőződést szerzett. Tudni már — fekete néger — úgy mint én, — ott volt a «Saarbrüken»-en akkor, mikor én! . . . Öreg Pambé, jó öreg Pambé, a gazfickó Laszkár! . . . Engem oda vezetni, Sir! — és a szobába követé az urat.

---

*) Keresztény úr.

Egy pillantás meggyőzte a fűtőt arról, amit a barátságos úr elfeledett észrevenni: Pambé szegény volt, mint a templom egere. Nurked ökölbe szorított kezeit zsebeibe mélyeszté s azután a beteg felé tartott, egyre ordítva:

— Heia Pambé! Heia! Hei-ah! Hullah! Hih! Takilo, Takilo, erősítsd meg a kötelet, Pambé! Te tudod, Pambé! Te engem ösmerni! Dekhodsi! Nézz ide! Vén kövér semmirekelő Laszkár! — — —

Pambé bal kezével intett. Jobbja a párna alatt volt. Nurked letette ragyogó kalapját s Pambé fölé hajolt, míg csak meg nem hallotta gyenge suttogását.

— Milyen megható! — szólott a barátságos úr. — Ezek a keletiek a vonzalmuk megnyilvánulásában hasonlítanak a gyermekekhez!

— Bökd már ki! — szólt Nurked, mélyebben az ágyra hajolva.

— Ami a hagymás halat illeti! — szólt Pambé s az utolsó borda alá szúrta a kését. Azután még fölfelé.

Elfúló hörgéssel csúszott le az afrikai teste az ágyról s a levegóben kapkodó kezeiből ezüst pénz áradata hullt a padlóra.

— Most meghalhatok! — szólt Pambé . . .

De nem halt meg. A pénzen megvásárolható leggondosabb művészettel visszaszerezték az életnek, hogy azután illő módon — felakaszthassák.

Fordította: A. M.

Háború és béke.

Irta: **Tolstoj Leó.**

— Új fordítás az orosz eredetiből. —

80

A gróf hálókabátban járt fel s alá a teremben és a klubgazdának, az ismert Feoktistnek és az angol klub szakácsának parancsokat osztogatott a spárgát, ugorkát, szamócát, borjuhust és a halakat illetőleg.

Szakács és gazda vidáman fogadták a gróf parancsait, mert jól tudták, hogy olyan ünnepi lakománál, amely néhány ezer rubelbe kerül, sokat lehet keresni, ha a gróf a rendező.

— Parancsol egész nagy spárgákat? — kérdezte a gazda.

— Igen, nem marad más hátra, vásárolj belőle, ha nem lehet olcsóbbat kapni. Igen, istenem, majd elfeledtem! Hiszen még előételekre is van szükség!

És a fejéhez kapott.

— Ki gondoskodik virágokról? Mitenka! Hé! Mitenka! Gyorsan a birtokra és mondd meg Maxim kertésznek, hogy gondoskodjék napszámosokról! Mond, hogy az egész narancsdíszt hozza ide, jól becsomagolva és hogy péntekre kétszáz cseréppel legyen belőle!

Miután itt is, ott is parancsokat osztogatott, »kis grófné«-jához akart menni, hogy ott kipihenje magát. De ismét eszébe jutott valami, magához hívatta a gazdát és a szakácsot és további megbízásokat adott számukra.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

A következő napon, március 3-án, délután két órakor az angol klub kétszázötven tagja és ötven vendég várta a drága vendég és az osztrák hadjárat hősének, Bagration hercegnek megjelenését.

Az auszterlitzi ütközet hírének első pillanatában Moszkvában nem voltak tisztában azzal, miképpen fogadják a hírt. Az oroszok ez időben annyira hozzá voltak szokva a győzelmekhez, hogy a mikor a vereség híre megérkezett, némelyek nem akarták elhinni,

mások a különös esetnek rendkívüli okait keresték. De az orosz katonákat illetőleg senki sem kételkedett, hogy nincsen párjuk és hogy a bátorság csudáit vitték véghez. A hősök közt első volt Bagration, akit a schöngrabeni csata és az auszterlitzi visszavonulás tett híressé, a honnan csapatait teljes rendben vezette vissza és egy egész napon át verte vissza az ellenséget.

Hogy Bagrationt hősként ünnepelték Moszkvában, ahoz még az a körülmény is járult, hogy Moszkvában nem voltak összeköttetései és ott idegen volt. Benne az egyszerű orosz katonát ünnepelték, akinek nincsenek befolyásos összeköttetései s ehez járult még az is, hogy részt vett az olasz hadjáratokban és neve összeköttetésben volt a Suvarovéval. Azonkivül abban a tiszteletben amelyben részesítették, volt valami tüntetés Kutusov ellen is.

— Ha nem volna Bagration, il faudrait l'inventer.

E szavakat mondta a tréfás Sinsin, aki Voltairet idézte ez alkalommal. Kutusovról senki sem beszélt és néhányan suttogva szidalmazták, udvari viharágyunak és öreg szatirnak nevezték.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Az előszoba ajtaján Bagration kalap és kard nélkül jelent meg, amelyet klubszokás szerint a svájcinak adott át. Nem hordott bárányborkucsmát és válla fölött kozákkorbácsot, ahogy őt Rostov az austerlitzi ütközet éjszakáján látta, hanem új, szorosan testhez álló egyenruhát, orosz és külföldi rendjelekkel és bal melle fölöt a György kereszttel. Beklesov és Uvarov Petrovics Fedor, akik vele együtt érkeztek meg, az ajtónál megálltak, hogy mint díszvendég ő lépjen be elsőnek. Bagration zavart lett, mert nem akart ily tiszteletben részesülni, de rövid idei habozás után mégis előre ment. Szerényen és félénken vonult végig a fogadószoba síma padlózatán, anélkül, hogy tudná, hová tegye kezét; könnyebb volt neki golyó eső közepette a mezőn át vonulni, mint ahogy ezt Schöngrabennél a karszki ezred élén meg is tette. A Klab elöljárósága az első ajtónál fogadta, nehány szóval örömüket fejezték ki a drága vendég megjelenése fölött és aztán anélkül, hogy válaszát megvárták volna, körülvették és a vendégszobába vezették. Andrevics Ilja gróf a következő szavakkal hatolt át a tömegen: »Helyet, bi on cher, helyet, helyet!« és a vendégeket a vendégszoba középső kerevetéhez vezette. A tekintélyesebb klubtagok körülvették a jövevényeket. Ilja Andrevics gróf újból áttört a tömegen, elhagyta a vendégszobát és nehány perc mulva egy másik elöljárósági taggal tért vissza, kezében ezüst tállal, amelyet átnyújtott Bagration hercegnek. A tálban

a hős tiszteletére írt és nyomtatott költemény feküdt. Amikor Bagration meglátta a tálat, félénk pillantást vetett maga körül, mintha segítséget keresne. Minthogy érezte, hogy ezen emberek hatalmában van, elszántan megragadta mindkét kezével a tálat és haragos szemrehányó tekintettel nézett a grófra, aki azt átnyújtotta. Valaki szolgálatkészen elvette Bagrationtól a tálat (különben úgylátszik estig tartotta volna és azzal ment volna asztalhoz) és figyelmessé tette a versre.

— El akarom olvasni! — szólt Bagration és fáradt szemeit a papirosra irányítva, figyelmes és komoly ábrázattal olvasni kezdett. A szerző kivette kezéből a papirost és maga kezdett előolvasni. Bagration herceg meghajtotta fejét és odafigyelt. A költemény elszavalása még be sem volt fejezve, a mikor az udvarmester hangosan jelentette:

— Tálalva van!

Mindnyájan felemelkedtek abban a tudatban, hogy az ebéd fontosabb, mint a versek és újból Bagration lépett elől az asztal felé. A díszhelyre ült két Sándor közé — Beklesov és Naryskin — úgylátszik a császár nevére való célzattal és háromszáz ember ült le az ebédlőben, nevének és rangjának megfelelőleg, — mennél tekintélyesebb volt valaki, annál közelebb ült a vendéghez.

Pierre Dolochov és Rostov Nikolajal ült szemben.

Sokat és mohón evett és ivott, mint mindig; de azok, akik ismerték, észrevették, hogy ma valami változás állt be rajta.

Az ebéd egész ideje alatt hallgatag volt és összeráncolt homlokkal nézett maga körül, és a teljes szórakozottság ábrázatával turkált újjával az orrában.

Mindabból ami körülötte történt, semmit sem látott és hallott és valami nyommasztó megoldatlan kérdésre gondolt.

(Folytatjuk.)

Természettudomány.

AZ ISKOLATÁSKA, FŰZŐ ÉS RUHAUSZÁLY ELLEN.

A porosz képviselőház tárgyalásain nemrég érdekes felszólalás tárgyát képezte az iskolás gyermekek könyvtáskája, a leánykák fűzője és a nők utcai öltözetének hosszú uszálya. A «Deutsche med. Wochenschrift» közli e felszólalásokat, melyek általános érdeklődést is igényelhetnek. Dr. Breumer képviselő ezeket mondta:

«Nem vagyok barátja az iskolai hatóságok fokozottabb beavatkozásának az otthon viszonyaiba. Némely helyt ezen a téren úgy is inkább a kelleténél többet tesznek. De két dolgot illetőleg mégis arra kérném a közoktatásügyi és orvosügyi miniszter urat, hogy valami megfelelő új rendelet kiadására gondoljon. Az iskolás fiuk könyvének hordása és az iskolás leányok fűzője: a két általam szabályozásra alkalmasnak vélt kérdés. A mi a könyveket illeti, úgy gyermekeinknek ma valóban egy kis könyvtárt kell az iskolába cipelniök. Ennek az az oka, hogy a kötelező tankönyvek ijesztő módon elszaporodtak. Ezt én ugyan paedagogiai szempontból sem tartom helyesnek. A tanító élő szavát sokkal többre becsülöm, mint a kötelező tankönyvek szaporítását, mely határozottan aggasztó. Ha iskolás gyermekeinket nézzük, amint a nagy halom könyvet vagy szíjjal összekötözve, vagy táskába rakva hordják kezökben vagy hónuk alatt és látjuk gerincök ferde tartását, úgy arra a nézetre jutunk, hogy vagy rendeljék el a háton hordható táskát kötelezően, vagy gondoskodjanak megfelelő szekrényekről az iskolában, a hová a gyermekek az otthon nem szükséges könyveket elhelyezhetik. A tarisznya-hordása ellen azt hiszem kevéssé fognak opponálni a leányok, mert el tudom képzelni, hogyha a miniszter úr ennek hordását kötelezővé teszi, a fiatal hölgyek ezt még chik-kesnek is fogják találni és azt fogják mondani: ezt a tarisznyát mi a miniszter úr rendeletéből hordjuk. Kevésbé szeretik majd ezt a 7. és 8. osztálybeli tanuló urak. De talán ezek ellenzése is alább hagy, ha felvilágosítják őket, hogy az nem lehet szégyen, amit egy-két évvel később, «midőn a császár kabátját és tarisznyáját» viselik, még becsületnek is tartanak.

De még fontosabb a fűző viselésére vonatkozó kivánságom. Ennek eltiltását nagyon célszerűnek tartanám, nem csupán aesthetikai okokból, ámbár a miniszter úr is elfogja ismerni, hogy a milói Vénus sokat veszítene bájaiból, ha fűzőt viselne, hanem legkiváltkép egészségügyi tekintetből. A belső szervek deformatiója oly leányoknál, kik fűzőt viselnek, az oka annak az ijesztő mérvben elterjedt vérszegénységnek, melyben leányaink es anyáink ezidőszerint szenvednek. Nézzék

csak az utcán azokat a secessiósan halvány hölgyeket, magas hajfonataikkal, toronyformájú kalapjaikkal, halvány arcukkal és beszorult testükkel és feleljenek arra a kérdésre, hogy ebből a fából lehet-e a jövő fiatal germánjainak anyáit faragni? Csodálom, hogy az orvosok nem hevesebben támadnak a fűző ellen.

Ép a fiatal korban, ahol a testnek szabadon nyújtózkodni, a belső szerveknek harmonikusan fejlődniök kell, oktalan dolog azt fűzőbe szorítani és a fejlődést megakadályozni. Csak esztelen anyák azok, kik leányaikkal az iskoláztatás idején fűzőt viseltetnek. Itt nemcsak joga, de azt hiszem kötelessége az iskolának az egészségügy érdekében beavatkoznia. Itt Berlinben van egy «A női ruha reformot előmozdító egyesület», mely nem hódol valami emancipationalis törekvéseknek, hanem igen bölcsen arra szorítkozik, hogy alsó ruhákat konstruál, melyek a hygienének megfelelnek és ugyancsak ily szempontból célszerű felső ruhákat ajánl. Azt hiszem, a miniszter úr ez egyesületek ruháira, melynek vidéken is vannak fiókjai, a leánykák rajz és kézi munka oktatásánál a figyelmet ajánlólag felhivatná. Mindenesetre azonban el kellene, hogy tíltsa a fűző viselését az iskolás leányoknak; persze hogy következetesen ezt a tanítónőknek is el kellene tíltani, nehogy tanítványaik amazok rossz példájára hivatkozhassanak.

Végűl még arra kérném a miniszter urat, hogy talán egyetértőleg a belügyminiszter úrral az uszályos ruhák viselését az utcán rendeletileg tíltsa el. Olyan sokat beszélünk a fertőzés veszedelméről, a bacillusok korában élünk, nyilvános helyeken mindenütt a tuberculosis-bacillus ellen való óvintézkedésekkel találkozunk és az uszályt hordó hölgyek az utcán a bacillusok milliárdjait kavarják fel és veszélyeztetik embertársaik életét. Viseljék az uszályt a szalonban, ott graciosus de az utcán csunya és veszedelmes. Az ugyan az ő dolguk, hogy mennyi piszkot, gazt és fertőzőanyagot visznek az utcáról otthonukba, de ha száraz időben port vernek föl az utcán és embertársaik egészségét veszélyeztetik, úgy ez közveszélyesnek mondható és ez ellen intézkedjék a miniszter úr!»

A kormány képviselője dr. Waetzoldt erre következőképen válaszolt: «A fűző által iskolás leánykáknál okozott hátrányok az oktatásügyi kormányzat előtt nem ismeretlenek és már évek óta iparkodunk a fűző viseletét az iskolában korlátozni. Már van is iskola-igazgatóktól, orvosoktól, egyesületektől arra vonatkozó egész halom munkálat. De általános rendelettel ezt szabalyozni alig lehet, mert nehéz az anyákra általában ráparancsolni, hogy leányaikat fűző nélkül küldjék iskolába. Hogy a fűző egészségtelen, a testet deformálja, a tornázásnál különösen bizonyos egészségi szempontból nagyon előnyös mozgásokat akadályozza, ebben teljesen egyetértünk a felszólaló úrral. Ezt a fontos kérdést szemmel fogjuk kisérni. Köszönettel fogadjuk az erre való serkentést.»

A «Deutsche med. Wschrift» szerkesztősége a kormány-képviselő ezen nyilatkozatával nincsen megelégedve. Néhány oktalan anyára való tekintet — ugymond — nem követelheti azt, hogy lemondjunk arról, amit a fejlődő

generatiók érdekében szükségesnek és hygiénice hasznosnak tudunk. A leányok beiratásánál figyelmeztetni kellene az anyákat a fűző kártékony voltára és legalább is a tornaoktatás idejére a fűzőt határozottan el kellene tiltani.

—

A RÁK ÉS A DARWINISMUS. A rákbetegség szaporodását már a darwinismussal is akarja magyarázni J. F. Allen cambridgei orvos. Az erősebb betegség győz: ez a betegségek egymásközti küzdelmében is így áll. Pestis, cholera, himlő, typhus és még sok betegség, melyek régebben oly sok életet idő előtt elpusztítottak, ma háttérbe szorultak s civilizált népeknél mint epidemiák nagyon ritkán mutatkoznak és akik így megmaradnak, azok közül sokan a ráknak esnek áldozatul.

Ez a magyarázat persze csak úgy áll, ha az bizonyosodik be, hogy a rákbetegek tulnyomó része tényleg abban a korban van, melyben az imént említett egyéb betegségeket már elkerülhette, de az a különös, hogy bár régebben nyilván a tapasztalat alapján az volt a föltevés, hogy a rák tulajdonképen a haladottabb, sőt hanyatló kornak a betegsége, addig ma mind nagyobb számaránynyal szerepelnek a fiatalok a rák statisztikájában. Egyedül a darwinismussal tehát a carcinoma szaporodását magyarázni, vagy akárcsak plausibilissé tenni, nem lehet.

Jövendő.

Az uj évnegyed.

A Jövendő előfizetési ára egy hóra 1 korona, negyedévre 3 korona félévre 6 korona

Kérjük a hátralékos előfizetőket, sziveskedjenek az előfizetési pénzeket utalványon mihamarabb megküldeni.

A Jövendő előfizetői **augusztus havában ingyen** kapják meg Bródy Sándor **„Szinésznők“** cimű uj könyvét.

A Jövendő kiadóhivatala,
Budapest, Lövölde-tér 1.

A „JÖVENDŐ“ bekötési táblái, valamint az első évfolyam egyes számai füzetekben és bekötve kiadóhivatalunkban kapható

Szerkeszti: Bródy Sándor.
Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Heltai Jenő.
Szerkesztőség: Lövölde-tér 1.
Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala. Tulajdonos: a szerkesztő.
Lövölde-tér 1.

Globus műintézet és kiadóvállalat részv.-társ. nyomása, Budapesten.

Egy hónapra 1 korona.
Negyedévre 3 korona.
Félévre .. .. 6 korona.

MINDEN SZÁM 20 FILLÉR

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Lövölde-tér 1.

Megjelenik minden vasárnap.

23 év óta

angol férfiruha-bérlet

a legjobb beruházkodási rendszer

Prospektus ... kivánatra ingyen

Deutsch F. Károly.

Budapest, Andrássy-ut 1. I. em.

GLOBUS MŰINTÉZET ÉS KIADÓVÁLLALAT RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG BUDAPESTEN, Aradi-utca 8. sz.

ásodik év 35. szám. 1904 Budapest, augusztus 28

JÖVENDŐ

Szerkeszti
Bródy Sándor

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán

Főmunkatárs: Heltai Jenő

Megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásban.

TARTALOM:

Bródy Sándor: Rákosi Jenő. — Zetkin Klára: A család. — Farkas Imre: Versek. — Anatole France: A köztársaság cselekszik. — Telekes Béla: Az első tőr. — Szomory Dezső: Titánia. — Mirbeau Oktáv: 34.998-ik szám. — Ego: Szürkeség. — Vrhlicky: Komor rímek. — Marya Konopnicka: Úton. — Garsin Vszjevolod: Négy nap. — Tolstoi Leó: Háború és béke. — Természettudomány.

Kiadóhivatal
Lőverek tér 1

Ára 20 fillér.

Egy hónapr
Egy koron

Első Magyar Üveggyár R.-T.

BUDAPESTEN, V., Ferenc József-tér 3. sz. (Diana-fürdőház.)

Kristályüveg-készletek nagy választékban, mérsékelt árak mellett. Mindennemű üvegáru nagy raktára.

Az egyedül létező valódi angol **SZÉPITŐSZER** a Balassa-féle valódi angol **UGORKATEJ**

mely azonnal eltávolít minden szeplőt, májfoltot, pattanást, bőrfkát (Mitesser) stb. és az arcnak friss üdeséget, fiatalságot kölcsönöz.

Egy üveg ára 2 kor., ugorka-szappan 1 kor., poudre 2 kor.

Fő szétküldési hely: **BALASSA KORNÉL** gyógyszertára Budapest—Erzsébetfalva. Kapható minden gyógyszertárban. Főraktár Budapesten: TÖRÖK JÓZSEF gyógytárában, Király-utcza 12 és Andrássy-ut.

WANAUS JÓZSEF fényképészeti készülékek és szükségleti cikkek gyári raktára

Telefon 867. **BUDAPEST, IV., Deák Ferenc-utca 19. sz.** Telefon 867.

RÉVÉSZ LIPÓT férfiszabó Budapest, V., Dorottya-utca 6/a. bevezette a külföldön általánosan kedvelt **ruhabecserélési módozatot**, úgy, hogy mindenki kis ráfizetéssel angol és franc. szövetekből mérték szerint elkészült ruhákat viselhet. Bővebb felvilágositást az üzletben

---

MARGITSZIGET

ZENEKAR

HASSI KÁLMÁN, mindennap 8 órától 10 óráig reggel, d. u. 5-től 10 óráig.

Minden ünnep és vasárnap délben zene.

Reggeli ételek: Erdélyi tokány. — Csikós hus. — Gulyás hus. — Vetrece. — Pörkölt. — Lacipecsenye. stb.

Hirdetések felvétetnek a kiadóhivatalban. VII., Lövölde-tér 1.

Második évfolyam. Budapest, augusztus 28. Harmincötödik szám

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

MAGY. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Rákosi Jenő.

Tisza István tennisezik Bölönyi Jóskánál Ugrán — mert ő tennisezni is a legjobban tud a világon — ezalatt a király barátja, a hadvezér, a kedves, a vidám, az operákat fütyörésző Beck báró szemen köpi a magyar politikát, amely nincs itthon. Bosznia katonai kormányzója, a szintén kedves Albori báró hasonló szájműveletet végez, ám Albori báró tud magyarul. De van e baj, ha Tisza élénk részt vesz a tennisben Ugrán és mellesleg Mátyás királyt játszik egy szomszédos leégett faluban, ha ez idő alatt Körber, az előkelő idegen, aki mégis inkább irányítja a belföldi magyar viszonyokat, mint akár a magyar miniszterelnök — : Ischlben előad a királynak?! Hogy miket ad elő? azt nem tudjuk. De ha előad, az nekünk baj. Ez az úr annyira nem kedveli magyar kollegáját, hogy ennek a kedveért nyilvános ellenségünk lett. Amit titkon árt nekünk, amiket előad rólunk az immár nem ridegen száraz, hanem öregségére — ami szokott dolog — ellágyult királynak: az szerencsétlenségünk lehet. T. i. ha hagy-

juk magunkon megtörténni a szerencsétlenséget. A história azt mutatja, hogy hagyjuk, némely jelek meg azt bizonyítják: unjuk már. Az öntudatra való ébredés, az erő érzése, a distinguálás képessége mintha mutatkoznék. Szivósságunkhoz mintha hozzá kevertek volna — újabban — egy kis bátorságot és némi ravaszságot.

A keverő mesterek között egyike a legfőbbeknek: Rákosi Jenő, akiről most sok jót kell mondanom, nem paszszióból, hanem kínosan kényszerítő igazságérzetből. Rákosi e héten nagy beszédet mondott — a Felvidéki Közművelődési-Egyesület közgyűlésén — a jelszavakról. Érdekes, pompás és fontos dolgokat mondott. És ez különösen nagy dolog, ha meggondoljuk, hogy ő volt az, aki a legtöbb mérges, hamis, ártalmas jelszót adta ki a magyarságnak. E halovány arcú, rendkivül meggondolt és mégis roppant mód temperamentumos férfiú bizgatta föl a nemzet elbizakodottságát, fütötte igazságtalankodó veszedelmes kedvét, tanitotta rá, hogy kinai fallal vegye körül magát és ő ment előre a kereszttel — Joannes Capistrano giornalista — hogy irányítsa, gyújtsa és növelje azoknak a tömegét, akik nemzeti és faji elfogultságukban nemzeteket és fajokat ingereltek, üldöztek. A keresztes vitéz nagygyá lett e hadakozásban, költőből és szinész-direktorból, az urak és a szolgák-szolgájából: a magyar lélek legfőbb, vagy talán leghatékonyabb hőse lett. Megnőtt, meggazdagodott és a parlamenttel vetélkedő faktor lett ujságvállalata is. Nem keresem, mily alaki, tárgyi és főképp természetrajzi összefüggése van és mily

históriai sorrendben következik a kettő — a személy és a lap — növekedése, csak mellesleg, az összefüggés rovására is, megjegyzem, hogy Tisza István minden psichologiai számítás szerint főképpen a Rákosi Jenő által föllovalt nemzetre értette, hogy tele van mérges illusiókkal. Ámde Tisza István ezuttal nem igazította helyre félremagyarázott szavait. Mert Tisza István mindent mer, kivéve amit nem.

De hagy tenisezzék békén, a párja: Rákosi most az előkelőbb alak, akinek láttára gyönyörűség, bátorság és bizalom tölt el. Ime, mégis csak nagy ember ez! Miután nagygyá lett, hírtelen átcsap a becsületességbe, okosságba és az ékesszólással, amelyet a legkülömb görögök megirigyelhetnének: előadja, hogy az igazság nem ott van, ahol ő kereste és mutogatta.

Mondom, nem gyönyörűség nekem bevallani, de a szívem fölmelegszik erre a képre: valaki otthagyja — különösen az előfizető publikumban — rendkívüli népszerűségét, elválik ama közönségtől, amelyet ő tanított könyörtelen és céltalan gyülölködésre, megszakítja a közte és az úgynevezett úri magyar közvélemény között létező erős és hasznos villamos áramot, amelynek telepei az egyszerű erőszakoskodás és a kényelmes elnyomás —; leteszi finom és erős kezéből a papi brilliántos keresztet és fölveszi az igazit, a fából valót, az idvezítőkét, azt, amely után megy mindenki, akármily egyház hitét vallja, adóját fizesse.

Ez a kereszt, ez a kereszt! ez Jézus nevében van mondva: nem kényszerítünk és nem alázunk meg senkit,

nem izgatjuk föl ellene az urakat, a törvényt, a népet, nem vágjuk le a kezét-lábát senkinek és nem kényszerítjük úgy, hogy jőjjön utánunk, ha tud. Rákosi Jenő ma már bíztatja a nemzetiségeket és a fajtákat, hogy jőjjenek velünk és csatlakozzanak hozzánk, ha részt kivánnak venni a műveltségben, az emberségben, jó módban, a sikerben és diadalban. Igyanak a vizünkből, de többé nem bíztat senkit is, hogy előbb mérgezzék meg a kútakat.

Ez a szerda — a beszéd napja — jó nap volt és jegyezzétek meg e dátumot. Könnyen lehet, hogy igazi sikerek és valódi diadal kezdődik vele. Mert — bár egy ember általában nem sokat tehet — ez az egy ember, akiről beszélünk, igen nagy dolgokat cselekedhetik. A markában van a tehetős és ugyancsak lélekben egységes, de határozott körvonalú közvélemény. Eddig az gyúrta őt, most az ujja nyomán ez a viaszk. Nem azért, mert a viaszk megpuhult, hanem mert az ő ujja megerősödött és kiegyenesedett.

Szédülök, ha arra gondolok, hogyha ez a beszéd — amelyről beszélek — nem csupán ékesszólási remekmunka, hanem a jó cselekedet kezdete akar lenni. Ha Rákosi Jenő nemcsak tréfált volna és élete alkonyán — amire az igazi cselekedetek szoktak esni — fölmelegednék benne az a jóság és okosság, amely nélkül veszedelmes neki menni annak a halhatatlanságnak, amelyre ő annyira pályázik, miután az élettel csaknem végzett, elért benne mindent, amit álmodozva akart! Lehet, hogy új ember

lesz és ő lesz az új Ember Magyarországra nézve. Telve geniális aránytalanságokkal, nem lehetetlen, hogy e sajátságos férfiú kinyitja éles szemét a világosságnak. Gyermekkori hitem volt — amely azóta sokszor elhagyott — hogy ő képes mindenre, még arra is, hogy új pályát kezdjen ebben a korban. Elhagyva nyugalmas és nagyúri pihenőjét, Balaton-Földvárt, a keresztény Gettot, elfeledkezve új nemességéről, ami immár régi, nem törődve azzal, hogy már régen forend: fölmegy a F. M. K. E.-be, csókolódzni a tót bíróval és ajkára veszi az új jelszavakat, melyek nem hoznak új előfizetőket, hanem megújulást és fejjel való gondolkodást ennek a nemzetnek, amelyet nemrég még ő segített visszavinni a múltba és biztatott arra, hogy az alsó arcával gondolkozzék.

Itt valami kezdődik.

Bródy Sándor.

A család.

Irta: **Zetkin Klára.**

Az összes kulturállamokat hatalmas vágy hulláma járja át: az egyéniség érvényesülése iránt való vágyódás. Az ember szabad emberi mivoltának megnyilatkozásáért küzd. Ennek a hatalmas vágynak a hulláma ellenállhatatlan erejével a női nem széles rétegét is megmozgatta. A nő később ébredt egyéniségének tudatára, mint a férfi. Eléggé érthető. A nő a férfinál hosszabb ideig volt bizonyos közösséghez, a családhoz kötve. De eme közösségnek határain belül nemcsak élete fentartását, hanem egyszersmind annak tartalmát is megtalálta. Következőleg huzamosabb idcig kellett magát elsősorban a közösség tagjaként érezni. Egyéniségének érzete még hiányzott.

Napjainkban aztán fordult a sor. A kapitalisztikus termelési forma a gazdasági és társadalmi életben olyan változásokat teremtett, amelyek revolucionálva, a családot és a nő eddigi feladatát megingatták. A gazdasági fejlődés kétségtelenül arra törekszik, hogy az egyes háztartás gazdasági tevékenységének körét mindig szűkebb térre szorítsa, sőt az egyes háztartást mint gazdasági egységet megszüntesse. Az ipar egyik produktiv házi munkát a másik után ragadja magához és a gyárba, vagy a műhelyekbe helyezi át. Kiszakítja tehát azt a háziasszony kezeiből, aki eddig a ház mindenhez értő kézművese volt és szakmunkásoknak adja azt át. A fonás, szövés meg festés után a harisnyák kötését, a ruhák varrását, a gyümölcsök befőzését. A gáz és a villamvilágítás, a központi fűtés, a gőzmosóintézetek a nő házitevékenységét még szűkebb körre szorítják. Röviden: hála a termelési technika és a termelési menet fejlődésének, megvan a lehetőség arra, hogy a tisztán házimunkákat igen parányi mértékre szorítsuk. Az iskola és nevelésügy fejlődése — a

gyermekkerttől kezdve — csökkenti azt a nevelői munkát, amely egykor az anyára várt. A jelzett változásokkal karöltve és más különböző tényezők befolyása alatt a család lazulásának, felbomlásának jelei mutatkoznak.

A felső tizezerből álló osztálynál a birtok dúlja szét a családot. Pénzházassághoz vezet, amelynek, hogy Fourier szavával éljünk, ez a felfogása: »A mit a tőke összehord, az erkölcs ne válaszsza szét«. Amennyiben a birtokok vagy a társadalmi állás lép az egyéni hajlam és az egyéni érték helyébe, mint döntő tényező, a család erkölcsi alapja semmivé válik. Így a családi élet belső bomlásának és megszünésének legfontosabb előfeltétele megvan. Ezt még csak fokozza a birtok az által, hogy az asszonyt anyai és feleségi kötelezettségei alól felmenti. Épp a felső társadalmi osztályok legjobb asszonyainak nyújt a családi élet mindig ritkábban benső, békés szellemerkölcsi tartalmat.

A kapitalisztikus termelés lényeges kitérő jelenséget teszik tönkre a kis- és középbourgeoisi, valamint a polgári intelligencia családját. A kapitalisztikus termelés győzelmes előrehaladása aláássa és egyre jobban pusztítja a kis- és középpolgárság gazdasági önállóságát. Kedvez a szellemi proletárok túlprodukciójának. A kizsákmányoló tőke intelligens, tudományosan képzett munkaerőkre szorúl s azokat is a kézimunkásokhoz hasonlóan a lehető legolcsóbban akarja megszerezni. Így lesz liberális hivatások viselőinek tekintélyes és jövedelmező állása veszélyeztetve és igy siet sok téren gyors proletarizálás elé. Széles polgár rétegek panaszai a közfigyelmet fölhívják erre a helyzetre, amelyet a statisztika oly híven tükröz vissza. De egy körülmény még jobban előmozdítja azt, hogy a gazdasági existencia bizonytalansága és rosszabbodása a kis- és középpolgárság és a polgári intelligencia körében teljes mértékben érezhető legyen. A fejlődő kultura gyarapítja és finomítja az igényeket. Az életfentartás, mely lehetséges, merev ellentétben áll azzal, amelyet óhajtunk.

Ennek következtében az illető polgári körökben fogynak a házasságkötések. Németországban 1841—50-ben száz

jakos közül 7·28, 1881—90-ben pedig csak 6·26 házasodik. Ugyanezen időben Európa legtöbb államában csökkennek a házasságok. A statisztika természetesen nem szolgáltatja a közvetlen adatokat arra, hogy a házasságok apadása kiválóan ama figyelembe vett polgári rétegekre esik. De a különböző tényállások indirekte a bizonyosság erejével szólnak mellette. Így a többi közt az az elvitázhatlan tény, hogy a proletariatusban általánosan elismert okok miatt igen gyakoriak és aránylag koraiak a házasságok. A kis- és közép-polgárság, valamint a polgári intelligencia körében azonban nemcsak a házasságok száma fogy, hanem a házasságkötés ideje is későre marad. A porosz állami hivatalnokok nősülési ideje átlagában a 33 év. Hogy meddig kell manapság az orvosoknak, a jogászoknak, a chemikusoknak, a tanítók és tanároknak a házassággal várni — ha szegények és a lealázó pénzházasságtól irtóznak — mindnyájan tudjuk.

A feljegyzett jelenségek érthetők. A mai viszonyok visszarettentik az embereket attól a felelősségtől, hogy egy család fenntartására vállalkozzanak. A házassági akadályok annál inkább növekednek, minél jobban megfosztja a társadalom a férfit otthonától és a nemi életnek a házasságon belül való élvezésétől. Korcsmák, klubbok, melyek az agglegénynek minden lehető kényelmet és előnyt megadnak, alig hagyják vele éreztetni a családi tűzhely hiányát. A proletár munkaerő kapitalisztikus kizsákmányolása pedig eléggé gondoskodik arról, hogy a nép leányai elegendő számban jussanak a nyilt és leplezett prostitució karjaiba, vagy a könyüvérű »viszonyok« megszövéséhez.

Minél gazdagabban és finomabban fejlődik ki egyéniségük, minél mélyebb tartalmat adnak életüknek, annál nehezebben találnak manapság megfelelő életpárt. Jelentős ethikai szempontok »házassági kényszert« teremtenek számukra. Különböző körülmények, a melyek közt nem utolsó a fonák nevelés, elrabolják a polgári lány képességét és akaratát attól, hogy a szó jó régi értelmében háziasszonyok legyenek. Egyúttal megsemmisítik még annak lehetőségét is, hogy a lányok erős, egészséges egyéniségekké fejlődjenek, akik az életben a fér-

nak értelmes társai lehetnek. Nehány, a női egyéniség mélyítésére komolyan törekvő nőegyesületnek azonban a női nem egyenjogosításáért vívott harca a bourgeoisia dekadenciájával és más jelenségekkel kapcsolatban sok kiváló előny mellett tt-ott sok visszataszító tulajdonságot is megszűntetett.

Ily különböző körülmények összeműködése aztán azt eredményezi, hogy a kis- és közép-polgárság és a polgári intelligencia körében a férjetlen nők száma növekszik. Ezek már nem lelhetik fel a családban életfentartásukat és működési terüket. Még valamit ki kell emelnünk: abban a mértékben, a melyben a jelzett gazdasági viszonyok megvalósulnak, az egyes család mindig szűkebbre szorúl, mindig nehezebben tudja a férjetlen lányokat, nagynéniket ellátni és foglalkoztatni.

Ennek a körülménynek köszönhető, hogy Németországban és más országokban is a nőknek a férfiakkal szemben való túlsulya nagyon fontossá teszi a nőkérdést. Rákényszeríti a házasságon kivül maradt nőket arra, hogy kenyér és tevékenységi kör után nézzenek. De nem csupán a férjetlen polgárnők száma növekszik. Egyre több lesz az a polgári család is, a melynek a férj keresete már nem elég a legszorosabban hozzátartozók föntartási költségeinek fedezésére sem. A férj nélkül maradt lányok mellett igen sok férjes asszony is kénytelen kenyérkereseti munkával gyarapítani a család jövedelmét. Igen tetemes azoknak a férjes polgárasszonyoknak a száma is, akik a megélhetésért dolgozó nők közt egyes liberális állásokban és némely műipari ágban fáradoznak, vagy a konfekciós és fehérnemű iparban, a női kézi- és tűmunkák terén mint versenytársnők és piszkos versenytársnők lépnek fel az ipari szakmunkásnőkkel szemben. Ez megint olyan jelenség, mely a közép- és kispolgárság proletarizálódását hírdeti. Igy hát nem csupán egyes, szellemileg tevékeny nők lépnek ki a család köréből a világba, valami belső ellenállhatatlan erőtől hajtva. A polgárasszonyok és lányok gyorsan növekedő seregét szakítja ki a családból és utasítja »az ellenséges életbe«, a gazdasági kényszer, meg az ethikai jelenségek hatalmas parancsa.

A proletariatusban a tőke kizsákmányoló természete oszlatja fel a családot. Eme kizsákmányolási törekvéstől ösztökélve olcsóbb és olcsóbb munkaerőket keres a vállalkozó és szinte sóvárog az után, hogy a proletár család minden tagját közvetlen adófizetőjévé tegye. A fejlődő termelési technika, amely az izomerőt és a tanult munkaerő alkalmazását a termelési folyamatban egyáltalán korlátozza; a közlekedési eszközöknek távolságokat megrövidítő tökélyetesedése, amely elmaradott országokból és vidékekről munkástömegeket vet a munkapiacra, lehetővé teszik a tőkés vállalkozóknak azt, hogy a férfiak bérét leszállítsa. Az inség pedig a proletár-családban brutalis uralkodói szóval követeli, amit a munkaeszközök és gépek meg a legszellemesebb termelési eljárások lehetségessé tesznek: az asszonyok a gyárba és műhelybe való belépését. Ezer és százezer asszonyt szakítanak így el a családtól, meg kötelességeitől és a kapitalisztikus kizsákmányolást szolgáló tevékenységre kényszerítik.

Igy oldja fel a történeti fejlődés a modern társadalom minden osztályában a nőt egész lényével a családi közösség alól és a megélhetésért vívott harcba, a világba űzi. Mindig jobban és jobban megtanulja ott, hogy magát egyéniségnek tartsa. Keserü nélkülözések, az ész, szív, kötelességek nehéz tusái közt kérdi magától: Ki vagyok én? Mit akarok? Mit csináljak?

VERSEK.

Irta: **Farkas Imre.**

I.

EGY UTALVÁNY.

Édes fiam, itt küldök húsz forintot;
A szívem fáj, mert érzem, hogy kevés.
Szegény fiúnak nagyvárosban élni
Tudom magamról hogy milyen nehéz.
Meg aztán — tudod — nehéz idők járnak
A mi szerény kis hajlékunk felett —
Ne vedd rosz néven édes kis fiacskám,
Hogy most csak húsz forintot küldhetek.

Dehát — dolgozz! Amit magad kerestél
Az a falat a legjobban esik.
Lásd, én sem kaptam semmit az apámtól,
Sokat küzdöttem, kinlódtam pedig —
Bátran előre! A tiéd az élet —
Az Úristen majd csak reád tekint
De ha netán mégis szükséget látnál
Csak írjál... és én küldök majd megint.

II.

A MADÁR.

Vonul a császár táborkara élén
A ködbelepte rónaságon át.
A híres sötét arcu katonák.
Hátuk mögött lánggal égtek a falvak,
Nyomukban vér, tűz, füst és köny fakadt
Az asszonyok fuldokló zokogása,
Halálhörgés, átok és vérpatak.
Jelezte mindenütt az útjukat.

Egy szürke kis madár feküdt a porban,
Alig vergődött összezúzott szárnya.
Puskagolyó sebezte meg talán,
Vagy a királysas csapott le reája?
A császár egyet fordított lován,
Utánna fordult az egész csapat,
— S kikerülte a francia vezérkar
A haldokló kis szürke madarat.

A köztársaság cselekszik.

A római egyház elválása a francia államtól.

Irta: **Anatole France.**

Minden valószinüség szerint közeledik az idő, amikor a francia köztársaság széttépi a köteléket, amely a római egyházzal egybefűzi. Igen valószinű, hogy 1905. januárjában fognak a kamarák az 1801-iki konkordatum felmondásáról tanácskozni és előreláthető, hogy Franciaország vissza fogja nyerni a szabadságát. Ez nem fog minden nehézség nélkül megtörténni, mert az ügy tövises és semmi sincs úgy a sikanériáknak kitéve, mint az egyház ügyei. De a vita eredménye éppenséggel nem kétséges. A szétválással fog végződni. Hogy minő feltételek alatt fog ez végbemenni: nehéz megjósolni. A Briand-féle javaslat mindenesetre értékes támpontokat ad rája és elképzelhető, hogy a köztársasági párt fog biztosítékokat szerezni magának. A tétel, hogy: «szabad egyház a szabad államban» — nem fogja megtéveszteni. A mi ultramontánjaink se remélik, hogy úgy lesz, amint Belgiumban van: «fogyasztó egyház a tápláló államban.»

Ami a szétválás következményeit illeti: már a mérsékeltebb köztársasági csoportokban se félnek tőlük. Kissé merész volna talán előre mind elsorolni őket; de e következmények közül kettő bizonyára be fog következni. Az egyik az, hogy a francia nemzet, mely együttvéve mind a többinél többel járult hozzá a Péter-fillérhez, le fogja szállítani hozzájárulását, melyet a pápának fizet, ha e nemzet hívőinek sajátjukból kell papságukat fenntartaniok. Mondják, hogy a

breton nemesek már XIII. Leó alatt, amikor e pápa a köztársasághoz közeledni kezdett azért, mert nagy előnyöket várt tőle, kijelentették, hogy Jakobinus pápától megvonják a hozzájárulásaikat. Ettől fogva Franciaország kevésbbé dúsan járult hozzá a Szentszék fenntartásához és az agg pápát ez állítólag nagyon megszomorította. Akárhogy is van, bizonyos, hogyha majdan a francia egyháznak magának kell gondoskodnia magáról, nem lesz már mit adnia lelki fővezérének. A szétválás második biztos következménye sokkal érdekesebb. Föntartom magamnak, hogy majdan egyszer részletesebben kifejtem; most csak jelzem. E második következmény: a szakadás. A katholikus egyház egysége az állami védelmen alapszik. Ha a pápának Franciaországban már nem állanak majd rendelkezésére a csendőrök, akik iránta engedelmességre kényszerítenek, akkor papságának fele nem fogja többé az ő lelki hatalmát elismerni. Csak a világi erő biztosíthatja a hitegységet. Amikor Julián császár megvonta a keresztényektől császári kegyét, nem vette őket üldözőbe; egyszerűen csak megszüntette az áriánus püspökök számkivetését és rögtön megvolt a szakadás a keresztény egyházban. Párisnak is mindjárt több érseke lesz, mint egy — mihelyt a kormány nem ezt az egyet fogja az igazinak kijelenteni. És ha a konkordátum felmondásának egyedül csak ez volna az egyetlen következménye, már ez is szerencsétlenség volna Róma számára. A legkülönösebb és a legsajátságosabb a dologban pedig az, hogy a Szentszék volt az, amely a szakítást siettette. Nem lehet mondani, hogy váratlanul jött. Renan már 1874-ben hirdette, hogy az ultramontánok, akik nem ismerik el ama szolgálatok nagyságát, melyeket a konkordátumban álló államok nekik tesznek, esznek az elsők, akik az egységet megszegik. Ugyancsak

ırcsán esik nézni, hogyan rohan egy párt a maga rom-
sába.

Az oktalanságnak és a tévedésnek szelleme, amelyről szentírás szól, rejlik ebben, — vagy egyszerűbben: egy jabb hibája a pápai diplomáciának, mely az utóbbi időben múgy is sokat tévedett. XIII. Leó — akár a maga terve zerint cselekedett, akár, ami valószinűbb, csak a jezsuiták olitikáját követte — a legbadarabb khimérát űzte Francia-rszágban, amit egyházi diplomata csak táplálhat. Hosszú ápaságának egész ideje alatt csak azon erőlködött ez a ápa, hogy Franciaországot rávigye, hogy Szent Péter biro-lalmát helyreállítsa. Abban bizott, hogy a harmadik köztár-aság, a másodiknak példájára, expediciót fog fölszerelni Rómába az egyház javára. És e dőre törekvésében — azt neg kell hagyni — nagyszerű merészséggel, ritka követke-etességgel és csodálatos tetterővel tartott ki. A szerzetesren-lek, melyeket a pápaság szolgálatára alapitottak Franciaor-zágban, hatalmukba kerítették a biróságokat, az ügyészsége-et s úgyszólván a köztársaság valamennyi hivatalát, elra-gadták a gyönge államtól a közoktatás három fokozatát, kedvük szerint állitották össze a tisztikart és sikerült nekik lyan katonai kasztot létrehozniok, mely teljesen alávetette nagát az ultramontán érdekeknek. XIII. Leó volt a mi pol-gári köztársaságunk ura. Éppen annyi ideig élt, hogy Fran-ciaországban való hatalmának és reményeinek összeomlását negérje. Jött a Dreyfus-affér. A szerzetesek rájavetették ma-gukat. Az erőszak pártjára állottak és ez volt a vesztük. A nikor kiderült, hogy a pápai harcosok a vezérkar hamisitói-val esküdtek össze, a kongregációk sorsa el volt döntve. A Waldeck-Rousseau-miniszterium készítette elő elűzetésüket és a Combes-minisztérium hajtotta végre. A mikor Sartoból X.

Piusz lett, akkor már tűnőben volt az egyház legidősebb leányánál a klerikálizmus. Mindazonáltal a püspökség meg az egész világi klérus a konkordátum védelme alatt még elkerülték a romlást. Miért lett Sarto, a szent férfiu türelmetlenné egyszerre és vette el a keresztény galloknál levő ultramontán püspökeitől ezt a hasznos védelmet? A kamaráknak, melyek a Waldeck-Rousseau és a Combes által beterjesztett szerzetes-ellenes törvényeket megszavazta, nem volt többsége a konkordátum fölmondására. Ha ma már van erre a többség, ezt a derék Sarto teremtette meg. Miért? Nem tudom, de egy és több okát sejtem. Mindenekelőtt az egyházat ma egészen a jezsuiták kormányozzák. A jámbor X. Piusz az ő kezükben van. Igy aztán érthető, hogy a Szentszék nem nagyon erőlködik olyan konkordátum fenntartásában, amely nem a szerzetesrendeknek érdekére való tekintettel jött létre, és szinte olyannak látszik, mint a mely szándékosan ignorálja őket, és amely bizonyára nem a jezsuiták érdekei szerint van szabva. A szelid Méline idejében, amikor a szerzetesek a kormány védelme alatt esküdtek össze, azt mondták a kongregációk ultramontán védői: «A konkordátum csak a szekuláris klerussal foglalkozik, de autorizálja a reguláris klerust, mert meg nem tiltja. Mi kanonisták vagyunk és mindkét jog doktorai: és mind az, ami megtiltva nincs, éppen ezért szabad».

A római katholikus egyháznak megvédett papsága és szabad szerzetesei voltak egyszerre Franciaországban, és szerzeteseihez szembetűnően nagyobb terveket fűzött az egyház, mint püspökeihez. Lehet mondani, hogy e tekintetben inkább szabadságra áhitozott, mint védelemre. Most bebizonyult, hogy a konkordátum, melyet, minthogy nem ismer szerzetesrendeket, nem lehetett arra használni, hogy az or-

szágunkban visszatartsa, s amelyet még kevésbbé lehet arra használni, hogy ismét ide visszahozza őket, tehát a konkordátum ilyképpen céltalan, hiú és kényelmetlen eszköz az olyan bibornoki kollégium szemében, amely a maga reguláris csapatait, a maga szerzeteseit tartja egyedül képesnek Franciaország meghodítására és amely a maga hadjáratára a mi országunkban a legkevésbbé sem autorizált kongregációkat, a jezsuitákat, dominikánusokat, asszumpcionistákat tartotta többre.

A konkordátum, mely nem viszi előbbre a szerzeteseket, bizonyára a püspököknek válik javára és Rómának talán kétszer is meg kellene gondolnia, mielőtt olyan egyezséget tép szét, amely végre is annak a püspökségnek, mely Róma istenítésétől legjobban van áthatva és a legdühösebb ultramontanizmussal van eltelve, a francia püspökségnek, élelmet, ruhát, lakást és teljes létfenntartást biztosít és azt minden módon támogatja. X. Piusz Sarto jól tenné, ha vigyázna. De ő szent és a szenteknek tudvalevően csodálatos hajlamuk van arra, hogy ne lássanak, és ne halljanak. Ez nyugtalanítja a mi püspökeinket. Engedelmeskedni fognak főpásztoruknak. De egy sincs közöttük, aki ne hinné, hogy a konkordátum megszüntével a szükség nehéz korszaka következik rájuk.

De X. Piusz, a szent atya, úgy látszik, így felel nekik: «Hát nem vagyok megpróbáltatva, megrabolva, meggyalázva én is? Nem volt-e a francia köztársasági elnök az én megrablómnál vendégségben? Most aztán jön Combes úr, francia belügy és közoktatásügyi miniszter és újból keresztre feszíti Jézus Krisztust, az egyház legidősebb leánya pedig, amely Kis Pipin és de Falloux úr igen dícséretes politikájától elszakad, a megdézsmált pápaságnak nem bocsát többé fegy-

veres erőt a rendelkezésére. Loubet úr és Combes úr ezerszer rosszabbak, mint szép Fülöp és Guillaume de Nogaret.»

A vatikáni termekben bizonyára valami mást is gondolnak még, a mi a pápának Franciaországra vonatkozó mostani magatartását magyarázza. Rómában mindenha úgy vélekedtek, hogy a konkordatumot a nem betartás kifejezett feltétele mellett fönn lehet tartani. A római kuria soha, de soha sem tartotta be az 1801-iki konkordátumot és egy pillanatig se gondolt arra soha, hogy betartsa. Érdekes, hogy egy évszázadon keresztűl az egymás után következő francia kormányok egyike sem figyelmeztette a szentszéket, hogy a kölcsönös szerződés mindkét szerződő felet kötelezi. Akármilyen kormányformát kapott, vagy csinált magának Franciaország, a pápának mindig szabad volt a konkordátumot megsértenie s ő meg is sértette azzal a lelki nyugalommal, mely a hosszú megszokásból fakad. Tény mindenesetre, hogy a harmadik köztársaság húnyt szemet a legkészségesebben e sérelmek fölött.

1871-ben például egy zsidó volt a tagja a nemzetközi védelem kormányának. Derék férfiu. Cremieux volt a neve. Rája volt bízva nehány egyházi űgy, szó nélkül átengedte a Szentszéknek, hogy az szabályozza őket, miközben bizonyára hízelgett neki egy kissé, hogy a pápával meg a bíbornokkal tárgyalhat, és bizonyára át volt hatva a vágytól, hogy megmutassa, miképp viszonozza toleranciával tizenöt századnak üldözését egy izraelita. Röviddel utána a spiritualista filozofus, Jules Simon lett a kultuszminiszter. Jules Simon olyan szivességeket tett a pápának, a melyek XIV. Lajos és Szent Lajos haragját is fölkeltették volna. Igy aztán magától értetődött, hogy Szent Péter utóda követelhette a konkordatum teljesítését Franciaországtól, úgy, hogy ő maga

semmiben sem kötötte magát ahhoz. Ily körülmények közt könnyű volt a római kúriának az egyezség terheit türelemmel elviselni. A Combes-kormány óta azonban országunkban változás következett be. Combes szigorúan nézett a konkordátum mindkét részről való betartására. Érthető, hogy ettől fogva a pápának nem volt kedve többé, hogy olyan egyezséget fenntartson, mely terhes kötelezettségeket ró rája.

És végre is gondoljuk meg: ha XIII. Leó, akinek némi fogalma csak volt az európai helyzetről, és államtitkárja Rampolla, a kit nagyon ügyesnek ismertek, egészen odáig tévedhettek, hogy azt hitték, Franciaország előbb-utóbb ismét kaphat egy Falloux-féle kormányt; akkor nem lehet csodálni, hogy X. Piusz, az egyszerű velencei és Merry del Val, a spanyol pap, akik e világ ügyeiről kevésbbé vannak tájékozva, elegendő nemtudomságban vannak arról a szellemről, mely városainkban és künn a vidéken uralkodik, elannyira, hogy odaadják magukat annak a reménységnek, hogy a vallás, mihelyt megszabadul a köteléktől, mely az államhoz fűzi, rögtön mozgékonyabb és életerősebbé lesz. Ők azt hiszik, hogy az indifferens vagy ellenséges kormány gyámságától megszabadult francia egyház új erőre kap és Franciaország újra megfogja érni a kereszténység első korszakának csodáit. Ez azonban önámítás.

AZ ELSŐ TŐR.

A Józus Krisztusnak születése pedig igy volt: Mikor az ő anyja Mária eljegyeztett volna Józsefnek, mineke'ött őtet haravinné, találtaték viselősnek a Szentlélektől.

József pedig az ő férje, mivelhogy igaz ember vala, és nem akará őtet gyalázatba keverni, akará őtet titkon elhagyni.

De az Ur angyala álomban megjelenék néki s monda: József, Dávidnak fia, ne félj elvenned Máriát feleségül, mert a mi ő benne fogantatott, a Szent lélektől vagyon

Felserkenvén pedig József az álomból, ugy cselekedék amint néki az Urnak angyala paranesolta vala, és elvevé Máriát feleségül.

Máté evangelioma
I. rész, 18., 19., 20., 24

Alszol édes, alszol ártatlan csöpségem!
Álmodat már csak én, anyád őrzöm ébren —
Születésed lázas csodás éjjelén.
Csak jászol is bölcsőd, de édes az álmod,
Bűvöljön szivedbe sok boldogságot!...
Éretted, helyetted szenvedjek én!!

Óh micsoda éj ez, kínnak s üdvnek éje!
Hiába fürkészem reménykedve s félve,
Üstökös csillaga mit jelent neked?
Sugarától csalva fejedelmi bölcsek
S együgyű pásztorok mért épp ide jöttek
Messiásul nézni egy ily kisdedet?!

Kit ők várnak, kiről meg van irva régen,
Hogy itt kell, üstökös csillagnak jegyében
Kicsi Betlehenben megszületnie:
Mért volnál az épp te, én egyetlen üdvöm?
Van itt anya más is, vértanut ki szűljön,
Fénylett az a csillag nemcsak ránk, ide!

Együgyű pásztorok, fejedelmi bölcsek,
Óh csak sejtenék, hogy kit is üdvözöltek
Mirhával, tömjénnel, kincscsel, dallal itt!
Óh én uram mily búsan szeret engem,
Nem lelvén örömet az én kisdedemben,
Gyötrődve átkozván érte valakit!

Valakit, — akinek csak egy pillantásán
Szédítőn, megejtőn, üdvök üdve szállt rám
S hittem, hogy ő szívem, lelkem istene!
Óh hogyha te tudnád, ártatlan csöpségem
Foganva — egyetlen bűvös ölelésben,
Micsoda gyönyörnek vagy gyümölcse te!

Oh jaj, hogy ha az a csillag mégse csal tán!
S átkoddá lesz a szó anyád ura ajkán,
Melylyel szégyenemre szőtt rejtő mesét...
Jegyesemhez mint szólt égi angyal hozzá,
Hogy szent lélek vált szent csodán magzatommá
S szűz anyaságomon nem esett pecsét!...

Amilyen gyönyörben fogant a te lelked
Egy egész világot magához ölelhet
Pedig jaj annak, ki oly nagyon szeret
Jaj, hogy volt, kit én is oly nagyon szerettem
S mondta bár, hogy ugy kell elhagynia menten
Mégis úgy áldoztam néki szívemet.

Jaj, ha magad hinnéd majdan ezt csodának
S hogy, pásztorok s bölcsek nem hiába jártak
Csodát várni tőled!.... Szívem csupa seb...
Óh érzem, hogy sorsod mássá nem foganhat...
Megváltás lesz célod, pusztulás jutalmad. —
Te legjobb és te legszerencsétleneb! —

Telekes Béla.

Titánia.

Irta: Szomory Dezső.

A gömbölyü szőke leányt mindenki ismerte a vidéki kávéházban. Egyszerüen Titániának hívtuk, mert közülünk, akik epedtünk érte, folyvást az igen ostoba fajankókat választá ki magának éjszakai örömképpen. Az ilyen ostoba fajankókat, nagy fülü doktorokat és púpos hivatalnok népséget, egy csomó színtelen és ízetlen férfiut, amolyan megnyúlt s mégis vaskos ábrázattal, mint a szamáré, a szürke szamáré.

De ezek legalább tudtak boldogok lenni és igen büszkék voltak. Amijök csak volt, mind odaadták a szőke leánynak. Egynémely nagyfülü sokszor a saját hites feleségét is hűségesen csalta, csakhogy jó érzése legyen Titániának. Viszont a púpos hivatalnokok között akadt olyan szenvedélyes ember is, aki az üzletből titkon elhordta a pénzeket, ami még jobban tetszett Titániának.

De a hatóságok mikor ezt megtudták, nagyon rossz néven is vették és minthogy a földi élet minden csöppnyi öröméért keservesen kell fizetni: a vídám mulatókat kíméletlenül bebörtönözték. Egy esős novemberi napon történt mindez. És a tömlöcben igen hideg lehetett.

A nyírkos falak között, ahol nincsen cherry-bloosson illat, bizonyára megjavul, jósolták és bánatosan meditálván a szerelmi dolgok hiusága fölött, talán belátja, hogy ha már szeretni kell, hát jobb és szebb szeretni valami ábrándos arculatu s nemes profilu legényt, mint a milyennek Musset Alfrédet láttuk a kávéház falán rongyosodó fakó gravürökön. Igazság szerint köztünk is volt egy ilyen sápadt képü, bozontos hajzatos fiu, aki mindig révedezett és már előkelő műveket írt, amelyekről azonban senki sem tudott. Mint egy költő arc, és őt is Alfrédnak hívták, Csöndes Alfrédnak baráti körben.

A Titánia katasztrófája az érzelmes szívet megszólaltatta.

— Kár, mondta Alfréd, nagy kár és keserves veszteség. Ő ugyan nem szeretett engem, de én nagyon szerettem őt. A börtönben vajjon micsoda sorja van szegénynek, szegény édes teremtésnek?..

A kis Bogár, aki beteg fiu volt és köhécselve beszélt, szívesen megnyugtatta:

— Titánia igen ügyes leány volt. Szerelmi foglalkozásának féktelen stílusát bölcsen mérsékelte bizonyos nyárspolgári opportunizmussal, ami úgy értendő, hogy mindég gyakorlati és anyagi haszonnal szeretett és elhitetvén a púposokkal, hogy ők farnesei Apollók: számos pénzeket csikart ki tőlük és szenvedelmes hevökben is része volt. Mert a görbe szamarak a legszilajabbak, ha eltudjuk hitetni velök, hogy ők az oroszlánok. És e csúnya, rézsútos filiszter csőcseléknek kitünően esett, hogy mi vagyunk a megvetettek, — én, a kis Bogár, aki jól rajzolok, semmit se jelentek és Csöndes Alfréd annyit se számit, mint egy sirály pelyhe az atlanti óceán felett.

A kis Bogár köhögött s nagyon meg volt elégedve magával. Azontúl már csak konkludált:

— E nőben a szerelmi hév merő mathezis volt, más szóval csupa számítás. Bennünket, akik, mi tűrés-tagadás, minden előkelőségünk dacára igen szegény ördögök vagyunk, Titánia lenézett és lebecsült; viszont elárasztá kegyével és egyébbel a pénztárhoz közel ülőket . . . Az életnek és élni tudásnak bizonyos primitiv és mégis nehéz titkát könnyedén elleste és a maga hasznára kiaknázta. Ezért nem volt neki sohasem rossz dolga, s a börtönben is bizonyára olyan jóízűen él, mint a rózsaszínü Sappho Lesbos szigetén.

Mindez egyhangúan elrecitálva s apró köhintésekkel behintve, nem tudni miért, de nagyon valószinűnek hangzott. Hallgattunk és társaim nyilván irigykedtek is egy csöppet a gömbölyű Titániára. Azonban, néhány perccel később, mintegy a véletlen sajátságos játékaképpen, valami zord küldönc közeledett Csöndes Alfréd felé, aki ábrándosan nézett és omló haját simogatta bizonyos hatások érdekében.

— Lám, lám, — dünnyögtük bátorítóan — de Alfréd búsan felkacagott, kissé tragikusan, mint egy részeg szinésznő. A homályos tisztaságu írást gyorsan átfutotta, közszemlére az asztalra helyezte és szokatlan hévvel szólott:

— Kis Bogár, nagy Bogár, csak zúg és kalapál, de igazában fogalma sincs a sínylődő szívekről . . .

Mind szólottunk: Titánia? és a bús irásba meredtünk. Keserves és poétikus panaszok voltak novemberi esőhullásról, vándormadarak elvonulásáról, utolszor dobbanó szívekről, istenem . . . És a befejező sorokban valami tragikus akczentus mint megszünő óramű végső csengése: «Még addig élek, amig eljössz, amíg itt vagy drága hívem . . .»

Ez éjszaka, Csöndes Alfréd békén bolyongván, sokat ismételgette: «Tehát titkolta . . . Tehát szeretett . . .» és emlékezett bizonyos pathetikus regényekre, a melyekben hasonló esetek voltak. Egyben szidta magában a bölcselkedő, köhécselő Bogárt is. Az egész világ egy nagy tévedés. És amikor pirkadt, a fagyos ködben, jelentkezett a börtönben.

És rögtön, a találkozásuk egy nagy, maró szédülettté lett:

— Alfréd!

— Titánia!

— Hát éljek? . . .

— Igen, rebegte hevesen a fiatal ember, s ábrándos tekintete kissé meglepetve látta a rableány diadalmas gömbölyűségét, a fehér arc enyhe pírját, a melynek békés színét, mintha pihent rózsák tennék. A csöndes elvonultságnak, kéjes nyugtalanságnak remegő varázsa terjedt a mozdulatlan falak között, valami rejtelmes és távoli tűzhely vala itt, a békéje örömével, a gyönyörének lappangó titkával, néma oszlásával, úgyszólván fátyolvetésével, amint a kemence fényéből árnyak lebbentek s rejtették, óvták a szögleteket, a törpe asztalt édes borral és finom kalácsok diszében, s azt a bizalmas zúgot, hol az ágy rejtőzött, egy marék virággal a fehér párnákon... Titokzatos gyöngédség, mint megsebzett madárszárny, a szunyadó tárgyakat lágyan becsapkodta, ismeretlen, fájdalmas asszonyi bú elhinti s elsírta forró kivánságát, kábult gyönyörűségét a bánatos hely lezárt világában . . .

— Vajjon ki gondoskodik róla? — kérdezte a fiatal ember a szokatlan jólét láttára. — A görbék és a puposak?

Titánia nevetett:

— Oh jaj, dehogy, hisz őket agyonvasalták!

— Itt talán még jobb, mint odakünn. A szabadság üres szó.

— Nem bánom. De azért én mégis menni szeretnék már. Menni veled, az ajkaddal...

És amikor hevesen az ajkuk összeért, a kemence mögött hirtelen egy törpe ajtó nyikorgott. Egy apáca-ruhába bujtatott árny siklott s megállott mozdulatlan, kiegyenesedve, sápadt arcával a leányra meredve. Emez lassan kibontakozott, hátrált, a megzavart öröm bánatos sóhajával. Csöndes Alfréd is elvonult zajtalan.

— Jöjj el megint, nemsokára...

— Igen — felelte gépiesen, kissé szédülten is s egy csöppet megborzongva, amint mögötte sebes lépéseket hallott, valami halk, elfojtott rohanást a heves surlódások zajában. És amikor a küszöbről ábrándos tekintete még egyszer visszanézett: a vállakra torlódott bő újjak alól két meztelen kar Titániát lázasan ölelte.

Minden új magyar, vagy idegen nyelvű könyv kapható Lampel Róbert (Wodianer F. és Fiai) cs. és kir. udvari könyvkereskedésében Budapesten.

364.998-ik szám.

Irta: Mirbeau Oktáv.

Már egy órája várok a Boulevard egy megálóhelyén a Batignolles—Montparnasse-i omnibuszra. Rendkivül fontos üzleti találkám lett volna, melynek elmulasztása nagy szerencsétlenséget jelentett volna számomra, az egész kis vagyonom, mit nélkülözések és nagy takarékosság árán zsugorgattam össze, állott a kockán. De viszonyaim nem engedték, hogy fiakerbe üljek, de még ha módom lett volna is benne, akkor se ültem volna fel reá. Ha meggondolom, hogy vannak könnyelmü emberek, sőt családapák is, akik fiakkerért dobják ki a pénzt, mikor egész Páris tele van omnibusz-járatokkal, akkor igazán nem lehet valami kitünő véleményem e férfiak házias erényeiről.

Tehát várakoztam az omnibuszra. Az összes hatósági rendeletek tiszteletteljes betartásával várakozom, megadom magam a felsőbbség minden parancsainak s rajta vagyok, hogy fékezzem türelmetlenségemet s hogy hallgatásra birjam azt a bizonyára atavisztikus felháborodást, mely egy óra óta ujra és ujra lázadni kezd bennem s valósággal belepirultam abba a gondolatba, hogy a köztársasági civilizáció s az általános szavazati jog állandó gyakorlata a barbarizmus ilyen gyökereit még nem oltotta ki belőlem. Igenis, rajta voltam, hogy legyőzzem ezt a felháborodást, mert — egy pillanatig se kételkedjenek benne! — én az az alig ábrázolható, bárányszelid vígjátéki alak vagyok — kérem, csak nevessenek ki egész bátran! — akit derék választó polgárnak, pontos francia adófizetőnek neveznek s a kit Franciaország — mely a legszebb példányokkal dicsekedhetik e kétlábuak között — büszkén mutogathat a lármás idegeneknek.

Tehát — vártam az omnibuszra s a 364.998-as számot kaptam. Csínos szám! — nem gondolják önök is? Ennélfogva, ha már a fejembe vettem, hogy várok — s én szilárdul eltökéltem — egy vagy két hónap mulva okvetlenül el kellett érnem célomat. A párisi omnibusz-társaság kitünő rendszere mellett, mely körülbelül három percentjét szállítja azoknak, kik utazni akarnának, a legmeglepőbb tapasztalatokat szerezheti az ember. Például gyakran megfigyelték a következő esetet: az utcákat, melyeken keresztül kellett kocsizni, az om-

nibuszra való várakozás közben annyira lerombolják és ujjáépítik, hogy a megérkezésnél sem az utcákat, sem az embereket nem találta meg többé, aki kereste. Ezeknek az embereknek ugyanis elég idejök volt e közben arra, hogy vagy hosszú, gyógyíthatatlan betegség után elhaljanak, vagy meggazdagodjanak, esetleg csődbe jussanak s mindkét esetben gazdagon és elégedetten visszavonuljanak a falura, amint ez illik. Vártam tehát az omnibuszra. Az eső sűrű, hideg cseppekben esett, a víhar zúgott, hideg északi szél járta át tagjaimat s az esőcseppek szúrkálták a bőrömet, mint ezer apró, jéghideg gombostű. Leírhatatlan sárban ácsorgunk. Minden tiz percben jött arra egy omnibusz, mely „megtelt". És a kalauzok a hátsó lépcsőn, a kocsisok a bakon s az ellenőrök kis kalitkájukban az utcán, mind szinte betegekké nevették magukat, mikor meglátták e minduntalan megcsalódott tömeget, mely rárohant az omnibuszra, mint az áradat s aztán megszégyenülten visszavonult. Csak hallani kellett, milyen gúnyos kárörömmel kiabáltak a hatalmas hivatalnokok:

— Megtelt, kérem! Megtelt! — hogy ezáltal jobban kidomborítsák nevetséges helyzetünket. Néhány megjegyzés ugyan hangzott itt-ott, de oly szemérmesen, hogy erről igazán nem is érdemes beszélni. Mindent összevetve, a tömeg kitünő magatartást tanusított, olyat, minőt joggal várhatni jó franciáktól, kik választók és adófizetők.

Egyszerre csak leszállt a kocsi tetejéről egy kis pékinas, aki egész tornyot vitt a fején süteményekből, mire a kocsis kikiáltja a következő számot:

— 66. szám.

Hatvanhat! És az én számom 364.998!

Megszólítottam egy ellenőrt, levett kalappal, meghajolt derékkal, szerény hangon, hogy ezáltal is jobban kifejezésre juttassam tiszteletemet aranyzsinóros sapkája iránt s azt kérdeztem tőle:

— Ellenőr úr, az én számom 364.998!... Reméllhetem, hogy egyhamar kapok omnibuszt!?

Mire az ellenőr így válaszolt:

— Hogyne, kedves barátom, husvét és pünkösd közt okvetlenül!

S minthogy úgy látszott, mintha csúfot űzne belőlem, azt hittem, hizelegnem kell kissé néki s bocsánatkérőleg tettem hozzá:

— Én éppenséggel nem vagyok türelmetlen, ellenőr úr, de találkám van, mely roppantul fontos!... De hiszen ez nem tesz semmit... Én várhatok... Oh, várhatok!

Tehát vártam az omnibuszra. Pillanatról-pillanatra nőtt a tömeg, szinte már ellepte a boulevardot és a mellékutcákat. Már egész sereg baleset történt a kocsik után való óriási tolongás közben. Hat embert elgázoltak, míg nem tudom hányan, akik odarohantak, egyszerűen csak a csontjaikat törték el. A szomszéd patika telve volt sebesültekkel. Mások panaszkodtak — persze, csak a legudvariasabb módon — hogy meglopták őket; egyiknek az óráját, a másiknak pénztárcáját, vagy zsebkendőjét emelték el. Különös fickók szemtelen szavakat sugdostak az asszonyok fülébe. Végre egyre több embernek lett piros az orra a nedvességtől és a hideg széltől; a pír úgy vándorolt egyik orról a másikra, mint a méh virágról-virágra. És én igazán, de komolyan, nem a tömeget vádoltam, hanem a kitünő társaskocsi-társaságot, melynek nincs sem elég kocsija, sem lova, sem kalauza és kocsisa s így kénytelen megváratni a tömeget, bizva monopoliumában s megvédve minden lehető — szerencsére ritkán előforduló! — panaszok ellen, védve a köztársaság minden hivatalos hatalmával s dicsőségünkre legyen mondva, hála a jó, alázatos franciák személyes béketűrésének, hála nekünk, csodálatraméltó embercsordának, mely sohase jő arra a gondolatra, hogy fellázadjon valami ellen, akármi legyen is az.

Most azonban egy teljességgel hihetetlen dolog történt, annyira hihetetlen, hogy szinte habozom: vajjon elmondjam-e? Az omnibusz megérkezett, «megtelt», mint mindig. Egyszerre csak egy fiatal ember tört keresztül a sokaságon, felugrott a lépcsőre s a kalauz minden tiltakozása ellenére szép kényelmesen felkapaszkodott az imperiálra.

— Megtelt! Megtelt! — ordítottak az ellenőrök, a kalauz, a kocsis.

— Megtelt! Megtelt! — rikácsoltak az imperiálon esernyőjük alatt összekuporodott utasok.

— Megtelt! Megtelt! — bőgött a tömeg, mely egyszerre fenyegető hangokat hallatott az engedetlenség ilyen bámulatos kitörésén.

— Önnek nincs joga ide felszálni! Szálljon le!

— Szálljon le! . . . Szálljon le!

— Le vele! . . . Fogjátok meg a lábainál, a kabátjánál, a fülénél fogva!

A kalauz is felmászott az imperiálra s felszólította a fiatal embert, hogy szálljon le. Ez azonban nyugodtan ülve maradt s igy szólt:

— Nem, nem fogok leszállani! . . . Micsoda felírás van

ezen az omnibuszon? ... Nagy vörös betűkkel áll rajta: Montparnasse—Batignolles! Vagy tán nem?

— Mi köze ennek a dologhoz?

— Kérem, bocsánat! ... Ennek igenis sok köze van. Az ön omnibusza Batignolles felé megy. Én is oda igyekszem. Az omnibusz erre jött, én tehát felszálltam ... Hagyjon békében!

— A kocsi azonban megtelt, maga teve!

— Mi közöm nekem ahhoz? Önöknek monopoliumuk van ... ennélfogva szerződésileg kötelezve vannak minden embert szállítani, a hálózatuk minden megállóhelyéről. Hogy kocsijuk megtelt-e, vagy sem, az nem az én dolgom. Ezt hozzák rendbe úgy, ahogy tudják. Tartsanak tizezer kocsit, ha kell, de önöknek kötelességük engem oda szállítaniok, hová útjuk vissz. Ezt jogomban áll követelni. Ehhez ragaszkodom és nem fogok leszállani!

— Úgy? Nem fogsz leszállani? — fenyegetődzött a kalauz. — Jó, jó! ... Ezt mindjárt meg fogjuk látni, te bitang!

— Ragaszkodom a jogomhoz! ... Azt hiszem, én nem sértettem Önt meg ... Tegyen, a mit akar!

— Jó, jó, hiszen azt mindjárt meg fogod látni, te hülye disznó, te, te anarkista!

— Le vele! Le vele! Dobjátok le! — üvöltött a tömeg. Támogatva az ellenőr, a felügyelő, az imperial utasai, a kocsi belsejében ülő utasok s a künn ácsorgó tömeg által mely megrohanta az omnibuszt s tizenkét, a nagy csődületre összeszaladt rendőr élén a kalauz bátran rávetette magát a fiatal emberre, aki egy pillanat alatt ott feküdt a kövezeten — mint valami teherárú — de rongyosan, összetépve és félig megvakúlva.

Szenvedélyes tetszésnyilvánítás követte az igazságszolgáltatásnak és a rendnek a lázadás szelleme felett aratott emi győzedelmét s miután az utasok ujból elfoglalták helyeik a kocsi tovább döcögött, mint valami symboluma a szociál béknek s győzedelmi jelvénye az uralkodó jogrendnek. Azóta megtudtam, hogy ez a fiatal ember, aki egy pillanatra megakarta zavarni ami köztársasági hatóságaink harmonikus nyugalmát, nem volt francia. Ezen nem is csodálkoztam; mindjárt gondolhattam volna.

Tehát — még mindig vártam az omnibuszra.

Találkám határideje ugyan már régen elmult, nyugodtan hazamehettem volna, annál is inkább, mert az eső egyre jobban zuhogott s már a bőrömig átáztam. De tiszteletből,

alázatosságból s jeléül annak, hogy tiltakozom az idegen fiatal ember hallatlan merénylete ellen, tovább várakoztam... Láttam, amint az emberek betértek a kocsmákba, láttam, amint kijöttek onnan. Láttam, amint színházba sietnek, láttam, amint kijöttek előadás után; láttam, mikor becsukták az üzleteket, eloltották a lámpákat, bezárták a kávéházakat... láttam, miként fogytak le egyre jobban a gyalogjárók... Végre elődöcögött az utolsó omnibusz is — »megtelt«, mint mindig. Csak most határoztam el magamat a hazatérésre.

S mialatt a csendes utcákon végigbandukoltam, boldogan, hogy megértem e dicső napot, mely oly fényesen kivívta a törvényes jogrend győzedelmét, George Auriol szavai jutottak az eszembe:

— A franciák be tudták venni a Bastille-t, ez lehet... De arra nem képesek, hogy megkapjanak egy omnibuszt a Madelaine-Bastille vonalon!

... Hm! Hm! Vajjon mit akart ez az úr ezzel mondani?

SZÜRKESÉG. Szürke az utca. Szürke benne minden. Még a sétatér zöld fái is szürkések. Az égen se látni egy kis darab kéket se. A hány embert látni, az mind munkája után siet. Ünnep után dolgozik mindenki. Már aki dolgozhat. A hordár munkanélküli kamasz fia kint áll a kapuban és időközönként ránt egyet a vörös nyakkendőjén. Aztán bután, omhán, dacosan bámul tovább a levegőbe...

Csöndes az utca. Néha végigzakatol rajta a postás lármás masinája. Néha végigfutnak rajta a kis mezitlábas rikkancsok. Versenyt futnak, itt-ott megállítja őket a suszter, a boltos, vagy valami kiváncsi öreg néni. Odaadja a krajcárt, elveszi az ujságot és a fiuk futnak, futnak tovább...

A közeli körútról idehallatszik a villamos csöngése. Néha valami siető bérkocsi, a melyik rövid úton akar valahová érni, erre hajt, aztán újra csönd...

Csöndes, szürke emberek mennek a járdán. Egy munásember kis beteg gyerekét viszi a karján. A kórházba

mehetett vele, elmulasztotta a munkát, — szeretettel szorítja magához azt a csöpp kis beteget.

Munkásleányok, tanulók, mesteremberek, öreg anyókák, fiatal fáradt tanoncok, — itt-ott valami úriember, úrinő . . .

Az emeletes, földszintes házak ablakaiban virág. Muskátli, viola. Szegény asszony nem megy haza soha a vásárcsarnokból virág nélkül. A kinek nem telik cserépre, vesz csokrot, krajcárért.

De virág, az kell. Hiszen nyár van . . .

Délfelé élénkül a vidék. Sietnek haza mind, ennni Gyorsan, gyorsan, mert aztán újra el kell menni.

Szegény asszonynak jobban kell ügyelni a pontosságra, mint a gazdagnak. Ha a szegény elkésik, az baj, szerencsétlenség . . . Ha gazdag ember késik el, az kellemetlen . . .

Csupa szürkeség. Szürke minden gondolat, minden érzés. Csupa munka, gond, kötelesség.

A füszeres előtt néha meg-meg áll pletykázni két-három asszony. Olyan jól esik a pihenés. Beszélgetnek, panaszkodnak, aztán mindenik siet vissza a munkájához.

A gyerekek golyóznak, ugrálnak. Már nincs iskola, kint élnek az utcán. Kis, szürke gyerekek . . .

És az utcasarkon feltűnik egy asszony. Puccos dáma. A ruhája suhog a selyemtől. A karjait, melyek fehérek, kövérek, átlátszó csipkeszövet födi. Nyaka táján is átlátszik a fehér bőre.

A szeme fekete, a haja meg szőke. A mint a ruháját szorosan alakjához szorítja, kilátszik a magassarkú, fényes cipője. Meg az áttört harisnyája.

Lassan jön az asszony. Mosolyog a szeme, szája. Aztán odaér a sarokhoz, körülnéz. Elkomolyodik. Néz jobbra, néz balra, előre, hátra. Vár egy kicsit. Aztán újra megindul. visszajön. Vastag aranyláncával babrál.

Arca kifejezése idegessé, haragossá válik. Napernyőjével bögdösi a földet.

A gyerekek nem golyóznak. Odaállnak elébe és nézik. Mintha megélénkülne az utca. Itt is, ott is, kidugja az ablakból a fejét valaki. Az öreg penzionált levélhordó pipál az

ablakban és az asszonyt nézi. A kapuk aljából is mindenütt kinéz valaki.

A munkásemberek megfordulnak a szép nő után. A kis leányok tátott szájjal nézik és szeretne betelni a szemük azzal a sok szépséggel. Új ruha, új cipő, új kalap és olyan termet és olyan haj . . .

Az asszony ideges arcáról végkép eltünt a mosoly. Az órájára néz és járkál föl, alá.

Nem szereti ezeket az embereket, ezt a környezetet. Tán eszébe jut egy régelmúlt idő? Ki tudja! Ő most szép ruhás dáma — ezek az emberek pedig fakók, kopottak, szürkék . . .

A kis arramenő leányok szép alakját, formáját elrejti a ráncos, fakó szegénység.

Ki tehet róla? Hja, mindenki a maga szerencséjének kovácsa . . .

Az asszonyok pedig, mintha kiéreznék a szép nőből, hogy közülök származik, innét került ki. A mint ott áll a szürkeségben, olyan mint egy szép, nagy, nyilott, lankadt, közönséges rózsa . . .

Bátran nézik és eszükbe jut az ő nyomoruságos, agyonsanyargatott életük. És a leányokra gondolnak, aki csak dolgozik, dolgozik . . .

Tudják is azt azok a gazdag népek, mekkora áldozatába került a szegény nőnek az ő tisztessége . . .

Élénkül az utca. A nap is kisüt egy percre. A hordár kamasz fia csak a nyakkendőjét ráncigálja és bambán, mohón néz a vastag arany láncra . . .

Az asszony szétnéz mégegyszer. Mintha nem akarna tovább várni. Hirtelen élénkül az utca és egy magas férfi elé siet. Csupa szemrehányás a tekintete, — a férfi lehajol és megcsókolja a kezét. Aztán elindulnak . . .

A szegény emberek néznek utánuk . . . Csak egy darabig. Aztán újra mindenik a munkája után lát. Csönd és szürkeség . . .

Ego.

KOMOR RÍMEK.

Irta: **Vrhlicky.**

Tedd homlokomra fehér kezedet,
Úgy még nem érzem, hogy már itt az este.
Moh födi még s virág a szirteket
És koszorú simúl a sírkeresztre.
Ha jő az ősz majd, búba, ködbe vesszve —
Tedd homlokomra fehér kezedet,
Úgy még nem érzem, hogy már itt az este.

Úgy, úgy megyünk le a hegyoldalon . . .
Nem rózsa, csak borostyán nyúl elébed.
Nem csalogánydal többé a dalom,
Csak tört sirám . . . Te, ah, tán meg sem érted.
Rád kéjt is, rám csak kínt hozott az élet . . .
Most úgy megyünk le a hegyoldalon —
Nem rózsa, csak borostyán nyúl elébed.

Ha rég elhervadt minden rózsa már,
A borostyán a sírt zöld díszbe vonja;
Oh, mielőtt setét lesz a határ,
Hadd forrjon ajkam még a homlokodra . . .
E csók békét lop s üdvöt bánatomba . . .
Ha rég elhervadt minden rózsa már,
A borostyán a sírt zöld díszbe vonja.

Tedd homlokomra fehér kezedet!
Úgy még nem érzem, hogy már itt az este.
Ne is kérdezd, utunk hová vezet,
Végét ne bánd, ha közel van, ha messze!
Üdvét szívem mindig nálad kereste . . .
Tedd homlokomra fehér kezedet
Úgy még nem érzem, hogy már itt az este.

Úton.

Irta: **Marya Konopnicka.**

Athéni Timon magas, erőteljes embert látott a Syrakuzai úton. Egy csaknem teljesen mezitelen, napsütötte férfi egy kicsiny, úgyszólván üres zsákot vitt görnyedten széles vállán. A kép nevetséges és különös volt.

— Mi nyomja annyira vállaidat, Herkules? — kérdé gúnyosan Timon.

A vándor megállott. Letörlé ízmos tenyerével homloka verejtékét és nehezen sóhajtott.

— Súlyos teher, a legsúlyosabbak egyike.

— Valóban? — szólt mosolyogva Timon — talán Klitiász beszédeit őrzöd?

Ismerték nagy Görögországban dadogásáról és nehéz, tisztátalan beszédéről Klitiászt.

— Téves úton jársz — felelé a férfi. — Pehely az, mit kunyhód eresze alá könnyűséggel visz csőrében a veréb, e teherhez képest.

— Ha, ha! — nevetett Timon. — Idegen vagy, úgy látom. Nem ismered a várost, piacán még nem jártál! Hát ha csakugyan oly nehéz, mi zsákodban rejlik, talán Trazykula gőgje alatt görnyed tested?

— Nem az! — viszonzá a férfi. — Gőgjével együtt kis újjam hegyén elbirom Trazykulát és a Helikont háromszor körüljárom vele! Szivesebben mondanám, valóban, ha csak le nem ütne lábamról ama emésztő bűz, mely után két ízben kellene mosnom kezeimet.

— Ha ha ha! Beszélni jól tudsz! — szólott kacajjal Timon. — Nos, ha nem Trazykula gőgje alatt roskadozol, akkor talán a ti syrakuzai asszonyaitok erényeivel járod a vi-

lágot? Azt hallottam róluk, oly nagy fogakkal áldotta meg őket az Isten, hogy ököllel kénytelenek férjeik kiütni — az első csók előtt.

— Pedig nem jól teszik — mondá a vándor — mert nem nagyobbak fogaik, mint megkivánja a szükség, hogy kellő helyzetben tarthassák nyelveiket. Ami viszont erényeiket illeti, láttam Syrakuzában gyerekifjakat, nyílt utcákon űzik játékaikat velük.

— Ó te ép és óriás! — szólott vidáman Timon. — Majd hirtelen elkomolyodva mondá:

— Vagy tán zsarnokotok, a nagy Dyonizyus uralma nehezedik vállaidra?

— Ez esetben is rossz úton tapogatódzol, barátom — viszonzá a syrakuzai — hiszen ha Dyonizyus uralma oly súlyos lenne, mint zsákom tartalma, hidd el, holnap megszünnék már az lenni, és nagy Dyonizyus sem lenne Dyonizyus többé. Mert van egy olyan pont, amelyhez ne merészeljen nyúlni senki. Ezen a ponton nemcsak az én, hanem a te fogaid is beletörnének.

— Kiváncsivá teszel, ember! — szólott közelebb lépve Timon — tudom, most filozófusok hajlott fővel járnak a városok piacain, saját okoskodásaikon rágódva, bölcseleteiket fontolgatva, mintha a köveken nőnének. Egy ilyen hosszúszakállú tudós mondta nemrégiben Athénben, hogy Görögországban a legnehezebb dolog: a Heloták könnyei. Talán eme könnyeket gyüjtéd zsákodba öcsém? Több gondolatot agyamból kifacsarni képtelen vagyok.

— A mit én cipelek — válaszolá a férfi — még nehezebb a Heloták könnyeinél is.

— Mi az tehát, Zeusra is! — kiáltá haragosan Timon és fölvillantak szemei.

— A Heloták kacaja. Syrakuza főterén szedtem össze — felelé a vándor. És görnyedten ment tovább, megtörve nehéz súlya alatt.

Négy nap.

Irta: Garsin Vszjevolod.

2.

Soká aludtam, éjszaka volt már, mire fölébredtem. Úgy van minden, mint azelőtt: sebeim fájnak, szomszédom is ott fekszik teljes nagyságában és mozdulatlanságában.

Nem bírom a gondolataimat elterelni róla. Azért hagytam hát el mindent, a mit szerettem, a mi drága volt nekem, azért gyalogoltam ezer meg ezer versztet, éhséget, szomjúságot, égető napsugarat azért tűrtem, csak azért gyötrődöm itt ennyire, hogy ez a szerencsétlen életét veszítse? Igen, hadi célokra egyéb hasznosat végeztem én ezen a gyilkosságon kívül?

Gyilkosság? Gyilkos?... Kicsoda? Én?

Midőn arra került a sor, hogy a háborúba induljak, édesanyám és Masa nem beszéltek le róla, pedig hogy megsírattak! A harc gondolata elvakított, akkor nem láttam azokat a könyeket. Nem értettem (most annál jobban értem), mit követtem el az én kedveseimmel szemben.

Gondoljak még rá? Vissza nem jön, a mi elmúlt.

És milyen furcsán ítélte meg elhatározásomat sok ismerősöm.

— Ahán, a fajankó! Beleüti az orrát ő is, pedig hozzá se konyít!

Hogy beszélhettek így? Ilyen szavak hogy férnek össze a hősiességről, hazaszeretetről s máseffélékről való fogalmaikkal? Hiszen az ő szemükben mindezen erényekkel bírnom kellett. De csak azért is «fajankó» voltam nekik!

Aztán jön az indulás Kisenevbe, rám akasztanak egy borjút, meg mindenféle harci eszközt. Megyek a többi ezrekkel, a kik között alig akad még egy pár olyan önkéntes, mint én. A többiek odahaza maradtak volna, ha rájuk bízzák. De azért épp úgy viselkednek, akár mink: önkéntesek, ezerszámra gyalogolják a verszteket és harcolnak úgy, ha nem jobban, mint mi. Megteszik a kötelességüket, pedig — állna csak módjukban — faképnél hagynának mindent és odébb állnának.

Csipős reggeli szél kerekedik. Megmozdulnak a bokrok, egy szundikáló madár felröppen. A csillagok elhalványodtak.

A sötéten kékellő ég sápadt színt ölt, gyöngéd bárányfelhők vonúlnak át rajta; fakó szürkület emelkedik a földről. Kezdődik harmadik napja — minek nevezzem? — életemnek? haldoklásomnak?

A harmadik... Hány van még hátra belőlük? Kevés lehet, mindenesetre. Nagyon elgyöngültem s úgy látszik, nem bírok majd elmászni a hullától. Hamarosan egyformák leszünk mind a ketten s egyikünk se lesz terhére a másiknak.

Innom kell. Háromszor iszom napjában: reggel, délben, este.

Feljött a nap. Roppant korongja, melyet keresztül-kasul szelnek és feldarabolnak a fekete galyak, vörös, akár a vér. Ma forróság lesz, a mint látszik. Szomszéd, mi lesz belőled? Hiszen már is rettenetes vagy.

Igen, rettenetes volt. Már a haja is hullani kezdett. Eredetileg fekete bőre megfakult, sárga lett; duzzadt ábrázata úgy megfeszült, hogy megrepedt a füle mögött. Férgek nyüzsögtek ottan. Bakkancsba kényszeredett lába megdagadt és óriási hólyagok támadtak a lábbelije horgai között. Hegymódjára felpuffadt az egész test. Mit csinál a nap ma belőle?

Tűrhetetlen, hogy a közelében maradjak. Mindenáron odább kell tőle jutnom. De meg bírom-e tenni? Még fel tudom a kezemet emelni, a palackot kidugaszolni, birok inni, de — nehéz, tehetetlen testemet elvonszolni? Mégis odább akarok jutni, ha lassan is, ha csak féllépésnyivel is óránkint.

Ezzel a vergődéssel telik az egész délelőtt. Éles a fájdalmam, de törődöm is én most azzal! Emlékezni se birok már, el se tudom képzelni az egészséges ember érzéseit.

Félig-meddig már megszoktam a kínt. Ezen a délelőttön odábbmásztam négy méternyivel és visszatértem a régi helyemre. De nem sokáig szívhatom a friss levegőt, ha ugyan egyáltalában lehet szó friss levegőről hatlépésnyire egy rothadó hullától. Megfordul a szél s megint olyan erős bűzt fúj rám, hogy rosszul leszek tőle. Kínos-görcsösen húzódik össze üres gyomrom; felfordul a belem. És árad-árad felém a rettentő szagú, dögvészes levegő.

Kétségbeesve zokogok.

Igy heverek agyontörődötten, elkábulva, csaknem eszméletlenül. Egyszerre... de nem zavart képzelődésem káprázata ez? Nem hiszem. Csakugyan, — beszélnek. Lódobogás,

emberi hangok. Alig bírom tűrtőztetni magamat, hogy fel ne ordítsak. De hátha törökök? Mi lesz akkor? Mostani kínjaimhoz még borzalmasabbak járuljanak, amiktől égnek mered az ember haja, ha csupán az ujságban olvas is róluk? Lenyuzzák a bőrömet, megpörkölik a sebes lábamat... Ha még csak ennyit várhatnék, de találékonyak ők. Jobb-e hát valóban, ha ott pusztulok el az ő kezük alatt, mintha itt halok meg? De hátha mégis a mieink? Ah, átkozott cserjék, minek nőttetek ilyen sűrű sövénynyé körűlöttem? Nem láthatok tőlük semmit, csak egy helyen láthatok a völgyre két galy között, akárcsak ablakon keresztül néznék a távolba. Ha jól tudom, ott van az a patak, amelyikből ittunk a csata előtt.

Csakugyan, ott hever a patakban az a hatalmas homokkőlap is híd gyanánt. Biztosan keresztülmennek majd rajta. A hangok elnémulnak. Nem bírom kitalálni, milyen nyelven beszélnek; a hallásom is meggyöngült. Uramisten! ha mégis a mieink volnának... Kiáltanom kell. Még a pataktól is meghallhatnak. Inkább megpróbálom ezt, hogysem a basibozukok körmeibe kerűljek. Hol maradnak már olyan soká? Gyötör a nyugtalanság; már a hulla szagát sem érzem, pedig semmivel se lett gyöngébb.

És a patak átkelőjénél hirtelen kozákok mutatkoznak! Kék ruha, vörös nadrágcsík, lándzsa. Vannak vagy félszázan. Élükön egy feketeszakálu tiszt lovagol remek paripán. Mihelyt valamennyien átkeltek, egész testével hátrafordul a nyeregben s elkiáltja magát:

— Ügetve, raj — ta!

— Megálljatok, az istenért, megálljatok! Segítség, segítség, testvérek! — ordítom, de az erős lódobogás, fegyverzörgés, a kozákok hangos beszélgetése legyüri az én hörgésemet, — felém se fülelnek.

A teremtésít! Kimerűlten, arccal bukom a földre és zokogásra fakadok. Felborult palackomból kiömlik a víz, életem, szabadulásom, elodázója halálomnak. Mire észreveszem, alig maradt benne félpohárnyi, a többit beitta már a szomjas, száraz föld. Csak nagynehezen bírok visszaemlékezni ama fásultságra, mely e rémítő baleset után fogott el. Mozdúlatlanul hevertem ottan, félig behunyt szemmel. A szél egyre váltakozott s hol tiszta, friss levegőt lehelt rám, hol dögvészes bűzzel árasztott el. E napon leírhatatlanul borzalmassá vált a szomszédom. Egyszer odapillantottam és eliszonyodtam. Arca már nem volt. Húsa eltűnt a csontjáig. A váz rémes vigyorgása, ez az örökös mosolygás olyan utálatos, olyan írtózatos volt nekem, amily még soha, pedig nem egyszer

volt már módomban, hogy koponyát fogjak a kezembe, sőt olykor egész fejeket preparáljak. Ez a fényes gombu egyenruhás csontváz remegésbe ejtett.

— Ez a háboru! — gondoltam. — Itt a képe.

A nap csak olyan perzselően éget, mint azelőtt. Kezem is egészen lesült már. A megmaradt vizet is felhörpintettem. Annyira gyötört a szomjúság, hogy egyszerre lenyeltem az egészet, pedig csak egyet akartam kortyantani. Ah, mért is nem kiáltottam a kozákoknak, mikor olyan közel voltak hozzám? Még ha törökök voltak is, jobban jártam volna. Kinozhattak volna tán még egy-két óráig, de most nem tudom, hogy meddig kell még itt feküdnöm gyötrődve. Anyám, drágaságom! Kitéped majd azt az ősz hajadat, falba vered a fejedet, megátkozod a napot is, amelyben szültél, megátkozod az egész világot, mert kitalálták a háborút az emberek romlására!

Azonban te is, Masa is aligha tudtok meg valamit az én kínjaimból. Isten áldjon, édesanyám, isten veled, menyasszonyom, szerelmesem! Keserűség szorítja össze a szívemet.

Már megint ez a fehér kis kutya! A házmester egy csöppet se szánta, lábánál fogva odavágta a falhoz, aztán a szemetesgödörbe vetette. Pedig még akkor is élt. Ott vergődött egésznap. Hanem én annál a kutyánál is szerencsétlenebb vagyok, hiszen már három napja kinlódom. Holnap jön a negyedik nap, azután az ötödik, a hatodik . . . Ugyan hol vagy halál? Gyere már, gyere! Ragadj el!

Ám csak nem jön a halál és nem ragad el. Fekszem, fekszem a rekkenő nap alatt, nincs egy korty vizem, hogy felüdítsem égő torkomat és befertőztet a hulla. Már egészen feloszlott. Tengernyi féreg rajzik benne. Hogy nyüzsögnek! Ha felfalják, ha a csontjánál, meg az uniformisánál egyéb nem marad belőle, akkor majd — én rám kerül a sor. Én is olyan leszek mint ő.

Múlik a nappal, múlik az éjjel. Ugyanaz még mindig. Beköszönt a reggel. Még egyre ugyanazok. Eltelik megint egy nap . . .

Megmozdulnak a cserjék, susognak, mintha csak beszélgetnének.

— Most meghalsz, meghalsz, meghalsz! — suttogják.

— Nem látsz többé, nem látsz, nem látsz! — felelik a bokrok a túlsó oldalról.

— Itt se látszik semmi! — hallok egy hangos kiáltást magam mellett.

Összerándulok és felocsudom. A cserje közül őrsvezetőnknek, Szakovlyevnek a jóságos kék szeme pillantott rám.

— Ásót ide! — kiálltja. — Itt is van még kettő, egy a mienk, egy az övék.

— Nem kell ásó, ne temessetek el, még élek! — szeretném kiáltani, de csupán halk nyöszörgés szakad ki a száraz ajkaim közül.

— Uramisten, él még, úgylátszik! Ivanov nagyságos úr! Fiúk, ide csak; él az urunk! Hamar az orvost!

Fél perccel utóbb vizet, pálinkát és még valamit öntenek a szájamba. Hirtelen eltűnik minden.

Csöndesen ringva halad a szállító-ágy. Ez az egyenletes mozgás elszenderít. Hol fölébredek, hol újra elvesztem eszméletemet. Bekötözött sebeim nem fájnak; határozottan örvendetes érzés árad szét egész valómba . . .

— Megállni! Letenni! Betegcsapat, negyedik szakasz, induljl! Megfogni! Fölemelni!

Ivanics Péter vezényel, a tábori orvosunk, nyúlánk, sovány és nagyon jó ember. Akkora, hogy — ha felé fordúlok — állandóan látom szürke szakálas fejét és vállát, pedig ágyamat négy magastermetű katona viszi a vállán.

— Ivanics Péter! — suttogom.

— Mi az, kedvesem?

Ivanics Péter hozzám hajlik.

— Ivanics Péter, mit mondott az orvos? Meghalok?

— Hova gondol, Ivanov? Dehogy hal meg. Hiszen ép minden csontja. Ilyen szerencsés fickó! Se csontja, sem ere meg nem sérült. De hogy az ördögbe bírt ki negyedfélnapot? Mit evett?

— Semmit.

— Hát mit ivott?

— Elvettem a töröktől a palackját. Most nem tudok beszélni, Ivanics Péter. Majd később.

— No, isten vele, kedvesem, aludjon csak.

Megint álom, eszméletlenség . . .

A tábori kórházban ébredtem föl. Orvosok, irgalmas nénék hajolnak fölém, kivülök még egy híres pétervári tanár ismerős arcát látom, aki a lábamat vizsgálja. Véres a keze. Egy darabig babrált a lábamon, aztán odafordult hozzám:

— No, fiatal ember, magának szerencséje van! Életben marad! Egyik lábát le kell majd vágnunk, de hiszen ez — ostobaság: katona dolog. Tud már beszélni?

Tudok és elmondok mindent, amit leírtam ide.

Forditotta: Horváth László.

Háború és béke.

Irta: Tolstoj Leó.

— Új fordítás az orosz eredetiből. —

81

A megoldatlan kérdés, amely kínozta, az a megjegyzés volt, amellyel a moszkvai hercegnő Dolochov és felesége viszonyára célzott s azonkivül egy levelet kapott ma reggel, amelyen nem volt névaláírás és amelyben az ilyen levelekben szokásos aljas gúnynyal megírják, hogy rosszúl lát a pápaszemen keresztül és hogy felesége viszonya Dolochovval csak éppen előtte titok.

Pierre határozottan nem hitt sem a hercegnő észrevételének, sem a névnélküli levélnek, de mégis borzasztó volt neki most Dolochovra nézni, aki szemközt ült vele. Mindannyiszor, ha tekintete véletlenül találkozott Dolochov szép, bátor tekintetével, érezte, mily rettenetes, esztelen valami ébred leikében és gyorsan elfordult tőle.

Mialatt önkéntelen is felesége múltjára és Dolochovhoz való viszonyára gondolt, Pierre tisztán látta, hogy az, ami a levélben áll, való lehet, hogy legalább igaz lehet abban az esetben, ha nem a feleségéről volna szó. Önkéntelelen is arra gondolt, hogy Dolochov, aki a hadjárat után azonnal visszanyerte szép rangját, Pétervárra jött és őt felkereste. Pierre-el való barátságos viszonyára hivatkozva, Dolochov egyenesen házába jött és Pierre szállást adott és pénzt kölcsönözött neki. Pierre arra gondolt, hogy Helena mosolyogva fejezte ki megbotránkozását az iránt, hogy Dolochov velük egy házban lakik és mily cinikusan dicsérte Dolochov felesége szépségét és hogy Moszkvába való utazásukig egy percig sem vált el tőlük.

— Különös inger lehet rá nézve nevemet megbecsteleníteni és engem kinevetni, főkép azért, mert fáradtam érte és segélyeztem őt. Tudom, mily inger lehet szemeiben engem így megcsalni, ha az

igaz volna. Igen, hogyha igaz volna; de nem hiszem, nincs jogom hozzá és nem hihetem!

Dolochov, Denistov és Rostov szemközt ültek vele és nagyon vígak voltak . . . Rostov haragos tekintettel mérte végig Pierret, először azért, mert Pierre az ő huszárszemeiben a gazdag nem katona, a szép asszony férje és egyáltalán az ostoba ember volt; másodszor azért, mert Pierre szórakozottságában, amely hangulatát kisérte, nem ismerte meg Rostovot és köszöntését nem viszonozta. A mikor mindnyájan felkeltek, hogy a császár egészségére igyanak, Pierre, aki gondolataiba volt elmerülve, nem állott fel és nem ragadott poharat.

— Mit csinál? kiáltott rá Rostov — Nem hallja? A császár egészségére!

Pierre sóhajtozva, engedelmesen felkelt, kiüritette poharát, várt, míg valamennyien leültek és aztán Rostovhoz fordult.

— Meg sem ismertem, szólott.

De Rostovnak egy csepp kedve sem volt beszélgetésbe elegyedni és hurrát kiáltott.

— Mért nem ujítod fel az ismeretséget? kérdezte Dolochov.

— Bánja az ördög! oly ostoba! szólt Rostov.

— Szép asszony férjének mindig hizelegni kell! szólt Denistov.

Pierre nem hallotta, mit beszélnek, de tudta, hogy róla van szó. Elpirult és elfordult.

— Most pedig igyunk az összes szép asszonyok egészségére! szólt Dolochov komoly tekintettel, de ajka körül csendes mosolylyal Pierrehez.

— Az összes szép asszonyok és szeretőik egészségére, Petrusa! szólt.

Pierre lesütötte szemeit, ivott poharából, anélkül, hogy Dolochovra nézett volna és nem válaszolt.

Egy szolga, aki a Bagration tiszteletére írt költeményt osztotta szét, Pierre elé is, mint díszvendég elé, tett egy lapot. Át akarta venni, de Dolochov megfordult, kiszakította kezéből és olvasni kezdte. Pierre ránézett Dolochovra és arca eltorzult. A rettenetes, az esztelen, amely az egész idő alatt kínozta, újból felébredt benne és uralkodni kezdett rajta. Kissé kövér testével áthajolt az asztalon és így kiáltott fel:

— Ne merészelje ezt elvenni!

Amikor meghallották a kiáltást és látták, hogy kire vonat-

kozik, Nesviczky és szomszédja ijedten és gyorsan fordúltak Bezuchi felé. Dolochov tiszta és vídám szemeivel ránézett Pierre-re és mosolygott, mintha azt mondta volna: «Nem szeretem az ilyesmit!»

— Nem adom oda! — szólt határozott hangon.

Pierre sápadtan, reszkető ajakkal tépte ki kezéből a lapot.

— Maga... Maga... semmirekelő... Párbajra hívom! — kiáltott, hátratolta székét és felkelt az asztaltól.

Abban a pillanatban, amikor Pierre kimondta e szavakat, érezte, hogy felesége bűnének kérdése, amely az utolsó napokban kínozta, végképpen és kétségtelenül igenlőleg lett eldöntve. Gyűlölte őt és örökre elvált tőle.

Denissov minden kérése dacára, hogy ne avatkozzék ezen ügybe, Rostov késznek nyilatkozott Dolochovnak segédkezni és asztal után megegyezett Nesvickivel, Besuchi segédjével a párbaj feltételei iránt.

Pierre haza kocsizott, de Rostov Denissovval és Dolochovva késő éjjelig ült a klubban és a cigányok és énekesek előadásait hallgatta.

A következő napon reggel 8 órakor Pierre és Nesvicki a saloniki erdőbe kocsiztak, ahol Dolochovot, Denissovot és Rostovot találták, akik már vártak rájuk. Pierre úgy nézett ki, mint valaki, aki olyasvalamivel van elfoglalva, aminek semmi köze nincs a történtekhez. Arca sárga volt. Nem aludt az éjszaka. Szórakozottan nézett maga köré és hunyorgatott mintha a napfény bántaná. Két képzet foglalta el: feleségének bűne, amely fölött az álmatlan éjszaka után nem kételkedett és Dolochov ártatlansága, akinek semmi oka nem volt arra, hogy egy idegen ember becsületét kimélje.

— Az ő helyében talán épp úgy cselekedtem volna! — gondolta magában. Bizonyára úgy cselekedtem volna. Mire való ez a párbaj, ez a gyilkosság? Vagy én ölöm meg őt, vagy ő talál engem. El kellene távoznom, futnom kellene, valahol elrejtőznöm, gondolta Pierre magában; de ép abban a pillanatban, amikor ez eszébe ötlött, nyugodt és szórakozott arccal kérdezte:

— Nemsokára készen vagyunk?

Amikor mindennel elkészültek és a kardokat a hóba dugták, hogy a határvonalakat megjelöljék, amelynél az ellenfelek találkoznak és miután a pisztolyokat megtöltötték, Nesvicky odalépett Pierrehez.

(Folytatjuk)

Természettudomány.

A csodás elem az álomlátásokban.

Az álmokban való hit majdnem általános volt mindig és ma is az. A pythagoreusoktól kezdve a stoikusokig, Isokrates és Herophilustól Chrysippus- és Paracelsusig, Pharao-, Nabukadonozor-, Darius-, Nagy Sándor-, Caesar- és Scipiótól egész Napoleonig, Sokrates-, Xenophon- és Marcus Aureliustól Goethe-, Bossuet- és Schubertig mindenki hitt benne. És habár a Deuteronomium isteni parancsa szerint «Non inveniatur in te qui observet somnia» (Nincs benned senki, aki az álmokat igazgatná,) mégis azt olvashatjuk Jób könyvében: »Per somnium in visione nocturna, quando irruit sopor super homines et dormiunt in lectulo, tunc aperit Deus aures virorum et erudiens eos instruit disciplina». (Mikor éjjel álomtól elnyomva szenderegnek az emberek ágyaikban és álmodnak, akkor felnyítja Isten az ő füleiket és oktatván, jóra nevel őket.)

A nagy Aristoteles ellenben az álmok jelentőségéről írt kis munkájában, kijelenti, hogy az istenek és rossz szellemek semmikép sem befolyásolják az álmokat, még ha azok látszólag betekintést engednek is a jövőbe. Műveletlen embernek nevezi az olyat, aki az álom útján való kinyilatkozásban hisz. Az álmokról — mondja — azt hiszik, hogy prophetikus jelentőségük van, amennyiben azokban bizonyos események okát vagy jelét látják. Aristoteles ezzel szemben azt is állítja, hogy egyes emberek azért esnek extasisba, mert gyengeségük miatt saját mozgásaikat nem veszik észre és így kivülről jövő idegenszerű behatások iránt érzékenyekké lesznek. Hasonlóképp írtak Locke és Kant és ugyanez a felfogása ma a kísérleti lélektan és elmekórtan búvárainak. Pl. Max Simon szerint az előre megsejtés csupán öntudatlan következtetések eredménye, amelyek ugyancsak öntudatlanul szerzett adatokból épültek fel.

A művészeknek minden időkben nagy fogékonyságuk volt az álom csodás eleme iránt. Ma azonban vannak már nagy tehetségü költők, akik nem veszítik el komolyságukat még bizonyos csodálatos eseményekkel szemben sem és a kiken nem vesz erőt a titokzatos és megfoghatatlan dolgok miatti borzongás.

P. Bourget egyik legutóbbi regényében (La duchesse bleue) ezeket irja: Ha az ember nagyon erős izgalmakon megy keresztül, elfelejti, hogy akár alszik, akár ébren van, gondolatait, ezeket a mi belső örvényeinket, ugyanazok a szigoru törvények kormányozzák, amelyek a chémiában is uralkodnak. A babonásságnak

az a mindnyájunkban benn rejlő maradéka ilyenkor felülkerekedik, és az ember az éjjeli látományok zürzavarában előérzeteket, tanácsadásokat, tanításokat vél látni.

De vajjon mondhatjuk-e, hogy mind az a sok rendkivűli jelenség, melyeket az álomról hirdetnek, tökéletesen és könnyen megmagyarázható az eszmetársulás és az öntudatlan lelki működések tanának ismert törvényeivel? A modern tudományos lélektan meg sem kísérti egyetlen olyan törvény vagy elmélet felállítását, amely érvényes volna mindazon jelenségekre, melyeket a kutatás és a biráló megfigyelés napról-napra felfedez. A tudomány nem annyira tantételekkel, mint inkább tüneményekkel foglalkozik, vagyis inkább előbb ezekkel s csak aztán amazokkal és módszereinek minden segélyforrását igénybe veszi, hogy a tényeket a maguk tisztaságában, meztelenségében megismerje. Egyébiránt egynémely túlmerészen állító lélektanárra ma is illenének azok a szavak, amelyeket Jacob Passavanti könyvében, »Libro dei sogni«, találtam: »Martin von der Teune úr és Bertha von der Mühle asszony nagy hévvel fognak hozzá az álommagyarázáshoz, a mit pedig a természetbölcselet nagy mesterei, Sokrates és Aristoteles soha sem tettek volna. Hiszen olvashatjuk, hogy Sokratesben, mikor az álom felett vitatkozott, és arról nyilatkozott, hogy mit tudhatunk róla természetes megismerés útján, kételyek merültek fel az álom okait, következményeit és jelentőségét illetőleg, melyeket nem tudott eloszlatni, és ekkor mondta azon Szent Hieronymus által a biblia előszavában is idézett nagyjelentőségü szavakat: »Hoc solum scio, quod nescio!« (csak azt az egyet tudom, hogy nem tudok).

Nem szabad, hogy tudományunk elfogult legyen. Számos csodásnak mondott ténynél elegendő a beható és szenvtelen vizsgálat ahhoz, hogy eltűnjék belőle minden, a mi csodálatos; más tüneményekre vonatkozólag a tudomány hivatkozhat alapos elméletre, amelyek annak megértését, jelentőségének körülhatárolását lehetővé teszik; vannak azonban olyan jelenségek is, — bár ezeknek száma csekély, és a szigoru bírálat hatása alatt egyre ritkul — melyeknek megértéséhez ismereteink mai állása nem elegendő. Nincs okunk azt hinni, hogy ezek mindörökre megmagyarázhatatlanok fognak maradni, de másrészt nem volna tudományos eljárás, ha azok hihető voltát már eleve is tagadásba vennők, vagy ha azt hinnők, hogy azokat az épen divatban lévő hypothesisekkel nagy könnyen megmagyarázhatjuk.*

Voltak, akik csodálatosnak és megfoghatatlannak mondták az olyan néha tényleg előfordult álmokat, amelyek valamely felfedezés vagy munkálat befejezését tették lehetővé, avagy valamely tudományos vagy irodalmi kérdés felvetéséhez vagy megoldásához adták meg a sugallatot. Ismeretesek a Condillac, Cardanus, Burdach, Lotze, Coleridge, Voltaire, Tartini stb. álomsugallatai. De Manacéine elbeszéli,

* Ez a felfogás majdnem szószerint egyezik azzal, amelynek egy a spiritismusról irott czikkem adott kifejezést a »Gyógyászat« 1899. évf. 30. számában. Dr. Ferenczi.

hogy Schleyer, a Volapük feltalálója, ezt a nemzetközi nyelvet álmában fedezte fel. Eléggé ismert tény az is, hogy költőket gyakran egy-egy szép álom serkentett valamelyik regényük, drámájuk vagy novellájuk megírására. Chabaneix idézi Ch. Richet ezen mondását: »Megkíséreltem egyszer egy álmomat leirni; később kevés változtatással mint gyermekmese jelent az meg nyomtatásban«. Egy fiatal költő is adott át nekem egynehány verset, amelyeket álmában fogalmazott.

De az ilyenfajta tényeket nem lehet csodálatosnak mondani. A lélektan már régen foglalkozik azzal a tüneménynyel, melyet Schopenhauer «ruminatiónak» (kérődzés), Hamilton és Carpenter pedig »inconscient cerebration»-nak (öntudatlan agyműködés) neveznek. Számos megfigyelésből származott tények egész sora bizonyítja milyen élénk ez a celebratio lángszerű és túlérzékeny egyéneknél. Nem kell talán külön megjegyeznem, hogy e physiologiai fogalmaknak: «öntudatlan, féligtudatos», itt semmi közük Hartmann és a mai «psychikus»-ok öntudatlan-jához.

Az álomsugallatokon kivül, melyeket művészi vagy tudományos álmoknak is neveznek, foglalkoznunk kell a jövendőmondó álmokkal is. Ezen elnevezés alá foglalják a jelentőséges, sejtelmes, valamely az álmodó személyétől független eseményt előre megjósoló álmokat stb. Az irodalomban rendkivül bőven található ilyen jövendőmondó álmok leirása; de a szigorubb megrostálás bizonyára jelentékenyen csökkentené ezeknek számát. Némelyiknél a hitelességnek legelemibb követelményei is hiányzanak, úgy hogy a tudományos kritika nem is foglalkozhat velük komolyan.

Az egészséges és a beteg ember álomélete hosszú időn át tanúlmányozván, igen gyakran megesett velem, hogy olyan tényekkel találkoztam, melyeknek azok, kiktől azokat szóval vagy irásban megtudtam, rendkivüli és csodálatos jelentőséget tulajdonítottak. Egy nagy részük azonban olyan határozatlan és kevéssé hiteles, hogy nem érdemesek a lélektanárok * figyelmére. Ilyen pl. egy igen művelt hölgynek 1894 november 16-án Sassariból hozzám intézett levele: «Mondhatom, hogy valahányszor anyám vagy szegény atyám vagyonát a mi alávaló ellenségeinknek, azoknak a vérszopóknak, fondorlatai veszélyeztették, mindig hírül vettem azt álmomban, amennyiben olyankor vagy azt álmodtam, hogy a ház romhalmazzá változott, a birtok és a fák kipusztultak, vagy azt, hogy mi valamennyien szomorúan vonultunk el és ajándékul kapott nagy fekete fügéket ettünk. Az ilyen álom után mindig jött levél, mely a jövendölést beigazolta. Igy történt pl. egy izben, midőn szegény atyám volt R.-ék gyalázatos üldözésének céltáblája. Már régóta tervezték ők gonosz fondorlatukat, a nélkül, hogy sejtelmünk is lett volna róla. És akkor azt álmodtam, hogy egy csomó álarcos ember rohanta meg atyámat és mi nagyon rettegtünk, hogy nem tudjuk megmenteni. Valahányszor aztán újabb rágalom vagy újabb

* A «psychologus» szó magyarra fordításának kisérlete.

Dr. F.

fondorlat derült ki, mindig megjelentek előzőleg az álarcos emberek álmomban.» A bizonytalansághoz itt egy tévedés is járul, amelynek még igen értelmes egyének is, kik a szerteküldött kérdőivemre válaszolni szivesek voltak, áldozatúl estek: t. i. az álom magyarázása. Vagyis itt csupán symbolikusan (jelképileg) jövendőmondó álmokkal volt dolgunk.

Ugyancsak művelt emberek közt akadtam a következő esetekre. X. kisasszony, kinek itt leírt tulajdonsága anyjával közös, ezeket írja: «Ha kicsíny, meztelen és lesoványodott gyermekekről álmodtam, ez csalhatatlanúl azt jelenti, hogy a hozzám közelállók valamelyike meghal; még akkor is, ha az messzeföldön lakik és nem volt ok aggódni miatta. A tenger képe is keltemetlenséget jelent és pedig annál nagyobbat, minél sötétebb és viharosabb a tenger; hasonlókép kellemetlen előjelek reám nézve beföttek, virágok és dús lakomák. És mindez nem előítélet, hanem ismételt és szomorú tapasztalatok eredménye.» Anyja előadja, hogy szerencsétlenségek előtti álmai sejtelmesek. Például: ha csupasz, kiéhezett, csontig lesoványodott gyermekekről álmodik, a kiket ő szoptat, ez mindég szerettei valamelyikének halálát jelenti. Azon az éjszakán, amelyen távol időző atyja váratlanul meghalt, dacára annak, hogy előző napon megnyugtató levelet kapott, ezeket álmodta: Az atyai ház romokban hevert; az egyik szobában ravatalon kiterítve feküdt egy férfi, mellette ült a jajgató asszony. Hasonló módon értesült messzeföldön lakó testvére halálközdelméről is. Ez a hölgy biztosított engem, hogy még nem érte őt szerencsétlenség a nélkül, hogy arról álmában előre titokzatos híradást ne kapott volna!

Más esetekben az álom jövendőmondó jellegét a véletlenek találkozása adja meg. Talán ide tartozik az a két eset is, amelyet 1898 julius 31-én közölt velem levélben egy igen értelmes uri hölgy:

«1881 december 19-én azt álmodtam Flórencben, hogy fiam, A., aki R. fiammal együtt a bolognai U. intézetben tartózkodott, egy lépcsőn a lábát törte. Nyugtalankodni kezdtem és levelet írtam R.-nek, hireket kérve A. felől, elbeszélve egyúttal kellemetlen álmomat is. Két nappal később azt felelte, hogy A.-nak kisfoku láza van s e miatt betegen fekszik, de már gyógyul és nemsokára felkel; legyek tehát egészen nyugodt. 24-én azonban táviratot kaptam az intézet vezetőjétől, amelyben ő tudatta velem, hogy R. tornázás közben eltörte a lábát. Rögtön odautaztam és fiamat nyujtókészülékbe helyezett lábbal, ágyban fekve találtam. Csak 40 nap mulva kelhetett fel.»

A másik álom a következő: «1891 juniusában egyszer reggel felé azt álmodtam, hogy A. fiammal az q.-i vasuti állomáson vagyok és Flórencbe készülünk utazni. A vonat épen indulni készült, de A. nem volt a közelemben: kiáltoztam utána és szívszorongva szaladtam fel s alá, mikor egyszer csak láttam, hogy az állomás végén egy csomó ember áll a sinpár közepén. Odarohantam és ott láttam A.-t, kinek bal lába csupa vér és a kis újja el van törve; azt

mondták nekem, hogy egy kocsi ment keresztül a lábán. Hirtelen felébredtem és nem tudtam többé elaludni. Reggel 7 órakor bejött szobámba a szolgáló, a reggelit hozta; elbeszéltem neki rossz álmomat és hozzátettem, hogy mindig csak a véres lábujj van a szemeim előtt. Körülbelül másfél óra mulva a szolgáló ijedt arccal rohan be újra, sublimátot és pólyát kért és elmondta, hogy épen abban a percben hoztak a házba egy ismeretlen fiatal embert, a kinek reggel hat órakor, miközben a vasútnál dolgozott, kocsi gázolt a lábán keresztül és két lába-ujját levágta.»

Ez a két álom kétségtelenül érdekes és érthető, hogy azok az illető hölgy kedélyére mély hatást gyakoroltak; de a lélektani elemzés közben elvész a jelentőségük és az álomjóslás bizonyító példáinak nem tekinthetők. (Vége köv.)

A SZERKESZTŐ KÖZLÉSEI.

A Jövendő szerkesztője visszaérkezett a fővárosba és hozzá személyesen intézett levelekre — amennyiben azok közérdekűek — rövidesen felelni fog.

Nagyvárad. Az illető kilépett a lap kötelékéből.

Anatole France rendkivüli fontosságú cikke: a római egyház elválása a francia államtól, a N. F. P. elmult vasárnapi számában jelent meg.

A Jövendő előfizetési ára egy hóra 1 korona, negyedévre 3 korona félévre 6 korona

Kérjük a hátralékos előfizetőket, sziveskedjenek az előfizetési pénzeket utalványon mihamarabb megküldeni.

A Jövendő előfizetői **a jövő hónap folyamán ingyen** kapják meg Bródy Sándor **„Szinésznők“** cimű uj könyvét.

A Jövendő kiadóhivatala,
Budapest, Lövölde-tér 1.

A „JÖVENDŐ“ bekötési táblái, valamint az első évfolyam egyes számai füzetekben és bekötve kiadóhivatalunkban kapható

Szerkeszti: Bródy Sándor.
Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Heltai Jenő.
Szerkesztőség: Lövölde-tér 1.
Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala. Tulajdonos: a szerkesztő
Lövölde-tér 1.

Globus műintézet és kiadóvállalat részv.-társ. nyomása, Budapesten.

Egy hónapra 1 korona.
Negyedévre 3 korona.
Félévre .. .. 6 korona.

MINDEN SZÁM
20 FILLÉR

Szerkesztőség és
kiadóhivatal:
Lövölde-tér 1.

Megjelenik minden vasárnap.

23 év óta

angol férfiruha-bérlet

a legjobb
beruházkodási
rendszer

Prospektus ...
kívánatra
ingyen

Deutsch F. Károly.

Budapest, Andrássy-ut 1. I. em.

GLOBUS MŰINTÉZET ÉS KIADÓVÁLLALAT
RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG BUDAPESTEN,
Aradi-utca 8. sz.